КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

В.В. ВІШНЯКОВ
Г.А. ДРОБАХА
А.А. КАЛЕНСЬКИЙ
Є.Б. СМІРНОВ

ТАКТИКА

Підручник

Схвалено Міністерством оборони України
для використання в навчально-виховному процесі

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ 2008

УДК 355.421(477)(075.8)
ББК 68.151(4Укр)я73
Т15

Рецензенти:
д-р військ. наук, проф. кафедри "Тактики" НАОУ В.І. Шарий,
канд. військ. наук, проф. кафедри "Управління військами" НАОУ Р.М. Факадей

Затверджено Вченою радою
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
від 5 березня 20007 року

Вішняков, В. В.
Т15 Тактика: підручник / В. В. Вішняков, Г. А. Дробаха, А. А . Каленський, Є. Б. Смірнов – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. – 735 с.

ISBN

Підручник розроблений згідно до вимог навчальної програми дисципліни "Тактика" Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка щодо підготовки курсантів (студентів) некомандного профілю. При його написанні використаний досвід останніх війн, локальних конфліктів, військових навчань, а також враховані наукові і навчально-методичні досягнення викладання тактики в інших навчальних закладів ЗС України. В основу підручника покладені та використані вимоги Бойових статутів Сухопутних військ та інших керівних документів з підготовки, організації та ведення сучасного загальновійськового бою підрозділами до батальйону включно.

Підручник призначений для офіцерів і курсантів закладів освіти ЗСУ, він також може бути використаний при підготовці та проведенні занять з бойової та професійної підготовки командирами підрозділів ЗСУ.

УДК 355.421(477)(075.8)
ББК 68.151(4Укр)я73

лист директора Департаменту військової освіти та науки
Міністерства оборони України №263/2/4586 від 07.12.2007 р.)

ISBN

© Вішняков В. В., Дробаха Г. А., Каленський А. А., Смірнов Є. Б. 2008
© Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
ВПЦ "Київський університет", 2008

ОСНОВНІ УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Частини та підрозділи родів військ Сухопутних військ Збройних Сил України

автвід – автомобільне відділення;
бтг – батальйонна тактична група;
взв ПТКР – взвод протитанкових керованих ракет;
вгр – взвод глибинної розвідки;
вз – вузол зв'язку;
відзв – відділення зв'язку;
відКШМ –відділення командно-штабної машини (КШМ);
відТО – відділення технічного обслуговування;
віду – відділення управління;
вмз – взвод матеріального забезпечення;
вс – взвод спостереження;
відс – відділення спостереження;
втз – взвод технічного забезпечення;
*вз*ТЗР – взвод технічних засобів розвідки;
ву – взвод управління;
гв – гранатометний взвод;
госпвід – господарче відділення;
гсабатр – гаубична самохідна артилерійська батарея;
гсав – гаубичний самохідно-артилерійський взвод;
гсадн – гаубичний самохідно-артилерійський дивізіон;
гсау – гаубична самохідно-артилерійська установка;
Д (Д-2) – перша (друга) доба операції;
збатр – зенітна батарея;
здн – зенітний дивізіон;
зрдн – зенітний ракетний дивізіон;
зрадн – зенітний ракетно-артилерійський дивізіон;
зенв – зенітний взвод;
зрабатр – зенітна ракетна артилерійська батарея;
зрав – зенітний ракетний артилерійський взвод;
зрвід – зенітне ракетне відділення.
ісвід – інженерно-саперне відділення;
івід – інженерно-позиційне відділення;
КП – командний пункт;
КСП – командно-спостережний пункт;

мб – механізований батальйон;
мбр – механізована бригада;
мв – механізований взвод;
мвід – механізоване відділення;
медвід – медичне відділення;
медв – медичний взвод;
медр – медична рота;
МП – медичний пункт;
МПБ – медичний пункт батальйону;
мінбатр – мінометна батарея;
мінв – мінометний взвод;
мп – механізований полк;
мр – механізована рота;
омбр – окрема механізована бригада;
орб – окремий розвідувальний батальйон;
птабатр – протитанкова артилерійська батарея;
птав – протитанковий артилерійський взвод;
птв – протитанковий взвод;
ПТСпункт технічного спостереження;
рв – розвідувальний взвод;
реабатр – реактивно-артилерійська батарея;
реав – реактивно-артилерійський взвод;
реадн – реактивно-артилерійський дивізіон;
ргр – рота – глибинної розвідки;
рр – розвідувальна рота;
тб – танковий батальйон;
тбр – танкова бригада;
тв – танковий взвод;
тр – танкова рота;

Органи управління і особовий склад

В – водій;
ВЕ – водій-електрик;
В-З – водій-заряджаючий;
В-Лн – водій-лінійний наглядач;
ВМ – водій-механік;
В-Маш – водій-машиніст;
В-Р/тфн – водій-радіотелефоніст;
В-С – водій-санітар;
В-Т – водій-телефоніст;
Г – гранатометник;
Д – далекомірник;

ЗКБ – заступник командира батальйону;
ЗКБ-ГП – заступник командира батальйону з гуманітарних питань;
ЗКБ-МТЗ – заступник командира батальйону з матеріально-технічного забезпечення;
ЗКБМ-НО – заступник командира бойової машини – навідник оператор;
ЗКб – заступник командира батареї з озброєння;
ЗКД-ВР – заступник командира дивізіону з виховної роботи;
ЗКД-ОЗ – заступник командира дивізіону з озброєння;
ЗКР-ВР – заступник командира роти з гуманітарних питань;
ЗКВ – заступник командира взводу;
ЗКВ-Кв – заступник командира взводу – командир відділення;
ЗКВ-КБМ – заступник командира взводу – командир бойової машини;
ЗКВ-КЗСУ – заступник командира взводу – командир зенітної самохідної установки;
ЗКВ-Кг – заступник командира взводу – командир гармати;
ЗКв – заступник командира відділення;
ЗКР-ВР – заступник командира роти з гуманітарних питань;
ЗНШ –заступник начальника штабу;
І – інструктор;
К – кулеметник;
КБ – командир батальйону;
Кб – командир батареї;
КВ –командир взводу;
КВ-СОБ – командир взводу – старший офіцер на батареї;
Кв – командир відділення;
Кв-В – командир відділення-водій;
Кв-Д – командир відділення-далекомірник;
Кв-КБМ – командир відділення-командир бойової машини;
Кв-КМ – командир відділення-командир машини;
Кв-Кх – командир відділення-кухар;
Кв-О – командир відділення-оператор;
Кв–Об – командир відділення-обчислювач;
Кв-Р/тфн – командир відділення-радіотелефоніст;
КВ-Тг – командир взводу-топогеодезіст;
Кв-Тг – командир відділення-топогеодезіст;
Кг – командир гармати;
КДН – командир дивізіону;
КЗДН – командир зенітного дивізіону;
Км – командир машини;
КР – командир роти;
КР-ЛО – командир медичної роти – лікар організатор;
Кр – кресляр;

Кт – командир танку;
Лн – лінійний наглядач;
М – механік;
Масмайстер;
МасНоб – майстер-номер обслуги;
МВ – механік-водій;
МВ-Е – механік водій-електрик;
МР/тлф – механік-радіотелефоніст;
Н – навідник;
НЗ-КВ – начальник зв'язку – командир вузла зв'язку;
НК – навідник-кулеметник;
НМП – начальник медичного пункту;
НО – навідник-оператор;
Ноб – номер обслуги;
Ноб-Р/тфн – номер обслуги-радіотелефоніст;
Ноб-Рст – начальник радіостанції;
НШ-ПЗ КБ – начальник штабу – перший заступник командира батальйону;
НШ-ПЗ КД – начальник штабу – перший заступник командира дивізіону;
О – оператор;
О-Д – оператор далекомірник;
О-Об – оператор-обчислювач;
ОР – оператор-розвідник;
О-Р/тфн – оператор-радіотелефоніст;
ОТ – оператор-топогеодезист;
ПКБА – помічник командира батальйону по артилерії;
ПГ – стрілець-помічник гранатометника;
Р – розвідник;
РГ – розвідник-гранатометник;
РК – розвідник-кулеметник;
Р-Р/тлг – розвідник-радіотелеграфіст;
РСН – розвідник-снайпер;
Р/тлг – радіотелеграфіст;
Р/тфн – радіотелефоніст;
Р/тфн-П – радіотелефоніст-планшетист;
Р/тфн-Р – радіотелефоніст-розвідник;
С – стрілець;
СВ – старший водій;
СВ-З – старший водій-заряджаючий;
СВ-Р/тфн – старший водій радіотетефоніст;
СГ – самохідна гаубиця;
СЗ – стрілець-зенітник;

Слр – слюсар;
СМВ – старший механік-водій;
СМВ-Е – старший механік водій-електрик;
СМ-Ак – старший механік-акумуляторник;
СтМр – старший майстер;
СН – снайпер;
Сна – старшина;
СнІ – санінструктор;
СнІ-Р/тфн – санінструктор-радіотелефонист;
Сн – санітар;
С-Н – об – стрілець-номер обслуги;
СОБ – старший офіцер на батареї;
СтО – старший оператор;
СтО-Р – старший оператор-розвідник;
СС – старший стрілець
Ср – сапер;
СтР – старший розвідник;
СтР-Д – старший розвідник-далекомірник;
СтСр – старший сапер;
Ссн – стрілець-санітар;
СтІ – старший інженер;
СтКх – старший кухар;
СтМас – старший майстер;
СтН – старший навідник;
СтР/тфн – старший радіотелефоніст;
СтР/тлг – старший радіотелеграфіст;
СтР/тфн-Лн – старший радіотелефоніст – лінійний наглядач;
СтТ – старший технік;
Тг – топогеодезист;
Т – телефоніст;
Тх – технік;
ХД – хімік-дозиметрист;

Терміни загального призначення

АГС – автоматичний гранатомет станковий;
АР – артилерійська розвідка;
АРС – активно-реактивний снаряд;
АТ – автомобільна техніка;
ББМ – бойова броньована машина;
БЛА – безпілотний летальний апарат;
БМ – бойова машина;
БМП – бойова машина піхоти;

БН – бінокль нічний;
БнГ – бронегрупа;
БПЗ – бокова похідна застава;
БРДМ – броньована розвідувальна дозорна машина;
БРЕМ – броньована ремонтно-евакуаційна машина;
БТЛБ – багатоцільовий тягач легкоброньований;
БРМ – бойова розвідувальна машина;
БТОТ – бронетанкове озброєння і техніка;
БТР – бронетранспортер;
БТТ – бронетанкова техніка;
Вих.П –.вихідний пункт;
Вих.Р. – вихідний рубіж;
ВЗас – вогнева засада;
ВПС -– військово-повітряні сили;
ВТЗ – високоточна зброя;
ГЛОНАСС – глобальна навігаційна супутникова система (Рос.);
ГД – головний дозор;
ГПЗ – головна похідна застава;
ДВ – дозорне відділення;
ДТ – дозорний танк (відділення);
З – запасна позиція;
ЗВУ – загальновійськового угруповання;
ЗРК – зенітний ракетний комплекс;
ЗС – збройні сили;
ККМ – кулемет Калашникова модернізований;
КСП – командно-спостережний пункт;
НЗФ – незаконні збройні формування;
ОК – об'єднане командування;
ПТ – протитанковий;
ПТКР – протитанкова керована ракета;
РПА – рубіж переходу до атаки;
РРБК – рубіж розгортання у батальйонні колони;
РРВК –рубіж розгортання у взводні колони;
РРРК – рубіж розгортання у ротні колони;
РСЗВ – реактивні системи залпового вогню;
СБР – станція близької розвідки;
СГД – снайперська гвинтівка Драгунова;
СПГ – станковий протитанковий гранатомет;
СПШ – сигнальний пістолет Шпагіна;
ТПЗ – тильна похідна застава;
ПР – пункт регулювання;
РР – рубіж регулювання;

ЗВ – загороджувальний вогонь;
ЛПР – лазерний прилад розвідки;
ОВТ – озброєння і воєнна техніка;
ОМС – оптичний монокуляр із стабілізованим полем зору;
ЗГРК – зенітний гарматно-ракетний комплекс;
ПЗРК – переносний зенітно-ракетний комплекс;
ПМ – пістолет Макарова;
ПСНР – переносна станція наземної розвідки;
ПТ – протитанковий;
ПТКР – протитанкова керована ракета;
ПТРК – протитанковий ракетний комплекс;
ПУ – пункт управління;
ПУ ЗКР – пускова установка зенітних керованих ракет;
ПУ ПТКР – пускова установка протитанкової керованої ракети;
РАО – ракетно-артилерійське озброєння;
РКК – ручний кулемет Калашникова;
РПГ –ручний протитанковий гранатомет;
РПР – рухомий пункт розвідки;
РПРУ – рухомий пункт розвідки та управління;
УФС – уламково-фугасний снаряд;
Т – тимчасовий;
ТЗР –технічні засоби розвідки;
ТО – технічне обслуговування;
ТПС – тепловізійний прилад спостереження;

Частини та підрозділи родів військ армій провідних країн світу

авбр – авіаційна бригада;
АК – армійський корпус;
АУГ – авіаносна ударна група;
БНС – багатонаціональні сили;
бртбр – бронетанкова бригада;
бртд – бронетанкова дивізія;
бркп – броне-кавалерійський полк*;*
бтгр – батальйонна тактична група;
гпбр – горно піхотна бригада;
ДК – десантний корабель;
ДРГ – диверсійно-розвідувальні групи;
ДРС – диверсійно-розвідувальні сили;
ЕМ – ескадрений міноносець;
ЕМ КРЗ – ескадрений міноносець з керованою ракетною зброєю;
ЗВУ – загальновійськове угруповання;
ІФП – іррегулярні формування противника;

КМГ – крейсерсько-мінноносна група;
КНШ – комітет начальників штабів;
КОРВ – корвет;
КР КРЗ – крейсер з керованою ракетною зброєю;
мбр – механізована бригада;
мд – механізована дивізія;
мпб – мотопіхотний батальйон;
мпбр – мотопіхотна бригада;
мпд – мотопіхотна дивізія;
мпр – мотопіхотна рота;
нд – навчальна дивізія;
НЗФ – незаконні збройні формування;
НК – надводний корабель;
обркп – окремий броне кавалерійський полк;
озрдн – окремий зенітний ракетний дивізіон;
опбр – окрема піхотна бригада;
пбр – піхотна бригада;
пд – піхотна дивізія;
пдд – повітрянодесантна дивізія;
ПКА – патрульний катер;
ПЧ – підводний човен;
ПЧА – підводний човен атомний;
ПЧАРБ – підводний човен атомний ракетного базування;
пшд – повітряно-штурмова дивізія;
РДГ – розвідувально-диверсійні групи;
РК – регіональне командування;
РКА – ракетний катер;
СО – спеціальні операції;
ССО – сіли спеціальних операцій;
тб – танковий батальйон;
тбр – танкова бригада;
ТерУгр – терористичні угруповання противника;
УПЗК – угруповання противника в районі збройного конфлікту.
ФР КРЗ – фрегат з керованою ракетною зброєю;

.

ВСТУП

Тактика як складова частина військового мистецтва

Під впливом зміни способів ведення воєнних дій, що обумовлені прийняттям на озброєння військ (сил) нових видів зброї й засобів ураження, взаємозв'язок і взаємозалежність між стратегією, оперативним мистецтвом і тактикою стають більш багатогранними й динамічними.

Основні завдання тактики: вивчення закономірностей, характеру й змісту бою, розробка способів його підготовки й ведення; визначення найбільш ефективних способів застосування в бою засобів ураження й захисту; дослідження бойових властивостей і можливостей підрозділів, частин, з'єднань, визначення їх завдань і бойових порядків при веденні бойових дій і методів організації взаємодії між ними; вивчення ролі вогню, ударів і маневру в бою; розробка рекомендацій з управління військами (силами), їх бойового, спеціального й тилового забезпечення; вивчення сил і засобів противника і його прийомів ведення бою.

Кожний вид збройних сил, рід військ (сил) і вид спеціальних військ, а також військовий тил та інші частини мають свою тактику, що вивчає бойові властивості й можливості з'єднань, частин (кораблів) і підрозділів даного виду збройних сил, роду військ (сил), виду спеціальних військ, способи їх застосування та дій у бою самостійно або у взаємодії з іншими видами й родами військ.

Загальні закономірності і положення щодо підготовки та ведення бою з'єднаннями, частинами і підрозділами всіх видів збройних сил, родів військ (сил) і спеціальних військ складають основи загальної теорії тактики.

Досліджуючи різноманітні умови ведення бою, тактика не дає готових рецептів. Вона виробляє тільки головні, найбільш важливі положення й правила, застосовуючи які, командир, виявляючи творчу ініціативу, приймає самостійне рішення, що відповідає конкретним умовам бойової обстановки.

Тактика сухопутних військ охоплює питання підготовки й ведення загальновійськового бою, успіх якого залежить від спільних зусиль всіх родів сухопутних і спеціальних військ; визначає роль, місце й завдання кожного роду військ у бою й, виходячи з їх бойових властивостей і можливостей, установлює порядок і способи їх бойового застосування.

Розвиток тактики відбувався від найпростіших способів дій військ на полі бою до більш складних. Уже в стародавні часи полководці в ході підготовки й ведення воєн виробляли та удосконалювали прийоми ведення бою. На ранньому етапі розвитку рабовласницького суспільства бій зводився до прямолінійного руху та рукопашної сутички воїнів, озброєних холодною зброєю. Якісне поліпшення зброї, організації військ і навчання воїнів привело до появи більш удосконалених бойових порядків і відповідно зміни тактики. У давньогрецькій армії виникла фаланга, щільна та глибока (8-12 і більше шеренг) побудова важкої піхоти, що наносила сильний перший удар, але була неповоротною й не здатною до маневру на полі бою. Грецький полководець Епамінонд у бою при Левктрах (371 р до н.е.) поклав початок застосуванню тактичного принципу нерівномірного розподілу військ по фронту з метою зосередження сил для нанесення головного удару на вирішальному напрямку. Подальший розвиток цей принцип отримав в армії Олександра Македонського (IV ст. до н.е.), який уміло створював перевагу в силах для нанесення головного удару, комбіновано використовуючи важку й легку кінноту й піхоту. Полководець Ганнібал у бою при Каннах (216 р до н.е.) уперше завдав головного удару не на одному флангу, як Епамінонд і Олександр Македонський, а на двох, досягнувши оточення й майже повного знищення великої за чисельністю римської армії. Найвищого розвитку при рабовласницькому ладі тактика досягла в армії Стародавнього Риму. Уже наприкінці IV ст. до н. е. римська армія перейшла від тактики малорухомої фаланги до більш маневреної маніпулярної тактики. Легіон у бою розчленовувався по фронту й у глибину на 30 тактичних одиниць – маніпул (не враховуючи легкоозброєних воїнів), які могли маневрувати й взаємодіяти між собою. Наприкінці II – напочатку I ст. до н.е. маніпулярна тактика була замінена когортною. Когорта, що складалася із трьох маніпул, стала більш сильною тактичною одиницею, хоча була менш маневреною, ніж маніпула. Значну роль у польовому бою стали відігравати полегшені метальні машини (балісти й катапульти). Подальше вдосконалення когортна тактика отримала при Г.-Ю. Цезарі, що майстерно застосовував різні види маневру й бойових порядків. Римський військовий теоретик Ф.Р. Вегецій (кінець IV ст.) узагальнив досвід римської армії й розробив різноманітні бойові порядки та різні способи ведення бою.

В епоху феодалізму аж до завершення перевороту у військовій справі (XVI ст.), викликаного розвитком вогнепальної зброї, теорія й практика тактики розвивалися повільно. У період формування й перемоги капіталістичних відносин отримала розвиток лінійна тактика, пов'язана з оснащенням армій вогнепальною зброєю, у тому числі артилерією,

і підвищенням ролі вогню в бою, а також із комплектуванням армій найманими солдатами, які були нездатними до самостійних ініціативних дій. За цією тактичною схемою війська розташовувалися для ведення бою в лінії; результат бою вирішувався фронтальним зіткненням і міццю рушничного й артилерійського вогню. Лінійну тактику характеризували шаблонність і повільність дій військ.

Російські полководці XVI ст. – П. Л. Рум'янцев-Задунайський, О.В. Суворов, дотримуючись в основному лінійної тактики, шукали нові способи ведення бою. П.Л.Рум'янцев почав застосовувати розсипний стрій і каре. О.В. Суворов поряд з лінійними бойовими порядками застосовував колони, каре, розсипний стрій і поєднання різних строїв. Тактика військ Суворова була наступальною. Її головні риси – рішучість і раптовість дій, нанесення головного удару по найбільш слабкому місцю (тилу, флангу), зосередження сил для удару на вибраному напрямку, швидкість, сміливе маневрування й розгром противника частинами.

Глибокі зміни в тактиці відбулися під час Великої французької революції й національно-визвольних воєн кінця XVIII – початку XIX ст., які привели до створення в країнах Західної Європи масових армій на основі загальної військової повинності й удосконалення озброєння. До кінця XVIII ст. лінійна тактика вичерпала свої можливості. Французька, російська й інші армії перейшли до нової тактики, заснованої на поєднанні колон і розсипного строю. Ця тактика характеризувалася активністю, рішучістю дій і маневреністю військ, ініціативою начальників, взаємодією родів військ, розчленуванням бойових порядків на фронт і глибину. Війська в розсипному строю готували бій вогнем, а війська, вишикувані в батальйонні колони, завдавали вирішального удару. В удосконалення нових способів ведення воєнних дій наприкінці XVIII – початку XIX ст. великий внесок здійснили Наполеон I, який масово застосовував артилерію й кінноту, і М.І. Кутузов, тактика військ якого характеризувалася рішучим наступом і завзятою обороною, застосуванням широкого маневру військ, нанесенням одночасних і послідовних ударів, невідступним переслідуванням ворога.

Подальший розвиток тактики пов'язаний із впровадженням у війська в другій половині XIX ст. нарізної зброї, що мала порівняно з гладкоцівковою більші далекобійність, швидкострільність й влучність. У ході Кримської (1853-1856 рр.), франко-прусської (1870-1871 рр.), російсько-турецької (1877-1878 рр.) воєн в основному завершився перехід до стрілецьких ланцюгів. Під час подальшого наступу піхота стала застосовувати перебіжки, переповзання й самообкопування, поєднувати вогонь, маневр й удар. В обороні для підвищення її стійкості стали широко застосовувати інженерне облад-

нання місцевості, отримала значний розвиток польова довгострокова оборона, особливо під час російсько-японської війни (1904-1905).

У Першій світовій війні (1914-1918) насичення армій швидкострільною артилерією, автоматичною зброєю, поява нових засобів боротьби (танки, авіація та ін.) і різке збільшення чисельності армій створили передумови для подальшого розвитку тактики. Створення оборонних позицій, ешелонованих у глибину, широке застосування траншей, ходів сполучення, інженерних загороджень і застосування різних видів зброї робили оборону більш міцною порівняно із силами й засобами наступаючої сторони, що обумовило перехід до позиційних форм боротьби. Починаючи з 1915 р. головною проблемою тактики стає прорив позиційного фронту. Для цього стали створювати кілька ешелонів стрілецьких ланцюгів – "хвиль", що розташовувалися один за одним на дистанції 50-75 м з інтервалами між бійцями 1 м, але при цьому війська, несучи значні втрати, все-таки не могли прорвати ворожу оборону. Наступаюча сторона намагалася руйнувати оборонні споруди противника й прокладати дорогу піхоті масованим вогнем артилерії. Із цією метою застосовувалася багатоденна артпідготовка, але й вона не забезпечувала подавлення вогневих точок на всю глибину оборони. У 1918 р. воюючі сторони остаточно відмовилися від застосування "хвиль" і ланцюгів та перейшли до групової тактики, що являла собою розчленовування стрілецьких ланцюгів на дрібні піхотні групи (відділення, взводи), посилені легкими кулеметами, рушничними гранатометами й вогнеметами, що дозволяло краще використовувати можливості піхоти. Поява в 1916 р. танків й артилерії підсилило вогневу й ударну потужність наступаючих військ і дозволило досягти значних успіхів у здійсненні тактичного прориву ешелонованої оборони противника. Наступ вівся методично за принципами: артилерія руйнує – піхота займає. Піхота наступала у вузьких смугах: дивізія – близько 2 км, полк – 1000-1200 м, батальйон – 400-600 м. До кінця війни бій став загальновійськовим, тому що в ньому тактичні завдання вирішувалися спільними зусиллями піхоти, артилерії, танків, інженерних військ.

Тактика радянських сухопутних військ бере початок із часів Громадянської війни 1918-1920 рр. Вона ввібрала в себе все краще з того, що було накопичено російською армією, і мала особливості, обумовлені революційним духом бійців і командирів Червоної Армії. Велика довжина фронтів і відносно невелика щільність насичення їх військами викликали необхідність застосування широкого маневру силами й засобами. Головними родами військ були піхота й кіннота. Артилерія використовувалася, як правило, децентралізовано, широко засто-

совувалися бронепоїзди. Авіація головним чином, вела розвідку. Основу тактики наступального бою складали удари по найбільш слабких місцях – флангах і тилу противника, обхід й охоплення його угруповань. Наступ вівся окремими напрямками при відносно низькій тактичній щільності. Бойові порядки частин і з'єднань зазвичай будувалися в один ешелон із виділенням резерву; стрілецькі роти атакували противника в ланцюзі. Кавалерія, широко використовуючи кулеметні тачанки, вела високоманеврені бої й була основним засобом розвитку наступу. Оборона створювалася на загрозливих напрямках, велике значення надавалося контратакам.

У період між Першою (1914-1918 рр.) і Другою (1939-1945 рр.) світовими війнами розвиток тактики у всіх арміях світу йшов на основі моторизації й широкого впровадження у війська бойової техніки – нових систем артилерії, нових типів танків, автоматичної зброї й інших засобів боротьби. У середині 30-х рр. у Червоній Армії була розроблена теорія глибокого наступального бою, що була складовою частиною теорії глибокої операції. Сутність теорії глибокого бою полягала в нанесенні ураження противнику вогнем артилерії й ударами авіації на всю тактичну глибину, прориві його оборони потужним ешелоном прориву, що складався з стрілецьких військ, танків безпосередньої підтримки, розвитку успіху кавалерією, танками далекої дії, стрілецькими з'єднаннями у взаємодії з повітрянодесантними військами. Бій розглядався як загальновійськовий при вирішальній ролі піхоти й танків. Теорія глибокого бою отримала визнання в більшості армій й успішно застосовувалася Радянськими збройними силами у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр. Прийоми ведення загальновійськового бою було викладено в статутах Червоної Армії й іноземних армій. До них належали: глибоке ешелонування бойових порядків, масоване вогневе подавлення оборони противника, спільна атака піхоти й танків, артилерійський супровід їхньої атаки, розвиток прориву танковими й моторизованими з'єднаннями, застосування повітряних десантів, створення глибокої протитанкової оборони, використання в обороні мінних загороджень, організація протиповітряної оборони тощо.

Всебічний розвиток тактика отримала під час Великої Вітчизняної війни, яка підтвердила правильність раніше розроблених основних положень тактики й вимагала подальшого їх удосконалення. Розвиток оборони йшов по лінії збільшення її глибини, зосередження сил і засобів на головних напрямках. Збільшувалася стійкість військ. Уже з липня 1941 р. стали створювати протитанкові опорні пункти, з осені

1942 р. – протитанкові райони, застосовувати на деяких ділянках фронту траншеї в ротних і батальйонних районах.

Тактика оборони радянських військ особливо значний розвиток отримала в Ленінградській битві, у боях під Одесою, Севастополем, у Сталінградській і Курській битвах. Радянські війська стали створювати дві смуги оборони, застосовуючи системи траншей. Тактична глибина оборони з 4-6 км збільшилася до 15-20 км. Ширина смуги оборони стрілецьких з'єднань зменшилася: для корпусу з 40-60 км до 10-35 км, для дивізії з 15-18 км до 6-14 км. В зв'язку з цим зросли тактичні щільності: для стрілецьких батальйонів до 0,8-1,2, для артилерії до 30-40 гармат і мінометів, для танків до 2-5 одиниць на 1 км фронту.

При накопиченні бойового досвіду, отриманого в зимовому контрнаступі 1941-1942 рр. під Ростовом, Тихвіном і особливо під Москвою, і зростанні темпів технічного оснащення військ удосконалювалася й тактика наступу. Восени 1942 р. у всіх частинах і з'єднаннях, до стрілецьких дивізій включно, для наступу був застосований одноешелонний бойовий порядок. У стрілецьких взводах і ротах застосовувався стрілецький ланцюг. Бойова практика військ знайшла відображення в Бойовому статуті піхоти (1942 р.). Починаючи з 1943 р., радянським військам довелося прориватися суцільну глибокоешелоновану оборону противника. У зв'язку з цим бойові порядки стрілецьких частин і з'єднань знову стали будувати в 2-3 ешелони (бойовий порядок стрілецьких рот в один ешелон залишився без зміни). Через безперервне посилення оборони противника смуги наступу радянських військ у ході війни звужувалися. Наприклад, стрілецькі дивізії наступали в смузі: узимку 1941-1942 рр. – 7-14 км, восени 1942 р. – 4-5 км, улітку 1943 р. – 2-2,5 км, в 1944-1945 рр. – 1,5-2 км. Подальший ріст кількості зброї й бойової техніки дозволяв збільшити тактичні щільності, які в третій період війни складали на 1 км ділянки прориву: для піхоти 6-8 стрілецьких батальйонів, для артилерії – 150-250 гармат і мінометів, для танків 20-30 одиниць. Усе це давало можливість домогтися на головних напрямках вирішальної переваги в силах і засобах. Проводився артилерійський наступ. Просування танків й піхоти забезпечувалося завдяки діям інженерних військ. Вироблені основні теоретичні положення й практичні рекомендації тактики успішно застосовувалися радянськими військами при прориві оборони противника й розвитку наступу високими темпами, особливо в Білоруській операції 1944 р., Ясько-Кишинівській операції 1944 р., Вісло-Одерській операції 1945 р., Берлінській операції 1945 р. Практика

тактичної підготовки військ і ведення ними бойових дій у ході війни знаходила теоретичне узагальнення в наказах, директивах і вказівках Верховного Головнокомандування й Генштабу, у статутах, настановах і військово-теоретичних працях.

Тактика англо-американських сухопутних військ у Другій світовій війні розвивалася шляхом вироблення найбільш доцільних прийомів спільного застосування в бою родів сухопутних військ й авіації. Великий досвід був здобутий у проведенні морських і десантних операцій за участю сухопутних військ і широкого використання танків-амфібій, як засобу підтримки піхоти в боях за плацдарми.

У післявоєнний час впровадження у війська ракетно-ядерної зброї, яка має величезні уражаючі можливості, електроніки, різних видів новітньої звичайної зброї й бойової техніки, а також здійснення повної моторизації й механізації сухопутних військ значно збільшили їхні бойові можливості, змінили характер і способи ведення загальновійськового бою.

Сучасні засоби боротьби вплинули на загальновійськовий бій. Вважається, що у випадку застосування ядерної зброї головне для загальновійськового бою – ядерні й вогневі удари в поєднанні з маневром й атаками військ, виникне необхідність застосовувати маневр військами з метою використання результатів своїх ядерних і вогневих ударів для завершення розгрому противника або виводу військ з-під його ударів.

Висока вражаюча сила ядерної зброї, велика далекобійність і точність влучення в ціль викликають необхідність розосередження військ за фронтом та глибиною, збільшення ширини смуг дій з'єднань і частин, зосередження сил і засобів на головному напрямку, насамперед шляхом масового застосування ядерної й звичайної зброї.

Масове прийняття на озброєння мотострілкових військ бойових машин піхоти й бронетранспортерів, самохідної артилерії й іншої бойової техніки дозволяє різко збільшити темпи наступу. Мотострілкові підрозділи отримали можливість вести атаку без спішування разом із танками. Внаслідок насичення військ гелікоптерами, широким застосуванням тактичних повітряних десантів, авіації, а також здійснення військами маневру повітрям загальновійськовий бій отримав наземно-повітряний характер.

Тактика повітряних сил – складова частина військового мистецтва Повітряних сил (ПС), що включає теорію й практику підготовки й ведення бою авіаційним, протиповітряним з'єднанням, частиною, підрозділом, одиночним літаком (гелікоптером), зенітним ракетним комплексом. Тактика ПС почала розвиватися на початку XX ст. разом з появою військової авіації. Під час Першої світової війни виділилася розвідува-

льна, винищувальна, бомбардувальна авіація, визначилися їх бойові завдання й одержала розвиток тактика кожного роду авіації.

Тактика Військово-Повітряних сил (ВПС) зародилася під час Громадянської війни. Основні принципи бойового застосування авіації були викладені в Польовому статуті 1919 р. та інших документах. З появою в СРСР штурмової (1926) і важкої бомбардувальної (1933) авіації розпочалася розробка тактики їх бойового застосування. До початку Великої Вітчизняної війни були розроблені способи й прийоми ведення одиночного й групового повітряного бою, організації й здійснення тактичної й вогневої взаємодії ВПС із сухопутними військами й Військово-Морським флотом (ВМФ), а також між родами авіації. Основні положення тактики родів авіації були закріплені бойовими статутами винищувальної (БУВА-1940) і бомбардувальної (БУБА-1940) авіації.

Під час Другої світової війни тактика ВПС отримала всебічний розвиток. Була розроблена система наведення винищувачів на повітряні цілі. Для управління авіацією широко використовувалися радіозасоби, аеродроми й пункти управління були наближені до районів бойових дій. Основою тактики винищувальної авіації став груповий повітряний бій. Найменшою вогневою одиницею була пара бойових літаків, що діяла, як правило, у складі авіаційної ланки. Бій одиночного літака (винищувача) був винятком. Застосування радіолокації дозволило відмовитися в багатьох випадках від баражування (патрулювання) винищувачів у повітрі, замінивши його способом чергування на аеродромах. Боротьба з одиночними літаками й дрібними групами літаків противника на його території велася способом "вільного полювання". Штурмова авіація проводила атаку наземних (морських) цілей з пологого пікірування (під кутом 25-30°). Основою бойового порядку були пари літаків. Для збільшення тривалості впливу на противника групи штурмовиків на полі бою застосовувалися багаторазові атаки заданих цілей. У тактиці бомбардувальної авіації характерним було застосування зосереджених ударів полковими й дивізійними групами бомбардувальників по великих об'єктах, а в складних метеорологічних умовах і вночі – ешелонованих ударів ескадрильями, ланками й одиночними літаками. Новим було бомбометання з пікірування під кутом 50-60° з висоти 2-3 тис. м. У тактиці розвідувальної авіації зросло значення повітряного фотографування. Літаки-розвідники прикривалися винищувачами.

У післявоєнний час переозброєння авіації реактивними літаками, різке збільшення швидкостей, висот польоту, поява могутньої сучасної авіаційної зброї й техніки викликали зміну тактики всіх родів авіації й тактики ВПС. Літаки-ракетоносці отримали можли-

вість наносити удари по наземних і морських цілях, не заходячи в зону ППО об'єкта, що прикривається. Розвідувальна авіація завдяки більшим швидкостям і висотам польоту, наявності високоефективної радіолокаційної фотоапаратури одержала можливість одиночними літаками проникати в глибокий тил противника й виявляти будь-які, у тому числі малорозмірні об'єкти. Найефективнішим способом тактичних дій винищувачів стає перехоплення повітряних цілей на далеких підступах до об'єктів і їх знищення до моменту скидання ядерних боєприпасів.

Тактика Військово-Морського флоту (ВМФ) – складова частина військово-морського мистецтва, що включає теорію й практику підготовки й ведення бою й інших видів бойових дій на морі з'єднаннями, частинами, підрозділами різних сил флоту. Тактика ВМФ зародилася в старовину із застосуванням гребного флоту, характерними рисами тактики якого були: прагнення вести бій у тиху погоду й недалеко від берега, застосування зімкнутого строю й фронтального зіткнення кораблів, таранного удару, пізніше (V-IV ст. до н.е.) і абордажу.

До XVI ст. тактика ВМФ, незважаючи на появу вітрильних судів і озброєння їх артилерією, мало відрізнялася від тактики гребного флоту. У XVII ст. був завершений перехід від гребного флоту до вітрильного, що мав більшу швидкість ходу й далекість плавання. Глибокі зміни в тактиці сталися завдяки розвитку корабельної артилерії й використанням її в морських боях під час англо-голландських воєн другої половини XVII ст. як головної зброї. У цей час була встановлена класифікація кораблів, які стали поєднуватися в ескадри. Основу ударної сили флотів складали лінійні кораблі. Прагнення максимально використовувати в морських боях вогонь артилерії привело до розвитку лінійної тактики, що в XVII–XVIII ст. панувала у всіх флотах. Головним у ній було ведення артилерійського бою ескадрами кораблів, які маневрували в лінії баталії (кільватерній колоні) на контркурсах або на паралельних курсах. До середини XVIII ст. у зв'язку зі збільшенням далекості стрільби, руйнівної сили ядра виникло протиріччя між можливостями корабельної артилерії й тактичною формою її використання – шаблонової лінійної тактики. Російські адмірали Г.А. Спиридов, Ф.Ф. Ушаков, що виступили проти лінійної тактики, уперше в практиці морського бою відмовилися від її шаблонів і заклали основи нових способів бойового застосування вітрильного флоту – маневреної тактики. Її характерні риси полягали в зближенні сторін на дистанцію ефективного артвогню, створенні переваги в силах або вогневій потужності проти частини сил противника, що досягалося завдяки охопленню голови

колони його лінійних кораблів або розчленовуванню їх строю, оточенню і розгрому частини сил ворожого флоту, включаючи флагманський корабель. Принципи маневреної тактики надалі були застосовані адміралом Г. Нельсоном у боях при Абукирі (1798) і Трафальгарі (1805) і адміралом Д.Н. Сенявіним в Афонському бою (1807), що сприяло її утвердженню.

З переходом від вітрильного до парового флоту в другій половині XIX ст. головні сили флотів стали складати великі артилерійські кораблі-броненосці й броненосні крейсери. Істотний внесок у розробку тактики парового флоту зробили російські адмірали Г.І. Бутаков, А.А. Попов, С.О. Макаров. Основою тактики ВМФ став морський бій ескадр, що включали в себе надводні кораблі різних класів. Як правило, бій у морі складався з трьох етапів: проведення розвідки противника (крейсерами) і розгортання в бойовий порядок своїх броненосних сил; здійснення артилерійського бою головних сил; забезпечення розвитку успіху або відходу (у випадку невдачі) міноносцями. Для охоплення голови ворожої ескадри зазвичай виділявся загін швидкохідних броненосних крейсерів. Сформувалася також тактика міноносців, мінних загороджувачів.

Розвиток тактики в Першу світову війну пов'язаний із глибокими змінами характеру морського бою, викликаними застосуванням у ньому різних нових засобів боротьби, різким збільшенням числа кораблів і появою основної форми бойової діяльності ВМФ – операції. Поряд із боями великих угруповань надводних сил флоту значне поширення отримали одиночні дії підводних човнів, протичовнових сил, сформувалися основи тактики різнорідних сил флотів. Лінійні сили, що складали основу ударної потужності флотів, могли діяти тільки під прикриттям від ударів підводних човнів легких сил і від мінної зброї – міноносців.

У роки громадянської війни зародилася тактика радянського ВМФ, склалися тактичні принципи бойового застосування річкових й озерних флотилій, спільних дій сил флоту з сухопутними військами, висадки морських десантів і ведення морського бою у своїй прибережній зоні. Разом із розвитком сил і засобів флоту в 20-30-х рр. удосконалювалися: тактика дій різнорідних сил ВМФ і способи взаємодії між ними в морському бою. Основи тактики ВМФ були закріплені в Бойовому статуті морських сил РККА й інших документах.

Великий вплив на розвиток тактики ВМФ під час Другої світові війни мало зростання значення підводних човнів і морської авіації, які стали головною ударною силою флотів. У деяких іноземних флотах (Японії, США) важлива роль у бою відводилася авіаносцям і була ви-

роблена тактика їх бойового застосування. Авіація з авіаносців вела морські бої навіть тоді, коли кораблі воюючих сторін перебували в сотнях миль один від одного. Це привело до збільшення просторового розмаху бою, що дозволяло силам флоту наносити по противнику удари з кількох напрямків як з-під води, так і з повітря.

Головними складовими тактики ВМФ в Другій світовій війні стали повітряно-морські й підводно-морські бої, що велися взаємодіючими різнорідними силами.

Тактика ВМФ у Великій Вітчизняній війні розвивалася в напрямку самостійних дій флотів та їх спільних бойових дій із сухопутними військами. Отримала подальший розвиток тактика нанесення комбінованих ударів морською авіацією, підводними човнами й легкими надводними силами з метою порушення морських комунікацій противника. Були розроблені способи групового застосування підводних човнів і взаємодії їх з іншими силами флоту.

Розвиток сил і засобів боротьби в післявоєнний час визначив глибокі зміни характеру бою на морі й тактики ВМФ, з'явилися нові напрямки її розвитку: тактика ракетних підводних човнів, ракетних кораблів, ракетоносної авіації тощо. Атомні ракетні підводні човни отримали можливість тривало й потай маневрувати поза зонами протичовнової оборони противника з метою раптового нанесення з-під води потужних ударів по його важливих об'єктах. Морська ракетоносна авіація тепер стала здатною наносити ракетні удари по кораблях противника з відстаней, що перебувають за межами досяжності його зенітними ракетними засобами та поза зон прикриття об'єктів винищувачами. Найважливішим принципом сучасної тактики ВМФ є ведення бойових дій об'єднаними зусиллями різнорідних сил і різних видів зброї при їх тісній взаємодії.

Військова термінологія – сукупність військових термінів, що характеризують військові поняття та основну частину військової лексики. Військова термінологія відбиває досягнутий рівень розвитку військових знань та відтворює всі риси специфічних понять, закріплених відповідними статутами, настановами та іншими офіційними документами, охоплюючи всі галузі військової справи.

Предмет тактики як складова військового мистецтва

Тактика воєнна (грец. taktiká – мистецтво шикування військ, від tásso – будую війська) – складова частина військового мистецтва, що включає **теорію** й **практику** підготовки й ведення бою з'єднаннями, частинами (кораблями) і підрозділами різних видів збройних сил, родів військ (сил) і спеціальних військ на суші, у повітрі й на морі. Так-

тика охоплює вивчення, розробку, підготовку й ведення всіх видів бойових дій: наступу, оборони, зустрічного бою, перегрупувань тощо.

У тактиці необхідно розрізняти такі поняття: тактичні дії, види тактичних дій і їх форми.

Тактичні дії – організовані дії підрозділів, частин і з'єднань при виконанні поставлених завдань.

Основні **види тактичних дій**: оборона, наступ, пересування, розташування.

Основні **форми тактичних дій**: бій, удар і маневр.

Бій є об'єктом дослідження тактики або тактичного мистецтва.

Теорія тактики вивчає закономірності, характер, способи підготовки та ведення бою з'єднаннями, частинами й підрозділами та погляди військових фахівців інших держав на ці питання. Вона розробляє теоретично-фундаментальні положення основ підготовки та ведення бою, тактичні вимоги до озброєння й військової техніки, організації з'єднань, частин і підрозділів та облаштування театру військових дій (ТВД), у межах якого здійснюється підготовка до ведення бою.

Практика тактики включає підготовку та ведення бою.

Теорія і практика підготовки й ведення бою ґрунтується на:

⇒ розвитку озброєння й техніки;

⇒ досвіді ведення бою чи бойових дій з'єднаннями, частинами та підрозділами в ході воєнних дій;

⇒ досвіді бойової підготовки, особливо в ході маневрів і тактичних навчань;

⇒ принципах ведення бою;

⇒ завданнях оперативного мистецтва.

Структурно тактика складається зі:

⇒ загальної тактики;

⇒ тактики родів військ;

⇒ тактики спеціальних військ;

⇒ тактики з'єднань, частин і підрозділів інших військових формувань.

Загальна тактика охоплює теорію та практику підготовки й ведення загальновійськового бою з'єднаннями, частинами та підрозділами.

Тактика родів військ, спеціальних військ та інших військових формувань охоплює теорію й практику виконання завдань частинами та підрозділами родів військ, спеціальних військ та інших формувань.

Сучасні інформаційні джерела не висвітлюють питань теорії і практики участі родів військ і спеціальних військ у загальновійськовому бою, не визначають послідовність і зміст роботи начальників

родів військ і спеціальних військ, що негативно впливає на підготовку, ведення й особливо на організацію загальновійськового бою.

Тактика включає:

⇒ тактику родів Сухопутних військ (СВ) – механізованих, танкових й аеромобільних військ, ракетних військ й артилерії, тактику армійської авіації, військ протиповітряної оборони;

⇒ тактику авіації та військ Повітряних сил – тактику бомбардувальної, винищувальної, штурмової, розвідувальної, транспортної авіації, тактику зенітних ракетних, радіотехнічних військ;

⇒ тактику родів військ (сил) Військово-Морських сил – тактику надводних сил, морської авіації, берегових ракетних військ, військ берегової оборони, морської піхоти.

Розвиток тактики здійснюється під впливом нової та досконалої зброї та техніки та залежить від:

⇒ стану теорії і практики підготовки та ведення бою;

⇒ стану підготовки з'єднань, частин і підрозділів;

⇒ необхідної кількості і якості сучасної зброї, особливо нової;

⇒ обладнання простору підготовки та ведення воєнних дій;

⇒ наявності захищених і пересувних пунктів управління з'єднань, частин і підрозділів;

⇒ стану науково-дослідницької роботи;

⇒ відповідності організаційно-штатної структури з'єднань, частин і підрозділів озброєнню, формам і способам ведення бою та підготовці особового складу;

⇒ поглядів військових фахівців інших, особливо сусідніх держав, на підготовку та ведення бою;

⇒ досвіду й уроків операцій оперативних об'єднань і бойової підготовки.

Етапи розвитку тактики пов'язані з розвитком суспільства й поділяються на тактику рабовласницького ладу, тактику епох феодалізму і капіталізму та тактику сучасної епохи.

Розвиток тактики слід розглядати через аналіз факторів, які впливають на неї, найважливішими з яких є: поява нового й більш удосконаленого озброєння та військової техніки.

Тактика, будучи окремим елементом військового мистецтва, тісно пов'язана з оперативним мистецтвом і стратегією.

Взаємозв'язок складових елементів військового мистецтва потрібно розглядати через:

⇒ бойові завдання – тактичні, оперативно-тактичні, оперативні, оперативно-стратегічні та стратегічні;

⇒ військові формування, які ці завдання виконують: тактичні групи підрозділів, підрозділи, тактичні групи частин, частини, тактичні групи з'єднань, з'єднання, оперативно-тактичні об'єднання, оперативні об'єднання, оперативно-стратегічні об'єднання, стратегічні об'єднання;

⇒ форми воєнних дій – бій, бойові дії, операції оперативного об'єднання, битва, операції стратегічних об'єднань;

⇒ простір, у межах якого ведуться воєнні дії для оборони (окоп, траншея, опорний пункт, район оборони, ділянка оборони частини, смуга оборони з'єднання, напрямок, операційний напрямок, стратегічний напрямок, театр воєнних дій).

Як було підкреслено, значний вплив на розвиток тактики має вдосконалення зброї і воєнної техніки. Озброєння й тактика завжди мають зворотний зв'язок. Зміни однієї категорії негайно приводять до змін іншої, тому цей процес є безперервним.

Апогеєм Другої світової війни в розвитку озброєння було створення атомної зброї. Тому в 50-70 рр. минулого сторіччя в "супердержавах" основна увага у воєнній сфері була звернена на розвиток ракетно-ядерної зброї й на способи її застосування, що безпосередньо вплинуло на розвиток тактики.

У цей час значних змін зазнали форми та способи збройної боротьби. Змінились способи розгрому противника, побудови бойового порядку, застосування видів і родів військ, а також оперативно-тактичні нормативи.

Досвід бойових дій в локальних війнах свідчить, що ракетно-ядерна зброя в них ніколи не застосовувалась. Проте подібні війни і конфлікти безпосередньо вплинули на розвиток засобів збройної боротьби.

У другій половині XX ст. найбільш ефективно розвивались такі види зброї, як: ракети різних класів, бронетехніка (танки, БМП, БТР), артилерія, протитанкова та стрілецька зброя, авіація й засоби ППО. Особлива увага приділялась розвитку високоточної зброї, удосконалювалась у напрямках підвищення далекості та точності стрільби, високої захищеності, маневреності, простоти в експлуатації. А райони, в яких мали місце локальні війни, були немовби полігонами для випробування ефективності застосування новітніх зразків озброєння.

На підґрунті активного розвитку звичайних засобів збройної боротьби знову актуальним стає питання про перегляд способів ведення загальновійськового бою в умовах застосування звичайної зброї. У військах з'явилось таке поняття як "єдине планування бою".

Досвід локальних війн і збройних конфліктів свідчить про те, що "класичні" основи, положення та принципи теорії тактики, як і воєнного мистецтва в цілому, в основі яких досвід Другої світової війни, у багатьох випадках застаріли. **Час фронтальних тактичних наступів і суцільних ліній оборони пройшов.** На зміну приходить мистецтво тактики, головне завдання якого полягає в умілому використанні "непрямих дій": нанесенні могутнього далекого вогневого ураження противнику; своєчасному нанесенні ударів по важливих об'єктах у тилу противника; нанесенню ударів у фланг і тил головного угруповання разом із фронтальним ударом головних сил на головному напрямку.

Аналіз локальних війн і збройних конфліктів свідчить про те, що їх загалом можна поділити на дві основні категорії.

З одного боку – це збройна боротьба, в якій сторони мають приблизно рівні за силами та озброєнням військові формування (Арабо-Ізраїльські війни 1967р. і 1973 р., війна в зоні Перської затоки).

З іншого боку – це боротьба між нерівними за силами сторонами (державами), в якій регулярним арміям протидіють переважно партизанські формування (війна в Афганістані чи Чечні).

Але для будь-яких умов ведення бойових дій основним критерієм є досконале знання командирами основних принципів збройної боротьби та вміння своєчасно втілювати їх у вирішення практичних завдань. Для того, щоб використовувати у своїх цілях основні діючі принципи збройної боротьби та досягати запланованих результатів, потрібно оволодіти умінням вирішувати наступні завдання:

⇒ своєчасно знищити лінії комунікацій противника, щоб не дати змогу підтягнути резерви;

⇒ перегороджувати противнику шляхи відступу й таким чином підривати його волю до боротьби та подавляти моральний стан;

⇒ завдавати ударів по органах управління противника, позбавляючи тим самим його командування можливості управляти військами.

При веденні бойових дій військовими формуваннями приблизно рівними за силами й засобами війська, як правило, розгортаються по всій ширині бойового шикування з чітко вираженою лінією фронту, а бойові дії ведуться за зразками класичного військового мистецтва.

Арабо-Ізраїльські війни 1967, 1973 рр. і війна в зоні Перської затоки являють собою найбільш яскравий тому приклад. У цих війнах були застосовані сучасні способи ведення бою, які заслуговують детального вивчення та подальшого розвитку.

Так у війні 1967 р. повчальним є подолання ізраїльськими військами оборони єгипетських дивізій, розгорнутої на найбільш вірогідних для наступу напрямках.

Для подолання оборони ізраїльтяни створили три наступальні угруповання:

⇒ "приморське" – у складі чотирьох мбр, яким протистояли 20 пд у Секторі Газу і 7 пд у районі Рафаха;

⇒ "центральне" – у складі чотирьох мбр, перед якими оборонялись 2 мд в районі Ель-Кусейма;

⇒ "південне" – у складі трьох мбр, проти яких оборонялися 6 мпд та отбр.

Оборона дивізій армії Єгипту складалася з двох ешелонів. У першому ешелоні дивізії оборонялись дві бригади, а в другому – одна. Ширина фронту оборони дивізій досягла 25-30 км.

У резерві ізраїльтян було дві бртбр і дві мбр.

У резерві сторони, що оборонялася, було 3 мпд, 4, 9 тд, а також дві опбр.

Уранці 5 червня 1967 р. після короткої вогневої підготовки бригади ізраїльської армії перейшли в наступ. На "приморському" напрямку було нанесено два удари. Головний удар двома мбр у 30 км проміжок між 7 пд і 2 мпд. Другий удар силами двох мбр – у стик між 20 пд і 7 пд.

Успішно розвиваючи наступ, бригади протягом дня оточили 20 пд та обійшли з флангів 7 пд, тим самим відрізали їм шляхи відходу й скували дії найближчих резервів.

Усі чотири бригади атакували 2 мд "в лоб". Незважаючи на те, що організація бою була проведена якісно (основні сили були зосереджені на напрямку головного удару, вогнева підготовка атаки проведена своєчасно), наступ успіху не мав. Причиною тому була добре налагоджена система вогню, якісно проведене інженерне обладнання місцевості в смузі оборони єгиптян.

Наступаючі вклинились в оборону на невелику глибину, понесли значні втрати й вимушені були зупинитись. Не зумівши прорвати оборону фронтальним ударом, ізраїльтяни змушені були ввести в бій дві бронетанкові бригади з резерву, які в нічних умовах обійшли бойові порядки 2 мпд із півночі й півдня й до ранку оточили їх, що створило умови для переходу в наступ головних сил.

На "південному" напрямку ізраїльтяни успіху не мали. Вони атакували 6 мпд фронтально, понесли значні втрати й були зупинені, а після успішно проведеної проти них контратаки були відкинуті на 5-10 км від переднього краю.

Зранку 6 червня бригади, що вели бій на "приморському" і "центральному" напрямках, розвинули наступ вглибину, оточили та знищили резервні бригади єгипетської армії і на кінець 7 червня оволоділи перевалом Мітла й містами Романі та Бір-Гіфгафа, вийшли до Суецького каналу та відрізали шляхи відходу дивізіям, що оборонялись.

6, 3 мпд і 4, 9 тд понесли втрати від ударів авіації та отримали наказ на відхід. Причому 4 тд отримала наказ на відхід від спецслужб Ізраїлю. Але відхід здійснити не змогли.

Основним підсумком боїв, що велись на Сінайському півострові, є те, що наступаюча сторона мала успіх не там, де намагалась прорвати оборону фронтальними ударами, а там, де, використовуючи незайняті противником ділянки місцевості, рішуче обходила тих, хто обороняється, з флангів, оточувала їх і відрізала шляхи як для відходу, так і для підтягування резерву.

Позитивним показником є і те, що наступаючі активно вели розвідку всіма силами й засобами, що дозволяло їм постійно знати про положення та характер дій протилежної сторони.

Іншим висновком є те, що в обороні потрібно було мати добре налагоджену систему вогню та добре обладнану в інженерному плані місцевість, потрібно постійно стежити за протилежною стороною, своєчасно викривати та зривати її обхідні маневри, не допускати виходу на свої фланги та тили.

В Арабо-Ізраїльській війні 1973 р. найбільш повчальною є організація та здійснення форсування водної перешкоди з проривом заздалегідь підготовленої оборони.

Оборона армії Ізраїлю в зоні Суецького каналу складалась з двох смуг.

Перша смуга була обладнана найбільш повно й включала дві позиції. Перша позиція мала глибину 2-3 км, в 12-13 км від неї була створена друга позиція глибиною 1,5-2 км. Основу першої позиції складали взводні й ротні опорні пункти, обладнані на земляному валу та підготовлені для ведення кругової оборони. Друга позиція була призначена для зайняття бригадними резервами. Найбільш повно друга позиція була обладнана на напрямках, що вели вглибину, до перевалів Мітла та Гіді. На лінії цих перевалів в 30-50 км на схід від Суецького каналу була підготовлена друга смуга оборони. Вона призначалась для зайняття резервами в найближчій оперативній глибині.

Передній край ізраїльських військ проходив в основному по Суецькому каналу, ширина якого в районі м. Суец досягає 180-200 м, а глибина по фарватеру – 9-13 м. У період експлуатації каналу при його очистці внаслідок викиду ґрунту на обох берегах з'явились насипні вали піску. На східному березі висота цього валу досягає 18–20 м,

на західному – 8-10 м. Саме на цих земляних насипах на східному березі каналу були обладнані опорні пункти ізраїльтян, які займали панівне положення стосовно до єгипетської сторони.

Особливістю Суецького каналу є те, що течія та рівень води в ньому непостійні. Вони змінюються кілька разів на добу й залежать від приливів в Червоному та Середземному морях. Рівень води змінюється на висоту до 2 м. Найбільш сприятливим для форсування є час, коли закінчується прилив. У такий час канал повністю заповнюється водою й течія практично відсутня. Такий стан зберігається приблизно 1,5-2 години.

Форсування каналу також ускладнюється у зв'язку з відсутністю проходів у земляному валу на протилежному березі, без яких переправа колісної й гусеничної техніки на захоплений плацдарм була неможливою. Для пророоблення проходу у валу потрібно 5-6 години.

Для того, щоб ускладнити форсування каналу, ізраїльтяни по всій лінії обладнали спеціальні пристрої з трубопроводами для зливу рідини, що легко займається, в канал. У разі форсування таку рідину підпалювали і створювали "вогняну річку".

У взводних опорних пунктах значна роль відводилась кочовим танкам. З цією метою гребінь земляного валу був підрізаний уступом і на окремих ділянках обладнувались майданчики для стрільби танка прямою наводкою. Відстань між майданчиками доходила до 1,5-2 км. З такої позиції танк являв собою могутню броньовану вогневу точку й міг вести вогонь із всіх видів зброї.

У зв'язку з тим, що 19 мпд, згідно з рішенням на форсування Суецького каналу, діяла на напрямку головного удару ЗПА, то на її прикладі розглянемо тактику єгипетських військ на даному етапі.

Завданням 19 мпд було форсувати Суецький канал на ділянці шириною 12 км, прорвати оборону противника на східному березі й на Ч+6.00-8.00 годин оволодіти рубежем на глибині 5-6 км і на фронті 10-15 км і тим самим створити дивізійний плацдарм. Розвиваючи наступ на східному напрямку, відбити можливу контратаку найближчих резервів й оволодіти рубежем на глибині 10-12 км, створивши армійський плацдарм. У подальшому нічними діями розвивати наступ вздовж дороги Тисвя-Мітла, на кінець Д-2 оволодіти рубежем на глибині 0-25 км і створити умови для введення в бій другого ешелону армії.

Для подолання міцної оборони, створеної ізраїльтянами на каналі необхідно було вирішити такі завдання:

⇒ надійно подавити вогневими засобами опорні пункти на передньому краї й нейтралізувати кочові танки;

⇒ знешкодити сховища з легкозаймистою рідиною;

⇒ проробити проходи в земляному валу для пропуску бойової техніки;

⇒ не дати змоги противнику своєчасно підвести резерви й провести контрнаступ.

З цією метою в дивізії була проведена кропітка, довготривала робота з підготовки до наступу із форсування каналу з ретельним дотриманням таємниці.

6 жовтня о 14.00 згідно з рішенням командира 19 мпд розпочалась вогнева підготовка форсування. Вона тривала 53 хвилини й мала певні хитрощі.

Артилерійська підготовка була доповнена ударами винищувально-бомбардувальної авіації. У смузі наступу дивізії діяло близько 100 літаків, які наносили удари по резервах й артилерії ізраїльтян. У ході вогневої підготовки спеціально виділені зброя й танки, поставлені на пряму наводку, прорублювали проходи в мінних полях на земляному валу стрільбою уламково-фугасними снарядами. Таким чином, кожним піхотним взводом створювалось по одному проходу. На кожний прохід витрачалось близько 15-20 снарядів калібру 100 мм.

О 14.40 6 жовтня почали форсування штурмові групи (у складі посиленої піхотної роти від кожного піхотного батальйону) і спеціально підготовлені взводи для знешкодження засобів зливу легкозаймистої рідини.

О 14.50 почали форсування піхотні роти на човнах.

О 15.00 6 жовтня на протилежному березі було по дві піхотні роти від кожного піхотного батальйону та протитанкові взводи.

Але розвинути успіх вони не змогли, оскільки командири піхотних батальйонів, прорвавши оборону противника на глибину рот першого ешелону (400-500 м), самостійно прийняли рішення закріпитись на досягнутому рубежі й очікувати контратаки, хоча противник поніс значні втрати від авіації й артилерії та відмовився від контратак. До того ж значну позитивну роль відіграли протитанкові засади. Від кожної піхотної роти першого ешелону на вірогідні напрямки дій танків виділялось по одній-дві засади в складі 2-3 гранатометників РПГ-7 або безвіткатної гармати та ручного гранатомета. Вони висилались на відстань 3-4 км від переднього краю й своїм вогнем заважали, а іноді і зривали висування танків.

У такому статичному положенні батальйони перебували 2,5-3 години. Під їх прикриттям сапери приступили до прорублення проходів у валу, використовуючи вибухові речовини.

У той же час на протилежний беріг на плаваючих транспортерах К-61 були переправлені батареї бригадних 120 мм мінометів.

Гаубична й далекобійна артилерія продовжувала вести вогонь із свого берега.

Атака відновилась о 17.00 при підтримці артилерії.

Перший прохід у валу був зроблений о 18.00, але танки до нього через канал не були переправлені, оскільки авіація ізраїльтян у цей час нанесла масовий вогневий удар по дивізії й вивела із ладу паромні переправи та порушила збирання мосту. Командир 19 мпд розгубився й наказав бригадам зупинитися на досягнутому рубежі та закріпитися. Таким чином, 19 мпд за день бою форсувала канал і просунулась углибину на 5-7 км і виконала найближче завдання, створивши дивізійний плацдарм на фронті 15 км.

Протягом ночі з 6 на 7 жовтня на плацдарм були переправлені 7 пбр, бригадні артилерійські групи й адн зі складу ДАГ. На східному березі були всі пункти управління бригад і батальйонів. Проте переправа танків затримувалась через відсутність поромів і мостів. На 7.00-7.10 саперами було пророблено 15 проходів на своєму березі і 12 проходів через вал у противника. Перший танк на протилежний берег був переправлений о 7.10-7.15. До 14.00 на протилежний берег було переправлено біля 200 танків, для чого використовувались в основному мостові переправи. Піхотні частини в цей час із займаних позицій вели бій із незначними силами ізраїльтян, які намагались максимально стримувати просування єгипетських військ і забезпечити висування 50 бртбр із глибини для нанесення контрудару.

Наступ 19 мпд поновився лише зранку 8 жовтня. Але вже було пізно. Ізраїльтяни вже підтягли свої резерви, провели контратаки й почали чинити опір, особливо на напрямку, що веде до перевалу Мітла. Командир дивізії ввів у бій 7 пбр, але значного успіху не досяг. На кінець дня 8 жовтня дивізія знаходилась на відстані 11-12 км від каналу. У безпосередньому зіткненні з частинами дивізії знаходились 50 бртбр і бригада невідомої нумерації.

За даними розвідки стало відомо, що в районі перевалу Мітла проводиться зосередження резервів, унаслідок чого командир 19 мпд отримав наказ закріпитися й організувати міцну оборону армійського плацдарму. На цей час у дивізії були задіяні всі резерви.

Протягом 9 жовтня удосконалювалась система вогню й інженерне обладнання місцевості. Щільність ПТЗ на головному напрямку була доведена до 50 одиниць на км фронту.

З 10 по 14 жовтня дивізія відбила кілька контратак і вела в основному пасивну оборону.

14 жовтня командування армії прийняло рішення на поновлення наступу. У дивізії в наступ переходила тільки 7 пбр, посилена тб. Усі інші бригади залишилися на місці й були готові до захоплення перевалу Мітла. Але наступ бригади був не підготовлений, почався без артилерійської й авіаційної підтримки. Внаслідок чого бригада зіткнувшись з налагодженою обороною, понесла значні втрати й відійшла у вихідне положення.

Незважаючи на те, що у війні 1973 р. арабська сторона своєї мети не досягла, а потерпіла поразку, у ній є багато того, на що слід звернути увагу:

1. Організація бойових дій у підрозділах, частинах і з'єднаннях була проведена своєчасно й приховано. При цьому значна увага була звернена на практичну роботу командирів усіх ступенів на місцевості. Особливо детально бій був організований в ланці батальйон-рота. При постановці завдань й організації взаємодії на місцевості працювали всі категорії до командирів відділень (екіпажів) включно. Робота проводилась настільки приховано, що до 4 жовтня протилежна сторона підготовку не могла викрити.

2. Певний інтерес викликає побудова бойового порядку. У кожному батальйоні були призначені й підготовлені штурмові групи для знищення вогневих засобів в обороні противника, а також взводи для використання пристроїв заповнення каналу вогнепальною рідиною.

В усіх ланках (від роти й вище) створювались підрозділи для боротьби з танками.

3. Побудова вогневої підготовки включала в себе деякі елементи воєнних хитрощів. Тривалість і черговість вогневих нальотів значно відрізнялась від тих, які застосовували раніше й до яких звикла протилежна сторона, а п'ятихвилинна перерва в останньому вогневому нальоті створила враження, що він закінчився, тому його продовження для тих, хто оборонявся, стало несподіваним настільки, що створилися умови для захоплення опорних пунктів штурмовими групами практично без бою. Викликає інтерес і спосіб пророблення проходів на протилежному березі каналу.

Найбільшим недоліком було те, що всі категорії наступаючих безвідповідально ставились до ведення розвідки, що приводило до постійного незнання обстановки та примушувало командирів зупиняти підрозділи, унаслідок чого втрачалась бойова ініціатива. Через недостатнє знання про розташування противника артилерія в основному вела вогонь не по цілях, а по площинах.

Характерним для командирів бригад і дивізій було невміння організувати ввід в бій других ешелонів і невміння командирів батальйонів вести рейдові дії в тилу противника. І нарешті, крайня нерішучість командирів батальйонів, бригад і дивізій, відсутність бажання швидко проникати вглибину оборони противника.

Війна в зоні Перської затоки

Найбільш яскраво тактику багатонаціональних сил можна простежити на бойових діях 1 мд (США).

Бойове завдання дивізія отримала в ході зайняття вихідного району для наступу. Воно полягало в тому, що дивізія, наступаючи в центрі бойового порядку 7 АК у взаємодії з 1 бртд, мала розгромити 31 мпд Іраку і на кінець дня оволодіти рубежем на глибині 40-50 км.

Підготовка до наступу велась детально та цілеспрямовано. Більша частина організаційної роботи проводилась на місцевості із залученням усіх категорій посадових осіб до командира відділення (танка) включно й завершувалась проведенням спеціальних занять із підрозділами, штабних тренувань і командно-штабних навчань на місцевості.

За даними розвідки, і в першу чергу космічної, була досконало вивчена оборона 31 мпд, визначені її сильні та слабкі сторони й на цій підставі зроблено загальний висновок: 31 мпд у складі трьох піхотних, однієї мотопіхотної й однієї бронетанкової бригад перейшла до пасивної позиційної оборони з опорою на систему польових довготривалих укріплень і потужну систему інженерних загороджень.

Така оборона вимагала особливого підходу наступаючих до виконання бойового завдання. Передбачалось спочатку ударами авіації, ракетними ударами, вогнем артилерії й високоточної зброї нанести достатнє ураження тим військам, що оборонялися, із наступним завершенням їх розгрому, використовуючи маневрену систему бойових дій.

Бойові дії розвивались згідно з розробленим планом.

21 лютого при завершенні останнього етапу повітряної наступальної операції, у ході якої основні зусилля були зосереджені на ураженні тих військ, що оборонялися в смузі наступу дивізії, були зроблені проходи в інженерних загородженнях противника.

22 лютого на напрямку головного удару силами розвідувального батальйону була проведена розвідка боєм, у ході якої була прорвана смуга забезпечення, уточнений бойовий порядок піхотної бригади й викриті цілі, що не були подавлені раніше.

23 лютого, протягом усього дня, проводилась вогнева підготовка із залученням ракетних комплексів, артилерії, тактичної й армійської авіації.

24 лютого о 14 годині 1 мд розпочала атаку й, не зустрівши серйозного опору з боку противника, успішно розвивала наступ, оточила піхотну бригаду першого ешелону та до 18.00 24.02 завершила її розгром.

31 мпд, зазнавши поразки в бою за першу й другу позиції, з настанням темного часу почала відхід у глибину, прикриваючись діями ар'єргардних батальйонів. Але дії останніх були малоефективними, особливо в нічних умовах, оскільки нерівні були якісні показники бойових засобів. Бойові можливості танків, протитанкових засобів Іракської армії значно поступались ідентичним зразкам озброєння американської дивізії як за далекістю прицільного вогню, так і за бронепробивною силою і швидкострільністю. Значні недоліки були в роботі приладів нічного бачення на техніці Іракської армії.

Після виконання найближчого завдання частини 1 мд дивізії перейшли до дій у нічних умовах і, використовуючи прилади нічного бачення, а також засоби освітлення місцевості (у першу чергу авіаційні), ввели в бій другий ешелон і продовжили наступ за визначеними напрямками бригадними тактичними групами, як правило, у передбойових порядках.

При зустрічі опору з боку іракців вони розгортались у бойовий порядок, зупинялись, починали далекий вогневий бій, викликали авіацію й артилерію, наносили вогневе ураження противнику, а в цей час частиною сил здійснювали його обхід або охоплення й ударами з фронту, флангів, тилу, з повітря завершували розгром. Такі дії дозволили в ході нічних боїв завершити розгром 31 мпд і на 6.00 25.02 оволодіти рубежем на глибині 40-50 км (практично вийшли до другої смуги оборони).

Зі складу 31 мпд з оточення вийшли до 1,5 мпб з 50 % укомплектованістю. Решта підрозділів була знищена або взята в полон.

Підводячи підсумок, необхідно визначити, що після війни в зоні Перської затоки серед певних кіл постало питання, чи не відмирає тактика на новому етапі розвитку збройної боротьби. Це не випадково, тому що втрати сторін в особовому складі й в озброєнні вкрай не рівні, і це викликає думку, що втрати іракських військ є наслідком застосування стратегічних засобів боротьби, а ближніх боїв начебто й не було. Це не вірно. Бої були й в ході випереджувальної атаки іракськими брдт військ багатонаціональних сил (БНС) у вихідному районі, і в ході подолання оборонних позицій і при відбитті контрудару, що проводився силами національної гвардії. Але практично ударні засоби сторін за бойовими можливостями значно перевищували один одного.

Так танки Т-55, Т-62, Т-72М, що були на озброєнні армії Іраку, не могли пробити лобову броню танків М-1А1, "Челенжер", "Леопард-2", які були на озброєнні БНС. За таких умов боротьби бій ставав короткочасним. Підрозділи Іракських військ несли значні втрати й терпіли поразку і матеріальну, і моральну.

У цілому війна в районі Перської затоки показала, що тактика, як складова частина воєнного мистецтва, зберігає свої положення. Але бій майбутнього буде значно відрізнятися від бою минулого.

На зміну ближньому бою, головні завдання в якому вирішувались безпосереднім ударом танків і піхоти, іде далекий дистанційний бій. Вирішальне значення набуває вогонь далекобійної високоточної зброї.

Тривалому позиційному протистоянню сторін запобігає маневр, який буде переважати в усіх видах бою.

Прорив позиційної оборони, що неминуче пов'язаний із зосередженням сил і створенням значної переваги в них на вузькій ділянці, переростає в зосередження, у першу чергу, вогневих зусиль і створення вогневої переваги над противником і після достатнього ураження його в зосередженні військ на напрямку головного удару.

Чіткий розподіл бойових дій у наступі й обороні змінюється бойовими діями, в яких одночасно можуть вирішуватись наступальні й оборонні завдання в інтересах досягнення основної мети.

Розвиток тактики в бойових діях сторін не рівних за силами і засобами

Необхідно підкреслити, що сьогодні змінюються умови ведення бойових дій, коли підготовлені війська ведуть воєнні дії з непідготовленими тактично збройними формуваннями. У таких умовах угруповання військ мають сутички з чисельними розрізненими іррегулярними напівпартизанськими формуваннями (війна США у В'єтнамі, війна в Афганістані, конфлікт у Чечні). Рішення завдань у таких війнах і конфліктах реалізовувалось, як правило, нетрадиційними способами. Типовим було одночасне вирішення неоднорідних за характером і змістом завдань у різних, часом ізольованих один від одного, районах, автономність дій частин і підрозділів, активізація бойових дій у містах і в нічних умовах.

Специфіка такої боротьби породила новий вид бойових дій – **спеціальну операцію**, яка являє собою сукупність узгоджених взаємопов'язаних за метою, місцем, часом і завданнями військових, оперативних й інших заходів, що проводяться в районі конфлікту у визначені терміни за єдиним замислом і планом бойових, службово-бойових дій під єдиним керівництвом, як правило, командуванням Сухопутних військ. Одним із елементів такої операції стали **спеціальні воєнні дії**,

які проводяться загальновійськовими з'єднаннями, частинами у взаємодії з формуваннями інших силових структур. Їх змістом є **ізоляційно-обмежувальні, розвідувальні, пошукові, ударно-вогневі і рейдово-штурмові дії**, направлені на розгром незаконних збройних формувань (НЗФ). Поява даної форми тактичних дій обумовлена тим, що в збройних конфліктах традиційні види бою (наступ й оборона) вже не охоплювали весь спектр збройного протиборства з іррегулярними формуваннями противника.

Наступальні дії (у межах спеціальних воєнних дій) мали за мету ліквідацію окремих вузлів опору, визволення міст, сіл й інших важливих об'єктів. Їх сутність складали ударно-вогневі дії в специфічних формах, де не використовувались позиційні методи протиборства (прорив оборони, створення могутніх ударних угруповань, атака на суцільному фронті, нарощування бойових зусиль шляхом вводу в бій других ешелонів тощо)

Знищення великих загонів бойовиків проводилось за схемою: далеке вогневе ураження – вогневий удар у ближній зоні – короткочасна рішуча атака. У деяких випадках здійснювався **далекий вогневий розгром** НЗФ без контактного вступу в бій із бойовиками мотострілецьких (механізованих), танкових і повітрянодесантних підрозділів.

Достатньо широке застосування знаходили такі способи знищення бандформувань, як: блокування (оточення) із наступним розчленуванням на частини.

Успішно здійснювалась тривимірна повітряно-наземна форма удару: повітряне охоплення противника з висадкою в його тил тактичних повітряних десантів – постійного елементу бойового порядку з'єднань.

Переважне місце мали епізодичні бойові зіткнення з бойовиками при відсутності постійного безпосереднього контакту з ними, а також неконтактні дії.

З одного боку, це створювало необхідні передумови для зменшення бойових втрат, прихованого здійснення маневру й досягнення раптовості. З іншого боку – ускладнювало організацію бою, оскільки командири не мали можливості особисто спостерігати за полем бою; проводити рекогносцировку звичайним методом, ставити бойові завдання підрозділам й організовувати взаємодію безпосередньо на місцевості.

Оборонні дії застосовувались для прикриття кордонів, утримання вузлів доріг, населених пунктів, важливих об'єктів, ущелин, перевалів тощо. Причому вони велись не шляхом створення суцільних траншейних позицій і глибокоешелонованих смуг, а являли собою стримуючо – стабілізуючі дії. Тобто це була розосереджена оборона, яка створювалась на широкому фронті за осередкованим принципом і основу її складали бо-

йові центри з круговою системою вогню й загороджень, мережі вузлів опору й опорних пунктів, рухомих загороджень, засідок, вогневих мішків, кочових вогневих точок, сторожових застав і блок-постів.

Стійкість розосередженої оборони в більшості забезпечувалась системою мінно-вибухових загороджень, щільно пов'язаних із гнучкою системою стрілецького і артилерійського вогню в поєднанні з ударами авіації.

У бойових діях головна роль, як правило, відводилась механізованим і мотострілецьким частинам і з'єднанням. При застосуванні танків і танкових військ на перший план висувались завдання ефективної боротьби з протитанковими засобами противника, а в ході збройних конфліктів особлива увага приділялась протитанковим засобам ближньої дії, налагодженню взаємодії з піхотою, артилерією, підрозділами інженерних військ та армійською авіацією.

У завдання танкових військ входило: блокування комунікацій противника, населених пунктів, окремих осередків опору, підтримання механізованих військ.

Дослідження показали, що під час боїв в містах доцільно використовувати танкові підрозділи в складі штурмових загонів і груп при підтримці піхоти, вогнеметних підрозділів і авіації. При цьому ефективне вогневе ураження протитанкових засобів ближнього бою, взаємодія танків з іншими підрозділами бойового порядку є запорукою їх успішного застосування й досягнення високої живучості.

Подальший розвиток отримала тактика загальновійськових підрозділів у горах. Їх арсенал поповнився рядом нових тактичних прийомів щодо оволодіння пануючими висотами, проходами, населеними пунктами, перевалами.

Найбільш ефективним став метод нанесення комбінованих наземно-повітряних ударів одночасно з фронту, флангів і тилу за участю тактичних повітряних десантів і проведенням розвідувально-пошукових, блокуючих дій, що створювало умови для прикриття шляхів відходу бойовиків і їх оточення.

Досить вдало підрозділи використовували умови гірської місцевості для створення стійкої кругової оборони опорних пунктів із багатоярусною системою вогню.

Лісисті гори сприяли маскуванню й скритному маневру силами й засобами. Вузли опору створювались таким чином, щоб були перехоплені дороги, стежки й доступні для дій бойовиків напрямки.

Певні удосконалення отримали способи дій підрозділів при захопленні населених пунктів, де характерним було розчленування бойових дій на ряд місцевих боїв і ведення їх за розрізненими напрямками дрібними підрозділами й групами. Проблеми управління вирішува-

лись шляхом децентралізації й надання тактичної самостійності командирам батальйонів, рот і взводів. Створення значних зон руйнувань, завалів і масове застосування бойовиками мін-сюрпризів потребували достатнього інженерного забезпечення військ, особливо бронетанкової техніки.

Досвід показав, що штурмові дії підрозділів у гірських умовах лише тоді мали успіх, коли була добре організована розвідка, а вогневі точки противника надійно подавлялись ударами авіації й вогнем артилерії. При боях у містах значну роль відігравали вогнеметні підрозділи. Новою була стрільба вогнеметів зі ЗВП, що дозволяло уражати цілі на відстані до 1200 м.

У ході збройних конфліктів з'явилося багато нового в системі вогневого ураження противника. Активно стала практикуватись тривала вогнева фаза (далекий вогневий бій), у ході якої здійснювалося рішуче ураження бандформувань ще до того, як вони мали змогу безпосередньо зіткнутись із мотострілецькими (механізованими) і танковими підрозділами. Питома вага втрат противника в ході далекого вогневого бою складала за розрахунками не менше 70 %.

Крім того, знайшла подальший розвиток тактика ближнього вогневого ураження при блокуванні й оточенні бандзагонів і штурмових діях груп у населених пунктах, у горах, при забезпеченні дій бойових груп, підрозділів у засідках, на рухомих загородженнях, сторожових заставах, блокпостах, при бойовому супроводженні автоколон, обороні опорних пунктів веденні антиснайперської боротьби. При розгромі бандформувань широко застосовувалось вогневе блокування, вогневе просочування й створення вогневих коридорів.

Характерним для вогневого ураження було: нанесення точкових вибіркових ударів, перш за все при діях в населених пунктах; комплектування вогню артилерії з ударами авіації (особливо армійської); обмежене поєднання далекого й ближнього вогневого бою; напружена дуельна антиснайперська боротьба; поєднання вогню удару та маневру в специфічних формах; посилення вогневої взаємодії механізованих і танкових підрозділів із гелікоптерами; збільшення далекості вогневого удару (до 2000-2500 м для танків; до 2500-3000 м для протитанкових засобів (ПТЗ)) забезпечувало ураження бойовиків до того, як вони мали змогу відкрити вогонь із гранатометів.

Специфічні природні умови й особливий характер бойових дій з іррегулярними збройними формуваннями – осередковий характер, відсутність чіткої лінії фронту й тилу – вимагали від частин і підрозділів високої бойової та тилової автономності. У таких умовах виникла необхідність у створенні нових елементів бойового порядку з'єднань і частин.

Одним із таких елементів стали зведені тактичні загони й групи, до складу яких залучались механізовані, танкові, артилерійські, інженерні підрозділи, а також підрозділи ППО й тилу. Ці загони та групи створювались за цільовим призначенням й внаслідок їх дій затвердилась **загінно-групова тактика**. Мета зведених тактичних загонів і груп полягала в тому, щоб створити гнучкий розосереджений бойовий порядок, який був би здатним вести бойові дії не тільки на рівнинній місцевості, але й в горах і в містах. Тактичні загони та групи готувались для проведення розвідувально-пошукових, рейдових, блокуючих, штурмових дій, здійснення обходів, охорони комунікацій, бойового супроводження колон, тощо.

Крім зведених тактичних загонів, новими елементами бойового порядку з'єднань і частин стали: військово-маневрені, ударно-вогневі, винищувальні, протидесантні, гелікоптерно-рейдові групи, бронегрупи та рухомі групи для мінування на гелікоптерах.

Військово маневрені групи створювались для вирішення самостійних, раптово виникаючих завдань у ході бою, боротьби з мобільними групами й загонами бойовиків. Для виконання спеціальних завдань до їх складу можуть включатись загони спеціального призначення, підрозділи внутрішніх військ МВС і т.п. Основу складають механізовані підрозділи.

Ударно-вогневі групи створювались, як правило, у складі рейдових, штурмових і блокуючих загонів, а іноді й сторожових застав. Їх основу склали танкові, мотострілкові, артилерійські підрозділи, що забезпечували єдність вогневого удару та удару військами.

Винищувальні (протидесантні) загони і групи формувались для боротьби з диверсійно-розвідувальними групами (ДРГ), терористичними групами НЗФ при проведенні спеціальних операцій – прочісуванні ("зачистці") у населених пунктах і при блокуючих діях.

Гелікоптерно-розвідувальні групи входили до складу рейдових загонів, а також призначались для бойового супроводження колон і боротьби із засідками.

Бронегрупи включались до складу рухомих загороджень, обхідних загонів сторожових застав, загонів супроводження автоколон, для засідок і штурмових загонів для дій у населених пунктах.

РОЗДІЛ 1

ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ. ОСНОВИ СУЧАСНОГО ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОГО БОЮ

Історія Збройних сил незалежної України бере свій відлік від 6 грудня 1991 року. Саме цього дня Верховна Рада прийняла Закони України: "Про оборону України", "Про Збройні Сили України": у незалежній державі з'явилась правова основа для формування власної армії.

Прийняття даних законів, а згодом цілого пакету документів з військових питань, які визначили воєнну політику держави на досяжну перспективу, було необхідним і своєчасним кроком. Адже після розпаду Радянського Союзу та проголошення у 1991 р. незалежності Україна успадкувала одне з найбільших угруповань військ у Європі.

На її території дислокувались чотири повнокровних загальновійськових й одна танкова армії, чотири повітряних армії, один армійський та три корпуси ППО, Чорноморський флот. До цього слід додати стратегічні ядерні сили, до яких входила 43 ракетна армія та важкі бомбардувальні дивізії. Арсенал такого угруповання складав 6,5 тис. танків, більше 7 тис. бойових броньованих машин, до 1,5 тис. бойових літаків, понад 1,6 тис. стратегічних ядерних боєголовок міжконтинентальних балістичних ракет тощо. Особовий склад нарахував близько 780 тис. осіб.

Утримання на своїй території могутньої військової сили, призначенням якої було ведення стратегічних наступальних операцій, аж ніяк не відповідало миролюбному зовнішньополітичному курсу молодої держави, її позаблоковому статусу та оборонному характеру Воєнної доктрини. Тому першочерговими завданнями Міністерства оборони України стали: скорочення військових формувань та техніки до необхідного рівня, приведення їх організаційно-штатної структури та дислокації у відповідність до нових умов, розробка програми будівництва Збройних сил України. Безпрецедентним стало рішення держави про без'ядерний статус та ліквідацію в односторонньому порядку ядерного потенціалу. Одночасно скорочувались і звичайні озброєння. Ці заходи проводились відкрито, у відповідності з міжнародними договорами та під міжнародним контролем. І вже в листопаді 1995 р. Україна виконала свої зобов'язання та привела

граничний рівень техніки та озброєння у відповідність із положеннями Договору про звичайні Збройні сили і озброєнням у Європі. З перших місяців формування українського війська в Міністерстві оборони та Генеральному штабі проводилась кропітка робота щодо створення моделі Збройних сил, яка б відповідала вимогам сьогодення. Армія має бути оптимальною за чисельністю, мобільною, всебічно оснащеною з урахуванням принципу оборонної достатності, економічних можливостей держави, постійно підтримувати рівень необхідної боєготовності та боєздатності, бути гарантом територіальної цілісності та незалежності держави. Усі ці параметри знайшли своє відображення в Державній програмі будівництва та розвитку Збройних сил України на період до 2011 р.

1.1. ПРИЗНАЧЕННЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ І СКЛАД ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

На підставі прогнозу воєнно-політичної та воєнно-стратегічної обстановки у світі та поблизу кордонів України в найближчій перспективі можливість широкомасштабного застосування воєнної сили проти України є малоймовірною. Проте за певних обставин зберігається ймовірність розв'язання на окремих ділянках (напрямках) її кордонів локального конфлікту або втягування нашої держави в регіональні воєнні конфлікти. Саме тому вперше в Державній програмі розвитку Збройних сил України викладено рішення стосовно відмови від організації "рівномірної кругової оборони" території держави й зосередження зусиль на відбитті можливої агресії лише на декількох оперативних напрямках, на яких, за певних обставин, виникненням воєнної загрози не можна нехтувати. У зв'язку з цим **основними функціями Збройних сил України** є: стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорона сухопутного й повітряного простору держави та територіального моря. На підставі розширення функцій Збройних сил України в Державній програмі конкретизовані їхні завдання. Суть **завдань** полягає в досягненні Збройними силами спроможності нейтралізувати воєнний конфлікт низької інтенсивності складом військ (сил) мирного часу та забезпеченні мобілізаційної готовності до ведення **локальної** або **регіональної війни.** Одночасно Збройні сили повинні бути постійно готові до участі в **миротворчих та гуманітарних операціях** під егідою міжнародних організацій силами до однієї **бригади (кількістю 2-3 тис. осіб)**.

Відповідно до завдань Збройних сил у Державній програмі уточнено їх структуру.

Організаційна структура Збройних сил установлена Законом України "Про внесення зміни до статті 3 Закону України "Про Збройні сили України" (2004 р.)" і складається з Генерального штабу, трьох видів Збройних сил – Сухопутні війська, Повітряні сили, Військово-Морські сили та об'єднань, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій, що не належать до видів Збройних сил (рис. 1.1.1.).

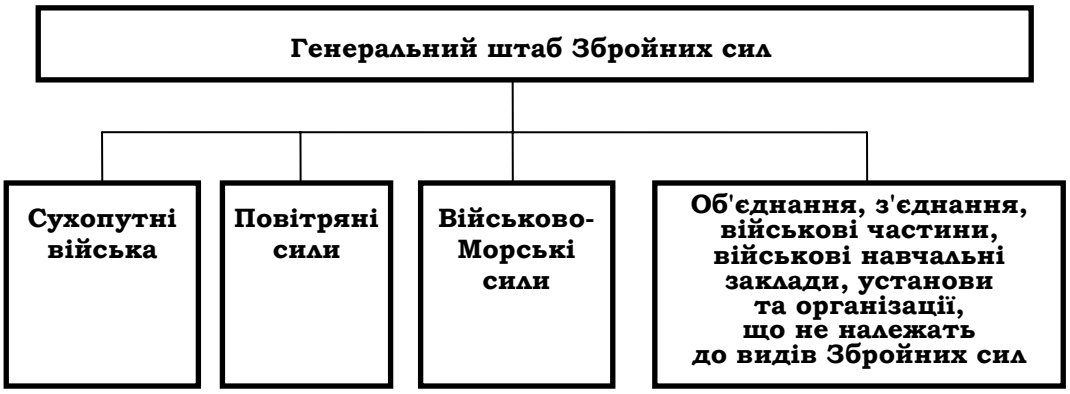

Рис. 1.1.1. Структура Збройних сил України

Загальний бойовий склад Збройних сил за **функціональним призначенням** розподілятиметься на: Об'єднанні сили швидкого реагування та Основні сили оборони (рис. 1.1.2.).

Замислом розвитку функціональних структур Збройних сил України передбачається вдосконалення відповідності бойового та чисельного складу, їх бойових можливостей характеру реальних та потенційних загроз національним інтересам України.

Об'єднанні сили швидкого реагування – сили бойової готовності, які спроможні без доукомплектування виконувати визначені завдання. Призначені для негайного реагування на зміни воєнно-стратегічної обстановки та нейтралізації збройного конфлікту **низької інтенсивності**. У їх складі буде частина військ (сил), які здатні до негайного реагування на кризові ситуації. Вони нараховуватимуть до 30 % від загального бойового складу Збройних сил України мирного часу та розподілятимуться на **сили негайного реагування** та **сили швидкого реагування**

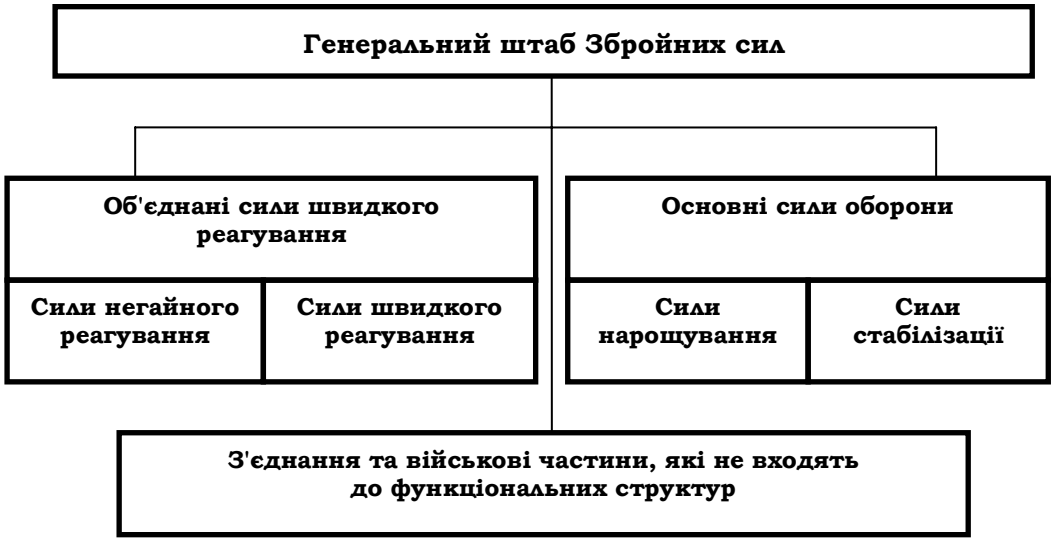

Рис. 1.1.2. Функціональні структури Збройних сил України

Основні сили оборони – сили мобілізаційної готовності, спроможні виконувати завдання після відмобілізування й проведення в бойову готовність. Частка Основних сил оборони від загального бойового складу Збройних сил України мирного часу складатиме до 70 % і вони поділятимуться на **Сили нарощування** та **Сили стабілізації**.

Об'єднані сили швидкого реагування Основні сили оборони призначені для застосування в збройному конфлікті **середньої інтенсивності.**

Бази, центри, арсенали матеріально-технічного забезпечення входять до системи забезпечення життєдіяльності Збройних сил України.

Структура та завдання Сухопутних військ Збройних сил України

Сухопутні війська Збройних сил України були сформовані у складі Збройних сил України на підставі Указу Президента України відповідно до статті 4 Закону України "Про Збройні сили України" у 1996 р.

Сухопутні війська – найбільш чисельний вид Збройних сил. За своїм призначенням і покладеними завданнями Сухопутним військам відводиться вирішальна роль у запобіганні та відбитті можливої агресії проти України.

Організаційна структура Сухопутних військ Збройних сил України на кінець 2007 р. приведена на рис. 1.1.3.

Рис. 1.1.3. Організаційна структура та бойовий склад Сухопутних військ

До складу Сухопутних військ належать такі роди військ:

⇒ механізовані війська;

⇒ танкові війська;

⇒ аеромобільні війська;

⇒ ракетні війська й артилерія;

⇒ армійська авіація;

⇒ війська протиповітряної оборони Сухопутних військ;

⇒ спеціальні війська.

Спеціальні війська:

⇒ розвідувальні;

⇒ спеціального призначення;

⇒ інженерні;

⇒ радіаційного, хімічного та біологічного захисту;

⇒ радіоелектронної боротьби;

⇒ топографічні;

⇒ гідрометеорологічні;

⇒ технічного, тилового та медичного забезпечення.

Сухопутні війська призначені для:

⇒ відбиття ударів сухопутних угруповань агресора;

⇒ утримання території, районів, рубежів, що займаються;

⇒ розгрому угруповань противника, що вторглись на територію держави;

⇒ участі в територіальній обороні держави.

Механізовані та танкові війська, що складають основу Сухопутних військ, виконують завдання щодо утримання зайнятих районів, рубежів і позицій, відбиття ударів противника, прориву оборони противника, розгрому його військ, захоплення важливих районів, рубежів і об'єктів, діють у складі морських та повітряних десантів.

До складу механізованих і танкових військ входять механізовані та танкові бригади. На рис. 1.1.3. приведена організаційна структура Сухопутних військ Збройних сил України, станом на *кінець 2006 р.*

На озброєнні з'єднань і частин механізованих і танкових військ знаходяться:

⇒ танки Т-64, Т-72, Т-80, перспективний танк Т-84 (рис. 1.1.4.);

⇒ бронетранспортери БТР-70, БТР-80, перспективний БТР-3У (рис. 1.1.5.);

⇒ бойові машини піхоти БМП-1, БМП-2, перспективна БМП-2М (рис. 1.1.6.) та інші зразки озброєння.

Рис.1.1.4. Танк Т-84

Рис.1.1.5. Бронетранспортер БТР-3У

Рис.1.1.6. Бойова машина піхоти БМП-2М

Ракетні війська і артилерія Сухопутні війська складаються із з'єднань оперативно-тактичних і тактичних ракет, з'єднань і частин гаубичної, гарматної, реактивної та протитанкової артилерії, артилерійської розвідки, мінометних підрозділів та підрозділів протитанкових, керованих ракет. Вони призначені для ураження живої сили, танків, артилерії, протитанкових засобів противника, авіації, об'єктів ППО та інших важливих об'єктів при веденні загальновійськової операції (бою). На озброєнні з'єднань, частин та підрозділів РВ і А знаходяться: ракетні комплекси оперативно-тактичних, тактичних ракет; реактивні системи залпового вогню типу "Смерч" (рис.1.1.7.), "Ураган", "Град; самохідні гармати "Гіацинт", 2С19 "Мста" (рис. 1.1.8.), "Акація", "Гвоздика"; протитанкові засоби "Штурм" (рис. 1.1.9.), "Конкурс", "Рапіра" тощо.

Рис. 1.1.7. Реактивна система залпового вогню 9А52 "Смерч"

Рис. 1.1.8. Самохідні гармата 2С19 "Мста"

Рис. 1.1.9. Протитанковий ракетний комплекс "Штурм"

Армійська авіація є найбільш маневреним родом Сухопутних військ, призначеним для виконання завдань при різноманітних умовах загальновійськового бою. Частини й підрозділи армійської авіації ведуть розвідку, знищують бойову техніку та живу силу противника, здійснюють вогневу підтримку під час наступу чи контратаки, висаджують тактичні десанти, доставляють у вказані райони бойову техніку та особовий склад, виконують інші важливі завдання. До складу Сухопутних військ входять бригади та полки армійської авіації. З'єднання та частини армійської авіації Сухопутних військ мають на озброєнні багатоцільові гелікоптери типу Мі-8 (рис. 1.1.10.), гелікоптери вогневої підтримки Мі-24 (рис. 1.1.11.) та їх модифікації.

Рис. 1.1.10. Багатоцільовий гелікоптер Мі-8

Рис. 1.1.11. Гелікоптер вогневої підтримки Мі-24

Аеромобільні війська – високомобільний компонент Сухопутних військ. До аеромобільних військ належать з'єднання, частини та підрозділи зі складу Сухопутних військ й армійської авіації, що цілеспрямовано підготовлені для спільних дій у тилу противника.

Аеромобільні війська знаходяться в постійній бойовій готовності і є наймобільнішим родом військ, який спроможний виконати будь-яке завдання при різних умовах.

До складу аеромобільних військ входять окремі аеромобільні бригади.

Війська протиповітряної оборони Сухопутних військ призначені для прикриття військ від ударів противника з повітря при всіх видах бойових дій, при перегрупуванні та розташуванні їх на місці.

На озброєнні військ ППО Сухопутних військ знаходяться ефективні зенітні ракетні та зенітні артилерійські системи та комплекси, які характеризуються високою швидкострільністю, живучістю, маневреністю, здатністю діяти за будь-яких умов сучасного загальновійськового бою.

До зенітних ракетних комплексів механізованих (танкових) підрозділів входять переносний зенітний ракетний комплекс (ПЗРК) "Ігла" (рис. 1.1.12.).

Рис. 1.1.12. ПЗРК "Ігла"

До зенітних ракетних артилерійських комплексів з'єднання входять зенітний гарматний ракетний комплекс (ЗГРК) "Тунгуска" (рис. 1.1.13.).

Рис. 1.1.13. ЗГРК "Тунгуска"

До зенітних ракетних систем та комплексів об'єднання належать зенітні ракетні комплекси (ЗРК) "Оса" (рис. 1.1.14.), "Тор" (рис. 1.1.15.).

Рис. 1.1.14. ЗРК "ОСА"

Рис. 1.1.15. ЗРК "ТОР"

Для нарощування ППО об'єднання можуть бути використані самохідні зенітні ракетні комплекси "БУК" (рис. 1.1.16.), "С-300В" (рис. 1.1.17.).

Головною метою реформування та розвитку Сухопутних військ є створення боєготових, боєздатних, оснащених сучасними зразками озброєння та військової техніки з'єднань і військових частин, які спроможні якісно вирішувати поставлені завдання.

Одним із шляхів досягнення цієї мети є удосконалення з'єднань та частин Сухопутних військ. Найбільш характерною особливістю цього процесу став перехід від дивізійно-полкової до бригадно-батальйонної структури, що дозволило підвищити мобільність, автономність, вогневу та ударну сили з'єднань.

Рис. 1.1.16. Самохідна вогнева установка ЗРК "Бук"

Рис. 1.1.17. Пускова установка комплексу С-300В

Структура та завдання Повітряних сил Збройних сил України

Історичні витоки

Історія світової авіації та ракетобудування тісно пов'язана з Українською землею. Тут творили: конструктор одного з перших літаків, що піднявся у повітря, Олександр Можайський; засновник теорії ракетобудування Микола Кибальчич; творець бойових ракет Олександр Засядько. Імена киян Ігоря Сікорського та Дмитра Григоровича стали всесвітньо відомими завдяки збудованим ними літальним апаратам. Безстрашні українські соколи Костянтин Арцеулов та Володимир Дибовський зуміли "приборкати" острах перших авіаторів – штопор. Мужній і талановитий пілот Євграф Крутень заклав підвалини тактики винищувальної авіації, на яких ґрунтуються й сьогоднішні прийоми повітряного бою. В Одесі промисловцем Артуром Анатра був створений один із перших у Російський імперії авіаційних заводів.

У 1914-1917 р. було розроблено та застосовано на практиці при організації прикриття з повітря важливих пунктів Одеського військового округу (Одеса, Миколаїв, Херсон тощо) основні оперативно-тактичні принципи протиповітряної оборони тилових об'єктів. У середині 1915 р. створено службу повітряного (візуального) спостереження, оповіщення та зв'язку – ВСОЗ, яка мала завдання: виявлення літальних апаратів противника, спостереження за їх діями й оповіщення сил і засобів повітряної оборони про їх появу.

У 1916 р. в Одесі були створені штаб та підрозділи повітряної оборони. У їх складі на початку 1917 р. нараховувалось вісімнадцять протилітакових батарей, чотири авіазагони, дві роти спостерігачів, чотири прожекторних роти і телефонно-телеграфна команда.

Початок Повітряних сил України

Історія Повітряних сил України розпочинається від часів Української Народної Республіки (УНР). У її збройних силах наприкінці березня 1918 р. було створено Запорізьку повітроплавну ескадру. Вона ввійшла до складу армійського корпусу, що утворився на базі Запорізької дивізії, і розмістилась у Харкові. Згодом виникли нові авіаційні формування, що були об'єднані в три авіаційні загони (інспектури), а також ескадра важких чотиримоторних бомбардувальників типу "Ілля Муромець". Останні піднімали до 800 кг. бомб та мали на озброєнні 7-8 кулеметів. У грудні 1918 р. до складу Української Галицької Армії, що була збройним формуванням Західно-Української Народної Республіки, увійшла перша "Літунська сотня", а потім був створений і "Літунський полк", який нараховував 40 літаків різних типів.

У роки військової реформи 1924-1925 рр. почалось удосконалення засобів і систем протиповітряної оборони. Були побудовані та випробувані перші літаки-винищувачі І-1.

На території України у великих промислових центрах дислокувались авіабригади: 50-а – в Києві, 25-а – в Запоріжжі, 36-а – в Житомирі, 7-а – в Кіровограді, а також школи пілотів – в Луганську, Севастополі (Кача), Харкові та інших містах.

У загальній системі протиповітряної оборони було задіяно авіацію, зенітну артилерію, інші роди військ.

15 лютого 1929 року у відповідності до директив штабу Українського військового округу створюється протиповітряна оборона м. Києва.

На початку Великої Вітчизняної війни протиповітряна оборона на території України була складовою частиною загального плану побудови протиповітряної оборони держави та являла собою стрункну систему.

Станом на червень 1941 р. на території України було розгорнуто три зони ППО: Київську, Південну та Харківську.

Керівництво протиповітряною обороною здійснювалось командувачами військами військових округів через командувачів зонами ППО, які були їх заступниками.

У годину суворих випробувань

У пам'яті українського народу залишився назавжди безсмертний подвиг, мужність та героїзм, тісна взаємодія особового складу Військ Протиповітряної оборони та Військово-Повітряних сил, виявлені під час Великої Вітчизняної війни.

За роки війни військовими авіаторами здійснено 3 млн. 125 тис. бойових вильотів. Знищено понад 57 тис. ворожих літаків. Особовим складом Військ ППО збито більш як 7300 літаків ворога, знищено понад 1000 танків, біля 1500 гармат і мінометів, а також багато іншої бойової техніки і живої сили ворога. За мужність і героїзм десятки тисяч військовослужбовців нагороджено орденами та медалями.

Розвиток у повоєнний період

У повоєнний час на озброєння надійшли швидкісні висотні ракетні комплекси перехоплення. Бортові радіолокаційні прицiли, інше більш досконале обладнання за умов вмілого володіння технікою зробили авіацію всепогодною.

Починаючи з 1952 року, у війська надійшла принципово нова зброя – зенітні ракетні комплекси та системи, що дозволили до

1960 р. перетворити зенітну артилерію в новий рід військ – зенітні ракетні війська протиповітряної оборони.

Було проведено повне переозброєння частин ВСОЗ (візуального спостереження, оповіщення та зв'язку) на нові радіолокаційні станції та системи. У 1954 р. вони переформовані в радіотехнічні війська, як рід військ ППО. Широко впроваджено автоматизовані системи управління. Створено частини та підрозділи радіорозвідки й перешкоди радіоелектронним засобам повітряного противника.

З 60-х років у зв'язку з надходженням на озброєння армій закордонних держав стратегічних ракет і космічних систем різноманітного призначення вжито заходів щодо захисту держави та її Збройних сил від раптового ракетного нападу.

З 1954 р. для оборони найбільш важливих стратегічних напрямків і об'єктів сформовано армії ППО, у тому числі Київську, яка з березня 1960 р. стала 8 окремою армією протиповітряної оборони і виконувала бойові завдання на теренах України.

Окремою сторінкою в історію вписано участь воїнів у війні в Афганістані. У пекельному небі Афганістану військовослужбовці обох видів Збройних сил показали себе з найкращого боку. Бойові операції, прикриття караванів, доставка вантажів – ось далеко неповний перелік завдань, які виконували військовослужбовці ВПС та Військ ППО. І сьогодні ще багато ветеранів тієї війни знаходяться в бойовому строю.

На варті неба незалежної України

17 березня 1992 р. згідно з директивою начальника Головного штабу Збройних сил України було створено Військово-Повітряні сили України. На базі штабу 24 Повітряної армії у Вінниці було сформовано Командування ВПС.

На той час на території України знаходилися 4 повітряні армії, 10 авіаційних дивізій, 49 авіаполків, 11 окремих ескадрилій, навчальні та спеціальні установи й заклади; усього біля 600 військових частин, 2800 літальних апаратів, понад 120 тис. військовослужбовців.

5 квітня 1992 р. згідно з Указом Президента України № 209 "Про невідкладні заходи щодо будівництва Збройних сил України" та наказу Міністра оборони України створюється Командування Військ ППО України. Війська Протиповітряної оборони України створювалися на базі об'єднань, з'єднань і частин, які на той час дислокувалися на її території.

Біля витоків створення Військово-Повітряних сил та Військ ППО Збройних сил України стояли: генерал-полковники: Антонець В.М.,

Лопатін М.О., Стрельников В.І., Стеценко О.О., Ткачов В.В., генерал-лейтенанти: Скалько Я.І., Васильєв В.О. та багато інших генералів та офіцерів.

Створення якісно нового виду

Рішення про створення на базі Військово-Повітряних сил та Військ Протиповітряної оборони якісно нового виду Збройних сил України приймались продумано та виважено, виходячи із світової практики й історичного досвіду.

Метою перетворень у військовій сфері стало створення сучасної моделі Збройних сил України – оптимальних за чисельністю, мобільних, добре озброєних, всебічно забезпечених і навчених військ і сил, які спроможні були б виконати покладені на них завдання за будь-яких умов.

На початку 2005 р. Збройні сили України перейшли на тривидову структуру – Сухопутні війська, Військово-Морські сили та Повітряні сили.

Формування Повітряних сил стало важливим складовим елементом загальної програми реформування Збройних сил України. Головною метою створення цього нового виду було визначено підвищення рівня ефективності виконання завдань, притаманних як Військово-Повітряним силам, так і Військам Протиповітряної оборони за рахунок ліквідації дублюючих елементів управління загальним процесом захисту вітчизняного повітряного простору.

Слід зазначити, що створення Повітряних сил не стало механічним злиттям двох раніше існуючих видів ЗС України. У першу чергу воно було обумовлене прагненням військово-політичного керівництва країни підняти рівень ефективності захисту повітряного простору на новий, більш якісний щабель.

Законодавчі та нормативно-правові акти, згідно з якими виконуються заходи щодо створення нового виду Збройних сил України – Повітряних сил

⇒ Закон України "Про внесення змін до статті 3 Закону України "Про Збройні сили України";

⇒ Указ Президента України "Про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України "Про реалізацію заходів щодо реформування Збройних сил України у 2004 році" від 10.06.04 № 641/2004;

⇒ Державна програма реформування та розвитку Збройних сил України на період до 2005 р., затверджена Указом Президента України від 28.07.2000 № 927/2000;

⇒ Організаційна директива Міністра оборони України "Про проведення організаційних заходів щодо створення Повітряних сил Збройних сил України";

⇒ наказ Міністра оборони України від 21.10.04 № 475.

Перспективні напрацювання спрямовуються на реалізацію заходів Державної програми реформування та розвитку Збройних сил України до 20011 р. та Стратегічного оборонного бюлетеня до 2015 р.

Структура Повітряних сил

До складу Повітряних сил належать такі роди авіації і військ:

Бомбардувальна;

⇒ винищувальна;

⇒ штурмова;

⇒ розвідувальна;

⇒ транспортна авіація;,

⇒ зенітні ракетні війська;

⇒ радіотехнічні війська.

Структура Повітряних сил (рис. 1.1.18.) включає:

⇒ повітряні командування;

⇒ Харківський університет Повітряних сил;

⇒ Державний авіаційний науково-випробувальний центр;

⇒ військові частини, установи та організації безпосереднього підпорядкування.

У рамках організаційної перебудови Повітряних сил передбачається перехід до структури "повітряне командування (тактична група) – бригада (полк)". У складі повітряного командування передбачено мати бригади тактичної авіації, зенітні ракетні бригади (полки), радіотехнічну бригаду.

Безпосередньо командуванню Повітряних сил підпорядковуються бригади транспортної авіації, окремий полк дистанційно керованих літальних апаратів (ДКЛА), навчальні, науково-дослідні, випробувальні заклади, а також військові частини та установи підтримки й забезпечення.

До основного озброєння бригад тактичної авіації належать тактичні винищувачі Міг-29 (рис. 1.1.19.) і Су-27 (рис. 1.1.20.) різних модифікацій.

Основним озброєнням зенітних ракетних бригад і полків є зенітні ракетні системи (ЗРС) С-300 різних модифікацій. На рис. 1.1.21. показана пускова установка ЗРС С-300.

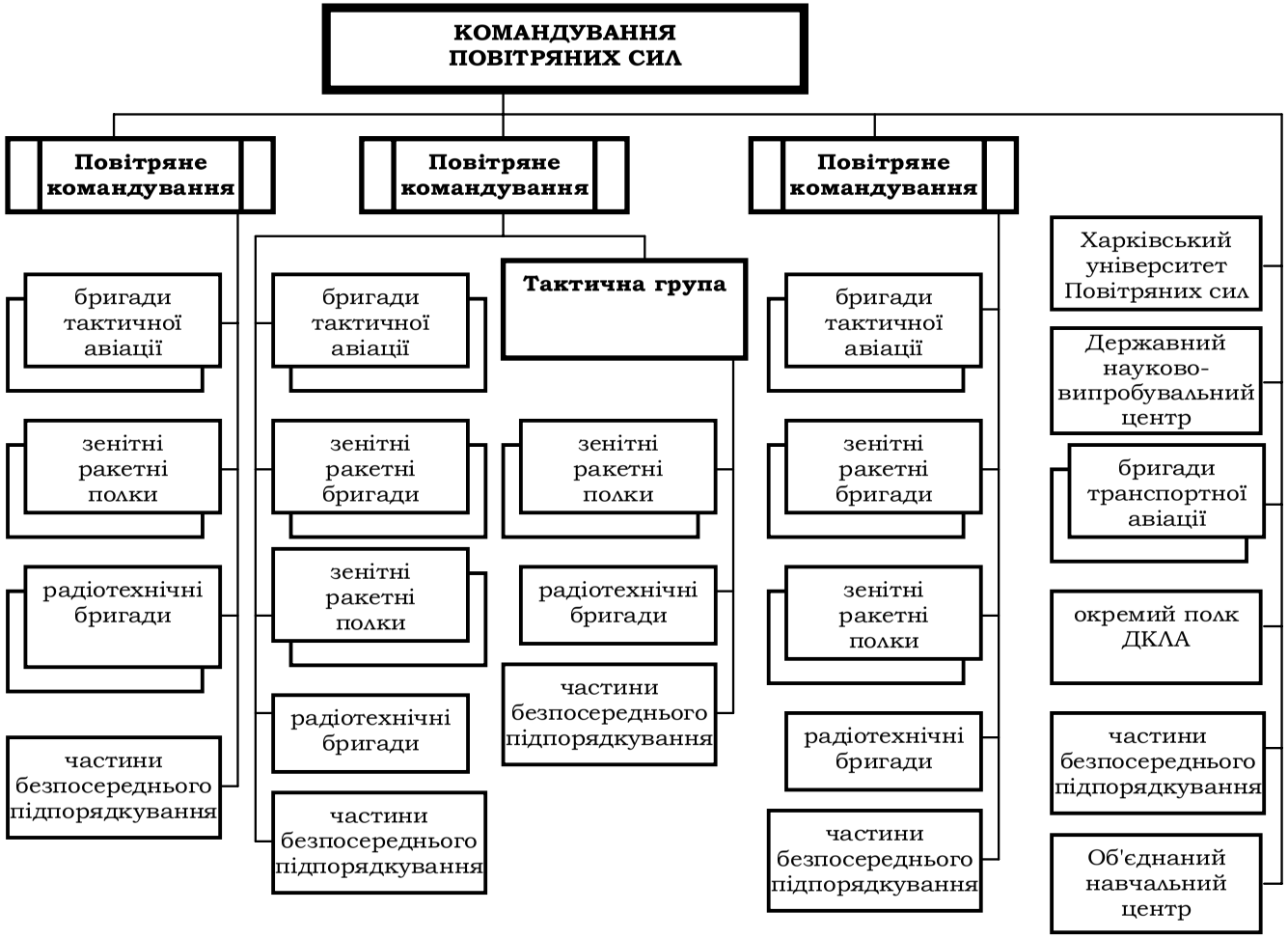

Рис. 1.1.18. Організаційна структура Повітряних сил Збройних сил України

Рис. 1.1.19. Тактичний винищувач Міг-29

Рис. 1.1.20. Тактичний винищувач Су-27

Рис. 1.1.21. Пускова установка ЗРС С-300

Радіотехнічні бригади в основному озброєнні мобільними трикоординатними радіолокаційними станціями (РЛС) 19Ж6 (рис.1.1.22.).

Рис. 1.1.22. РЛС 19Ж6

Для виконання завдань щодо перевезення та десантування вантажів й особового складу в складі бригад транспортної авіації заплановано мати воєнно-транспортні літаки типу АН-74Т-200 (рис. 1.1.23.).

Рис. 1.1.23. Воєнно-транспортний літак АН-74Т-200

До основного озброєння окремого полку ДКЛА входять комплекси безпілотних керованих літальних апаратів "Альбатрос-4К" і "Ремез-3К" (рис.1.1.24.), які використаються для ведення телевізійного спостереження місцевості.

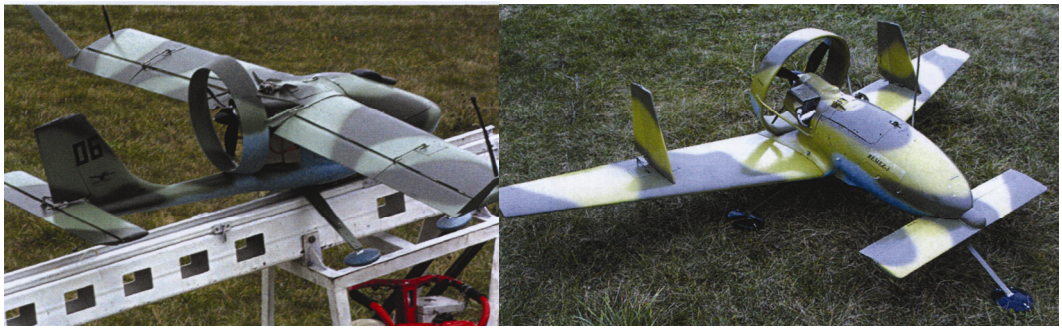

Рис. 1.1.24. ДКЛА "Альбатрос-4К" і "Ремез-3К"

Завдання Повітряних сил ЗС України

Повітряні сили – найбільш мобільний вид Збройних сил. Його з'єднання та військові частини призначені для захисту від ударів з повітря важливих об'єктів держави, угруповань Збройних сил ії нанесення ударів по угрупованнях військ (сил) та об'єктах противника, висадки повітряних десантів, перевезення військ (вантажів) повітрям, а також для виконання спеціальних завдань.

У відповідності зі своїм призначенням Повітряні сили Збройних сил України виконують наступні завдання:

у мирний час:

⇒ ведення радіотехнічної, радіолокаційної та повітряної розвідки без порушень державного кордону, збір та узагальнення інформації щодо повітряної обстановки, оповіщення військ, органів управління Збройних сил України та держави;

⇒ несення бойового чергування з охорони визначених важливих державних об'єктів, державного кордону України в повітряному просторі та здійснення контролю за дотриманням встановленого порядку використання повітряного простору України;

⇒ підтримання постійної бойової готовності до виконання завдань за призначенням;

⇒ надання черговими силами допомоги повітряним суднам у разі форс-мажорних обставин;

⇒ участь у міжнародному військовому співробітництві та міжнародних військових миротворчих операціях;

⇒ надання повітряних транспортних засобів для евакуації у випадку катастроф техногенного характеру, нападу (збройної провокації) на об'єкти та громадян України, які знаходяться на території іноземних держав;

⇒ участь у протидії диверсіям, терористичним актам з використанням літальних апаратів;

⇒ забезпечення перельотів вищих посадових осіб держави;

⇒ участь у підготовці території країни в навігаційному та топогеодезичному плані;

під час ліквідації (локалізації, нейтралізації) збройного конфлікту:

⇒ безперервне ведення радіолокаційної, радіотехнічної та повітряної розвідки, збір та узагальнення інформації щодо повітряної обстановки, оповіщення військ, органів управління Збройних сил України та держави;

⇒ попередження та припинення порушень державного кордону України й встановлення порядку використання повітряного простору літальними апаратами інших держав, знищення бойових літальних апаратів – порушників державного кордону;

⇒ перевезення військ і матеріальних засобів повітрям;

⇒ участь у боротьбі з незаконними збройними формуваннями;

при відбитті збройної агресії:

⇒ ведення розвідки всіма силами та засобами в повітряно-космічному просторі, установлення початку нападу й попередження про нього органів управління держави й Збройних сил України;

⇒ створення умов для завоювання переваги (панування) у повітрі шляхом ураження авіаційних, сухопутних, морських угруповань, системи ППО противника, аеромобільних (десантних) сил й інших об'єктів на території противника ударною авіацією, а на власній території – засобами ППО та винищувальною авіацією;

⇒ ураження з повітря авіаційних, протиповітряних, сухопутних та морських угруповань противника, об'єктів його систем державного та військового управління, тилу та військово-економічного потенціалу, транспортних комунікацій;

⇒ знищення засобів повітряного нападу, повітряної розвідки, літаків ДРЛВ, повітряних елементів РУК, повітряних десантів у польоті;

⇒ захист від ударів із повітря угруповань Збройних сил України, важливих військових та державних об'єктів;

⇒ авіаційна підтримка військ (сил);

⇒ доставка (десантування) повітряних десантів, перевезення військ та матеріальних засобів повітрям;

⇒ виконання інших спеціальних завдань.

Принципами бойового застосування Повітряних сил Збройних сил України є:

⇒ ведення комплексної розвідки з максимальним використанням інших джерел розвідувальної інформації;

⇒ захист від ударів із повітря важливих об'єктів держави;

⇒ централізоване застосування авіації;

⇒ залучення за єдиним замислом сил та засобів видів Збройних сил, військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення України для виконання завдань протиповітряної оборони;

⇒ керівництво бойовими діями з єдиного пункту (центру) управління;

⇒ централізоване матеріально-технічне забезпечення військ (сил), що залучаються до виконання завдань Повітряних сил.

⇒ рішуче масування авіації, ракетних військ й артилерії, сил і засобів ППО для розгрому основних угруповань противника в місцях базування та в повітрі;

⇒ тісна взаємодія між частинами , з'єднаннями та об'єднаннями різних видів Збройних сил України;

⇒ одночасне нанесення ударів по угрупованням збройних сил і об'єктам противника на усю глибину їх оперативної побудови;

⇒ поєднання раптовості й безперервності дій щодо розгрому ракетно-авіаційного угруповання противника в повітрі й на землі.

Структура та завдання Військово-Морських сил Збройних сил України

Військово-Морські сили Збройних сил України призначені для стримування, локалізації й нейтралізації збройних конфліктів, а при необхідності – відсічі збройної агресії з моря як самостійно, так і у взаємодії з іншими видами Збройних сил України, військовими формуваннями, правоохоронними органами відповідно до Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актами з урахуванням принципів і норм міжнародного права та загальних принципів військового мистецтва.

Правовою основою діяльності ВМС ЗС України є: Конституція України, Воєнна доктрина України, Закони України "Про Збройні сили України" та "Про оборону України", військові статути Збройних сил України, Положення про корабельну службу у ВМС ЗС України, інші закони України, нормативно-правові акти Президента України, Кабі-

нету міністрів України, Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних сил України, а також міжнародні договори України, що регулюють відносини в сфері оборони й згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України.

Організаційна структура

До складу Військово-Морських Сил належать:

надводні сили;

морська авіація;

берегові ракетні війська;

війська берегової оборони;

морська піхота.

Організаційно Військово-Морські сили включають:

⇒ командування;

⇒ ескадру різнорідних сил;

⇒ дві військово-морські бази (Південна та Західна);

⇒ морську авіаційну бригаду;

⇒ бригаду берегової оборони;

⇒ частин і підрозділів безпосереднього підпорядкування;

⇒ Севастопольський військово-морський інститут, навчальний та науковий центри (рис. 1.1.25.).

Військово-Морські сили – забезпечують недоторканність морських і прибережних територій України й дають можливість їй зберігати статус розвинутої морської держави.

Завдання Військово-Морських сил Збройних сил України:

⇒ стримування, локалізація й нейтралізація збройного конфлікту, а при необхідності – відсіч збройної агресії з моря;

⇒ підтримування стабільності в Чорноморському регіоні в рамках "BLACKSEAFOR";

⇒ участь у боротьбі з міжнародним та внутрішнім тероризмом, піратством в усіх його проявах;

⇒ участь у запобіганні незаконному транспортуванню зброї та наркотиків морським шляхом;

⇒ боротьба з мінною небезпекою;

⇒ пошук і рятування на морі;

⇒ виконання заходів із екологічної безпеки в морському просторі;

⇒ надання допомоги центральним і місцевим органам виконавчої влади, місцевому самоврядуванню в проведенні пошукових та аварійно-рятувальних робіт під час ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру;

⇒ участь у миротворчих і гуманітарних операціях;

Рис. 1.1.25 Організаційна структура Військово-Морських сил Збройних сил України
на кінець 2006 р. Завдання Військово-Морських сил Збройних сил України

⇒ участь у реалізації державної політики з питань оборони та розвитку Збройних сил України;

⇒ здійснення заходів із реалізації кадрової політики, дотримання соціально-правових гарантій військовослужбовців, членів їх сімей та працівників ЗС України у ВМС ЗС України;

⇒ участь у проведенні заходів правового режиму надзвичайного стану;

⇒ сприяння об'єднанням Сухопутних військ, що діють на приморському напрямку;

⇒ підтримання оперативного режиму в операційній зоні ВМС;

⇒ забезпечення безпеки морських перевезень.

Крім цього, Військово-Морські сили, як складова Збройних сил України, спроможні відреагувати на такі загальносвітові виклики, як:

⇒ поширення ядерної, хімічної й біологічної зброї;

⇒ організована злочинність;

⇒ нелегальна міграція;

⇒ торгівля людьми та ін.

Історія Військово-Морських сил Збройних сил України

Військово-Морські сили Збройних сил України – наймолодший вид Збройних сил України.

18 січня 1992 р. військовослужбовці 3-ї школи водолазів ЧФ під керівництвом капітана 3 рангу Клюєва О.В. прийняли присягу на вірність народу України. 26 січня прийняла присягу 17-та бригада кораблів охорони водного району Кримської військово-морської бази (командир – капітан 2 рангу Шалит Ю.В.), а 22 лютого – 880-й окремий батальйон морської піхоти ЧФ (командир – майор Романов В.Г.).

Підтримавши ініціативу особового складу кораблів та частин Чорноморського флоту, який прийняв присягу на вірність народу України, 5 квітня 1992 р. Президент України видав Указ № 209 "Про невідкладні заходи по будівництву Збройних сил України", яким передбачалось сформувати Військово-Морські сили України на базі сил Чорноморського флоту, дислокованих на території України.

7 квітня командувачем Військово-Морських сил України був призначений контр-адмірал Б.Б. Кожин. 10 квітня створено організаційну групу у формуванні командування ВМС. 17 квітня склав присягу особовий склад з'єднання спеціальних операцій (Очаківський гарнізон, командир – капітан 1 рангу Карпенко О.П.).

У червні 1992 р. починає діяти прес-центр ВМС України (начальник – капітан 2 рангу Іванко К.О.), а 8 червня вийшов перший номер газети "Флот України" (головний редактор – капітан 1 рангу Тимощук Ю.А.).

11 липня 1992 р. Військову присягу прийняли військовослужбовці 41-ої школи молодших спеціалістів зв'язку в місті Миколаєві, а 21 липня до складу ВМС увійшов сторожовий корабель СКР-112 (17-ї бригади кораблів охорони водного району Кримської ВМБ) на чолі з командиром – капітан-лейтенантом Настечком С.В.

28 липня 1992 р. було піднято Державний прапор України на першому кораблі, побудованому для ВМС України – кораблі управління "Славутич". У червні 1993 р. розпочав ходові випробування корвет "Луцьк", побудований на заводі "Ленінська кузня" у Києві. 14 липня 1993 р. з Керченського суднобудівного заводу "Залів" до Севастополя прибув фрегат "Гетьман Сагайдачний". 1 липня 1993 р. під Севастополем було сформовано перший батальйон морської піхоти ВМС України.

З метою усунення військово-політичних інцидентів 3 серпня 1992 р. поблизу Ялти відбулася зустріч між президентами України та Росії, у ході якої була підписана Угода між Україною та Росією щодо принципів формування ВМС України та ЧФ Російської Федерації на базі Чорноморського флоту.

19 серпня 1992 р. на базі двох Севастопольських військово-морських училищ було створено Севастопольський військово-морський інститут, якому в жовтні 1999 р. постановою Кабінету Міністрів України присвоєне ім'я адмірала П.С. Нахімова.

17 червня 1993 р. на зустрічі Президентів України і Росії у Москві підписано Угоду про невідкладні заходи щодо формування ВМС України і ЧФ РФ на базі Чорноморського флоту колишнього СРСР, у якій було сплановано розподіл останнього за принципом 50 на 50 відсотків.

3 вересня відбулася друга за 1993 р. зустріч Президентів України та Росії щодо подальшої долі Чорноморського флоту. Відповідно до Угоди ЧФ мав бути виведений зі складу об'єднаних Збройних сил СНД і підпорядкований Президентам України та Росії. На формування флотів було відведено перехідний період до 1995 р.

13 жовтня 1993 р. наказом Міністра оборони України командувачем ВМС України призначено віце-адмірала Безкоровайного В.Г.

2 липня 1994 р. з нагоди 50-річчя з Дня висадки союзних військ у Нормандії фрегат "Гетьман Сагайдачний" першим із кораблів ВМС України здійснив далекий похід до французького Руаня.

Визначальним щодо створення ВМС України став 1995 р. Так з березня по травень 1995 р. до складу ВМС увійшли військові частини та з'єднання Ізмаїльського та Очаківського гарнізонів.

9 червня 1995 р. між Україною та Росією було підписано Угоду, яка остаточно визначила параметри розподілу Чорноморського флоту.

З 29 липня по 1 серпня 1996 р. відбулися перші оперативно-тактичні навчання Військово-Морських сил України під прапором

Верховного Головнокомандувача Збройних сил України. У навчаннях взяло участь 10 кораблів ВМС України, авіація та морська піхота. Такі навчання проводились молодим флотом вперше. Президент України високо оцінив професіоналізм командирів та майстерність особового складу флоту і видав Указ від 17 серпня 1996 р. № 708/96 "Про День Військово-Морських сил", згідно з яким професійне свято військових моряків щорічно відзначається 1 серпня.

24 серпня 1996 р. з нагоди 5-ї річниці незалежності України командування ВМС України провело в Севастополі перший військовий парад Севастопольського гарнізону. У параді взяв участь особовий склад частин та кораблів ВМС, військ Протиповітряної оборони, Національної гвардії України, Прикордонних військ.

У серпні – жовтні 1996 р. загін кораблів ВМС (під командуванням першого заступника начальника штабу ВМС капітана 1-го рангу Кузьміна В.І.) у складі фрегата "Гетьман Сагайдачний" та великого десантного корабля "Костянтин Ольшанський" із підрозділом морської піхоти на борту здійснив перший трансатлантичний перехід до берегів США.

З жовтня 1996 р. Військово-Морські сили України очолив контрадмірал Єжель М.Б.

Починаючи з жовтня 1997 р., з метою відпрацювання миротворчих завдань систематично відбуваються спільні навчання ВМС України та Чорноморського флоту РФ "Фарватер миру".

У другій половині 1997 р. завершився розподіл Чорноморського флоту колишнього СРСР. Військово-Морським силам України було передано 43 бойових кораблі, 132 судна та катери, 12 літаків, 30 гелікоптерів, 227 берегових об'єктів, а також велику кількість техніки, озброєння, боєприпасів та іншого майна.

Структура ВМС України динамічно розвивалась. Якщо у 1993 р. у складі ВМС було близько 30 військових частин та установ, то вже в 1997 р. було майже 300 військових частин, установ та закладів чисельністю особового складу понад 16 тисяч чоловік. На отриманих від ЧФ РФ фондах, кораблях та суднах були сформовані військові структури, які стали основою створення частин бойового, тилового та технічного забезпечення.

Важливим етапом становлення та зміцнення флоту України стало зростання інтенсивності бойової підготовки. Уперше в новітній історії ВМС у квітні 1998 р. ракетні катери "Каховка" і "Прилуки", дивізіон рухомих ракетних комплексів виконали спільну ракетну стрільбу крилатими ракетами по морській цілі з морського й берегового напрямків. У 1999 р. були виконані бойові вправи – стрільба крилатими ракетами по морській цілі зі стаціонарного берегового ракетного комплексу, торпедна стрільба, постановка мінних загороджень, пошук та знищення мін.

Відповідно до Державної програми реформування та розвитку Збройних сил України на період до 2011 року у травні 2001 р. було створено оперативно-тактичне об'єднання ВМС – ескадру різнорідних сил (командир контр-адмірал Тенюх І.Й.), кораблі якої беруть активну участь у міжнародних військово-морських навчаннях.

Починаючи з 2001 р., ВМС ЗС України приймають активну участь у діяльності "Чорноморської групи військово-морського співробітництва (БЛЕКСІФОР)".

ВМС ЗС України вирішують і спеціальні завдання. У 2001 р. кораблі провели обстеження та бойове тралення району промислової розвідки нафти та континентального шельфу в західній частині Чорного моря. А на десантному кораблі "Донецьк" готувалися екіпажі для іноземних флотів.

У 2003–2004 рр. проведено реорганізацію частин 32-го армійського корпусу в окрему бригаду берегової оборони ВМС ЗС України.

1.2. ОСНОВИ СУЧАСНОГО ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОГО БОЮ

Сутність загальновійськового бою

Застосування Збройних сил (сил, військ) у збройній боротьбі здійснюється у формі **операцій, битв, бойових дій, боїв й ударів.**

Виходячи із загального поняття "основа", як вихідне, головне положення теорії, на підґрунті аналізу наукової і навчальної літератури та керівних документів, можна дати наступне визначення основам загальновійськового бою:

Основи загальновійськового бою – це система наукових визначень і принципових положень теорії та практики підготовки й ведення бою з'єднаннями, частинами та підрозділами і є їх теоретичною базою.

До основ можна віднести наступні положення:

⇒ визначення бою;

⇒ визначення формувань, що ведуть бій;

⇒ мета, з якою ведеться бій;

⇒ завдання, із виконанням яких досягається мета;

⇒ сили та засоби, що визначаються для виконання завдань у бою;

⇒ бойовий порядок військових формувань для ведення бою;

⇒ зміст бою;

⇒ способи ведення бою;

⇒ вогневе ураження бою;

⇒ побудова оборони чи наступу військових формувань (з'єднань, підрозділів);

⇒ порядок управління, взаємодії, всебічного забезпечення в бою;

⇒ нормативні показники бою;

⇒ роль і місце бою в інших формах воєнних дій (операціях оперативних об'єднань тощо);

⇒ види бою;

⇒ простір, у межах якого ведеться бій;

⇒ умови підготовки бою;

⇒ принципи ведення бою.

Бій – організована збройна сутичка підрозділів, частин і з'єднань воюючих сторін для досягнення перемоги. Це основна форма тактичних дій військ, сил авіації й флоту. Вона являє собою організовані та узгоджені за метою, місцем та часом удари, вогонь і маневр з'єднань, частин та підрозділів із метою знищення (розгрому) противника, відбиття його ударів та виконання інших тактичних завдань у визначеному районі за короткий час. Бій – це єдиний засіб для досягнення перемоги.

Мета бою досягається потужними ударами всіх видів зброї, активними та рішучими діями військ, що приймають в ньому участь, повним напруженням моральних і фізичних сил особового складу, його бойовою злагодженістю та незнищенною волею до перемоги.

Бій може бути загальновійськовим, протиповітряним, повітряним та морським.

Сучасний бій Сухопутних військ є **загальновійськовим**, тому що в ньому беруть участь підрозділи, частини й з'єднання всіх родів військ та спеціальних військ, авіація, на приморських напрямках – кораблі ВМС. Тому й тактику розрізняють як: тактику загальновійськового бою, тактику участі родів військ і спеціальних військ у загальновійськовому бою. Але, є окрема тактика бойового застосування окремих видів (родів військ) Збройних сил України.

Протиповітряний бій – це бойові дії з'єднання, частини, підрозділу зенітних ракетних військ (зенітної артилерії) із знищення повітряного противника самостійно або разом із літаками винищувальної авіації.

Повітряний бій – це бойові дії авіаційних з'єднань, підрозділів й окремих літаків щодо знищення повітряного противника.

Морський бій являє собою організовані бойові дії кораблів, частин і з'єднань флоту з метою знищення противника на морі або придушення його здатності до опору. Він складається з тактичних ударів, атак і контратак, виконуваних за єдиним замислом командування.

Загальновійськовий бій, як правило, є частиною операції й тільки інколи проводиться для досягнення часткової мети поза її рамками. Це один з найважливіших шляхів досягнення оперативних і стратегічних успіхів.

У визначенні бою постійними компонентами є: сукупність взаємопов'язаних і узгоджених за метою, завданнями, місцем і часом; еди-

ний замислом й планом завдань, які необхідно виконати. Це ж стосується й інших форм воєнних дій.

Змінними компонентами є: назва форм воєнних дій; зміст форм, який визначається діями складових елементів військового формування, що веде воєнні дії; назва завдань, які необхідно виконувати.

До формувань, що ведуть бій, належать з'єднання, частини та підрозділи. Згідно з Державною програмою реформування та розвитку Збройних сил в Україні – це відповідно бригада, батальйон, рота.

Мета, з якою ведеться бій, визначається старшим начальником. Для кожного бою визначається одна мета як кінцевий результат бою.

Добиваючись перемоги над противником, війська застосовують різні прийоми та способи дій.

Однак, незважаючи на багатогранність бойових дій, їх поділяють на види за основними найбільш вагомими характеристиками, які визначаються метою та способами її досягнення. Залежно від цього бойові дії поділяються на наступ та оборону. Наступ та оборона – це види бою.

Метою оборонних боїв може бути:

⇒ відбиття наступу противника;

⇒ утримання смуг, ділянок, районів місцевості та важливих об'єктів;

⇒ нанесення ураження противнику, що переважає;

⇒ створення сприятливих умов для переходу в наступ чи контрнаступ;

⇒ виграш часу;

⇒ економія й накопичення сил та засобів;

⇒ забезпечення розгортання військ і сил;

⇒ створення умов для наступних дій.

Метою наступальних боїв може бути:

⇒ розгром противника, що обороняється;

⇒ оволодіння районами місцевості та важливими об'єктами;

⇒ захоплення озброєння та техніки;

⇒ полонення живої сили;

⇒ оточення угруповань військ і сил;

⇒ створення умов для наступних дій.

Завданнями, виконанням яких досягаються мета боїв можуть бути:

⇒ ***в оборонному бою*** – нанесення ураження першому ешелону противника, що наступає; розгром противника, що вклинився; нанесення ураження другим ешелонам противника; утримання рубежів, які забезпечують подальші дії.

⇒ ***у наступальному бою*** – розгром першого ешелону противника, що обороняється; відбиття можливих контратак; завершення

розгрому противника, що відійшов, та того, що обороняється на наступних оборонних рубежах; захоплення рубежів, які забезпечують подальші дії.

Для виконання поставлених завдань у ході бою визначаються сили та засоби, до складу яких входять штатні, придані та підтримуючі підрозділи, частини та з'єднання.

Для ефективного використання сил та засобів під час ведення бою створюється ***бойовий порядок***, основними елементами якого можуть бути:

⇒ перший та другий ешелони;

⇒ резерви;

⇒ групи артилерії;

⇒ формування ППО;

⇒ інші.

Зміст бою складають дії формувань елементів бойового порядку та елементів бойового, технічного, тилового та морально-психологічного забезпечення.

Спосіб ведення бою визначають варіантом застосування сил та засобів, що визначені для виконання завдань у бою. Основними способами є послідовний чи одночасний розгром противника, що обороняється, або нанесення йому ураження, коли він наступає.

Вогневе ураження є основою ураження чи розгрому противника й залежить від способу ведення бою. Воно полягає в знищенні (подавлені) противника вогнем різних видів зброї, ударами ракетних військ та авіації. Здійснюється вогневе ураження протягом усього бою.

Під час наступу вогневе ураження організується за періодами (вогневе забезпечення висування, вогнева підготовка атаки, вогневий супровід наступу в глибині).

В обороні для вогневого ураження створюється система вогню.

Побудова смуги оборони чи наступу визначається рішенням командира і визначає:

⇒ бойовий порядок;

⇒ систему рубежів, районів і позицій;

⇒ систему вогню (вогневого ураження);

⇒ системи протитанкової, протиповітряної та протидесантної оборони;

⇒ систему інженерних загороджень;

⇒ інше.

Порядок управління, взаємодії й всебічного забезпечення визначається в залежності від рішення командира на бій.

У всіх випадках командир при прийнятті рішення на бій визначає:

щодо управління:

⇒ де і які пункти управління будуть розгорнуті та порядок їх переміщення чи зміни;

⇒ порядок організації управління в разі раптового нападу противника (стосовно перших операцій початкового періоду війни);

⇒ як буде здійснюватись управління в разі виходу з ладу командних пунктів;

⇒ порядок відновлення управління, яке порушилося;

щодо взаємодії:

⇒ завдання, напрямки, рубежі та час, за якими буде організовуватись взаємодія;

⇒ сили та засоби, які будуть залучатись для виконання вказаних завдань;

⇒ місце, час і порядок організації взаємодії;

щодо всебічного забезпечення:

⇒ мету відповідного виду забезпечення;

⇒ завдання, при виконанні яких буде досягатися мета;

⇒ сили та засоби, які необхідно залучити;

⇒ на виконанні яких завдань необхідно зосередити основні зусилля.

Нормативи бою визначаються просторовим розмахом, який залежить від поставленого завдання, ролі й місця формування при досягненні мети старшого начальника та сил і засобів підсилення.

Роль і місце бою в інших формах воєнних дій (операціях оперативних об'єднань, боях) визначається завданням і залежить від значимості напрямку ведення бою та місця в бойовому порядку військового формування, що веде бій.

Види бою залежать від видів воєнних дій і видів збройних сил, що їх ведуть:

⇒ залежно від видів воєнних дій – оборонним, наступальним і зустрічним боєм;

⇒ залежно від видів збройних сил бій може бути – загальновійськовим, протиповітряним, повітряним і морським.

Простір, у межах якого ведеться бій, установлюється старшим начальником й обмежується розмежувальними лініями. Залежно від завдання, формування, що його виконує, та форм воєнних дій простір набуває певної назви. Простір ведення оборонного та наступального бою з'єднання називається смугою оборони чи наступу відповідно. Простір ведення оборонного бою частини має назву ділянка оборони, а наступального – смуга наступу.

Бій може готуватися й вестися в різних умовах, які визначаються положенням противника: підготовка бою в умовах безпосереднього зіткнення з противником і поза таким зіткненням, в умовах вимушеного переходу, а також наперед спланованого переходу до оборони.

Принципи ведення бою формуються за загальними принципами воєнного мистецтва. Це основні керуючі положення, найважливіші рекомендації щодо організації та ведення бойових дій підрозділами й з'єднаннями, які набуті бойовим досвідом, практикою військ і викладені в статутах та настановах.

Принципами ведення бою механізованим з'єднанням є:

⇒ відповідність тактичних завдань меті операції оперативного об'єднання;

⇒ завчасна всебічна підготовка смуги дій з'єднання для ведення бою та вміле використання матеріальних і духовних сил, її території й населення;

⇒ глибоке передбачення тактичної обстановки;

⇒ постійна бойова готовність з'єднань і підрозділів до виконання бойових завдань;

⇒ висока активність і рішучість тактичних дій;

⇒ постійна й чітка взаємодія;

⇒ рішуче зосередження зусиль підрозділів на головних напрямках та в необхідний час;

⇒ безперервність ведення бою з граничною напруженістю, необхідною для досягнення мети бою;

⇒ сміливий і своєчасний маневр підрозділами й засобами в інтересах досягнення мети бойових дій;

⇒ завчасне створення ресурсів, їх уміле використання та поповнення під час ведення бою з'єднання;

⇒ застосування нових, неочікуваних противником способів ведення бою з'єднаннями та досягнення раптовості;

⇒ урахування й повне використання духовних і фізичних сил та морально-психологічного стану особового складу в інтересах мети бойових дій;

⇒ всебічне забезпечення бою, підтримання та своєчасне поповнення боєздатності підрозділів;

⇒ тверде й безперервне управління під час підготовки та ведення бою з'єднанням, наполегливість у виконанні поставлених завдань.

Під **суттю сучасного загальновійськового бою** слід розуміти те головне, що відрізняє його від інших явищ та процесів збройної боротьби та від боїв, що велися в минулих війнах. У суті бою закладено його внутрішній зміст, що виражений в єдності всіх його складових частин та елементів. Зміст бою визначається, насамперед, рівнем розвитку

озброєння та військової техніки. Основним змістом сучасного загальновійськового бою є: **вогонь** звичайних засобів ураження, **удар** та **маневр** військ, якщо бойові дії ведуться без використанням ядерної зброї.

Складовою частиною бою стає **радіоелектронне придушення** противника, його систем управління військами та зброєю. Окремо набуває розвитку **інформаційна боротьба**.

Інформаційна боротьба – будь-які дії щодо блокування, використання, викривлення або знищення інформації противника та її проходження з одночасним проведенням захисних заходів від аналогічних дій противника.

Удар – складова частина бою, що полягає в одночасному ураженні угруповань та об'єктів противника шляхом потужного впливу на них усіма засобами чи військами, що є в наявності. У залежності від застосованої зброї та сил, що беруть у ньому участь, розрізняють: удари військами та вогневі, а за засобами доставки – ракетні, ракетно-артилерійські та авіаційні.

За кількістю засобів, що застосовуються, та об'єктів, що уражаються, удари можуть бути: масові, зосереджені, групові та одиночні.

Удар військ являє собою сполучення вогню з рухом, із широким використовуванням маневру підрозділами та вогнем.

Вогонь є основним засобом для знищення противника в бою та складає його важливий елемент. Без нього неможливі удар і маневр.

Вогонь – це ураження противника стрільбою з різних засобів зброї.

Маневр – це складова частина бою, організоване пересування військ у ході бою з метою заняття вигідного положення стосовно противника та створення необхідного угруповання сил та засобів, а також перенесення, перенацілювання (масування, розподіл) ударів і вогню для найбільш ефективного ураження противника. Маневр дозволяє захоплювати та утримувати ініціативу, зривати замисли противника, успішно вести бій у змінних умовах, досягати мети бою в більш короткі терміни та з меншими втратами, завдавати ураження противнику, що переважає чисельно.

Маневр ударами та вогнем застосовується для більш ефективного ураження противника. Він полягає в зосередженні вогню підрозділів на одній або групі важливих цілей, у своєчасному перенесенні вогню з одних цілей на інші, у веденні вогню підрозділами одночасно по декількох цілях.

Маневр підрозділами проводиться з метою зайняття вигідного положення для нанесення рішучого удару по найбільш уразливому місцю противника, особливо по його флангах та тилу, для створення необхідного угруповання сил і засобів, а також для виводу військ з-під удару противника. Він має бути простим за замислом та здійснюватися швидко, приховано та несподівано для противника.

Видами маневру силами та засобами є: охоплення, обхід, відхід, маневр ударами й вогнем.

Охоплення – маневр, що здійснюється з метою виходу військ для нанесення удару у фланг противнику. При здійсненні охоплення частини, підрозділи, що атакують противника у фланг, мають тісну вогневу та тактичну взаємодію з тими, хто атакує із фронту.

Обхід – більш глибокий маневр, що здійснюється з метою виходу військ для нанесення удару по противнику з тилу. Він проводиться в тактичній взаємодії з військами, що наступають з фронту.

Відхід – маневр, що здійснюється в тих випадках, коли тільки шляхом тимчасової втрати частини території можна змінити ситуацію, що несприятливо склалася, вивести свої війська з-під ударів переважаючих сил противника, виграти час та зайняти більш вигідні рубежі. Відхід використовується також із метою перегрупування військ та виводу їх з районів сильного радіоактивного зараження. Здійснюється з дозволу чи за наказом старшого командира.

Загальновійськовий бій, як уже зазначалося, ведеться об'єднаними зусиллями всіх військ, що беруть в ньому участь, з використанням великої кількості танків, броньованих машин, артилерії, засобів протиповітряної оборони, літаків, гелікоптерів та іншої бойової техніки та озброєння.

Він може вестися з використанням зброї масового ураження або з використанням тільки звичайної зброї.

Звичайна зброя складає всі вогневі та ударні засоби, що використовують артилерійські, зенітні, авіаційні, стрілецькі та інженерні боєприпаси й ракети у звичайному спорядженні, а також запалювальні боєприпаси та вогневі суміші. Найбільш ефективним видом звичайної зброї є високоточна зброя, до якої належать розвідувально-ударні комплекси (РУК) та інше.

Поняття "високоточної зброї" поширюється на зброю, за допомогою якої ведення воєнних дій із повітря, космосу в заданому районі здійснюється з використанням дистанційних способів управління та наведення з точністю виходу на об'єкт, достатньою для його надійного виявлення та ураження. Застосування високоточної зброї забезпечує похибки в її наведенні на об'єкт від одиниць до декількох десятків метрів.

Запалювальна зброя використовується для ураження живої сили, бойової техніки та інших об'єктів противника. Її основу складають вогнемети, запалювальні боєприпаси й вогневі суміші.

Зброя масового ураження, а також запалювальна зброя, крім ураження військ противника, дуже негативно впливає на моральний та психологічний стан особового складу.

До засобів загальновійськового бою належать: ракети, фронтова (тактична) авіація, артилерія, танки, БТР та БМП, засоби військової протиповітряної оборони, стрілецька зброя (пістолети, карабіни, гвинтівки, кулемети, гранатомети, ручні гранати тощо).

Бойове завдання – завдання, що поставлене вищим командиром (начальником) підрозділу, частині, з'єднанню для досягнення поставленої мети в бою до встановленого терміну. Зміст бойового завдання залежить від чисельності, боєздатності та бойових можливостей своїх військ та військ противника.

При виконанні бойового завдання підрозділи, частини та з'єднання, в залежності від обстановки, можуть діяти в похідному, передбойовому та бойовому порядках.

Похідний порядок – шикування підрозділів, частин, з'єднань із їх засобами підсилення для здійснення маршу (маневру), тобто скритого пересування військ своїм ходом на бойовій техніці або в пішому порядку. Похідний порядок підрозділів – колона.

Він має забезпечувати: високу швидкість руху, швидке розгортання військ у передбойові та бойові порядки, наявність та стійкість управління військами, найменшу вразливість військ до ударів противника.

Передбойовий порядок – шикування частин, підрозділів для пересування в колонах, розгорнутих по фронту та вглибину. Застосовується при підході до полю бою та в наступі в глибині оборони противника з метою скорочення часу на розгортання в бойовий порядок, найменшій вразливості військ від ЗМУ, вогню артилерії та ударів авіації, швидкого маневру, подолання у високому темпі зон зараження, руйнувань, завалів та пожеж. Передбойовий порядок підрозділів може бути вишикуваним в лінію, уступом праворуч або уступом ліворуч, кутом вперед або назад.

Бойовий порядок – це шикування з'єднань, частин і підрозділів із їх засобами підсилення для ведення бою. Бойовий порядок залежить від завдання, що виконується, дій противника, наявності сил і засобів та характеру місцевості. Застосовується з метою кращого використання сил, що є в наявності, засобів та умов місцевості. Бойовий порядок мусить відповідати завданню, замислу бою та забезпечувати найбільш вигідні умови для ведення вогню та всебічного забезпечення бойових дій, найменшу вразливість від усіх видів зброї противника, зручність управління, швидке здійснення маневру та перегрупування військ у ході бою.

Бойовий порядок з'єднання, частини та підрозділу складається з елементів та має фронт, фланги та тил. Між підрозділами та частинами в бойовому порядку є стики та інтервали (проміжки).

Фронт – сторона бойового порядку військ, звернена до противника.

Тил – сторона бойового порядку, протилежна фронту.

Фланг – права і ліва сторони бойового порядку військ. Фланг є, як правило, найбільш вразливою частиною бойового порядку, тому забезпечення флангів при веденні бою – найважливіший обов'язок командирів усіх ступенів.

Стик – місце поєднання флангів або проміжок (інтервал) між флангами сусідніх з'єднань, частин, підрозділів у їхньому бойовому порядку. Стики, як і фланги, найбільш уразливі місця для удару противника. Тому при організації бою передбачаються заходи щодо забезпечення флангів та стиків.

Інтервал (проміжок) – відстань по фронту між бойовими порядками військ.

Особовий склад – люди, які являють собою сили сучасного загальновійськового бою, озброєні сучасною бойовою технікою, досконало володіють нею, відповідним чином організовані та об'єднані у військові формування (підрозділи, частини, з'єднання та об'єднання) і добре навчені прийомам та способам дій на полі бою як індивідуально, так і в складі свого формування.

Тобто **сили і засоби** – це особовий склад та військова техніка підрозділів, частин, з'єднань та об'єднань, що призначені для ведення та забезпечення бойових дій.

Характер бою – це сукупність загальних рис, що наявні в бою та визначають його якості та особливості.

Характерними рисами сучасного загальновійськового бою є: рішучість; висока маневреність; напруженість та швидкоплинність; швидкі та різкі зміни обстановки.

Він характеризується також різноманітністю способів його ведення, розгортанням бойових дій на землі та в повітрі, на широкому фронті, на велику глибину та веденням його у високих темпах, складністю радіоелектронної обстановки.

Аналіз характерних рис сучасного загальновійськового бою показує, що для ведення бою необхідні: висока тактична, військово-технічна, морально-психологічна підготовка військ, бойова виучка, дисципліна та фізичне загартування воїнів.

Таким чином, сучасний бій насичений комплексним застосуванням різних засобів боротьби, в якому головним, вирішальним фактором продовжує залишатися людина, яка глибоко розуміє ідеали, заради яких веде боротьбу, яка досконало володіє зброєю та бойовою технікою, фізично загартована, психологічно стійка до обмежень та суворості війни.

Підготовка і ведення загальновійськового бою

Підготовка загальновійськового бою здійснюється за алгоритмом, що виробився протягом тривалого часу практичної діяльності. Питанням теорії підготовки загальновійськового бою в існуючих джерелах приділено багато уваги, але чіткого визначення поняття підготовки бою немає, а перелік заходів, що складають зміст підготовки, суперечливий та не завжди відповідає логіці.

Підготовка бою – це сукупність взаємопов'язаних й узгоджених за метою, завданнями, місцем і часом організаційних і практичних заходів, які проводяться командирами, штабами, начальниками родів військ і спеціальних військ та військами й силами, спрямованими на виконання бойових завдань у ході воєнних дій.

Організаційні заходи включають:

⇒ прийняття рішення на бій;

⇒ доведення завдань;

⇒ організацію взаємодії, управління й всебічного забезпечення;

⇒ планування бою.

Практичні заходи це:

⇒ підготовка командирів, штабів та з'єднань і підрозділів до бою;

⇒ шикування з'єднань і підрозділів для ведення бою;

⇒ контроль готовності з'єднань, частин і підрозділів до бою.

Підготовка до бою здійснюється заздалегідь, а інколи й із початком бою. Завчасна підготовка проводиться в мирний час і, наскільки можливо, у найповнішому обсязі.

Відповідно до розроблених планів проводяться тренування і заняття з керівним складом щодо уточнення й відпрацювання бойових завдань.

Підготовка бою починається з отримання бойових завдань.

Організація, зміст, послідовність і методи роботи командирів і штабів під час підготовки та в ході ведення воєнних дій визначається обстановкою, характером завдань і встановленими термінами готовності з'єднань, частин і підрозділів до їх виконання.

Прийняття рішення є основою всієї роботи з підготовки бою. Командири приймають рішення самостійно, опираючись на глибоке усвідомлення завдань, детальну оцінку обстановки, використовуючи допомогу штабів, підлеглих начальників родів військ і спеціальних військ та служб.

На підставі прийнятого рішення ставляться завдання частинам і підрозділам, організується взаємодія, здійснюється решта заходів щодо підготовки бою.

Під час підготовки бою командирами з'єднань, частин і підрозділів та їх управлінь можуть застосовуватися: послідовні, паралельні або комбіновані (у різних ланках управління) **методи роботи**.

Метод послідовної роботи застосовується при наявності достатнього часу, при цьому кожна ланка управління включається в підготовку після прийняття рішення ланкою, що стоїть вище, на підставі отриманих завдань. Метод послідовної роботи є основним в умовах завчасної підготовки бою.

Метод паралельної роботи застосовується, коли воєнні дії готуються в обмежений час або уже ведуться. У таких випадках прийняття рішення й планування бою в ланках, що стоять нижче, починається відразу, після прийняття рішення старшим начальником і постановки ним завдань, а коли не вистачає часу, після визначення старшим начальником першого елемента рішення – замислу. Цей метод вимагає надзвичайно високої професійної підготовки управлінь усіх рівнів.

Методи роботи командирів і управлінь під час підготовки та ведення бою визначаються обстановкою, характером поставлених завдань і термінами готовності з'єднань і підрозділів до їх виконання.

Роботу командирів і управлінь щодо підготовки бою можна розділити на п'ять етапів.

Перший етап – усвідомлення завдання.

Другий етап – оцінювання обстановки та визначення замислу бою.

Третій етап – визначення завдань підрозділам.

Четвертий етап – розгляд та затвердження пропозицій щодо застосування частин і підрозділів родів військ і спеціальних військ.

П'ятий етап – завершення роботи щодо прийняття рішення та доведення завдань до підрозділів.

Розкриття змісту етапів буде ретельно розглянуто в інших розділах.

Ведення загальновійськового бою

Так склалося, що в сучасних інформаційних джерелах відсутнє чітке теоретичне визначення поняття "ведення воєнних дій" загалом та "ведення бою" зокрема.

Можна обрати один із варіантів визначення поняття "ведення бою".

Ведення бою, у тому числі і загальновійськового, – це сукупність з чітко визначеним початком і кінцем дій командирів і підпорядкованих їм військових колективів, пов'язаних із виконанням бойового завдання та реалізацією прийнятого рішення командирами з'єднань, частин і підрозділів.

Під час ведення бою виконуються тактичні завдання, суттю яких є розгром (або нанесення ураження) складових елементів з'єднань, частин і підрозділів противника.

Ведення воєнних дій взагалі та загальновійськового бою зокрема характеризується визначенням:

⇒ мети бою;

⇒ завдань, виконанням яких досягається мета;

⇒ змісту бою;

⇒ розмаху бою;

⇒ силами та засобами, що залучаються для ведення бою;

⇒ порядком взаємодії, управління та забезпечення.

Перераховані питання будуть ретельно розкриватися в розділах, пов'язаних із наступальними й оборонними боями з'єднань, частин і підрозділів.

Ведення оборонного бою механізованими з'єднанням, частинами та підрозділами характеризується наступними етапами:

⇒ ведення бою в смузі забезпечення;

⇒ ведення бою за утримання головної смуги оборони;

⇒ ведення оборонного бою за утримання другої смуги оборони.

Ведення наступального бою механізованими з'єднанням, частинами й підрозділами характерне тим, що він може вестися на противника, що обороняється, з положення безпосереднього зіткнення з ним, а також висуванням із глибини.

У всіх випадках етапами ведення наступального бою будуть:

⇒ атака;

⇒ бої щодо розгрому противника в опорних пунктах (при необхідності прорив оборони);

⇒ розгром противника в районах першого ешелону;

⇒ відбиття можливих контратак чи контрударів;

⇒ при сприятливих умовах – оточення противника.

Наступальний бій може закінчуватися переслідуванням.

За будь-яких умова основною частиною бою є людина, від якої залежить успіх у досягненні мети бою, мети всієї операції й війни в цілому. Людина вдихає в зброю ту силу, яка не дає змоги противнику досягти перемоги. Це людина дає змогу реалізувати закладені в зброю її технічні можливості, від неї залежить бойова здатність підрозділів, частин і з'єднань, саме людина визначає факт перемоги. Ім'я цієї людини – солдат.

Питання щодо контролю та самоконтролю знань:

1. Організаційна структура Сухопутних військ Збройних сил України.
2. Роди військ Сухопутних військ Збройних сил України.
3. Історія Військ Протиповітряної оборони України.
4. Організаційна структура Повітряних сил Збройних сил України.
5. Роди військ Повітряних сил Збройних сил України.

6. Структура та завдання Військово-Морських сил Збройних сил України.
7. Організаційна структура Військово-Морських сил Збройних сил України.
8. Структура Державної програми розвитку Збройних сил України.
9. Види бою.
10. Принципи ведення бою.
11. Зміст бою.
12. Поняття "високоточна зброя".

Тестові питання самооцінювання:

1. Призначення Збройних сил України.

а) Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності, а також виконання інших задач відповідно до міжнародних договорів України.

б) Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності.

в) Захист України, її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності.

г) Оборона України, її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності.

д) Захист суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки.

2. Види Збройних сил України:

а) Сухопутні війська; Повітряні сили; Військово-Морські сили, Спеціальні війська

б) Сухопутні війська; Військово-Повітряні сили; Війська Протиповітряної оборони; Військово-Морські сили.

в) Сухопутні війська; Повітряні сили; Військово-Морські сили.

г) Сухопутні війська; Військово-Повітряні сили; Військово-Морські сили.

д) Сухопутні війська; Військово-Повітряні сили; Військово-Морські сили, Війська матеріально-технічного забезпечення.

3. Склад Сухопутних військ:

а) Складаються з родів військ і частин безпосереднього підпорядкування.

б) Складаються з видів і родів військ.

в) Складаються з видів, родів військ і спеціальних військ.

г) Складаються з родів військ, спеціальних військ і військ матеріально-технічного забезпечення

д) Складаються з родів військ, спеціальних військ і військ тилового забезпечення.

4. Склад Повітряних сил:

а) Складаються з родів військ, спеціальних військ і військ матеріально-технічного забезпечення

б) Складаються з видів і родів військ.

в) Складаються з видів, родів військ і спеціальних військ.

г) Складаються з родів авіації та військ, а також частин безпосереднього підпорядкування.

д) Складаються з родів авіації та військ, спеціальних військ і частин забезпечення та обслуговування.

5. Склад Військово - Морських сил:

а) Складаються з видів і родів військ.

б) Складаються з родів сил (військ) і частин безпосереднього підпорядкування.

в) Складаються з видів, родів військ і спеціальних військ.

г) Складаються з родів сил (військ), спеціальних військ і військ матеріально-технічного забезпечення

д) Складаються з родів військ, спеціальних військ і військ тилового забезпечення.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВИ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗОВАНИХ (ТАНКОВИХ) ПІДРОЗДІЛІВ

2.1. ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ І БОЙОВА ТЕХНІКА МЕХАНІЗОВАНИХ (ТАНКОВИХ) ПІДРОЗДІЛІВ (ВІДДІЛЕННЯ, ВЗВОДУ)

Механізовані (танкові) взводи можуть застосовуватися в усіх видах загальновійськового бою й вирішувати складні завдання, діючи в складі батальйону, роти, а іноді й самостійно. До складу механізованого взводу (*мв*) входить управління взводу та три механізовані відділення (*мвід*). До управління взводу входять: командир взводу, заступник командира взводу. Склад механізованого взводу на БМП приведений на рис. 2.1.1.

Склад механізованих відділень взводу відрізняється один від одного. До складу першого механізованого відділення (*1мвід*) входять: командир бойової машини – командир відділення (КБМ-Кв); заступник командира бойової машини – навідник-оператор (ЗК БМ – НО); старший стрілець (СС); снайпер (СН); гранатометник (Г); стрілець – помічник гранатометника (ПГ); два кулеметники (К); старший механік-водій (СМВ).

Озброєння особового складу першого механізованого відділення *(1мвід)* приведене в табл. 2.1.1.

Кількість особового складу й озброєння першого механізованого відділення (*1мвід*) приведені в табл. 2.1.2.

Друге механізоване відділення відрізняється від першого тим, що, замість двох ручних кулеметів Калашникова (5,45-мм РКК-74), у другому механізованому відділенні (*2мвід*) на озброєнні знаходиться один станковий кулемет Калашникова (7,62-мм КК), який обслуговується навідником (Н) і номером обслуги (Ноб). Озброєння особового складу другого механізованого відділення *(2мвід)* приведене в табл. 2.1.3.

Кількість особового складу й озброєння другого механізованого відділення (*2мвід*) приведені в табл. 2.1.4.

мв – механізований взвод на БМП
Особовий склад – 29

Рис. 2.1.1. Склад механізованого взводу (*мв*) на БМП

Таблиця 2.1.1

№ з/п	Особовий склад *1мвід*	Озброєння
1	Командир бойової машини – командир відділення (КБМ-Кв)	5,45-мм АК-74
2	Заступник командира бойової машини – навідник-оператор (ЗКБМ – НО)	5,45-мм АК-74
3	Старший стрілець (СС)	5,45-мм АК-74
4	Снайпер (СН)	7,62-мм СГД
5	Гранатометник (Г)	РПГ-7
6	Стрілець – помічник гранатометника (ПГ)	5,45-мм АК-74
7	Кулеметник (К)	5,45-мм кулемет РКК-74
8	Кулеметник (К)	5,45-мм кулемет РКК-74
9	Старший механік-водій (СМВ)	5,45-мм АКС-74

Таблиця 2.1.2

Особовий склад і озброєння *1мвід*		**Кількість**
Особовий склад *1мвід*		9 чол.
Озброєння	БМП-1 (БМП-2)	1 шт.
	Гранатомет РПГ-7	1 шт.
	5,45-мм ручний кулемет Калашникова РКК-74	2 шт.
	7,62-мм снайперська гвинтівка Драгунова СГД	1 шт.
	5,45-мм автомат Калашникова АК-74	4 шт.
	5,45-мм автомат Калашникова скорочений АКС-74	1 шт.

Таблиця 2.1.3

№ з/п	**Особовий склад *2мвід***	**Озброєння**
1	Командир бойової машини – командир відділення (КБМ-Кв)	5,45-мм АК-74
2	Заступник командира бойової машини – навідник оператор (ЗКБМ – НО)	5,45-мм АК-74
3	Старший стрілець (СС)	5,45-мм АК-74
4	Снайпер (СН)	7,62-мм СГД
5	Гранатометник (Г)	РПГ-7
6	Стрілець – помічник гранатометника (ПГ)	5,45-мм АК-74
7	Навідник станкового кулемету (Н)	7,62-мм КК
8	Номер обслуги (Ноб)	5,45-мм АК-74
9	Механік водій (МВ)	5,45-мм АКС-74

Таблиця 2.1.4

Особовий склад і озброєння *2мвід*		**Кількість**
Особовий склад першого *мвід*		9 чол.
Озброєння	БМП-1 (БМП-2)	1 шт.
	Ручний протитанковий гранатомет РПГ-7	1 шт.
	7.62-мм кулемет Калашникова (КК)	1 шт.
	7,62-мм снайперська гвинтівка Драгунова (СГД)	1 шт.
	5,45-мм автомат Калашникова АК-74	5 шт.
	5,45-мм автомат Калашникова скорочений (АКС-74)	1 шт.

Третє механізоване відділення *(3мвід)* відрізняється від першого наявністю в його складі стрільця-санітара (Ссн) замість снайпера (СН). Озброєння особового складу третього механізованого відділення *(3мвід)* приведене в табл. 2.1.5.

Кількість особового складу й озброєння третього механізованого відділення *(3мвід)* приведені в табл. 2.1.6.

Таблиця 2.1.5

№ з/п	Особовий склад *3мвід*	Озброєння
1	Командир бойової машини – командир відділення (КБМ-Кв)	5,45-мм АК-74
2	Заступник командира бойової машини – навідник-оператор (ЗКБМ – НО)	5,45-мм АК-74
3	Старший стрілець (СС)	5,45-мм АК-74
4	Стрілець-санітар (Ссн)	5,45-мм АК-74
5	Гранатометник (Г)	РПГ-7
6	Стрілець – помічник гранатометника (ПГ)	5,45-мм АК-74
7	Кулеметник (К)	5,45-мм кулемет РКК-74
8	Кулеметник (К)	5,45-мм кулемет РКК-74
9	Механік-водій (МВ)	5,45-мм АКС-74

Таблиця 2.1.6

Особовий склад і озброєння *3мвід*		**Кількість**
Особовий склад, *мвід*		9 осіб
Озброєння	БМП-1 (БМП-2)	1 шт.
	Гранатомет РПГ-7	1 шт.
	5,45-мм ручний кулемет Калашникова РКК-74	2 шт.
	5,45-мм автомат Калашникова АК-74	5 шт.
	5,45-мм автомат Калашникова скорочений АКС-74	1 шт.

Кількість особового складу і озброєння механізованого взводу приведена в табл. 2.1.7.

Таблиця 2.1.7

Особовий склад та озброєння	**Упр-ня мв**	**1мвід**	**2мвід**	**3мвід**	**Усього в мв**
Особовий склад, осіб	2	9	9	9	29
БМП-1 (БМП-2), шт.		1	1	1	3
РПГ-7, шт.		1	1	1	3
7,62-мм КК, шт.			1		1
7,62-мм СГД		1	1		2
5,45-мм РКК-74, шт.		2		2	4
5,45-мм АК-74, шт.	2	4	5	5	16
5,45-мм АКС-74, шт.		1	1	1	3
9-мм ПМ	1				1

Своє місце знаходження командир взводу (КВ) визначає в залежності від завдань, що виконує взвод:

⇒ при здійсненні маршу командир взводу, як правило, знаходиться на БМП, яка слідує в голові колони взводу;

⇒ в обороні командир взводу найчастіше буде знаходиться в складі відділення другого ешелону;

⇒ у наступі командир взводу знаходиться в складі відділення, що розташовується в центрі бойового порядку.

Заступник командира взводу (ЗКВ) може знаходитися поруч із командиром взводу або на другій бойовій машині піхоти (БМП), яку визначить командир взводу. Командир взводу або заступник командира взводу, командир відділення можуть займати місце на БМП, яке знаходиться за місцем механіка-водія. На тих БМП, де знаходиться командир взводу або заступник командиру взводу, командир відділення займає місце в десантній частині БМП.

Особовий склад механізованого взводу (*мв*) на БТР-80 (БТР-70) відрізняється від особового складу механізованого взводу на БМП наявністю в механізованих відділеннях посад:

⇒ заступника командира бойової машини – навідника-кулеметника (ЗКБМ – НК) замість заступника командира бойової машини – навідника-оператора (ЗКБМ – НО);

⇒ старшого водія (водія) (СВ, В) замість старшого механіка-водія (механіка-водія) (СМВ, МВ) у відділенні механізованого взводу на БМП.

Особовий склад механізованого взводу (*мв*) на БТР-3У відрізняється від особового складу механізованого взводу на БТР-80 (БТР-3У) наявністю в механізованих відділеннях посади заступника командира бойової машини – навідника-оператора (ЗК БМ – НО) баштового модуля "Шквал" із ракетно-артилерійським озброєнням замість заступника командира бойової машини – навідника-кулеметника (ЗК БМ – НК) башти БТР із кулеметним озброєнням.

Склад протитанкового взводу механізованої роти на БТР приведений на рис. 2.1.2.

До складу протитанкового взводу *(птв*) механізованої роти на БТР входять управління взводу й три протитанкових відділення *(птвід).*

До складу управління взводу входять командир взводу (КВ) і заступник командиру взводу (ЗКВ). Протитанкові відділення однорідні й мають склад: командир відділення (Кв); навідник-кулеметник (НК); старший оператор (СтО); оператор (О); водій (В). Кількість особового складу й озброєння протитанкового взводу приведена в табл. 2.1.8.

птв – протитанковий взвод механізованої роти на БТР-80 (БТР-70)
Особовий склад – 17

Рис. 2.1.2. Склад протитанкового взводу *(птв)* механізованої роти на БТР

Таблиця 2.1.8

Особовий склад та озброєння	***Упр-я птв***	***1птвід***	***2птвід***	***3птвід***	**Усього в *птв***
Особовий склад,осіб	2	5	5	5	17
БТР-80, шт.		1	1	1	3
ПТРК 9К115, "Метис", шт.		1	1	1	3
5,45-мм АК-74, шт.	2	5	5	5	17
9-мм ПМ	1				1

Склад протитанкового взводу механізованого батальйону на БТР приведений на рис. 2.1.3.

До складу протитанкового взводу *(птв*) механізованого батальйону на БТР входить:

⇒ управління взводу;

⇒ два протитанкових відділення *(птвід);*

⇒ два гранатометних відділення *(гвід).*

птв – протитанковий взвод механізованої роти на БТР-80 (БТР-70)
Особовий склад – 28

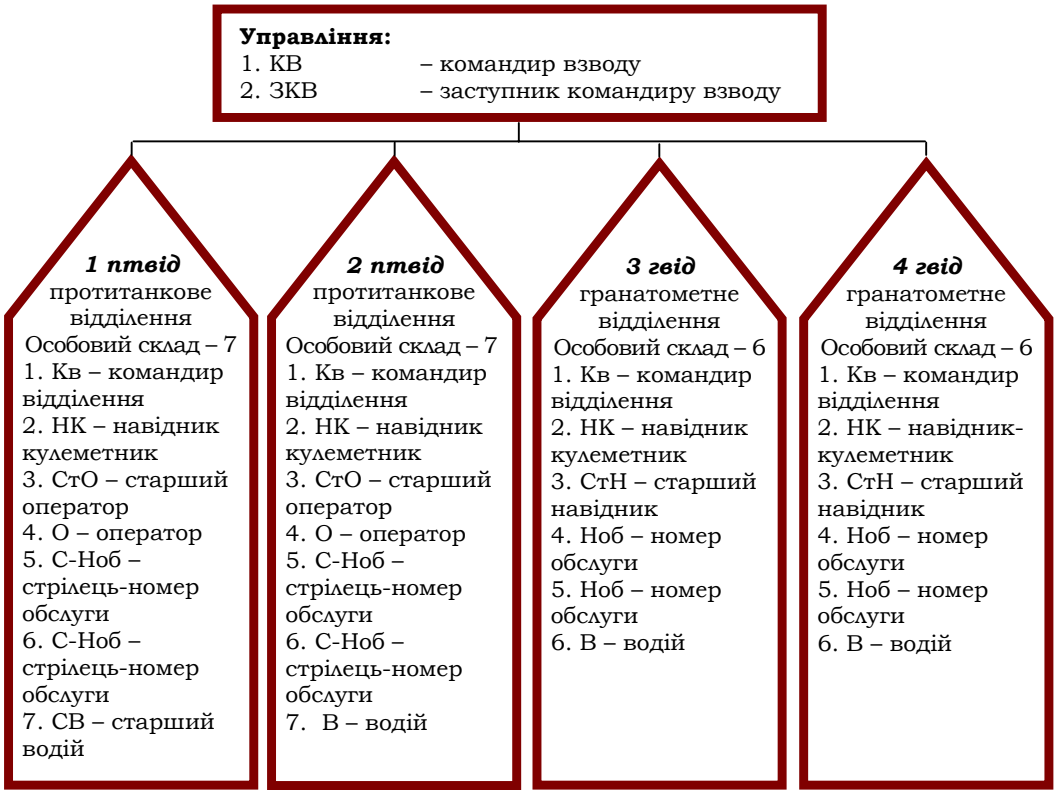

Рис. 2.1.3. Склад протитанкового взводу механізованого батальйону на БТР

В управління взводу входять командир взводу (КВ) і заступник командиру взводу (ЗКВ). Протитанкові відділення однорідні. До їх складу входять: командир відділення (Кв); навідник-кулеметник (НК); старший оператор (СтО); оператор (О); два стрільці – номери обслуги (Ноб); старший водій (водій) (СВ, В). Гранатометні відділення теж однорідні й мають у своєму складі командира відділення (Кв); навідника-кулеметника (НК); старшого навідника (СтН); трьох номерів обслуги (Ноб); водія (В). Кількість особового складу й озброєння протитанкового взводу механізованого батальйону на БТР приведені в табл. 2.1.9.

Склад танкового взводу приведений на рис. 2.1.4. До складу танкового взводу *(тв)* входять чотири екіпажі танка. Склад екіпажу: командир танка, навідник, механік-водій. Командир першого екіпажу є командиром танкового взводу.

Таблиця 2.1.9

Особовий склад та озброєння	*Упр-я птв*	*1птвід*	*2птвід*	*3гвід*	*4гвід*	Усього в *птв*
Особовий склад, осіб	2	7	7	6	6	28
БТР-80, шт.		1	1	1	1	4
ПТРК 9К135 "Фагот", шт.		2	2			3
Станковий протитанковий гранатомет СПГ-9 "Копье"				1	1	2
5,45-мм АК-74, шт.	2	7	7	6	6	28
9-мм ПМ	1					1

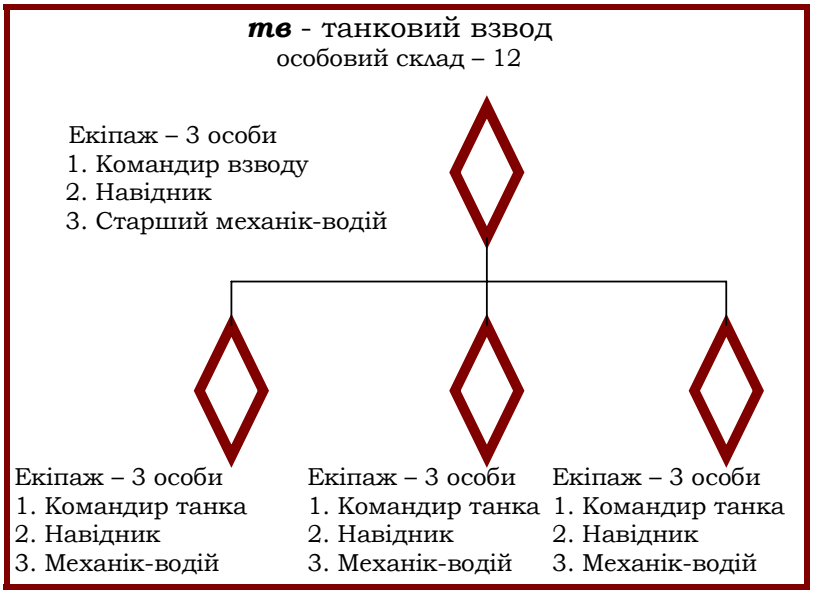

Рис. 2.1.4. Склад танкового взводу

Кількість особового складу й озброєння танкового взводу приведена в табл. 2.1.10.

Таблиця 2.1.10

Особовий склад та озброєння	1 екіпаж	2 екіпаж	3 екіпаж	4 екіпаж	Усього в *тв*
Особовий склад, осіб	3	3	3	3	12
Основний бойовий танк Т-64 (Т-72, Т-80, Т-84), шт.	1	1	1	1	4
5,45-мм АКМС-74, шт.	3	3	3	3	12
9-мм ПМ	1				1

До складу гранатометного взводу (рис. 2.1.5.) механізованого батальйону на БМП входять управління взводу та три гранатометних відділення (*гвід*).

До управління гранатометного взводу входить командир взводу (КВ). До складу першого гранатометного відділення входять: заступник командира взводу – командир відділення (ЗКВ – Кв); навідник оператор (НО); два старших навідники (СтН); три номери обслуги (Ноб), старший механік-водій (СМВ). До складу другого й третього гранатометних відділень входять: командир відділення (Кв); навідник-оператор (НО); два старших навідники (СтН); три номери обслуги (Ноб), механік-водій (МВ). Кількість особового складу й озброєння гранатометного взводу *(гв)* приведена в табл. 2.1.11.

гв – гранатометний взвод механізованого батальйону на БПМ
Особовий склад – 25

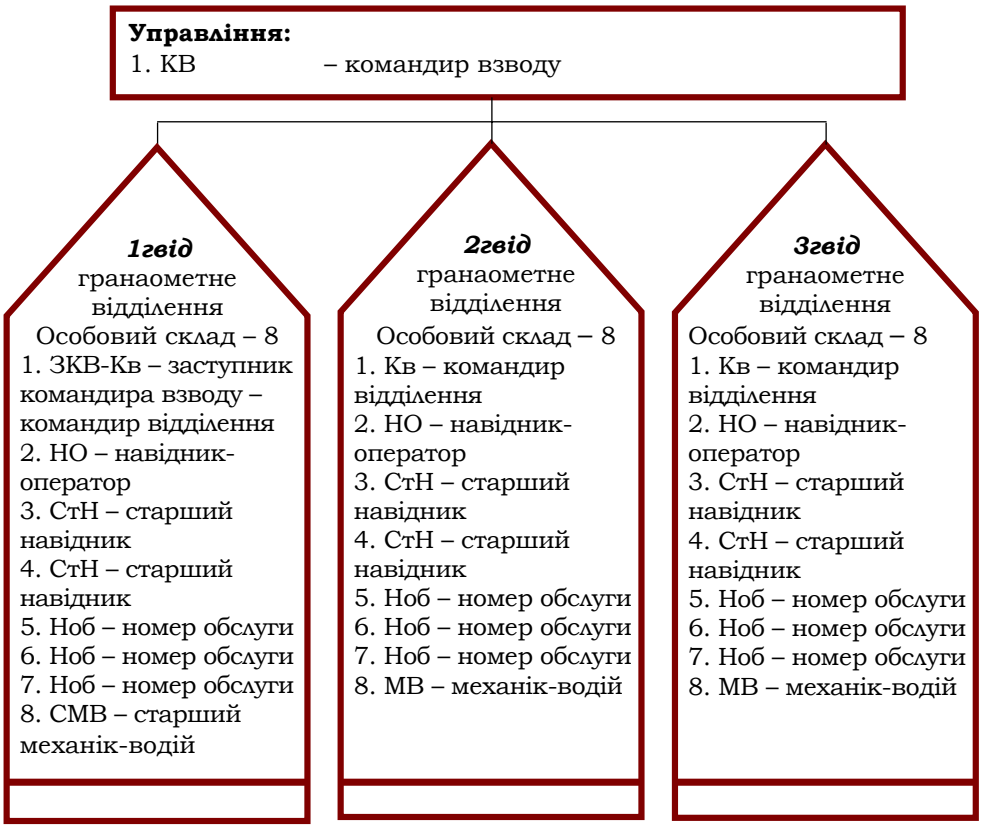

Рис. 2.1.5. Склад гранатометного взводу механізованого батальйону на БМП

Таблиця 2.1.11

Особовий склад та озброєння	Управління, *гв*	*1гвід*	*2гвід*	*3гвід*	Усього в *гв*
Особовий склад, осіб	1	8	8	8	25
БМП-1 (БМП-2), шт.		1	1	1	3
Автоматичний гранатомет АГС-17		2	2	2	6
5,45-мм АК-74, шт.	1	8	8	8	25
9-мм ПМ	1				1

Склад гранатометного взводу механізованого батальйону на БТР аналогічний за вийнятком транспортної бази (замість БМП у взводі використаються БТР).

До складу розвідувального взводу (рис. 2.1.6.) механізованого батальйону на БМП (танкового батальйону) входять управління взводу та три розвідувальних відділення (*рвід*).

До управління розвідувального взводу входить командир взводу (КВ). До складу першого розвідувального відділення входять: заступник командира взводу – командир відділення (ЗКВ–Кв); старший оператор (СО); оператор-радіотелефоніст (О-Р/тфн); радіотелефоніст (Р/тфн); старший механік-водій (СМВ).

Друге й третє розвідувальні відділення однорідні. До їх складу входять: командир бойової машини – командир відділення (КБМ-Кв); заступник командира бойової машини – навідник-оператор (ЗКБМ–НО); старший розвідник (СтР); два розвідники (Р); розвідник-кулеметник (РК); розвідник-снайпер (РСН); механік-водій (МВ).

Кількість особового складу й озброєння розвідувального взводу *(рв)* механізованого батальйону на БМП (танкового батальйону) приведена в табл. 2.1.12.

Таблиця 2.1.12

Особовий склад та озброєння	Упр-я *рв*	*1рвід*	*2рвід*	*3рвід*	Усього в *рв*
Особовий склад, осіб	1	5	8	8	22
БРМ, шт.		1			1
БМП-2, шт.			1	1	2
5,45-мм РКК-74, шт.			1	1	2
7,62-мм СГД			1	1	2
5,45-мм АК-74, шт.	1	5	6	6	18
9-мм ПМ	1				1

рв – розвідувальний взвод механізованого батальйону на БМП

Особовий склад – 22

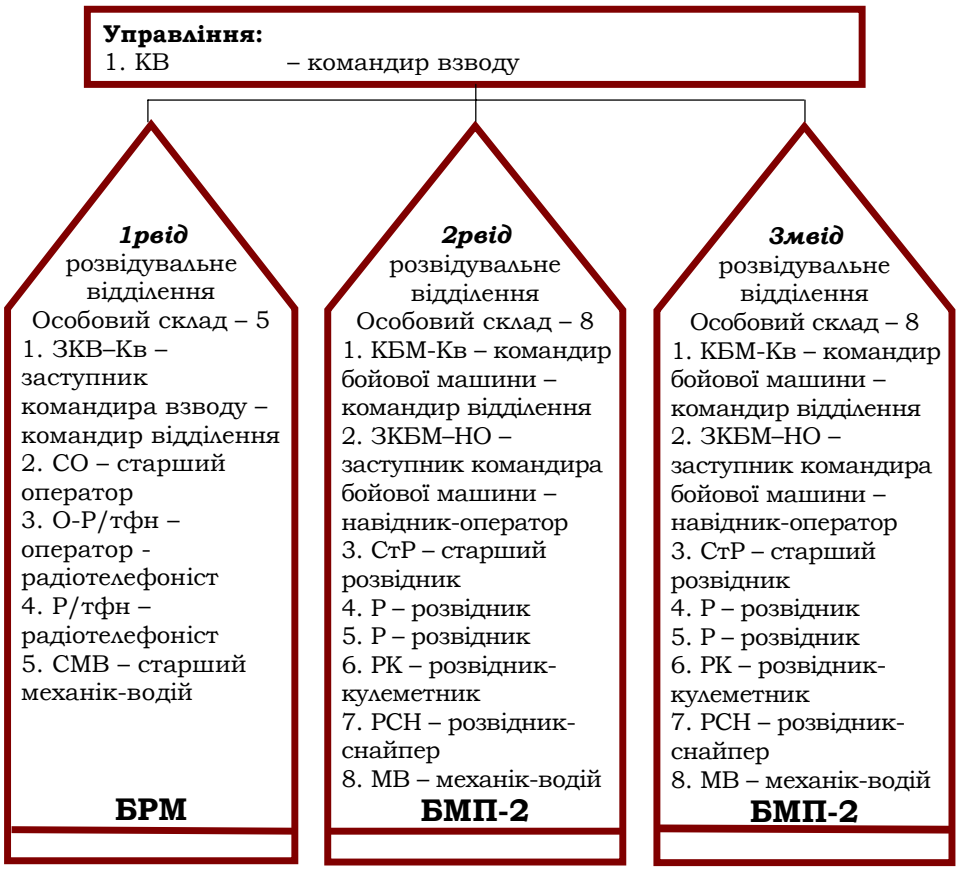

Рис. 2.1.6. Склад розвідувального взводу механізованого батальйону на БМП (танкового батальйону)

2.2. ТАКТИКО-ТЕХНІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСНОВНИХ ЗРАЗКІВ ОЗБРОЄННЯ І БОЙОВОЇ ТЕХНІКИ

До основних зразків озброєння і бойової техніки механізованих, протитанкових, гранатометних, розвідувальних взводів входять: бойові машини піхоти (БМП) типів БМП-1 (рис. 2.2.1.), БМП-2 (рис. 2.2.2.), модернізована БМП-2М із баштовим модулем "Шквал" (рис. 2.2.3.), що складають основу озброєння механізованих підрозділів механізованого батальйону (*мб*) на БМП (тактико-технічні характеристики БМП приведені в табл. 2.2.1.); бронетранспортери (БТР) типів БТР-70 (рис. 2.2.4.), БТР-80 (рис. 2.2.5.), БТР-3У з баштовим

модулем "Шквал". (рис. 2.2.6.), що складають основу озброєння механізованих підрозділів механізованого батальйону (*мб*) на БТР. Тактико-технічні характеристики БТР приведені в табл. 2.2.2.

Бойова розвідувальна машина БРМ-1К, що входить до складу розвідувального взводу механізованого батальйону на БМП і танкового батальйону, приведена на рис. 2.2.7.; броньована розвідувальна дозорна машина БРДМ-2, що входить до складу розвідувального взводу механізованого батальйону на БТР, – на рис. 2.2.8.; протитанковий ракетний комплекс (ПТРК) типу 9К115 "Метис" (пускова установка 9П151, транспортний пусковий контейнер на ПУ, протитанкова керована ракета 9М113), що входить до складу основного озброєння протитанкового взводу механізованої роти на БТР, – на рис. 2.2.9. Протитанковий ракетний комплекс (ПТРК) типу 9К111 "Фагот", станковий протитанковий гранатомет СПГ-9 "Копье", що входять до складу основного озброєння протитанкового взводу механізованої батальйону на БТР, приведені на рис. 2.2.10., 2.2.11. відповідно. Тактико-технічні характеристики протитанкових засобів приведені в табл. 2.2.3. Стрічка, коробка, 30-мм постріл ВОГ-17М, автоматичний гранатомет станковий АГС-17, що входить до складу основного озброєння гранатометних взводів механізованих батальйонів на БМП і БТР, приведений на (рис. 2.2.12.). Характеристики автоматичного гранатомета АГС-17 приведені в табл. 2.2.4.

До основних зразків озброєння та бойової техніки танкових взводів належать основні бойові танки (ОБТ), що складають основу озброєння танкових підрозділів танкового батальйону. Типовий склад бойового комплекту основних бойових танків (ОБТ) типів Т-64, Т-72, Т-80, Т-84 приведений на рис. 2.2.13. Основні елементи комплексу керування зброєю основних бойових танків (танковий тепловізійний приціл, танковий прицільний комплекс 1А43-У "Рось") приведені на рис. 2.2.14. Варіант розміщення додаткових засобів захисту на танках Т-72, Т-80. приведений на рис. 2.2.15. Розміщення основних елементів комплексу оптико-електронної протидії "Варта" на башті основного бойового танка показано на рис. 2.2.16. Технічні характеристики комплексу "Варта" приведені в табл. 2.2.5.

Розміщення комплексних модулів активного захисту "Заслон" на основному бойовому танку (ОБТ) показано на рис. 2.2.17. Технічні характеристики комплексу активного захисту "Заслон" приведені в табл. 2.2.6.

Основний бойовий танк (ОБТ) Т-64БВ показаний на рис. 2.2.18., його тактико-технічні характеристики приведені в табл. 2.2.7. Основний бойовий танк (ОБТ) Т-72БВ показаний на рис. 2.2.19., його тактико-технічні характеристики приведені в табл. 2.2.8. Основний бойовий танк (ОБТ) Т-80УД показаний на рис. 2.2.20., його тактико-

технічні характеристики приведені в табл. 2.2.9. Основний бойовий танк (ОБТ) Т-84 показаний на рис. 2.2.21., його тактико-технічні характеристики приведені в табл. 2.2.10.

Бойові машини піхоти (БМП)

Рис. 2.2.1. Бойова машина піхоти БМП-1

Рис. 2.2.2. Бойова машина піхоти БМП-2

Рис. 2.2.3. Модернізований варіант бойової машини піхоти БМП-2М з баштовим модулем "Шквал"

Тактико-технічні характеристики бойових машин піхоти (БМП) приведені в табл. 2.2.1.

Таблиця 2.2.1

Показники	Тип БМП	
	БМП-1	**БМП-2 (БМП-2М із баштовим модулем "Шквал")**
Бойова маса, т	13	14
Екіпаж + десант, осіб	3+8	3+7
Висота, мм	2068	2120
Ширина, мм	2940	3150
Швидкість руху, км/год ⇒ **по ґрунтовому шляху** ⇒ **по шосе** ⇒ **на плаву**	 40–45 65 7	 40–50 65 7
Середні витрати палива на 100 км руху по ґрунтовому шляху, л	80–112	92
Середні витрати мастила на 100 км руху по грунтовому шляху, л	2,8	2,8
Тип радіостанції та далекість зв'язку, км	Р-123 20	Р-123 (Р-173) 20
Основна зброя: ⇒ **тип гармати** ⇒ **калібр, мм**	 2А28 73-мм	 2А42 30-мм
Бойовий комплект, постріли (набої)	40	500
Боєприпаси	ПГ-15В*, ОГ-15В*	УОФ8*, УОР6*, УБР6*
Початкова швидкість, м/с	435 з розгоном до 700	980
Прицільна далекість, м	ПГ – 1300 ОГ – 1600	УОФ8 – 4000 УБР6 – 2000
Тип протитанкової, керованої ракети (ПТКР)	9М113 "Фагот"	9М113 "Фагот" (9М113 "Конкурс")
Тип пускової установки (ПУ)	9П135	9П135 (9П148)
Далекість прицільної стрільби, м	75–3000	75–3000 (75–4000)
Кількість ракет у боєкомплекті, шт.	4	4

Закінчення таблиці 2.2.1

Показники	Тип БМП	
	БМП-1	**БМП-2 (БМП-2М із баштовим модулем "Шквал")**
Автоматичний гранатомет АГС-17 (на озброєнні БМП-2М), шт. ⇒ **калібр, мм** ⇒ **тип пострілу із скалковою гранатою** ⇒ **темп постр./хв** ⇒ **прицільна далекість, м** ⇒ **боєкомплект, гранат**	–	1 30 ВОГ-17 50–400 1700 116
Спарений 7,62-мм кулемет ПКТ	1	1
Боєкомплект ПКТ, набоїв, шт.	2000	2000
Бронебійність за нормаллю, мм	(ПГ-15) 300–400	(УБР6) 18–30
Система наведення озброєння	Електро-привод	електропривід, стабілізатор (2^X площ. типу "Карусель")
Система димопуску: ⇒ **кількість мортир** ⇒ **тип димових гранат** ⇒ **калібр димових гранат, мм** ⇒ **далекість постановки димів, м**		6 902Б 81 200–300

***Примітка*: ПГ-15В – кумулятивна граната; Г-15 – скалкова граната; УОФ8 – скалковий фугасний запалювальний снаряд; УОР6 – скалковий трасуючий снаряд; УБР6 – бронебійний трасуючий снаряд.**

Бронетранспортери (БТР)

Рис. 2.2.4. Бронетранспортер БТР-70

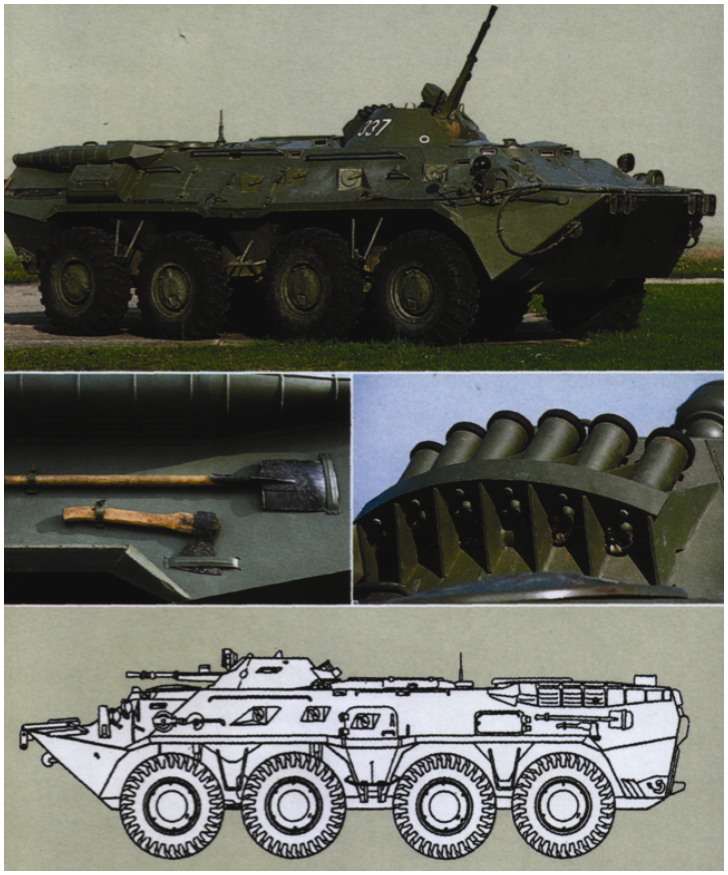

Рис. 2.2.5. Бронетранспортер БТР-80

Рис. 2.2.6. Бронетранспортер БТР-3У з баштовим модулем "Шквал"

Тактико-технічні характеристики бронетранспортерів (БТР) приведені в табл. 2.2.2.

Таблиця 2.2.2

Показники	Тип БТР		
	БТР-70	**БТР-80**	**БТР-3У із баштвим модулем "Шквал"**
Бойова маса, т	11,5	13,6	16,4
Екіпаж + десант, осіб	2+8	2+8	3+6
Висота, мм	2800	2900	2860
Ширина, мм	2800	2900	2900
Швидкість руху, км/год. ⇒ **по ґрунтовому шляху** ⇒ **по шосе** ⇒ **на плаву**	 40–45 65 7	 40–50 65 7	 55 85 8
Середні витрати палива на 100 км руху, л	80–112	92	до 60
Основна зброя: ⇒ **тип гармати, калібр, мм** ⇒ **тип великокаліброваго кулемета, калібр, мм**	 КПВТ, 14,5	 КПВТ, 14,5	 КБА-2, 30
Спарений кулемет ПКТ калібру 7,62-мм, шт.	1	1	1
Темп стрільби, постріл/хв ⇒ **з гармати** ⇒ **з кулемета КПВТ калібру 14,5-мм,** ⇒ **зі спареного кулемета ПКТ калібру 7,62-мм**	 600 800	 600 800	 300–550 800
Бойова швидкоострільність, постріл/хв ⇒ **з гармати** ⇒ **з кулемета КПВТ калібру 14,5-мм,** ⇒ **з спареного кулемета ПКТ калібру 7,62-мм**	 – 70–80 250	 – 70–80 250	 35–50 – 250
Місткість стрічки у коробці, пострілів ⇒ **для гармати** ⇒ **для кулемета КПВТ калібру 14,5-мм** ⇒ **для спареного кулемета ПКТ калібру 7,62-мм**	 – 50 250	 – 50 250	 300 – 250

Продовження таблиці 2.2.2

Показники	Тип БТР		
	БТР-70	**БТР-80**	**БТР-3У із баштвим модулем "Шквал"**
Боєзапас, пострілів **⇒ для гармати** **⇒ для кулемета КПВТ калібру 14,5-мм** **⇒ для спареного кулемета ПКТ калібру 7,62-мм**	500 (10 коробок) 2000 (8 коробок)	500 (10 коробок) 2000 (8 коробок)	300 у коробі
Кути наведення озброєння, град: **⇒ по горизонталі** **⇒ по вертикали**	360° -4°…+30°	360° -4°…+80°	360° -4°…+80°
Прицільна далекість, м для гармати 30-мм з бойовим припасом: **УОФ8 (УБР6)** **⇒ для кулемета КПВТ 14,5-мм** **⇒ для спареного кулемета ПКТ 7,62-мм**	2000 м. 1500 м.	2000 м. 1500 м.	4000 (2000)
Далекість прямого пострілу по цілі висотою 2м: **⇒ із гармати** **⇒ із кулемета КПВТ 14,5-мм** **⇒ із спареного кулемета ПКТ 7,62-мм**	1000 м 700 м	1000 м 700 м	1000
Тип протитанкової керованої ракети (ПТКР)			9М113 "Конкурс"
Механізм наведення озброєння в обох площинах	ручний	ручний	ел. привод, стабілізатор
Далекість прицільної стрільби ПТКР, м	–	–	75–4000
Кількість ракет у боєкомплекті, шт.	–	–	4 (8)
Автоматичний гранатомет АГС-17, шт **⇒ калібр, мм** **⇒ тип пострілу зі скалковою гранатою** **⇒ темп постр./хв** **⇒ прицільна далекість, м** **⇒ боєкомплект, гранат**	–	–	1 30 ВОГ-17 50–400 1700 116

Закінчення таблиці 2.2.2

Показники	Тип БТР		
	БТР-70	**БТР-80**	**БТР-ЗУ із баштовим модулем "Шквал"**
(тип бойового припасу) бронебійність, мм	(Б32) 8-14	(Б32) 8-14	(УБР6) 18–30
Система димопуску:			
⇒ **кількість мортир**	6	6	6
⇒ **тип димових гранат**	902Б	902Б	902Б
⇒ **калібр димових гранат, мм**	81	81	81
⇒ **далекість постановки димів, м**	200–300	200–300	200–300

***Примітка:* ТК – трасуючі кулі, КСС – кулі зі стальним сердечником.**

Бойові розвідувальні машини

Зараз легкі броньовані машини складають основу парку бойових машин. Гусеничні БМП і колісні БТР, на які додатково покладається завдання щодо збору розвідувальних даних, називають бойовими розвідувальними машинами. Крім того, для ведення розвідки використовуються спеціально створені бойові розвідувальні (БРМ) або броньовані розвідувально-дозорні машини (БРДМ), які оснащуються спеціальними приладами спостереження й засобами зв'язку з великим радіусом дії. До спеціально створених розвідувальних машин належать: командирська бойова розвідувальна машина БРМ-1К (рис. 2.2.7.), броньована розвідувальна дозорна машина БРДМ-2 (рис. 2.2.8.).

Командирська бойова розвідувальна машина БРМ-1К створена на базі БМП-1 і відрізняється від прототипу двохмісною баштою. Бойовий комплект до гармати 2А28 "Гром" калібру 73-мм – 20 пострілів. ПТРК на озброєнні немає.

Колісна БРДМ-2 стосовно БРМ-1К має переваги за надійністю і ресурсом роботи. У моторно трансмісійному відділенні БРДМ-2 використовуються стандартні вузли й агрегати цивільних автомобілів, що спрощує її виготовлення та експлуатацію.

Основні характеристики броньованої розвідувальної дозорної машини БРДМ-2:

⇒ бойова маса – 7,09 т;
⇒ довжина корпусу – 6100 мм;
⇒ ширина корпусу – 2350 мм;
⇒ висота – 2020 мм;
⇒ кліренс – 380 мм;
⇒ товщина броні – 6–10 мм;

⇒ максимальна швидкість – 95 км/год;
⇒ запас ходу – 750 км;
⇒ запас ходу на плаву – 14–16 год;
⇒ двигун ГАЗ-41 карбюраторний потужністю 102,97 кВт (140 к/с).

На БРДМ-2 встановлена башта – аналог башти БТР-70 зі спареними кулеметами 14,5-мм КПВТ і 7,62-мм ПКТ. При проведенні глибокої модернізації на БРДМ може бути встановлений баштовий модуль "Шквал" (рис. 2.2.3.).

Рис. 2.2.7. Бойова розвідувальна машина БРМ-1К

Рис. 2.2.8. Броньована розвідувальна дозорна машина БРДМ-2

Протитанкові засоби механізованих підрозділів

До протитанкових засобів механізованих підрозділів належать:

⇒ протитанковий ракетний комплекс (ПТРК) типу 9К115 "Метис" (рис. 2.2.9.) як протитанковий засіб механізованої роти на БТР-70(80);

⇒ протитанковий ракетний комплекс (ПТРК) типу 9К111 "Фагот" (рис. 2.2.10.), станковий протитанковий гранатомет СПГ-9 "Копье" (рис. 2.2.11.) як протитанкові засоби механізованого батальйону на БТР-70 (80).

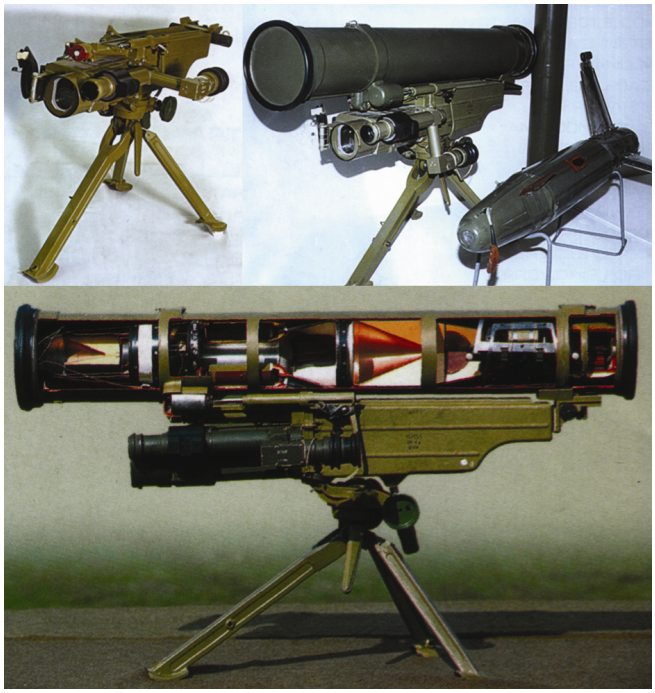

Рис. 2.2.9. Протитанковий ракетний комплекс (ПТРК) типу 9К115 "Метис" (пускова установка 9П151, транспортний пусковий контейнер на ПУ, протитанкова керована ракета 9М113)

Протитанковий ракетний комплекс (ПТРК) типу 9К115 "Метис" призначений для боротьби із броньованими цілями противника на дистанціях 40-1000 м і складається з пускової установки (ПУ) 9П151, апаратури наведення й протитанкової керованої ракети (ПТКР) 9М116 в транспортному пусковому контейнері (ТПК).

Протитанковий ракетний комплекс (ПТРК) типу 9К111 "Фагот" призначений для боротьби з броньованими цілями противника на дистанціях 75-2500 (3000) м і складається з пускової установки (ПУ) 9П135, апаратури наведення й протитанкової керованої ракети (ПТКР) 9М111 (9М113) в транспортному пусковому контейнері (ТПК).

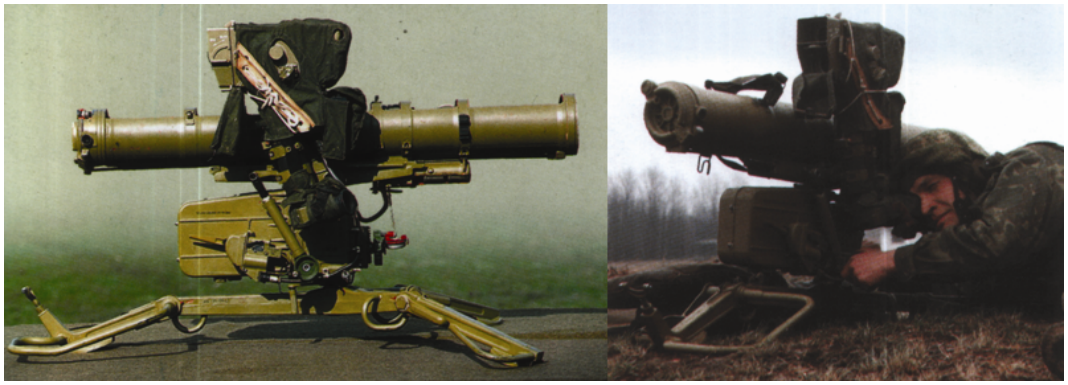

Рис. 2.2.10. Протитанковий ракетний комплекс (ПТРК) типу 9К111 "Фагот"

Станковий протитанковий гранатомет СПГ-9 "Копье" призначений для боротьби із броньованими цілями противника. Поразка танків й інших бронетанкових цілей забезпечується на дистанціях до 1300 м. Початкова швидкість гранати під час вильоту – 435 м/с, після розгону реактивним двигуном – 700 м/с. Для підвищення вогневих можливостей механізованих підрозділів у боротьбі з живою силою противника використається постріл зі скалковою гранатою – ОГ-9У.

Рис. 2.2.11. Станковий протитанковий гранатомет СПГ-9 "Копье"

Надійність обслуговування СПГ-9, висока ефективність вогню при невеликому калібрі гранати (усього – 73 мм) стали основою для розробки 73-мм гармати 2А28 "Гром", а також пострілу ПГ15У, що ввійшли в комплекс озброєння бойової машини піхоти БМП-1 і бойової розвідувальної машини БРМ-1К.

Тактико-технічні характеристики протитанкових засобів механізованих підрозділів приведені в табл. 2.2.3.

Таблиця 2.2.3

Найменування	СПГ-9	Тип протитанкового ракетного комплексу		
		9К115 "Метис"	9К111 "Фагот"	9К113 "Конкурс"
Калібр, мм	73	93	120	135
Маса ПУ (гранатомета), кг	57,6	19	22,5	38
Маса ПТКР з ТПК	–	16,5	13,2	14,58
Маса БЧ (гранати)	4,4	2,5	1,75	2,7
Далекість, м ⇒ **мін.-макс.** ⇒ **прямого пострілу**	1300 800	40-1000	75-2500	75-4000
Швидкострільність: постр./хв	5-6	3-4	3 (1-2)*	3-4**
Товщина броні, що може пробити: мм	300-400	400-600	400-550	до 800
Система наведення	Нема	Напівавт. по проводових лініях зв'язку	Напівавт. по проводових лініях зв'язку	Напівавт. по проводових лініях зв'язку
Боєкомплект, шт ⇒ **при озброєнні** ⇒ **переносний**	60	 8	(4) 8	4
Кількість направляючих:		1	1	4
База:	перевізн. на БТР	переносн.	переносн. (на БМП)	на БТР-ЗУ

Примітка: *** при стрільбі з ПУ, що встановлені на БМП-1, МП-2, із врахуванням часу на перезаряджання;**
**** при стрільбі з ПУ, що встановлені на БТР-ЗУ.**

Ефективний вогневий засіб ближнього бою для знищення незахищеної живої сили противника

30-мм автоматичний станковий гранатомет АГС-17 призначений для знищення незахищеної живої сили противника, що розташована як відкрито, так і за зворотними скатами висот й іншими перешкодами, настильною та навісною стрільбою. Гранатомет вигідно поєднує властивість мінометів: спроможність вести навісний вогонь, властивість автоматичних гармат: високий темп стрільби, а також легкість, маневреність станкових кулеметів. АГС має високу ефективність при накритті площинних, незахищених цілей і скупченої живої сили.

Рис. 2.2.12. Стрічка, коробка, 30-мм постріл ВОГ-17М, автоматичний гранатомет станковий АГС-17

Характеристики автоматичного гранатомета АГС-17 приведені в табл. 2.2.4.

Таблиця 2.2.4

Характеристики автоматичного гранатомета АГС-17	Значення характеристик
Калібр, мм	30
Маса гранатомета без стрічки, кг	18
Маса станка, кг	12
Маса стрічки з 29 пострілами, кг	14,5
Маса гранатомета зі стрічкою на станку, кг	44,5
Маса прицілу, кг	1
Початкова швидкість гранати, м/с	185
Дульна енергія, Дж	4791
Режим вогню	безперервний
Темп стрільби регулюється, постр./хв	від 50-100 до 400
Прицільна далекість, м	1700
Мінімальна далекість навісною стрільбою, м	1000
Найбільша висота траєкторії, м	905
Далекість прямого пострілу по цілі висотою 2м, м	250
Обслуга, осіб	2

Продовження таблиці 2.2.4

Характеристики автоматичного гранатомета АГС - 17	Значення характеристик
30-мм постріл ВОГ-17М зі скалковою гранатою призначений для стрільби з станкового гранатомета АГС-17 по живій силі	
Маса пострілу, кг	0,348
Довжина, мм	0,138
Маса гранати, кг	0,28
Маса вибухового заряду, кг	0,036
Максимальна далекість лету, м	1730
Температура експлуатації, °С	від-40 до +50

Основні бойові танки (ОБТ)

Основні бойові танки – рухомі вогневі засоби ближнього бою, які знаходиться під впливом практично всіх вогневих засобів ураження, які має на озброєнні противник. У системі тактичного озброєння основні бойові танки займають особливе місце. Вони мають найбільшу стійкість до впливу звичайної, хімічної та ядерної зброї. Висока рухливість танків дозволяє швидко використовувати результати вогневих ударів, своєчасно зосереджувати війська для створення рішучої переваги в силах на вирішальних напрямках, а при необхідності, розосереджувати угруповання військ для зниження ефективності впливу ядерної й високоточної зброї противника.

Традиційно головними бойовими характеристиками вважаються: вогнева могутність, рухливість і захисні властивості танка.

Вогнева могутність – це спроможність уражати вогнем прямої наводки засоби противника, що протистоять. Вогневі можливості, з технічної точки зору, визначаються кількістю і якістю озброєння, а також ефективністю комплексу керування зброєю.

Рухливість визначається питомим тиском на ґрунт, питомою потужністю на тонну маси танка, запасом руху.

Захисні властивості танка визначаються використанням пасивних й активних засобів захисту.

Пасивні засоби захисту визначаються конструкційними особливостями ОБТ, наявністю додаткового бронювання, використанням засобів протимінної боротьби.

Активні засоби захисту визначаються використанням комплексу оптико-електронної протидії, а також комплексу активного захисту.

Склад основного озброєння ОБТ

Як основне озброєння у вітчизняних танках використовуються спеціальні танкові гармати – пускові установки калібру 125-мм з механізмами автоматичного заряджання, в які закладаються протитанкові, керовані снаряди (ПТКС) типу "Рефлекс", підкаліброві, кумулятивні, скалково-фугасні постріли. Типовий склад бойового комплекту ОБТ показаний на рис. 2.2.13.

Рис. 2.2.13. Типовий склад бойового комплекту ОБТ

Важливі резерви для підвищення вогневої могутності при розробці перспективних і модернізації існуючих зразків ОБТ це: покращення умов спостереження за полем бою й удосконалення характеристик комплексу керування зброєю; скорочення часу на цикл стрільби.

До основних типових комплексів керування зброєю ОБТ належать: танковий тепловізійний приціл, танковий прицільний комплекс 1А43-У "Рось" (рис. 2.2.14.).

Пасивні засоби захисту ОБТ

У танків Т-64А, Т-64БВ товщина броні в лобовій проекції дорівнює 450 мм, у Т-80УД – 600 мм. Повнозварна конструкція башти Т-84 із прокатаних стальних плит забезпечує підвищений захист від кумулятивних снарядів (від 1,1 до 1,4 раза) і від звичайних протитанкових снарядів (в 1,1–1,6 раза).

Також увагу звертають на додаткові засоби захисту. Замість старої конструкції, яка мала більшу вагу, значну тривалість встановлення елементів, ризик ланцюгового вибуху, на основні бойові танки після модернізації можуть бути встановлені більш удосконалені елементи захисту: комплекс вбудованого динамічного захисту танка з модулями "Ніж" (плити вибухореактивної броні) і гумотканині, гнучкі пласти, що розташовані по периметру башти до рівня корпусу.

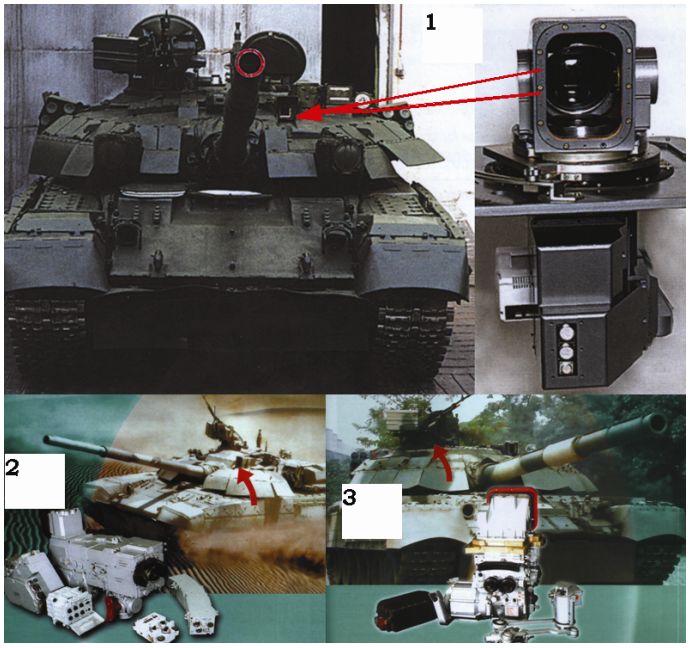

Рис. 2.2.14. Основні елементи комплексу керування зброєю ОБТ: танковий тепловізійний приціл (1), танковий прицільний комплекс 1А43-У "Рось" (2), прицільно-спостережний комплекс ПНК-4СР "Агат" (3)

Плити вибухореактивної броні товщиною 300 мм мають більшу стійкість до детонації й призначаються для надійного захисту танка від бронебійних снарядів, кумулятивних засобів ураження і ударно – кумулятивних боєприпасів типу "ударне ядро". Варіант розміщення додаткових засобів захисту на танках Т-72, Т-80 приведений на рис. 2.2.15.

Рис. 2.2.15. Варіант розміщення додаткових засобів захисту на танках Т-72, Т-80 (ходова частина танку на половину прикривається "спідницею" з бокових металевих плит)

Для захисту від мін з нажимними контактними дротовими підривниками в передній частині корпусу встановлюються гумові пластини ("спідниці"). Робоче місце механіка-водія прикріплюється до даху корпусу, а не до підлоги. Біля сидіння встановлюються вертикальні бімси для підвищення жорсткості конструкції. Це зменшує удар при вибуху міни під сидінням механіка-водія. Для ведення протимінної боротьби попереду танка встановлюється трал типу КМТ-6 і бульдозерний різак для очистки траси. Це знижує маневреність танка, але підвищує безпеку при подоланні мінних загороджень. Використовуючи бульдозерний різак, танк спроможний за 60 хв. створити траншею для заглиблення корпусу до рівня башти і тим самим у кілька разів зменшити ймовірність попадання снарядів противника.

Активні засоби захисту

Активні засоби захисту – це використовувані на ОБТ комплекс оптико-електронної протидії "Варта", а також комплекс активного захисту "Заслон".

Комплекс оптико-електронної протидії

До основних напрямів підвищення "непрямого" захисту ОБТ належить використання комплексів оптико-електронної протидії типу "Варта" і комплексів активного захисту типу "Заслон".

Крім пасивних заходів захисту, розроблені ефективні активні системи типу "Варта" для боротьби з ПТКР противника. Це стандартне обладнання, яке може бути встановлене на всі танки при їх модернізації. Система "Варта" попереджає про лазерне випромінювання від лазерного далекоміра або лазерної системи, яку використовує противник при наведенні зброї й керованих ракет.

Комплекс "Варта" (рис. 2.2.16.) призначений для зриву наведення протитанкових керованих ракет (ПТКР) з напівавтоматичними системами наведення за інфрачервоним координатором, для протидії ПТКР із напівактивними головками самонаведення, у складі яких є лазерні далекоміри або лазерні випромінювачі цілей.

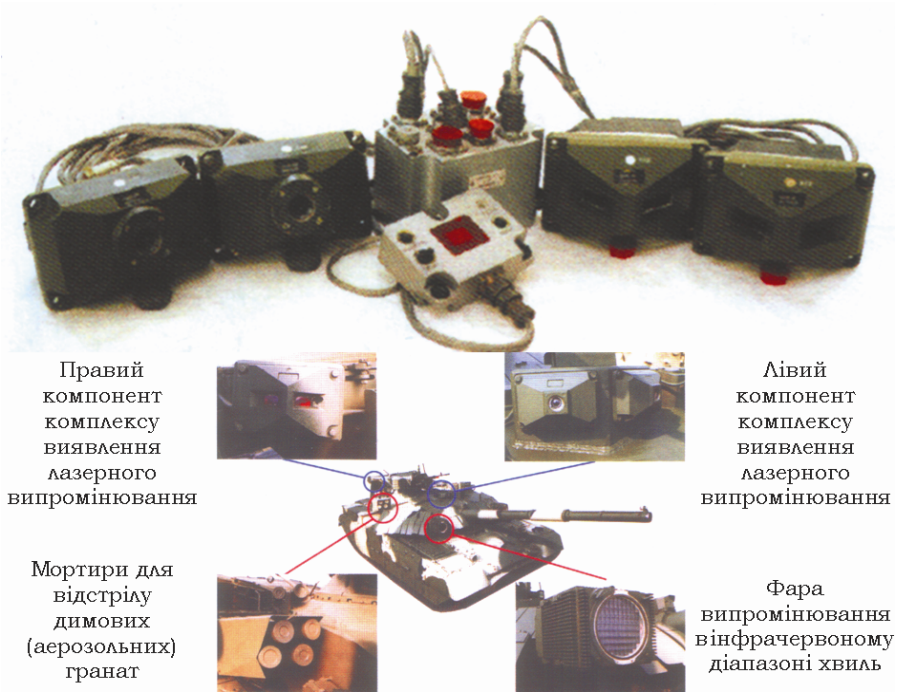

Рис. 2.2.16. Розміщення основних елементів комплексу оптико-електронної протидії "Варта" на башті основного бойового танка (ОБТ)

Технічні характеристики комплексу "Варта" приведені в табл. 2.2.5.

Таблиця 2.2.5

Технічні параметри	Значення технічних параметрів
Сектор виявлення лазерного випромінювання, град, у площинах ⇒ вертикальній ⇒ горизонтальній	 Від -5 до +25 360
Далекість виявлення джерела лазерного випромінювання типу КДТ-2, КД-3, м	400–10000
Час реакції від моменту лазерного випромінювання до індикації на пульті, с	<0,15
Режим роботи	автоматичний, півавтоматичний, ручний
Сектор постановці перешкод відносне осі гармати, град, у площинах ⇒ вертикальній ⇒ горизонтальній	 ±2 ±10
Кількість пускових мортир, шт.	12
Калібр димових (аерозольних) гранат, мм	81
Час постановки завіси, с, не більше	3
Далекість постановки завіси, м, не менше ⇒ для димової гранати ГД-1 ⇒ для димової гранати ГД-2	 50 350
Максимальна тривалість дії (час маскування), с ⇒ для димової гранати ГД-1 ⇒ для димової гранати ГД-2	 30 60

Комплексне використання всіх елементів системи "Варта", за оцінками військових спеціалістів, дозволить приблизно в 5 разів знизити ефективність бойового застосування ПТРК "Хот", "Мілан", "Дракон", керованих ракет (снарядів) типу "Хелфайр", "Мейверік".

Комплекс активного захисту

Одним із варіантів комплектації танків при проведенні модернізації може бути встановлення комплексу активного захисту "Заслон" (рис. 2.2.17.), який призначається для захисту від протитанкових засобів ураження з настильною та пікіруючою траєкторіями польоту в незалежності від систем, що використовуються для їх наведення.

Технічні характеристики комплексу активного захисту "Заслон" приведені в табл. 2.2.6.

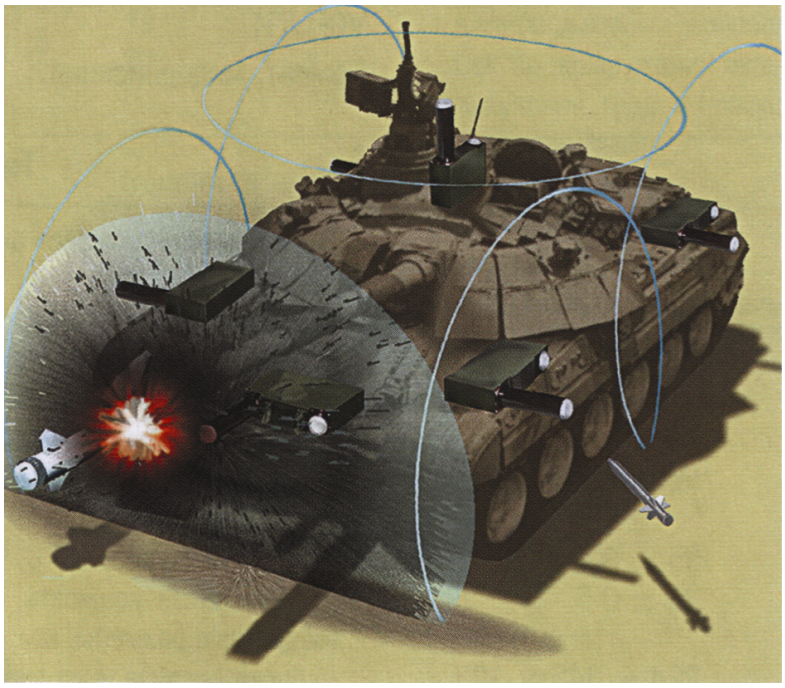

Рис. 2.2.17. Розміщення комплексних модулів активного захисту "Заслон" на основному бойовому танку (ОБТ)

Таблиця 2.2.6.

Технічні параметри	Значення технічних параметрів
Виявлення цілей	радіолокаційне
Зона захисту, град	150–180
Швидкість протитанкових засобів, що уражаються, м/с	70–1200
Маса в залежності від рівня захисту, кг	50–130
Час готовності до роботи, хв	0,1

Основні бойові танки

Основний бойовий танк (ОБТ) Т-64БВ (рис 2.2.18.) розроблений на базі Т-64Б і відрізняється посиленим протирадіаційним захистом і встановленням динамічного захисту в блочному навісному варіанті.

Тактико-технічні характеристики основного бойового танка (ОБТ) Т-64БВ приведені в табл. 2.2.7.

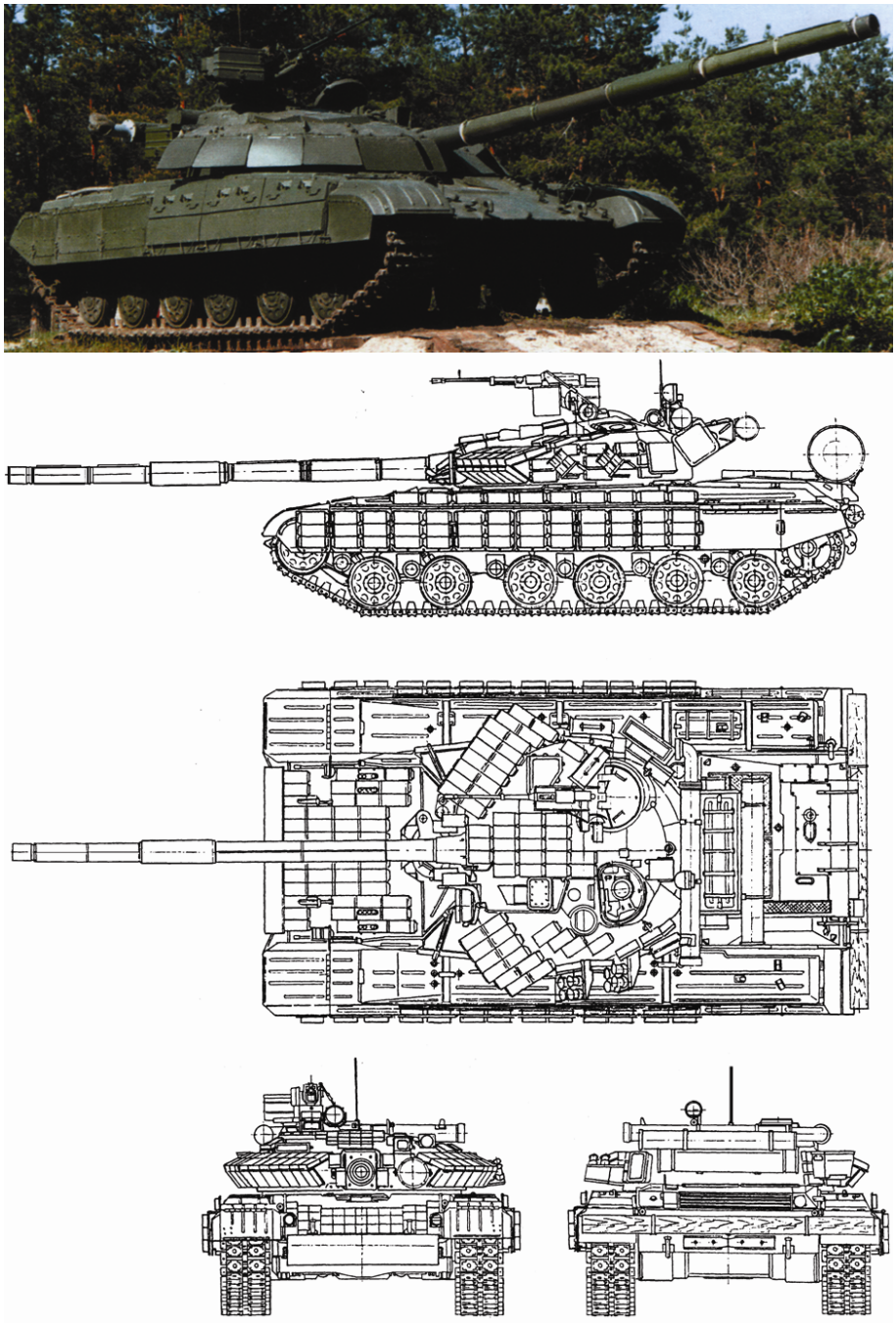

Рис. 2.2.18. Основний бойовий танк (ОБТ) Т-64БВ

Таблиця 2.2.7

Технічні параметри	Значення технічних параметрів
Рік виготовлення	1984–1987
Вага, т	42,5
Екіпаж, осіб	3
Габаритні розміри, мм ⇒ довжина ⇒ ширина ⇒ висота	 9225 3600 2172
Озброєння: ⇒ гармата – пускова установка, мм ⇒ спарений кулемет (ПКТ), мм ⇒ зенітний кулемет (НСВТ), мм	 125 7,62 12,7
Броня, мм	20…450+ДЗ
Потужність двигуна, к.с.	700
Швидкість максимальна по шосе, км/год	60,5
Швидкість максимальна по ґрунту, км/год	40–45
Запас ходу, км	до 600

Основний бойовий танк Т-72БВ (рис. 2.2.19.).

Метою модернізації Т-72 було підвищення бойових і технічних характеристик раніше виготовлених танків типу Т-72 шляхом встановлення сучасного комплексу керування зброєю, силової установки з більшою потужністю двигуна.

Рис. 2.2.19. Основний бойовий танк (ОБТ) Т-72БВ

Тактико-технічні характеристики основного бойового танка (ОБТ) Т-72БВ приведені в табл. 2.2.9.

Таблиця 2.2.8

Технічні параметри	Значення технічних параметрів
Рік виготовлення	1996
Вага, т	45,5
Екіпаж, осіб	3
Габаритні розміри, мм ⇒ довжина ⇒ ширина ⇒ висота	 9648 3620 2704
Озброєння: ⇒ гармата – пускова установка, мм ⇒ спарений кулемет (ПКТ), мм ⇒ зенітний кулемет (НСВТ), мм	 125 7,62 12,7
Потужність двигуна , к.с.	1200
Швидкість максимальна по шосе, км/год	65
Швидкість максимальна по ґрунту, км/год	40–45
Запас ходу, км	500

Основний бойовий танк Т-80УД (рис 2.2.20.).

При розробці танка Т-80УД використовувалася конструкція башти танка Т-64БВ і ходова частина танка Т-80. Комплекс керування зброєю танка дозволяє вести вогонь як навіднику, так і командиру танка. У танку використається комбінована броня з елементами вбудованого динамічного захисту.

Рис. 2.2.20. Основний бойовий танк (ОБТ) Т-80УД

Тактико-технічні характеристики основного бойового танку (ОБТ) Т-80УД приведені в табл. 2.2.9.

Таблиця 2.2.9

Технічні параметри	Значення технічних параметрів
Рік виготовлення	1985
Вага, т	46
Екіпаж, осіб	3
Габаритні розміри, мм ⇒ довжина (з гарматою уперед) ⇒ довжина ⇒ ширина ⇒ висота	 9664 7085 3560 2215
Озброєння: ⇒ гармата – пускова установка, мм ⇒ спарений кулемет (ПКТ), мм ⇒ зенітний кулемет (НСВТ), мм	 125 7,62 12.7
Броня, мм	20…600+ДЗ
Потужність двигуна , к.с.	1000
Швидкість максимальна по шосе, км/год	65
Швидкість максимальна по ґрунту, км/год	40–45
Запас ходу, км	до 600

Основний бойовий танк Т-84 (рис. 2.2.21.) розроблений під керівництвом генерального конструктора М.Д. Борисюка на основі танка Т-80УД і відрізняється від нього удосконаленим комплексом керування зброєю, використанням зварнокатаної башти, наявністю комплексу оптико-електронної протидії, встановленням силової установки з більшою потужністю двигуна.

Рис. 2.2.21. Основний бойовий танк (ОБТ) Т-84

Тактико-технічні характеристики основного бойового танка (ОБТ) Т-84 приведені в табл. 2.2.10.

Таблиця 2.2.10

Технічні параметри	Значення технічних параметрів
Рік виготовлення	1994
Вага, т	48
Екіпаж, осіб	3
Габаритні розміри, мм ⇒ довжина (з гарматою вперед) ⇒ довжина по корпусу ⇒ ширина ⇒ висота	 9720 7705 3560 2285
Озброєння: ⇒ гармата – пускова установка, мм ⇒ спарений кулемет (ПКТ), мм ⇒ зенітний кулемет (НСВТ), мм	 125 7,62 12,7
Потужність двигуна, к.с.	1200
Швидкість максимальна по шосе, км/год	60
Швидкість максимальна по ґрунту, км/год	40–45
Запас ходу, км	450

2.3. ОСНОВИ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (СОЛДАТ, ВІДДІЛЕННЯ)

Дії солдата в бою

У мирний і воєнний час солдат відповідає за точне та вчасне виконання покладених на нього обов'язків і поставлених йому завдань, а також за утримання своєї зброї та дорученої техніки в справному стані, за збереження виданого йому майна.

Солдат зобов'язаний:

⇒ сумлінно вивчати військову справу, зразково виконувати свої службові обов'язки, засвоювати все, чого навчають командири (начальники) та бути готовим до виконання завдань, пов'язаних із захистом Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України;

⇒ знати посади, військові звання та прізвища своїх прямих начальників до командира з'єднання включно;

⇒ виявляти повагу до командирів (начальників) і старших за військовим званням, військовослужбовців, шанувати честь і гідність товаришів по службі, додержуватись правил військової ввічливості, поведінки та військового вітання;

⇒ зберігати державну та військову таємницю, точно, ініціативно, сумлінно виконувати накази командирів (начальників);

⇒ повсякденно загартовувати себе, удосконалювати свою фізичну підготовку;

⇒ постійно бути за формою та охайно одягненим, додержуватись правил особистої та громадської гігієни;

⇒ досконало володіти зброєю та технікою, тримати їх завжди справними, чистими, готовими до бою;

⇒ охайно носити одяг і взуття, своєчасно й акуратно їх лагодити, щоденно чистити й зберігати у визначених місцях;

⇒ неухильно виконувати правила безпеки під час використання зброї, при роботі з технікою та в інших випадках, а також додержуватися правил пожежної безпеки;

⇒ бути хоробрим і дисциплінованим, не допускати негідних вчинків і стримувати від них інших військовослужбовців;

⇒ у разі потреби відлучитися в межах розташування військової частини (підрозділу), запитавши дозволу в командира відділення, а після повернення доповідати йому про прибуття.

Час бойових дій впливає на солдата як й на кожного військового, він стає невід'ємною частиною складного військового механізму, на який покладене це важне завдання – досягти перемоги над противником. Вимоги до кожного з військовослужбовців й обов'язки в бою стають суворішими.

У бою кожен солдат зобов'язаний:

⇒ знати бойове завдання взводу, свого відділення (танка) та своє завдання;

⇒ знати організацію, озброєння, техніку та тактику підрозділів противника, особливо бойові можливості його танків, інших броньованих машин та протитанкових засобів, їх найбільш уразливі місця;

⇒ знати озброєння та техніку свого підрозділу;

⇒ знати розміри, обсяг, послідовність та терміни обладнання фортифікаційних споруджень;

⇒ уміти швидко обладнувати окопи та укриття, у тому числі із застосуванням вибухових речовин, здійснювати маскування;

⇒ у бою постійно вести спостереження, своєчасно виявляти противника та негайно доповідати про нього командиру;

⇒ стійко та завзято діяти в обороні, сміливо й рішуче – в наступі, знищувати противника, особливо його танки та інші броньовані машини, усіма способами і засобами вміло пересуватися на полі бою, вибирати вогневі позиції (місця для стрільби);

⇒ виявляти хоробрість, ініціативу та спритність у бою, надавати допомогу товаришу;

⇒ бути фізично міцним та витривалим, володіти прийомами рукопашного бою;

⇒ уміти розпізнавати повітряного противника та вести вогонь по його літаках, гелікоптерах та інших повітряних цілях із стрілецької зброї;

⇒ захищати командира в бою, у випадку його поранення або загибелі сміливо брати на себе командування підрозділом;

⇒ знати способи захисту від зброї масового ураження та високоточної зброї противника;

⇒ уміло використовувати місцевість, засоби індивідуального захисту та захисні властивості машин, долати загородження, перешкоди та зони зараження, встановлювати та знешкоджувати протитанкові та протипіхотні міни, проводити спеціальну обробку;

⇒ без дозволу командира не залишати своє місце в бою;

⇒ при пораненні або ураженні радіоактивними, отруйними речовинами, біологічними засобами, а також запалювальною зброєю вживати необхідних заходів щодо само- і взаємодопомоги та продовжувати виконання завдання, якщо буде наказано, відправляючись на медичний пункт, узяти з собою власну зброю, а при неможливості піти на медичний пункт відповзти зі зброєю в укриття та чекати санітарів;

⇒ уміти готувати озброєння та боєприпаси до бойового застосування, швидко споряджати набоями обойми, магазини, стрічки;

⇒ слідкувати за витрачанням боєприпасів та заправленням бойової машини піхоти (бронетранспортера), танка пальним, своєчасно доповідати своєму командиру про використання 0,5 і 0,75 запасу боєприпасів, що залишився при ньому (на гармату), та заправки пальним, а при пошкодженні бойової машини піхоти (бронетранспортера), танка швидко вживати заходів щодо їх відновлення.

Виконувані раніше спортивні вправи в бою перетворюються на тактичні прийоми, від виконання яких залежить успіх бойового завдання.

Способи пересування на полі бою

1. Прискорений крок або біг (на повний зріст або пригинаючись) – застосовується для подолання ділянок місцевості, недоступної для спостереження та вогню противника.

Ходьба пригинаючись застосовується для прихованого пересування місцевістю з невисокими укриттями (низькі кущі, висока трава, канава тощо).

Повільним бігом долаються довгі дистанції.

Біг у середньому темпі здійснюється вільним маршовим кроком.

Швидкісний біг застосовується для перебігання з укриття до бойових і транспортних машин, перед подоланням перешкод розбігаються.

2. **Перебігання** – застосовується для швидкого зближення з противником на відкритій місцевості.

3. Переповзання (по-пластунськи, напівкарачки, на боці) – застосовується для непомітного наближення до противника та прихованого подолання ділянок місцевості, що мають незначні укриття, нерівності рельєфу й перебувають під спостереженням або обстрілом противника.

Крім уміння солдата бігати, повзати, стріляти, необхідно вміти обладнувати окопи, вести спостереження за противником і взагалі за полем бою.

Солдат повинен уміти оцінювати обстановку на полі бою й приймати власне рішення щодо створення кращих умов для себе при виконанні бойового завдання, а для цього він повинен уміти спостерігати за противником.

Місце для стрільби вибирається в залежності від обстановки та місцевості на полі бою.

Дії солдата-спостерігача

Спостереження є одним з основних способів ведення розвідки, від якої, як відомо, залежить успіх бою.

Веденя спостереженя:

⇒ в наступі – від себе до противника;

⇒ в обороні – від противника до себе.

У доповіді спостерігач вказує:

1. – орієнтир
2. – назву орієнтира
3. – відстань до нього (вправо, вліво, далі, ближче).

ПРИКЛАД: "Орієнтир два – вліво 50, ближче – 100, біля пожовклого куща – кулемет противника".

Під час спостереження та для зручності детального огляду місцевості призначений спостерігачеві сектор умовно розбивається на **три зони** спостереження:

⇒ близька, найдоступніша для спостереження неозброєним оком, на відстані 400-500 м;

⇒ середня, до 1000 м;

⇒ далека, до межі видимості.

У залежності від завдання, характеру місцевості та інших умов обстановки солдат у складі механізованого відділення може діяти на БМП (БТР), у пішому порядку (зимою – на лижах) або десантом на танку.

При наступі на БМП (БТР) солдат завчасно готується до посадки. При цьому особливу увагу він звертає на особисту екіпіровку, справність зброї, наявність встановленої норми набоїв, крім цього, перевіряє чи розряджена зброя, а якщо була команда зарядити зброю то чи поставлено її на запобіжник; багнет-ніж відстібається. Порядок шикування й розміщення особового складу механізованих відділень на БМП (БТР) біля техніки подано на рис. 2.3.1.

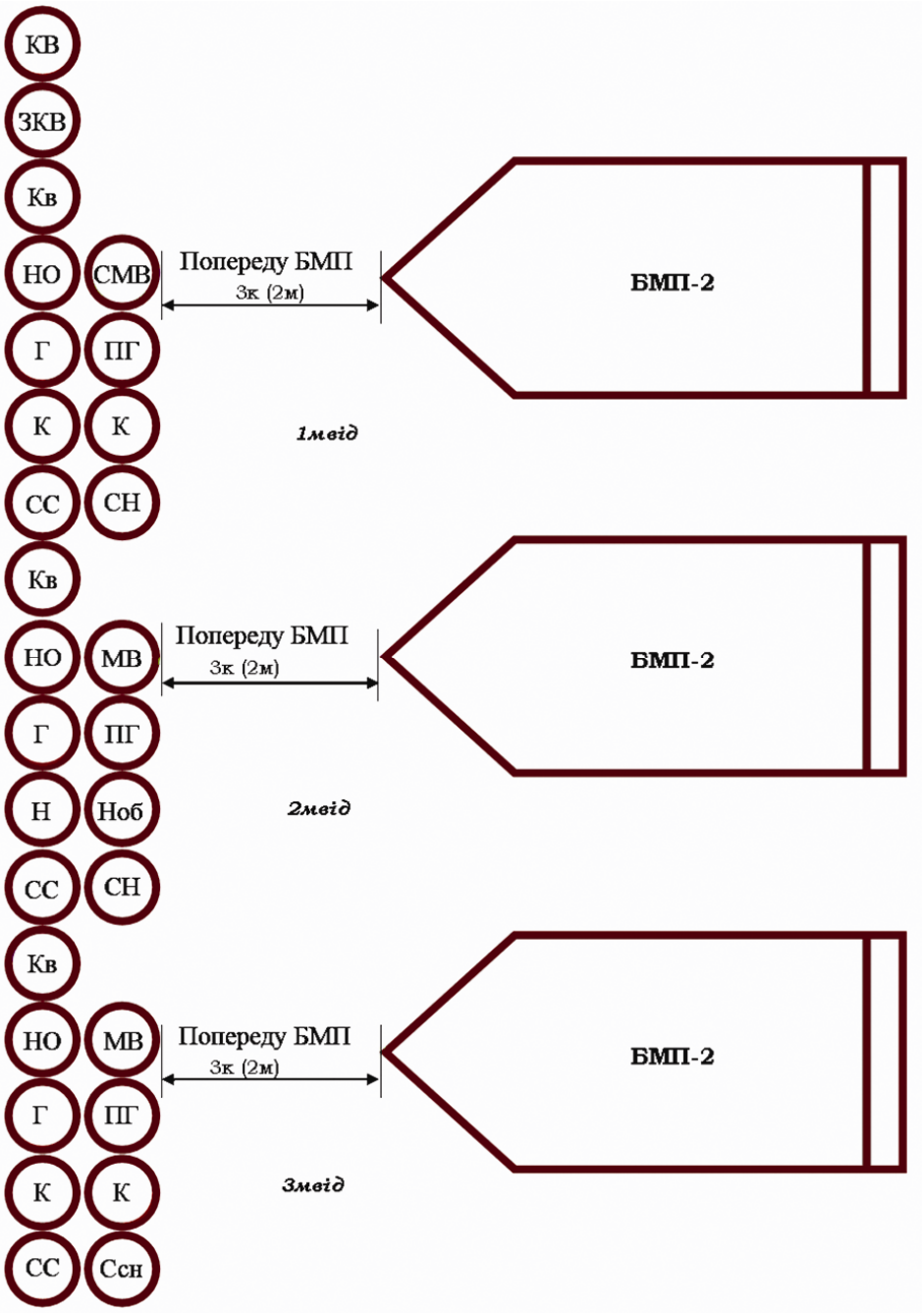

Рис. 2.3.1. Порядок шикування й розміщення особового складу механізованих відділень на БМП біля техніки (варіант)

Посадка солдата в БМП (БТР) може здійснюватись:

⇒ в БМП – через люк водія, люк командира, верхні люки десанту, задні двері, торцеві десантні люки (рис. 2.3.2.);

⇒ в БТР – через люк водія, люк командира, два бортових люки, верхні люки десанту (рис. 2.3.3.).

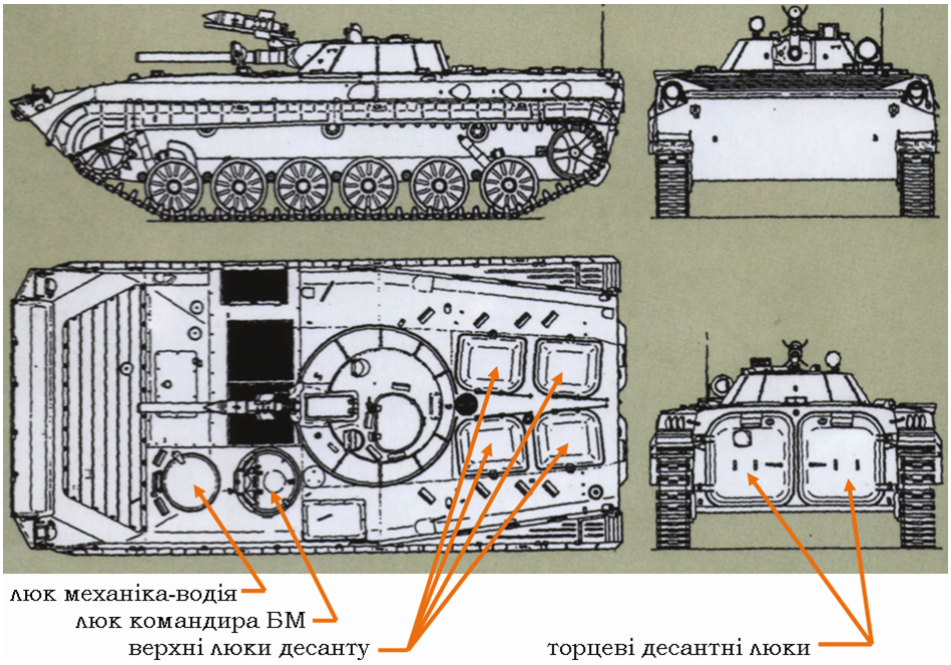

Рис. 2.3.2. Розміщення люків на БМП

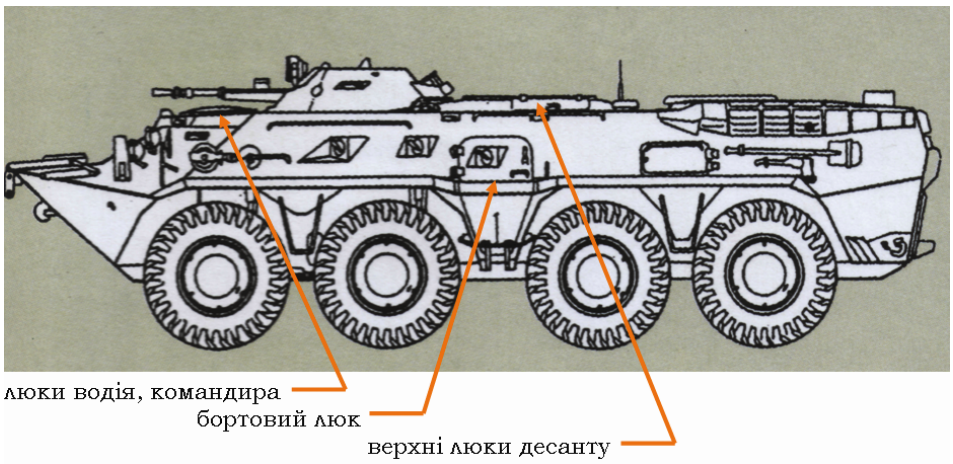

Рис. 2.3.3. Розміщення люків на БТР

Для посадки в БМП (БТР) солдати в складі відділення шикуються біля машини у встановленому для нього місці за командою (сигналом) "До машини".

За командою (сигналом) "**На місця**" солдат, використовуючи колеса, гусениці та підніжки, швидко займає своє місце в БМП (БТР).

Зброя при посадці береться якзручніше, за винятком кулеметів Калашникова, які передаються військовослужбовцям, що вже сіли, або тим, що стоять позаду. Варіант розміщення особового складу механізованих відділень на БМП показаний на рис. 2.3.4.

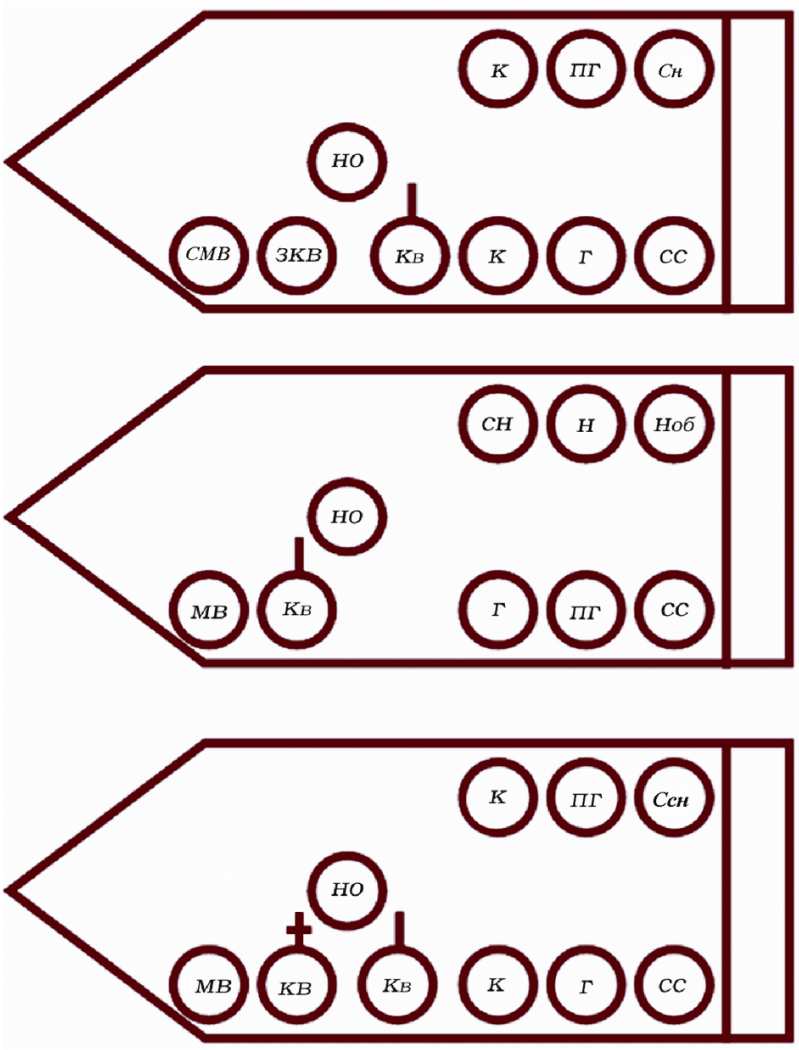

Рис. 2.3.4. Розміщення особового складу механізованих відділень на БМП (варіант)

Механізоване відділення (танкове) в основних видах бою

Принципи ведення загальновійськового бою, що розглянуті вище, є фундаментальною базою для прийняття рішень відповідними командирами. Вони відтворюють шляхи практичного застосування об'єктивно існуючих закономірностей бойових дій тактичного масштабу, але забезпечують успіх у бою лише при їх творчій реалізації, умілому та комплексному використанні з урахуванням конкретних тактичних обставин.

Розглядаючи механізоване відділення (танкове) в основних видах бою, необхідно глибше розкрити види бою: наступ й оборону. У подальших розділах стосовно оборони й наступу будемо збільшувати обсяг інформації з переходом до конкретних заходів підготовки та ведення бойових дій на вищі рівні ієрархічної структури Збройних сил України. Від механізованого (танкового) відділення поступово перейдемо до розгляду роти, батальйону та завершимо розглядом матеріалу на рівні механізованої (танкової) бригади, яка є основним тактичним з'єднанням Сухопутних військ Збройних сил України.

Оборона

Оборона – вид бою, що має на меті:

⇒ відбити наступ переважаючих сил противника;

⇒ нанести йому максимальні втрати;

⇒ утримати найважливіші райони місцевості;

⇒ забезпечити сприятливі умови для переходу в наступ.

Види оборони. У залежності від бойового завдання, наявності сил та засобів, характеру місцевості оборона може бути **позиційною** та **маневреною**.

Позиційна оборона – основний вид оборони. Вона найбільше відповідає головній меті оборони й проводиться при нанесенні максимальних втрат противнику в ході утримання підготовлених до оборони районів місцевості. Застосовується там, де втрати території неприпустимі.

Маневрена оборона застосовується з метою нанесення противнику втрат, виграшу часу та збереження своїх сил шляхом послідовних оборонних боїв на раніше намічених рубежах (позиціях) у комплексі з короткими контратаками.

На початку війни під час відбиття агресії противника основним видом воєнних дій Збройних сил України має бути **оборона.** Однак Воєнна доктрина України виходить із того, що завдяки оборонним діям відбити агресію неможливо. Тому поряд із обороною Збройні сили України повинні бути готовими наносити агресору **удари та вести наступальні** дії.

Основним **способом ведення бойових дій** Збройними силами України є відбиття ударів противника й послідовний розгром угруповань його військ (сил), у тому числі й у наступі.

Механізоване відділення (мвід) обороняє позицію до **100 м** по фронту (рис. 2.3.5.), маючи на ній основні, запасні (тимчасові) позиції для вогневих засобів, які дозволяють спільно із сусідніми відділеннями знищувати противника вогнем перед фронтом і на флангах опорного пункту (ОП) взводу. Варіант розміщення особового складу й техніки на позиції наведено на рис. 2.3.5.

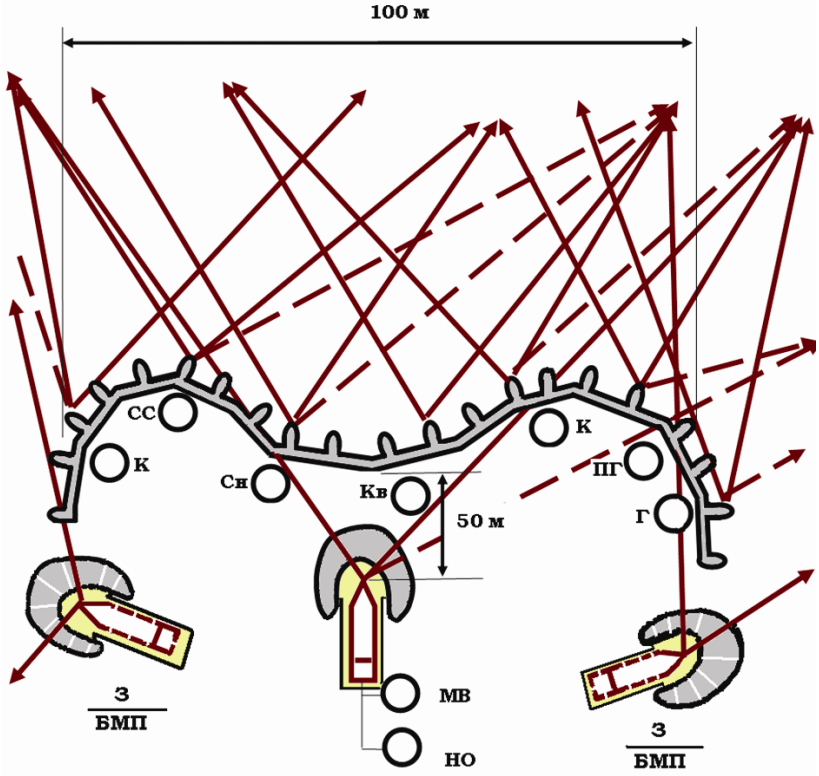

Рис. 2.3.5. Порядок розміщення особового складу і техніки на позиції, яку обороняє механізоване відділення (варіант)

На позиції відділення стрільці, кулеметник та гранатометник розташовуються так, щоб усі підступи до неї перед фронтом і на флангах знаходилися під ефективним, особливо фланговим та перехресним, вогнем, а загородження й перешкоди добре проглядалися та простріловувалися. Відповідно до цього будується й система вогню. Відділення повинно бути готовим до маневру на загрозливий напрямок, ведення вогню вночі та в інших умовах обмеженої видимості.

БМП, яка має могутнє озброєння та броньовий захист, є основою оборони позиції відділення. Її вогнева позиція, а також вогнева позиція БТР може обладнуватися в центрі позиції відділення, на фланзі або позаду позиції на віддаленні **до 50 м**. БМП без десанту в обороні може виділятися для дій у вогневій засаді як кочовий вогневий засіб і в складі бронегрупи батальйону (роти).

На позиції відділення можуть розташовуватися вогневі засоби старших командирів.

Висвітлюючи роботу відповідних командирів при підготовці й під час ведення бою, необхідно розкрити загальні обов'язки командирів перед боєм і в бою.

Командир підрозділу несе повну та одноосібну відповідальність за бойову готовність, підготовку підпорядкованих йому підрозділів, правильне їх застосування та успішне виконання ними бойових завдань в установлені терміни, а також за військову дисципліну та морально-психологічний стан особового складу.

Він зобов'язаний:

⇒ своєчасно приймати рішення на бій;

⇒ ставити завдання підлеглим;

⇒ організовувати взаємодію та забезпечення бою, безпосередню підготовку підрозділу до бою;

⇒ твердо управляти підлеглими, наполегливо добиваючись виконання поставлених завдань.

Він повинен завжди знати про підлеглих та особовий склад:

⇒ де знаходяться;

⇒ яке завдання виконують;

⇒ у чому мають потребу;

⇒ морально-психологічний стан.

У бою командир підрозділу зобов'язаний:

⇒ стежити за ходом бою;

⇒ вести розвідку противника;

⇒ своєчасно ставити завдання підлеглим;

⇒ уміло використовувати всі вогневі засоби, а також результати вогневого ураження противника.

Командир підрозділу негайно доповідає старшому командиру:

⇒ про раптовий напад противника або його появу там, де його не очікували;

⇒ про виявлення загороджень і зон зараження;

⇒ про захоплення полонених, документів й озброєння противника;

⇒ про застосування противником нових засобів і способів дій;

⇒ про різку зміну дій противника (раптовий відхід, перехід до оборони, проведення контратаки);

⇒ про різку зміну положення й втрату взаємодії з сусідами;

⇒ про кожне рішення, яке прийняте за особистою ініціативою у зв'язку зі зміною обстановки.

У доповіді старшому командиру вказується:

⇒ до якого часу, де і яке завдання виконує підрозділ;

⇒ положення сусідів;

⇒ склад і характер дій противника;

⇒ своє рішення.

Таким чином, **в умовах відсутності зіткнення із противником** командир механізованого відділення, одержавши бойове завдання, зобов'язаний: усвідомити його, вивести відділення на вказану позицію; організувати спостереження; указати основну та запасну вогневі позиції для БМП (БТР), вогневі позиції кулеметникам, гранатометнику і місця стрільцям; віддати бойовий наказ; організувати інженерне обладнання й маскування позицій; визначити відстань до орієнтирів, підготувати дані для ведення вогню вдень та вночі й скласти картку вогню.

Командир відділення (танка) під час усвідомлення бойового завдання повинен: зрозуміти завдання взводу, відділення (танка), а також завдання сусідів, час готовності до виконання завдання, порядок і терміни його виконання; усвідомити, де противник і що він робить, а також місце розташування його вогневих засобів; вивчити місцевість, її захисні й маскувальні властивості, вигідні підступи, загородження й перешкоди, умови спостереження й ведення вогню.

У бойовому наказі командир відділення вказує:

⇒ орієнтири;

⇒ склад, положення та характер дій противника, місця розташування його вогневих засобів;

⇒ завдання взводу та відділення, позицію, смугу вогню та додатковий сектор обстрілу; порядок спостереження й ведення вогню по наземних та повітряних цілях, місця на ділянках зосередженого вогню взводу, по яких треба вести вогонь відділенням;

⇒ завдання сусідів;

⇒ завдання особовому складу: навіднику-оператору (кулеметнику БТР), кулеметникам і гранатометнику – основні та запасні вогневі позиції; старшому стрільцю та стрільцю – місця для стрільби, послідовність їх обладнання й зміни в ході бою; навіднику-оператору (кулеметнику БТР) і кулеметникам, крім того, – основний і додатковий сектори обстрілу з кожної позиції; механіку-водію (водію) – маршрут виходу на запасну (тимчасову) вогневу позицію, порядок спостереження та коректування вогню;

⇒ сигнали оповіщення, управління, взаємодії та порядок дій за ними;

⇒ час готовності до оборони;

⇒ заступника.

Після отримання завдання особовий склад відділення приступає до розчищення смуги огляду та обстрілу, а також відкопування і маскування окопів.

Під час переходу до оборони в умовах безпосереднього зіткнення з противником командир відділення організовує швидке захоплення й заняття позиції на вказаному рубежі, ставить завдання особовому складу, організовує спостереження, систему вогню, управління, взаємодію та інженерне обладнання позиції. Вогнева позиція БМП (БТР) вибирається в такому місці, щоб забезпечувалось потайне її розташування, прикриття вогнем особового складу відділення під час виконання ним робіт щодо інженерного обладнання позиції. Надалі командир *мвід* детально вивчає місцевість, уточнює завдання особовому складу та порядок взаємодії, а при необхідності й інші питання.

На позиції відділення в першу чергу розчищається місцевість для поліпшення спостереження та ведення вогню, відкопуються одиночні (парні) окопи та окоп для БМП (БТР), потім одиночні (парні) окопи з'єднуються між собою в окоп на відділення, який доводиться до повного профілю, а при нестійкому ґрунті, крім того, крутості посилюються дерном та з'єднується суцільною траншеєю з окопами сусідніх відділень; для особового складу обладнується перекрита щілина. Потім відкопуються окоп на запасній (тимчасовій) вогневій позиції для БМП (БТР) та хід сполучення до неї. В окопі на відділення обладнується бліндаж, ніші для боєприпасів і проводяться інші роботи щодо його вдосконалення в бойовому й господарчому планах з метою забезпечення тривалого перебування особового складу в обороні. Якщо траншея відрита землерийною машиною, командир організовує її дообладнання.

Після організації інженерних робіт командир *мвід* складає **картку вогню відділення,** на яку наносить: орієнтири, їх номери, найменування та відстань до них, положення противника, позицію відділення; смугу вогню та додатковий сектор обстрілу; основні й запасні вогневі позиції БМП (БТР), гранатометів і ПТРК, основні та додаткові сектори обстрілу з кожної позиції; позиції сусідів та межі їхніх смуг вогню на флангах відділення; ділянки зосередженого вогню взводу та місця в них, по яких вести вогонь відділенням, загородження, розташовані поблизу позиції відділення, та ті, що прикриваються його вогнем.

Варіант оформлення картки вогню механізованого відділення приведений на рис. 2.3.6., протитанкового відділення – на рис. 2.3.7.

До переходу противника в наступ на позиції відділення постійно несе службу спостерігач. Для відбиття раптового нападу противника та знищення його дрібних груп, які ведуть розвідку або намагаються прорублювати проходи в загородженнях, призначається кулеметник або стрілець, який розташовується, як правило, на запасній (тимчасовій) вогневій позиції. Решта особового складу, залежно від обста-

новки, проводить інженерне дообладнання позиції, займається бойовою підготовкою, допомагає механіку-водію (водію) у технічному обслуговуванні БМП (БТР) або відпочиває.

Для виклику особового складу за бойовою тривогою від спостерігача до місця відпочинку влаштовується надійна найпростіша сигналізація. Якщо від відділення виділений черговий вогневий засіб (чергова БМП, БТР, кулемет, гранатомет), він, як правило, розташовується на тимчасовій або запасній вогневій позиції. У БМП (БТР) знаходиться механік-водій (водій) та навідник-оператор (кулеметник БТР) у готовності до негайного відкриття вогню.

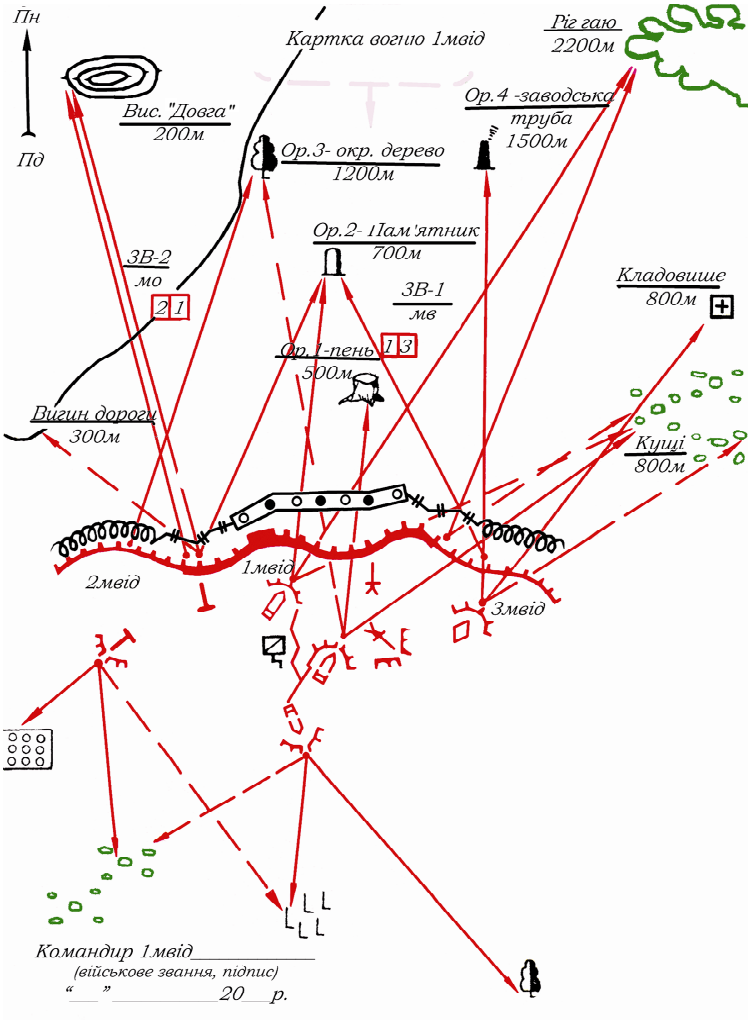

Рис. 2.3.6. Варіант оформлення картки вогню механізованого відділення

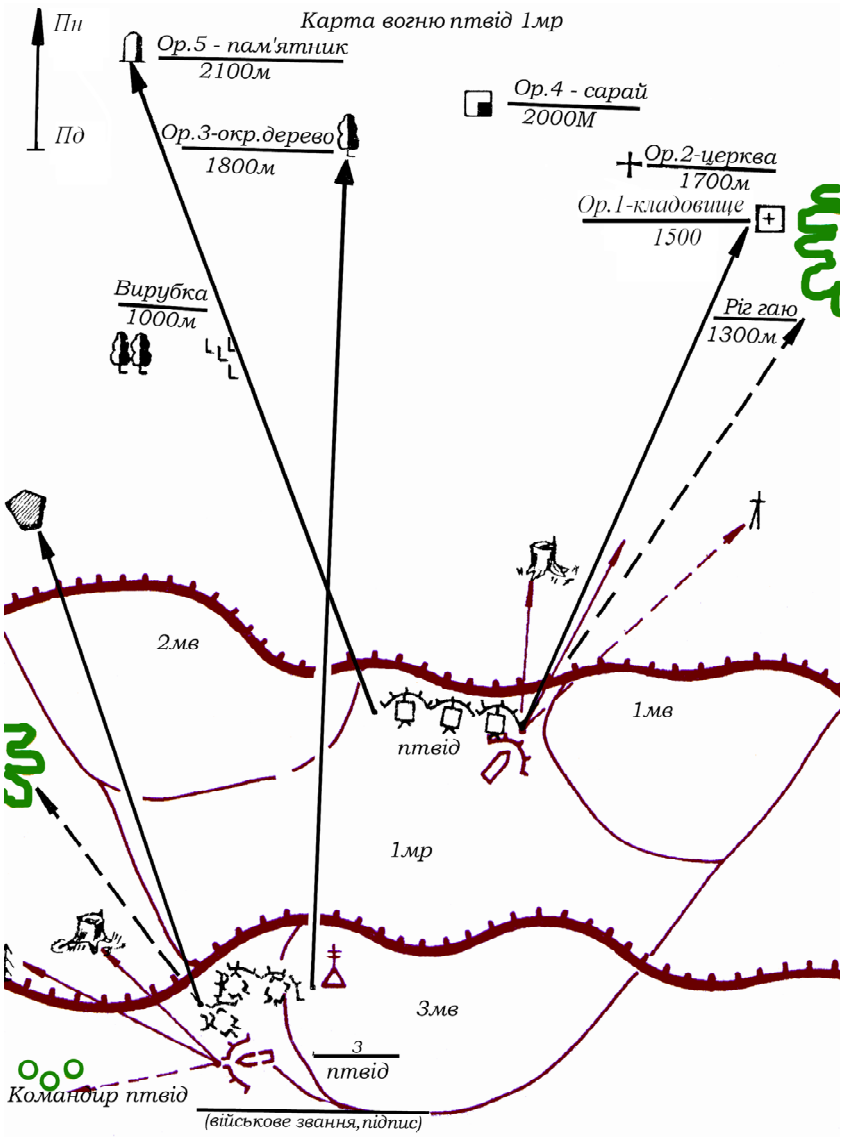

Рис. 2.3.7. Варіант оформлення картки вогню протитанкового відділення

Командир механізованого відділення, як правило, знаходиться на позиції в такому місці, звідки зручніше управляти відділенням, спостерігати за місцевістю та сигналами командира взводу.

Одиночних солдатів і дрібні групи противника, які намагаються вести розвідку, відділення захоплює в полон, а при неможливості захоплення знищує вогнем, як правило, із запасних (тимчасових) вогневих позицій.

Більш значні групи противника, які наближаються до позиції відділення, знищуються вогнем кулемета або БМП, а при необхідності – вогнем усього відділення. Вогонь відкривається за командою командира *мвід*.

Під час вогневої підготовки атаки противника командир *мвід* і спостерігач ведуть спостереження, а решта особового складу ховається в щілини (бліндажі), на дні окопів і траншей або в БМП (БТР) у готовності швидко зайняти свої місця на позиції.

З одержанням сигналу про безпосередню загрозу застосування противником ядерної зброї (під час нанесення противником ядерного удару) особовий склад відділення швидко укривається в щілині, бліндажі (лягає на дно окопу, траншеї), у БМП (БТР), а після проходу ударної хвилі готується до відбиття атаки противника.

Виявивши перехід противника в атаку, за командою командира (сигналом спостерігача) відділення негайно готується до бою. Вогонь по противнику відкривається з наближенням його на далекість дійсного вогню зброї відділення.

З підходом противника до переднього краю оборони вогонь доводиться до найвищої напруги. Танки та інші броньовані машини противника знищуються ПТКР, вогнем БМП, гранатометів і протитанковими гранатами, а піхота – вогнем кулеметів й автоматів відсікається від танків і знищується.

Вогонь протитанкових засобів відділення зосереджується, в першу чергу, по головному танку або по танку з тралом, який долає загородження перед переднім краєм оборони, а потім по решті атакуючих танків та інших броньованих машинах. За сприятливих умов обстановки з метою знищення танків, які долають загородження перед позицією відділення, командир може вислати вперед гранатометника з помічником (стрільцем з ручними протитанковими гранатами).

Для прихованого їх висування використовуються аерозолі (дими). Іноді біля найбільш імовірного місця пророблювання противником проходу в загородженнях відділенням завчасно відкопуються та маскуються окоп та хід сполучення до нього. В окопі може розміщуватися гранатометник або кулеметник (стрілець). По можливості в боротьбі з танками противника можуть брати участь кулеметники та снайпер, які зосереджують свій вогонь по оглядових приладах танків.

У випадку виходу танка противника безпосередньо до позиції відділення, ближній до нього солдат з підходом танка на відстань **25-30 м** метає по ньому ручну протитанкову гранату. Якщо танк виявився неураженим, солдат відбігає по траншеї вбік або лягає на її дно, а коли танк подолає окоп, швидко вискакує й метає протитанко-

ву гранату в його борт або кормову частину. Після вибуху гранати солдат готується для знищення екіпажу, який залишає уражений танк.

Із підходом піхоти противника до позицій на відстань **30-40 м** відділення закидає її гранатами. Якщо противник увірветься на позицію, відділення знищує його вогнем упритул, гранатами та в рукопашній сутичці. Розповсюдження противника по траншеї й ходу сполучення повинно бути затримано вогнем та швидким установленням заздалегідь підготовлених рогаток, їжаків та інших переносних загороджень.

Якщо противник атакує позицію сусіднього відділення, відділення здійснює допомогу сусіду вогнем.

БМП веде вогонь самостійно й за командою (сигналом) командира *мвід*. У випадку обходу або вклинення противника в оборону БМП під прикриттям вогню відділення займає запасну вогневу позицію та знищує його вогнем у фланг і в тил. Зміна вогневих позицій проводиться тільки за наказом командира взводу.

З метою введення противника в оману стосовно дійсного розташування вогневих засобів та кількості броньованих машин в обороні **БМП може діяти як кочовий вогневий засіб.**

Позиції для кочової БМП вибираються з урахуванням одержаного завдання й особливостей місцевості. Потай за вказаним маршрутом, змінюючи вогневі позиції, кочова БМП веде вогонь самостійно або за командами (сигналами) командира, який її вислав. Після виконання завдання кочова БМП займає основну вогневу позицію у взводному опорному пункті або діє за вказівкою командира взводу.

Після відбиття атаки противника командир *мвід* зобов'язаний: перевірити стан особового складу й зброї *мвід*; поповнити ракети та боєприпаси; підготувати відділення до відбиття повторних атак; вжити заходів щодо відновлення траншеї й окопу для БМП (БТР), доповісти командиру взводу (КВ) про результати бою.

Для зайняття вихідного положення механізованому взводу призначається вихідна позиція, яка складається з траншеї, прилеглих до неї ходів сполучення, вогневих позицій бойових машин піхоти (бронетранспортерів) та позицій вогневих засобів, що придані. У випадку неможливості скритого зайняття БМП (БТР) вогневих позицій біля переднього краю (≈50 м від переднього краю оборони) вони можуть розташуватись разом з взаємодіючими танковими підрозділами на вихідній або вичікувальній позиції. Із початком наступу ці БМП (БТР) висуваються до своїх взводів услід за танками. Вихідні позиції танкових підрозділів можуть призначатися при наявності умов, які забезпечують скритність від спостереження та підслуховування противника на віддалі 2-4 км від переднього краю його оборони.

Наступ

Наступ проводиться з метою розгрому противника й оволодіння важливими районами місцевості.

Він полягає в:

⇒ уражені противника всіма засобами, що є в наявності;

⇒ рішучій атаці;

⇒ стрімкому просуванню військ у глибину розташування противника;

⇒ знищенні та полоненні живої сили, захопленні озброєння та техніки, об'єктів та намічених районів місцевості.

Наступ як основний вид бою має вирішальне значення в досягненні перемоги над противником. Тільки рішучий наступ, що проводиться високими темпами та на велику глибину, забезпечує повний його розгром.

Головна мета наступу – повний розгром противника в короткі терміни та оволодіння життєво важливими районами. Ця мета досягається знищенням та придушенням противника потужним вогнем усіх засобів, рішучою атакою та стрімким розвитком наступу вглиб оборони з наступними ударами у фланг та тил противника та знищенням його частинами.

Наступ при відсутності в противника відкритих флангів починається з прориву його оборони.

Підрозділи повинні вміло використовувати місцевість для маневру з метою швидкого виходу на фланги та в тил противнику, нанести йому рішучих ударів, розтину його бойових порядків та знищення його частинами, а також із широким застосуванням маневру на полі бою.

У порівнянні з обороною наступ має ряд переваг, основними з яких є: ініціатива у виборі часу, місця та способу нанесення ударів по противнику; створення переваги в силах та засобах, досягнення раптовості дій.

Наступ ведеться з повною напруженістю сил, удень та вночі й за будь-яких умов погоди, при тісній взаємодії підрозділів.

Залежно від обстановки та поставлених завдань наступ може вестися на противника, що обороняється, наступає чи відходить.

Наступ на противника, що обороняється, може проводиться **з ходу** або **з положення безпосереднього зіткнення** з ним.

Наступ на наступаючого противника ведеться шляхом **зустрічного бою**.

Наступ на противника, що відходить, здійснюється шляхом його **переслідування**.

Сутність переходу в наступ із безпосереднього зіткнення з противником полягає в тому, що підрозділи завчасно та скрито займають вихідне положення та після потужної вогневої підготовки й ударів авіації переходять в атаку.

Для зайняття вихідного положення використовуються завчасно підготовлені траншеї, окопи та укриття або обладнуються нові. Вихідне положення займається скритими шляхами та ходами сполучення, як правило, уночі, щоб противник не виявив підготовки до наступу. Як правило, вихідне положення займається в ніч перед атакою або за добу до її початку. Особовий склад звичайно розташовується в траншеях, а БТР займають вогневі позиції для підтримки атаки підрозділу вогнем своєї зброї. В усіх випадках особовий склад знаходиться в постійній бойовій готовності до відбиття можливого нападу противника.

Такий спосіб переходу в наступ дозволяє краще вивчити місцевість та оборону противника, надійно її подавити вогнем усіх засобів, організувати й досягти одночасного та організованого переходу танків та мотопіхоти в атаку. Однак зосередження визначеної кількості сил та засобів у безпосередній близькості від противника є небезпечним, особливо у випадку застосування ним засобів масового ураження, й вимагає виконання великого обсягу інженерних робіт, при необхідності збереження в таємниці самої підготовки до наступу.

Сутність наступу з ходу полягає в тому, що підрозділи в призначений їм час під прикриттям ударів авіації та вогню артилерії, висуваючись із вихідного району, послідовно розгортаються з похідного в передбойовий, бойовий порядок та безупинно у встановлений час "Ч" атакують противника.

При наступі з ходу досягається скритність підготовки та раптовість дій, максимальний захист підрозділів від засобів масового ураження та виграш часу, необхідний для проведення деяких підготовчих заходів при першому способі наступу. Однак при висуванні підрозділів підвищується фізичне та моральне напруження особового складу, існує складність щодо досягнення можливості одночасного виходу підрозділів на рубіж переходу в атаку, підвищуються витрати пального та інших матеріальних засобів.

Вихідний район призначається для розміщення підрозділів на час організації бою на віддаленні, що виключає можливість їх ураження вогнем артилерії противника. Підрозділи розміщуються в ньому розосереджено та скрито. Для організації висування, розгортання та одночасного переходу в атаку підрозділам призначаються маршрути руху, вихідний рубіж, рубежі розгортання в батальйонні, ротні, взводні колони, спішування та переходу в атаку.

Рубіж переходу в атаку визначається як можна ближче до переднього краю оборони противника за найближчими укриттями (до 600 м від переднього краю оборони противника).

Перед атакою проводиться вогнева підготовка атаки, а в ході наступу – вогнева підтримка атаки. Висування військ із вихідного району також забезпечується вогнем.

Вогнева підготовка атаки розпочинається до виходу підрозділів на рубіж розгортання в батальйонні колони та завершується з виходом підрозділів першого ешелону на рубіж переходу в атаку.

Вогнева підтримка атаки розпочинається із закінченням вогневої підготовки та продовжується безперервно на глибину оборони бригади (полку) першого ешелону противника.

Наступ на противника, що обороняється, починається, як правило, із прориву, який полягає в зламі оборони ударами всіх видів зброї та рішучою атакою, в утворенні в обороні ділянки прориву та в наступному її розширенні вглиб та в бік флангів.

Атака полягає в стрімкому та безупинному русі підрозділів у бойовому порядку з одночасним веденням інтенсивного вогню з танків, бронетранспортерів, а при зближенні з противником – також і з інших видів зброї з метою його знищення (розгрому).

При наступі на недостатньо подавлену оборону особовий склад механізованих підрозділів атакує противника в пішому порядку.

Зустрічний бій – такий вид бойових дій, при якому обидві сторони вирішують завдання наступального бою. Метою зустрічного бою є розгром в короткі терміни наступаючого противника.

Зустрічний бій відрізняється напруженістю бойових дій за захоплення ініціативи, за випередження противника в нанесенні ударів й утворенні вигідних умов для подальших дій. Зустрічний бій часто буде виникати при зустрічі з противником, що висувається для закриття проломів в обороні, при відбитті контратак, при вводі в бій другого ешелону для розгрому резервів противника, що підходять, при боротьбі з резервами противника в оперативній глибині.

Переслідування противника може здійснюватися фронтально, паралельним шляхом до відходу противника та комбіновано. Мета – випередити противника в захопленні вигідних рубежів та ударами у фланг та тил завершити його розгром.

Як вище зазначалося, **оборона має на меті** відбити наступ переважаючих сил противника, завдати йому максимальних утрат, утримати важливі райони (об'єкти) місцевості і тим самим створити сприятливі умови для переходу в наступ.

Оборона може підготовлюватися завчасно або організовуватися в ході бою, при умовах відсутності безпосереднього зіткнення з противником і в умовах зіткнення з ним.

Механізоване відділення наступає в пішому порядку на фронті **до 50 м**. Бойовий порядок механізованого відділення (*мвід*), що наступає в пішому порядку, складається з ланцюга з інтервалом між солдатами **6-8 м (8-12 кроків**) і БМП (БТР) (рис. 2.3.8.).

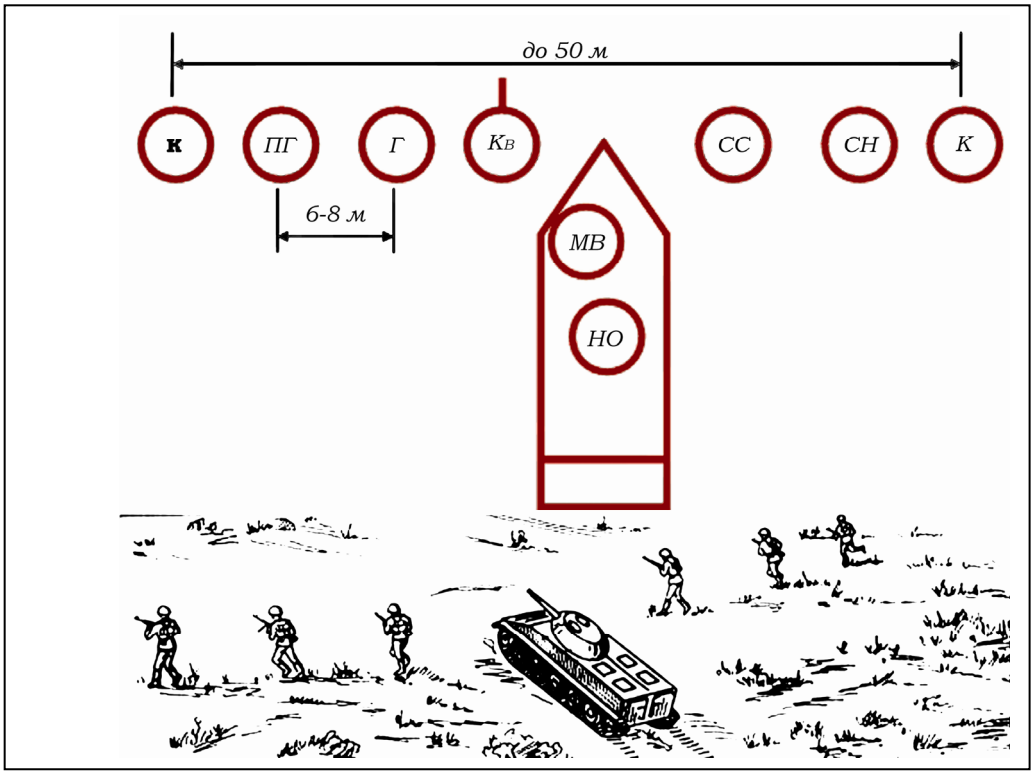

Рис. 2.3.8. Бойовий порядок механізованого відділення, що наступає в пішому порядку (варіант)

Відділенню в наступі вказуються **об'єкт атаки і напрямок продовження наступу.** Гранатометному (протитанковому) відділенню вказуються **цілі для ураження, напрямок стрільби та напрямок наступу.** Під час постановки бойового завдання по радіо відділенню може бути вказано тільки напрямок продовження наступу.

Об'єктом атаки механізованого відділення (*мвід)*, як правило, є противник в окопах або в іншій фортифікаційно обладнаній вогневій позиції, а також окремо розташовані на напрямку наступу танки, гармати та інші вогневі засоби противника.

Для зручності ведення вогню та кращого використання місцевості солдати в ланцюгу можуть висуватись трохи вперед або вбік, не порушуючи загального напрямку фронту наступу ланцюга і не заважаючи діям сусідів. БМП (БТР) діє за ланцюгом відділення, на його фланзі або безпосередньо в ланцюзі.

Бойовий порядок гранатометного та протитанкового відділень, що діють в пішому порядку, складається з обслуги, розгорненої по фронту з інтервалом між гранатометами **10-20 м,** між протитанковими ракетними комплексами (ПТРК) – **не менше 15 м,** і БМП (БТР).

Перед атакою механізованих та танкових підрозділів проводиться вогнева підготовка атаки, а в ході наступу – вогнева підтримка атаки та вогневий супровід наступу підрозділів в глибині.

Бойовий порядок посиленого механізованого взводу на БМП, що наступає у пішому бойовому порядку показаний на рис. 2.2.5.

Атака полягає в стрімкому й безупинному русі танкових та механізованих підрозділів у бойовому порядку в поєднанні з інтенсивним вогнем з танків, БМП (БТР), а при зближення з противником і з інших видів зброї з метою його знищення.

Під час атаки в пішому порядку особовий склад механізованого відділення (*мвід*) діє в ланцюзі безпосередньо за бойовою лінією танків на віддаленні, яке забезпечує його безпеку від розривів снарядів своєї артилерії й підтримку просування танків вогнем стрілецької зброї.

БМП (БТР) у цьому випадку, використовуючи складки місцевості, стрибками від рубежу до рубежу (від укриття до укриття) просуваються за своїми відділеннями на віддаленні, що забезпечує надійну підтримку вогнем своєї зброї танків та особовий склад, який атакує, а БМП із стабілізованим озброєнням – безпосередньо в ланцюзі своїх відділень.

Після спішування особового складу механізованого взводу (*мв*) в БМП (БТР) залишаються навідники-оператори (кулеметники БТР), механіки-водії (водії) та заступник командира взводу, які вогнем озброєння бойових машин підтримують бій своїх підрозділів.

Бойовий порядок механізованого взводу (рис. 2.2.6.), що наступає на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах), і танкового взводу (рис. 2.2.7-8.) складається із бойової лінії бойових машин з інтервалом між ними до 100 м та засобами посилення, які діють у бойовій лінії або поза нею.

До початку наступу відділення потай займає вихідну позицію (вказане КВ місце). У вихідному положенні особовий склад *мвід*, як правило, розташовується в траншеї, а БМП (БТР) – на вогневій позиції поряд із траншеєю або в глибині вихідного району разом з іншими машинами взводу. Гранатометне або протитанкове відділення, як правило, займає вогневі позиції, на яких відкопують і обладнують окопи.

Із заняттям вихідної позиції (вказаного місця) відділення готується до відбиття можливої атаки противника (розташовується на місці). З одержанням бойового завдання командир *мвід* організовує наступ.

Командир *мвід*, одержавши бойове завдання, повинен: усвідомити завдання взводу, відділення (танка), які об'єкти (цілі) на напрямку дій відділення уражаються засобами старших командирів, а також завдання сусідів, час готовності до виконання завдання, порядок і терміни його виконання. Потім командир *мвід* віддає бойовий наказ.

У бойовому наказі командир механізованого відділення (танка) вказує:

⇒ орієнтири;

⇒ склад, положення й характер дій противника, зображення переднього краю оборони та місця розташування його вогневих засобів;

⇒ завдання взводу та відділення (об'єкт атаки й напрямок продовження наступу);

⇒ завдання сусідів, танка, за яким буде наступати відділення, його номер (опізнавальний знак), а також порядок використання вогню артилерії та інших вогневих засобів;

⇒ завдання особовому складу – усьому особовому складу місце і порядок спішування, місце кожного солдата в ланцюгу відділення, порядок подолання загороджень і перешкод; навіднику-оператору (кулеметнику БТР), кулеметнику і гранатометнику, а при необхідності і решті особовому складу – цілі для ураження й порядок ведення вогню; механіку-водію (водію) – напрямок, порядок руху в атаку, подолання загороджень і перешкод;

⇒ сигнали оповіщення, управління, взаємодії та порядок дій за ними;

⇒ час готовності до наступу;

⇒ заступника.

Бойовий наказ командир механізованого відділення (танка) віддає на місцевості, а при неможливості на схемі (на макеті місцевості) й уточнює бойове завдання на місцевості під час висування до рубежу переходу в атаку або з початком атаки.

Ведення наступу

Наступ із положення безпосереднього зіткнення з противником відділення починає з вихідної позиції (із траншеї, окопу).

Із початком вогневої підготовки атаки командир *мвід* веде спостереження за об'єктом атаки і про все помічене в противника, а також про результати вогню своєї артилерії та інших вогневих засобів доповідає командиру взводу. Відділення вогнем своєї зброї знищує виявлені кулемети, гранатомети та інші вогневі засоби, а також живу силу противника.

Під час атаки в пішому порядку за командою (сигналом) командира взводу, командир *мвід* подає команду: "Відділення, приготуватися до атаки". За цією командою особовий склад заряджає зброю, приєднує багнети-ножі, готує до дії ручні гранати й встановлює, якщо необхідно, пристрої для швидкого вистрибування із траншеї.

За командою (сигналом) командира взводу про початок руху в атаку командир *мвід* подає команду: "**Відділення, в атаку – ВПЕРЕД**", – за якою відділення швидко вистрибує із траншеї (окопу) і прискореним кроком або бігом слідом за танком або самостійно при підтримці вогнем БМП (БТР) атакує противника й продовжує наступ вглибину.

Під час атаки відділення невідступно йде слідом за танком і своїм вогнем знищує вогневі засоби противника, у першу чергу, протитанкові.

Командир *мвід*, просуваючись у ланцюзі, на ходу уточнює об'єкт атаки відділення, порядок подолання загороджень і ставить (уточнює) завдання кулеметникам, гранатометнику й стрільцям.

Мінне поле відділення долає, як правило, слідом за танком по його коліях або по проробленому проходу саперами бігом, як правило, у складі взводу.

Під час підходу до мінного поля за командою командира взводу або самостійно командир відділення командує "**Відділення, за мною, в колону по одному (по два), в прохід, бігом – РУШ**". За цією командою кулеметники першими висуваються до проходу, вогнем прикривають рух відділення, а решта солдатів перешиковується в колону й стрімким кидком під прикриттям вогнем БМП (БТР) долає мінне поле.

Подолавши мінне поле, відділення знову розгортається в ланцюг і стрімко атакує противника. Наблизившись до противника, що знаходиться в траншеї, на 25-40 м особовий склад за командою: "**Відділення, гранатами ВОГОНЬ**" – закидає його гранатами, з криком: "**СЛАВА**" – вривається на передній край оборони, знищує противника вогнем упритул і багнетами, не затримуючись, слідом за танками продовжує атаку в указаному напрямку.

В атаці рівняння повинно бути тільки на передніх, ніхто не має право відставати. Успішне просування вперед хоча б одного солдата повинно бути негайно підтримане іншими солдатами та відділенням у цілому.

Знищивши противника, відділення, не затримуючись, просувається вперед, при послабленні опору противника за командою (сигналом) командира взводу проводить посадку в БМП (БТР) десантом на танки й продовжує наступ у вказаному напрямку.

Під час атаки на БМП (БТР) посадка на них особового складу здійснюється з підходом БМП (БТР) до вихідного положення для наступу. Механізоване й протитанкове відділення за командою своїх командирів: "До машини", "На місця" – швидко роблять посадку, готуються для ведення вогню з ходу й слідом за танком або самостійно атакують противника.

Під час наступу в глибині оборони противника відділення, не відхиляючись від напрямку наступу, використовуючи складки місцевості, швидко виходить у фланг або в тил противнику й рішучою атакою знищує його. Переміщення відділення здійснюється за командами командира взводу. На окремих ділянках спосіб пересування (прискореним кроком, бігом, перебіжками, переповзанням) визначає коман-

дир *мвід*, враховуючи рельєф місцевості та інтенсивність вогню противника. Він зобов'язаний слідкувати за тим, щоб підлеглі швидко просувалися вперед, уміло використовували місцевість та витримували вказаний напрямок. Вогонь у відділенні ведеться на ходу і з коротких зупинок, при цьому командир *мвід*, особливо того, що діє без БМП (БТР), зобов'язаний установити такий порядок просування та ведення вогню, щоб не припинявся рух відділення в цілому: кулеметник та частина стрільців ведуть вогонь, а решта відділення просувається вперед, потім солдати, які висунулися, відкривають вогонь, забезпечуючи просування тим, хто залишилися позаду.

Якщо відділення попало під вогонь артилерії (мінометів), воно виходить із-під обстрілу стрімким кидком уперед.

Одержавши завдання завершити розгром противника, який залишився в траншеї, два-три солдати відділення, просуваючись по її дну, вогнем упритул, багнетами знищують тих, хто обороняються. Решта складу відділення рухається по обидві сторони траншеї і, не випускаючи з очей солдатів, які просуваються по траншеї, знищує виявлені вогневі засоби й противника, що намагається залишити траншею. Вогневі засоби, розташовані в оборонних спорудженнях, закидаються гранатами.

Виявивши відхід противника, командир *мвід* доповідає про це командиру взводу, невідступно переслідує противника й знищує його вогнем усіх своїх засобів.

Командир *мвід*, діючи в ланцюгу відділення, управляє вогнем і рухом відділення командами, які подає, як правило, голосом. Сигнальними набоями й трасуючими кулями він указує БМП (БТР) і танку цілі, які перешкоджають просуванню відділення.

Під час наступу з ходу командир *мвід* із початком розгортання взводу в бойовий порядок виводить БМП (БТР) на свій напрямок, уточнює навіднику-оператору (кулеметнику БТР) і механіку-водію (водію) об'єкт атаки (цілі), напрямок продовження наступу (напрямок наступу), місце й номер проходу в загородженнях і керує вогнем відділення.

Під час атаки на БМП (БТР) відділення після розгортання взводу в бойову лінію слідом за танком або самостійно продовжує висування до переднього краю оборони противника, знищуючи вцілілі протитанкові та інші вогневі засоби вогнем із зброї, встановленої на машині та з стрілецької зброї через бійниці (поверх борту).

Під час атаки десантом на танку відділення розміщується, головним чином, у його кормовій частині над силовим відділенням. Командир *мвід* займає місце справа біля башти й виходить на зв'язок

із командиром танка через танковий переговорний пристрій. Для ведення вогню солдати розміщуються: кулеметник – у центрі танка, безпосередньо за його баштою; стрільці – справа та зліва від башти; гранатометник розташовується поряд із командиром відділення й веде спостереження за сигналами командира взводу. Під час руху десантом на танку відділення веде спостереження за командою командира *мвід* і самостійно знищує виявлені цілі противника, особливо протитанкові засоби ближнього бою. Командир *мвід* попереджає командира танка про загородження та природні перешкоди, які знаходяться попереду.

Під час атаки в пішому порядку з виходом БМП (БТР), танка з десантом до встановленого місця спішування відділення за командою свого командира: "До машини" – швидко вистрибує (спішується) і за командою: "Відділення, в напрямку такого-то предмета, напрямний – такий-то – до бою, вперед" або "Відділення, за мною – до бою" – розгортається в ланцюг і прискореним кроком або бігом, ведучи інтенсивний вогонь на ходу, продовжує атаку.

Атаку переднього краю оборони противника та розвиток наступу в глибині відділення здійснює в такому ж порядку як і під час наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником.

Під час бойової підготовки в мирний час і під час ведення бою командиром відділення складаються позаштатні бойові групи, які дозволяють реалізувати ті чи інші тактичні прийоми для досягнення переваги в бою.

До складу механізованого відділення можуть входити наступні ПОЗАШТАТНІ БОЙОВІ ГРУПИ:

⇒ *1 група* – старший стрілець, стрілець та кулеметник;

⇒ *2 група* – командир відділення, снайпер, гранатометник, помічник гранатометника;

⇒ *3 група* – механік-водій та навідник-оператор (навідник).

Основні принципи ведення бою позаштатних бойових груп:

⇒ один за всіх та всі за одного;

⇒ один виконує завдання, інші підтримують і забезпечують його дії.

Варіанти дій двійок снайперів такі: вони можуть бути за центром бойового порядку взводу, на одному із флангів взводу або в проміжках між взводами роти.

Механізоване відділення (танк) перед боєм, під час ведення бою, після бою може здійснювати маневр у новий район бойових дій. Під час маневру підрозділ здійснює марш.

Марш – організоване пересування військ у колонах на транспортних засобах, бойових машинах або в пішому порядку дорогами та колонними шляхами ***з метою*** прибуття у встановлений термін у приз-

начений район (на вказаний рубіж) у готовності до виконання бойового завдання.

Маневр – організоване пересування військ (сил) у ході бойових дій на новий напрямок (рубіж, у новий район) і***з метою*** зайняття вигідного положення стосовно противника та створення необхідного угруповання сил та засобів, а також для виведення військ із-під ударів противника й ефективного використання їх для виконання поставлених задач або завдань, що виникають.

Механізовані підрозділи повинні бути завжди готові до маршу в умовах постійної загрози застосування противником зброї масового ураження, високоточної зброї, впливу його авіації, повітряних десантів та розвідувально-диверсійних груп, а також радіаційного, хімічного та бактеріологічного зараження.

Усе це вимагає від командирів підрозділів ретельної підготовки до маршу, умілої організації та всебічного забезпечення, а також високої маршової виучки підрозділів. У всіх випадках марш повинен здійснюватись приховано, як правило, вночі або в інших умовах обмеженої видимості.

Важливим є рішення, яке приймає командир відділення на марш, особливо коли він рухається окремо в складі свого підрозділу.

Робота командира відділення щодо організації маршу.

Організація маршу включає: прийняття рішення, постановку завдань особовому складу, організацію взаємодії, всебічного забезпечення, управління.

Рішення на марш командир механізованого відділення приймає особисто на основі усвідомлення отриманого завдання, оцінки обстановки, маршруту висування. Рішення на марш у передбаченні переходу в наступ (зустрічного бою або оборони) приймається з урахуванням замислу майбутнього бою.

У рішенні на марш командири підрозділів визначають **замисел маршу,** який включає: побудову похідного порядку; склад, завдання й віддалення похідної охорони; маршрути та середню швидкість руху; вихідний рубіж (пункт) і рубежі (пункти) регулювання; кількість і тривалість привалів на перший добовий перехід.

Під час організації маршу, особливо на великі відстані, старшими командирами визначаються: кількість і величина добових переходів; кількість маршрутів на кожному переході; райони денного (нічного) добового відпочинку підрозділів і час перебування в них.

Відділення може бути призначеним для виконання розвідувальних та інших завдань охорони. Після усвідомлення отриманого бойового завдання, оцінки обстановки й прийняття рішення командир відділення віддає бойовий наказ.

У бойовому наказі, наприклад, командир дозорного відділення вказує:

⇒ відомості про противника;

⇒ завдання підрозділу, який охороняють, та завдання відділенню, маршрут і швидкість руху, порядок спостереження, доповіді про помічене та дії підлеглих при зустрічі з противником;

⇒ сигнали оповіщення, управління, взаємодії та порядок дій за ними;

⇒ час готовності до маршу, а також назначає заступника.

Одержавши бойове завдання, командир відділення зобов'язаний: вивчити по карті (схемі) маршрут руху й характер місцевості, місця ймовірної зустрічі з противником та визначати порядок руху й дій відділення при зустрічі з ним; установити порядок спостереження за місцевістю, наземним та повітряним противником, сигналами старшого командира, а також порядок доповіді; віддати відділенню бойовий наказ.

Приклад бойового наказу командира дозорного відділення:

1 *двід* з *ісвід* – дозорне відділення (д*від*) просувається за маршрутом: Куп'янськ, Волохів Яр, Коробочкіно, Малинівка, Чугуїв, Безлюдівка на відстані до 300 м від ГПЗ, що забезпечує спостереження та підтримку вогнем, із завданням не допустити раптового нападу противника на колону ГПЗ. Під час руху веде розвідку маршруту, місцевості та місцевих предметів.

Швидкість руху повинна бути 25 км/год.

Д*від* приступає до виконання отриманого завдання після проходження вихідного пункту.

Під час маршу спостереження вести:

⇒ рядовому Сніжку (механіку-водію) – попереду;

⇒ рядовому Шатру (навіднику-оператору) – попереду й за повітряним противником;

⇒ рядовому Ваську (кулеметнику), рядовому Міньку (стрільцю) – ліворуч;

⇒ рядовому Петренко (гранатометнику), рядовому Жуйку (помічнику гранатометника) – праворуч;

⇒ рядовому Попку (старшому стрільцю), рядовому Фесенку (стрільцю) – з тилу й за сигналами командира взводу.

Усім стрільцям бути в готовності діяти дозорними для огляду місцевості та місцевих предметів.

При зустрічі з дрібними групами противника навіднику-оператору знищувати їх вогнем із кулемета та гармати, решті особового складу бути в готовності до знищення противника через бійниці.

При зустрічі з переважаючим противником зайняти вигідну позицію, спішиться й вогнем з місця нанести йому ураження та забезпечити розгортання й вступ у бій головних сил взводу (ГПЗ).

Доповідати мені про все помічене голосом та встановленими сигналами негайно.

Сигнали оповіщення:

⇒ про радіоактивне зараження – голосом: "Радіаційна небезпека", по радіо: "222";

⇒ про хімічне та біологічне зараження – голосом: "Хімічна тривога", ракетою СХТ, по радіо: "333";

⇒ про повітряного противника – "Повітря", по радіо "444".

Сигнали управління та взаємодії:

⇒ зустрівши противника – по радіо: "Грім-666", дозорним: підняти автомат цівкою догори;

⇒ зустрівши загородження – по радіо: "Стіна-777", дозорним: підняти автомат прикладом угору;

⇒ зустрівши заражену ділянку місцевості – по радіо: "Газон-888", дозорним: підняти автомат горизонтально над головою;

⇒ рух вільний – по радіо: "Зірка-999", дозорним: показати рукою в бік руху.

Готовність до маршу о 7.30 12.06. Заступник – рядовий Шатро (навідник-оператор).

Після віддання бойового наказу та організації взаємодії командир відділення перевіряє готовність відділення до виконання бойового завдання та доповідає командиру взводу.

При проведенні розрахунків на марш командир відділення повинен визначити швидкість руху при витягуванні та зосередженні колони. Як показує досвід, її приймають рівною від 0,5 до 0,75 середньої швидкості руху колони на марші, тобто приблизно 5-12 км/год. При плануванні маршу командир відділення повинен заздалегідь передбачати максимальні та мінімальні дистанції між машинами та підрозділами згідно з обстановкою та умовами руху. Визначені статутом дистанції між машинами 25-50 м при нормальних дорожніх умовах, збільшення цих дистанцій (за досвідом навчань до 100–150 м) при русі в складних дорожніх умовах (великий запиленості, при обмеженій видимості, під час ожеледиці, по дорогах, що мають круті підйоми, узвози та повороти), а також при русі з підвищеною швидкістю забезпечує дотримування заходів безпеки та мобільність колони на марші.

Таким чином, керуючи своїм підрозділом, командир відділення на основі вивчення маршруту по карті та особистого спостереження за дорожньою обстановкою повинен дотримуватися відповідної швидкості та дистанцій для дотримування розрахункового графіка руху та дисципліни маршу. Запас ходу обчислюється відношенням запасу палива в баках машин (за вирахуванням незнижуваного за-

пасу – 0,2 заправки) до витрати палива на 1 км шляху та залежить від ємкості паливних баків (заправки), витрати палива на 1 км шляху при русі в колоні та наявності військових запасів у підрозділі.

Дії відділення на марші

Марш підрозділів починається з моменту проходження головами колон головних сил вихідного рубежу. Із самого початку маршу всі підрозділи повинні суворо дотримуватись дисципліни маршу: установленого порядку й швидкості руху; дистанцій, заходів безпеки й маскування; здійснення руху тільки по правій стороні колони, виконувати команди, які подаються, дотримуватися заходів безпеки руху та маскування.

Самостійна зупинка колони не допускається. При змушеній зупинці колони її командир подає встановлений сигнал, завдяки чому затримка інших підрозділів (машин) виключається.

Обгін однієї колони іншою здійснюється тільки з дозволу командира бригади, при цьому колона, яку обганяють, зупиняється на правій стороні дороги.

Для відділення рух починається за командою КВ. Командир *мвід* слідкує, щоб механік-водій рухався за вказаним маршрутом із вказаною швидкістю.

Мости, тунелі та інші вузькі місця на маршруті руху відділення проходить без зупинки. Зруйновані мости, заміновані або заражені ділянки маршруту відділення обходить, позначаючи напрямок обходу знаками.

За сигналом оповіщення про радіоактивне, хімічне та бактеріологічне зараження підрозділи проводять заходи захисту і, якщо нема особливих вказівок командира бригади, продовжують рух. У разі застосування противником хімічної зброї або зараження місцевості під час маршу особовий склад негайно одягає засоби захисту, колони збільшують швидкість руху з тим, щоб швидше вийти із заражених районів.

Знаходячись у дозорі, відділення просувається в указаному йому напрямку стрибками від укриття до укриття, ведучи спостереження за прилеглою місцевістю. Закриті ділянки місцевості, де можливе приховане розташування та раптовий напад противника, вузькі проходи, мости, тунелі та ущелини уважно оглядаються й при необхідності позначаються попереджувальними знаками. Про все виявлене на шляху руху та про зустріч із противником командир дозорного відділення негайно доповідає командиру, який його послав.

Дрібні групи противника відділення, як правило, знищує, а зразки озброєння, топографічні карти та інші документи захоплює й продовжує виконувати завдання.

При зустрічі з переважаючим за силою противником відділення діє залежно від обстановки: раптовим вогнем із вигідної позиції та рішучою атакою знищує його, а якщо своїми силами не в змозі знищити противника, воно стійко утримує позицію, яку займає, та забезпечує розгортання й вступ у бій колони, яку охороняє.

Взвод (відділення, танк) призначається в сторожову охорону із завданням не допустити проникнення розвідки противника до підрозділів, які охороняються, своєчасно виявити появу наземного противника, попередити про нього війська, які охороняються, і у випадку нападу противника стійко обороняти позицію, яку займають.

Взвод, призначений у сторожову охорону, складає **сторожову заставу,** якій вказується смуга охорони шириною **до 2 км.** У цій смузі застава займає зручний для оборони рубіж й обладнує на ньому основну, а при наявності часу й запасну позиції, з яких прикривається вогнем уся смуга охорони.

У сторожовий пост, призначений для охорони батальйону, розташованого на місці, або той, що призначається від сторожової застави, може бути виділене відділення (танк). Сторожовий пост займає та обладнує вказану йому позицію на відстані **до 1500 м** від підрозділу, який охороняє.

Командир *мвід*, виділеного на сторожовий пост, отримавши завдання, у призначений час займає позицію, виставляє одного-двох спостерігачів; визначає основні й запасні вогневі позиції БМП (БТР), кулеметів та гранатомета, місця для стрільби стрільців, віддає бойовий наказ, організовує систему вогню, інженерне обладнання й маскування позиції; визначає порядок несення служби.

Сторожовий пост несе службу, як правило, протягом доби.

Одиночних солдатів противника сторожовий пост захоплює в полон або знищує й доповідає про це командиру, який виставив пост. Під час наступу переважаючих сил противника сторожовий пост сміливо вступає в бій і міцно утримує позицію, що займає, до наказу на відхід.

Слід зазначити, що порядок підготовки бойових дій починається зі старших рівнів управління, а закінчується підготовкою окремого солдата. У той же час не може командир армійського корпусу передбачити рішення командира механізованого відділення в його опорному пункті. Тому командир відділення після отримання бойового завдання приймає рішення щодо розміщення сил та засобів, організації вогню, затверджує його в командира взводу, той уточнює своє рішення й з урахуванням рішення командира відділення доповідає обстановку вгору по команді. Таким чином, інформація про весь передній край, фланги й всі інші райони оборони збирається знизу доверху й лягає на карту командира армійського корпусу, звідки й починалося загальне планування бойових дій.

Бойові можливості підрозділів у загальновійськовому бою

Основні можливості механізованого відділення визначаються наявністю в них стрілецької зброї. Аналіз характеристик автоматичної зброї та снайперських гвинтівок свідчить про те, що як вітчизняні, так і ті зразки, якими озброєні механізовані підрозділи в провідних країнах світу, мають практично однакову бойову швидкострільність. Вона в середньому складає 150 пострілів за хвилину для кулеметів, 100 – для автоматів при стрільбі чергами та 30 – для снайперських гвинтівок.

Якщо ж піхотинці будуть вести вогонь з указаною швидкострільністю, вони витратять боєприпаси, які носять із собою, протягом 1-2 хвилин, а реальний бій чи термін, після якого можуть бути поповнені боєприпаси, може тривати до кількох годин, а іноді й діб.

Таким чином, сумарний час стрільби піхотинця в бою складає до 1 % часу ведення ним бою. Решту часу в бою піхотинець витрачає в основному на пересування, підготовку до стрільби, оцінку її результатів та очікування виходу цілі на відстань прицільного (ефективного, а іноді й кинджального) вогню. Тому перед піхотинцем постає завдання розподілення боєприпасів за етапами бою з метою досягнення максимального ефекту від застосування стрілецької зброї.

Етап бою з відстані рубежу переходу до атаки до переднього краю (час "Ч") може тривати 7-12 хвилин, за цей час витрачання боєприпасів буде складати 10-20 % запасу (до двадцяти-тридцяти пострілів).

У механізованому відділенні бойові можливості будуть визначатися тактико-технічними характеристиками зброї й рівнем підготовки особового складу. Більш детально розглянемо бойові можливості військ у наступних розділах.

2.4. ОСНОВИ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (ВЗВОД В ОБОРОНІ)

Взвод в обороні призначений для виконання завдань щодо втримання займаних районів місцевості, рубежів і позицій, відбиття наступу противника й нанесення ураження його наступаючим підрозділам.

Механізований (танковий) взвод обороняється, як правило, у складі роти. Придане механізованому взводу гранатометне відділення діє в бойовому порядку взводу, залежно від обстановки й рішення командира механізованого підрозділу може виконувати завдання самостійно або разом із механізованими відділеннями. Для вирішення завдань самостійно гранатометному відділенню призначається кілька вогневих рубежів, які можуть завчасно готуватися в інженерному плані. При дії в складі механізованого взводу гранатометне відділення розташовується на бойових позиціях механізованих відділень.

Взвод першого ешелону роти має завдання вогнем штатних і приданих засобів самостійно або у взаємодії з сусідами нанести противнику втрати в живій силі й техніці, відбити його атаку й утримати займаний опорний пункт.

Завдання взводу другого ешелону роти полягає в підтримці вогнем взводів першого ешелону, у знищенні живої сили й бойової техніки, що прорвалася в опорний пункт роти, у відбитті атак противника й утриманні займаного опорною пункту.

Механізований (танковий) взвод, що є резервом батальйону, займає опорний пункт у глибині його оборони й перебуває в готовності до відбиття атаки противника, що вклинився в оборону, а також диверсійно-розвідувальних груп, що діють у глибині району оборони батальйону, посилення (заміні) підрозділів першого ешелону й до вирішення інших завдань, що виникають раптово.

Механізований (танковий) взвод займає опорний пункт, а механізоване відділення (танк) й інші вогневі засоби – бойову (вогневу) позицію. Варіанти схем опорних пунктів механізованого й танкового взводів приведені на рис. 2.4.1., 2.4.2. відповідно. Варіант дій танкового взводу у вогневій засаді показаний на схемі рис. 2.4.3., схема вогню гранатометного взводу – на рис. 2.4.4. схема вогню протитанкового взводу – на рис. 2.4.5. Побудова оборони взводу включає: бойовий порядок взводу, опорний пункт взводу й систему вогню. Побудова оборони повинна забезпечити відбиття атаки противника й знищення його танків і живої сили перед переднім краєм, на флангах і в глибині оборони. Бойовий порядок механізованого взводу, залежно від поставленого завдання й умов місцевості, будується в одну або дві лінії.

Варіант бойового порядку взводу при положенні відділень у дві лінії показаний на схемі рис. 2.4.6., в одну лінію – на рис. 2.4.7.

При побудові бойового порядку взводу у дві лінії в опорних пунктах взводів, розташованих на найбільш імовірному напрямку наступу противника, позиція одного з відділень взводу з метою посилення стійкості оборони може обладнуватися в глибині опорного пункту (на другій лінії) в **100-200 м** за траншеєю.

Бойові машини піхоти (бронетранспортери) і танки в опорному пункті взводу розташовуються по фронту з інтервалом до **200 м**. Вогневі позиції для них вибираються з урахуванням умов місцевості як на передніх, так і на зворотних схилах висот із таким розрахунком, щоб забезпечувалося спостереження за противником і ведення вогню на граничну далекість прямою наводкою з гармат, кулеметів і протитанкових, керованих ракет, взаємна вогнева підтримка й можливість вести зосереджений вогонь перед переднім краєм і на флангах опорного пункту, а також кругова оборона, приховане розташування вогневих засобів і маскування. Розташування танків повинно забезпечувати при стрільбі безпеку попереду діючих механізованих підрозділів.

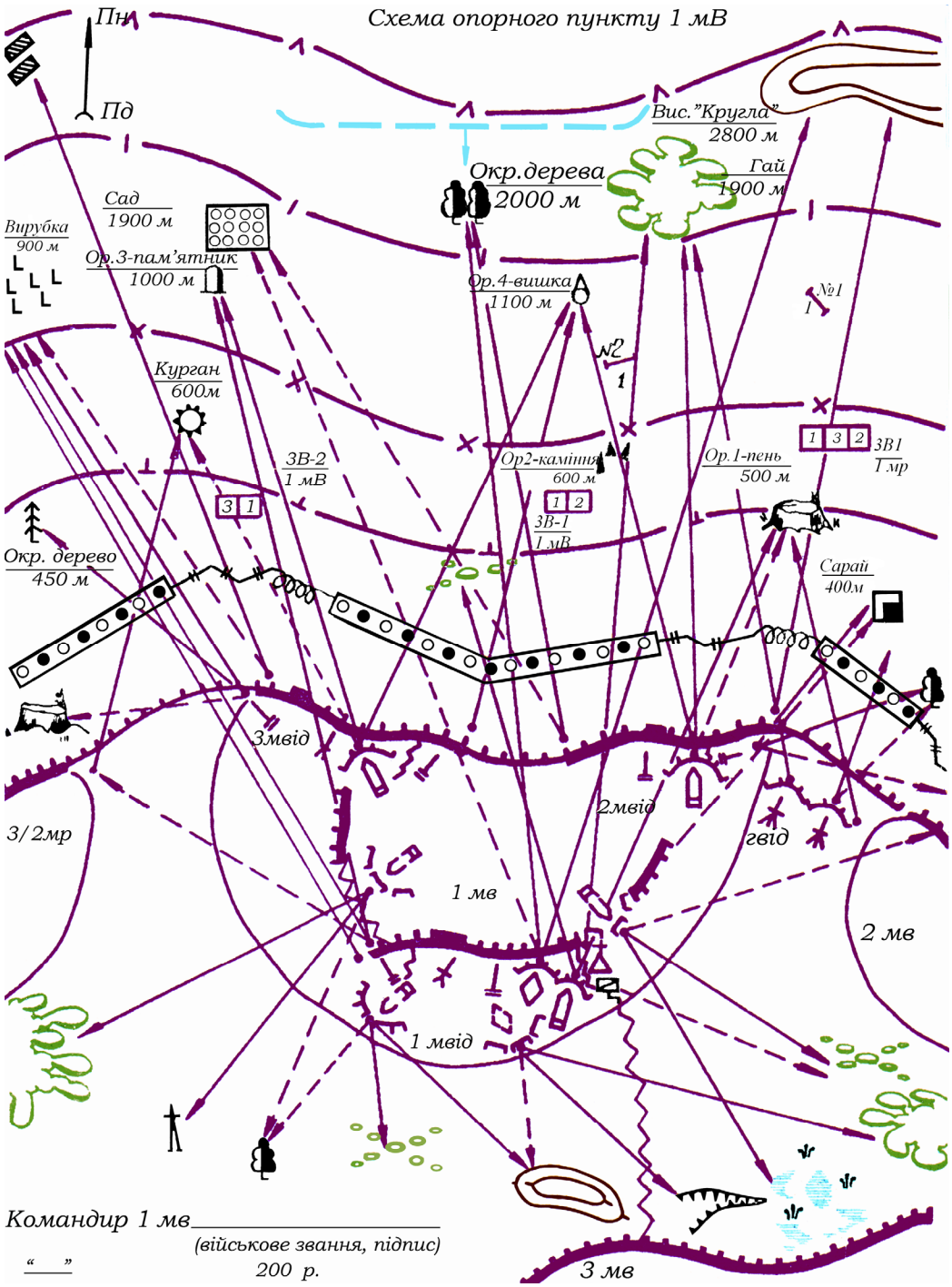

Рис. 2.4.1. Схема опорного пункту механізованого взводу (варіант)

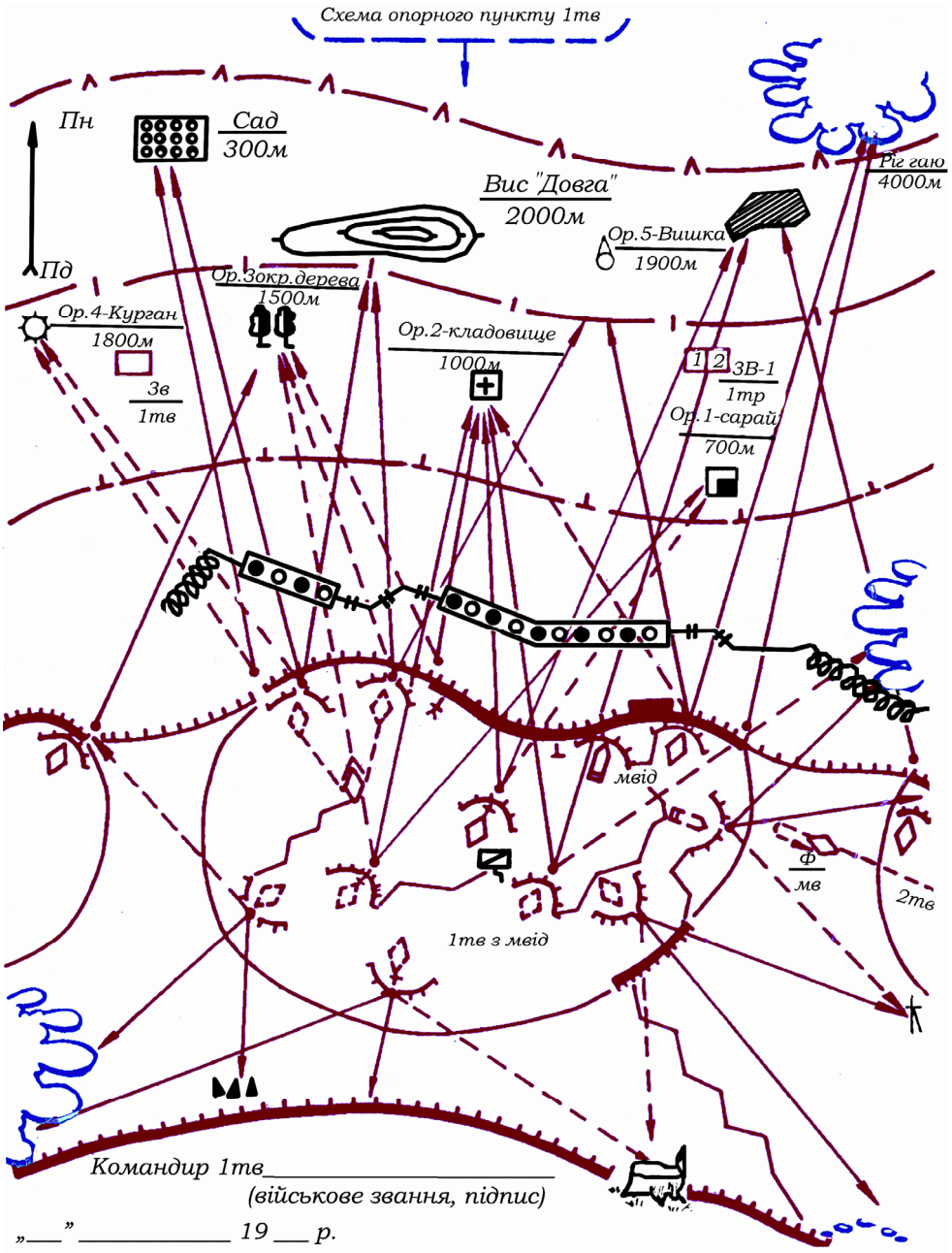

Рис. 2.4.2. Схема опорного пункту танкового взводу

Придане механізованому взводу протитанкове відділення може розташовуватися в проміжках або на фланзі опорного пункту взводу. Пе-

редбачається можливість маневру протитанкового відділення в ході бою на найнебезпечніший напрямок і для заняття кругової оборони.

Опорний пункт взводу являє собою ділянку місцевості, яка інженерно підготовлена й зайнята взводом для виконання поставленого завдання. Варіант фортифікаційного обладнання опорного пункту взводу першого ешелону роти показаний на рис. 2.4.8.

На обладнання опорного пункту взводу потрібно 1100 люд./год, 7 маш./год, танка з бульдозерним обладнанням. Матеріали: круглий ліс – 45 м^3, дріт – 135 кг. При насипанні крутостей до 30% і ходів сполучення додатково потрібно 350 люд/год. Матеріали: круглий ліс – 20 м^3, дріт – 120 кг.

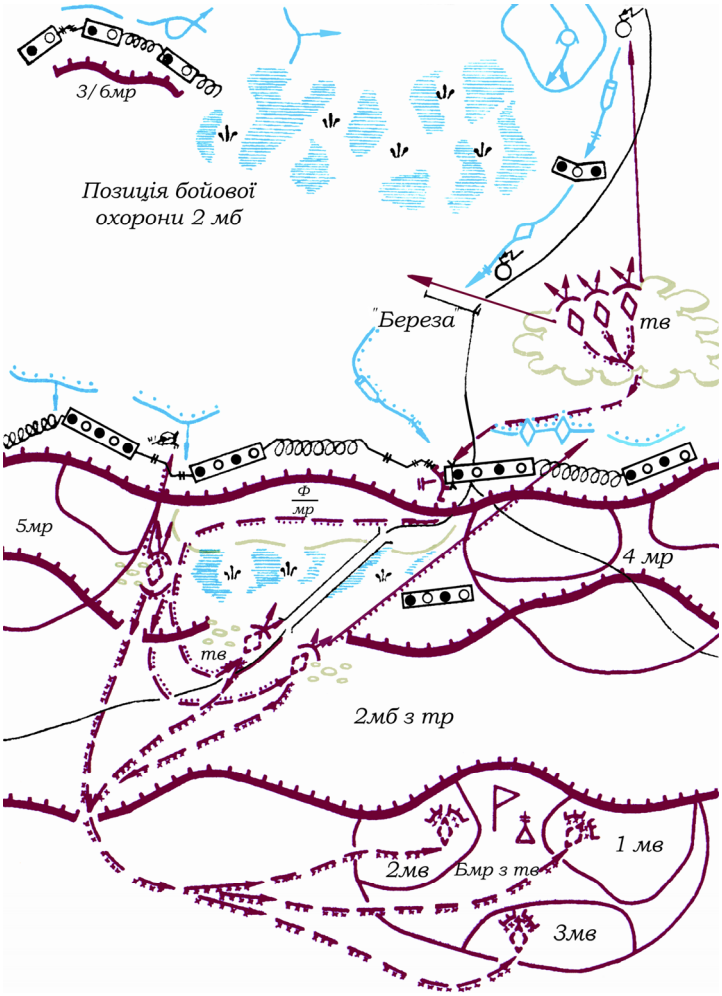

Рис. 2.4.3. Дії танкового взводу у вогневій засаді (варіант)

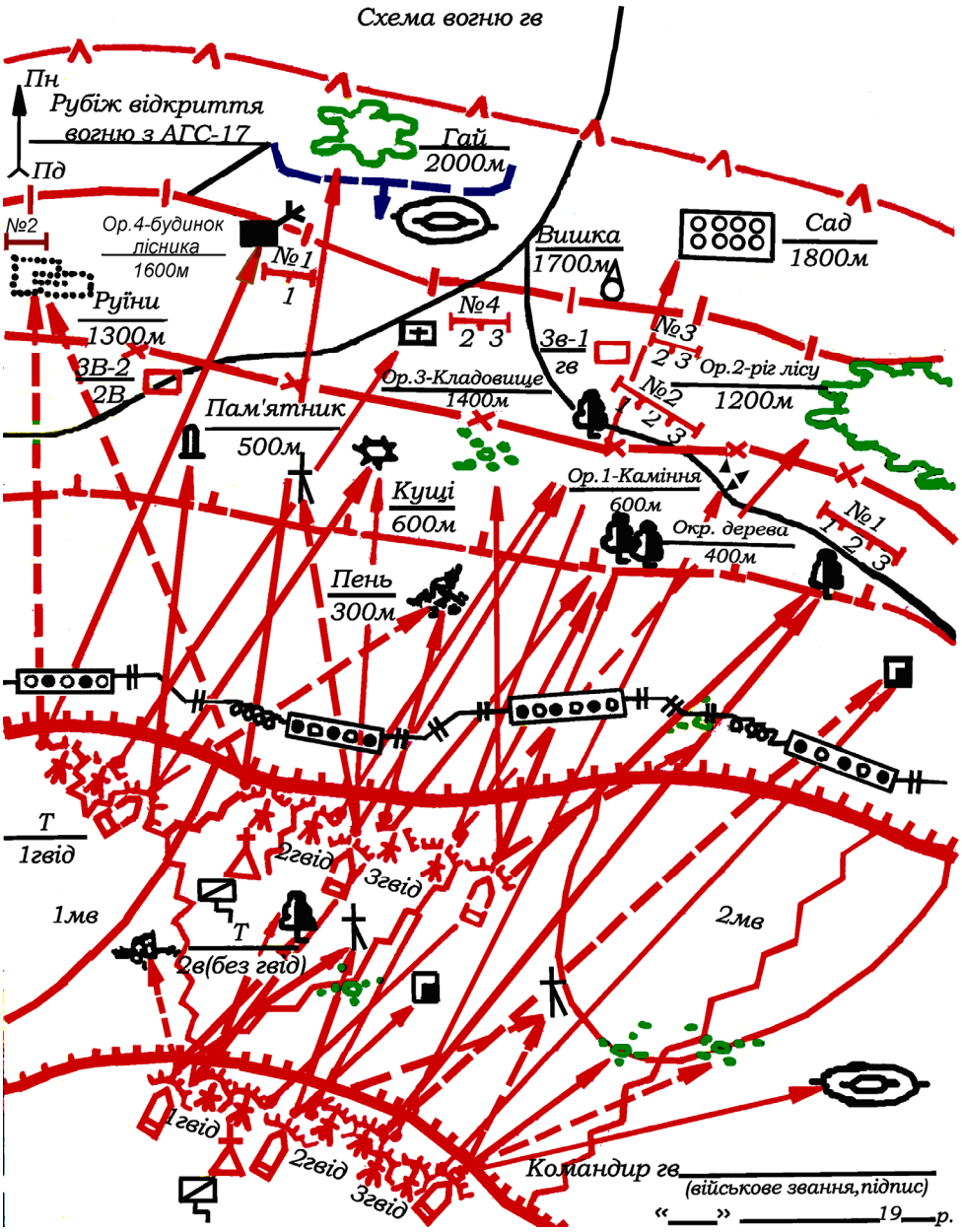

Рис. 2.4.4. Схема вогню гранатометного взводу

В опорному пункті взводу й на його флангах можуть займати вогневі позиції протитанкові засоби й танки, не підлеглі командиру взводу. Командир взводу повинен знати завдання цих засобів і підтримувати з ними тісну взаємодію.

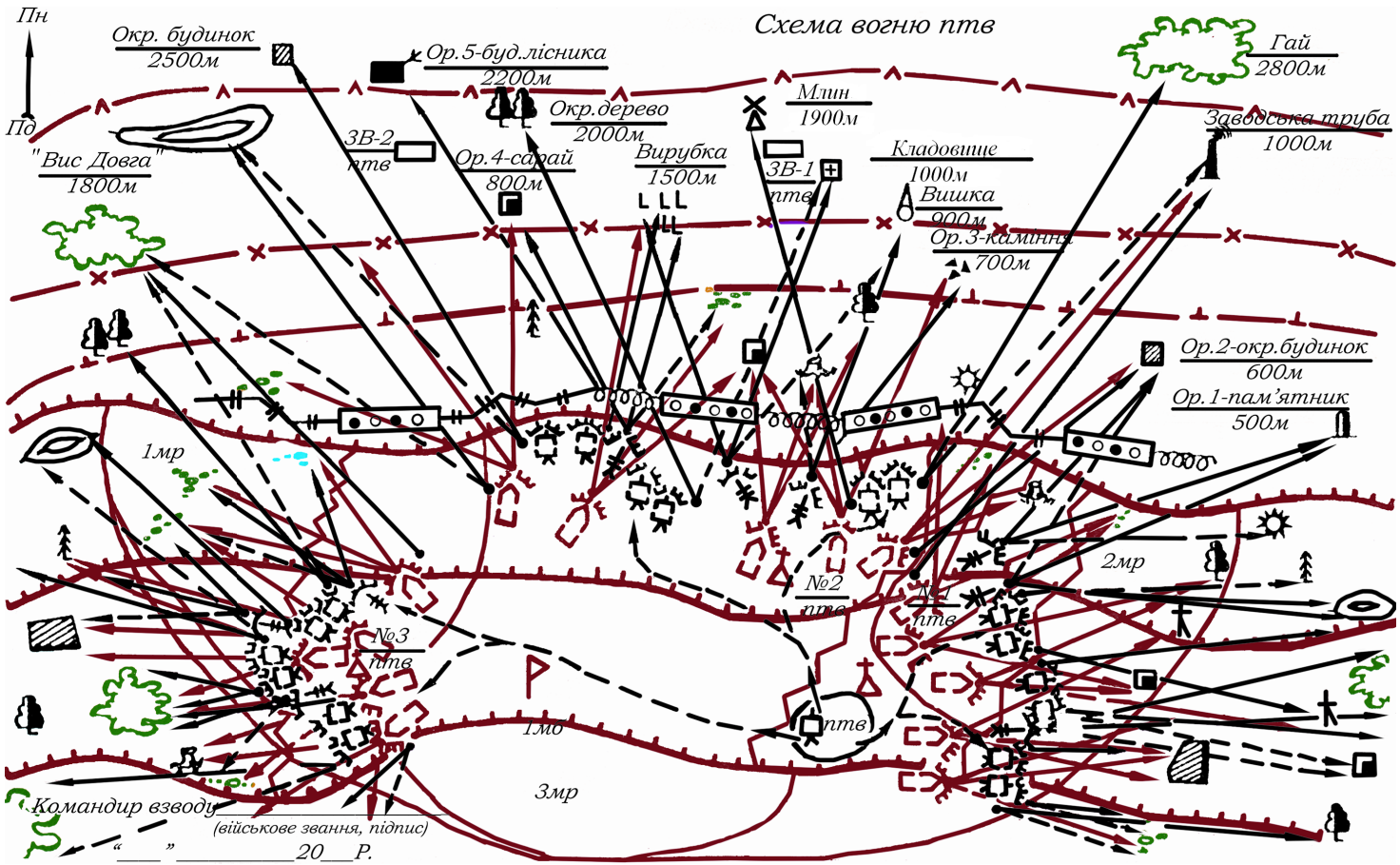

Рис. 2.4.5. Схема вогню протитанкового взводу (варіант)

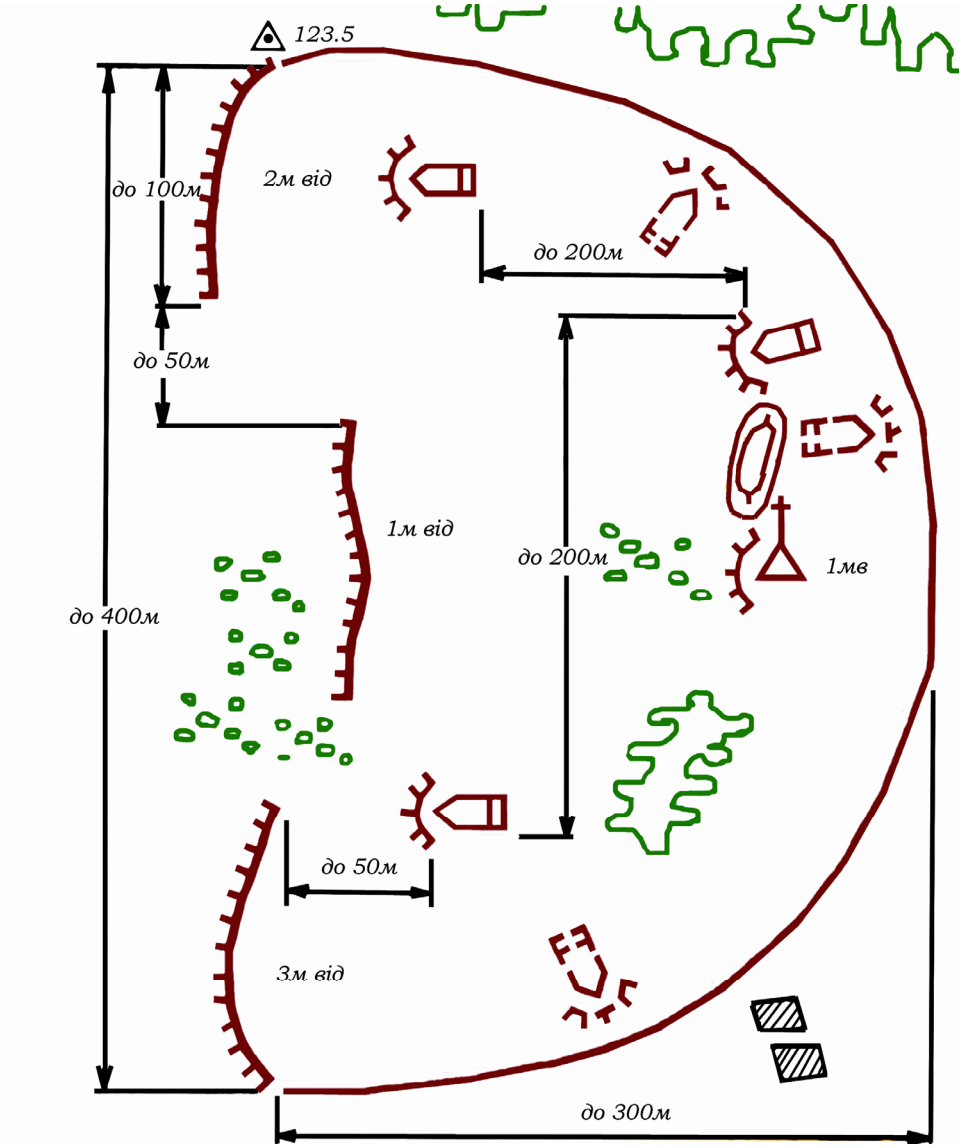

Рис. 2.4.6. Бойовий порядок механізованого взводу на БМП при положенні відділень в дві лінії (варіант)

Позиція групи керування й вогневої підтримки включає: командно-спостережний пункт командира взводу, вогневі позиції штатних і приданих вогневих засобів. Командно-спостережний пункт командира механізованого взводу розташовується зазвичай у ході сполучення (на позиції відділення, обладнаної в глибині опорного пункту).

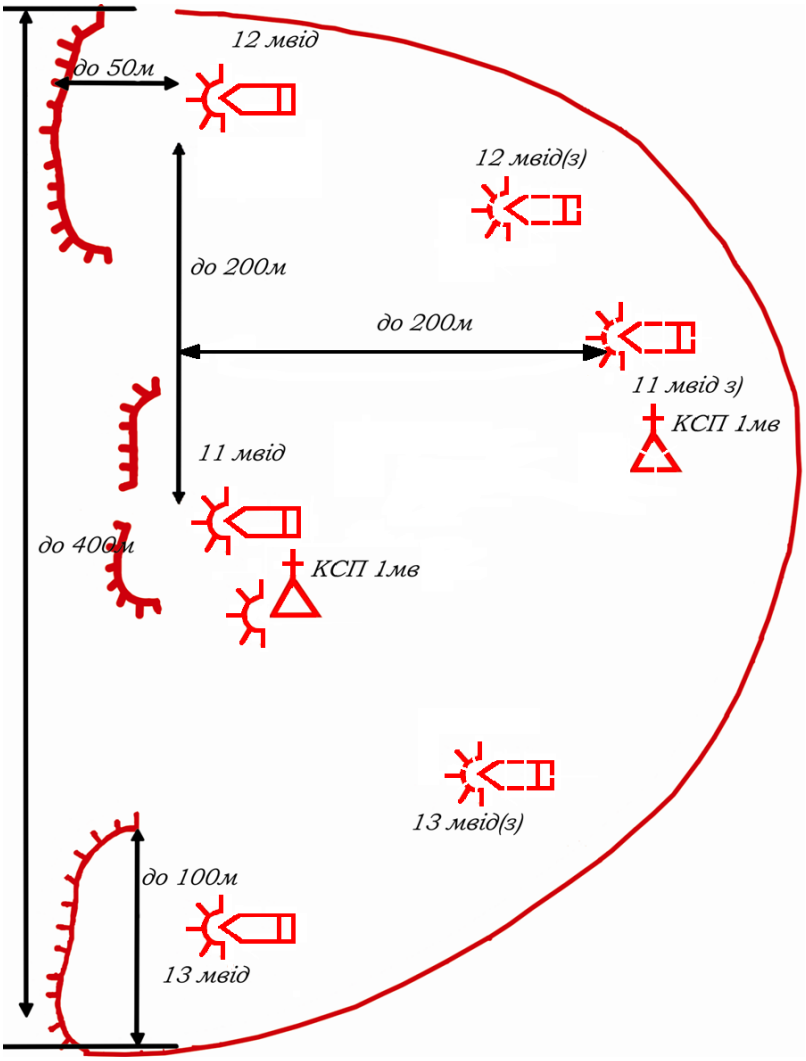

Рис. 2.4.7. Бойовий порядок механізованого взводу на БМП при положенні відділень в одну лінію

Взвод обороняє опорний пункт до **400 м** по фронту й до **300 м** у глибину. Проміжки між опорними пунктами взводів можуть бути до **300 м**. По всьому фронту опорного пункту механізованого взводу може відриватися суцільна траншея, що з'єднує окопи (позиції) відділень.

Від траншеї відривається хід сполучення до окопів для бойових машин піхоти (бронетранспортерів) і в глибину оборони до наступної траншеї. В опорному пункті обладнуються укриття для особового складу.

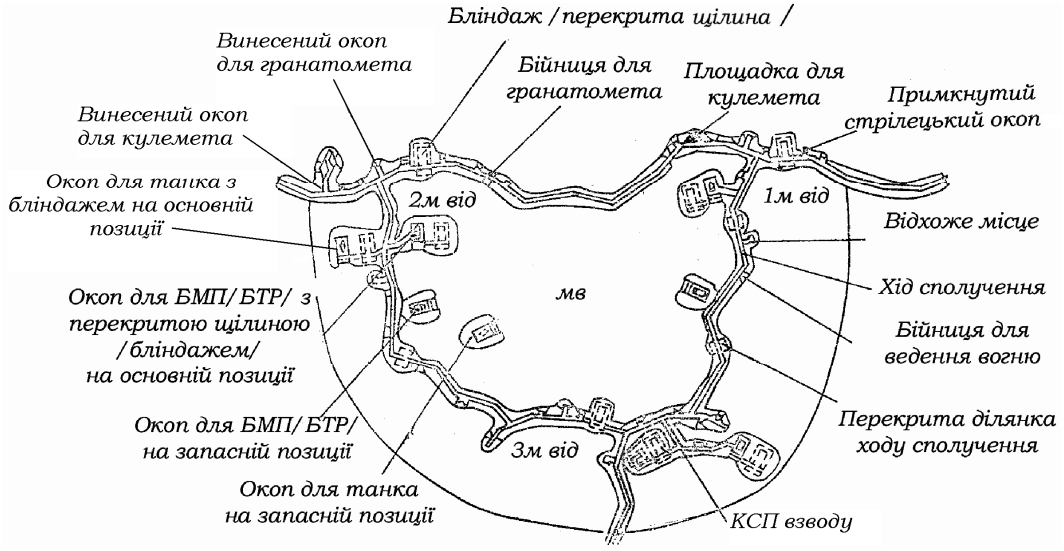

Рис. 2.4.8. Фортифікаційне обладнання опорного пункту взводу першого ешелону роти (варіант)

Траншея, окопи й хід сполучення повинні з'єднувати основні й запасні вогневі позиції та забезпечувати ведення фланкового й перехресного вогню, прихований маневр і розосередження вогневих засобів, а хід сполучення, крім того, ведення бою з противником, що вклинився в оборону, створення кругової оборони, евакуацію поранених, подачу боєприпасів і продовольства (доставку їжі). Прямолінійне накреслення траншеї й ходу сполучення не допускається. Від траншеї відривається хід сполучення до окопів для бойових машин піхоти (бронетранспортерів) і в глибину оборони до наступної траншеї. В опорному пункті обладнуються укриття для особового складу.

Перша траншея є переднім краєм оборони й обороняється взводами першого ешелону. Вона повинна забезпечити хороше спостереження за противником, найкращі умови для створення зони суцільного багатошарового вогню всіх видів перед переднім краєм, на флангах, у проміжках і ведення вогню з глибини оборони.

Друга траншея обороняється взводом другого ешелону (резерву) роти. Вона обладнується на віддаленні **400-600 м** від першої траншеї з таким розрахунком, щоб її взвод в обороні міг своїм вогнем підтримати підрозділи, що займають першу траншею, а також вести вогонь на підступах до переднього краю оборони й прикривати вогнем загородження перед ним.

Третя (четверта) траншея обороняється взводами роти другого ешелону батальйону. Вона обладнується на віддаленні **600-1000 м** (**400-600 м**) від другої (третьої) траншеї з таким розрахунком, щоб розташовані в ній вогневі засоби могли вести вогонь у смузі між другою й третьою (четвертою) траншеями, а на окремих ділянках і перед переднім краєм оборони.

Машини механізованого взводу розташовуються за другим ешелоном (резервом) батальйону разом із підрозділом забезпечення.

2.5. ОСНОВИ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (ВЗВОД У НАСТУПІ)

Тактика наступального бою безперервно змінювалась. На стадіях раннього розвитку військової справи, коли знищення противника досягалось тільки силою безпосереднього фізичного впливу воїнів холодною зброєю, наступ вівся у щільно зімкнутому строю, здійснювався на невелику глибину. Із розвитком зброї та бойової техніки глибшим та всебічнішим ставав взаємозв'язок вогню, удару та маневру. Починаючи з другої половини XIX століття, основне ураження противнику у бою стали наносити вогнем.

Досвід Великої Вітчизняної війни показує, що тільки наступ у бурхливому темпі та на велику глибину приводив до повного розгрому противника. Цьому виду бою надавалось великого значення в минулому, та особливо широкий розвиток тактика наступального бою отримала в умовах застосування сучасних засобів боротьби. Але це вже історія, в яку вписали свої сторінки й наші сучасники. Сьогодні революційно змінюються параметри ведення бойових дій, фронт і тил не мають конкретних меж із точки зору досяжності зброї, втілюються в життя людства поняття війн шостого покоління.

Тема наступу, як основного виду бою, актуальна завжди тому, що вона поєднує в собі спроможність людини піднятися в атаку на кинджальний вогонь і здатність озброєння вражати противника для досягнення перемоги над ним.

Наступ проводиться з метою розгрому (знищення) противника та оволодіння важливими районами (рубежами, об'єктами) місцевості. Він полягає в ураженні противника всіма наявними засобами, у рішучій атаці, стрімкому просуванні військ у глибину його бойового порядку, знищенні та полоненні живої сили, захопленні озброєння, техніки та намічених районів (рубежів) місцевості.

Від умов обстановки залежить вибір способу наступу, який із більшою ефективністю дозволить виконати поставлене бойове завдання.

Умови наступу визначаються факторами, які впливають на послідовність та зміст роботи командира з підготовки до бою, особливо щодо його організації, а також вибору способів переходу до наступу та його ведення. Такими факторами є: ведення наступу на початку або в ході війни; види озброєння, що використовуються; положення підрозділів до початку наступу; їх стан та можливості; склад та стан противника й характер його оборони; характер місцевості, погода, час року та доби; радіаційна, хімічна та біологічна обстановка. Способи наступу військ приведені на рис. 2.5.1.

Наступ на противника, який наступає, здійснюється шляхом зустрічного бою. Зустрічний бій ведеться тоді, коли обидві сторони намагаються вирішити свої завдання за допомогою наступу. **Умови** виникнення **зустрічного бою** можуть бути найрізноманітнішими. Він можливим буде в ході маршу, при проведенні контратак в обороні, а також під час розвитку наступу. **Мета зустрічного бою** – розгром наступаючого противника в короткі терміни, захоплення ініціативи та створення вигідних умов для подальших дій.

Наступ на противника, який відходить, здійснюється його переслідуванням, яке складається з розгрому частиною сил підрозділів прикриття противника зі стрімкими діями головних сил по шляхах, паралельних його відходу.

Рис. 2.5.1. Способи наступу військ

Переслідування противника може здійснюватися фронтально, паралельними шляхами відходу противника, а також комбіновано. **Мета** – випередити противника при захоплені вигідних рубежів й ударами у фланг та тил, завершити його розгром.

Ведення наступу на противника, який обороняється

Залежно від умов перехід до наступу на противника, який обороняється, здійснюється з положення безпосереднього зіткнення з ним або з ходу.

Наступ на противника, який обороняється, **з ходу** може здійснюватися з вихідного району, району зосередження, місць постійної дислокації, навчальних центрів, районів навчань та в ході розвитку бойових дій у глибині наступу. Сутність цього способу наступу полягає в тому, що підрозділи під прикриттям ударів авіації та вогню артилерії, висуваючись із глибини, послідовно розгортаються з похідного в передбойовий та бойовий порядки і безупинно переходять в атаку.

Перевага наступу з ходу полягає у тому, що він найбільше забезпечує прихованість підготовки й раптовість дій, максимальний захист від зброї масового ураження, виграш часу за рахунок скорочення обсягу інженерних робіт та проведення перегрупування, необхідних при наступі з положення безпосереднього зіткнення з противником.

Разом із цим здійснення такого наступу має ряд негативних факторів. При висуванні підрозділів до переднього краю оборони противника зростає фізичне та моральне напруження особового складу, витрачається багато пального та ускладнюється одночасний вихід підрозділів на рубіж переходу в атаку. Усе це вимагає точного планування висування до передньою краю та надійного придушення противника. Краще здійснювати висування вночі або в умовах обмеженої видимості.

Наступ підрозділу **на противника, який обороняється з ходу**, як правило, здійснюється з вихідного району.

Вихідний район – це район місцевості, який має природні укриття й підготовлений в інженерному плані. Він зазвичай вказується старшим командиром. Вихідний район призначається поза досяжністю наземних засобів радіолокаційної розвідки та ефективного вогню далекобійної артилерії противника з таким розрахунком, щоб на висування до його оборони витрачалось якомога менше часу. З досвіду навчань він обирається, як правило, на відстані 20-40 км від переднього краю оборони противника.

За своїми розмірами він має забезпечити розосередження порядків підрозділів, з метою захисту від усіх видів зброї противника.

Наступ на противника, який обороняється, і**з положення безпосереднього зіткнення з ним** починається в завчасно створеному згідно з рішенням командира бойовому порядку (вихідного положення). Вихідне положення для наступу займається підрозділами після необхідного перегрупування з положення оборони або з одночасною заміною підрозділів.

Суть цього способу наступу полягає в тому, що підрозділи заздалегідь та скритно займають вихідне положення та після інтенсивної вогневої підготовки й ударів авіації переходять в атаку.

При такому способі переходу до наступу є можливість краще вивчити оборону противника та місцевість, детально організувати наступ у всіх ланках, надійно подавити оборону противника вогнем усіх засобів, у тому числі й тих, які є в розпорядженні командира, а також домогтись одночасного й організованого переходу танків і піхоти в атаку.

Разом з тим, цей спосіб має й свої недоліки: зосередження великої кількості сил і засобів на вузькій ланці фронту в безпосередній близькості від противника, що є небезпечним, особливо у випадку застосування ним засобів масового ураження, потребує виконання великого обсягу інженерних робіт, утруднює збереження скритності підготовки до наступу, а отже й досягнення раптовості атаки.

Механізований (танковий) взвод наступає на фронті **до 300 м** і призначається для виконання завдань прориву оборони противника, розгрому його підрозділів, що обороняються, захоплення зазначених районів, рубежів й об'єктів, форсування водних перешкод та переслідування противника. Бойовий порядок посиленого механізованого взводу на БМП, що наступає в пішому бойовому порядку (рис. 2.5.2.), складається із ланцюга солдат, бойових машин піхоти (бронетранспортерів) та засобів посилення. Бойовий порядок посиленого механізованого взводу, що наступає на бойових машинах піхоти (рис. 2.5.3.), і танкового взводу (рис. 2.5.4-5.) складається з бойових машин з інтервалом між ними до **100 м** та засобів посилення, які діють із бойової лінії або поза нею.

Перед атакою механізованих та танкових підрозділів проводиться вогнева підготовка атаки, у ході наступу – вогнева підтримка атаки й вогневий супровід наступу підрозділів вглибині.

Танковий взвод, механізований взвод на БМП та протитанковий взвод у повному складі або окремими машинами можуть виділятися для знищення вогневих засобів противника, які спостерігаються, стрільбою прямою наводкою в ході вогневої підготовки атаки.

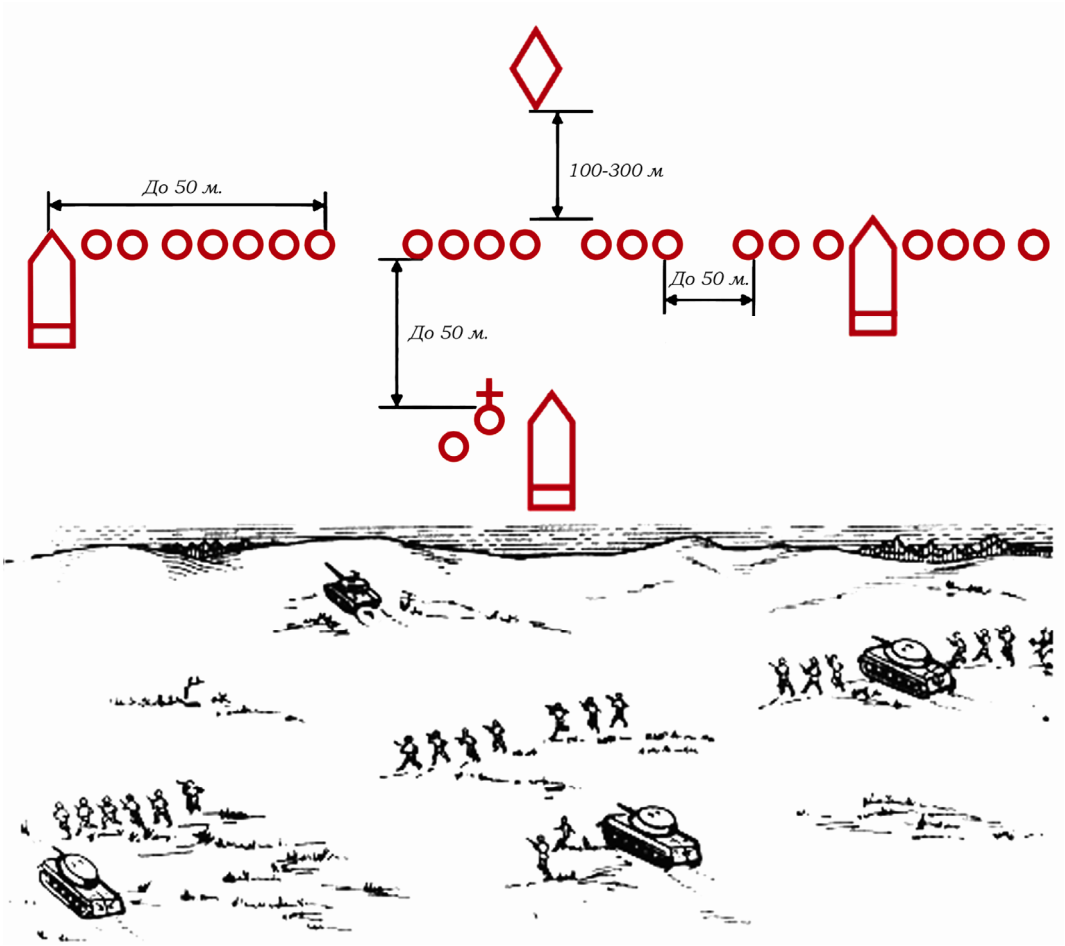

Рис. 2.5.2. Бойовий порядок посиленого механізованого взводу на БМП, що наступає в пішому бойовому порядку

Атака полягає в стрімкому й безупинному русі танкових та механізованих підрозділів у бойовому порядку в поєднанні з інтенсивним вогнем із танків, бойових машин піхоти (бронетранспортерів), а по мірі зближення з противником і з інших видів зброї з метою його знищення.

Під час атаки в пішому бойовому порядку особовий склад механізованого взводу (відділення) діє в ланцюгу безпосередньо за бойовою лінією танків на віддаленні, яке забезпечує його безпеку від розривів снарядів своєї артилерії й підтримку просування танків вогнем стрілецької зброї. Бойові машини піхоти (бронетранспортери) у цьому випадку, використовуючи складки місцевості, стрибками від рубежу до рубежу (від укриття

до укриття) просуваються за своїми відділеннями на відстані, що забезпечує надійну підтримку вогнем своєї зброї танків та особового складу, який атакує, а бойові машини піхоти – безпосередньо в ланцюгу своїх відділень. Після спішування особового складу механізованого взводу в бойових машинах піхоти залишаються навідники-оператори (НО), механіки-водії (МВ), на бронетранспортерах – навідники-кулеметники (НК), водії та заступник командира взводу, які вогнем озброєння бойових машин підтримують бій своїх підрозділів.

Під час атаки на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах) механізований взвод діє в бойовій лінії за танками на віддаленні **100-200 м.**

Варіант бойовий порядоку і завдання механізованого взводу в наступі показані на рис. 2.5.6.

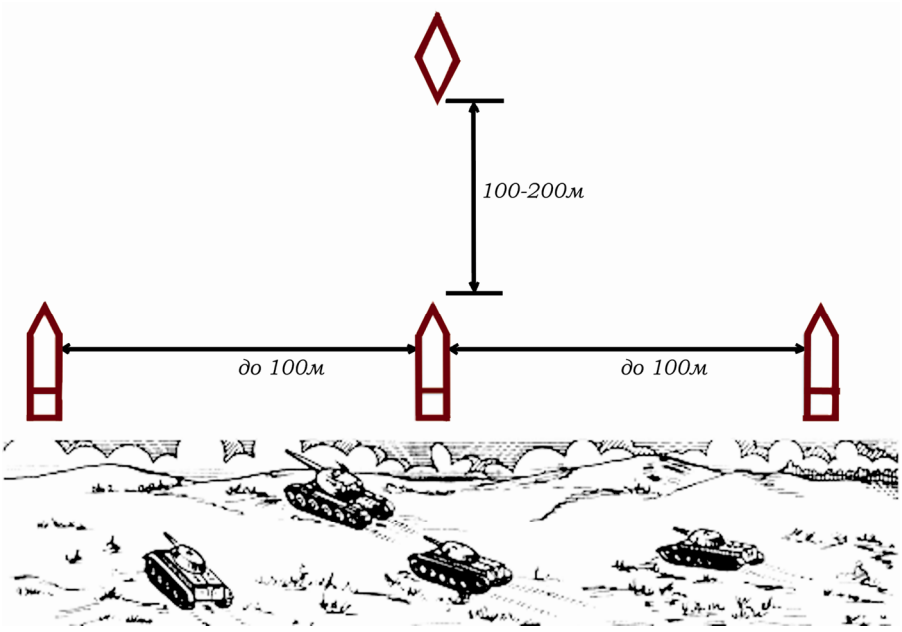

Рис. 2.5.3. Бойовий порядок посиленого танком механізованого взводу (*мв*), що наступає на бойових машинах піхоти

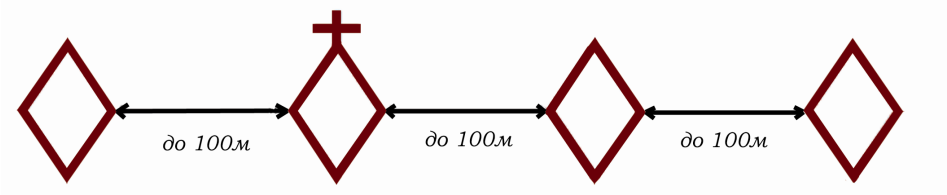

Рис. 2.5.4. Бойовий порядок танкового взводу в лінію бойових машин

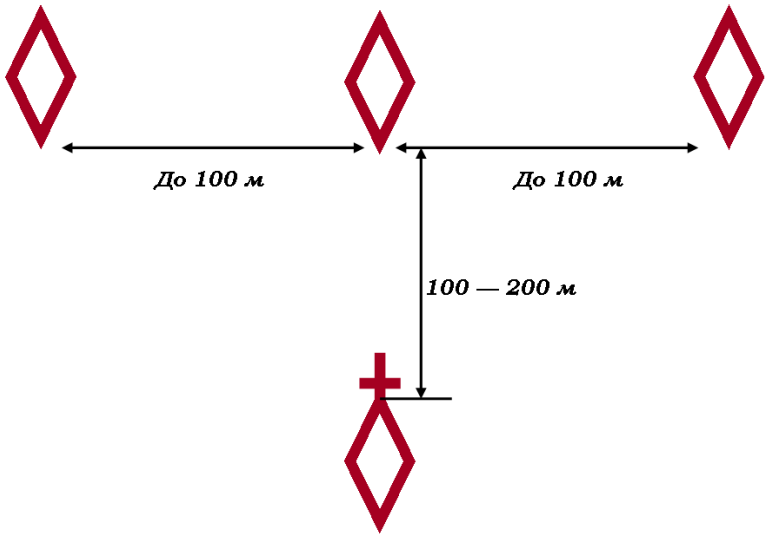

Рис. 2.5.5. Бойовий порядок танкового взводу у дві лінії бойових машин

Для забезпечення своєчасного й організованого висування, розгортання й переходу в атаку підрозділам призначаються:

⇒ маршрути висування;

⇒ вихідний пункт (рубіж);

⇒ пункти (рубежі) розгортання у взводні колони;

⇒ рубіж переходу в атаку;

⇒ рубіж безпечного віддалення;

⇒ рубіж спішування (при здійсненні атаки в пішому порядку для механізованих підрозділів).

Вихідний пункт (рубіж) призначається для своєчасного початку планового висування підрозділів із вихідного району (із рубежу). Віддаленість вихідного пункту (рубежу) від вихідного району забезпечує витягування колони із засобами підсилення та початок руху із заданою швидкістю (для колони батальйону 5-10 км).

Рубіж розгортання у взводні колони призначається за можливістю за складками місцевості в 2-3 км від переднього краю оборони противника й має виключати ураження колон вогнем протитанкових засобів ближньої дії, гармат БМП та іншої зброї піхоти.

Рубіж переходу в атаку вибирається так, щоб висування до нього підрозділів здійснювалось скрито, а віддалення його забезпечувало ведення дійсного вогню з основних видів зброї й дозволяло підрозділам безупинно на максимальній швидкості досягати переднього краю оборони противника у вказаний час ("**Ч**"). Він може призначатись на віддалі до **600 м** від переднього краю оборони противника, а інколи й більше.

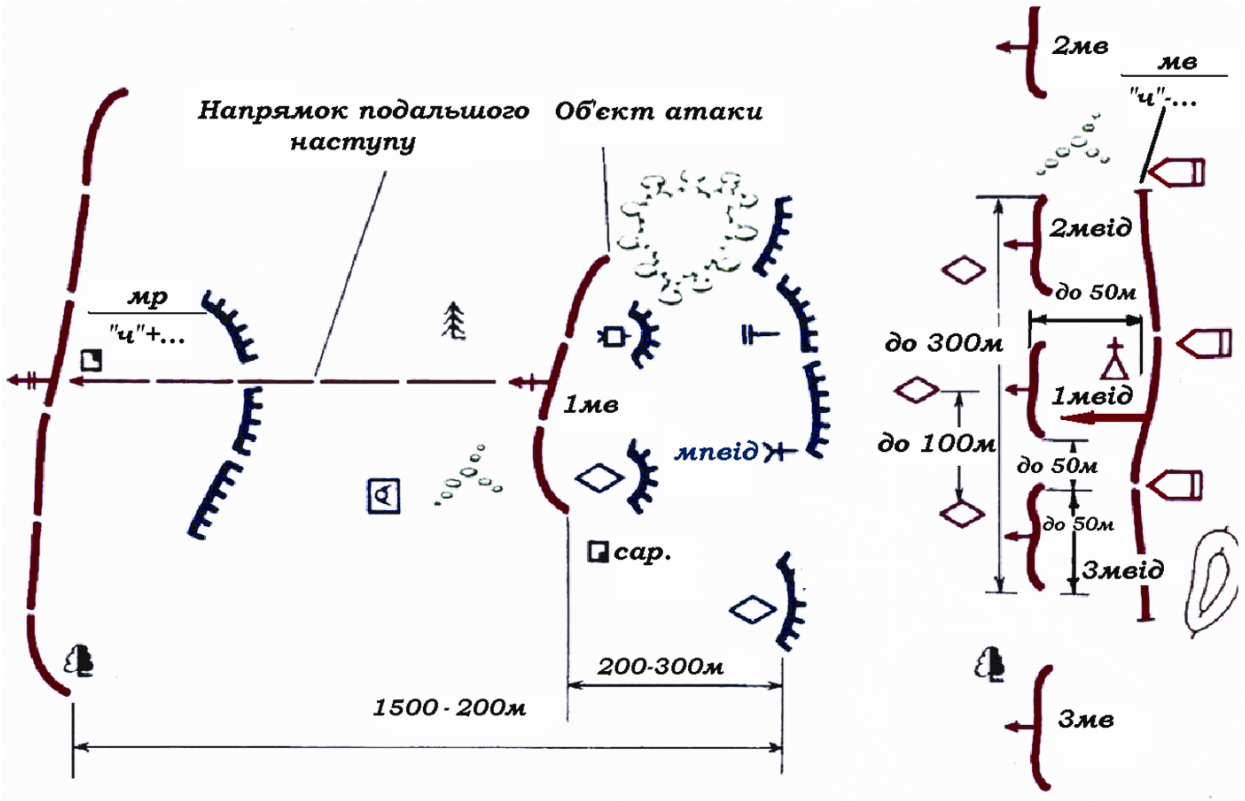

Рис. 2.5.6. Бойовий порядок і завдання механізованого взводу в наступі

Рубіж спішування призначається якомога ближче до переднього краю оборони противника, як правило, у місцях, укритих від вогню його кулеметів і протитанкових засобів ближнього бою. Він може збігатися з рубежем переходу до атаки, а інколи й ближче (300-400 м).

Рубіж безпечного віддалення призначається для забезпечення безпеки підрозділів, які висуваються у супроводі вогню артилерії (у пішому порядку – 400 м).

Підготовка наступу включає: організацію наступу; підготовку взводу до виконання бойового завдання; підготовку місця розташування у вихідному районі (на вихідній позиції); проведення заходів всебічного забезпечення; контроль готовності підрозділів до виконання бойових завдань.

Організація наступу полягає в усвідомленні завдання, оцінці обстановки, прийнятті рішення, проведенні рекогносцировки, постановці бойових завдань відділенням (екіпажам танків), організації взаємодії, управління й всебічного забезпечення наступу.

При наступі з положення безпосереднього зіткнення з противником, а якщо дозволяє обстановка, то й при наступі з ходу вся робота з організації бою проводиться на місцевості. Якщо обстановка не дозволяє організувати бій на місцевості, командир взводу усвідомлює завдання, оцінює обстановку, приймає рішення, віддає бойовий наказ й організує взаємодію по карті (схемі, на макеті місцевості), а з виходом взводу на рубіж видимості об'єктів атаки (на вихідну позицію після перегрупування або зміни підрозділів, що обороняються) завдання відділенням (танкам) і порядок взаємодії уточнюються.

При усвідомленні завдання командир взводу повинен зрозуміти: завдання роти й замисел командира роти на бій, завдання взводу (з якого рубежу, які об'єкти й цілі противника й де знищити, напрямок продовження наступу), місце взводу в бойовому порядку роти (батальйону) і його роль у бою, які об'єкти (цілі) на напрямку наступу взводу уражаються засобами старших командирів, завдання сусідів і питання, щодо яких необхідно організувати взаємодію з ними, час готовності до наступу.

При наступі з ходу командир взводу, крім того, усвідомлює порядок висування й розгортання в бойовий порядок, а при наступі з положення безпосереднього зіткнення із противником – порядок перегрупування й заміни підрозділу, що обороняється, на вихідній позиції, а також порядок її заняття.

Після усвідомлення завдання командир взводу робить висновки, у яких визначає: на знищенні яких об'єктів і цілей зосередити зусилля взводу й приданих засобів, зміст бойового завдання, в якому бойовому порядку здійснювати атаку переднього краю й наступати в глибині оборони противника, побудову бойового порядку, час на підготовку наступу.

Оцінюючи обстановку, командир взводу повинен вивчити: склад, положення й можливий характер дій противника перед фронтом наступу й на флангах, місця розташування його вогневих засобів і можливості їх маневру; стан, забезпеченість і можливості взводу й приданих підрозділів; склад, положення й характер дій сусідів й умови взаємодії з ними; характер місцевості, її захисні й маскувальні властивості, вигідні підступи, загородження й перешкоди, умови спостереження й ведення вогню. Крім того, командир взводу враховує погоду, пору року, доби і їх вплив на підготовку й ведення бою.

Рішення на наступ командир взводу приймає зазвичай у ході рекогносцировки, проведеної старшим командиром. У рішенні командир взводу визначає: порядок і способи виконання отриманого завдання (якого противника й де знищити із вказівкою порядку його ураження вогнем штатного озброєння, приданих вогневих засобів і дій взводу); бойовий порядок; завдання відділенням (танкам), приданим підрозділам, штатним і приданим вогневим засобам, порядок управління ними й інші питання.

Рішення командир взводу оформляє на робочій карті, у графічній частині якого відображається: накреслення траншей і ходів сполучення в районі оборони противника, розташування його засобів ураження перед фронтом наступу й на флангах на глибину бойового завдання взводу, можливий характер дій противника; вихідна позиція взводу, об'єкт атаки й цілі, на знищення яких необхідно зосередити зусилля взводу, цілі, що уражаються засобами старших командирів, місце й номер проходу в мінно-вибуховому загородженні, а при наступі з ходу – рубіж розгортання у взводні колони, рубіж переходу в атаку й рубіж спішування при атаці в пішому порядку.

У ході рекогносцировки командир взводу вивчає місцевість, указує орієнтири й уточнює: накреслення переднього краю оборони противника й розташування його вогневих засобів, особливо протитанкових, місця й характер загороджень, перешкод, а також цілі, що уражаються засобами старшого командира; бойові завдання відділень (танків) і приданих вогневих засобів; рубіж переходу в атаку й безпечного відділення; місця проходів у загородженнях і переходів через перешкоди і їх позначення, місця оснащення танків мінними тралами.

При наступі з ходу, крім того, уточнює маршрут висування, рубежі розгортання, місця посадки особового складу десантом на танки його спішування, а при наступі з положення безпосереднього зіткнення з противником – вихідну позицію (ділянка траншеї, окопи) для наступу, маршрути виходу бойових машин піхоти (бронетранспортерів) до взводу (відділенням), місця для пропуску танків і їх позначення.

У рекогносцировці зазвичай беруть участь командири відділень (танків), а іноді й механіки-водії (водії).

У бойовому наказі командир взводу вказує:

⇒ **у першому пункті** – орієнтири;

⇒ **у другому пункті** – склад, положення й характер дій противника, місця розташування його вогневих засобів;

⇒ **у третьому пункті** – завдання роти, взводу;

⇒ **у четвертому пункті** – об'єкти і цілі на напрямках дій взводу, які уражаються засобами старшого командирів, а також завдання сусідів;

⇒ – **у п'ятому пункті** – бойові завдання підлеглим підрозділам (танкам, вогневим засобам, безпосередньо підлеглому особовому складу, створюваним групам);

⇒ **у шостому пункті** – час готовності до виконання завдання;

⇒ **у сьомому пункті** – склад групи керування й вогневої підтримки, своє місце та місце заступника в ході наступу.

При постановці бойових завдань підлеглим командир взводу вказує:

⇒ командир механізованого (танкового) взводу – об'єкт атаки й цілі, на знищенні яких зосередити основні зусилля, напрямок продовження наступу й рубіж переходу в атаку;

⇒ командир гранатометного взводу – цілі для ураження в період вогневої підготовки атаки й з початком атаки, вогневу позицію, напрямок стрільби й порядок переміщення в ході бою;

⇒ командир протитанкового взводу – цілі для ураження, вогневу позицію (рубіж), напрямок наступу, місце в бойовому порядку.

Командири механізованого, гранатометного й протитанкового взводів при атаці в пішому порядку вказують також місця спішування.

Командир механізованого взводу при постановці завдання вказує:

⇒ своєму заступнику – порядок ведення вогню бойовими машинами піхоти (бронетранспортерами) і їх місце в бойовому порядку взводу;

⇒ кулеметнику – цілі для знищення, порядок ведення вогню й місце в бойовому порядку;

⇒ снайперу – цілі для знищення, порядок ведення вогню й місце в бойовому порядку;

⇒ санітару-стрілку – завдання й місце знаходження.

При організації взаємодії командир взводу повинен:

⇒ при наступі з ходу вказати порядок висування до рубежу переходу в атаку, розгортання в бойовий порядок, ведення вогню зі стрілецької зброї, бойових машин піхоти (бронетранспортерів) і танків, порядок руху в атаку, пророблення проходів у загородженнях, у тому числі встановлених засобами дистанційного мінування;

⇒ при наступі з положення безпосереднього зіткнення з противником указати порядок заняття вихідних позицій (ділянки траншей, окопів) для наступу, пропуску танків через бойовий порядок,

виходу й заняття своїх місць бойовими машинами піхоти (бронетранспортерами), а командир танкового взводу – порядок проходження танків через позиції механізованих підрозділів і ведення вогню при атаці;

⇒ погодити дії відділень (танків), бойових груп (пар), якщо вони створюються, між собою й з приданими вогневими засобами, із сусідами, а командири протитанкового й гранатометного взводів – дії своїх відділень із механізованими підрозділами щодо завдань, рубежів, часу й способів виконання завдань;

⇒ вказати порядок ведення вогню по повітряних цілях і заходи щодо захисту від високоточної зброї противника;

⇒ повідомити сигнали оповіщення, управління, взаємодії й порядок дій по них.

Командири механізованого, гранатометного й протитанкового взводів, крім того, указують:

⇒ номери (розпізнавальні знаки) атакуючих перед взводом танків і напрямок їх наступу;

⇒ при атаці в пішому порядку місця спішування особового складу й порядок дій після цього бойових машин піхоти (бронетранспортерів), а командир взводу на автомобілях – місця, порядок і розрахунок посадки особового складу десантом на танки, а також вимоги безпеки.

При організації управління командир взводу уточнює (доводить) радіодані й порядок користування радіо- і сигнальними засобами.

Командир взводу при здійсненні контролю виконання заходів підготовки наступу й готовності до виконання поставленого завдання перевіряє:

⇒ знання особовим складом своїх завдань і порядок їх виконання, сигналів оповіщення, управління й взаємодії;

⇒ екіпірування підлеглих і наявність запасів ракет, боєприпасів, пального й інших матеріальних засобів у встановлених нормах, засобів індивідуального захисту;

⇒ виконання заходів щодо підготовки озброєння, військової техніки й засобів зв'язку до бойового застосування.

Командир механізованого (танкового, протитанкового) взводу, виділеного для стрільби прямою наводкою, при усвідомленні завдання й оцінці обстановки повинен зрозуміти цілі для ураження під час вогневої підготовки наступу й з початком атаки – час готовності до виконання завдання, а також строки й порядок висування й заняття вогневих позицій (порядок перегрупування – при необхідності), порядок дій після виконання завдання.

У рішенні командир взводу визначає порядок виконання отриманого завдання (які цілі, коли, якими засобами знищити (подавити), порядок відкриття й припинення вогню), завдання бойовим машинам піхоти (танкам, обслугам) щодо знищення (подавлення) призначених цілей, що уціліли в ході вогневої підготовки наступу, або тих, що з'явилися знову на передньому краї й у найближчій глибині оборони противника.

При постановці завдань відділенням (танкам) командир взводу вказує основну й запасну вогневі позиції для бойової машини піхоти (танка), основний і додатковий сектор обстрілу з кожної вогневої позиції, цілі для знищення (подавлення).

Командир протитанкового взводу вказує вогневі позиції для протитанкових ракетних комплексів, цілі для ураження, місця бойових машин піхоти (бронетранспортерів).

До початку наступу командир взводу здійснює контроль готовності підрозділів до наступу, перевіряючи знання особовим складом своїх завдань, способів їх виконання, порядку взаємодії, сигналів оповіщення, управління й взаємодії, забезпеченість усім необхідним для ведення наступу, надаючи допомогу командирам відділень (танків, обслуг) в усуненні виявлених недоліків, і доповідає командиру роти про готовність до ведення наступу. При необхідності в доповіді відбиваються питання укомплектованості взводу й приданих підрозділів особовим складом, озброєнням і військовою технікою, знання особовим складом бойових завдань і порядку їх виконання, готовність до бойового застосування озброєння й військової техніки, забезпеченість взводу боєприпасами, пальним, медичним майном і засобами індивідуального захисту, морально-психологічний стан особового складу, а при необхідності й інші питання.

Танковий (протитанковий) взвод і бойові машини піхоти, що виділені для стрільби прямою наводкою, у встановлений час, як правило, у ніч перед наступом або в умовах обмеженої видимості займають вогневі позиції й готуються до виконання завдання. У деяких випадках вогневі позиції займаються з початком вогневої підготовки наступу. Засоби, що виділені для ведення вогню прямою наводкою, зі складу підрозділів, що обороняються, виконують завдання із займаних раніше вогневих позицій. Із початком вогневої підготовки наступу вони знищують зазначені або знову виявлені цілі в опорних пунктах противника на передньому краї, у найближчій глибині оборони й між ними, руйнують оборонні споруди.

Танки й бойові машини піхоти зі складу підрозділів першого ешелону переходять у наступ разом зі своїми підрозділами. При пі-

дході наступаючих підрозділів танки й бойові машини піхоти, що виділені зі складу другого ешелону, продовжують виконувати завдання до виходу атакуючих підрозділів на зазначений старшим командиром рубіж.

При наступі з ходу механізований (танковий) взвод у період вогневої підготовки наступу висувається до рубежу переходу в атаку в колоні роти.

Мінні поля, встановлені засобами дистанційного мінування противника у період висування, долаються по проходах, прорублених засобами старшого командира. При застосуванні противником запальної зброї взвод швидко виходить із району пожежі, гасить вогонь на озброєнні й військовій техніці, продовжує виконувати поставлене завдання.

Гранатометний і протитанковий взводи можуть заздалегідь висунутися на вогневі позиції для підтримки наступу й атаки механізованих і танкових підрозділів у порядку, зазначеному командиром батальйону.

Якщо командиром роти призначений пункт розгортання у взводні колони, то взводи після його проходження самостійно з максимально припустимою швидкістю виходять на свої напрямки. Із підходом до рубежу переходу в атаку взводи за командою командира роти розгортаються в бойовий порядок і, знищуючи противника вогнем з ходу, продовжують рух до переднього краю оборони противника. При цьому механізований взвод діє слідом за танками й знищує вогневі засоби противника, у першу чергу протитанкові, не даючи противнику можливості відітнути себе від танків.

Механізований взвод на автомобілях і танки з виходом на рубіж посадки десантом на танки зупиняються, особовий склад висаджується з автомобілів і відповідно до зробленого розрахунку, дотримуючись вимог заходів безпеки, робить посадку десантом на танки. Танки з десантом продовжують висування до рубежу переходу в атаку, а автомобілі висуваються у встановлені місця збору.

При атаці в пішому порядку командир механізованого взводу з підходом до встановленого рубежу спішування подає, а командири відділень дублюють команду: "**Взвод (відділення) – приготуватися ДО СПІШУВАННЯ**". За цією командою бойові машини піхоти (бронетранспортери) доганяють танки, особовий склад ставить зброю на запобіжник, виймає його з бійниць і готується до спішування.

Із виходом взводу на рубіж спішування за командою командира взводу: "**Взвод – ДО МАШИН**" – механіки-водії (водії) бойових машин піхоти (бронетранспортерів), а при висуванні взводу десантом на танках і механіки-водії танків зменшують швидкість руху машин або,

використовуючи наявні укриття, роблять коротку зупинку. Відділення за командою своїх командирів: "**Відділення – ДО МАШИНИ**" – швидко вискакують із машин, а за командою: "**Відділення, у напрямок такого-то предмету – до бою, УПЕРЕД**" – розгортаються в ланцюг і, ведучи інтенсивний вогонь на ходу, прискореним кроком або бігцем продовжують рух до переднього краю оборони противника.

Наступ із положення безпосереднього зіткнення з противником взвод починає після проведення вогневої підготовки наступу, під час якої він вогнем своєї зброї знищує виявлені вогневі засоби, а також живу силу противника в об'єкті атаки й на його флангах. Командир взводу управляє вогнем підлеглих, веде спостереження за діями противника, цілями, що підлягають знищенню й подавленню в ході вогневої підготовки наступу на напрямку наступу взводу, і про результати спостереження доповідає командиру роти.

В установлений час за командою (сигналом) старшого командира танковий взвод, що займає вихідну (вичікувальну) позицію, починає висування до рубежу переходу в атаку. За танками починають рух і бойові машини піхоти (бронетранспортери) механізованих взводів. Із підходом до рубежу переходу в атаку танковий взвод розгортається в бойову лінію й із максимально припустимою швидкістю продовжує рух, знищуючи противника вогнем із ходу. Бойові машини піхоти (бронетранспортери) підходять до своїх відділень, ведучи вогонь з ходу або під час коротких зупинок.

Із підходом танків до вихідного положення для наступу командир механізованого взводу командує: "**Взвод – приготуватися ДО АТАКИ**" і потім: "**Позначити проходи ДЛЯ ТАНКІВ**".

Після проходження танками вихідного положення командир механізованого взводу подає команду: "**Взвод, в атаку – УПЕРЕД**", – за якою особовий склад вискакує із траншей (окопів) і прискореним кроком або бігцем слідом за танками атакує противника, рухаючись у напрямку проходів у загородженнях. Бойові машини піхоти (бронетранспортери), рухаючись за своїми відділеннями, вогнем підтримують атаку танків й особового складу.

При зближенні з противником на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах) командир взводу з виходом їх на позицію подає команду: "**Взвод – ДО МАШИН**", "**ПО МІСЦЯХ**". Особовий склад взводу робить посадку в машини й готується для ведення вогню з ходу. Взвод на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах) на максимальній швидкості висувається до рубежу спішування, ведучи вогонь на ходу. На рубежі спішування взвод діє аналогічно наступу, з ходу.

При атаці на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах) посадка в них особового складу механізованого взводу здійснюється під час вогневої підготовки наступу у вихідному положенні до наступу. Бойові машини піхоти (бронетранспортери) за командою (сигналом) командира взводу потай підходять до своїх відділень, використовуючи складки місцевості, і роблять зупинку. Особовий склад за командою командира взводу робить посадку в машини й готується до ведення вогню з ходу, а з переходом в атаку відкриває вогонь.

З переходом в атаку командир взводу уточнює положення противника, а при необхідності – бойові завдання відділенням (танкам) і порядок подолання загороджень.

Гранатометний і протитанковий взводи в ході вогневої підготовки наступу й з початком атаки вогнем із займаних вогневих позицій знищують живу силу й вогневі засоби на передньому краї оборони противника.

Подолання загороджень перед переднім краєм оборони противника здійснюється під прикриттям вогню артилерії, бойових гелікоптерів, гранатометного й протитанкового взводів, а також при взаємній підтримці вогню танків, бойових машин піхоти (бронетранспортерів) і стрілецької зброї.

Танки й бойові машини піхоти, оснащені мінними тралами, долають мінне поле противника в бойовому порядку по своїх напрямках, усі інші – установленим порядком проробленими проходами.

При цьому особовий склад механізованого, гранатометного й протитанкового взводів, що атакує противника в пішому порядку, долає мінне поле слідом за танками по їх коліях або по прорублених проходах. Із підходом особового складу до загороджень за командою командира взводу відділення під прикриттям вогню групи керування й вогневої підтримки, а при наступі у дві лінії й вогню одного з відділень, у встановленому порядку на ходу займають місця в колоні взводу. Бойові машини піхоти (бронетранспортери) у цей час вогнем під час коротких зупинок знищують вогневі засоби противника, що перешкоджають танкам й особовому складу долати загородження. Вони долають загородження за особовим складом взводу.

Танковий взвод після проходу загородження стрімко атакує противника, знищуючи вогнем з ходу в першу чергу його протитанкові засоби й вогневі засоби, що перешкоджають подоланню загороджень механізованими підрозділами.

Після подолання загороджень механізований взвод, що наступає в пішому порядку, за командою командира взводу: "**Взвод, в напрямку такого-то предмета, до бою – УПЕРЕД**" або "**Взвод, за мною, до бою – УПЕРЕД**" **–** бігцем у встановленому порядку розгортається в ланцюг,

відкриває вогонь зі своєї зброї й стрімко атакує противника. Наблизившись до траншеї противника на **25-40 м**, за командою командира взводу: "**Взвод, гранатами – ВОГОНЬ**" – особовий склад закидає противника гранатами й у точно встановлений час (**"Ч"**) із криком "**СЛАВА**" слідом за танками вривається на передній край оборони, знищує противника вогнем упритул, опановує об'єктом атаки й неспинно продовжує наступ у зазначеному напрямку.

Бойові машини піхоти (бронетранспортери) після проходу загороджень виходять на свої напрямки наступу й вогнем своєї зброї підтримують їхню атаку, діючи за ланцюгом свого підрозділу.

Механізований взвод при атаці на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах), подолавши мінне поле слідом за танками в точно встановлений час ("**Ч**"), стрімко вривається на передній край оборони противника, знищує його вогневі засоби, у першу чергу протитанкові, і, використовуючи результати вогневої ураження, швидко й неспинно наступає вглибину.

У тому випадку, коли перед механізованим взводом танки не діють, взвод атакує противника відразу за розривами снарядів своєї артилерії.

Безпечне віддалення від розривів снарядів своєї артилерії складає:

⇒ для танків – **200 м;**

⇒ для бойових машин піхоти (бронетранспортерів) – **300 м**;

⇒ для особового складу, що атакує противника в пішому порядку, – **400 м**.

Придане взводу вогнеметне відділення, наступаючи в бойових порядках взводу, знищує противника в траншеях, ходах сполучення й інших фортифікаційних спорудженнях.

Гранатометний взвод після ураження цілей або з підходом механізованих підрозділів до рубежу безпечного віддалення від розривів гранат за командою (сигналом) командира батальйону або самостійно переносить вогонь углибину по ожилих або знову виявлених цілях. У ході наступу вогневі позиції гранатометного взводу повинні бути на відстані 300 м від бойових порядків рот першого ешелону. Взвод із гранатометами, установленими на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах), діє звичайно в бойових порядках механізованих підрозділів.

Протитанковий взвод (протитанкове відділення роти), діючи в бойових порядках механізованих підрозділів або в проміжках між ними, із послідовно займаних вогневих позицій за командою (сигналом) командира батальйону (роти), використовуючи цілеуказування наступаючих підрозділів або самостійно, знищує танки й інші броньовані машини противника, що перешкоджають просуванню танків і механізованих взводів.

При веденні вогню із землі обслугами гранатометного й протитанкового взводів їх бойові машини піхоти (бронетранспортери) займають укриття поруч або за обслугами на відстані до **100 м**, своїм вогнем прикривають їх вогневі позиції й підтримують бій механізованих підрозділів. Автомобілі цих взводів, використовуючи складки місцевості й інші укриття, розташовуються на відстані до **400 м** від вогневих позицій взводів (обслуг).

Переміщення гранатометного й протитанкового взводів здійснюється взводом або відділеннями, для того щоб забезпечувалася безперервна підтримка механізованих підрозділів.

При наступі в пішому порядку командир механізованого взводу із групою керування й вогневої підтримки спішується й просувається за ланцюгом взводу в такому місці, звідки зручніше спостерігати за діями взводу й управляти ним. Керування вогнем і рухом бойових машин піхоти (бронетранспортерів) командир взводу здійснює через свого заступника.

Командири гранатометного й протитанкового взводів перебувають у бойовому порядку взводу, а якщо взвод по відділеннях надається мотострілковим ротам, – при одному з відділень.

Опанувавши об'єктом атаки, взвод продовжує наступати в зазначеному напрямку, знищуючи противника перед фронтом наступу й на флангах. Командир взводу доповідає командиру роти про виконання завдання: досягнутий рубіж, склад, положення й характер дій противника на напрямку наступу взводу й своє рішення.

Бій у глибині оборони противника характеризується нерівномірністю просування підрозділів і розвивається в складній обстановці, що швидко змінюється. Успішне просування хоча б одного відділення (танка) або сусідів командир взводу негайно використовує для розвитку успіху.

При відставанні сусідів взвод, не припиняючи наступу, частиною вогневих засобів подавляє цілі, що заважають просуванню сусідів. Краща допомога сусідам – просування взводу вперед.

Опорний пункт, у якому противник чинить опір, взвод обходить й атакує його з флангу або з тилу. Для маневру використовуються складки місцевості, проміжки в бойових порядках або відкриті фланги противника, з метою прихування маневру застосовуються аерозолі. Маневр залежно від умов обстановки й місцевості може здійснюватися взводом у повному складі або частиною сил, у бойовому або передбойовому порядку.

При неможливості обходу опорного пункту противника командир взводу зосереджує вогонь взводу, приданих засобів і викликає вогонь

взаємодіючих підрозділів по цілях, що перешкоджають просуванню, висуває відділення (танки) на вигідний для атаки рубіж і одночасно вживає заходів для пророоблення проходу в загородженнях. Взвод, використовуючи результати вогневого ураження противника, атакою із фронту завершує його знищення й продовжує рух уперед.

При ослабленні опору противника механізований взвод, що наступає в пішому порядку, за командою (сигналом) старшого командира робить посадку в машини або десантом на танки. Для цього бойові машини піхоти (бронетранспортери) за командою командира взводу доганяють свої відділення, сповільнюють рух або роблять коротку зупинку (танки, виділені для дій з десантом, роблять зупинку). Особовий склад за командою командирів відділень: "**ДО МАШИНИ**" бігцем висувається до своїх бойових машин піхоти (бронетранспортерів, танків), ставить зброю на запобіжник, потім за командою: "**ПО МІСЦЯХ**" робить посадку й готується для ведення вогню з ходу. Навідники-оператори бойових машин піхоти (навідники кулеметів бронетранспортерів, навідники гармат танків) під час посадки особового складу спостерігають за противником і знищують виявлені цілі. Діючи на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах, десантом на танках), взвод продовжує виконувати завдання.

Командир механізованого взводу, що діє десантом на танках, зобов'язаний розподілити відділення й придані вогневі засоби по танках, указати підлеглим командирам завдання, уточнити сигнали на посадку, спішування й способи цілеуказування, вимоги безпеки. Діючи десантом на танках, взвод своїм вогнем знищує живу силу й вогневі засоби противника, у першу чергу протитанкові засоби ближньої дії. Для знищення противника, що перешкоджає просуванню танків, а також для надання допомоги в подоланні загороджень і перешкод особовий склад може спішуватися. З першою потребою взвод знову робить посадку десантом на танки й продовжує рух уперед.

Питання щодо контролю та самоконтролю знань

Основи сучасного загальновійськового бою

1. Основні положення загальновійськового бою.

2. Мета оборонного бою, завдання, виконанням яких досягається мета оборонного бою.

3. Мета наступального бою, завдання, виконанням яких досягається мета наступального бою.

4. Елементи бойового порядку підрозділів, з'єднань, об'єднань.
5. Зміст бою, спосіб ведення бою.
6. Вогневе ураження, система вогню.
7. Зміст рішення командира при побудові смуги оборони чи наступу.
8. Принципи ведення бою механізованим з'єднанням.
9. Сутність та зміст сучасного загальновійськового бою.
10. Характер бою, характерні риси сучасного загальновійськового бою.
11. Зміст підготовки бою (організаційні заходи, практичні заходи).
12. Методи роботи командирів та управлінь під час підготовки та ведення бою.
13. Загальні обов'язки солдата.
14. Обов'язки солдата в бою.
15. Способи пересування на полі бою.
16. Дії солдата-спостерігача, ведення спостереження.
17. Оборона, види оборони (позиційна оборона, маневрена оборона).
18. Головна мета наступу.
19. Варіанти переходу в наступ на противника.
20. Організаційна структуру механізованого відділення.
21. Порядок шикування особового складу *мвід* біля техніки.
22. Порядок розміщення особового складу *мвід* в техніці.
23. Мета оборони, умови переходу до оборони.
24. Порядок розміщення особового складу і техніки на позиції, яку обороняє механізоване відділення (варіант).
25. Обов'язки командира підрозділу при підготовці і в ході бою.
26. Зміст бойового наказу командира відділення.
27. Зміст заходів, які виконуються командиром і механізованим відділенням під час переходу до оборони в умовах безпосереднього зіткнення з противником.
28. Варіант оформлення картки вогню механізованого відділення.
29. Варіант оформлення картки вогню протитанкового відділення.
30. Призначення та завдання кочових вогневих засобів в обороні *мвід*.
31. Елементи вихідної позиції механізованого взводу.
32. Бойовий порядок *мвід*, який наступає в пішому порядку.
33. Рубежі, які призначаються, і завдання, які ставляться механізованому відділенню в наступі.
34. Схема бойового порядку механізованого відділення в наступі.
35. Зміст організації наступу механізованого відділення.
36. Зміст бойового наказу командира механізованого відділення (танка) на наступ.

Тестові питання для самооцінювання:

1. Організаційна структура, озброєння та бойова техніка *мв* (на БМП)

а) Складається: з управління взводу (2 особи), трьох механізованих відділень (по 9 осіб). У взводі – 29 осіб.

Основне озброєння і техніка: БМП-3 шт., РПГ-7В – 3шт., РКК – 4шт, КК – 1шт.

б) Складається: з управління взводу (1 особа.), трьох механізованих відділень (по 9 осіб). У взводі – 28 осіб.

Основне озброєння і техніка: БМП – 3 шт., РПГ-7В – 3шт., РКК – 2шт, КК – 1шт.

в) Складається: з управління взводу (2 особи), трьох механізованих відділень (по 9 осіб). У взводі – 29 осіб.

Основне озброєння і техніка: БМП – 2 шт., БТР – 1шт, РПГ-7В – 3шт., РКК – 4шт, КК – 1шт.

г) Складається: з управління взводу (3 особи), трьох механізованих відділень (по 9 осіб). У взводі – 30 осіб.

Основне озброєння і техніка: БМП – 3 шт., РПГ-7В – 3шт., РКК – 4шт, КК – 1шт.

д) Складається: з управління взводу (2 особи), трьох механізованих відділень (по10 осіб). У взводі – 32 особи.

Основне озброєння і техніка: БМП – 3 шт., РПГ-7В – 3 шт., РКК – 2 шт, КК – 1 шт.

2. Організаційна структура, озброєння та бойова техніка *мв* (на БТР)

а) Складається: з управління взводу (2 особи), трьох механізованих відділень (по 9 осіб). У взводі – 29 осіб.

Основне озброєння і техніка: БТР – 2 шт., БМП – 1 шт, РПГ-7В – 3 шт., РКК – 4 шт, КК – 1 шт.

б) Складається: з управління взводу (3 особи), трьох механізованих відділень (по 9 осіб). У взводі – 30 осіб.

Основне озброєння і техніка: БТР – 3 шт., РПГ-7В – 2 шт., РКК – 4 шт, КК – 1 шт.

в) Складається: з управління взводу (2 особи), трьох механізованих відділень (по 10 осіб). У взводі – 32 особи.

Основне озброєння і техніка: БТР – 3 шт., РПГ-7В – 3 шт., РКК – 4 шт, КК – 1 шт.

г) Складається: з управління взводу (2 особи), трьох механізованих відділень (по 9 осіб). У взводі – 29 осіб.

Основне озброєння і техніка: БТР –3шт., РПГ-7В – 3 шт., РКК – 4 шт, КК – 1 шт.

д) Складається: з управління взводу (2 особи), трьох механізованих відділень (по 9 осіб). У взводі – 29 осіб.

Основне озброєння і техніка: БТР – 3 шт., РПГ-7В – 3 шт., РКК – 2 шт., КК – 1 шт.

3. Організаційна структура, озброєння та бойова техніка *мвід* (на БМП)

а) Складається: із 8 осіб.

Основне озброєння і техніка: БМП – 1 шт., РПГ-7В – 2 шт., РКК – 2 шт. (або КК – 1 шт.).

б) Складається: із 10 осіб.

Основне озброєння і техніка: БМП – 1 шт., РПГ-7В – 1 шт., РКК – 1 шт. (або КК – 1 шт.).

в) Складається: із 9 осіб.

Основне озброєння і техніка: БМП – 1 шт., РПГ-7В – 1 шт., РКК – 2 шт. (або КК – 1 шт.).

г) Складається: із 11 осіб.

Основне озброєння і техніка: БМП – 1 шт., РПГ-7В – 1шт., РКК – 2шт. (або КК – 2 шт.).

д) Складається: із 9 осіб.

Основне озброєння і техніка: БМП – 1 шт., РПГ-7В – 2шт., РКК – 2 шт. (або КК – 2 шт.).

4. Організаційна структура, озброєння та бойова техніка *мвід* (на БТР)

а) Складається: із 9 осіб.

Основне озброєння і техніка: БТР – 1 шт., РПГ-7В – 2 шт., РКК – 2 шт. (або КК – 2 шт.).

б) Складається: із 10 осіб.

Основне озброєння і техніка: БТР – 1 шт., РПГ-7В – 1 шт., РКК – 1 шт. (або КК – 1 шт.).

в) Складається: із 8 осіб.

Основне озброєння і техніка: БТР – 1 шт., РПГ-7В – 2 шт., РКК – 2шт. (або КК – 1 шт.).

г) Складається: із 11 осіб.

Основне озброєння і техніка: БТР – 1 шт., РПГ-7В – 1 шт., РКК – 2 шт. (або КК – 2 шт.).

д) Складається: із 9 осіб.

Основне озброєння і техніка: БТР – 1 шт., РПГ-7В – 1 шт., РКК – 2 шт. (або КК – 1 шт.).

5. Організаційна структура, озброєння та бойова техніка протитанкового взводу

а) Складається: з управління взводу (2 особи), трьох протитанкових відділень (по 5 осіб). У взводі – 17 осіб.

Основне озброєння і техніка: БТР – 3 шт., ПТКР 9К115 "Метис" – 3 шт.

б) Складається: з управління взводу (3 особи), трьох протитанкових відділень (по 6 осіб). У взводі – 21 особа.

Основне озброєння і техніка: БТР – 3 шт., ПТКР 9К115 "Метис" – 3 шт.

в) Складається: з управління взводу (2 особи), трьох протитанкових відділень (по 4 особи). У взводі – 14 осіб.

Основне озброєння і техніка: БТР – 3шт., ПТКР 9К115 "Метис" – 3 шт.

г) Складається: з управління взводу (2 особи), трьох протитанкових відділень (по 5 осіб). У взводі – 17 осіб.

Основне озброєння і техніка: БТР – 2 шт., БМП – 1шт, ПТКР 9К115 "Метис" – 3 шт.

д) Складається: з управління взводу (2 особи), трьох протитанкових відділень (по 5 осіб). У взводі – 17 осіб.

Основне озброєння і техніка: БТР – 3шт., СПГ-9 – 3 шт.

РОЗДІЛ 3

ДІЇ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРИ БЛОКУВАННІ ПРОТИВНИКА

У ході збройного конфлікту механізовані підрозділи, крім вирішення звичайних завдань, можуть залучатися до:

⇒ блокування району ділянки місцевості, населеного пункту та ізоляції противника в ньому;

⇒ забезпечення проведення пошуку противника підрозділами внутрішніх (прикордонних) військ;

⇒ пошуку противника самостійно в блокованому й неконтрольованому районі;

⇒ оточення й переслідування противника;

⇒ несення служби на контрольно-пропускних пунктах (КПП);

⇒ охорони комунікацій, проводок і супроводу колон.

Під час посилення підрозділів прикордонних військ взвод (відділення, танк) діє як у звичайних умовах. У разі одержання наказу на відхід він здійснює його разом із підрозділами прикордонних військ.

За відсутності суцільного фронту (у ході вирішення спеціальних завдань щодо боротьби з диверсійно-розвідувальними групами противника, іррегулярними збройними формуваннями, а також підрозділами, які опинилися (залишилися) в тилу наших військ з метою обмеження маневру противника й ухилення його від бою, може застосовуватися блокування займаного ним району (ділянки) місцевості, наступне його прочісування, виявлення противника, його оточення, примушення до здачі зброї, а у разі чинення опору – знищення, при встановленому місці перебування противника може проводитися відразу його оточення в блокованому (неблокованому) районі із подальшим примушенням до здачі (знищенням).

3.1. ДІЇ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРИ БЛОКУВАННІ, ПОШУКУ, ОТОЧЕННІ, ПЕРЕСЛІДУВАННІ ПРОТИВНИКА

Блокування – це дії щодо ізоляції району ймовірного знаходження противника. Блокування здійснюються з метою:

⇒ заперечення виходу противника з району, що блокується;

⇒ забезпечення умов для знищення противника в районі, що зазначений;

⇒ захоплення (полонення) противника.

Блокування полягає в зайнятті вигідних рубежів місцевості, надійному перекритті доріг і шляхів можливого виходу (просочування) противника, його ізоляції (позбавлення доступу до джерел постачання, забороні поповнення, постачання боєприпасів і зброї) з метою наступного його роззброювання (полону) або знищення.

Блокування здійснюється заняттям механізованими підрозділами рубежів по периметру району ймовірного знаходження противника. Бойовим порядком підрозділів на рубежах, що зазначені, є стрілецький ланцюг. При цьому сили й засоби на рубежах розміщуються так, щоб між підрозділами, військовослужбовцями забезпечувався вогневий, зоровий і звуковий зв'язки.

При наявності часу особовий склад на рубежах блокування відриває окопи для стрільби лежачи (стоячи) і маскує їх. Місцевість перед фронтом підрозділів, які знаходяться на рубежах блокування, повинна прострілюватися повністю на далекість дійсного вогню із стрілецької зброї.

Відстань між військовослужбовцями на рубежі залежить від характеру місцевості й може досягати 10 м. У нічний час відстань між військовослужбовцями скорочується. Розміри довжини рубежу блокування приведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Підрозділ	Розміри довжини рубежу блокування	
	на закритій місцевості	на відкритій місцевості
відділення	250 м	500 м
взвод	750 м	1500 м
рота	2 км	5000 м

При наявності часу для ведення кругової оборони обладнуються позиції відділень, вогневі позиції БМП (БТР), вогневі позиції приданих вогневих засобів. Залежно від поставленого завдання й умов місцевості позиції механізованих відділень розташовуються в лінію або у дві лінії.

Для підсилення того чи іншого напрямку на рубежі блокування, а також для переслідування й знищення противника, що прорвався через рубіж, створюється резерв силою до 1–2 механізованих відділень. Резерв розмішується позаду підрозділів першого ешелону на найбільш загрозливому напрямку.

Бойовий порядок резерву – теж стрілецький ланцюг. Інтервали між військовослужбовцями скорочуються з метою оперативності управління резервом. Дії резерву забезпечуються вогнем БТР (БМП) із окопів або в бойовому порядку відділення, що атакує.

Вогневі позиції для кулеметів у залежності від місцевості можуть знаходитися як в стрілецькому ланцюгу підрозділу, так і позаду нього.

У місцях обмеженої видимості на прихованих підступах на віддаленні **400 м** перед рубежем блокування від кожного взводу виставляється **секрет** у складі **2-3 осіб**. До складу секрету можуть залучатися кулеметник, снайпер і стрілець із засобами зв'язку.

При наявності часу окремі ділянки перед рубежем блокування, стики між підрозділами прикриваються протипіхотними мінними полями й технічними засобами виявлення (сигналізації). Мінні поля та технічні засоби виявлення повинні знаходитись у зоні вогню зі стрілецької зброї.

Розглянутий спосіб блокування (суцільне блокування) виключає можливість виходу противника з блокованого району, але вимагає для нього застосування більшої сили.

Вихід підрозділів на рубежі блокування, їх заняття, інженерне обладнання вогневих позицій й інші заходи на рубежах виконуються приховано від противника з додержанням усіх заходів маскування, у тому числі світло- та звукомаскування. Розвідка спостереженням і підслуховуванням ведеться безупинно. Радіозасоби знаходяться в режимі чергового прийому для ведення кругової оборони. При недостатній кількості сил і засобів для суцільного блокування району знаходження противника перекриваються лише окремі напрямки, на яких вихід противника із району найбільш імовірний.

Для виконання завдань щодо блокування створюється система спостережних постів, опорних пунктів взводів у складі рот, ротних тактичних груп, контрольно-перепускних пунктів, які обладнуються на ймовірних напрямках висування передових загонів, незаконних збройних формувань (НЗФ), терористичних угруповань (ТерУгр) і диверсійно-розвідувальнх сил (ДРС) противника. Блокування противника здійснюється підрозділами, які входять до складу ешелону ізоляції (блокування), що створюється зі складу військ загальновійськового угруповання (ЗВУ).

Основними завданнями взводу на **спостережному посту** й під час блокування є:

⇒ своєчасне виявлення та знищення розвідки противника, його диверсійно-розвідувальних груп на підступах до об'єктів, які охороняються;

⇒ недопущення мінування об'єктів, які охороняються, і місцевості на підступах до них;

⇒ відбиття нападу на об'єкт, який охороняється;

⇒ надання допомоги підрозділам (колонам), які потрапили в засідку (підпали під напад).

На загрозливих напрямках, як правило, створюються взводні (ротні) опорні пункти, які можуть посилюватися гаубичними самохідно–артилерійськими взводами (батареями) зі складу гаубичного

самохідного-артилерійського дивізіону, що додається механізованому батальйону. Положення відділень (танків) у бойовому порядку механізованого (танкового) підрозділу, положення взводу (батареї) самохідних артилерійських установок визначається нормативами згідно з бойовими статутами.

Дії підрозділів **у засаді** можуть здійснюватися на загрозливих напрямках висування противника. До складу підрозділів, що залучаються для дій у засаді, можуть входити механізовані, протитанкові або танкові взводи, які приховано розташовуються на віддаленні до 1500 м у бік противника стосовно рубежу блокування.

Позиції відділень та вогневі позиції БПМ (БТР), танків маскуються з використанням властивостей місцевості й штатних засобів маскування, але в інженерному плані позиції не обладнуються. Після ведення вогню й виявлення противником вогневих засобів підрозділ залишає місце засади з використанням прихованих шляхів відходу, що обираються заздалегідь.

При боротьбі з противником основними завданнями **засад** є заборона виходу противника до важливих військових об'єктів, його знищення або захоплення. Від засади можуть виставлятися секрети і спостережні пости. Для опізнання невідомих і проведення їх нагляду, як правило, виділяються дві особи. Решта особового складу постійно тримає невідомих під прицілом, нічим не видаючи своєї присутності. Здійснюючим нагляд забороняється знаходитися на лінії вогню між нарядом і невідомими (противником). При перевірці особлива увага приділяється правильності оформлення документів, наявності в них особливих відміток, встановлених у даному районі, наявності інших ознак диверсантів. При цьому наряд, що перевіряє, повинен зберігати особливу пильність і страхувати один одного на випадок раптового нападу з боку затриманих. Якщо під час перевірки виясняється, що перед ними противник, тоді один подає непомітний сигнал "чужий". Якщо противник не зрозумів, що його опізнали, перевірка закінчується і продовжується подальший рух. Сам наряд, відійшовши на декілька кроків, падає на землю й спільно з нарядом відкриває вогонь по противнику.

У залежності від умов спостереження **сторожовий пост** у складі механізованого відділення виставляється на відстані до 1000 м від сусідніх опорних пунктів уздовж рубежу блокування. На сторожовому посту обладнується позиція відділення, вогнева позиція БМП (БТР).

Сторожовий пост у складі танка, який додатково посилюється двома-трьома стрільцями (снайперами), виставляється на відстані до 1500 м від сусідніх опорних пунктів і блокпостів.

У проміжках між підрозділами, блокпостами, сторожовими постами і секретами можуть діяти піші дозорні в складі 2-3 стрільців.

При наявності часу і засобів на окремих ділянках (напрямках) доцільно використати мінно-вибухові загородження й технічні засоби виявлення.

Весь особовий склад підрозділів блокування повинен знати:

⇒ відомості про противника;

⇒ своє завдання, завдання свого підрозділу й завдання сусідів;

⇒ завдання пошукових груп на його напрямі (склад пошукових груп, порядок проведення пошуку, час початку та закінчення пошуку, рубежі закінчення пошуку, орієнтовний час і можливі місця виходу пошукових груп на підрозділи, що блокуються);

⇒ форму одягу особового складу пошукових груп і її особливості;

⇒ сигнали взаємного опізнавання й взаємодії.

Ніхто без наказу або дозволу командира не має права покидати своє місце в бойовому порядку підрозділів. Висока готовність до негайного відкриття вогню обов'язкові для кожного військовослужбовця й підрозділу в цілому на весь період виконання завдання щодо блокування району.

При організації блокування необхідно широко використати властивості місцевості, що ускладнюють дії противника й обмежують його маневр.

Доцільно, щоб рубежі блокування примикали до таких природничих перепон, як: водосховище, непрохідне болото та інших, тобто сама природна перепона повинна блокувати противника в районі.

При появі невідомих осіб перед рубежем блокування особовий склад за зовнішніми ознаками визначає їх належність, постійно тримаючи під прицілом. Такими ознаками в невідомих осіб можуть бути:

⇒ наявність специфічних предметів екіпіровки (великих рюкзаків, речових мішків, широких поясів для носіння ножа, наявність зброї);

⇒ порушення форми одягу й невідповідності в ній;

⇒ поведінка (приховане пересування, зупинки з оглядом місцевості, орієнтування за допомогою карти);

⇒ відсутність спеціальних знаків взаємного опізнавання, встановлених у даному районі (наприклад, спеціальних нашивок або пов'язок).

Якщо сумнівів у тому, що невідомі особи є диверсантами, немає, тоді, підпустивши їх на близьку відстань, особовий склад за командою відкриває вогонь на ураження. Якщо сумніви в належності є, тоді невідомі особи підпускаються на відстань, що виключає їх втечу, і відкривається попереджувальний вогонь. Такий вогонь вимусить невідомих залягти. Після цього приймаються заходи до затримання невідомих і з'ясування їх належності. Якщо невідомі залягли,

відкрили зворотний вогонь і на даний сигнал взаємного опізнавання не відповіли, відкривається вогонь на ураження. При появі невідомих перед зайнятими рубежами в темний час доби вогонь ведеться відразу на знищення.

Демаскуючі ознаки невідомих осіб можуть бути:

⇒ ухиляння окремих затриманих від вступу в розмову;

⇒ наявність мовного акценту;

⇒ неточність в оформленні документів;

⇒ неприродна поведінка при випадковій зустрічі;

⇒ характер особистих речей і майна та поведінка затриманих при їх огляді.

Поряд із розглянутими способами боротьби підрозділів із ДРГ (виявлення, затримання або ліквідація противника) можуть створюватися засади, секрети, спостережні пости, сторожові пости, сторожові застави, розвідувально-пошукові групи, патрулі, розвідувальні дозори, а також рухомі резерви, штурмові групи, варти, відділення підсилення.

Засади, секрети, сторожові застави, сторожові пости звичайно виставляються на напрямках можливих дій РДГ, наприклад, на підступах до важливих військових об'єктів, мостів, переправ; контрольно-пропускні пости (КПП) – на дорогах і перехрестях.

Залежно від обстановки й впевненості в правильності розпізнавання вогонь може бути попереджувальним або вражаючим.

При спробі затриманих у ході перевірки ліквідувати наряд останні падають на землю, а особовий склад, що їх прикривав, відкриває вогонь. У рукопашний бій з противником вступати не рекомендується.

Блокування застосовується в поєднанні з **пошуком.**

У блокованому районі ймовірного знаходження противника здійснюється його пошук спеціально призначеними групами й підрозділами. Пошук здійснюється з метою виявлення противника, збору, підготовки й передачі даних на пункти управління механізованих підрозділів. **Пошук** противника починається після завершення блокування. Під час проведення **пошуку** противника підрозділи повинні змусити противника вийти на засідки, відкриті ділянки місцевості або зайняти невигідні позиції.

Пошук може бути суцільним або вибірковим. При суцільному пошуку оглядається весь район, при вибірковому – тільки окремі ділянки району, об'єкти, де найбільш можливе знаходження противника За способами проведення пошук може бути одностороннім, двостороннім, за напрямками, по ділянках, по об'єктах і комбінованим.

Вибір способу проведення пошуку залежить від розміру району, в якому необхідно провести пошук, характеру місцевості, існуючих в наявності сил і засобів, а також часу.

Односторонній пошук ведеться оглядом місцевості й місцевих предметів у ході одночасного руху пошукових груп за паралельними маршрутами в одному напрямку. Його доцільно застосовувати в тих випадках, коли пошукові групи здатні вийти на рубіж закінчення пошуку до темряви.

Залежно від розміру району й існуючих сил і засобів огляд усього району може бути проведений за один прохід пошукових груп від рубежу початку пошуку (вихідного рубежу) до рубежу закінчення пошуку або послідовним оглядом ділянок району. У другому випадку з метою недопущення виходу противника на оглянуту ділянку із ще не оглянутих ділянок місцевості виставляються спостережні пости в складі 2-3 особи кожний.

Вихід пошукових груп на вихідний рубіж (рубіж початку пошуку) здійснюється не раніше, ніж підрозділи займуть рубежі блокування або одночасно з їх зайняттям. Рух із вихідного рубежу починається всіма пошуковими групами одночасно в заздалегідь встановлений час або за сигналом.

Двосторонній пошук полягає в тому, що пошукові групи з протилежних боків району ідуть назустріч одна одній до певного рубежу зустрічі або за напрямками, що збігаються. Цей рубіж назначається з таким розрахунком, щоб усі пошукові групи вийшли на нього одночасно. На рубежі зустрічі можуть бути виставлені спостережні пости.

Двосторонній пошук застосовується в тих випадках, коли світлого часу на пошук мало, а довжина району або характер місцевості не дозволяють одностороннім пошуком виконати завдання до темряви.

Пошук за напрямками застосовується при недостатній кількості сил і засобів, а також на важкопрохідних ділянках місцевості, які не дозволять використати інші засоби пошуку.

Цей спосіб пошуку противника застосовується при діях у горах, заболоченій місцевості, при значному сніжному покрові. Використовується він і на місцевості, на якій забезпечується хороший огляд на великі відстані.

Пошук по об'єктах проводиться, як правило, у населених пунктах для огляду будівель і споруд. При цьому населений пункт блокується. Огляду підлягають: кожна будівля і споруда населеного пункту, усі господарські будівлі. У залежності від існуючих в наявності сил і засобів здійснюється одночасний огляд декількох будівель або їх послідовний огляд. Можливість переходу противника із неоглянутих будівель до оглянутих виключається виставленням спостережних постів поблизу будівель у ході огляду. Пошук може вестися як із одного кінця населеного пункту, так і з різних кінців одночасно.

Комбінований пошук включає в себе декілька розглянутих способів, тобто залежно від обстановки, способи пошуку в блокованому (неблокованому) районі можуть чергуватись.

При проведенні пошуку в пішому порядку пошукова група рухається в похідному або в передбойовому порядку залежно від місцевості й обраного способу пошуку.

При пошуку в передбойовому порядку відстань між відділеннями – **50-70 м**. Дозор висилається на відстань зорового зв'язку.

На відкритій місцевості пошук за напрямками може здійснюватися на БМП (БТР). При необхідності особовий склад пошукової групи може оглядати окремі місцеві предмети й ділянки в пішому порядку.

Дозори в бойовому порядку пошукової групи діють на відстані прямої видимості від групи. Склад дозору – **2-3** особи. Один із дозорних призначається старшим. Старший дозорний пересувається дещо позаду й збоку від дозорного (дозорних) і прикриває його (їх) вогнем у разі необхідності. Дозори ведуть розвідку місцевості за зазначеним маршрутом і в той же час виконують вартування пошукових груп від раптового нападу противника. Із дозорами встановлюються сигнали взаємодії. У пошуковій групі за діями дозорних призначаються спостерігачі.

При виявленні противника дозорні залягають і подають сигнал: "Бачу противника". За сигналом залягає вся пошукова група. Командир пошукової групи із 1-2 зв'язківцями потай висувається до дозорних, оцінює обстановку й приймає рішення на затримання (знищення) противника.

Якщо командир прийняв рішення на маневр підрозділу із метою оточення й наступного знищення (затримання) противника, тоді на рубежі, досягнутому пошуковою групою на момент виявлення противника, повинні залишатися спостережні пости або спостерігачі.

Декілька пошукових груп, які ведуть пошук в одному напрямку, складають єдиний пошуковий ланцюг. Відставання від ланцюга або його випередження будь-якою пошуковою групою неприпустимо, бо розрив у пошуковому ланцюзі може бути використаний противником для виходу із району блокування. При огляді якихось місцевих предметів, складок місцевості однією пошуковою групою, що спричиняє затримку всієї групи, зупиняються всі пошукові групи й очікують кінця огляду. За сигналом рух пошукових груп відновлюється.

Резерви слідують за пошуковою групою ланцюгом, як правило, у колону по одному на напрямку найбільш імовірного знаходження противника.

Якщо пошук у районі не завершений до наступу темряви, тоді пошукові групи залишаються на досягнутих рубежах. Дії на цих рубежах аналогічні діям особового складу на рубежах блокування, тобто пошукові групи блокують район на досягнутих рубежах. Із світанком пошук продовжується.

Особовий склад пошукових груп повинен знати:

⇒ дані про противника;

⇒ своє завдання, завдання свого підрозділу та завдання сусідів;

⇒ місце перебування підрозділів, що блокуються, і порядок їх дій;

⇒ сигнали взаємодії й взаємного опізнавання.

Взводу (відділенню) для проведення пошуку противника призначаються:

⇒ вихідний і кінцевий рубежі (рубіж зустрічі);

⇒ місце зосередження бойової техніки;

⇒ напрямок (азимут, смуга) пошуку, зрівняльні рубежі.

На зрівняльних рубежах уточнюються: взаємне положення підрозділів (груп) і їхні завдання, взаємодія, за необхідності напрямок подальшого руху, вирівнюється бойовий порядок.

Зрівняльні рубежі призначаються на добре видимих рівнинах:

⇒ на середньопересіченій місцевості – через **3-4 км;**

⇒ на лісисто-болотистій місцевості – через **2 км;**

⇒ у гірській місцевості – через **1,5 км;**

⇒ або через **1,5-2** години пошуку.

Темп проведення пошуку противника повинен забезпечувати ретельний огляд місцевості, будинків й інших об'єктів, прикриття підрозділів вогнем і може складати:

⇒ на відкритій місцевості – **2-4 км/год**;

⇒ на середньопересіченій – **1-2 км/год**;

⇒ у гірсько-лісистій – **0,3-0,5 км/год**.

Уночі темп пошуку може бути нижчим. У випадку проведення пошуку противника в підземних комунікаціях, у горах темп пошуку знижується в 2-3 рази.

Бойовий порядок під час проведення пошуку противника на закритій місцевості, як правило, – бойова лінія. Інтервал між військовослужбовцями в ланцюгу на відкритій місцевості може складати **10-15 м**, на закритій – **5-7 м**.

Дії бойовими групами (відділеннями) застосовуються під час подолання відкритих ділянок місцевості, в очікуванні вогню противника і в разі зближення з ним, при цьому просування здійснюється перекатом з рубежу на рубіж із взаємним прикриттям.

Під час проведення **пошуку** противника по об'єктах (під час огляду об'єктів) бойовий порядок взводу може включати:

⇒ групу огляду;

⇒ групу прикриття;

⇒ резерв;

⇒ для прикриття дій взводу може створюватися вогнева група.

Група огляду, здійснюючи взаємне прикриття, послідовно проводить огляд об'єкта.

Група прикриття блокує об'єкт і знаходиться в готовності підтримати вогнем групу огляду.

Резерв знаходиться в готовності до виконання раптово виникаючих завдань. Взвод (відділення), виділений у резерв, займає район або просувається в передбойовому порядку за підрозділами, які проводять пошук противника в готовності до блокування шляхів відходу противника, переслідування його при відході або введення в бій.

Вогнева група займає вигідний рубіж у готовності додаткової підтримки вогнем груп огляду й прикриття, а також вогневого прикриття взводу від зовнішніх атак противника.

Виявлені зброя та боєприпаси вилучаються, підозрілі особи, а також особи, які вийшли на позиції підрозділів, що блокують, оглядаються, затримуються, роззброюються й передаються правоохоронним органам.

У разі чинення противником опору малими силами взвод (відділення) знищує його самостійно. За умов виявлення переважаючого або рівного за силою противника підрозділ, при можливості, оточує його, сковує вогнем і у подальшому разом із підрозділами резерву знищує. У разі ухиляння противника від бою організується його переслідування та вивід на підрозділи, які займають рубіж блокування.

Під час проведення **пошуку** противника *в* **неблокованому районі** взвод висувається на зазначений напрямок руху, вислави вперед дозор (відділення), веде за ним спостереження в готовності підтримати вогнем. Із виходом дозору (передового відділення) на зазначений рубіж він готується до бою, взвод висувається до нього (виходить вперед на дистанцію, яка прикривається вогнем). Дозору (іншому відділенню) указується (уточнюється) наступний рубіж і рух відновляється. Віддалення дозору (відділення) повинне забезпечувати ефективну підтримку його вогнем.

При проведенні пошуку вночі пересування здійснюється безшумно з суворим дотриманням маскування. При раптовому освітленні місцевості необхідно швидко впасти на землю, не ворушитись. Продовжувати рух лише тільки тоді, коли знову стане темно.

При проведенні бою щодо знищення РДГ противника атака здійснюється навально й зухвало так само, як і вдень. При освітленні місцевості противником особовий склад не зупиняється, а рухається ще швидше. Солдат не повинен губити з виду своїх товаришів, відриватися від них.

Для досягнення раптовості під час атаки вогонь не відкривається до тих пір, поки противник не виявить підрозділ, що атакує.

Освітлення не повинно розривати бойові порядки. Особливу увагу командири підрозділів звертають на виключення можливості перестрілки між своїми підрозділами.

Важливе значення при відбитті нападу противника на об'єкт має вміле використання моменту подолання ним дротяних перешкод і мінно-вибухових загороджень, коли атака його сповільнюється. У цей час вогонь усіх вогневих засобів доводиться до вищої напруги, а противник освітлюється з максимальною інтенсивністю.

Оточення полягає в ущільненні кільця блокування до встановлення вогневого контакту із противником із метою зменшення проміжків між підрозділами, скорочення фронту блокування (створення суцільного фронту) і недопущення прориву (проникнення) противника.

У прикордонному (внутрішньому) збройному конфлікті загальновійськові підрозділи, як правило, беруть участь у блокуванні району (ділянки) місцевості, об'єкта, а підрозділи Міністерства внутрішніх справ (Прикордонних військ) проводять пошук противника в блокованому районі. У ході міжнародного збройного конфлікту (війни) механізовані підрозділи можуть залучатися до пошуку противника разом із підрозділами інших силових структур або проводити його самостійно.

При виконанні завдань щодо блокування механізовані підрозділи повинні прагнути до повного розгрому й знищення або полонення противника.

Оточення застосовується в тому випадку, коли є точні дані про місце перебування противника. На відміну від блокування району тут ізолюється не район, а сам противник.

Рубіж оточення підрозділами повинен займатися швидко й приховано для досягнення раптовості. На важкопрохідній для транспорту місцевості вихід підрозділів на рубежі оточення здійснюється в пішому порядку.

Якщо умови місцевості дозволяють використати бойові машини, тоді заняття рубежів здійснюється розгортанням підрозділів у бойовий порядок безпосередньо після висадки. При оточенні створюються групи оточення, 1-2 групи, що атакують (або групи захоплення), вогнева група й резерв.

Групи оточення діють як на рубежах блокування із завданням не допускати виходу противника з оточення. Дії групи, яка атакує, починаються відразу після завершення оточення й полягають у рішучій атаці противника з метою його знищення або захоплення в полон.

Атакуюча група може діяти як в пішому порядку (у стрілецькому ланцюзі), так і на БТР (БМП). При наявності мінометів або гранатометів АГС-17 при оточенні може створюватися вогнева група.

Завдання **вогневої групи**: підтримка вогнем підрозділів, що атакують; постановка загороджувального вогню при спробі противника проривати кільце оточення. Гранатомети АГС-17 розташовуються в стрілецькому ланцюзі груп оточення, міномети – позаду ланцюга.

Для розвідки противника, наведення на нього підрозділів, перекидання підрозділів до рубежів оточення, ураження противника вогнем бортової й стрілецької зброї в окремих випадках можуть бути використані гелікоптери.

Після ліквідації противника район бойових дій ретельно оглядається.

Переслідування

Переслідування застосовується у випадках, коли противник відходить і робить спробу сховатися, при прориві противника через рубежі блокування (оточення), при втраті вогневого контакту з противником.

Переслідування може вестися:

⇒ невідступним рухом підрозділів за противником без втрати вогневого контакту з ним;

⇒ рухом підрозділів по слідах, залишених противником на місцевості, при втраті вогневого контакту з ним;

⇒ рухом підрозділів паралельними маршрутами з метою випередження противника й перекриття можливих шляхів його відходу.

Ці способи переслідування можуть застосовуватися, поєднуючись один з одним, тобто при безпосередньому переслідуванні противника, наприклад, по слідах – одним підрозділом, не виключаючи можливості його переслідування паралельними маршрутами іншими підрозділами. Переслідування може здійснюватися як у пішому порядку, так і на бойових машинах. Для виявлення противника, який відірвався від контактного переслідування, можуть бути використані гелікоптери.

Переслідування ведеться до повної ліквідації противника. Якщо при відході противник розбивається на декілька груп, що пересуваються по різних напрямках, то переслідування організовується за кожною групою. При виявленні противника необхідно широко застосовувати маневр підрозділами й вогнем.

3.2. ДІЇ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРИ НЕСЕННІ СЛУЖБИ НА КОНТРОЛЬНО-ПРОПУСКНИХ ПУНКТАХ (КПП)

Контрольно-пропускний пункт (КПП) виставляється на межі району розташування підрозділу на основних комунікаціях у ході організації комендантської служби й супроводу колон. Завданнями контрольно-пропускного пункту є:

⇒ пропуск людей і транспорту;

⇒ виявлення й затримка підозрілих осіб та осіб, які намагаються незаконно проникнути в район розташування військ (на об'єкт).

Він може виставлятися як разом із органами (підрозділами) інших силових структур, так і самостійно. У разі спільного несення служби перевірку документів й огляд транспорту проводиться міліцією, на загальновійськові підрозділи покладаються завдання щодо охорони й оборони.

Склад контрольно-пропускного пункту може бути від трьох осіб до посиленого взводу. До складу **контрольно-пропускного пункту** можуть залучатися декілька механізованих відділень, які на загрозливих напрямках можуть посилюватися взводом мінометної батареї батальйону, одним – двома гранатометними відділеннями гранатометного взводу батальйону, а також іншими вогневими засобами зі складу підрозділів, що додаються механізованому батальйону для виконання завдань щодо блокування противника. КПП готуються для ведення кругової оборони обладнанням позицій відділень, вогневих позицій БМП (БТР) і приданих вогневих засобів згідно з нормативами, що визначаються бойовими статутами.

На контрольно-пропускному пункті можуть створюватися:

⇒ група управління;

⇒ групи перевірки документів й огляду транспортних засобів у складі підгрупи попереднього огляду й підгрупи поглибленого огляду;

⇒ групи прикриття в складі підгрупи охорони й підгрупа підтримки;

⇒ групи застосування спеціальних засобів й управління мінно-вибуховими загородженням;

⇒ резервна група (група відпочинку).

Загальновійськові підрозділи входять до складу групи прикриття або складають резерв. У разі виставлення контрольно-пропускного пункту від механізованого батальйону їм надається дозвіл на перевірку документів й огляд транспорту.

Група прикриття призначена для спостереження за громадянами, які оглядаються, і автотранспортом, підступами до контрольно-пропускного пункту, прикриття й вогневої підтримки.

Резерв призначений для відбиття нападу на контрольно-пропускний пункт, переслідування противника, який нападав, і надання допомоги підрозділам (колонам), які підпали під напад на маршрутах руху.

Опорний пункт підрозділу, резерву (контрольно-пропускний пункт) готується до кругової оборони. На підступах (на дорозі) облаштовується ділянка сповільнення руху транспортних засобів.

Для заборони обходу контрольно-пропускного пункту прилягаюча місцевість перекривається **дозорами, секретами, рухливими патрулями.**

Після прибуття на об'єкт, який охороняється, взвод займає опорний пункт та обладнує його в інженерному плані. Для бойової техніки й всіх вогневих засобів обладнуються основні, запасні (тимчасові) вогневі позиції. Траншеї й ходи сполучення відриваються в повний профіль, стрілецькі окопи, позиції вогневих засобів обладнуються амбразурами (бійницями), над ними встановлюються протиуламкові козирки. На закритих від спостереження ділянках установлюються мінні поля та сигнальні міни. Гранатометники розподіляються по фронту оборони в танконебезпечних напрямках.

Відділення може складати резерв роти.

Охорона організується відповідно до положень, викладених у розділі 8 підручника. Взвод, призначений у **спостережний пост**, підсилюється вогневими засобами. Для несення служби на КПП призначається цілодобове чергування, спостерігачі, чергові вогневі засоби по одному на позиції від кожного відділення й парний патруль. На прихованих підступах до КПП виставляються **секрети** або **сторожові засідки**. Маршрути виходу на позиції обладнуються укриттями. Уночі та в умовах обмеженої видимості для несення служби залучається не менше третьої частини особового складу спостережного посту.

Позиція контрольно-пропускного пункту (КПП) готується до кругової оборони й обладнується з урахуванням тривалого несення служби особовим складом:

⇒ відриваються траншеї повного профілю, бліндажі, укриття для боєприпасів, продовольства й води;

⇒ обладнуються місця для збереження зброї, проведення занять із бойової підготовки;

⇒ установлюються керовані мінні поля, на прихованих підступах – сигнальні міни.

У нічний час прохід і в'їзд на заставу закриваються. На КПП створюються запаси боєприпасів і продовольства до п'яти боєкомплектів, необхідна кількість освітлювальних і сигнальних засобів. Кордони охорони та сторожової застави позначаються покажчиками із вказівкою порядку поведінки.

Під час організації дій на контрольно-пропускному пункті (КПП) командир взводу приймає рішення, виводить підрозділ на зазначений рубіж, організує спостереження, призначає добре видимі вдень і вночі орієнтири, проводить рекогносцировку, організує систему вогню, взаємодію, управління та інженерне обладнання позицій. Складає схему сторожової застави (контрольно-пропускного пункту) і формуляр мінного поля.

Організуючи взаємодію, командир взводу уточнює й погоджує порядок несення служби на постах КПП, дій під час нападу противника (чергових засобів і всього контрольно-пропускного пункту), організацію пропуску військовослужбовців, цивільних осіб і транспорту, порядок відходу із займаної позиції, заходи щодо омани противника, порядок висування в разі надання допомоги підрозділам, які підпали під напад.

Особливу увагу командир взводу приділяє стосункам із місцевим населенням.

У разі виявленні підозрілих осіб командир застави вживає заходів щодо їхнього затримання, за умов учинення ними збройного опору або нападу на контрольно-пропускний пункт, військові колони негайно відкривають вогонь, а для відбиття нападу на колони висилаються чергові сили й засоби резерву.

Під час нападу на КПП бій ведеться до підходу підкріплення або одержання команди на відхід.

Призначення, склад та завдання, що покладаються на КПП

Контрольно-пропускний пункт (КПП) призначений для контролю за пересуванням людей і транспортних засобів у зоні роз'єднання (буферній, демілітаризованій зоні), як правило, розташується на перехрестях доріг, поблизу мостів, у вузьких долинах, на в'їздах у зону роз'єднання (буферну, демілітаризовану зону) і функціонують цілодобово.

Обладнання КПП:

⇒ засоби блокування руху транспортних засобів і людей;

⇒ спецмайданчик для огляду автомобілів;

⇒ укриття для особового складу;

⇒ радіо та проводові засоби зв'язку;

⇒ огородження чи інші перешкоди, що виключають можливість їх обходу (об'їзду).

Завдання, що покладаються на КПП:

⇒ огляд і перевірка людей, транспорту й вантажів, що перетинають зону роз'єднання;

⇒ запобігання проникнення порушників і незаконної доставки зброї, боєприпасів, вибухових речовин;

⇒ блокування руху транспорту та людей (часткового чи повного);

⇒ затримання громадян і транспортних засобів, що порушують режим особливого положення;

⇒ спостереження за місцевістю.

У встановлений час особовий склад КПП приступає до несення служби з перевірки транспортних засобів, перевезених вантажів і людей.

Зони огляду й очікування повинні бути відмічені білими смугами (спеціальними щитами). Автомобілі для огляду допускаються на територію КПП по одному. Поки перший на черзі автомобіль оглядається, інші з виключеними двигунами очікують огляду на відстані **не ближче 50 м.** під спостереженням групи охорони КПП. Усі автомобілі, що очікують огляду, повинні бути зупинені на безпечній відстані від КПП бути під наглядом. За сигналом автомобіля, який перевіряється, водій наступного запускає двигун, повільно під'їжджає до зони огляду, пред'являє посвідчення особи. Перш, ніж відійти від автомобіля, водій повинен відкрити всі двері, капот і багажник.

Під час огляду автомобіля водій і пасажири знаходяться в зоні очікування, що розташовується **не ближче 5 м** від автомобіля, що перевіряється. Ця зона також знаходиться під спостереженням групи охорони.

Порядок огляду транспортних засобів:

1. При огляді двигуна необхідно звернути увагу на електричні проводи, за допомогою дзеркала оглянути важкодоступні місця.

2. При огляді пасажирського салону звертається увага на сонцезахисні щитки спинки сидінь (особлива увага звертається на сидіння водія), місця під сидіннями, під килимками, між сидіннями (шукати електричні дроти, вимикачі), на місця під заднім сидінням, на місце біля заднього вікна, дверей. Окремо оглядається шухляда, кишені на дверях. При огляді не чіпати перемикачі або інші підозрілі предмети. При виявленні останніх викликати фахівця. Перевіряється звукоізоляцію в салоні.

3. При огляді багажника звертається увага на запасні колеса й місця їх кріплення, запасну шину та місця під нею, звертається увага на пакунки й такі предмети: як газети, конверти, і т.д.

4. При огляді шасі звертається увага на буфера, бампери, крила, кришки і ніші коліс, днище.

5. При огляді вантажу звертається увага на його форму та наявність проводів. Якщо можливо, вантажі перевіряються за допомогою тонких металевих штирів. Усі мішки, коробки, сумки розвантажуються й перевіряються. Якщо вантаж – пісок, цемент або гравій і т. д., огляд може зайняти дуже багато часу. Тому транспортний засіб супроводжується до місця, де вантаж може бути розвантажений і перевірений.

Забороняється доторкатися перемикачів або інших підозрілих предметів. Для цього викликається експерт.

Тільки один автомобіль повинен бути на КПП або на місці перевірки. Інші автомобілі повинні чекати на відстані принаймні **40-50 м** поза КПП із виключеними двигунами. За сигналом особового складу КПП наступний автомобіль запускає двигун і повільно наближається для огляду.

Якщо пасажирам пропонують залишити автомобіль, вони повинні стояти спиною до охоронця. Його зброя направлена на пасажирів, але він не виявляє ворожих намірів. Охоронець повинен бути весь час надійно захищений. У випадку виникнення підозри нападу охоронець перезаряджає зброю, як попередження.

Водія й пасажирів просять показати їх посвідчення особи та просять вийти з автомобіля. Пасажири відводяться приблизно **за 5 м** від автомобіля та перебувають там до закінчення огляду автомобіля під наглядом охорони КПП. Перед перевіркою водій відчиняє всі двері, капот і багажник. Літні люди й маленькі діти можуть залишатися в автомобілі.

Після закінчення перевірки транспортного засобу робиться запис із відміткою: час перевірки, прізвище водія, марка автомобіля й номерний знак, напрямок руху та пункт призначення.

У випадку виявлення зброї, боєприпасів, вибухових речовин й інших заборонених предметів начальник КПП у присутності водія й групи огляду вилучає їх, складає акт із розписами присутніх. Вилучене за актом передається командиру підрозділу, від якого виставлено КПП і записується в **Журнал обліку затриманого автотранспорту і вилученої зброї, боєприпасів, вибухових речовин й інших заборонених предметів.**

Особи, які перетинають кордон зони роз'єднання (буферної, демілітаризованої зони), пред'являють документи, що засвідчують особу. Зразки документів, що дозволяють в'їзд у вказані зони, повинні знаходитись на КПП.

Огляд людей здійснюється шляхом обшуку (у тому числі і з застосуванням металошукача). Процедура обшуку жінок і священнослужителів обговорюється з місцевою владою. Звичайно жінок обшукують тільки детектором металу. Інструкції щодо цього повинні бути видані штабом батальйону.

Якщо в того, кого обшукують, знайдена зброя, боєприпаси, вибухові речовини, вони конфіскуються, а сама особа підлягає затриманню й допиту представниками МВС або СБУ.

Перевірка людей здійснюється різними способами. Особлива увага звертається на людей, що поводяться незвичайно. Якщо є небезпека застосування автомобільних бомб, звертається особлива увагу на автомобілі, в яких знаходиться тільки одна людина.

Особовий склад повинен обшукувати одяг. Особлива увага повинна приділятися нижній частині спини і частині тулуба від черевиків до колін. Також пахви повинні бути перевірено. Особливо широкі штани повинні ретельно перевірятися. Також перевіряють черевики, капелюхи, й т.д. Обшук із детектором металу дуже ефективний. Детектор повинен переміщуватися вздовж тіла, торкаючись одягу.

Жінки похилого віку можуть залишитися в транспортному засобі під час огляду автомобіля. Якщо є підозра, що "правила" порушуються, потрібно провести більш детальну перевірку (за рішенням командира батальйону). Якщо в автомобілі, що перевіряється, знаходиться більше однієї людини, дійте наступним чином – відведіть людину, яку треба обшукати, від інших для проведення обшуку, але так, щоб усі знаходилися в полі зору. Після обшуку, якщо нічого не знайдено, відведіть її на **5 м** від місця обшуку.

При перевірці руху реєструються: час, прізвище (ім'я) водія, тип автомобіля, номер, напрямок руху (місце призначення).

Перевірка безпосередньо включає: кількість пасажирів, тип транспортного засобу, колір і номер посвідчення водія, наявність вантажу й документів на нього.

Якщо в осіб, що перевіряються, виявлено зброю, боєприпаси або вибухові речовини, то їх конфіскують. Допит затриманих проводиться представниками МВС, СБУ. Коли зброя виявлена, вона повинна бути конфіскована до того, як буде дозволено ввійти в зону.

Безперешкодний прохід мають (звичайно) місцеві органи МВС і влада.

Заборонений прохід озброєним особам, цивільним жителям без відповідного посвідчення особистості.

Протягом комендантської години ніхто не має дозволу перетинати КПП.

Особовий склад, що укомплектовує КПП, може застосовувати силу та зброю для: особистого захисту від збройного нападу; забезпечення власної безпеки; при спробі захоплення, пошкодження або викрадення цивільного чи військового персоналу; при перешкоді персоналу КПП у виконанні завдань; при намаганні вкрасти або знищити обладнання КПП.

Порядок дій при застосуванні сили та зброї:

⇒ якщо час дозволяє, дається попередження голосом зупинитися та вартовий заряджає зброю;

⇒ якщо час дозволяє, розгортається смуга із цвяхами (для проколювання шин);

⇒ особовий склад займає захисні позиції;.

⇒ якщо час дозволяє, викликається допомога;

⇒ якщо автомобіль не зупиняється, робиться попереджувальний постріл у землю перед автомобілем, наступний постріл направляється в колеса, двигун, фари й т.д.;

⇒ якщо можливо, повинні використовуватися трасуючі набої.

Необхідно уникати ушкодження людей.

У випадку затримання людини застосовується та ж процедура:

⇒ попереджувальний постріл у землю перед нею;

⇒ ще один попереджувальний постріл у землю перед нею;

⇒ постріл по ногах;

⇒ застосування сили повинно припинитися, як тільки попередження виконане або ситуація нормалізувалася;

⇒ якщо особовому складу КПП загрожує натовп, може використовуватися сльозоточивий газ;

⇒ рух повинен бути блокований усіма доступними засобами;

⇒ особовий склад КПП залишає дорогу й займає захисні позиції;

⇒ доповідь і виклик допомоги (підсилення);

⇒ якщо хтось намагається розблокувати дорогу, можуть робитись попереджувальні постріли;

⇒ якщо спроби не припиняються, застосовується сльозогінний газ або дими;

⇒ якщо спроби не припиняються, ведеться вогонь у землю перед порушником або по шинах, фарах і т.д. транспортних засобів.

Особовий склад КПП зобов'язаний:

⇒ знати межі КПП;

⇒ твердо знати завдання, обстановку та місцевість, що прилягає до КПП;

⇒ забезпечити пропускний режим;

⇒ припиняти порушення суспільного порядку на території пункту;

⇒ вилучати зброю, боєприпаси, вибухові речовини в осіб, що не мають дозволу на їхнє носіння.

Особовий склад КПП має право:

⇒ перевіряти паспорти й інші документи, що засвідчують особистість, здійснювати огляд транспортних засобів;

⇒ затримувати й передавати представникам органів внутрішніх справ автотранспорт й осіб, які вчинили правопорушення;

⇒ переслідувати осіб, що підозрюються в здійсненні злочинів і які чинили опір особовому складу;

⇒ входити в житлові будинки (приміщення), приміщення підприємств, організацій й установ, використовувати їх транспорт (крім спеціального);

⇒ при припиненні групових порушень суспільного порядку й інших антигромадських дій поблизу поста (маршруту), межі КПП у **виняткових випадках** застосовувати зброю.

Особовому складу КПП забороняється:

⇒ залишати розташування поста;

⇒ вступати в розмови зі сторонніми особами без службової необхідності;

⇒ приймати й передавати будь-кому які-небудь предмети;

⇒ залишати зброю й боєприпаси без догляду чи передавати їх кому-небудь;

⇒ грубити громадянам, вступати в суперечки й сутички з ними;

⇒ досилати без необхідності набій у набійник.

Діяльність КПП

Залежно від руху й загальної ситуації мінімум два солдати несуть службу на КПП. Один із солдатів перевіряє людей і транспортні засоби. А другий солдат забезпечує безпеку місця перевірки людей і транспортних засобів. Солдат, що гарантує безпеку, – озброєний і має вільний доступ до радіо й телефону. Якщо більша кількість солдат несе службу на КПП, один із них повинен бути готовим застосувати перешкоди для зупинки транспортних засобів, що спробують проїхати через КПП без дозволу.

Порушники можуть бути затримані в районі відповідальності. Вони можуть носити уніформу або цивільний одяг. Вони можуть бути чоловіками, жінками, старими або молодими людьми. Вони можуть тікати від терористичних актів і т. ін. або можуть бути порушниками, які причетні до таких злочинів як саботаж та вбивство. Повинен бути проведений особистий обшук порушників.

При збройних проникненнях у район відповідальності використовуються наступні принципи:

⇒ зупинити озброєних порушників і запобігти їх переміщенню навколо;

⇒ переконатися в тому, що достатньо сил, здатних запобігти іншим порушенням або проникненню інших озброєних елементів, що можуть спричинити серйозні проблеми.

Усі зусилля повинні бути направлені на забезпечення наступної інформації:

⇒ імена й походження порушників, їх фотокартки, коли можливо;

⇒ підрозділи або організації, до яких належать;

⇒ мета їхнього проникнення (пошук документів, карт і т. ін.);

⇒ стан зброї й боєприпасів;

⇒ будь-які документи, які виявлені при затриманні.

При використанні радіозв'язку необхідна обережність, тому що зв'язок може підслуховуватися й можливе розкриття власного місця

розташування інших збройних підрозділів. При необхідності використовуються переговорні таблиці.

При затриманні:

⇒ порушників роззброюють (вилучається зброя, боєприпаси й вибухові речовини);

⇒ документи, карти й т. ін. вилучаються;

⇒ про інцидент доповідається командиру роти або в штаб батальйону якнайшвидше;

⇒ порушників доставляють до місця допиту;

⇒ оперативний офіцер проводять допит.

3.3. ДІЇ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЩОДО ОХОРОНИ КОМУНІКАЦІЙ, ПРОВОДКИ І СУПРОВОДУ КОЛОН

У ході збройного конфлікту взвод (відділення, танк) може залучатися для супроводу колон й охорони маршрутів руху.

Під час організації супроводу колон старший начальник взводу може призначатися в сторожову заставу (на контрольно-пропускний пункт) на найбільш небезпечні ділянки маршруту (командні висоти, бар'єрні рубежі). Позиція контрольно-пропускного пункту обов'язково обладнується в інженерному плані. Після проходження колони взвод може зніматися з позиції або залишатися для забезпечення руху наступних колон.

Під час супроводу колони підрозділів технічного й тилового забезпечення взвод може діяти в похідній охороні, а також розподілятися по колоні з розрахунку не менш одного механізованого відділення (бойової машини) на кожні десять автомобілів. Транспортні машини обладнуються додатковим захистом, на них можуть установлюватися вогневі засоби. Організується стійкий радіозв'язок із своїм підрозділом, підрозділами охорони, які виставляються на маршрутах руху, комендантськими постами та із диспетчерськими пунктами, а також із артилерійськими підрозділами, які забезпечують супровід колони. Не допускається розташування бойової техніки між машинами з паливом і боєприпасами.

При підході до ділянок маршруту, де можливий напад противника із засідки, підрозділ охорони висувається вперед, проводить огляд прилягаючої місцевості, займає вигідний рубіж і, прикриваючи колону з боку загрозливого напрямку, пропускає її через небезпечну ділянку, після чого займає своє місце в похідному порядку.

Доповіді про проходження рубежів, прибуття в призначений район, напад на колону й інші затримки повинні передаватися короткими умовними сигналами. На кожному броньованому об'єкті організується кругове спостереження, особовий склад повинен бути готовим до негайного відкриття вогню.

Рух колон, як правило, здійснюється у світлий час доби. Нічний відпочинок організується на спеціально підготовлених місцях біля диспетчерських пунктів і сторожових застав, Під час нічного відпочинку вживаються всі необхідні заходи щодо охорони й оборони колони.

Техніка, яка вийшла з ладу, буксирується до району (пункту) призначення (до найближчого контрольно-пропускного пункту, підрозділу охорони на маршруті руху).

Питання для контролю та самоконтролю знань

Дії механізованих підрозділів при блокуванні противника

1. Поняття, заходи та здійснення блокування противника механізованими підрозділами.
2. Довжина рубежу блокування відділенням, взводом, ротою.
3. Бойовий порядок механізованих підрозділів при блокуванні.
4. Основні завдання взводу на спостережному посту й під час блокування.
5. Дії підрозділів у засаді (бойовий порядок, основні завданнями засад)
6. Склад сторожового посту, обов'язки й дії особового складу на сторожовому посту.
7. Основні зовнішні (демаскуючі) ознаки осіб, які використаються при визначенні їх належності.
8. Мета, початок, спосіб здійснення пошуку.
9. Порядок ведення одностороннього пошуку.
10. Порядок ведення двостороннього пошуку, пошуку за напрямками, пошуку по об'єктах, комбінованого пошуку.
11. Дії дозорів у бойовому порядку пошукової групи.
12. Обов'язки особового складу пошукових груп.
13. Рубежі, що призначаються, і темп проведення пошуку противника.
14. Бойовий порядок і дії взводу під час проведення пошуку противника по об'єктах.
15. Дії взводу під час проведення пошуку противника в неблокованому районі.
16. Дії взводу під час проведення пошуку противника вночі.

17. Дії механізованих підрозділів при оточенні противника (зміст, основне завдання й дії груп оточення, захвату, вогневих груп і резерву при оточенні противника).

18. Дії механізованих підрозділів при переслідуванні противника.

19. Основні завдання й склад контрольно-пропускного пункту.

20. Організація несення служби, охорони, підготовка позиції, організація взаємодії на контрольно-пропускному пункті.

21. Призначення, склад, обладнання та завдання, що покладаються на особовий склад КПП.

22. Порядок огляду транспортних засобів.

23. Дії начальника КПП у випадку виявлення зброї, боєприпасів, вибухових речовин й інших заборонених предметів.

24. Порядок огляду, перевірки людей на КПП.

25. Випадки й порядок дій особового складу КПП при застосованні сили та зброї.

26. Обов'язки особового складу КПП.

27. Діяльність особового складу КПП, принципи, які використовуються при збройних проникненнях в район відповідальності й при затриманні порушників.

28. Дії механізованих підрозділів щодо охорони комунікацій, проводки й супроводу колон.

Запитання для самооцінки ступеня набутих знань та умінь тих, хто навчається самостійно

1. Ситуація. Ваш взвод виконує завдання в складі виїзного контрольно-пропускного пункту з метою демонстрації присутності миротворчих сил.

Розвиток подій:

З іншого контрольно-пропускного пункту надходить повідомлення про виявлення особи, відомої як військовий злочинець. Зазначена особа наближається до вашого КПП на фургоні. Вона озброєна та небезпечна. Ваш взвод спостерігає за наближенням фургону.

2. Під час перевірки машин один з патрульних знаходить зброю. Водій обшукуваної машини втікає з КПП.

3. При наближенні до КПП водій фургону збільшує швидкість, намагаючись подолати загородження, але машина розбивається, а водій отримує поранення.

4. Поблизу КПП звучать постріли. До КПП підходять два власники місцевого магазину з пораненим цивільним і стверджують, що той скоїв крадіжку в їхньому магазині.

Доповісти про можливий варіант дій.

2. Ситуація. Взвод здійснює денне звичайне патрулювання містом. Він тимчасово зупинився на футбольному полі в очікуванні підвезення комплекту засобів матеріально-технічного забезпечення, а тим часом на полі почав збиратися натовп.

Розвиток подій:

1. Із незрозумілої причини з натовпу полетіло каміння та зчинилася бійка.

2. Під час бійки, переслідуваний натовпом, у напрямку українських військовослужбовців біжить чоловік і просить допомоги.

3. Ця людина поранена (зламана рука, рана на голові).

4. Прибуває конвой, який супроводжує підвезення засобів матеріально-технічного забезпечення. Його зупиняє та оточує натовп.

5. Згодом патруль просувається по густонаселеному району міста, його вже оточують сотні людей. Із натовпу стріляють у патруль.

6. До одного з патрульних підходить цивільна особа й повідомляє, що в будинку поблизу знаходиться сховище зброї. За її словами, охорона будинку готова атакувати із засідки патруль у разі наближення його до сховища.

7. Розвідувальна група патруля знаходить будинок, який охороняється групою цивільних осіб.

Доповісти про можливий варіант дій.

РОЗДІЛ 4

ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ МЕХАНІЗОВАНОГО (ТАНКОВОГО) БАТАЛЬЙОНУ

4.1. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА, ОЗБРОЄННЯ І БОЙОВА ТЕХНІКА МЕХАНІЗОВАНОГО БАТАЛЬЙОНУ НА БМП

Механізований батальйон (*мб*) на бойових машинах піхоти (БМП) вважається основним бойовим підрозділом і є основною організаційною та розрахунковою одиницею механізованої (танкової) бригади. Механізований батальйон на БМП складається з управління, штабу, трьох механізованих рот (*мр*) на БМП, танкової роти (*тр*), мінометної батареї (*мінбатр*), роти забезпечення (*рз*), вузла зв'язку (*вз*), гранатометного взводу (*гв*), зенітно-ракетного взводу (*зрв*), розвідувального взводу (*рв*), інженерно-саперного взводу (*ісв*) і медичного пункту (МП).

Організаційна структура механізованого батальйону (*мб*) на бойових машинах піхоти (БМП) приведена на рис. 4.1.1., штатна структура управління батальйону – на рис. 4.1.2., штатна структура штабу – на рис. 4.1.3.

Організаційна структура механізованої роти (*мр*) на бойових машинах піхоти (БМП) приведена на рис. 4.1.4. Склад механізованого взводу (*мв*) на БМП приведений на рис. 2.1.1. Кількість особового складу й озброєння механізованого взводу на БМП приведена в табл. 2.1.7. Кількість особового складу й озброєння механізованої роти на БМП приведена в табл. 4.1.1. Тактико-технічні характеристики бойових машин піхоти (БМП) приведені в табл. 2.2.1.

Організаційна структура танкової роти (*тр*) приведена на рис. 4.1.5. Склад танкового взводу приведений на рис. 2.1.6. Кількість особового складу й озброєння танкового взводу приведена в табл. 2.1.12., танкової роти – в табл. 4.1.2.

Організаційна структура мінометної батареї (*мінбатр*) приведена на рис. 4.1.6., першого мінометного взводу (*1 мінв*) – на рис. 4.1.7., другого мінометного взводу (*2 мінв*) – на рис. 4.1.8., взводу управління (*ву*) – на рис. 4.1.9. Кількість особового складу й озброєння мінометної батареї приведена в табл. 4.1.3.

Рис. 4.1.1. Організаційна структура механізованого батальйону (*мб*) на бойових машинах піхоти (БМП)

Управління:
1. КБ – командир батальйону (підполковник)
2. ЗКБ – заступник командира батальйону (майор)
3. ЗКБ-ГП – заступник командира батальйону з гуманітарних питань (майор)
4. ЗКБ-МТЗ- – заступник командира батальйону з матеріально-технічного забезпечення (майор)
5. СтІ – старший інженер (капітан)

Рис. 4.1.2. Штатна структура управління механізованого батальйону (*мб*) на бойових машинах піхоти (БМП)

Штаб:
1. НШ-ПЗ КБ – начальник штабу – перший заступник командира батальйону (майор)
2. ЗНШ – заступник начальника штабу (капітан)
3. НЗ-КВ – начальник зв'язку – командир вузла зв'язку (ст. лейтенант)
4. І – інструктор (прапорщик)

Рис. 4.1.3. Штатна структура штабу механізованого батальйону (*мб*) на бойових машинах піхоти (БМП)

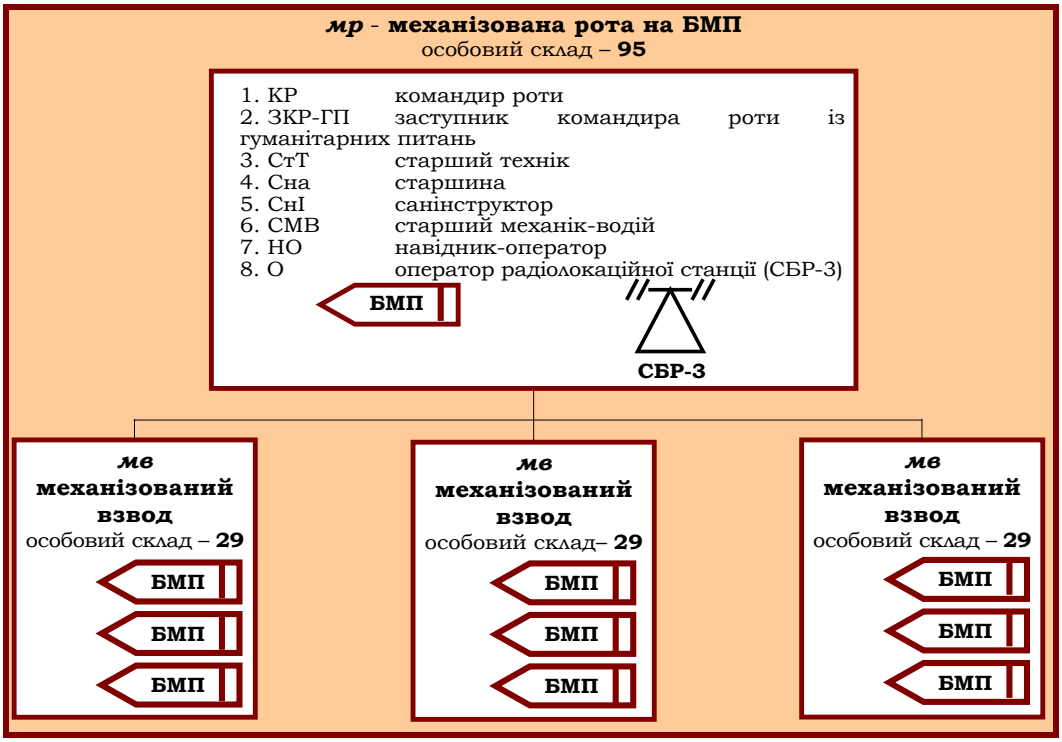

Рис. 4.1.4. Організаційна структура механізованої роти (*мр*) на бойових машинах піхоти (БМП)

Таблиця 4.1.1

Кількість особового складу і озброєння механізованої роти на БМП

Особовий склад та озброєння	Управління *мр* на БМП	*1мв*	*2мв*	*3мв*	Усього в *мр* на БМП
Особовий склад, осіб	8	29	29	29	95
Бойові машини піхоти БМП-1 (БМП-2), шт.	1	3	3	3	10
Гранатомет РПГ-7, шт.		3	3	3	9
7,62-мм кулемет КК, шт.		1	1	1	3
7,62-мм снайперська гвинтівка СВД, шт.		2	2	2	6
5,45-мм РКК-74, шт.		4	4	4	12
5,45-мм АК-74, шт.	4	16	16	16	52
5,45-мм АКС-74, шт.	1	1	1	1	4
9-мм пістолет ПМ, шт.	3	1	1	1	6

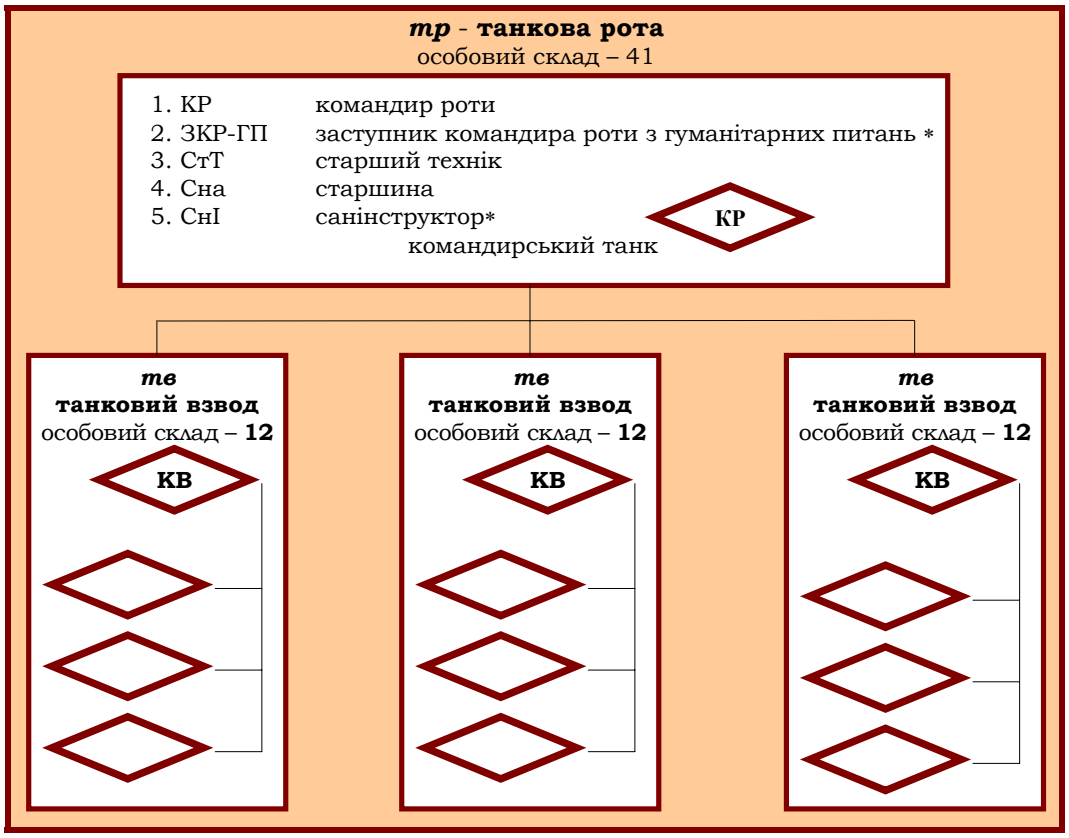

Рис. 4.1.5. Організаційна структура танкової роти (*тр*)

Рис. 4.1.6. Організаційна структура мінометної батареї (*мінбатр*)

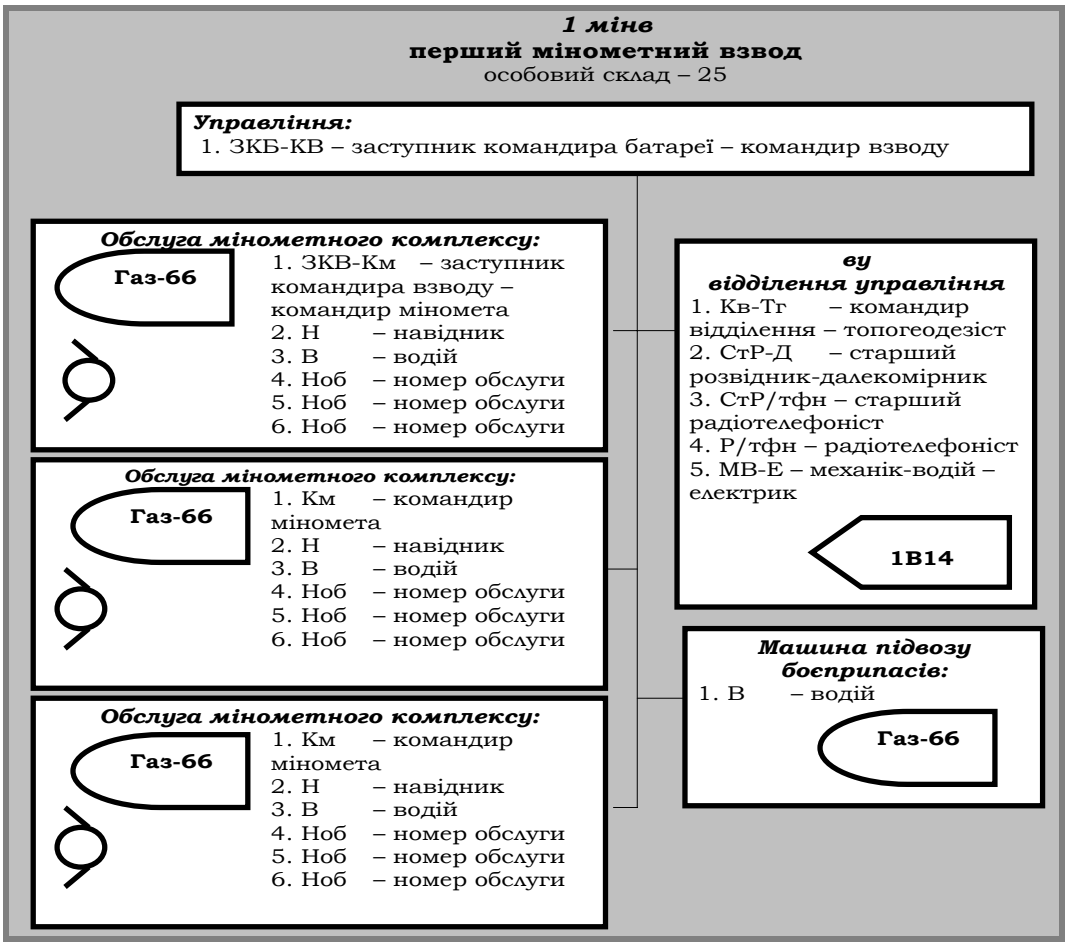

Рис. 4.1.7. Організаційна структура першого мінометного взводу (*1 мінв*) мінометної батареї (*мінбатр*)

Таблиця 4.1.2

Кількість особового складу і озброєння танкової роти

Особовий склад та озброєння	Управління *тр*	*1 тв*	*2 тв*	*3 тв*	Усього в *тр*
Особовий склад, осіб	5	12	12	12	41
Середній танк Т-64 (Т-72, Т-80, Т-84), шт.	1	4	4	4	13
5,45-мм АКС-74, шт.	3	11	11	11	36
9-мм пістолет ПМ, шт.	2	1	1	1	5

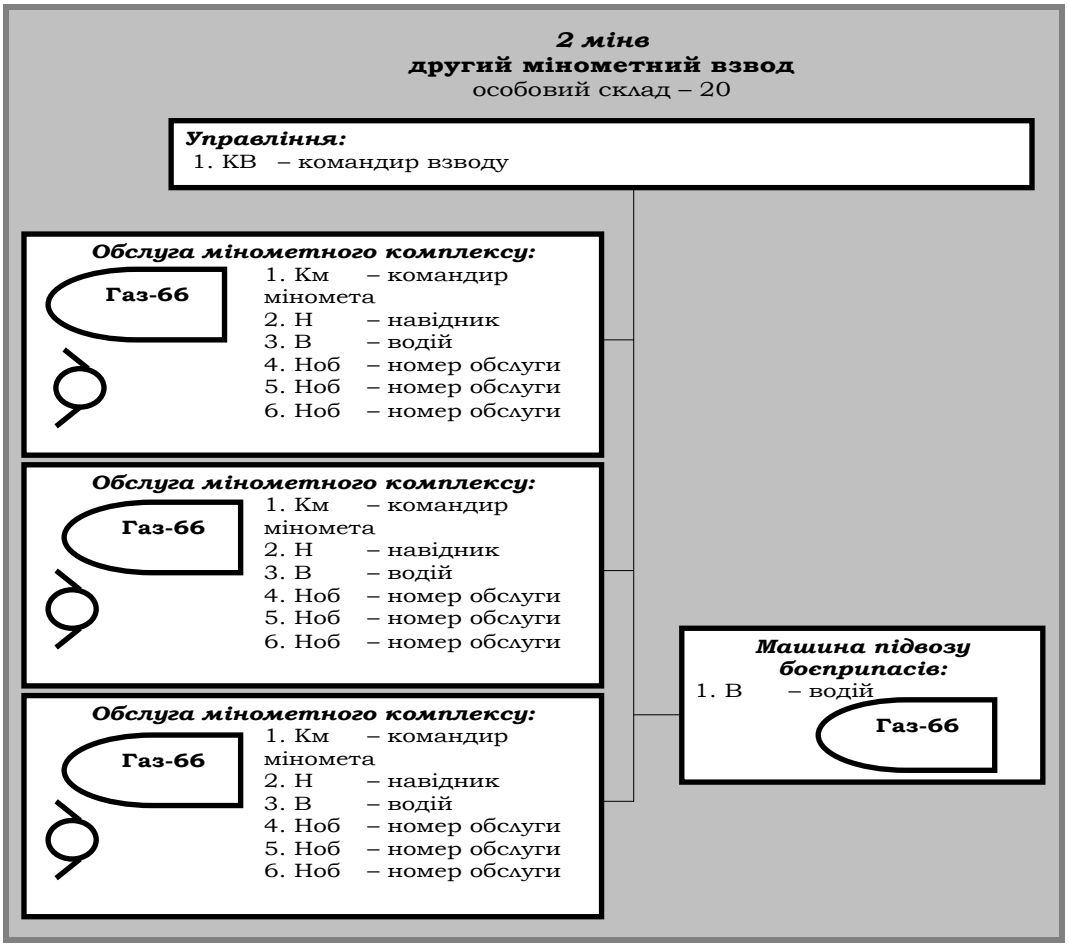

Рис. 4.1.8. Організаційна структура другого мінометного взводу (*2 мінв*) мінометної батареї (*мінбатр*)

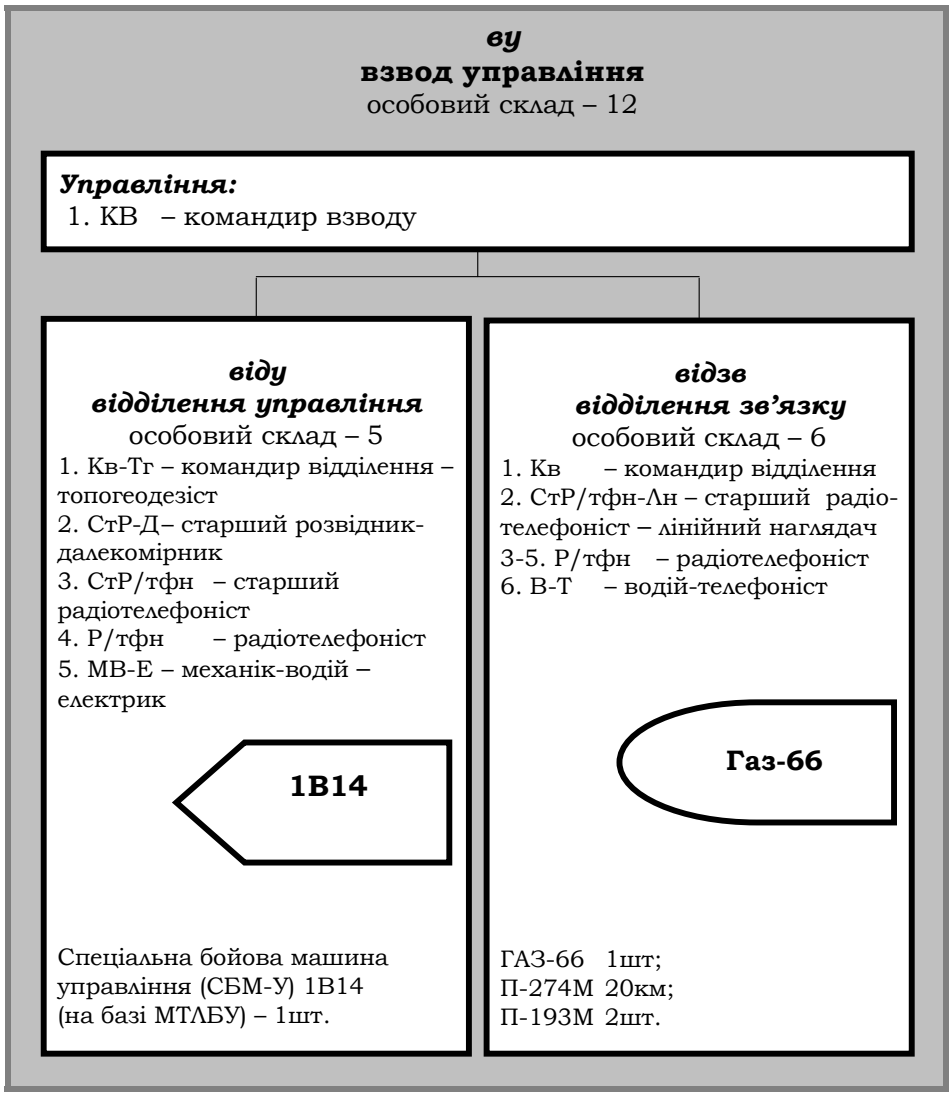

Рис. 4.1.9. Організаційна структура взводу управління (*ву*) мінометної батареї (*мінбатр*)

Склад гранатометного взводу (*гв*) механізованого батальйону на БМП приведений на рис. 2.1.4., кількість особового складу й озброєння – у табл. 2.1.10.

Склад зенітно-ракетного взводу механізованого батальйону на БМП приведений на рис. 4.1.10., кількість особового складу і озброєння – у табл. 4.1.4.

Таблиця 4.1.3

Кількість особового складу і озброєння мінометної батареї (*мінбатр*)

Особовий склад та озброєння	Управління *мінбатр*	*1мінв*	*2мінв*	*ву*	Усього в *мінбатр*
Особовий склад, осіб	4	25	20	12	61
⇒ Мінометний комплекс 2С12 "Сані"					
⇒ 120-мм міномет		3	3		6
⇒ спецмашина на базі Газ-66		3	3		6
Спеціальна бойова машина управління (СБМ-У) 1В14 на базі МТЛБУ		1		1	2
Машина підвозу боєприпасів на базі Газ-66		1	1		2
Автомобіль вантажний Газ-66				1	1
5,45-мм АК-74	2	25	20	12	59
9-мм пістолет ПМ	2				2

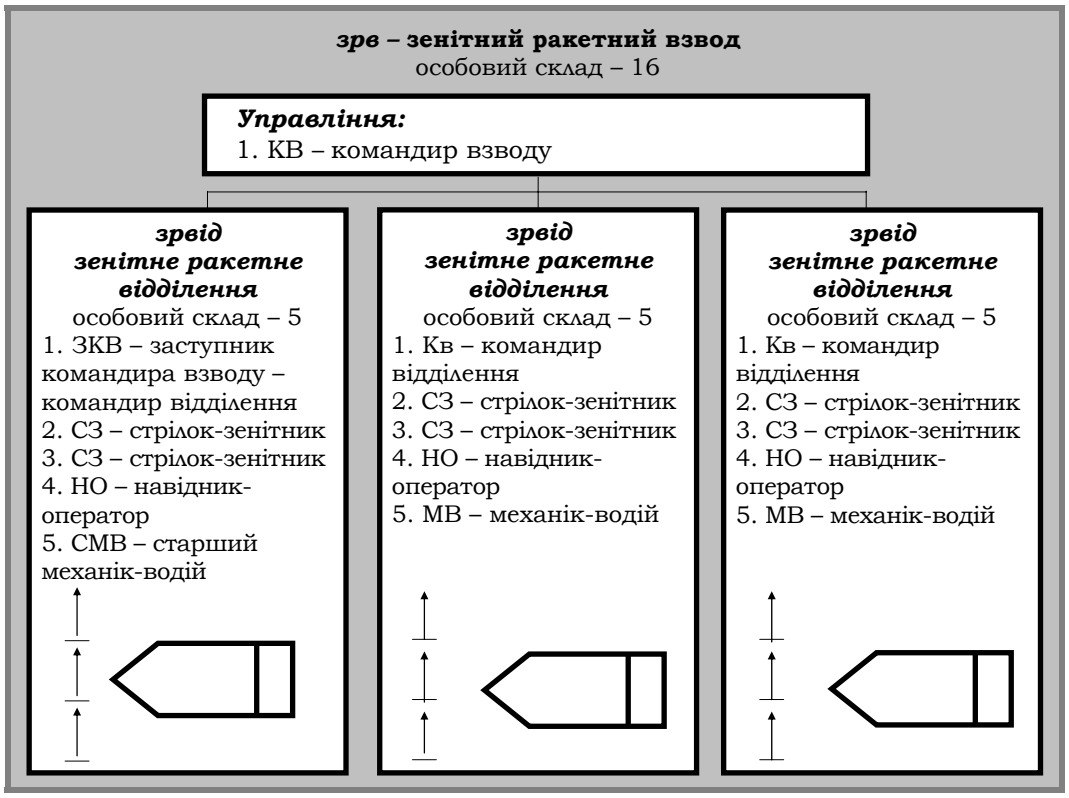

Рис. 4.1.10. Склад зенітно-ракетного взводу механізованого батальйону на БМП

Кількість особового складу і озброєння зенітно-ракетного взводу механізованого батальйону на БМП приведена в табл. 4.1.4.

Таблиця 4.1.4

Особовий склад та озброєння	Управління *зрв*	*зрвід* зенітно-ракетне відділення	*зрвід* зенітно-ракетне відділення	*зрвід* зенітно-ракетне відділення	Усього в *зрв*
Особовий склад	1	5	5	5	16
БМП-2		1	1	1	3
Пусковий механізм		3	3	3	9
Зенітна, керована ракета		6	6	6	18
5,45-мм АК-74, шт.		1	1	1	3
5,45-мм АКС-74, шт.		1	1	1	3
9-мм пістолет ПМ, шт.	1				1

Склад інженерного саперного взводу механізованого батальйону на БМП приведений на рис. 4.1.11., кількість особового складу і техніки – у табл. 4.1.5.

Кількість особового складу і техніки інженерно-саперного взводу механізованого батальйону на БМП приведена в табл. 4.1.5.

Склад медичного пункту механізованого батальйону на БМП приведений на рис. 4.1.12., кількість особового складу і техніки – в табл. 4.1.6.

Таблиця 4.1.5

Особовий склад та озброєння	Управління *ісв*	*ісвід* інженерно-саперне відділення	*інвід* інженерно-позиційне відділення	Усього в *ісв*
Особовий склад	1	8	2	11
Урал-4320		1		1
ПЗМ			1	1
5,45-мм АК-74, шт.	1	8	2	11
9-мм пістолет ПМ, шт.	1			1

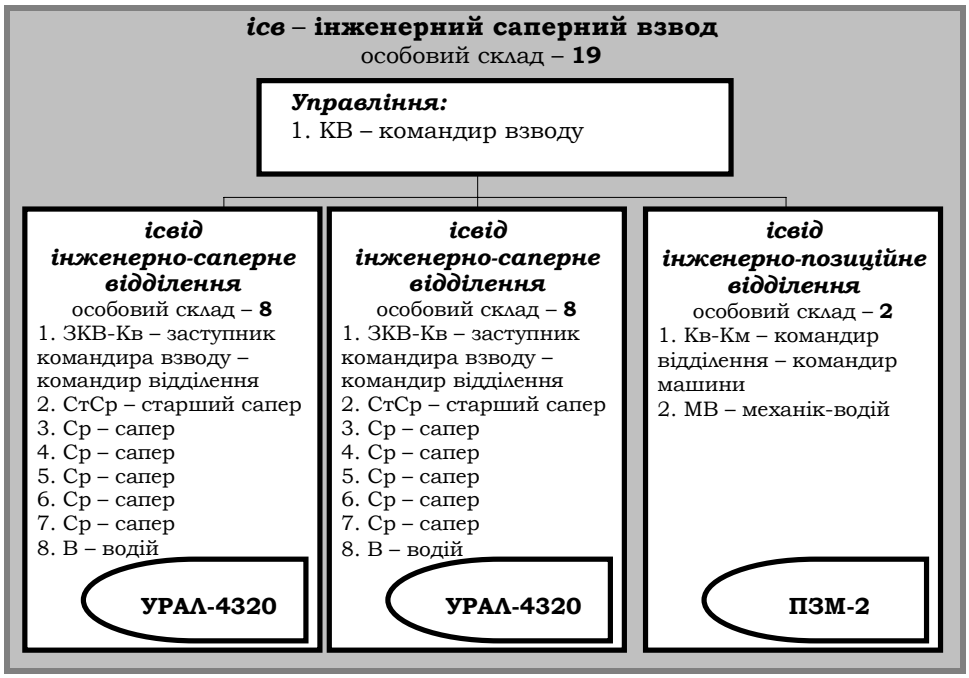

Рис. 4.1.11. Склад інженерного саперного взводу

Рис. 4.1.12. Склад медичного пункту

Кількість особового складу та техніки медичного пункту (МП) механізованого батальйону на БМП приведена в табл. 4.1.6.

Таблиця 4.1.6

Особовий склад та озброєння	Управління МП	*медвід* медичне відділення	*медвід* медичне відділення	*медвід* медичне відділення	*медвід* медичне відділення	Усього у МП
Особовий склад	1	2	2	2	2	11
АС-66		1				1
УАЗ-3962			1	1	1	3
5,45-мм АК-74, шт.	1	2	2	2	2	9
9-мм пістолет ПМ, шт.	1					1

Склад роти забезпечення механізованого батальйону на БМП приведений на рис. 4.1.13., кількість особового складу і техніки – в табл. 4.1.7.

Таблиця 4.1.7

Особовий склад та озброєння	Управління роти забезпечення	*взмз* взвод матеріального забезпечення	*взтз* взвод технічного забезпечення	Усього у роті забезпечення
Особовий склад, осіб	2	26	18	46
Машина технічного обслуговування МТО АТ (на базі ЗіЛ-131), шт.			1	1
Машина технічного обслуговування МТО АТ (на базі ЗіЛ-131), шт.			1	1
Танко-ремонтна майстерня ТРМ (на базі ЗіЛ-131), шт.			1	1
БРЕМ-1 (на базі танка)			1	1
БРЕМ-2 (на базі БМП)			1	1
КЕТ-Л			1	1
Автомобілі вантажні УРАЛ-4320, шт		5	1	6
Автомобіль вантажний ЗіЛ-131, шт.		3		3
АВЦ (автомобільна вода - цистерна), шт.		1		1
Автомобільний паливомастилозаправник АТМЗ-5-4320, шт.		6		6
Польова автомобільна кухня, ПАК-200, шт.		4		4

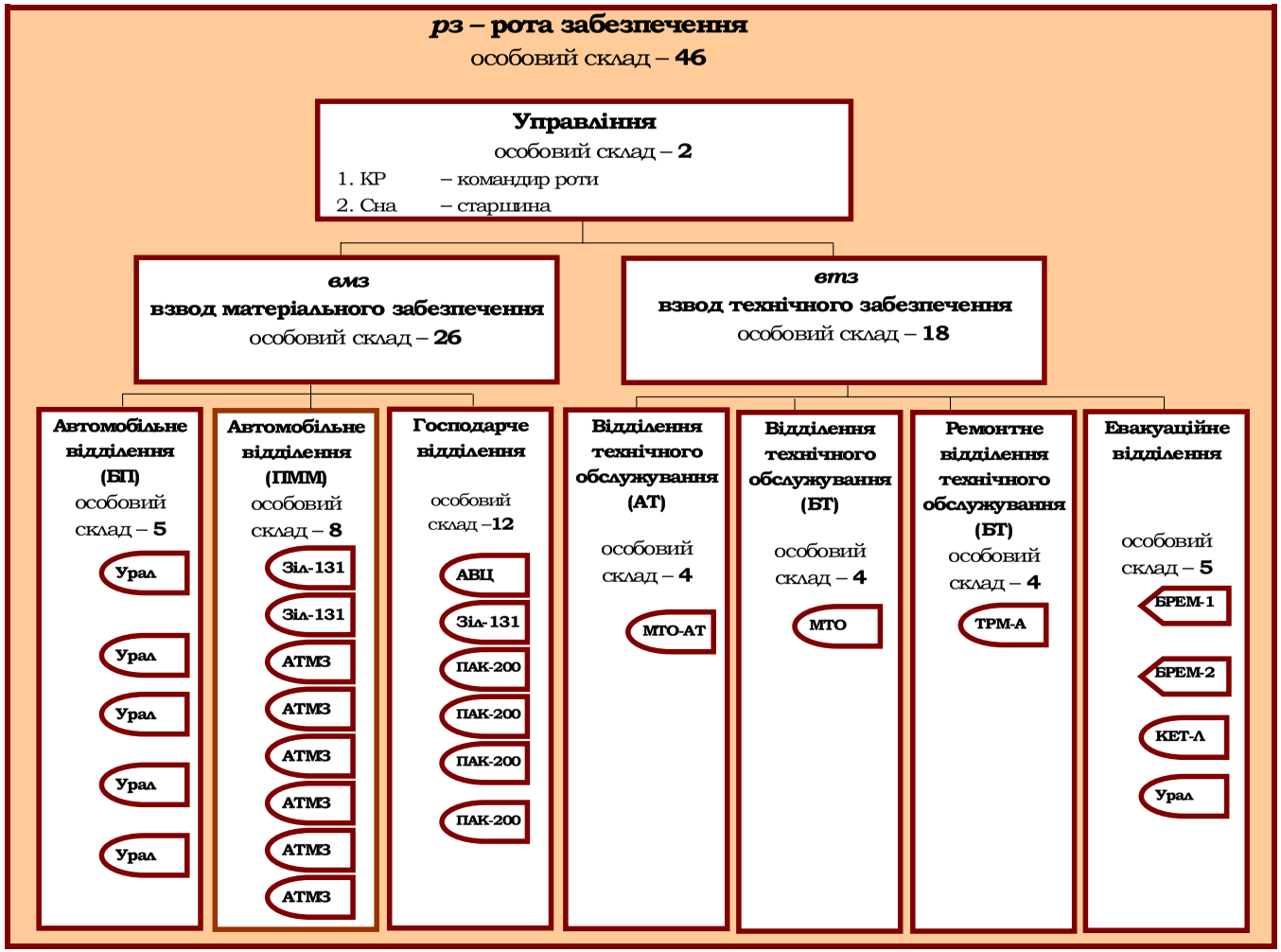

Рис. 4.1.13. Склад роти матеріального забезпечення

4.2. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА, ОЗБРОЄННЯ І БОЙОВА ТЕХНІКА МЕХАНІЗОВАНОГО БАТАЛЬЙОНУ НА БТР

Механізований батальйон (*мб*) на бронетранспортерах (БТР) вважається бойовим підрозділом і є основною організаційною і розрахунковою одиницею механізованої (танкової) бригади. Механізований батальйон на бронетранспортерах (БТР) складається з управління, штабу, трьох механізованих рот (*мр*) на бронетранспортерах (БТР), танкової роти (*тр*), мінометної батареї (*мінбатр*), роти забезпечення (*рз*), вузла зв'язку (*вз*), гранатометного взводу (*гв*), зенітно-ракетного взводу (*зрв*), протитанкового взводу (*птв*), розвідувального взводу (*рв*), інженерно-саперного взводу (*ісв*) і медичного пункту (МП).

Організаційна структура механізованого батальйону (*мб*) на бронетранспортерах (БТР) приведена на рис. 4.2.1., штатна структура управління батальйону – на рис. 4.2.2., штатна структура штабу – на рис. 4.2.3.

Організаційна структура механізованої роти (*мр*) на бронетранспортерах (БТР) приведена на рис. 4.2.4. Склад протитанкового взводу *(птв)* механізованої роти на БТР приведений на рис. 2.1.2., кількість особового складу і озброєння – в табл. 2.1.8. Кількість особового складу та озброєння механізованої роти на БТР приведена в табл. 4.2.1. Тактико-технічні характеристики бронетранспортерів (БТР) приведені в табл. 2.2.2.

Організаційна структура танкової роти (*тр*) приведена на рис. 4.2.5. Склад танкового взводу приведений на рис. 2.1.4., кількість особового складу та озброєння – у табл. 2.1.10. Кількість особового складу та озброєння танкової роти батальйону на БТР приведена в табл. 4.2.2.

Склад зенітно-ракетного взводу механізованого батальйону на БМП приведений на рис. 4.2.10., кількість особового складу та озброєння – у табл. 4.2.4.

Склад протитанкового взводу механізованого батальйону на БТР приведений на рис. 2.1.3., кількість особового складу та озброєння – в табл. 2.1.9.

Склад вузла зв'язку механізованого батальйону на БТР приведений на рис. 10.1.2.

Рис. 4.2.1. Організаційна структура механізованого батальйону (*мб*) на бронетранспортерах (БТР)

Управління:
1. КБ – командир батальйону (підполковник)
2. ЗКБ – заступник командира батальйону (майор)
3. ЗКБ-ГП – заступник командира батальйону з гуманітарних питань (майор)
4. ЗКБ-МТЗ- – заступник командира батальйону з матеріально-технічного забезпечення (майор)
5. СтІ – старший інженер (капітан)

Рис. 4.2.2. Штатна структура управління механізованого батальйону (*мб*) на бронетранспортерах (БТР)

Штаб:
1. НШ-ПЗ КБ – начальник штабу – перший заступник командира батальйону (майор);
2. ЗНШ – заступник начальника штабу (капітан);
3. НЗ-КВ – начальник зв'язку – командир вузла зв'язку (ст. лейтенант);
4. І – інструктор (прапорщик)

Рис. 4.2.3. Штатна структура штабу механізованого батальйону (*мб*) на бронетранспортерах (БТР)

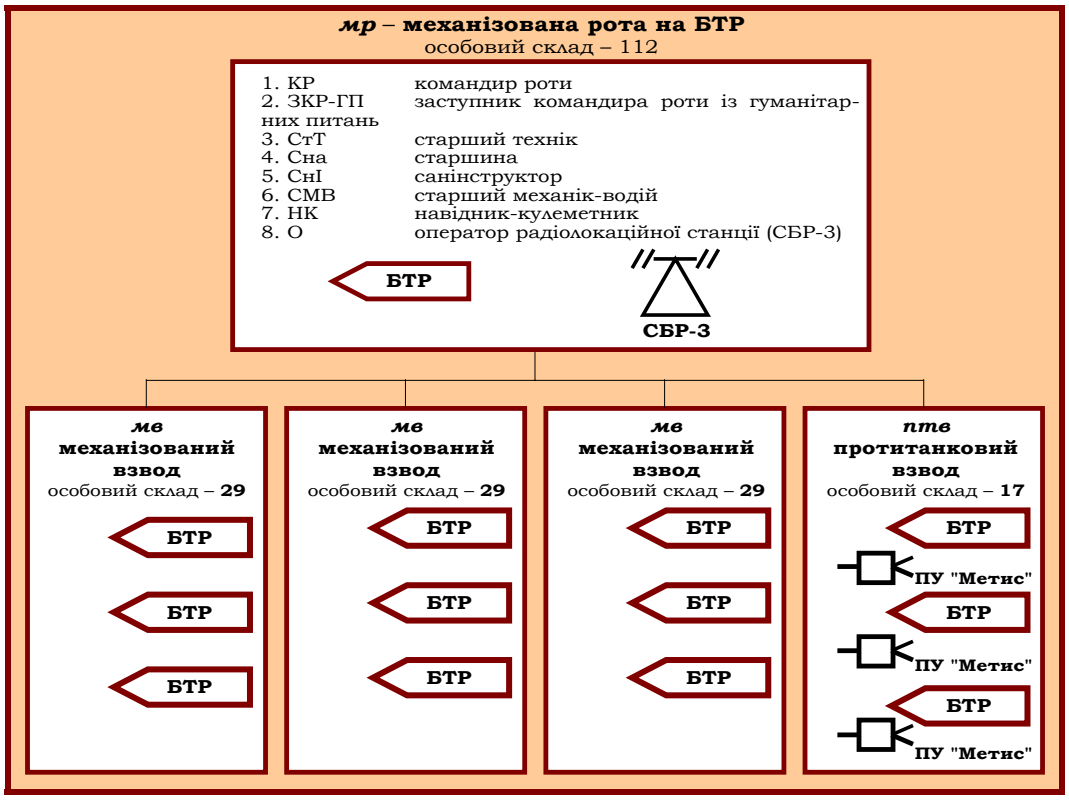

Рис. 4.2.4. Організаційна структура механізованої роти (*мр*) на бронетранспортерах (БТР)

Таблиця 4.2.1

Кількість особового складу та озброєння механізованої роти на бронетранспортерах (БТР)

Особовий склад та озброєння	Упр-ня *мр* на БТР	*1мв*	*2мв*	*3мв*	*4птв*	Усього в *мр* на БТР
Особовий склад, осіб	8	29	29	29	17	112
Бронетранспортери БТР-80 (БТР-70), шт.	1	3	3	3	3	13
Переносний протитанковий комплекс 9К115 "Метис"					3	3
Гранатомет РПГ-7, шт.		3	3	3		9
7,62-мм кулемет КК, шт.		1	1	1		3
7,62-мм снайперська гвинтівка СВД, шт.		2	2	2		6
5,45-мм РКК-74, шт.		4	4	4		12
5,45-мм АК-74, шт.	7	16	16	16	14	69
5,45-мм АКС-74, шт.	1	3	3	3	3	13
9-мм пістолет ПМ, шт.	3	1	1	1	1	7

Таблиця 4.2.2

Кількість особового складу та озброєння танкової роти механізованого батальйону на БТР

Особовий склад та озброєння	Управління *тр*	*1 тв*	*2 тв*	*3 тв*	Усього в *тр*
Особовий склад, осіб	5	12	12	12	41
Середній танк Т-64 (Т-72, Т-80, Т-84), шт.	1	4	4	4	13
5,45-мм АКС-74, шт.	3	11	11	11	36
9-мм пістолет ПМ, шт.	2	1	1	1	5

Організаційна структура мінометної батареї (*мінбатр*) приведена на рис. 4.2.6, першого мінометного взводу (*1 мінв*) – на рис. 4.2.7, другого мінометного взводу (*2 мінв*) – на рис. 4.2.8, взводу управління (*ву*) – на рис. 4.2.9. Кількість особового складу та озброєння мінометної батареї приведена в табл. 4.2.3.

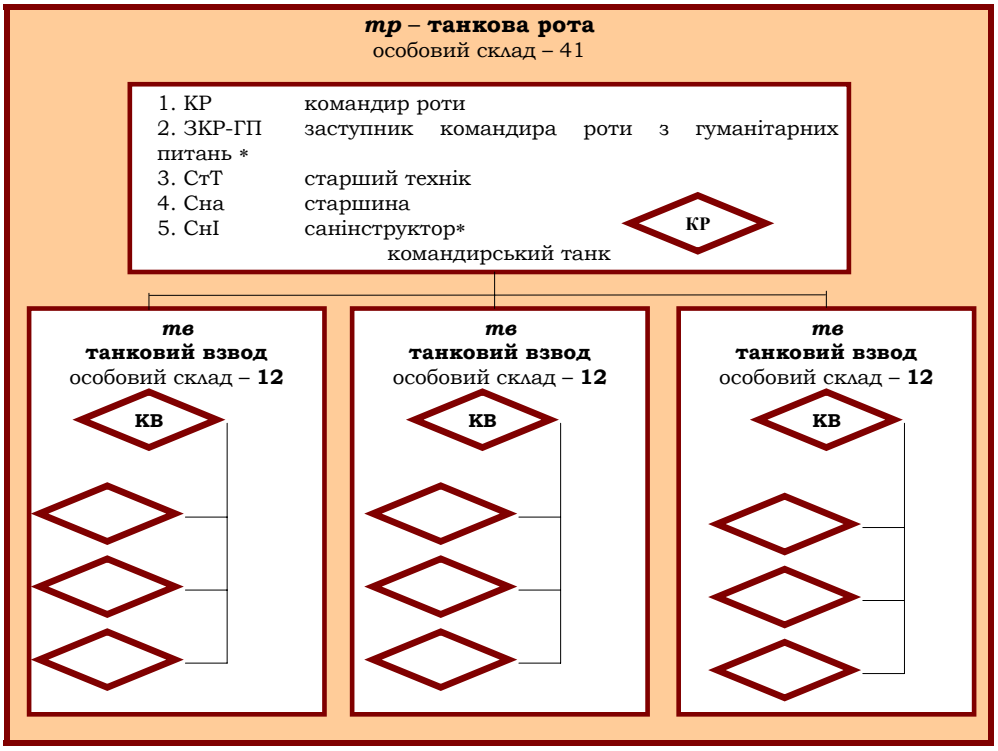

Рис. 4.2.5. Організаційна структура танкової роти (*тр*)

Таблиця 4.2.3

Кількість особового складу та озброєння мінометної батареї (*мінбатр*)

Особовий склад та озброєння	Управління *мінбатр*	*1мінв*	*2мінв*	*ву*	Усього в *мінбатр*
Особовий склад, осіб	4	25	20	12	61
Мінометний комплекс 2С12 "Сані" **⇒ 120-мм міномет** **⇒ - спецмашина на базі Газ-66**		 3 3	 3 3		 6 6
Спеціальна бойова машина управління (СБМ-У) 1В14 на базі МТЛБУ		1		1	2
Машина підвозу боє-припасів на базі Газ-66		1	1		2
Автомобіль вантаж-ний Газ-66				1	1
5,45-мм АК-74	2	25	20	12	59
9-мм пістолет ПМ	2				2

Рис. 4.2.6. Організаційна структура мінометної батареї (*мінбатр*)

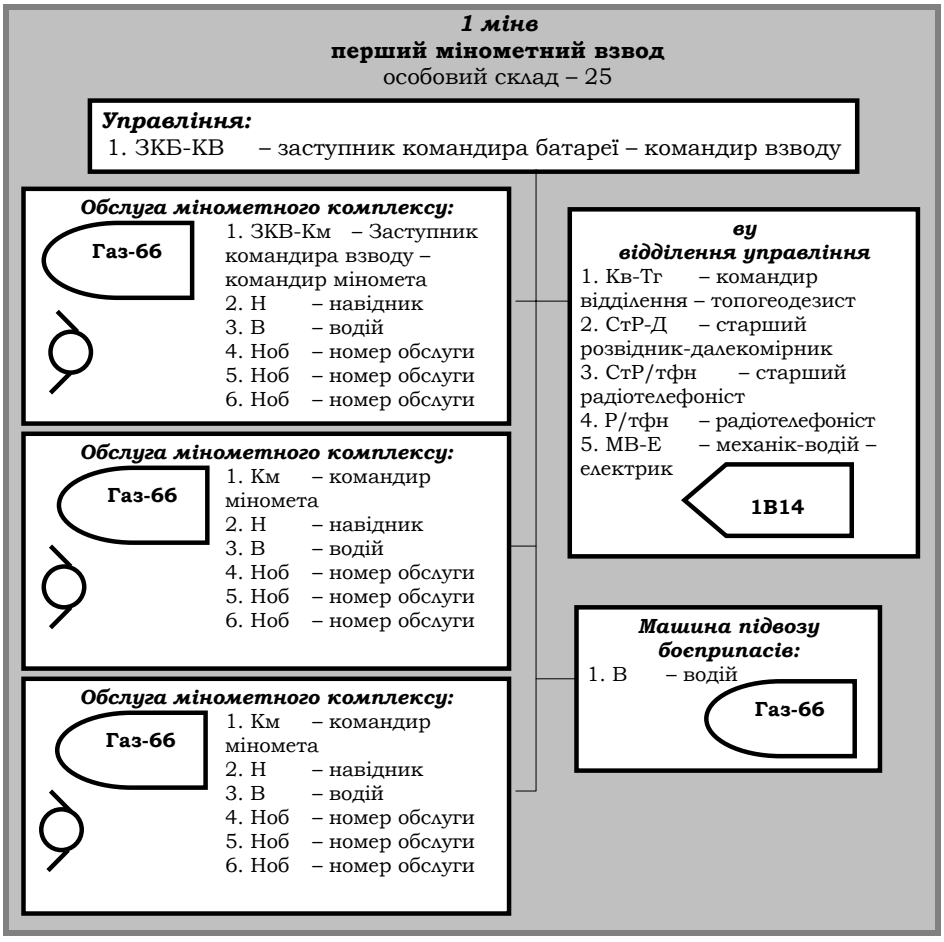

Рис. 4.2.7. Організаційна структура першого мінометного взводу (*1 мінв*) мінометної батареї (*мінбатр*)

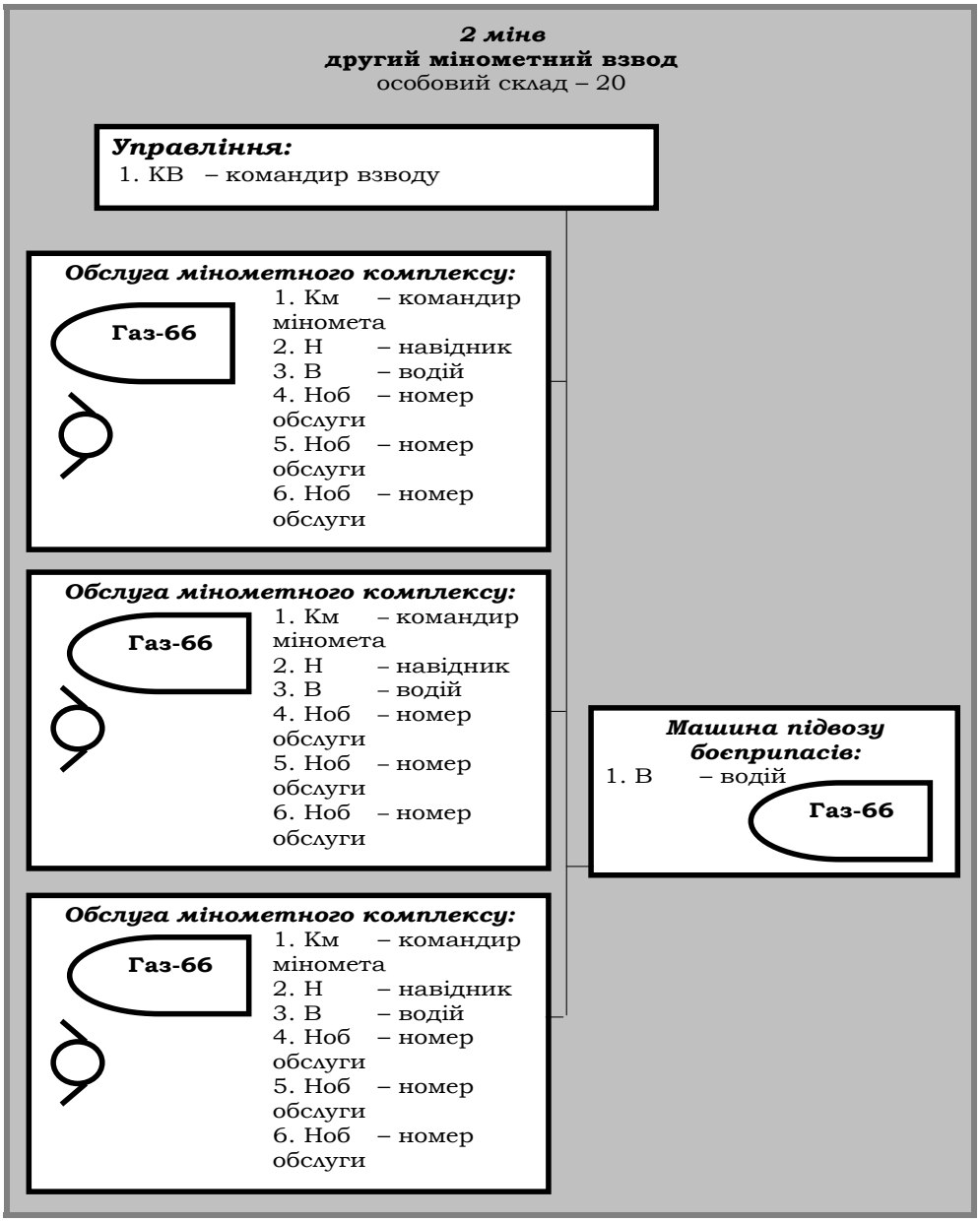

Рис. 4.2.8. Організаційна структура другого мінометного взводу (*2 мінв*) мінометної батареї (*мінбатр*)

Таблиця 4.2.4

Кількість особового складу і озброєння зенітно-ракетного взводу механізованого батальйону на БТР

Особовий склад та озброєння	Управління *зрв*	*зрвід* зенітно-ракетне відділення	*зрвід* зенітно-ракетне відділення	*зрвід* зенітно-ракетне відділення	Усього в *зрв*
Особовий склад, осіб	1	5	5	5	16
БТР-80 (БТР-70), шт.		1	1	1	3
Пусковий механізм, шт.		3	3	3	9
Зенітна керована ракета, шт.		6	6	6	18
5,45-мм АК-74, шт.		1	1	1	3
5,45-мм АКС-74, шт.		1	1	1	3
9-мм пістолет ПМ, шт.	1				1

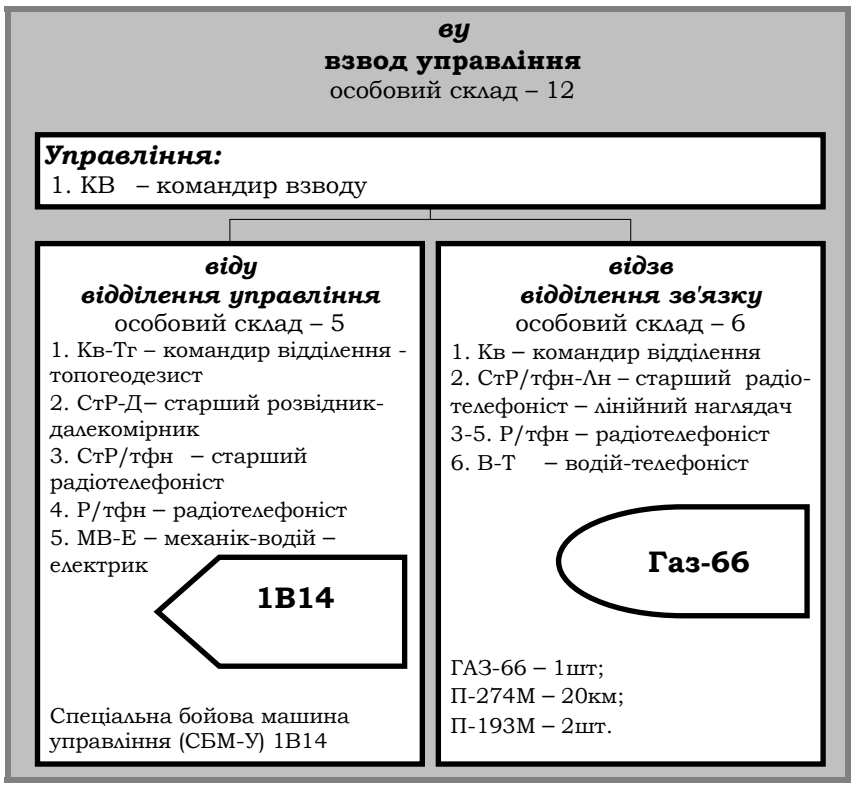

Рис. 4.2.9. Організаційна структура взводу управління (*ву*) мінометної батареї (*мінбатр*)

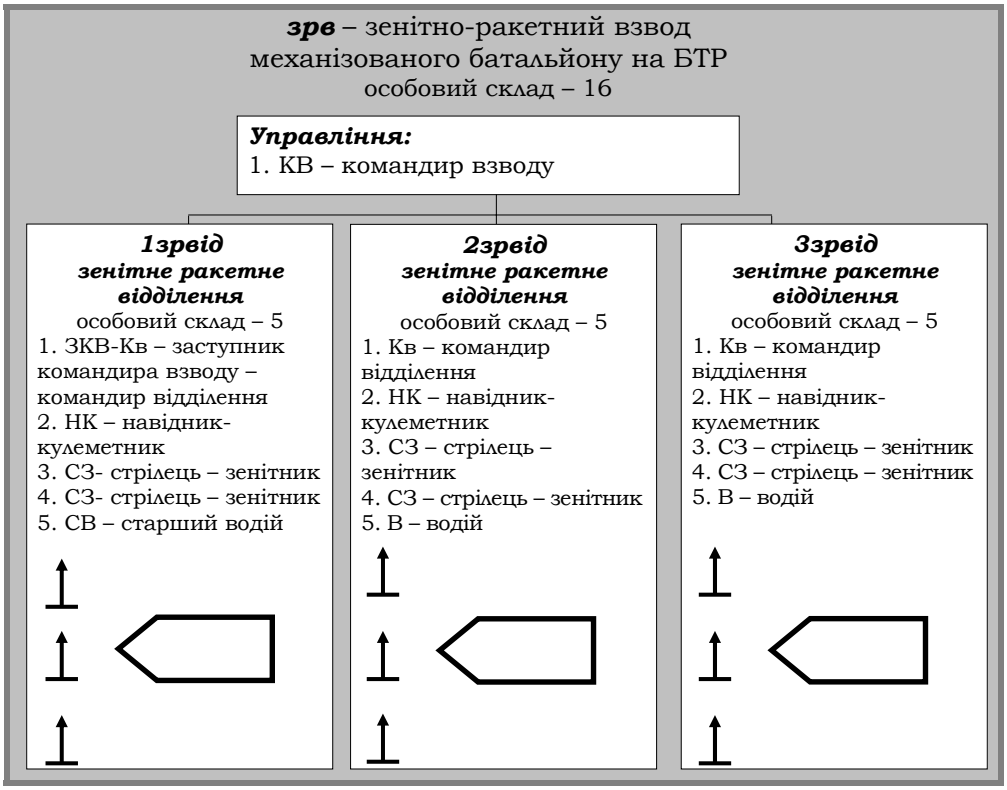

Рис. 4.2.10. Склад зенітно-ракетного взводу механізованого батальйону на БТР

Склад інженерного саперного взводу механізованого батальйону на БТР приведений на рис. 4.2.11., кількість особового складу і техніки – у табл. 4.2.5.

Таблиця 4.2.5

Кількість особового складу і техніки інженерно-саперного взводу механізованого батальйону на БТР

Особовий склад та озброєння	**Управління *ісв***	***ісвід* інженерно-саперне відділення**	***інвід* інженерно-позиційне відділення**	**Усього в ісв**
Особовий склад, осіб	1	8	2	11
Урал-4320, шт.		1		1
ПЗМ, шт.			1	1
5,45-мм АК-74, шт.		8	2	10
9-мм пістолет ПМ, шт.	1			1

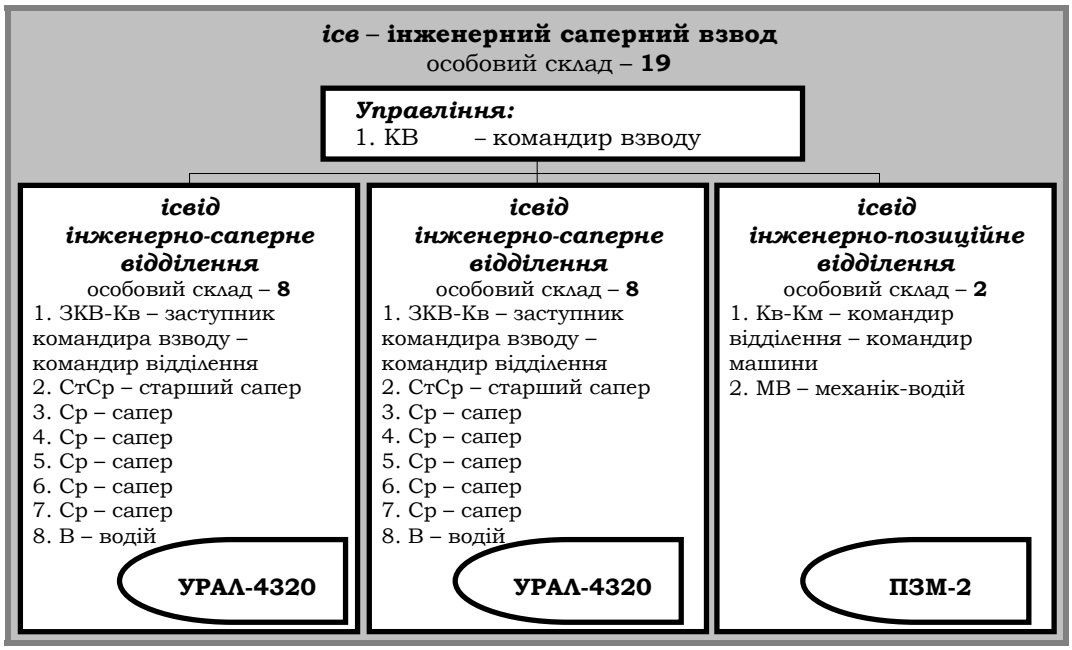

Рис. 4.2.11. Склад інженерного саперного взводу механізованого батальйону на БТР

Рис. 4.2.12. Склад медичного пункту механізованого батальйону на БТР

Склад медичного пункту механізованого батальйону на БТР приведений на рис. 4.2.12., кількість особового складу та техніки – у табл. 4.2.6.

Таблиця 4.2.6

Кількість особового складу та техніки медичного пункту (МП) механізованого батальйону на БТР

Особовий склад та озброєння	Управління МП	*медвід* медичне відділення	*медвід* медичне відділення	*медвід* медичне відділення	*медвід* медичне відділення	Усього у МП
Особовий склад, осіб	1	2	2	2	2	11
АС-66, шт.		1				1
УАЗ-3962, шт.			1	1	1	3
5,45-мм АК-74, шт.	1	2	2	2	2	9
9-мм пістолет ПМ, шт.	1					1

Склад роти забезпечення механізованого батальйону на БТР приведений на рис. 4.2.13, кількість особового складу та техніки – у табл. 4.2.7.

Таблиця 4.2.7

Особовий склад та озброєння	Управління роти забезпечення	*вмз* взвод матеріального забезпечення	*втз* взвод технічного забезпечення	Усього в роті забезпечення
Особовий склад, осіб	2	26	18	46
Машина технічного обслуговування МТО АТ (на базі ЗіЛ-131), шт.			1	1
Машина технічного обслуговування МТО АТ (на базі ЗіЛ-131), шт.			1	1
Танко-ремонтна майстерня ТРМ (на базі ЗіЛ-131), шт.			1	1
БРЕМ-1 (на базі танка)			1	1
БРЕМ-2 (на базі БМП)			1	1
КЕТ-Л			1	1
Автомобіль вантажний УРАЛ-4320, шт.		5	1	6
Автомобіль вантажний ЗіЛ-131, шт.		3		3
АВЦ (автомобільна вода – цистерна), шт.		1		1
Автомобільний паливомастилозаправник АТМЗ-5-4320, шт.		6		6
Польова автомобільна кухня, ПАК-200, шт.		4		4

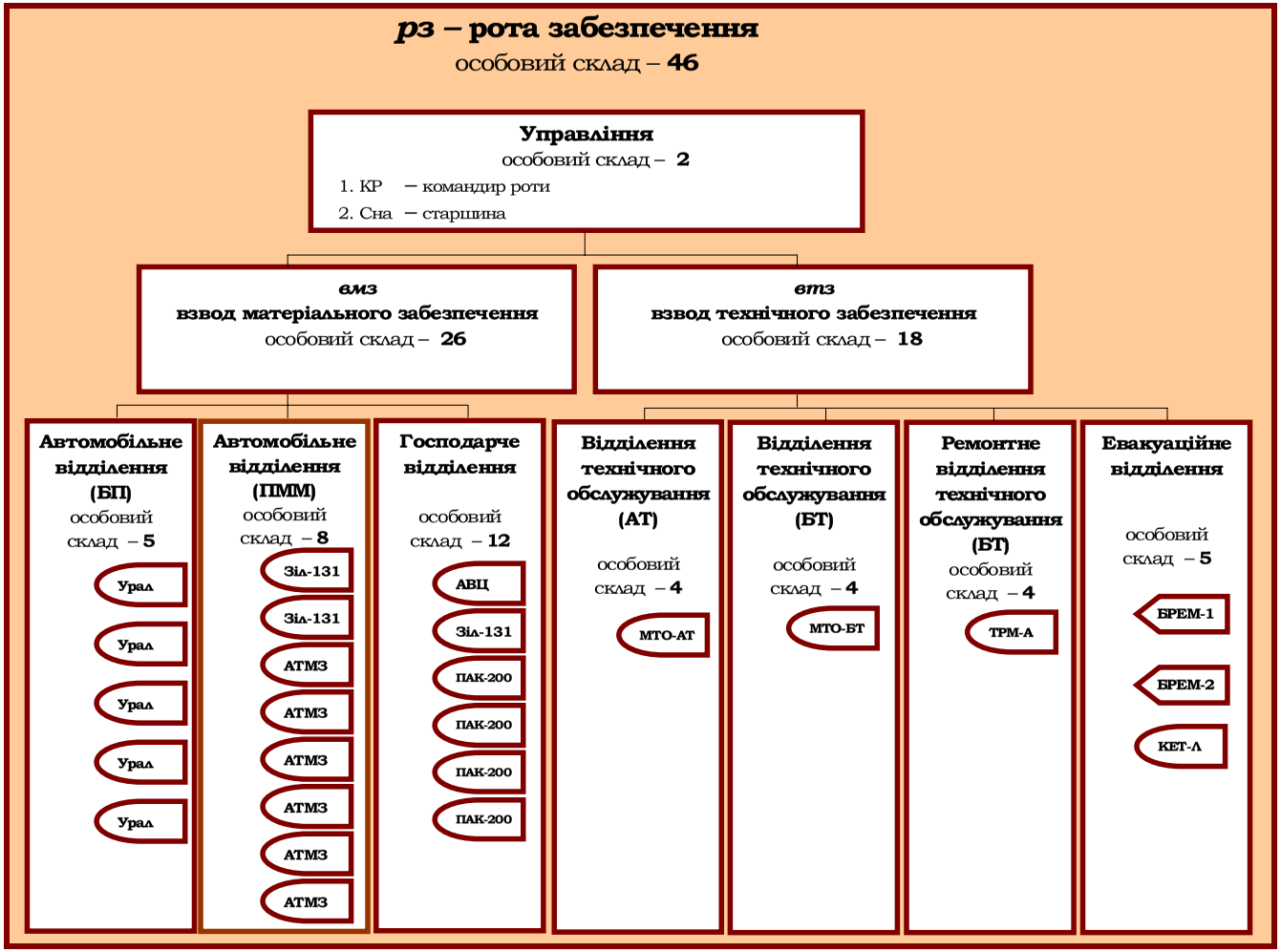

Рис. 4.2.13. Склад роти матеріального забезпечення механізованого батальйону на БТР

4.3. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА, ОЗБРОЄННЯ І БОЙОВА ТЕХНІКА ТАНКОВОГО БАТАЛЬЙОНУ

Танковий батальйон (*тб*) вважається основною ударною силою механізованих (танкових) бригад.

Танковий батальйон (*тб*) складається з: управління, штабу, трьох танкових рот (*тр*), механізованої роти (*мр*) на БМП, роти забезпечення (*рз*), вузла зв'язку (*вз*), зенітно-ракетного взводу (*зрв*), розвідувального взводу (*рв*), інженерно-саперного взводу (*ісв*) і медичного пункту (МП).

Організаційна структура танкового батальйону (*тб*) приведена на рис. 4.3.1., штатна структура управління батальйону – на рис. 4.3.2., штатна структура штабу – на рис. 4.3.3.

Організаційна структура механізованої роти (*мр*) на бойових машинах піхоти (БМП) приведена на рис. 4.3.5. Склад механізованого взводу (*мв*) на БМП приведений на рис. 4.3.6. Кількість особового складу і озброєння механізованого взводу на БМП приведена в табл. 4.3.2. Кількість особового складу та озброєння механізованої роти на БМП приведена в табл. 4.3.3.

Склад зенітно-ракетного взводу танкового батальйону (*тб*) приведений на рис. 4.3.7, кількість особового складу та озброєння – у табл. 4.3.4.

Склад розвідувального взводу танкового батальйону приведений на (рис. 4.1.6.). Кількість особового складу та озброєння розвідувального взводу *(рв)* танкового батальйону приведена у табл. 2.1.12.

Склад вузла зв'язку танкового батальйону приведений на рис. 10.1.3.

Організаційна структура танкової роти (*тр*) приведена на рис. 4.3.4. Склад танкового взводу приведений на рис. 4.1.6. Кількість особового складу та озброєння танкового взводу приведена в табл. 4.1.12., танкової роти – у табл. 4.3.1.

Таблиця 4.3.1

Особовий склад та озброєння	**Управління *тр***	***1 тв***	***2 тв***	***3 тв***	**Усього в *тр***
Особовий склад, осіб	5	12	12	12	41
Середній танк Т-64 (Т-72, Т-80, Т-84), шт.	1	4	4	4	13
5,45-мм АКС-74, шт.	3	11	11	11	36
9-мм пістолет ПМ, шт.	2	1	1	1	5

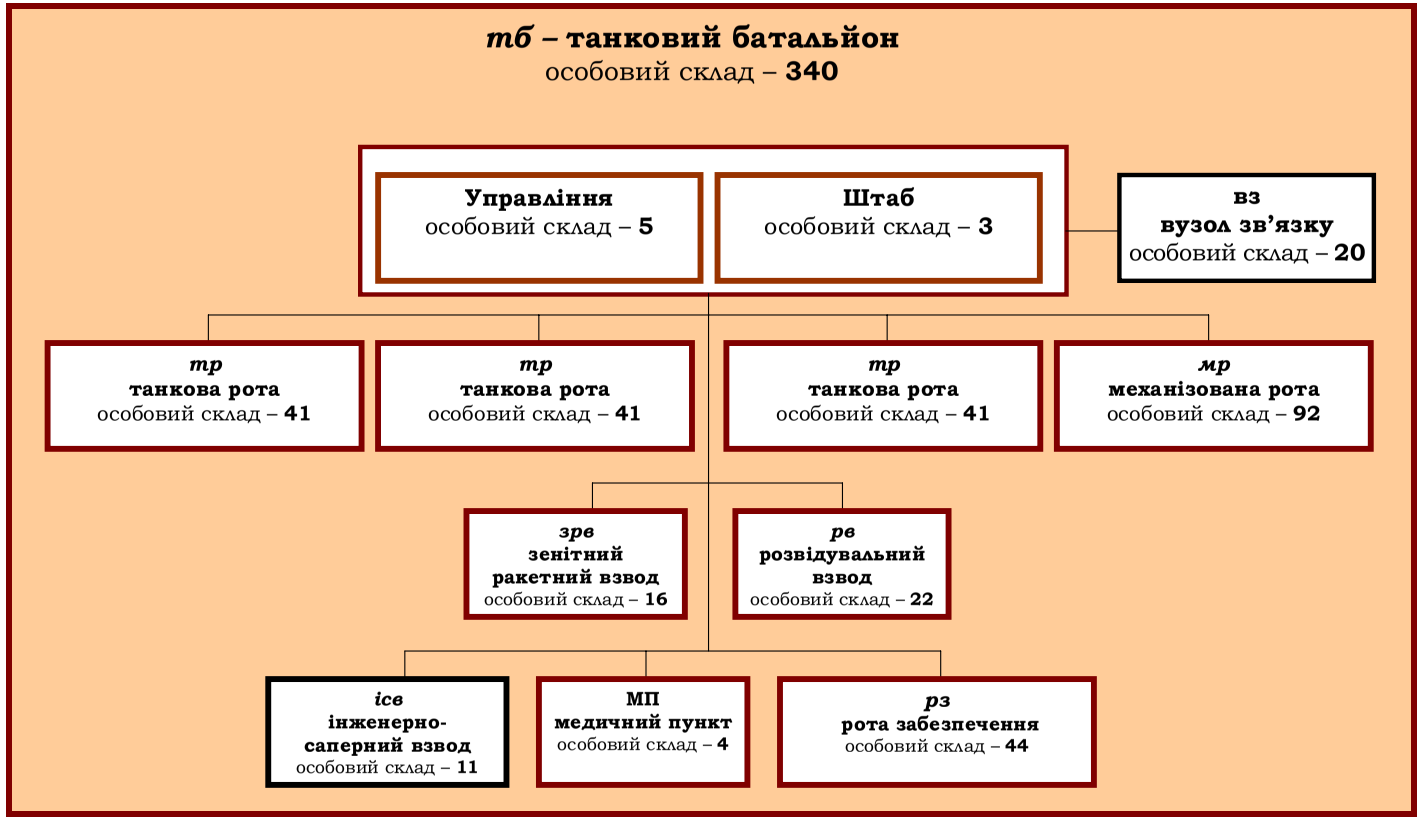

Рис. 4.3.1. Організаційна структура танкового батальйону (*тб*)

Управління:
1. КБ – командир батальйону (підполковник)
2. ЗКБ – заступник командира батальйону (майор)
3. ЗКБ-ГП – заступник командира батальйону з гуманітарних питань (майор)
4. ЗКБ-МТЗ – заступник командира батальйону з матеріально-технічного забезпечення (майор)
5. СтІ – старший інженер (капітан)

Рис. 4.3.2. Штатна структура управління танкового батальйону (*тб*)

Штаб:
1. НШ-ПЗ КБ – начальник штабу – перший заступник командира батальйону (майор)
2. НЗ-КВ – начальник зв'язку – командир вузла зв'язку (ст. лейтенант)
3. І – інструктор (прапорщик)

Рис. 4.3.3. Штатна структура штабу танкового батальйону (*тб*)

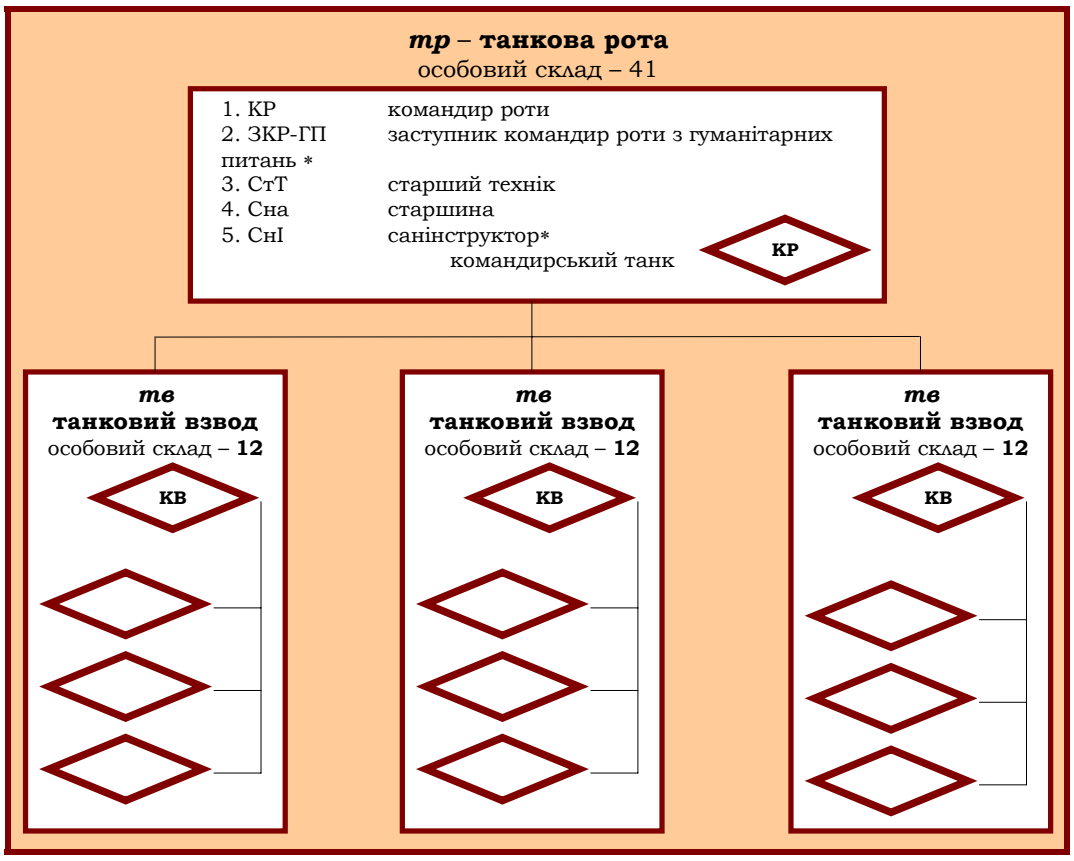

Рис. 4.3.4. Організаційна структура танкової роти (*тр*)

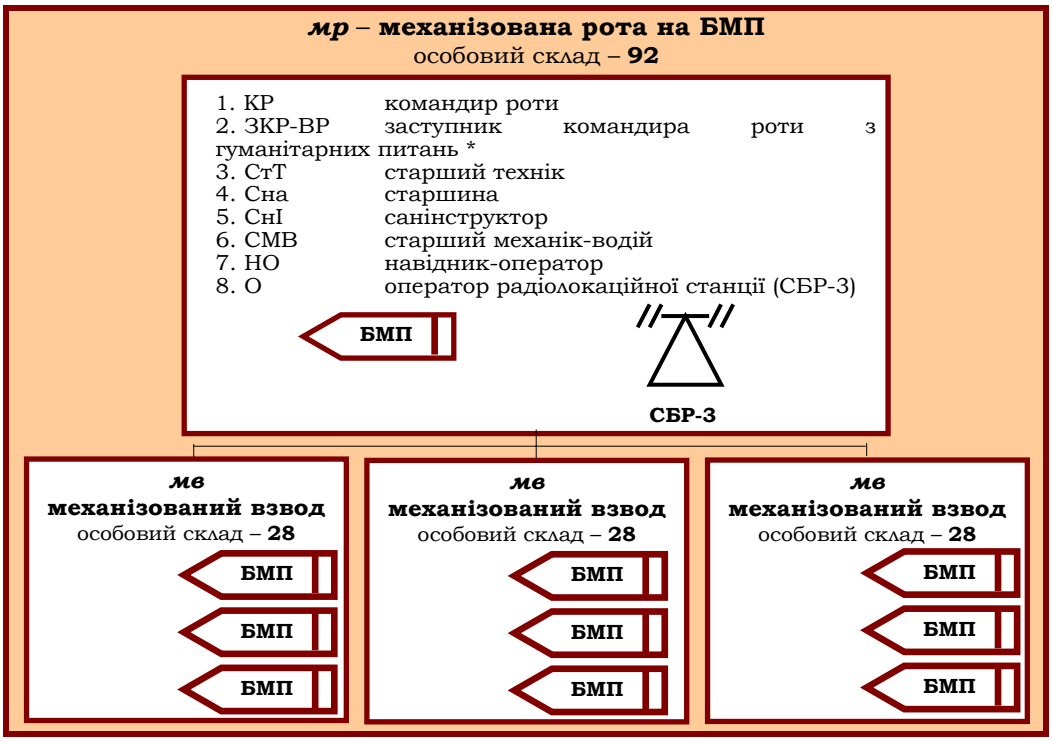

Рис. 4.3.5. Організаційна структура механізованої роти (*мр*) на бойових машинах піхоти (БМП), що входить до складу танкового батальйону

До складу механізованого взводу (*мв*) входять: управління взводу та три механізовані відділення (*мвід*). До управління взводу входять: командир взводу, заступник командира взводу.

Кількість особового складу та озброєння механізованого взводу приведена в табл. 4.3.2.

Таблиця 4.3.2

Особовий склад та озброєння	Упр-ня *мв*	*1мвід*	*2мвід*	*3мвід*	Усього в *мв*
Особовий склад, осіб	2	9	9	8	28
БМП-1 (БМП-2), шт.		1	1	1	3
РПГ-7, шт.		1	1	1	3
7,62-мм КК, шт.			1		1
7,62-мм СГД		1	1		2
5,45-мм РКК-74, шт.		2		2	4
5,45-мм АК-74, шт.	2	4	5	4	15
5,45-мм АКС-74, шт.		1	1	1	3
9-мм ПМ	1				1

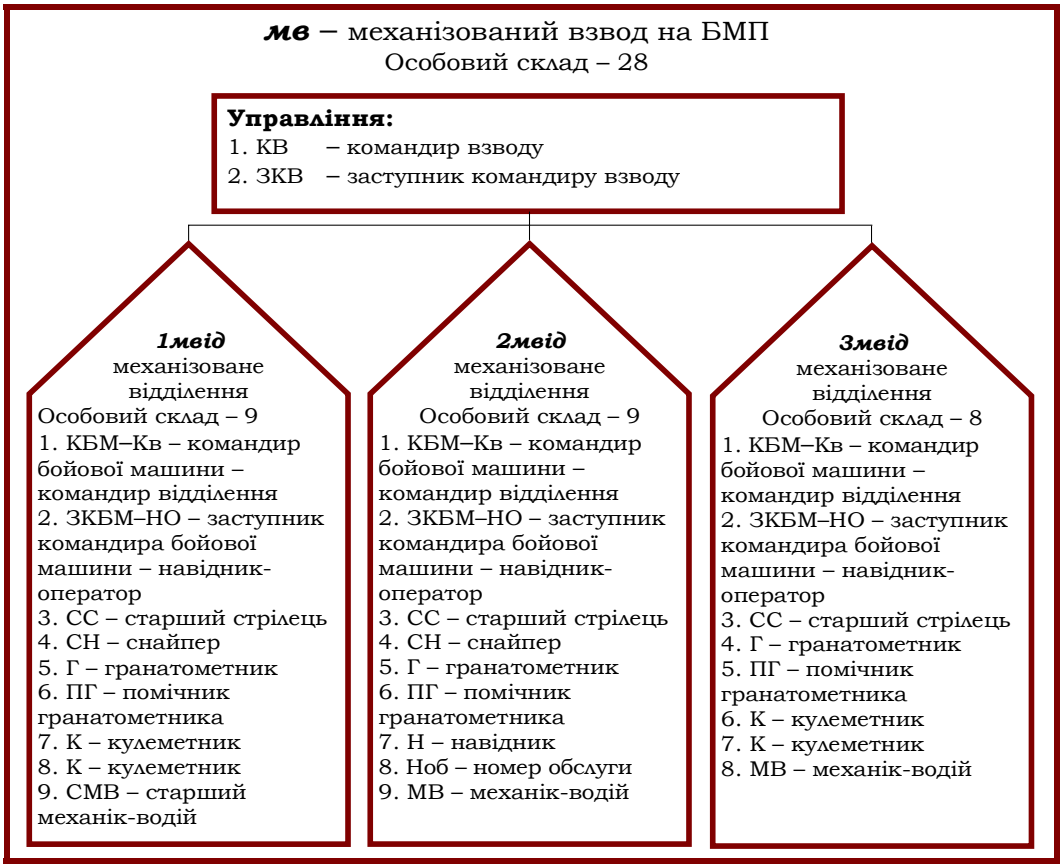

Рис. 4.3.6.Склад механізованого взводу (*мв*) на БМП

Таблиця 4.3.3

Кількість особового складу та озброєння механізованої роти на БМП

Особовий склад та озброєння	**Управління *мр* на БМП**	***1мв***	***2мв***	***3мв***	**Усього в *мр* на БМП**
Особовий склад, осіб	8	28	28	28	92
Бойові машини піхоти БМП-1 (БМП-2), шт.	1	3	3	3	10
Гранатомет РПГ-7, шт.		3	3	3	9
7,62-мм кулемет КК, шт.		1	1	1	3
7,62-мм снайперська гвинтівка СВД, шт.		2	2	2	6
5,45-мм РКК-74, шт.		4	4	4	12
5,45-мм АК-74, шт.	4	15	15	15	49
5,45-мм АКС-74, шт.	1	1	1	1	4
9-мм пістолет ПМ, шт.	3	1	1	1	6

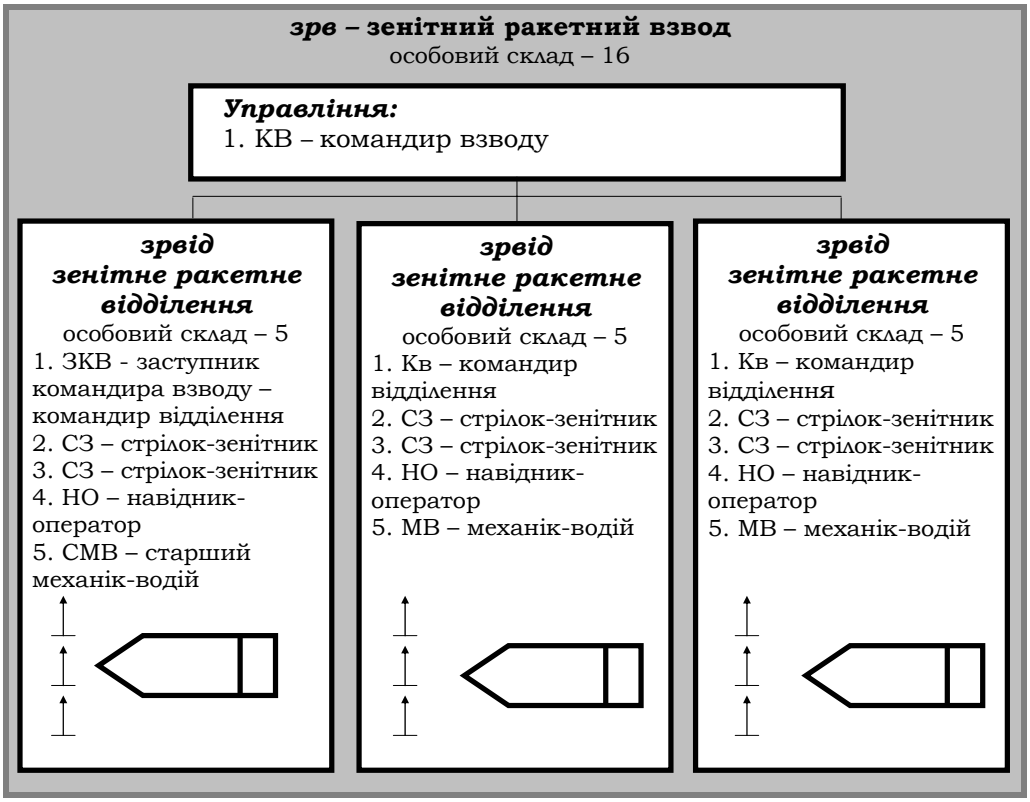

Рис. 4.3.7. Склад зенітно-ракетного взводу танкового батальйону (*тб*)

Кількість особового складу та озброєння зенітно-ракетного взводу танкового батальйону приведена в табл. 4.3.4.

Таблиця 4.3.4

Особовий склад та озброєння	Управління *зрв*	*зрвід* зенітно-ракетне відділення	*зрвід* зенітно-ракетне відділення	*зрвід* зенітно-ракетне відділення	Усього в *зрв*
Особовий склад, осіб	1	5	5	5	16
БМП-2, шт.		1	1	1	3
Пусковий механізм, шт.		3	3	3	9
Зенітна, керована ракета, шт.		6	6	6	18
5,45-мм АК-74, шт.		1	1	1	3
5,45-мм АКС-74, шт.		1	1	1	3
9-мм пістолет ПМ, шт.	1				1

Склад інженерного саперного взводу танкового батальйону приведений на рис. 4.3.8., кількість особового складу і техніки – у табл. 4.3.5.

Рис. 4.3.8. Склад інженерного саперного взводу танкового батальйону

Кількість особового складу та техніки інженерно-саперного взводу танкового батальйону приведена в табл. 4.3.5.

Таблиця 4.3.5

Особовий склад та озброєння	**Управління *ісв***	***ісвід* інженерно-саперне відділення**	***іпвід* інженерно-позиційне відділення**	**Усього в ісв**
Особовий склад, осіб	1	8	2	11
Урал-4320, шт.		1		1
ТМУ (танковий мостовий укладальник), шт.			1	1
5,45-мм АК-74, шт.	1	8	2	11
9-мм пістолет ПМ, шт.	1			1

Склад медичного пункту танкового батальйону приведений на рис. 4.3.9., кількість особового складу і техніки – в табл. 4.3.6.

Кількість особового складу і техніки медичного пункту (МП) танкового батальйону приведена в табл. 4.3.6.

Таблиця 4.3.6

Особовий склад та озброєння	Управління МП	*медвід* медичне відділення	Усього у МП
Особовий склад, осіб	1	3	4
УАЗ-3962, шт.		1	1
5,45-мм АК-74, шт.	1	3	4
9-мм пістолет ПМ, шт.	1		1

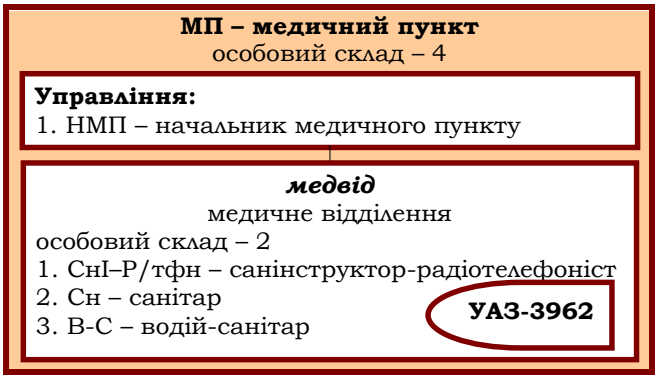

Рис. 4.3.9. Склад медичного пункту

Склад роти забезпечення танкового батальйону приведений на рис. 4.3.10., кількість особового складу і техніки – у табл. 4.3.7.

Таблиця 4.3.7

Особовий склад та озброєння	Управління роти забезпечення	*вмз* взвод матеріального забезпечення	*втз* взвод технічного забезпечення	Усього в роті забезпечення
Особовий склад, осіб	2	24	18	44
Машина технічного обслуговування МТО АТ, шт.			1	1
Машина технічного обслуговування МТО БТ, шт.			1	1
Танко-ремонтна майстерня ТРМ, шт.			1	1
БРЕМ-1 (на базі танка)			1	1
КЕТ-Л			1	1
Автомобіль вантажний УРАЛ-4320, шт		6	2	8
Автомобіль вантажний ЗіЛ-131, шт.		4		4
Автомобільний паливозаправник ТМЗ-9,3-260, шт.		6		6
Польова автомобільна кухня, ПАК-200, шт.		2		4
АВЦ (автомобільна вода – цистерна для води), шт.		1		1

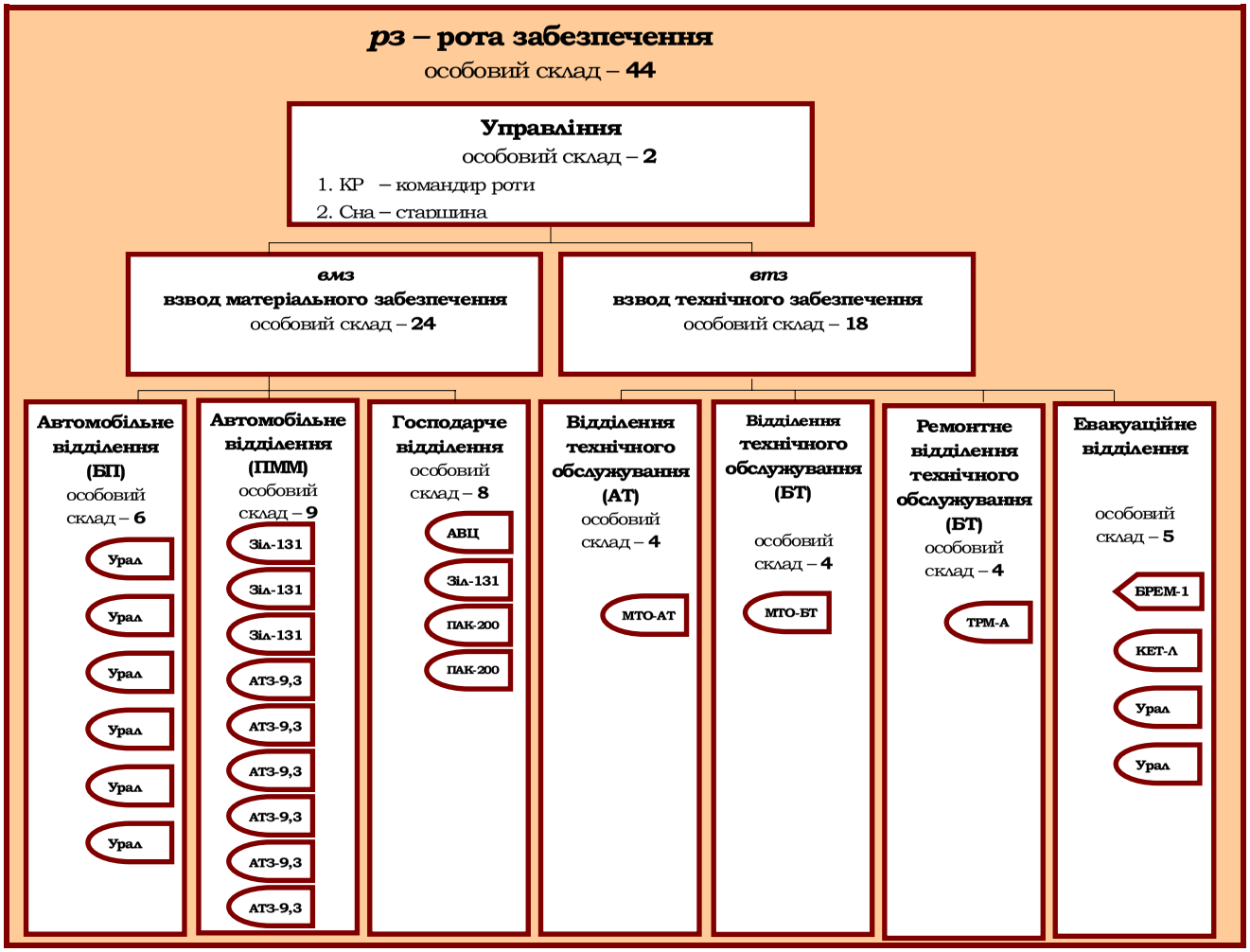

Рис. 4.3.10. Склад роти забезпечення

Питання для контролю та самоконтролю знань

Основи сучасного загальновійськового бою

1. Організаційна структура механізованого батальйону (*мб*) на бойових машинах піхоти (БМП).
2. Штатна структура управління і штабу батальйону.
3. Організаційна структура механізованої роти (*мр*) на бойових машинах піхоти (БМП).
5. Кількість особового складу та озброєння механізованої роти на БМП.
6. Організаційна структура танкової роти (*тр*) (склад танкового взводу, кількість особового складу та озброєння танкового взводу, роти).
7. Організаційна структура мінометної батареї (*мінбатр*) приведена (першого, другого мінометного взводу, взводу управління (*ву*), кількість особового складу та озброєння мінометної батареї).
8. Склад гранатометного взводу (*гв*) механізованого батальйону на БМП (кількість особового складу та озброєння).
9. Склад зенітно-ракетного взводу механізованого батальйону на БМП (кількість особового складу та озброєння).
10. Склад інженерного саперного взводу механізованого батальйону на БМП (кількість особового складу та техніки).
11. Склад медичного пункту механізованого батальйону на БМП (кількість особового складу та техніки).
12. Склад роти забезпечення механізованого батальйону на БМП (кількість особового складу та техніки).
13. Організаційна структура механізованого батальйону (*мб*) на бронетранспортерах (БТР).
14. Штатна структура управління та штабу батальйону.
15. Організаційна структура (склад, кількість особового складу та озброєння) гранатометного взводу механізованого батальйону на БТР.
16. Склад зенітно-ракетного взводу механізованого батальйону на БМП (кількість особового складу та озброєння).
17. Склад протитанкового взводу механізованого батальйону на БТР приведений (кількість особового складу та озброєння).
18. Організаційна структура (склад, кількість особового складу та озброєння) розвідувального взводу механізованого батальйону на БТР.
19. Склад інженерного саперного взводу механізованого батальйону на БТР.
20. Склад медичного пункту механізованого батальйону на БТР.
21. Склад роти забезпечення механізованого батальйону на БТР.
22. Організаційна структура танкового батальйону (*тб*).
23. Штатна структура управління та штабу танкового батальйону.
24. Організаційна структура танкової роти (склад танкового взводу, кількість особового складу та озброєння танкового взводу роти).

25. Організаційна структура механізованої роти (*мр*) на бойових машинах піхоти (БМП) (склад механізованого взводу (*мв*) на БМП, кількість особового складу та озброєння механізованого взводу, роти на БМП).

26. Склад зенітно-ракетного взводу танкового батальйону (*тб*) (кількість особового складу та озброєння).

27. Склад інженерного саперного взводу танкового батальйону приведений (кількість особового складу та техніки).

28. Склад медичного пункту танкового батальйону.

29. Склад роти забезпечення танкового батальйону.

Запитання для самооцінки ступеня набутих знань та умінь тих, хто навчається самостійно.

(Відповідь приведена в Додатку 1)

1. Використовуючи знання організаційно-штатної структури механізованого батальйону на БМП-1 (БМП-2), а також розширені вогневі можливості БМП-2М (оснащена баштовим модулем "Шквал"), розробити варіант організаційної структури механізованого батальйону (*мб*) із метою скорочення штатної чисельності особового складу та бойової техніки без втрати вогневих можливостей батальйону.

2. Використовуючи знання організаційно-штатної структури механізованого роти на БТР, а також розширені вогневі можливості БТР-3У (оснащена баштовим модулем "Шквал"), розробити варіант організаційної структури механізованої роти (*мр*) із метою скорочення штатної чисельності особового складу і бойової техніки без втрати вогневих можливостей роти.

3. Використовуючи знання організаційно-штатної структури механізованого батальйону на БТР, розширені вогневі можливості БТР-3У (оснащена баштовим модулем "Шквал") та відповідь на запитання 2, розробити варіант організаційної структури механізованого батальйону (*мб*) із метою скорочення штатної чисельності особового складу та бойової техніки без втрати вогневих можливостей батальйону.

РОЗДІЛ 5

УПРАВЛІННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ТА ЧАСТИНАМИ

5.1. СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ТА ВИМОГИ ДО НЬОГО

У сучасних умовах визначальне значення для ефективного використання бойових можливостей підрозділів при виконанні ними бойових завдань має управління.

Дії підрозділів будуть мати чітку спрямованість тільки після того, як їм будуть поставлені конкретні завдання та вказані відповідні способи ведення бойових дій. Це дає підставу вважати, що головне завдання управління полягає в тому, щоб направити всі дії штатних, приданих, підтримуючих підрозділів та вогневих засобів на виконання бойового завдання з мінімальними втратами й в короткий строк.

Сутність управління підрозділами полягає в цілеспрямованій діяльності командирів і штабів, заступників командирів щодо підтримання бойової готовності підрозділів, підготовки їх до бою та керівництва під час виконання поставлених завдань.

Основна мета управління підрозділами полягає в забезпеченні їх всебічної підготовки та максимальної ефективності використання бойових можливостей, а також в успішному вирішенні поставлених завдань у бойових діях у визначені терміни за будь-яких умов обстановки з меншими затратами ресурсів та мінімальними втратами своїх сил і засобів.

Досягнення мети управління пов'язано з вирішенням задач управління, які складають його зміст. Основні задачі управління:

⇒ організація та здійснення заходів щодо підвищення бойової готовності підрозділів і забезпечення їх боєздатності;

⇒ безперервне добування, збір, узагальнення, аналіз та оцінка даних щодо обстановки;

⇒ прийняття рішення;

⇒ постановка завдань підлеглим;

⇒ організація та підтримання взаємодії;

⇒ організація та виконання заходів щодо всебічного забезпечення;

⇒ організація управління;

⇒ практична робота в підпорядкованих підрозділах щодо керівництва їхньою безпосередньою підготовкою до бою;

⇒ організація виконання поставлених завдань під час бою та інші заходи.

Вимоги до управління: стійкість; безперервність; оперативність; скритність.

Стійкість і безперервність управління – дві невіддільні вимоги й вони повинні розглядатися як єдине ціле. Їх сутність полягає в постійному впливі командира та штабу на дії підрозділів в інтересах успішного виконання ними поставленого завдання в різних умовах обстановки.

Стійкість та безперервність управління досягається: знанням реальної обстановки; правильним усвідомленням отриманого завдання; своєчасним прийняттям рішення та чіткою постановкою завдань підлеглим; надійним захистом пунктів управління, засобів зв'язку від засобів ураження противника; швидким відновленням порушеного управління.

Оперативність управління обумовлюється здатністю командирів та штабів виконувати покладені на них завдання у встановлені терміни часу. При цьому потрібно забезпечити випереджання противника в діях. Для цього потрібно знати обстановку, швидко реагувати на її зміни, своєчасно уточнювати прийняте рішення та поставлені підрозділам завдання. Для підтримання оперативності управління вирішальне значення має: швидкість добування даних про противника; своєчасність доповідей підлеглих командирів підрозділів; надійність інформації з боку старшого штабу та сусідів.

Скритність управління полягає в приховуванні від противника всіх дій, які проводять командир і штаб при підготовці та в ході бойових дій. Скритність управління досягається: суворим дотриманням встановленого режиму переговорів по технічних засобах зв'язку; застосуванням різних шифрів і кодів, переговорних таблиць, позивних, сигналів, кодуванням карт, забороною відкритих переговорів; надійним маскуванням командно-спостережних пунктів; збереженням в таємниці даних, які стосуються підготовки та ведення бою.

Створене та добре організоване безперервне управління підрозділами дає змогу виборювати та підтримувати ініціативу, потай готувати бій і завдавати раптових ударів по противнику, своєчасно проводити заходи щодо захисту підрозділів від зброї масового ураження, більш ефективно використовувати бойові можливості всіх сил і засобів, які приймають участь у бою, а значить добиватися перемоги у бою.

Процес виконання задач управління реалізується в системі управління. **Система управління** – це організаційно-технічна система, яка являє собою сукупність взаємопов'язаних між собою органів управління, пунктів управління, системи (комплексів, засобів) зв'язку та автоматизації.

До органів управління належать командири всіх ланок управління, їх заступники, в батальйоні – командир і штаб.

До пунктів управління належать командно-спостережні пункти (КСП) взводу, роти та батальйону. Командно-спостережний пункт (КСП) є спеціально обладнане та забезпечене необхідними технічними засобам місце, з якого командир особисто або через штаб здійснює управління підрозділами при підготовці та в ході бою.

Засоби АСУ та зв'язку – це організаційно-технічні засоби для взаємодії органів управління в бою та в повсякденній діяльності. Для організації зв'язку застосовуються фельд'єгерський, факсимільний, телекодовий, телеграфний, телефонний, радіо-зв'язок. Зв'язок може реалізовуватися в дротовому режимі або з використанням радіо-мережі (напрямку).

Радіозв'язок є основним засобом в управлінні підрозділами у всіх видах бойової діяльності підрозділів.

Дротові засоби зв'язку застосовуються самостійно або в комплексі з радіозасобами під час розташування підрозділу на місці у вихідному районі та обороні.

Існують ще й сигнальні засоби зв'язку, які застосовуються для передавання зорових, звукових та світлових сигналів оповіщення, управління та взаємодії.

Фельд'єгерський зв'язок передбачає передачу інформації посильним. Це більш тривалий спосіб передачі інформації, але він є більш надійним і використовується під час завчасної підготовки до бойових дій, коли час для планування необмежений.

До факсимільного зв'язку належать засоби передачі текстової та графічної інформації з використанням, наприклад, телефонних апаратів.

Телекодова інформація застосовується в засобах автоматизації системи управління, це та інформація, якою обмінюються електронно-обчислювальні машини.

5.2. ЗАВДАННЯ ШТАБІВ І ВИМОГИ ДО ЇХ РОБОТИ

Бойовою та повсякденною діяльністю підрозділів управляє командир батальйону. Він несе відповідальність за бойову та мобілізаційну готовність, підготовку підлеглих йому підрозділів, правильне їх застосування та успішне виконання ними бойових задач у встановлений термін.

Командир підрозділу зобов'язаний:

⇒ своєчасно приймати рішення на бій;

⇒ ставити завдання підлеглим підрозділам;

⇒ організовувати взаємодію та забезпечення бою, безпосередню підготовку підрозділів до бою;

⇒ твердо управляти підрозділами, наполегливо добиваючись виконання поставлених завдань.

Командир повинен завжди знати про підпорядковані підрозділи та особовий склад: де знаходяться, яке завдання виконують, чого потребують, їх морально-психологічний стан.

У бою командир підрозділу зобов'язаний:

⇒ стежити за ходом бою;

⇒ вести розвідку противника;

⇒ своєчасно ставити завдання підлеглим;

⇒ уміло використовувати всі вогневі засоби, а також результати вогневого ураження противника.

У доповіді старшому командиру вказується:

⇒ до якого часу, де і яке завдання виконує підрозділ;

⇒ положення сусідів;

⇒ склад і характер дій противника;

⇒ своє рішення.

Командир підрозділу негайно доповідає старшому командиру:

⇒ про раптовий напад противника або його появу там, де його не очікували;

⇒ про виявлення загороджень і зон зараження;

⇒ про захоплення полонених, документів й озброєння противника;

⇒ про застосування противником нових засобів і способів дій;

⇒ про різку зміну дій противника (раптовий відхід, перехід до оборони, проведення контратаки);

⇒ про різку зміну положення й втрату взаємодії з сусідами;

⇒ про кожне рішення, яке прийняте за особистою ініціативою у зв'язку із зміною обстановки.

Командир батальйону управляє підрозділами особисто та через штаб, а також через своїх заступників. Командир зобов'язаний виявляти постійну турботу щодо підготовки штабу, своєчасно ставити йому задачі, вимагати ініціативного й творчого їх виконання, інформувати начальника штабу про своє рішення та відданих підрозділам розпорядженнях. Під час прийняття рішення командир батальйону може заслуховувати висновки з оцінки обстановки та пропозиції начальника штабу, а при необхідності ще й інших посадових осіб із питань, що його цікавлять.

Штаб батальйону є основним органом управління підрозділами, він призначений для керівництва їх бойовою та повсякденною діяльністю. Свою роботу штаб здійснює на основі рішень, наказів і вказівок командира батальйону, а також розпоряджень вищого штабу. Він зобов'язаний суворо та неухильно проводити їх у життя.

Основними загальними задачами штабу є:

⇒ забезпечення бойової та мобілізаційної готовності підрозділів;

⇒ безперервне добування, збір, вивчення та оцінка даних обстановки, підготовка необхідних розрахунків і пропозицій для прийняття рішень командиром;

⇒ планування бою;

⇒ своєчасне доведення до підрозділів бойових задач, оформлення бойових наказів і розпоряджень;

⇒ здійснення заходів щодо організації взаємодії та підтримання її в ході бою;

⇒ організація бойового забезпечення бою та комендантської служби;

⇒ контроль за виконанням підрозділами поставлених задач;

⇒ ведення обліку особового складу, озброєння, військової техніки, ракет, боєприпасів усіх видів, пального та інших матеріальних засобів;

⇒ здійснення укомплектування підлеглих підрозділів особовим складом, озброєнням і технікою, поповнення матеріальними засобами;

⇒ облік доз опромінювання особового складу;

⇒ доповідь вищому штабу обстановки й прийнятих командиром рішень;

⇒ інформування підлеглих командирів, взаємодіючих підрозділів і сусідів про нові дані обстановки;

⇒ організація системи управління підрозділами, забезпечення її безперебійної роботи, охорони, оборони, маскування, захисту від радіоелектронного придушення противником;

⇒ організація забезпечення прихованого управління військами та контроль за збереженням в таємниці заходів, що плануються;

⇒ забезпечення підрозділів топографічними картами (фотознімками, планами міст) району майбутніх дій;

⇒ вивчення, узагальнення та доведення бойового досвіду до підлеглих підрозділів.

Штаб повинен відрізнятися високою злагодженістю та бути здатним забезпечувати управління частинами та підрозділами в будь-яких умовах обстановки. Це досягається:

⇒ його постійною бойовою готовністю;

⇒ ретельним підбором особового складу штабу і його всебічною підготовкою;

⇒ чіткою організацією роботи та раціональним розподілом задач;

⇒ узгодженою роботою підлеглих органів управління, підтримуючих і взаємодіючих підрозділів;

⇒ необхідним матеріально-технічним забезпеченням штабу;

⇒ широким використанням засобів автоматизації та механізації штабної роботи.

Офіцери штабу повинні бути зразком виконання своїх обов'язків, мати високу професійну підготовку та організаторські здібності, відрізнятися глибоким знанням військової справи, високою загальновійськовою та штабною культурою, бездоганною дисципліною, ретельністю, ініціативою та творчим підходом до виконання поставлених задач.

Кожний офіцер штабу зобов'язаний:

⇒ твердо знати основи сучасного бою;

⇒ організацію, озброєння, бойову техніку, можливості своїх підрозділів, а також противника;

⇒ чітко виконувати обов'язки в обсязі займаної посади та бути готовим у випадку необхідності виконувати обов'язки інших офіцерів;

⇒ уміти глибоко аналізувати, оцінювати та коротко доповідати обстановку, у короткий термін доводити бойові задачі до підрозділів;

⇒ швидко та точно робити необхідні розрахунки, об'єктивно оцінювати результати бойових дій;

⇒ наглядно, повно та точно вести робочу карту, швидко і якісно розробляти бойові документи;

⇒ уміти ефективно застосовувати засоби зв'язку, автоматизації та механізації управління;

⇒ знати та суворо дотримуватись вимог щодо збереження державної таємниці, правил скритого управління військами та безпеки зв'язку;

⇒ постійно підвищувати рівень своїх воєнних і спеціальних знань, удосконалювати практичні навички в штабній роботі;

⇒ володіти методами навчання та виховання особового складу, зміцнення військової дисципліни.

5.3. ПОРЯДОК І ЗМІСТ РОБОТИ КОМАНДИРА ІЗ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ

Бій командир підрозділу, як правило, організовує на місцевості, а якщо це неможливо, – по карті (схемі, на макеті місцевості). У цьому випадку бойові завдання підпорядкованим підрозділам і приданим засобам командир уточнює на місцевості в період зайняття ними позицій (висування їх до відповідних рубежів). Порядок роботи командира залежить від конкретної обстановки, отриманного завдання та наявності часу.

Командир, отримавши бойове завдання:

⇒ усвідомлює його;

⇒ оцінює обстановку;

⇒ приймає рішення;

⇒ проводить рекогносцировку;

⇒ віддає бойовий наказ;

⇒ організовує взаємодію, бойове забезпечення й управління, підготовку особового складу, озброєння та техніки до бою.

Потім він перевіряє готовність підрозділу до виконання бойового завдання й у встановлений час доповідає про це за командою.

Під час усвідомлення отриманого завдання командир підрозділу повинен зрозуміти:

⇒ замисел старшого командира;

⇒ завдання підрозділу;

⇒ які об'єкти (цілі) на напрямку дій підрозділу уражаються засобами старших командирів;

⇒ завдання сусідів і порядок взаємодії з ними;

⇒ час готовності до виконання завдання.

Оцінка обстановки включає в себе оцінку противника, своїх військ, сусідів, місцевості, радіаційну, біологічну, бактеріологічну, перешкодову обстановку, кліматичні умови й особливості пори року, доби. При цьому командир підрозділу повинен оцінити та вивчити:

⇒ склад, положення та можливий характер дій противника, його бойовий порядок, у першу чергу місця розташування його вогневих засобів;

⇒ стан, забезпеченість і бойові можливості підпорядкованих та приданих підрозділів;

⇒ склад, положення, характер дій сусідів і порядок взаємодії з ними;

⇒ характер місцевості, її захисні та маскувальні властивості, вигідні підступи, загородження та перешкоди, умови спостереження й ведення вогню.

Крім того, командир підрозділу враховує погоду, пору року, час доби та їх вплив на підготовку та ведення бою.

У рішенні командир підрозділу визначає:

⇒ замисел бою, способи виконання отриманого завдання (якому противнику, де і якими засобами нанести ураження, які при цьому заходи вживаються для введення його в оману);

⇒ завдання підпорядкованим, приданим підрозділам та вогневим засобам;

⇒ питання забезпечення бою;

⇒ організацію управління;

⇒ час готовності до бою.

Основу рішення складає замисел бою, в якому визначаються:

⇒ напрямок зосередження основних зусиль;

⇒ способи розгрому противника (якого противника, де, в якій послідовності та як розгромити із зазначенням порядку вогневого ураження та заходів щодо введення його в обману);

⇒ бойовий порядок.

Під час проведення рекогносцировки командир підрозділу на місцевості:

⇒ вказує орієнтири;

⇒ остаточно визначає положення противника й найбільш можливий характер його дій;

⇒ уточнює завдання підрозділам та інші питання, які пов'язані з використанням місцевості в бою (місця опорних пунктів, вогневих позицій БМП, БТР, танків, протитанкових та інших вогневих засобів, системи загороджень і проходів в них, маршрут висування підрозділу та місця спішування підрозділів).

У бойовому наказі командир батальйону (роти) вказує:

У першому пункті – короткі висновки з оцінки противника.

У другому пункті – об'єкти та цілі, які уражаються засобами старшого командира, на напрямку дій, який буде виконуватись, а також завдання сусідів та розмежувальні лінії з ними.

У третьому пункті – бойове завдання батальйону (роти) та замисел бою.

У четвертому пункті – після слова "наказую" ставляться бойові завдання:

⇒ механізованим (танковим) ротам (взводам) першого ешелону, у тому числі приданим;

⇒ механізованим (танковим) ротам (взводам) другого ешелону або резерву;

⇒ бронегрупам і вогневим засадам;

⇒ підрозділам артилерії та іншим вогневим засобам, у тому числі приданим;

⇒ гарматам і танкам, які виділені для стрільби прямою наводкою;

⇒ зенітному підрозділу;

⇒ іншим підрозділам посилення.

У п'ятому пункті – витрати ракет і боєприпасів на виконання бойового завдання.

У шостому пункті – час готовності до виконання завдання.

У сьомому пункті – місце командно-спостережного пункту та заступників.

У восьмому пункті – об'єкти, позначені знаками Червоного Хреста і Півмісяця, цивільної оборони; культурні цінності, обладнання, споруди, які не мають небезпечних сил; порядок супроводження військовополонених на пункти їх збору, вказані старшим начальником.

У бойовому розпорядженні командир батальйону (роти) вказує: короткі висновки з оцінки противника; об'єкти, які уражаються в інтересах роти (взводу) засобами старшого командира; бойове завдання

роті (взводу) та час готовності до дій. При необхідності в бойовому розпорядженні можуть вказуватись завдання сусідів та інші дані.

У попередньому бойовому розпорядженні командир батальйону (роти), як правило, вказує: відомості про противника; об'єкти, які уражаються в інтересах роти (взводу) засобами старшого командира; бойове завдання роті (взводу) зі ступенем деталізації, який відповідає прийнятому рішенню на час віддання попереднього бойового розпорядження; час готовності та основні заходи щодо підготовки до бою; час і способи доведення завдань та інші дані.

Взаємодію командир батальйону (роти) організовує за участю своїх заступників (заступника), командирів рот (взводів), окремих і приданих підрозділів. Вона організовується, як правило, на місцевості на глибину видимості, а по карті (на макеті місцевості) на всю глибину бойового завдання.

Під час організації взаємодії командир батальйону (роти) повинен: узгодити зусилля штатних, приданих і підтримуючих підрозділів щодо виконання поставленого завдання; добитися єдиного розуміння всіма командирами мети бою, бойових завдань і способів їх виконання; намітити та узгодити варіанти дій підрозділів і заходи щодо обману противника, виходячи з характеру його можливих дій, а також вказати сигнали оповіщення, управління та взаємодії.

Організація взаємодії може здійснюватися **методом вказівок** командира батальйону (роти) або **методом доповідей** командирів підпорядкованих підрозділів із послідовним відпрацюванням дій своїх підрозділів за завданням, часом, місцем та розиграшем основних тактичних епізодів за можливими варіантами дій. При умовах дуже обмеженого часу взаємодія організовується методом вказівок. У ході бою взаємодія здійснюється безперервно, постійно уточнюється, а при різких змінах обстановки організовується заново.

Практична робота командира батальйону (роти) в підпорядкованих підрозділах проводиться з метою їх своєчасної та повної підготовки до бою. Командир перевіряє точність виконання відданого бойового наказу, знання підлеглими противника, який протистоїть, і своїх завдань; визначає відповідність прийнятих командирами рот (взводів) рішень загальному замислу бою та поставленим бойовим завданням; розбирає спільно з підлеглими доцільні способи виконання завдань; організовує та проводить заходи щодо підготовки до бою; контролює виконання заходів щодо організації вогневого ураження, взаємодії, управління та всебічного забезпечення бою, готовність підрозділів приступити до виконання бойових завдань у точно встановлений час; надає допомогу в забезпеченні підрозділів усім необхідним, усуває на місці виявлені недоліки.

У бойовому наказі командир підрозділу вказує:

⇒ орієнтири;

⇒ склад, положення й характер дій противника, місця розташування його вогневих засобів;

⇒ завдання підрозділу;

⇒ об'єкти та цілі на напрямках дій підрозділу, які уражаються засобами старших командирів, а також завдання сусідів;

⇒ бойові завдання підпорядкованим, приданим підрозділам і вогневим засобам;

⇒ час готовності до виконання завдання;

⇒ своє місце та місце заступника.

Бойовий наказ повинен викладатися коротко й гранично чітко.

Під час організації взаємодії командир підрозділу повинен:

⇒ визначити порядок узгодження зусиль штатних та приданих підрозділів щодо виконання поставленого завдання;

⇒ добиватися правильного і єдиного розуміння всіма командирами бойового завдання та способів його виконання;

⇒ указати сигнали оповіщення, управління, взаємодії та порядок дій за ними.

Організовуючи бойове забезпечення, командир підрозділу вказує:

⇒ порядок ведення розвідки противника;

⇒ порядок використання та поповнення боєприпасів, який треба мати незнижуваний їх запас;

⇒ порядок і зміст проведення технічного обслуговування озброєння та військової техніки;

⇒ порядок забезпечення пальним та іншими пально-мастильними матеріалами;

⇒ порядок інженерного обладнання позицій, системи загороджень;

⇒ заходи щодо маскування, охорони та порядок їх виконання.

Під час організації управління командир підрозділу уточнює (доводить) радіодані та порядок використання радіо і сигнальних засобів зв'язку.

Накази, розпорядження, команди і засоби їх передачі

Бойові документи командирів різного рівня можуть бути: текстовими; графічними; табличними.

Вони виготовляються вручну або за допомогою технічних засобів й оформлюються на папері, кальці, топографічних (спеціальних) картах (планах, схемах), мікродіапозитивах та ін.

У підрозділах розробляються, як правило, графічні бойові документи з організації бою на топографічних картах, папері або кальці.

Найбільш розповсюдженими графічними бойовими документами з організації бою, які розробляються, є: картки вогню та схеми розташування на місці, схеми опорних пунктів і районів оборони, схеми орієнтирів, маршрутів та ін. І, безумовно, найбільш важливим бойовим документом з організації бою та управління підрозділами є робоча карта командира підрозділу.

Розглянемо деякі з них.

Картка вогню складається командиром підрозділу під час організації оборони. Вона полегшує вивчення місцевості, підготовку даних для ведення вогню, цілеуказування та управління вогнем підрозділу.

Основою картки є схема місцевості. Картка вогню підрозділу складається після організації інженерних робіт.

Схема опорного пункту підрозділу складається командиром механізованого підрозділу під час організації оборони й графічно відображає його рішення на оборону. Вона складається безпосередньо на місцевості прийомами окомірної зйомки з 1-2-х точок стояння. Командири гранатометного та протитанкових підрозділів складають схеми вогню. Схема опорного пункту та схема вогню подаються старшому командиру для затвердження рішення.

Схема опорного пункту роти (району оборони батальйону) розробляється командиром і є планом ведення оборонного бою роти (батальйону). Вона розробляється за схемою місцевості, взятої з топографічної карти або прийомами окомірної зйомки. Масштаб схеми повинен бути не менший, ніж 1:10 000. При розробці схеми опорного пункту роти (району оборони батальйону) командир роти (батальйону) використовує схеми опорних пунктів взводів (опорних пунктів роти), з яких переносить на свою схему необхідні дані, після чого уточнює їх на місцевості з кількох точок, в умовах відсутності безпосереднього зіткнення з противником шляхом обходу опорного пункту (району оборони).

Отримані та віддані бойові накази й розпорядження записуються, як правило, у робочі зошити або на звороті топографічних карт.

Робоча карта командира – це топографічна карта, на якій графічно за допомогою умовних тактичних знаків і скорочених позначень відображається замисел командира з тактичною обстановкою та її змінами в ході бою.

За допомогою робочої карти командир усвідомлює бойове завдання, оцінює обстановку, приймає рішення, ставить бойові завдання підпорядкованим підрозділам, віддає вказівки щодо взаємодії, всебічного забезпечення та ін.

Управління вогнем

Управління вогнем є найважливішим обов'язком командира підрозділу. Воно включає: розвідку наземних і повітряних цілей, оцінку важливості й визначення черговості їх ураження; вибір виду зброї й боєприпасів, виду та способу ведення вогню (стрільби); цілеуказування, подання команд на відкриття вогню; спостереження за результатами вогню та його корегування; контроль за витратами боєприпасів.

Для управління підрозділами та вогнем старшим командиром призначаються єдині орієнтири й сигнали. Замінювати їх забороняється. При необхідності командир підлеглого підрозділу може призначати додатково свої орієнтири, але під час доповідей старшому командиру й підтримання взаємодії використовуються тільки орієнтири, вказані старшим командиром. Орієнтирами вибираються добре видимі місцеві предмети. При використанні нічних прицілів орієнтирами вибираються ті місцеві предмети, які характеризуються більшою відбивною здатністю в межах далекої дії прицілів. Орієнтири нумеруються справа наліво й по рубежах від себе в бік противника. Один із них визначається основним.

Цілеуказування може здійснюватися від орієнтирів (місцевих предметів) і від напрямків руху (атаки) трасуючими кулями й снарядами, розривами снарядів та сигнальними засобами, а також наведенням приладів і зброї на ціль.

Управління підрозділами в ході бою – це процес безперервного впливу командира підрозділу та штабу на хід бойових дій підрозділів і спрямування їх зусиль на виконання поставленого завдання в указані терміни та з найменшою витратою зусиль і втрат особового складу, озброєння та бойової техніки.

Робота командира підрозділу під час бою спрямовується передусім на втілення в життя прийнятого рішення. Ця робота включає постійний збір даних про обстановку та її оцінку, своєчасне уточнення рішення при зміні обстановки, доведення уточнених завдань до підлеглих; підтримання безперервної взаємодії та всебічного забезпечення бою; здійснення контролю за виконанням підрозділами наказів і надання їм необхідної допомоги.

У випадку різкої зміни обстановки, коли нема можливості отримати вказівки, командир підрозділу зобов'язаний приймати за своєю ініціативою нове рішення в межах загального замислу старшого командира та при першій можливості доповісти йому про нього.

Командир підрозділу зобов'язаний своєчасно доповідати старшому командиру про отримання бойового завдання, прийняте рішення, результати застосування противником зброї масового ураження

та систем високоточної зброї, виконання завдання, нові відомості про противника, а також про різкі зміни обстановки та значні затрати своїх сил і засобів.

При безпосередній загрозі застосування противником ядерної зброї командир підрозділу попереджає про це підрозділи та, не припиняючи виконання бойового завдання, вживає заходів для їх укриття, розосередження та проведення інших заходів для захисту від зброї масового ураження, інженерного забезпечення та забезпечення РХБ захисту.

Командир підрозділу в бою управляє підрозділами з командно-спостережного пункту, який вибирається в такому місці, звідки забезпечується найкраще спостереження за місцевістю, а також безперервне управління. Він нічим не повинен виділятись в бойовому порядку, а для його розташування й переміщення необхідно вміло використовувати захисні та маскувальні властивості місцевості та місцевих предметів.

Командири приданих і підтримуючих підрозділів, як правило, знаходяться на командно-спостережному пункті того підрозділу, до якого вони придані (підтримують), або поблизу нього.

Розпорядження, накази, команди (сигнали) до підлеглих можуть доводитися: усно або письмово; особисто або через підлеглих (заступника, посильного). Усно розпорядження, накази, сигнали доводяться безпосередньо або засобами зв'язку.

Сигнали розробляються командиром. Використовуються для управління, оповіщення, взаємодії, виклику допомоги. Сигнали управління повинні бути: чіткими; суттєво відмінними один від одного; простими для запам'ятовування; яскравими для розпізнавання в різні години доби, пори року, на потрібній відстані.

Розрізняють сигнали: візуальні (прапорці, положення тіла, дими, вогні), звукові (гудки, хлопки, постріли, сирени).

Взаємне розпізнавання військ

Для взаємного розпізнавання, визначення належності та місцезнаходження підрозділів у кожному батальйоні (роті) першого ешелону полку (батальйону), який знаходиться в безпосередньому зіткненні з противником або веде бойові дії (розвідку в тилу противника), призначається пост (пункт) позначення із складу спеціально підготовленого відділення (екіпажу).

Позначення даним постом (пунктом) місцезнаходження підрозділів здійснюється сигнальними та технічними засобами розпізнавання шляхом їх приведення в дію за командою командира батальйону (роти) або начальника штабу батальйону відповідно за розпорядженням вищого штабу.

Пост (пункт) позначення батальйону (роти) призначається в складі одного сержанта та двох солдатів. Він забезпечується приладами спостереження, великомасштабною картою або схемою місцевості, журналом контролю, компасом, годинником, ліхтарем, засобами зв'язку та подання сигналів розпізнавання. Позначення встановлюються поблизу командно-спостережного пункту батальйону.

Під час постановки завдання посту (пункту) позначення, як правило, вказуються: склад поста (пункту), місцезнаходження, сигнали розпізнавання, позначення та оповіщення.

Старший поста (пункту) позначення зобов'язаний: установити порядок чергування; організувати обладнання місця розташування поста (пункту) і його маскування, перевірити справність приладів спостереження, засобів зв'язку та подання сигналів розпізнавання, позначення й оповіщення, своєчасно подавати сигнали відповідно до одержаного завдання від командира (начальника), який вислав пост (пункт).

Черговий поста (пункту) позначення веде спостереження за повітрям і місцевістю у вказаних секторах. При виявленні сигналів розпізнавання, які подаються військами, а також літаками та гелікоптерами, встановлює їхню відповідність діючим сигналам, доповідає старшому поста (пункту) і за його наказом подає сигнал позначення або оповіщення.

Старший поста (пункту) про виявлені сигнали й цілі встановленим порядком доповідає командиру (начальнику), який виставив пост, і відповідно до отриманого завдання дає команду на подання сигналів позначення або оповіщення. Про результати спостереження, подані сигнали робиться запис у журналі контролю.

Спостереження ведеться безперервно. При наявності на посту технічних засобів розпізнавання та позначення відповідні сигнали подаються виходячи з отриманого завдання від командира (начальника), який виставив пост.

5.4. РОБОТА ШТАБУ ІЗ ЗБИРАННЯ Й ВИВЧЕННЯ ДАНИХ ОБСТАНОВКИ ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ШТАБІВ У ХОДІ БОЮ

У ході бою штаб зобов'язаний:

⇒ підтримувати безперервний зв'язок із вищим штабом, штабами підлеглих, взаємодіючих підрозділів і сусідами;

⇒ оперативно добувати, збирати, аналізувати й узагальнювати дані обстановки;

⇒ знати положення, стан і характер дій своїх підрозділів;

⇒ забезпечувати діяльність командира із управління підрозділами, готувати йому всі необхідні дані для уточнення (прийняття) рішення щодо задач, що виникають;

⇒ визначати та розроблювати способи виконання чергових задач, своєчасно доводити до підрозділів уточнені або нові задачі, організовувати й контролювати їх виконання;

⇒ доповідати у вищий штаб про обстановку, прийняті (уточнені) рішення, поставлені підрозділам задачі та їх виконання;

⇒ забезпечувати підтримку й відновлення порушеної взаємодії між підрозділами, силами та засобами;

⇒ проводити додаткові заходи щодо підвищення (підтримання) бойової готовності підрозділів і забезпечення їх бойових дій;

⇒ організовувати виконання задач щодо вогневого ураження противника;

⇒ планувати й організовувати відновлення боєздатності підрозділів;

⇒ приймати необхідні заходи для підвищення стійкості, безперервності та відновлення порушеного управління підрозділами;

⇒ вести облік втрат особового складу, озброєння й техніки, витрати й забезпеченість ракетами, боєприпасами та іншими матеріальними засобами, організовувати поповнення ними підрозділів;

⇒ вести облік доз радіоактивного опромінення особового складу.

У ході бою штаб працює за тим же бойовим розрахунком, що і під час підготовки до бою. У випадку зміни обстановки, під час виникнення нових задач та виході з ладу окремих пунктів управління, проводиться уточнення бойового розрахунку.

Методи роботи командира й штабу в ході бою можуть змінюватися. В усіх випадках вони повинні відповідати характеру задач що вирішуються, обстановці, що склалась, забезпечувати своєчасне й організоване виконання всіх, у тому числі й раптово виникаючих задач, із урахуванням їх важливості й терміновості.

Штаб батальйону працює за цілодобовим циклом відповідно до розробленого й уточненого розпорядку дня. При цьому встановлюється час роботи та відпочинку командира, начальника штабу та інших посадових осіб, склад і час зміни оперативних чергових, строки збору та доповіді узагальнених даних обстановки, порядок уточнення (прийняття) рішення на наступні дії, а також підготовки й відправки повідомлень у вищий штаб, віддачі розпоряджень підлеглим.

У ході бою штаб повинен постійно підтримувати в боєготовому стані й широко використовувати всі засоби зв'язку. Кожен офіцер штабу зобов'язаний: уміти самостійно вести прямі переговори з відповідними посадовими особами підлеглих, взаємодіючих частин (підрозділів) і сусідів; точно знати обстановку за родом своєї роботи, бути готовим про неї доповісти з необхідними довідками, розрахунками й висновками.

Збір, аналіз, оцінка даних обстановки і уточнення задач у ході бою

Збір, аналіз й оцінка даних обстановки в ході бою здійснюються безперервно. При цьому найважливіші відомості (про місце розташування й стан засобів ядерного нападу, інших важливих об'єктів і цілей противника) добуваються (збираються), узагальнюються в першу чергу й доповідаються в реальному масштабі часу або з мінімальним відставанням від фактичного положення в обстановці. Інші відомості, зокрема про положення підрозділів, у повному обсязі можуть збиратись із визначеною періодичністю до встановленого часу. Періодичність залежить від характеру дій підрозділів і може встановлюватись розпорядженням командира батальйону або вищого штабу. У призначений термін узагальнену обстановку доповідає начальник штабу, а при необхідності або за вимогою командира інші посадові особи.

Доповіді повинні бути ясними, короткими й містити тільки нові дані з відповідними висновками й пропозиціями.

Дані обстановки щодо найбільш важливих питань, а також у випадку різкої її зміні доповідаються командиру негайно. Зібрана в ході бою інформація про обстановку повинна точно відповідати дійсному положенню підрозділів на даний час.

У випадку втрати зв'язку з окремими підрозділами та неможливості отримання даних обстановки, штаб приймає всі заходи до відновлення зв'язку й отримання необхідної інформації, використовуючи будь-які способи: через сусідів, взаємодіючі підрозділи; шляхом направлення офіцерів управління безпосередньо в підрозділи, а також за допомогою повітряної та інших видів розвідки.

Обстановка в ході бою відображається на робочих картах командира, начальника штабу та інших посадових осіб. Робочі карти посадових осіб повинні відображувати положення своїх підрозділів та військ противника, динаміку бойових дій. Обстановка на картах повинна легко читатись.

Оцінюючи обстановку, штаб прогнозує її подальший розвиток, можливі зміни та вірогідні нові задачі. Начальник штабу узагальнює дані, розрахунки та доповідає командиру пропозиції щодо рішення на наступні бойові дії.

У ході бою бойові задачі підрозділам ставляться (уточнюються), як правило, бойовими розпорядженнями. Вони повинні бути гранично короткими й чіткими. Усі розпорядження, віддані усно, обов'язково записуються офіцерами штабу в журнал запису розпоряджень і повідомлень.

Питання для контролю та самоконтролю знань

Питання для самоконтролю знань

1. Сутність, мета, задачі управління підрозділами.
2. Вимоги до управління.
3. Система управління.
4. Обов'язки командира щодо виконання завдань управління підрозділами.
5. Робота командира підрозділу з організації бою. Бойові документи командира підрозділу.
6. Основні загальні задачі штабу.
7. Обов'язки офіцеру штабу.
8. Робота командира з прийняття рішення.
9. Зміст рішення командира підрозділу.
10. Робота командира щодо організації взаємодії.
11. Накази, розпорядження, команди та засоби їх передачі.
12. Заходи, які виконуються при підготовки і в ході управління вогнем.
13. Заходи, які виконуються при управлінні підрозділами в ході бою.
14. Заходи, які виконуються для взаємного розпізнавання військ.
15. Організація роботи штабів у ході бою.

Тестові питання для самооцінювання

1. Сутність та мета управління:

а) Сутність управління – це підтримання бойової готовності військ й успішне виконання військами отриманого бойового завдання. Мета управління – це в будь-якій складній обстановці підготувати бойові дії військ.

б) Сутність управління військами полягає в цілеспрямованій діяльності командирів (начальників) та інших органів управління щодо підтримки бойової готовності та боєздатності частин і підрозділів, підготовці їх до бойових дій та управління ними при виконанні поставлених завдань у бою. Метою управління військами є забезпечення максимальної ефективності використання підпорядкованих військ при вирішенні поставлених завдань у бою.

в) Сутність управління – це робота командирів, штабів та інших органів управління щодо організації бойових дій та управління ними в бою. Мета управління військами – це вирішення завдань відповідно до отриманої бойової задачі.

2. Задачі управління військами:

а) організація та проведення заходів із підготовки військ до бойових дій, організація та проведення розвідзаходів підрозділами розвідки, всебічне забезпечення бойових дій військ, організація та підтримка безперервного зв'язку, допомога підпорядкованим підрозділам у підготовці бойових дій, надійність роботи органів, пунктів управління та систем зв'язку, відновлення порушеного управління.

б) організація та підтримання взаємодії з сусідами, постановка завдань підтримуючим підрозділам, безперервне добування даних про повітряного противника, проведення заходів із психологічної підготовки військ та населення, захист технічних засобів управління від подавлення засобами радіоелектронної боротьби противника, своєчасна зміна районів розташування та забезпечення постійної бойової готовності пунктів управління

в) підтримання високого психологічного та морального стану мобілізаційної та бойової готовності військ, безперервне добування, збір, вивчення, відображення й аналіз даних обстановки, прийняття рішення командирами на бойові дії, постановка завдань підпорядкованим військам, планування бойових дій, організація та підтримання безперервної взаємодії, організація й проведення заходів із виховної роботи та всебічного забезпечення бойових дій військ, підготовка військ і штабів до бойових дій і безпосереднє керівництво ними, організація контролю й допомоги підпорядкованим військам.

3. Вимоги до управління військами:

а) стійкість управління військами, яка включає в себе такі якості як: живучість управління СУ; захищеність від перешкод СУ; технічна надійність СУ; висока оперативність – відображає здатність СУ своєчасно вирішувати свої задачі при підготовці бойових дій в інтересах вдалого виконання поставлених завдань і досягнення мети бойових дій; скритність управління військами полягає в здатності зберігати в таємниці від противника розташування, стан і функціонування всіх елементів СУ й основні заходи щодо підготовки та ведення бойових дій.

б) захист системи управління від розвідки противника; захист систем управління від впливу різноманітних видів озброєння; захист технічних засобів управління від подавлення засобами радіоелектронної боротьби противника; своєчасна зміна районів розташування та забезпечення постійної бойової готовності пунктів управління.

в) якість управління; надійність роботи органів, пунктів управління та систем зв'язку; чітка взаємодія елементів всередині системи й систем між собою; достовірність і повнота інформації, яка циркулює в системі; відновлення порушеного управління.

4. Система управління військa (СУВ):

а) СУВ – це найбільш важливі елементи, які забезпечують підготовку військ до бойових дій та управління ними під час бою.

До системи управління військами входять: технічні засоби, які забезпечують збір, обробку, передачу інформації та управління військами під час бою.

б) СУВ – це сукупність функціонально пов'язаних технічних засобів, засобів автоматизації, командирів частин і підрозділів (начальників), які гарантують виховання особового складу, забезпечення різноманітними видами постачання.

в) СУВ – це сукупність функціонально пов'язаних органів управління, пунктів управління, систем зв'язку, засобів автоматизації управління військами, а також систем, що забезпечують збір, обробку й передачу інформації.

5. Управління вогнем включає:

а) розвідку наземних і повітряних цілей, оцінку важливості й визначення черговості їх ураження; подання команд на відкриття вогню; спостереження за результатами вогню та його корегування; контроль за витратами боєприпасів;

б) розвідку наземних і повітряних цілей, оцінку важливості й визначення черговості їх ураження; вибір виду зброї й боєприпасів, виду та способу ведення вогню (стрільби); цілеуказування, подання команд на відкриття вогню; спостереження за результатами вогню і його корегування; контроль за витратами боєприпасів;

в) розвідку наземних і повітряних цілей, оцінку важливості й визначення черговості їх ураження; вибір виду зброї й боєприпасів, виду та способу ведення вогню (стрільби); цілеуказування, подання команд на відкриття вогню; спостереження за результатами вогню та його корегування.

РОЗДІЛ 6

МЕХАНІЗОВАНІ (ТАНКОВІ) ПІДРОЗДІЛИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК В ОБОРОНІ

6.1. МЕХАНІЗОВАНА (ТАНКОВА) РОТА В ОБОРОНІ

Механізована (танкова) рота може оборонятися в першому або другому ешелоні батальйону, у смузі забезпечення або на передовій позиції, складати загальновійськовий резерв або знаходитися в протидесантному резерві. Рота обороняє опорний пункт до **1500 м** по фронту і до **1000 м** у глибину.

Опорний пункт механізованої роти (рис. 6.1.1.) складається з опорних пунктів механізованих взводів, позицій вогневих засобів роти та приданих підрозділів.

Опорний пункт танкової роти (рис. 6.1.2.) складається з опорних пунктів танкових взводів і позицій приданих підрозділів. Придані танковій роті механізовані підрозділи займають позиції звичайно попереду танків, а також у проміжках між танковими взводами й на флангах.

Бойовий порядок роти будується в один або у два ешелони.

Залежно від характеру місцевості взводи в опорному пункті механізованої (танкової) роти можуть розташовуватися кутом назад, мати уступне й інше розташування, що забезпечує найкращу організацію системи вогню перед фронтом і на флангах опорного пункту.

Бойові машини піхоти й танки розташовуються в опорному пункті роти (взводу) по фронту й у глибину на відстані до **200 м** один від одного.

Бронетранспортери розташовуються на вогневих позиціях у глибині опорного пункту роти (взводу) у місцях, що забезпечують ведення вогню з кулеметів переважно в сторони флангів і в проміжки.

Кулеметний взвод роти додається, як правило, по відділеннях механізованим взводам. Іноді він у повному складі використовується на напрямку зосередження основних зусиль роти.

Для кругової оборони ротного опорного пункту взводам призначаються додаткові сектори обстрілу, для вогневих засобів підготовляються основні й запасні вогневі позиції з урахуванням ведення вогню в бік флангів і в тил. Частина вогневих засобів розташовується в глибині. На флангах, у проміжках між взводами, у тилу опорного пункту влаштовуються загородження.

Проміжки між ротними опорними пунктами можуть бути до **1000 м**, а між опорними пунктами взводів – до **300 м**.

Вони повинні перебувати під безперервним спостереженням, простріловатися фланговим і перехресним вогнем всіх засобів, особливо протитанкових, а також прикриватися загородженнями й вогнем артилерії.

У проміжках між опорними пунктами рот (взводів) обладнаються запасні позиції, хибні траншеї й ходи сполучення. Рота другого ешелону займає опорний пункт у глибині оборони батальйону й готується до контратаки. Танкова рота (механізована рота на бойових машинах піхоти), крім того, готує один-два вогневих рубежі.

Рота (взвод), виділена в резерв батальйону, займає район зосередження, обладнує для оборони опорний пункт і перебуває в готовності до виконання раптово виникаючих завдань або до заміни підрозділів першого ешелону у випадку втрати ними боєздатності.

Система вогню роти в обороні включає:

⇒ ділянки зосередженого й рубежі загороджувального вогню артилерії й мінометів, підготовлені на підступах до оборони, перед переднім краєм, на флангах і в глибині оборони;

⇒ зони вогню протитанкових засобів і суцільного багатошарового вогню всіх видів зброї перед переднім краєм, у проміжках, на флангах і в глибині оборони для знищення в першу чергу танків й інших броньованих машин противника;

⇒ підготовлений маневр вогнем з метою його зосередження в короткий термін на будь-якому загрозливому напрямку або ділянці.

Система вогню роти будується з урахуванням вогневих можливостей всіх видів зброї роти й приданих вогневих засобів, їхньої тісної взаємодії в сполученні з інженерними загородженнями й природними перешкодами.

Підготовка оборони роти починається з одержання бойового завдання від старшого командира й включає:

⇒ організацію бою (прийняття рішення, рекогносцировку, постановку бойових завдань відділенням (екіпажам танків));

⇒ організацію взаємодії, управління й бойового забезпечення;

⇒ підготовку взводів роти до виконання бойового завдання;

⇒ зайняття оборони;

⇒ створення бойового порядку;

⇒ створення системи вогню;

⇒ інженерне обладнання опорного пункту;

⇒ здійснення контролю виконання заходів підготовки й готовності до виконання поставленого завдання.

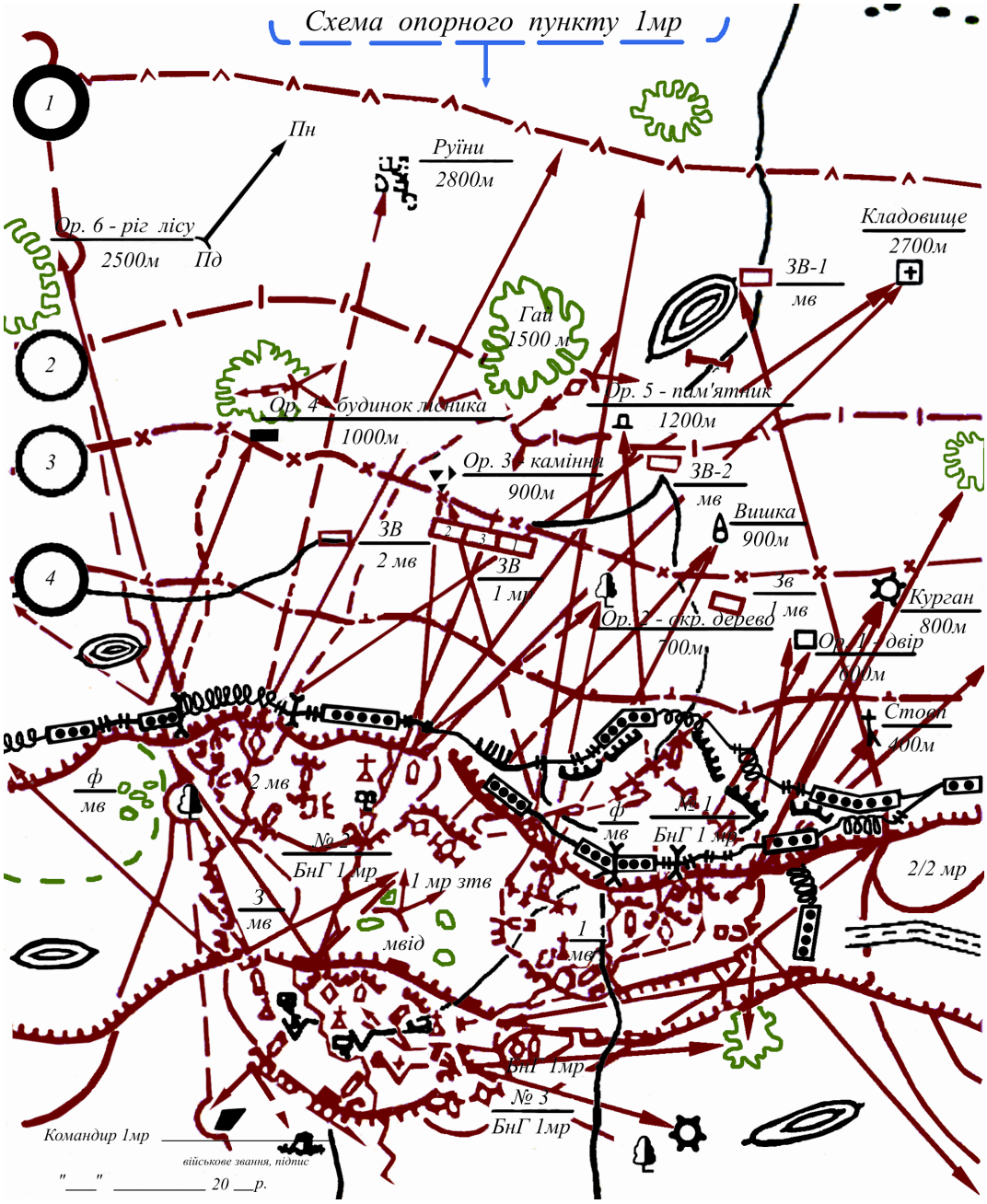

Рис. 6.1.1. Схема опорного пункту механізованої роти (варіант)
1 – рубіж відкриття вогню ПТРК; 2 – рубіж відкриття вогню із гармат танків;
3 – рубіж відкриття вогню із гармат БМП;
4 – рубіж відкриття вогню із стрілецької зброї (РПГ)

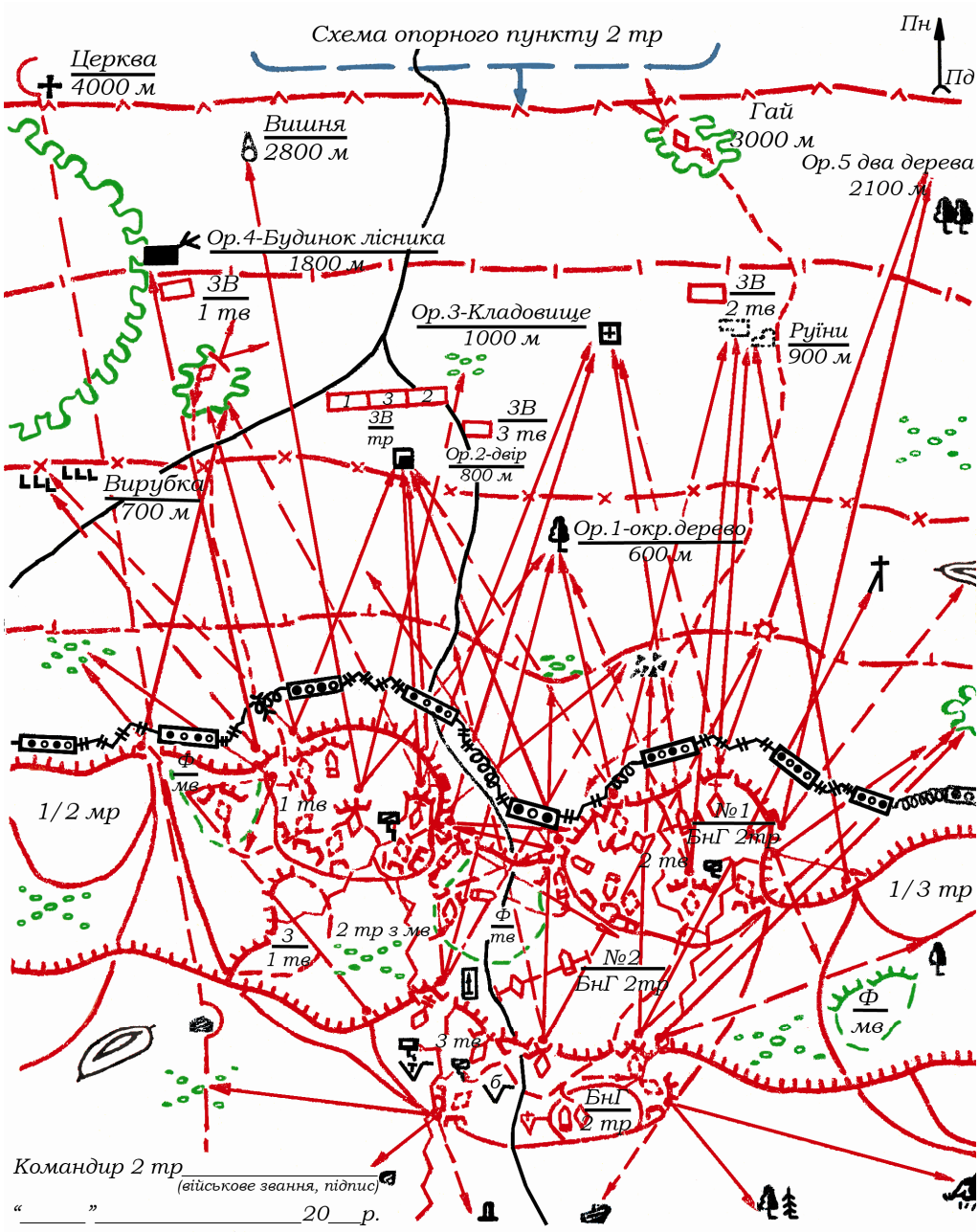

Рис. 6.1.2. Схема опорного пункту танкової роти (варіант)
1 – рубіж відкриття вогню ПТРК; 2 – рубіж відкриття вогню із гармат танків;
3 – рубіж відкриття вогню із гармат БМП;
4 – рубіж відкриття вогню із стрілецької зброї (РПГ)

Метод і порядок роботи командира роти щодо організації оборони залежать від умов переходу до оборони й наявності часу. У всіх випадках вони повинні забезпечувати швидке зайняття оборони й організацію системи вогню у встановлений термін.

Одержавши завдання на перехід до оборони **в умовах безпосереднього зіткнення з противником,** командир роти організує захоплення й закріплення зазначеного (вигідного) рубежу. У ході закріплення рубежу він приймає рішення, ставить завдання підлеглим і приданим підрозділам, організує взаємодію й систему вогню, управління, захист від запальної зброї, дає вказівки щодо основних питань всебічного забезпечення бою, організує інженерне обладнання опорного пункту. Надалі він проводить рекогносцировку, у ході якої уточнює завдання підрозділам, порядок взаємодії, а якщо необхідно, й інші питання.

Якщо рота переходить до оборони **поза зіткненням із противником,** командир роти приймає рішення, доводить його до своїх заступників і командирів підрозділів, проводить рекогносцировку, у ході якої уточнює своє рішення, віддає бойовий наказ, організує взаємодію й систему вогню, всебічне забезпечення бою, управління й захист від запальної зброї. Потім він виводить роту в зазначений опорний пункт й організує його інженерне обладнання.

У замислі бою командир роти визначає:

⇒ напрямок зосередження основних зусиль і ділянки місцевості, від утримання яких залежить стійкість оборони;

⇒ бойовий порядок і систему опорних пунктів і вогневих позицій;

⇒ порядок ураження противника вогнем штатних і приданих засобів при підході його до переднього краю оборони, розгортанні й переході в атаку;

⇒ порядок знищення противника при його вклиненні та напрямки контратак;

⇒ порядок інженерного обладнання опорного пункту.

При проведенні рекогносцировки командир роти вивчає місцевість, призначає (указує) орієнтири й уточнює:

⇒ положення, сили й склад противника, можливі шляхи висування та рубежі його розгортання для наступу, райони висадження його тактичних повітряних десантів і дій диверсійно-розвідувальних груп; приховані підступи до переднього краю оборони роти, імовірні напрямки наступу танків противника та дій його авіації;

⇒ зображення переднього краю, опорний пункт і розмежувальні лінії, завдання роти;

⇒ напрямок зосередження основних зусиль і ділянки місцевості, від утримання яких залежить стійкість оборони;

⇒ взводні опорні пункти й позицію бойової охорони, якщо вона висилається;

⇒ розміщення траншей і місця влаштування засідок;

⇒ позиції приданого танкового (механізованого) підрозділу й інших засобів посилення;

⇒ смуги вогню взводів і ділянки зосередженого вогню;

⇒ основні й запасні вогневі позиції штатної й приданої артилерії;

⇒ вогневі позиції й смуги вогню (сектори обстрілу), ділянки зосередженого й рубежі загороджувального вогню підрозділів (вогневих засобів), що залишаються в його безпосередньому підпорядкуванні, а також призначених для забезпечення флангів і стиків із сусідами й проміжків між взводами;

⇒ напрямки й рубежі розгортання для контратак резерву, для танкової роти й механізованої роти на бойових машинах піхоти, крім того, вогневі рубежі;

⇒ основні, запасні й фальшиві вогневі позиції зенітних підрозділів і шляхи їх маневру;

⇒ черговість і строки інженерного обладнання опорного пункту, а також місця влаштування мінно-вибухових й інших загороджень і проходи, що залишаються в них;

⇒ заходи щодо всебічного забезпечення бою, у тому числі вночі й в інших умовах обмеженої видимості;

⇒ місця розташування підрозділів технічного забезпечення й тилу;

⇒ місце командно-спостережного пункту.

При постановці завдань командир роти в бойовому наказі вказує:

⇒ взводам першого ешелону – засоби посилення; опорні пункти й напрямки зосередження основних зусиль; завдання щодо відбиття наступу й знищення противника, що вклинився в оборону; зображення переднього краю й траншей; смуги вогню, додаткові сектори обстрілу й ділянки зосередженого вогню; якими силами й засобами забезпечити фланги, стики, проміжки й хто відповідальний за них; хто підтримує;

⇒ взводу другого ешелону – засоби посилення; опорний пункт, завдання й напрямок зосередження основних зусиль; напрямки й рубежі розгортання для контратак; смугу вогню, додаткові сектори обстрілу й ділянки зосередженого вогню;

⇒ резерву – опорний пункт, напрямки й рубежі розгортання для контратак;

⇒ приданим підрозділам артилерії й мінометній батареї – завдання щодо вогневого ураження противника при підході його до переднього краю оборони й розгортанні, переході в атаку й вкли-

ненні в оборону; підтримці контратак другого ешелону; основні й запасні вогневі позиції; час готовності й сигнали відкриття, переносу й припинення вогню;

⇒ гранатометному взводу – завдання щодо підтримання рот першого ешелону й відбиття атаки піхотних підрозділів противника; основні й запасні позиції, смугу вогню, додатковий сектор обстрілу, ділянки зосередженого й рубежі загороджувального вогню; час готовності до відкриття вогню й порядок його ведення, сигнали відкриття, переносу й припинення вогню;

⇒ зенітному взводу – завдання, вогневі позиції, відповідальні сектори для розвідки повітряного противника й ведення вогню, час і ступені готовності, порядок ведення вогню;

⇒ підрозділу, призначеному в бойову охорону, – позицію, завдання, які вогневі засоби виділяються для підтримки, порядок виклику їхнього вогню й порядок відходу.

У шостому пункті бойового наказу командир роти, крім часу готовності до виконання завдання, вказує також час заняття оборони, готовності системи вогню, черговість і строки інженерного обладнання опорного пункту.

У всіх випадках робота командира роти щодо організації оборони не повинна затримувати вихід підрозділів у зазначений район і своєчасне зайняття ними оборони.

Ведення оборони

До початку наступу противника в ротах виділяються чергові танки, бойові машини піхоти (бронетранспортери) й інші вогневі засоби, які, займаючи запасні або тимчасові вогневі позиції, перебувають у постійній готовності до знищення окремих груп противника, що намагаються вести розвідку, прокладати проходи в загородженнях або проникнути в глибину оборони. Інші підрозділи, підтримуючи готовність до відбиття атак противника, удосконалюють інженерне обладнання позицій і проводять технічне обслуговування озброєння, танків, бойових машин піхоти (бронетранспортерів). Чергові стрілки-зенітники й особовий склад інших вогневих засобів, виділених для боротьби з повітряним противником, перебувають у готовності до відкриття вогню по його літаках, гелікоптерах й інших повітряних цілях.

Снайпери знищують офіцерів, снайперів, спостерігачів, обслуги вогневих засобів й інші цілі противника.

Командир роти на основі особистого спостереження й даних розвідок повинен вчасно встановити підготовку противника до наступу, початок його висування й розгортання, доповісти про це

командиру батальйону, уточнити завдання підлеглим підрозділам і приданій артилерії, привести їх у повну готовність до відбиття атак противника.

Розвідка боєм й атака передових підрозділів противника відбиваються вогнем призначених засобів і підрозділами, що обороняються на цих напрямках. Спостереження за противником підсилюється. Після відбиття атаки вогневі засоби, що виявили себе, за вказівкою командира роти потай міняють вогневі позиції. Проходи, що прорублені противником у наших загородженнях, негайно закриваються, а якщо це зробити неможливо, по них підготовляється вогонь артилерії й інших засобів.

При нанесенні противником ядерних і хімічних ударів і з початком вогневої підготовки атаки командир роти, ведучи безперервне спостереження, уточнює завдання підрозділам, штатної й приданої артилерії й інших вогневих засобів щодо ураження виявленої артилерії, танків, інших броньованих машин і піхоти противника, що висуваються або підготувалися для атаки.

Особовий склад механізованої (танкової) роти й приданих їй підрозділів укривається в щілинах, бліндажах, сховищах, бойових машинах піхоти (танках), на дні окопів і траншей у готовності швидко зайняти свої місця на позиціях для відбиття атаки. У випадку застосування противником отруйних речовин і бактеріальних (біологічних) засобів особовий склад одягає засоби індивідуального захисту.

З переходом противника в атаку командир роти зосереджує вогонь усіх засобів на основних силах противника. Штатна й придана артилерія зосередженим вогнем і вогнем по окремих цілях, рухомих і нерухомих загороджувальним вогнем завдає ураження танкам й іншим броньованим машинам і, порушуючи бойові порядки підрозділів противника, створює вигідні умови для знищення їх вогнем танків, бойових машин піхоти, протитанковими керованими ракетами й гранатометами з граничних відстаней стрільби (пуску).

Під час підходу противника до переднього краю оборони вогонь усіх засобів роти доводиться до найвищої напруги. Підрозділи, що обороняються, усіма вогневими засобами знищують танки й інші броньовані цілі, відсікають піхоту від танків і знищують її вогнем, а піхоту, що увірвалася на передній край опорних пунктів підрозділів, – вогнем упритул, гранатами й у рукопашному бою.

Зенітні ракетні підрозділи, а також механізовані (танкові) підрозділи, не зайняті боєм з наземним противником, відбивають нальоти літаків, гелікоптерів і інших повітряних цілей противника.

У випадку вклинення противника в опорний пункт командир роти повинен вогнем усіх засобів зупинити просування його по фронту й у глибину, закріпити свої фланги на ділянці вклинення й подавити противника вогнем.

За сприятливих умов обстановки знищення противника, що вклинився, здійснюється контратакою, що ведеться до повного його знищення й відновлення оборони.

Після відбиття атаки командир роти віддає необхідні розпорядження для швидкого відновлення системи вогню, поповнення ракет і боєприпасів, відновлення зруйнованих фортифікаційних споруджень й інженерних загороджень, організує відновлення озброєння, бойової й іншої техніки, що вийшли з ладу, здійснює підготовку до евакуації поранених і хворих. Про результати бою він доповідає командиру батальйону.

Противник, що вклинився на стику із сусідньою ротою, знищується у взаємодії із сусідом вогнем всіх засобів і рішучою контратакою.

Якщо противник обійшов опорний пункт, рота організує кругову оборону й продовжує втримувати займані позиції. При необхідності частина вогневих засобів переміщується на загрозливий напрямок.

Командир роти другого ешелону повинен завжди знати обстановку на фронті оборони батальйону й мати постійний зв'язок з командирами рот першого ешелону.

Рота другого ешелону батальйону у випадку прориву противника в глибину оборони вогнем усіх засобів із займаної позиції наносить йому рішуче ураження й зупиняє його подальше просування. Танкова й механізована роти на бойових машинах піхоти при необхідності висуваються на підготовлений вогневий рубіж. При сприятливих умовах обстановки знищення противника, що вклинився, здійснюється контратакою.

Одержавши наказ на проведення контратаки, командир роти висилає розвідку, уточнює завдання підрозділам і вогневим засобам. Рота під прикриттям вогню артилерії швидко висувається на зазначений напрямок, вогнем танків, бойових машин піхоти й інших вогневих засобів завдає ураження супротивникові, розбудовує його бойові порядки й рішуче контратакує противника переважно у фланг або в тил. Механізовані підрозділи контратакують противника на бойових машинах піхоти або в пішому порядку слідом за танками.

Рота першого ешелону батальйону підтримує контратаку роти другого ешелону вогнем або за наказом командира батальйону частиною сил разом з ним контратакує й знищує противника, що вклинився в оборону, відновлюючи положення.

6.2. МЕХАНІЗОВАНИЙ (ТАНКОВИЙ) БАТАЛЬЙОН В ОБОРОНІ

Звичайно **метою оборонних боїв** є: відбиття наступу противника; утримання смуг, ділянок, районів місцевості та важливих об'єктів; нанесення ураження противнику, що переважає; створення сприятливих умов для переходу в наступ чи контрнаступ; виграш часу; економія й накопичення сил та засобів; забезпечення розгортання військ і сил; створення умов для наступних дій.

Завданнями, виконанням яких досягаються мета **в оборонному бою,** є: нанесення ураження першому ешелону противника, що наступає; розгром противника, що вклинився; нанесення ураження другим ешелонам противника; утримання рубежів, які забезпечують подальші дії.

Ці завдання розподіляються між підрозділами механізованого (танкового) батальйону.

Мб, тб можуть оборонятись у першому або в другому ешелоні бригади, у смузі забезпечення або на передовій позиції, складати загальновійськовий резерв або знаходитись у протидесантному резерві. При виході з бою та відході батальйон може бути призначений в ар'єргард.

Основу кожної оборонної позиції складають батальйонні райони оборони. **Батальйонний район оборони** обладнується трьома-чотирма траншеями та складається з опорних пунктів рот, позицій штатних та приданих вогневих засобів, пов'язаних між собою єдиною системою вогню, загороджень та ходів сполучення в межах району оборони (рис. 5.4.1.).

Побудова оборони батальйону включає: бойовий порядок батальйону, систему опорних пунктів та вогневих позицій, систему вогню, систему інженерних загороджень.

Бойовий порядок батальйону будується у два або в один ешелон. При одноешелонній побудові бойового порядку виділяється резерв у складі не менше взводу.

У районі оборони батальйону ротні опорні пункти повинні бути розташовані так, щоб вогнем з них перехоплювалися найбільш імовірні напрямки наступу противника, виключався шаблон у побудові оборони й забезпечувалася стійкість підрозділів, що обороняються.

Рота першого ешелону батальйону готує опорний пункт у першій та другій траншеях з метою нанесення противнику ураження вогнем усіх засобів та недопущення прориву ним переднього краю.

Рота другого ешелону готує опорний пункт у третій, а іноді й у четвертій траншеї з метою недопущення прориву противником першої позиції, а при сприятливих умовах знищення контратакою підрозділів противника, що прорвались через першу та другу траншеї. Танкова рота (*мр* на БМП), окрім того, готує один-два вогневих рубежі, які можуть збігатися з рубежами розгортання для контратаки.

Рис. 6.2.1. Побудова оборони батальйону

Рота, взвод, що виділені в резерв батальйону, займають район зосередження, в якому готують для оборони опорний пункт, та знаходяться в готовності до виконання завдань, що раптово виникають.

Батальйон першого ешелону готує та займає оборону на першій позиції. Він призначається для відбиття наступу противника, знищення його перед переднім краєм та при вклиненні в оборону на першій позиції, а також для стійкого утримання важливого району місцевості та створення сприятливих умов для розгрому противника.

Тоді, якщо це рота першого ешелону батальйону і в другому ешелоні є ще одна рота, батальйон займає чотири траншеї. Батальйон займає район до **5 км** по фронту і до **2,5 км** углибину. Оборону він будує в межах однієї позиції, основу якої складають опорні пункти рот, що підготовлені до кругової оборони. На місцевості, де утруднений наступ військ, а також на передовій позиції і в смузі забезпечення фронт оборони батальйону може бути й більшим.

Якщо розглядати місцевість або ділянку місцевості для розміщення підрозділів для ведення бойових дій, які обладнані в інженерному плані, то першою позицією в обороні буде ділянка місцевості, де для бою розміщений батальйон першого ешелону з чотирма траншеями, ходами сполучення, системою інженерних загороджень, системою запасних і фальшивих траншей, позиціями приданих підрозділів.

Батальйон другого ешелону займає оборону на другій позиції, як правило, на важливому напрямку в готовності до підсилення (заміни) підрозділів першого ешелону на випадок втрати ними боєздатності, до проведення контратак, а також до знищення противника, що вклинився в оборону, та міцного утримання району, що займається. Крім того, він може залучатися до знищення повітряних десантів та аеромобільних підрозділів противника. Танковий і механізований батальйони на бойових машинах піхоти, що перебувають у другому ешелоні, крім того, підготовляють один-два вогневих рубежі для відбиття атак танків противника вогнем із місця. Вогневі рубежі можуть збігатися з рубежами розгортання для контратак.

Залежно від завдання, яке виконується, та характеру місцевості батальйон може мати різне розташування рот. Одна з рот може бути висунута вперед або назад, створюючи вогневий мішок, а на відкритому фланзі розташовуватися уступом.

Механізованому батальйону в обороні можуть бути приданими: артилерійська батарея, вогнеметна рота, а на напрямку зосередження основних зусиль – артилерійський дивізіон.

Придані механізованому (танковому) батальйону додатково танкові (механізовані) підрозділи, як правило, перепідпорядковуються ротам

і займають оборону в їх опорних пунктах. Танкові підрозділи, крім того, можуть використовуватися для дій із засідок.

Мінометна батарея й гранатометний взвод батальйону, як правило, залишаються в підпорядкуванні командира батальйону й використовуються, зазвичай, у повному складі для підтримки бою механізованих рот першого ешелону.

Іноді гранатометний взвод у повному складі може бути приданим механізованій роті, що обороняється, на напрямку зосередження основних зусиль батальйону, або по відділеннях – ротах першого ешелону.

Протитанковий взвод батальйону, як правило, залишається в підпорядкуванні командира батальйону й використовується, зазвичай, у повному складі на танконебезпечному напрямку для відбиття атак танків й інших броньованих машин противника, забезпечення висування й розгортання другого ешелону (резерву) батальйону для контратаки й прикриття відкритого флангу. На закритій і пересіченій місцевості взвод у повному складі або відділеннями може придаватися ротам першого ешелону.

Зенітний ракетний взвод батальйону, як правило, залишається в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону.

Мб (*тб*), призначений для **оборони в смузі забезпечення**, діє як передовий загін Із метою затримання наступу переважаючих сил противника, примушення його передчасно розгорнутись та наступати в невигідному для нього напрямку, нанесення йому втрат та виграшу часу для підготовки оборони.

При відсутності смуги забезпечення батальйон може **оборонятись на передовій позиції**, що створюється на відстані **4-6 км** від переднього краю оборони, із метою ввести противника в оману стосовно кордонів переднього краю та побудови оборони, не допустити раптового нападу противника на підрозділи першого ешелону, відбити його розвідку боєм та змусити передчасно розгорнути свої головні сили.

Основні зусилля батальйону в обороні зосереджуються на очікуваному головному напрямку наступу противника та утриманні найбільш важливого району (об'єкта) місцевості. Побудова оборони повинна створювати наростаючу протидію, яка дозволяє не допустити прориву противником району оборони та створити умови для його знищення.

У бойовий порядок батальйону залежно від обстановки можуть входити **бронегрупа** та **вогневі засади**.

Бронегрупа батальйону створюється з метою підвищення активності оборони та своєчасного посилення її стійкості на найбільш загрозливому напрямку, закриття проломів, що утворились у результаті вогневих ударів противника, та вирішення інших за-

вдань, що вимагають стрімких маневрених дій та ефективного вогневого ураження противника.

Вогнева засада виставляється з метою нанесення противнику максимального ураження раптовим вогнем прямою наводкою, кинджальним вогнем та застосуванням мінно-вибухових загороджень.

Система опорних пунктів та вогневих позицій батальйону включає: позицію бойової охорони (створюється в батальйоні); опорні пункти рот, об'єднані в батальйонний район оборони; вогневі позиції танків, бойових машин піхоти (бронетранспортерів), протитанкових, керованих ракетних комплексів та інших штатних та приданих вогневих засобів; траншеї та ходи сполучення. Система опорних пунктів та вогневих позицій готується залежно від прийнятого рішення, бойових можливостей батальйону, наявності часу та характеру місцевості.

Позиція бойової охорони створюється з метою недопущення раптового нападу противника та ведення ним наземної розвідки. У бойову охорону входить звичайно підсилений взвод від батальйону першого ешелону на відстані до **2 км**. Управління бойовою охороною здійснює командир батальйону.

В умовах безпосереднього зіткнення з противником бойова охорона не призначається. У цьому випадку завдання бойової охорони покладаються на підрозділ, що займає першу траншею.

Проміжки між опорними пунктами повинні знаходитись під безперервним спостереженням, простріловатися фланговим та перехресним вогнем усіх засобів, особливо протитанкових, а також прикриватись вогневими засадами, вогнем артилерії та загородженнями. У проміжках між опорними пунктами рот (взводів) обладнуються траншеї та запасні позиції.

Система інженерних загороджень включає: мінні поля, групи мін, вузли загороджень, завали, інші протитанкові та протипіхотні перешкоди та підготовлені до зруйнування (мінування) об'єкти, що знаходяться перед позицією бойової охорони, переднім краєм, у проміжках та на флангах батальйону на всю глибину батальйонного району оборони згідно із замислом бою в сполученні із системою вогню, природними перешкодами та з урахуванням маневру своїх підрозділів та сусідів.

Основу системи загороджень складають мінно-вибухові загородження, що встановлюються приданими інженерно-саперним підрозділом та призначеними для цієї мети іншими підрозділами. Порядок зруйнування об'єктів у глибині оборони визначається старшим командиром.

Командно-спостережний пункт батальйону обладнується за можливістю у важкодоступному місці для танків противника за ротами

першого ешелону або в районі опорного пункту роти другого ешелону (резерву) батальйону на віддаленні до **2 км** від переднього краю оборони батальйону.

Пункт технічного спостереження батальйону розгортається біля командно-спостережного пункту батальйону; ремонтно-евакуаційна (ремонтна) група – за першим ешелоном батальйону; медичний пункт та інші частини підрозділу забезпечення батальйону – за другим ешелоном (загальновійськовим резервом).

Система вогню батальйону в обороні включає:

⇒ ділянки зосередженого та рубежі загороджувального вогню артилерії та мінометів, підготовлені на підступах до оборони, перед переднім краєм, на флангах, у проміжках між ротними опорними пунктами та в глибині оборони;

⇒ зони вогню протитанкових засобів та суцільного багатокласового вогню всіх видів зброї перед переднім краєм, у проміжках, на флангах та в глибині оборони для знищення насамперед танків та інших броньованих машин противника;

⇒ підготовлений маневр вогнем з метою його зосередження в короткі строки на будь-якому загрозливому напрямку або ділянці.

Система вогню будується з урахуванням вогневих можливостей усіх видів зброї батальйону та приданих вогневих засобів, їх тісної взаємодії в сполученні з інженерними загородженнями та природними перешкодами.

Основу системи вогню батальйону складає протитанковий вогонь рот, штатних та приданих протитанкових засобів, артилерії прямою наводкою з урахуванням застосування на танконебезпечному напрямку протитанкового резерву та рухомого загону загороджень бригади.

Глибина зони протитанкового вогню звичайно досягає **0,8-3 км** (далекість прямого пострілу СПГ-9М, гармати "Грім" – **0,8 км** , а танка Т-64БВ – **2,1 км**, далекість дії ПТУР протитанкових ракетних комплексів "Фагот" – до **3 км,** ПТРК танка – до **4-5 км**).

Вогневі засоби у батальйонному районі оборони (опорному пункті роти) розташовуються приховано, розосереджено, так, щоб можна було вести вогонь на максимальну відстань та вражати противника фланговим, перехресним та кинджальним вогнем високої щільності, мати вогневий зв'язок між собою та створювати вогневі мішки. Лінійне їх розташування неприпустиме.

Підготовка оборони в батальйоні починається з отриманням бойового завдання від старшого командира. Вона включає: організацію бою (прийняття рішення, постановку бойових завдань штатним і приданим підрозділам, організацію взаємодії й системи вогню, все-

бічного забезпечення бою й управління); зайняття оборони, створення бойового порядку та системи вогню; інженерне обладнання району оборони; розробку схеми району оборони батальйону; підготовку підрозділів до бою; контроль готовності оборони й підрозділів до виконання поставленого завдання та інші заходи.

Отримавши завдання на перехід до оборони, в умовах безпосереднього зіткнення з противником, командир батальйону організує захоплення та закріплення вказаного рубежу. У ході закріплення рубежу він приймає рішення, ставить завдання підлеглим та приданим підрозділам, організує взаємодію й систему вогню, управління, захист від зброї масового ураження та високоточної зброї, дає вказівки щодо всебічного забезпечення бою, організує інженерне обладнання району оборони. Надалі він проводить рекогносцировку, у ході якої уточнює завдання підрозділам, порядок взаємодії, а при необхідності й інші питання.

Якщо батальйон переходить до оборони в умовах відсутності зіткнення з противником, командир батальйону приймає рішення, доводить його до заступників, підлеглих командирів підрозділів, проводить рекогносцировку, у ході якої уточнює рішення, віддає бойовий наказ, організує взаємодію й систему вогню, всебічне забезпечення бою й управління. Потім він виводить батальйон в указаний район й організує його інженерне обладнання.

У замислі командир батальйону визначає: напрямки зосередження основних зусиль і ділянки місцевості, від утримання яких залежить стійкість оборони; порядок знищення противника вогнем штатних і приданих засобів при підході його до переднього краю оборони, розгортання й переході в атаку, порядок знищення противника, що вклинився в оборону, і напрямки контратак; порядок інженерного обладнання району оборони.

При постановці завдань командир батальйону **в бойовому наказі** вказує:

⇒ ротам першого ешелону – засоби посилення; опорні пункти й напрямки зосередження основних зусиль; завдання щодо відбиття наступу й знищення противника, що вклинився в оборону; Розміщення переднього краю й траншей; смуги вогню, додаткові сектори обстрілу й ділянки зосередженого вогню; якими силами й засобами забезпечити фланги, стики, проміжки і хто відповідальний за них; хто підтримує;

⇒ роті другого ешелону – засоби посилення; опорний пункт, завдання й напрямок зосередження основних зусиль; напрямки й рубежі розгортання для контратак; смугу вогню, додаткові сектори обстрілу й ділянки зосередженого вогню;

⇒ резерву – район зосередження, напрямки й рубежі розгортання для контратак. Для танкової роти й механізованої роти на бойових машинах піхоти в обох випадках, крім того, вогневі рубежі й завдання, до виконання яких потрібно бути готовим;

⇒ приданим підрозділам артилерії й мінометній батареї – завдання щодо вогневого ураження противника при підході його до переднього краю оборони й розгортанні, переході в атаку й вклиненні в оборону; підтримці контратак другого ешелону; основні й запасні вогневі позиції; час готовності й сигнали відкриття, переносу й припинення вогню;

⇒ гранатометному взводу – завдання щодо підтримки рот першого ешелону й відбиття атаки піхотних підрозділів противника; основні й запасні позиції, смугу вогню, додатковий сектор обстрілу, ділянки зосередженого й рубежі загороджувального вогню; час готовності до відкриття вогню й порядок його ведення, сигнали відкриття, переносу й припинення вогню;

⇒ протитанковому взводу – місце в бойовому порядку батальйону й напрямки можливих дій, рубежі розгортання, порядок їх зайняття та завдання, до виконання яких бути готовим; сигнали відкриття й припинення вогню, порядок дій після виконання завдань;

⇒ кулеметному взводу й підрозділам (вогневим засобам), що залишаються в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону, – основні й запасні вогневі позиції (місця в бойовому порядку), смуги вогню (сектори обстрілу), порядок відкриття й ведення вогню й завдання, до виконання яких бути готовими;

⇒ зенітному ракетному взводу – завдання, вогневі позиції, відповідальні сектори для розвідки повітряного противника й ведення вогню, час і ступені готовності, порядок ведення вогню;

⇒ підрозділу, призначеному в бойову охорону, – позицію, завдання, які вогневі засоби виділяються для підтримки, порядок виклику їхнього вогню й порядок відходу.

У шостому пункті бойового наказу командир батальйону, крім часу готовності до виконання завдання, вказує також час зайняття оборони, готовності системи вогню, черговість і строки інженерного обладнання району оборони.

Після виконання інженерних робіт першої й другої черг командир продовжує підготовку й перевірку готовності підрозділів до оборони.

Ведення оборонного бою механізованими підрозділами характеризується наступними етапами:

⇒ ведення бою в смузі забезпечення;

⇒ ведення бою за утримання головної смуги оборони;

⇒ ведення оборонного бою за утримання другої смуги оборони.

Для ротних опорних пунктів у батальйоні етапи деталізуються наступним чином:

⇒ ведення бою на передовій позиції;

⇒ ведення бою за утримання першої позиції оборони;

⇒ ведення бою за утримання другої позиції оборони бригади (для батальйону другого ешелону).

Підрозділи повинні стійко обороняти позиції, що займають, навіть в умовах повного оточення та відсутності тактичного зв'язку з сусідами. Вони не мають права залишати позиції та відходити без наказу старшого командира.

До початку наступу противника в ротах виділяються чергові танки, БМП (БТР) та інші вогневі засоби, які, займаючи запасні або тимчасові вогневі позиції, знаходяться в постійній бойовій готовності до знищення окремих груп противника, що намагається вести розвідку, пробляє проходи в загородженнях або намагається проникнути в глибину оборони.

Решта підрозділів, підтримуючи готовність до відбиття атаки противника, удосконалюють інженерне обладнання позицій та проводять технічне обслуговування озброєння, танків, БМП (БТР). Чергові зенітні обслуги та особовий склад інших вогневих засобів, що виділені для боротьби з повітряним противником, знаходяться в готовності до відкриття вогню по його літаках, гелікоптерах та іншим повітряних цілях.

Розвідка боєм й атака передових підрозділів противника відбиваються вогнем призначених засобів і тих підрозділів, які обороняються на цих напрямках. Спостереження за противником підсилюється. Після відбиття атаки вогневі засоби за вказівкою командира змінюють позиції. Проходи, що зроблені противником у наших загородженнях, негайно закриваються, а якщо це зробити неможливо, по них готується вогонь артилерії та інших засобів.

Із переходом противника в атаку командир батальйону зосереджує вогонь усіх засобів на основних силах противника. Як тільки противник наближається до переднього краю оборони, вогонь усіх засобів батальйону доводиться до найвищої напруги. Усі вогневі засоби спрямовують свої можливості на знищення танків, інших броньованих цілей, відсікають піхоту від танків та знищують її вогнем. Піхоту, що прорвалася на передній край опорних пунктів рот першого ешелону, знищують вогнем упритул, гранатами й у рукопашному бою.

У випадку вклинення противника в район оборони командир батальйону, керуючи вогнем усіх засобів, повинен зупинити просування противника по фронту й вглибину, закріпити свої фланги на ділянці вклинення й подавити противника вогнем.

Командир може висунути танки (БМП) другого ешелону (резерву) на вогневий рубіж, а протитанковий резерв – на рубіж розгортання, підготовлений на цьому напрямку.

Контратака другим ешелоном (резервом) звичайно проводиться разом із другим ешелоном бригади або з другими ешелонами сусідніх батальйонів.

Командир батальйону другого ешелону повинен постійно знати обстановку на фронті оборони бригади та мати постійний зв'язок із командирами першого ешелону й з артилерією, яка його підтримує.

Отримавши наказ на проведення контратаки, командир батальйону висилає розвідку, уточнює бойові завдання підрозділам та вогневим засобам. Батальйон під прикриттям вогню артилерії швидко висувається на вказаний напрямок, вогнем танків, БМП та інших засобів наносить ураження противнику, рішуче контратакуючи його у фланг або в тил.

6.3. ПІДГОТОВКА І ВЕДЕННЯ ОБОРОННОГО БОЮ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Особливості підготовки та ведення оборони в місті

Оборона міста звичайно створюється на підступах до нього і в самому місті. Вона характеризується глибокоешелонованою побудовою військ, нерівномірністю розвитку бою по фронту й вглибину, жорстокою боротьбою за кожний будинок (об'єкт) навіть в умовах повного оточення.

Оборона безпосередньо в місті створюється на всю глибину і в залежності від розмірів міста, його плану, розташування його міських споруд й основних магістральних вулиць може включати шість-вісім позицій у великому місті (промисловому районі) і три-чотири позиції в невеликому місті.

Передній край першої позиції оборони міста в залежності від характеру прилягаючої місцевості, характеру забудови і якості будівель може проходити по околиці міста або, якщо є перед ним вигідні природні перешкоди, висоти або невеличкі міста-сателіти, може бути винесений дещо вперед, але не більше, ніж на три-п'ять кілометрів. Друга позиція створюється на меншій, ніж у звичайних умовах, відстані від першої, це забезпечує надійний вогневий зв'язок між підрозділами. За такою ж ознакою визначається відстань наступних позицій і глибина кожної з них. При створенні позицій готуються до оборони найбільш міцні будинки, вигідно розташовані на перехрес-

тях доріг, майданах, біля виходів із міста. Будинки та споруди, які заважають веденню оборонного бою, підриваються або спалюються завчасно, або готуються до підриву.

Батальйону призначається район оборони. Рота обороняє опорний пункт, який складається з одного або декількох будинків, пристосованих для кругової оборони. Ширина батальйонного району оборони до **5 км** і більше, а ротного опорного пункту – до **1,5 км.** Бойовий порядок батальйону при обороні міста буде будуватися у два ешелони. Варіант оборони батальйону в місті показаний на рис. 6.3.1.

Танковий батальйон у складі з'єднання, як правило, складає другий ешелон, який використовується поза містом для розгрому противника, що намагається обійти місто, і повітряних десантів або, якщо загальновійськовий резерв займає райони зосередження вглибині, перекриває найбільш важливі магістралі міста. Частина танків у танкових ротах механізованого батальйону використовується для дій із засідок вглибині оборони і міжпозиційних просторах, а також для підсилення механізованих підрозділів, які обороняють опорні пункти.

Артилерія підпорядковуються механізованим підрозділам і використовується для стрільби прямою наводкою.

Засоби протиповітряної оборони застосовуються як і у звичайних умовах централізовано. Стартові й вогневі позиції вони займають на околицях міста, у парках, на майданах, стадіонах, пустирях, на заводських територіях. Для боротьби з повітряними маловисотними цілями й гелікоптерами противника може широко використовуватися вогонь стрілецької зброї та переносні зенітні ракетні комплекси, які розташовують на дахах будинків.

Протитанкові резерви в батальйонах розташовуються на околицях, а при необхідності й вглибині міста – поблизу перехрестя вулиць в готовності до маневру на рубежі розгортання.

Послідовність роботи командира батальйону щодо організації оборони в місті має ряд особливостей.

Оцінюючи противника, командир батальйону особливу увагу звертає на вивчення складу й ступеня підготовки угруповання противника до ведення бою в місті, напрямків головного удару й допоміжних ударів, у тому числі і в об'їзд міста.

При вивченні місцевості на підступах до міста визначаються найбільш зручні підступи до нього, імовірні рубежі розгортання військ противника, вигідні для оборони природні рубежі та міцні споруди, а також місця створення загороджень.

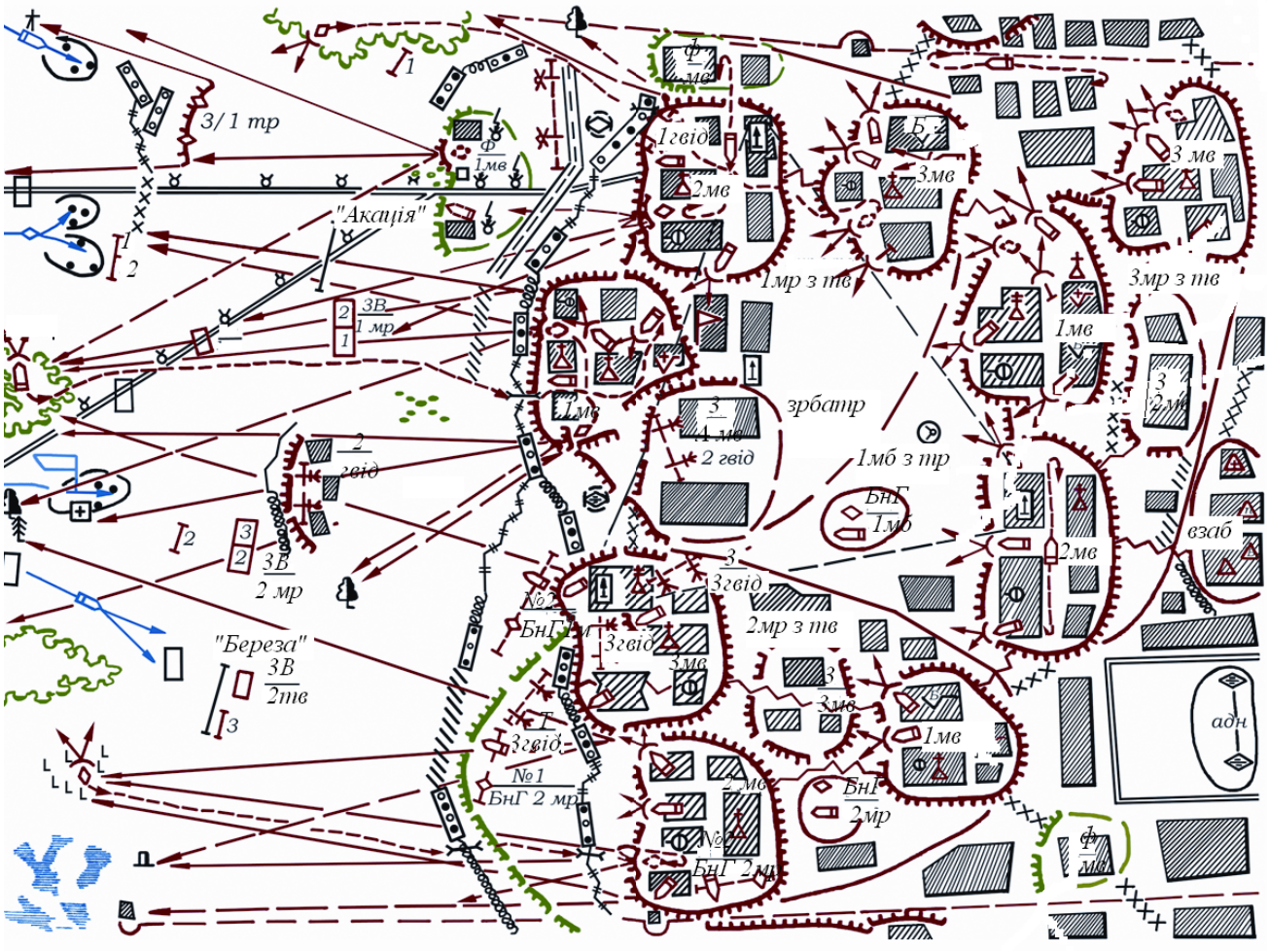

Рис. 6.3.1. Оборона батальйону в місті (варіант)

При оцінці міста детально вивчається його план і характер забудови, наявність і можливості використання підземних споруд для посилення оборони й розташування пунктів управління, вузлів зв'язку та медичних підрозділів. У рішенні на оборону командир батальйону, крім звичайних питань, визначає:

⇒ на утриманні яких найважливіших об'єктів міста необхідно зосередити основні зусилля;

⇒ заходи щодо протидії обхватам, обходам і блокуванню батальйону противником;

⇒ ділянки, на яких потрібно створити завали, порядок прикриття проміжків між опорними пунктами, заходи щодо боротьби з пожежами, охорони й оборони пунктів управління, вузлів зв'язку та тилових підрозділів.

Визнаючи основні питання взаємодії й управління, враховується максимальне наближення пунктів управління до підрозділів, розташування їх у міцних сховищах і підвалах, дублювання зв'язку за рахунок резерву зв'язку, підготовка запасних районів для всіх пунктів управління, узгодження дій частин і підрозділів при нанесенні контратак.

Оборонний бій на підступах міста (промислового району) ведеться так само, як і в звичайних умовах. Безпосередньо перед початком вогневої підготовки противника особовий склад підрозділів укривається в підготовлених укриттях у готовності до швидкого зайняття своїх місць для відбиття атаки противника, залишаються тільки спостерігачі на верхніх поверхах. Атака противника відбивається зосередженим і загороджувальним вогнями артилерії, вогнем танків і бойових машин піхоти, протитанкових засобів і стрілецької зброї з широким застосуванням вогнеметів і ручних гранат.

Із вклиненням противника в перші квартали міста, зовнішній кордон яких є переднім краєм оборони, бій розділяється на ряд місцевих боїв за міцне утримання окремих будинків, опорних пунктів і районів оборони, що примушує противника розпорошувати свої сили, понижувати темп його просування, примушує його вже на початку бою вводити другі ешелони й резерви. При вклиненні противника в проміжки між опорними пунктами його знищення завершується рішучою контратакою другого ешелону (загальновійськового резерву) батальйонів і частиною сил гарнізонів опорних пунктів. Контратака всіма силами звичайно проводиться по противнику, який прорвав першу позицію, а також із метою повернення найважливіших районів міста. При цьому для досягнення раптовості, прихованого виходу у фланг і тил противнику широко використовуються різноманітні підземні споруди, особливо лінії метро, мережі каналізації і підвали, що між собою поєднуються, у великих будинках та інші шляхи маневру.

При вклиненні противника в проміжки між опорними пунктами його знищення завершується рішучою контратакою другого ешелону (загальновійськового резерву) батальйонів і частиною сил гарнізонів опорних пунктів. Контратака всіма силами звичайно проводиться по противнику, який прорвав першу позицію, а також із метою повернення найважливіших районів міста. При цьому для досягнення раптовості, прихованого виходу у фланг і тил противнику широко використовуються різноманітні підземні споруди, особливо лінії метро, мережі каналізації й підвали, що між собою поєднуються, та інші шляхи маневру.

Особливості підготовки та ведення оборони в гірсько-лісистій місцевості

Гірсько-лісиста місцевість із її різноманіттям, яке визначається розмірами лісного масиву, його густиною й віком, породами дерев, кліматичними й земельно-ґрунтовими умовами, наявністю озер, боліт і річок, а також ступенем лісогосподарської культури, у цілому позитивно впливає на оборону. Вона сприяє маскуванню й створенню розвинутої системи загороджень, скритності маневру й раптовості проведення контратак. Завчасне розчищення лісу забезпечує необхідні умови для огляду й обстрілу.

Одночасно закритий характер місцевості, погіршення прохідності місцевості навесні й восени, снігові заноси взимку та небезпечність лісових пожеж влітку, ліквідація яких потребує великого напруження сил і значного часу, ускладнюють ведення оборонного бою й заважають застосуванню в ньому бойової техніки й озброєння.

Оборона в лісистій і лісисто-болотистій місцевості будується переважно на доступних для наступу противника напрямках і носить яскраво виражений осередковий характер. Така оборона ґрунтується на ударах звичайної зброї, стійкому утриманні окремих батальйонних районів, ротних і взводних опорних пунктів, які підготовлюються до кругової оборони, у комплексі із застосуванням загороджень, умілим маневром і контратаками із глибини. У проміжках між батальйонними районами оборони, ротними й взводними опорними пунктами виставляються засади, ведеться патрулювання й створюються загородження.

Найбільш міцною оборона повинна бути на дорожних (танкодоступних) напрямках, у районах, які охоплюють найбільш імовірні напрямки наступу противника. На важкодоступних напрямках і ділянках, де наступ противника малоймовірний, ведеться повітряна розвідка, спостереження та здійснюється патрулювання. У лісі з'єднання, як правило, обороняє два-три танкодоступних напрямки. При цьому

на головних напрямках оборона створюється глибокоешелонованою. Для оборони другорядних напрямків наступу противника виділяється мінімальна кількість сил і засобів.

Танковий батальйон, як правило, складає другий ешелон з'єднання та використовується для контратак уздовж долин та русел, а також для оборони важливих рубежів у глибині на танконебезпечних напрямках.

Більша частина артилерії старшого начальника застосовується на посилення батальйонів, які діють у першому ешелоні на важливих напрямках У цих можуть створюватись батальйонні артилерійські групи. У батальйонах значна частина артилерії може використовуватися в батальйонних районах оборони першого ешелону для стрільби прямою наводкою. Закриті вогневі позиції вибираються переважно на лісних галявинах, вирубках лісу поблизу просік і доріг. У зв'язку з тим, що в лісі обмежений маневр вогнем артилерії, яка розташована на закритих вогневих позиціях, вона повинна бути готовою до широкого маневру дивізіонами (батареями) на запасні позиції.

Основні зусилля засобів протиповітряної оборони зосереджуються на найбільш імовірних напрямках наступу противника. Стартові й вогневі засоби ППО вибираються на галявинах лісу, полянах і вирубках лісу.

Характер лісистої і лісисто-болотистої місцевості передбачає особливості роботи командира батальйону щодо організації оборони. Наприклад, під час прийняття рішення він повинен враховувати наступні фактори:

Під час оцінки противника командир повинен враховувати, що в лісі через обмеженість доріг, а іноді й просік, складність прокладки колонних шляхів, ускладнюється розгортання порядків противника для переходу в наступ при його підході із глибини, це приводить до того, що він буде переходити в наступ частіше всього із положення безпосереднього зіткнення із нашими військами. Виходячи з цього, головний удар противник буде наносити в напрямку, де ймовірне найбільше зосередження сил його основного угруповання, там, де найдоступніша для застосовування військ та бойової техніки місцевість, тобто там, де більше доріг, просік, галявин, вирубок і рідколісся. Крім цього, командир повинен усвідомити: як добре підготовлений противник до дій у лісі, наявність у нього засобів підвищеної прохідності, які забезпечують подолання заболочених ділянок, озер і рік, а також наявність у нього аеромобільних військ.

Під час оцінки місцевості основна увага приділяється вивченню та визначенню: найбільш доступних напрямків і їх тактичної місткості; найбільш імовірних за умовами місцевості районів зосередження основного угруповання противника для зайняття вихідного положення для наступу й шляхів висування до них, очікуваних районів зосередження танків і вогневих позицій артилерії; доцільних районів створення завалів, а також місць (рубежів) для постановки різноманітних

загороджень у своєму розташуванні; районів, від утримання яких залежить стійкість оборони; найбільш доступних напрямків і вигідних на них рубежів розгортання для проведення контратак.

У процесі оцінки місцевості командир батальйону при визначенні або уточненні лінії переднього краю оборони виходить із того, що в залежності від обстановки його доцільно мати перед узліссям або в глибині лісного масиву. Побудова переднього краю по узліссю небезпечна, тому що воно служить для противника хорошим орієнтиром. Винесення переднього краю вперед має доцільність у разі наявності там підвищеної місцевості, яка забезпечує хороший огляд й обстріл. У разі відсутності таких умов передній край доцільно віднести в глибину лісу на **100-150 м** і більше. У цьому разі на околицю лісу чи за її межі висилається бойова охорона. Для вогневих засобів, які розташовані на передньому краї оборони, розчищаються сектори огляду та обстрілу, а виступи лісу використовуються для створення фланкового й перехресного вогню на підступах до лісової окраїни.

У рішенні на оборону, крім звичайних питань, повинен бути визначений замисел на протидію загонам противника, що обходять.

Важливе місце під час організації оборони приділяється маневру силами й засобами на загрозливі напрямки як для посилення оборони, так і для проведення контратак. Із метою забезпечення прихованості маневру, ефективності контратак і кращого орієнтування в лісі шляхи руху й напрямки для контратак повинні бути ретельно вивчені та якісно позначені на місцевості.

Боротьба з пожежами є особливим завданням усіх командирів. Із метою боротьби з пожежами необхідно: установити суворий порядок поводження з вогнем; проводити розчищення районів, які займають війська, від завалів і сухої трави, створення захисних просік і виривання канав; вести спостереження за лісом у протипожежному плані; створювати відповідні місця із засобами пожежогасіння; установлювати порядок виводу військ із лісу, що горить. При цьому необхідно передбачити ліквідацію невеликих лісових пожеж силами підрозділів, у районах оборони яких вони можуть виникнути, а великих – підрозділами й частинами із складу других ешелонів і резервів. При цьому також ураховується можливість створення зараження в лісі високої стійкості отруйними речовинами.

При організації радіоелектронної боротьби доцільно враховувати значний екрануючий вплив лісових масивів, поглинання ними електронної енергії, особливо ультракороткохвильової.

Під час організації технічного й тилового забезпечення командир і штаби враховують його труднощі через нестачу доріг і їх невисоку пропускну спроможність. Але високі маскувальні властивості лісу до-

зволяють приховано здійснити підвезення всього необхідного для бою не тільки вночі, а й вдень. Через обмежену кількість шляхів підвозу та ймовірного виникнення завалів на них райони розміщення частин технічного забезпечення й тилу наближаються до фронту, а в військах звичайно створюються запаси ракет і боєприпасів, палива й мастильних матеріалів. Для забезпечення військ й евакуації поранених і хворих необхідно широко застосовувати гелікоптери.

При організації управління, як правило, враховується необхідність наближення до своїх військ командних пунктів і посилення їх охорони.

Необхідність наступу противника лише на доступних напрямках і звичайно невелика їх пропускна спроможність (ємкість) сприяє ефективному нанесенню вогневих ударів по угрупованню противника, що приготувався для атаки чи висувається для переходу в наступ. Збільшується ефективність звичайних боєприпасів щодо ураження відкритої живої сили під час розриву їх в повітрі від ударів по вершинах дерев.

По головному угрупованню противника, яке підготувалося для переходу в наступ, рішенням старшого начальника може проводитись вогнева контрпідготовка.

Установивши, що противник підготувався до переходу в наступ, командир бригади вогнем артилерії й ударами бойових гелікоптерів уражає засоби противника, які застосовують високоточні боєприпаси, танки і мотопіхоту у вихідному положенні для наступу, у першу чергу на його головному напрямку і, якщо необхідно, ставить додаткові завдання частинам.

Під час вогневої підготовки противника особовий склад військ, що обороняються, знаходиться в сховищах чи в укритих у готовності до відбиття його атаки. Одночасно проводяться заходи щодо ліквідації лісових пожеж і розгородження шляхів на напрямках, підготовлених для маневру, а також відновлюється оборона шляхом закриття проломів, які утворились унаслідок застосування противником високоточної зброї.

Важливу роль у відбитті атаки противника мають вогнемети, але, щоб уникнути лісових пожеж у своєму розташуванні, вогнемети застосовуються в сирих місцях при напрямку вітру в бік противника або перед окраїною лісу, на галявинах і вирубках.

Унаслідок важкодоступності лісової місцевості бій у ході розвитку атаки може розпадатися на ізольовані один від одного окремі бої. Тому підрозділи, які обороняються, повинні утримувати райони, які вони займають, і опорні пункти навіть в умовах повного оточення, з метою розсічення бойових порядків противника й тим самим домагатися його знищення частинами.

Велике значення в боротьбі із противником, що вклинився в оборону, набуває раптовість і швидкість контратак, які проводяться, як правило, невеликими силами. Унаслідок закритого і не скрізь доступ-

ного характеру лісисто-болотистої місцевості контратака другим ешелоном (резервом) бригади може проводитися з декількох напрямків. Але для забезпечення прихованості маневру й кращого орієнтування напрямки для контратак повинні бути ретельно вивчені, підготовлені і якісно позначені на місцевості.

Після вдалого проведення контратаки та відновлення втраченого положення ліс зачищається з метою знищення окремих груп противника, які залишалися в тилу наших військ, проводяться заходи щодо відновлення найбільш важливих фортифікаційних споруд, системи вогню й інженерних загороджень, а також розчищення, де це необхідно, просік і доріг.

Важкодоступні ділянки гірської місцевості й велика кількість природних перешкод дають змогу створити стійку оборону меншими, ніж у звичайних умовах, силами та засобами. Гірські та лісні масиви, хребти та їх відроги є зручними природними рубежами для створення багатоярусної й кругової оборони з широким оглядом й обстрілом. Це сприяє маскуванню, створенню розвиненої системи перешкод для приховування від противника побудови бойового порядку й системи вогню, що значно підвищує стійкість оборони. Значними перешкодами в горах є річки, які мають швидку течію, високі та круті береги, різкі та часті зміни рівня води.

Разом з тим велика кількість мертвих просторів і схованих підступів, значних ділянок місцевості, не зайнятих військами, дають змогу противнику проникнути невеликими силами через проміжки, успішно застосувати бойові гелікоптери й аеромобільні (диверсійно-розвідувальні) групи та повітряні десанти, здійснювати раптові атаки з фронту та завдавати ударів із флангів і тилу. Закритий характер місцевості, погіршення можливості проходу, проїзду навесні та восени, снігові заноси взимку та пожежі влітку ускладнюють ведення оборонного бою й утруднюють застосування в горах бойової техніки.

Виходячи з такої специфіки рельєфу, оборона в горах будується, як правило, на широкому фронті, на напрямках, доступних для наступу противника, із створенням кругової оборони у всіх ланках, надійного забезпечення флангів і тилу, умілої організації розвідки.

Досвід Великої Вітчизняної війни, чисельних навчань, а також бойових дій в Афганістані свідчить, що бої в горах розгортаються, головним чином, уздовж доступних напрямків – на плоскогір'ях, уздовж широких долин і пологих хребтів. На цих напрямках оборона будується як і в звичайних умовах. Але таких напрямків в горах буває небагато.

У проміжках між опорними пунктами і на флангах ведеться розвідка, здійснюється патрулювання, створюються завали й загородження. Для зменшення вразливості флангів опорні пункти можуть примикати до важкодоступних ділянок гір.

Оборону в горах можна займати поперек хребта в ущелинах (тіснинах). Оборона в гірській долині передбачає створення вогневого і флангового багатоярусного вогню шляхом побудови опорних пунктів на висотах і відрогах гірських хребтів, які охоплюють долину, разом із зайняттям військами самої долини.

Передній край під час зайняття оборони вздовж хребта вигідно мати на схилах, звернених до противника, що забезпечить добрий огляд й обстріл підступів із боку противника.

У випадку переходу до оборони вздовж хребта, по якому можливий наступ противника, основні зусилля бригади зосереджуються звичайно на утриманні району, який включає вершину хребта й частково схили, звернуті до противника, щоб забезпечити огляд й обстріл долин, ущелин, а позиції вглибині можуть проходити по зворотних схилах висот.

У разі оборони ущелин (тіснин) найбільш стійко утримуються висоти, які прикривають вхід в ущелину (тіснину).

Основні зусилля зосереджуються на утриманні схилів висот так, щоб охопити ущелину (тіснинку), у самій ущелині розміщуються незначні сили з протитанковими засобами, які діють переважно методом засад. Передній край оборони в горах звичайно трохи переноситься вглиб лісу або вибирається перед узліссям на командних висотах.

Однією з особливостей оборони в горах є широке використання засад. Вони влаштовуються на тих напрямках, де можливе просування противника з використанням прихованих підступів до оборони, а також на флангах і в глибині оборони.

Батальйон обороняє один, а інколи два напрямки. З досвіду навчань відомо, що ширина оборони батальйону досягає до **10 км**.

Для оборони на важкодоступних напрямках виділяється мінімальнонеобхідна кількість сил і засобів. Населені пункти, перевали, тунелі, перехрестя основних доріг углибині готуються до кругової оборони.

На місцевості, яка допускає масоване застосування противником танків і мотопіхоти та має декілька доступних напрямків, бойовий порядок будується в один ешелон із виділенням сильних та високорухомих загальновійськових резервів. У першому ешелоні обороняються, як правило, механізовані батальйони на БТР, підсилені танками, артилерією, підрозділами ПТРК, інженерних військ та військ РХБ захисту.

Механізований батальйон на БМП і танковий батальйон доцільно використовувати в другому ешелоні (загальновійськовому резерві). Частина танків і БМП можуть використовуватись для влаштування засад та підсилення протитанкової оборони механізованих батальйонів, які обороняють важливі напрямки.

Батальйон другого ешелону займає оборону на найважливішому напрямку, за необхідності в декількох районах, для забезпечення швидкого маневру із вступом у бій.

Батальйони, які обороняються на самостійних напрямках, отримують засоби підсилення й забезпечуються всім необхідним для ведення тривалого бою у відриві від головних сил.

Більша частина артилерії додається батальйонам першого ешелону. Засоби ППО використовуються для надійного прикриття важливих напрямків із повітря.

Самостійним елементом бойового порядку може бути високоманеврений протидесантний резерв у складі до підсиленої механізованої роти.

Вогневі засоби в опорних пунктах розміщуються ярусно, як на схилах висот, звернених до противника, так і на зворотних схилах.

Для ураження противника за зворотними схилами висот, в ущелинах та інших закритих місцях використовується вогонь гаубичної артилерії та мінометів.

Різко підвищується значення маневру вогнем. Усі доступні для наступу напрямки повинні бути прикриті всіма видами вогню, у тому числі й за рахунок маневру вогнем.

Під час оцінки противника командир батальйону перш за все повинен установити його підготовленість до ведення бою в горах, наявності в обороні гірсько-піхотних аеромобільних підрозділів, а також підрозділів авіації. Ці дані з урахуванням оцінки доступних напрямків і їх оперативного обсягу дозволяють визначити напрямок нанесення противником головного удару (імовірний напрямок його дій), імовірні способи його переходу в наступ (атаку), характер маневру, масштаб застосування повітряних десантів й аеромобільних груп.

Досвід бойових дій в Афганістані підтверджує необхідність глибокого аналізу й врахування тактики дій підрозділів противника, а також способів застосування ним окремих зразків озброєння й техніки.

Під час оцінки своїх військ особлива увага звертається на їх підготовленість до дій у горах і на проведення заходів щодо підвищення готовності військ до ведення оборони в зазначених умовах.

Під час оцінки сусідів вивчаються характер оборони на суміжних флангах, а також забезпечення ними незайнятих проміжків і планування маневру їх других ешелонів (резервів) на фланги й стики, уточнюються їх можливості для спільного знищення противника, що вклинився в оборону.

Під час оцінки місцевості необхідно особливо досконало вивчити та визначити напрямки дій, шляхи підходу противника й найбільш імовірні рубежі розгортання його військ для атаки; мертві простори й приховані підступи до оборони; райони, від утримання яких залежить стійкість обо-

рони; вигідні рубежі (райони), місця для створення руйнувань і поставлення різноманітних загороджень; напрямки й рубежі розгортання для контратаки других ешелонів і резервів; можливості здійснення маневру силами та засобами з одних напрямків на інші; шляхи підвезення та евакуації й заходи щодо їх удосконалення та утримання в проїжджому стані.

Під час оцінки РХБ обстановки визначаються можливості стійкого зараження отруйними речовинами та їх застою в ущелинах, проходах, тіснинах, низинах тощо.

У ході оцінки метеорологічних умов необхідно враховувати можливість їх різних змін і в зв'язку з цим можливості виникнення обвалів, лавин, селевих потоків, лісних завалів, затоплень, русел річок, балок, ярів під час сильних дощів і танення снігів.

Взаємодія в обороні організується на всю глибину її побудови на ймовірних напрямках наступу противника. Одна із основних особливостей організації взаємодії полягає в тому, що, крім узгодження дій військ, які обороняються на окремому напрямку, необхідно організувати взаємодію цих військ із підрозділами, які обороняють проміжки між напрямками.

Під час організації системи комплексного вогневого ураження противника командир передбачає ураження його в першу чергу на далеких підступах до оборони. Найбільш щільний вогонь готується на доступних для наступу напрямках, уздовж шляхів, просік, біля виходів із ущелин і тіснин, на переходах через ріки, каньйони, а також на підступах до перевалів. При цьому особливу увагу приділяють створенню багатоярусного флангового перехресного й кинджального вогню стрілецької зброї й протитанкових засобів.

Організовуючи протиповітряну оборону, особливу увагу приділяють організації боротьби з маловисотними цілями з повітряними десантами на борту, які діють уздовж гірських хребтів, ущелин, галявин, русел рік.

Гірська місцевість справляє значний вплив на поширення електромагнітної енергії, ультракоротких хвиль, тому під час організації РЕБ необхідно розміщувати станції перешкод на вершинах гір і на схилах, звернених до противника, що забезпечує подавлення УКВ радіо – і радіорелейних мереж на звичайно більшу відстань, ніж у звичайних умовах.

Організовуючи управління, необхідно враховувати роздрібненість окремих напрямків і наближати пункти до частин, які обороняються на напрямку зосередження основних зусиль противника, але розгортати його у важкодоступному місці. Із досвіду навчань, командний пункт вибирається на окремій висоті осторонь від напрямку головного удару противника, а для управління частинами, які діють по окремому напрямку, може виділятись оперативна група. Як показав досвід бойових дій в Афганістані, основне навантаження під час управління військами в горах лягає на короткохвильові засоби зв'язку з широким застосуванням ретрансляційних пунктів управління.

Під час організації технічного й тилового забезпечення підрозділи розміщуються на меншій відстані від своїх військ поблизу доріг, просік, стежок і вздовж них. У підрозділах створюються додаткові запаси ракет і боєприпасів, харчування та води. У високогірних районах особовий склад забезпечується спеціальним спорядженням, теплим одягом і сонцезахисними окулярами. Для підвезення матеріальних запасів та евакуації поранених використовуються гелікоптери, вантажний (гужовий) транспорт і команди носильників. Передбачаються додаткові заходи щодо медичного забезпечення військ, посилюються медичні підрозділи, які діють на окремих напрямках.

Особливості підготовки та ведення оборони вночі

Для відбиття наступу противника вночі батальйон може переходити до оборони в світлий і темний час доби, а ведення її може розпочатися вночі або стати продовженням оборонного бою, розпочатого вдень.

Із метою досягнення успіху в оборонному бою вночі максимально використовуються сильні сторони оборони в нічних умовах (збільшення можливостей досягнення раптовості у відкритті вогню, проведенні контратак і здійснення потайного маневру, краще знання місцевості та своєчасна її підготовка), проводяться заходи, спрямовані на знищення негативного впливу нічних умов на стійкість оборони та дії військ, які обороняються. Уночі знижуються далекість спостереження та ефективність ведення вогню, ускладнюються: підтримка безперервного впливу на противника та управління військами, захист військ від світлового випромінювання, відновлення оборони й ліквідація наслідків ударів ВТЗ та хімічної зброї противника й зруйнування радіаційно- і хімічнонебезпечних об'єктів, а також заходи, спрямовані на утруднення дій противника та позбавлення його переваг, що надає йому ніч.

Уночі підсилюється розвідка, для чого висилаються додаткові розвідувальні дозори, які беруть під контроль найбільш важливі ділянки місцевості, певні шляхи висування та маневру противника, збільшується кількість пунктів спостереження (спостерігачів), організовуються радіолокаційні засоби, прилади розвідувально-сигналізаційної апаратури, прилади нічного бачення. В інтересах розвідки й спостереження періодично освітлюється місцевість перед переднім краєм. Підсилюється бойова та безпосередня охорона, збільшується кількість засад, секретів, дозорів, патрулів, особливо в проміжках, на стиках та відкритих флангах підрозділів.

Вживаються заходи щодо підтримання високої бойової готовності, для чого більша частина особового складу, розташованого на першій (передовій) позиції, перебуває в готовності до негайного вступу в бій, збільшується кількість чергових вогневих засобів на передньому краю, чергових ар-

тилерійських підрозділів, з числа яких виділяються батареї (взводи) для стрільби освітлювальними снарядами (мінами), виділяються чергові підрозділи із складу других ешелонів (резервів) для боротьби з групами противника, які просочилися. Підрозділам першого ешелону перепідпорядковується більша, ніж в умовах дня, кількість артилерії, протитанкових та інших засобів. Танкові підрозділи, призначені для вирішення самостійних завдань, підсилюються механізованими підрозділами.

Другі ешелони (загальновійськові резерви) і резерви готуються до дій уночі. Для забезпечення їх маневру позначаються шляхи руху та найбільш очевидні напрямки дій.

Протитанкові резерви наближаються до найбільш небезпечних в умовах ночі напрямків і можуть розгортатися на них.

Вогнеметні підрозділи, що придані до загальновійськових підрозділів, переміщуються ближче до переднього краю та займають позиції (рубежі), як правило, на флангах і в проміжках між опорними пунктами.

В інтересах підвищення ефективності вогневого ураження противника при обороні вночі велику увагу приділяють створенню вогневих мішків, використанню танків для ведення зосередженого вогню по раніше підготовлених ділянках (рубежах) із засад і тимчасових вогневих позицій, підготовлених у проміжках між опорними пунктами рот, на флангах районів оборони батальйонів, організації флангового вогню й вогню з невеликих відстаней (упритул). Висуваються ближче до переднього краю розташовані в глибині вогневі засоби механізованих підрозділів першого ешелону та частина артилерії, виділеної для стрільби прямою наводкою. Готується засвітла вогонь артилерії з основних, запасних і тимчасових позицій по районах можливого зосередження противника вночі, по ймовірних маршрутах його висування та рубежах розгортання, уся артилерія готується також для ведення вогню прямою наводкою.

Запасні вогневі позиції артилерії вибираються з таким розрахунком, щоб вони не демаскувались спалахами пострілів. Виділяються маневрені батареї, танки, бойові машини піхоти, гармати для організації вогню, як правило, з місць, не зайнятих військами, удаваних опорних пунктів та вогневих позицій.

Готується на раніше намічених ділянках (рубежах) вогонь уночі з основних і запасних (тимчасових) позицій танків, БМП і протитанкових вогневих засобів. Уживаються додаткові заходи щодо охорони інженерних загороджень, для чого збільшується кількість пунктів спостереження та вогневих засобів для їх прикриття, уточнюються й позначаються місця загороджень, установлених у ході бою, і прочищаються напрями руху до них пересувних загонів загороджень. Усі вогневі засоби готуються до ведення вогню в нічних умовах.

Порядок роботи командира батальйону щодо організації оборони для відбиття наступу противника вночі залежить від конкретних умов

обстановки. Якщо батальйон переходить до оборони вночі, то командир організовує її відразу з розрахунком впливу нічних умов, організація оборони здійснюється по карті. Якщо оборона була організована для відбиття наступу противника вдень, але він не перейшов у наступ, то з метою підготовки переходу від дій удень до нічних дій командир бригади ще до наступу темноти уточнює своє рішення на оборону вночі, удосконалює питання взаємодії та всебічного забезпечення, організовує світлове забезпечення й уточнює завдання щодо морально-психологічного забезпечення.

Усвідомлюючи отримане завдання на оборону вночі, командир, крім звичайних питань, повинен зрозуміти, як старший командир використовує свої сили і засоби вночі на ділянці оборони батальйону, у тому числі засоби світлового забезпечення, та який вплив вони матимуть на ведення оборонного бою вночі, яких заходів вживає старший командир для підсилення оборони та її забезпечення, а також порядок дій військ на світанку. Усвідомлюються особливості підтримання взаємодії із сусідами.

Оцінюючи обстановку, командир батальйону, крім звичайних питань, повинен під час оцінювання противника визначити: ступінь підготовки частин противника до ведення наступу в нічних умовах, можливі способи його дій вночі і як краще їм протистояти; який вплив вночі може мати на війська, які обороняються, застосування противником ядерної та хімічної зброї та яких необхідно вжити додаткових заходів захисту; ступінь оснащеності противника засобами, які забезпечують ведення бою вночі, їх якість, місце розташування, можливий порядок використання та заходи щодо боротьби з цими засобами, які додаткові дані про противника необхідно добути.

Під час оцінювання своїх військ додатково враховується ступінь їх підготовленості до оборони вночі, визначається ефективність застосування вночі наявних засобів ураження й намічаються заходи щодо її підвищення, оцінюються свої можливості щодо забезпечення нічного бою різними засобами й порівнюються з можливостями противника, намічається порядок застосування освітлювальних засобів, приладів нічного бачення, радіолокаційних станцій, а також заходів, які необхідно вжити для створення світлових рубежів та інших джерел освітлення.

Під час оцінювання місцевості додатково визначаються: можливі напрями й ділянки проникнення противника в оборону батальйону вночі; напрям, ділянки, рубежі та райони місцевості, куди слід висилати додаткову розвідку, де необхідно підсилити бойову охорону, розташувати засади й резерви; особливості використання місцевості для маскування від радіоелектронних засобів противника та захисту від світлового випромінювання ядерних вибухів; можливості орієнтуван-

ня під час здійснення маневру та проведення контратак, підтримування взаємодії та управління.

Під час оцінки радіаційної, хімічної та біологічної обстановки визначаються додаткові заходи щодо підсилення РХБ розвідки та організації проведення спеціальної обробки вночі.

У ході оцінювання погоди, пори року та часу доби командир батальйону визначає тривалість ночі та який це матиме вплив на порядок і витрату освітлювальних засобів та застосування приладів нічного бачення. Приймаючи рішення на оборону, командир, крім звичайних питань, визначає заходи щодо забезпечення високої готовності підрозділів до виконання бойового завдання в нічний час та виключення раптової атаки противника (кількість особового складу на першій позиції в повній бойовій готовності, чергових вогневих засобів і підрозділів, а також підсилення розвідки, бойової та безпосередньої охорони); заходи щодо заборони проникнення противника в оборону та боротьби з його підрозділами, що проникли (розвідка та вогневе ураження противника в районах зосередження до і після проникнення, на маршрутах проникнення та порядок дій спеціально призначених підрозділів, резервів для блокування та знищення груп противника); заходи щодо підвищення ефективності застосування вогневих засобів та підсилення оборони (підсилення розвідки, зміни в системі вогню та бойовому порядку підрозділів); завдання щодо світлового забезпечення та боротьби з освітлювальними засобами, приладами нічного бачення, радіолокаційними станціями противника, хто їх буде виконувати й порядок виконання; додаткові заходи щодо маскування від радіоелектронних засобів противника та захисту від світлового випромінювання ядерних вибухів; порядок переходу від нічних дій до дій удень.

Рекогносцировка під час організації оборони вночі проводиться, як правило, удень і може повторюватися з приходом темряви. На рекогносцировці командир, крім звичайних питань, уточнює: можливий характер дій противника під час наступу вночі; об'єкти та порядок ураження противника; порядок світлового забезпечення, використання приладів нічного бачення, радіолокаційних станцій та іншої апаратури; вогневі позиції артилерійських батарей, призначених для світлового забезпечення; склад, позиції (рубежі, райони) сил і засобів, виділених для підсилення оборони вночі; порядок дій підрозділів у ході оборонного бою вночі; заходи щодо підсилення розвідки та охорони, захисту від світлового випромінювання ядерних вибухів, маскування від радіоелектронних засобів противника та інше. Під час повторення рекогносцировки вночі визначаються головним чином можливості орієнтування, спостереження, використання приладів нічного бачення та інших засобів, уточнюються питання світлового забезпечення й, при необхідності, уточнюється порядок дій військ.

Під час постановки бойових завдань командир, крім звичайних питань, зазначає: механізованим підрозділам – заходи щодо підвищення бойової готовності та підсилення оборони; артилерії – завдання щодо освітлення та засліплення противника, постановки світлових орієнтирів (створів) під час проведення контратак і щодо боротьби із засобами світлового забезпечення противника; засобам протиповітряної оборони – завдання щодо боротьби з освітлювальними засобами противника в повітрі.

Організовуючи (уточнюючи) взаємодію, командир узгоджує додатково: питання ураження противника вогнем наявних засобів та дії військ на різних етапах оборонного бою з урахуванням впливу нічних умов та заходи щодо підсилення оборони; дії підрозділів для заборони проникнення противника в оборону вночі й боротьби з його підрозділами, що проникли; порядок світлового забезпечення за завданнями, напрямами наступу противника й напрямами контратак; дії особового складу щодо захисту від світлового випромінювання ядерних вибухів та маскування від радіоелектронних засобів противника; порядок переходу від нічних дій до дій удень.

Організація управління може передбачатися створення додаткових пунктів спостереження й підсилення охорони, пунктів управління. Велика увага приділяється використанню для управління світлосигнальних засобів, можуть організовуватися ретрансляційні пункти.

Організовуючи світлове забезпечення, командир визначає необхідні засоби та встановлює порядок: освітлення місцевості з метою розвідки та спостереження за діями противника перед переднім краєм і вглибині; освітлення об'єктів та цілей противника для ураження їх ударами авіації, танків, бойових машин піхоти, установок протитанкових, керованих ракет та стрілецької зброї на підступах до оборони, під час відбиття атаки противника та його вклинення в район оборони; освітлення районів можливої висадки повітряних (морських) десантів противника; використання приладів нічного бачення; засліплення атакуючого противника, його вогневих засобів та пунктів спостереження, ведення боротьби із засобами світлового забезпечення противника; використання приладів нічного бачення та відзначення напрямів проведення контратак; визначення шляхів маневру, підвезення та евакуації, напрямів руху військ під час зайняття ними оборонних позицій, під час виходу на рубежі розгортання для контратак (вогневі рубежі) і проходів через перешкоди; визначення переднього краю своєї оборони та флангів частин (підрозділів); загородження світлосигнальними знаками ділянок (районів) зараження радіоактивними та отруйними речовинами, а також визначення маршрутів (напрямків) обходу; вказівки для

авіації, артилерії, танків, бойових машин піхоти, установок протитанкових, керованих ракет та інших вогневих засобів; подачі світлових сигналів для взаємного опізнавання, оповіщення, забезпечення управління підрозділами та підтримування між ними взаємодії; дезінформації противника.

Для виконання завдань щодо світлового забезпечення призначаються: в батальйоні – один-два мінометних (артилерійських) взводи; в роті – три освітлювальних пости в складі двох осіб (по одному посту в кожному із взводів). Під час планування оборони вночі передбачається проведення заходів щодо підсилення оборони й підвищення боєготовності підрозділів.

План світлового забезпечення розробляється в батальйоні на основі вказівок старшого командира та рішення командира батальйону.

Заборона дій розвідки противника, проникнення через передній край його підрозділів та проходів в мінно-вибухових загородженнях здійснюється бойовою охороною, засадами, а також черговими вогневими засобами з тимчасових вогневих позицій із широким використанням приладів нічного бачення, для яких в темні ночі проводиться підсвічування білим кольором. Із використання освітлювальних приладів здійснюється освітлення місцевості та противника інфрачервоними прожекторами для групи приладів нічного бачення. Індивідуальні освітлювачі періодично вмикаються не більше як на 10 с. Вогневе ураження противника на підступах до оборони здійснюється головним чином у завчасно намічених районах (рубежах). При цьому важливого значення набуває використання діючих попереду розвідувальних і спеціально висланих груп для визначення об'єктів удару, коректування вогню артилерії та указування цілей для авіації.

Із переходом противника в атаку артилерія за наказом командирів батальйону й роти здійснює його ураження зосередженим та загороджувальним вогнем по заздалегідь підготовлених ділянках, рубежах та знову виявлених об'єктах (цілях).

Із входом атакуючих в зони ефективного вогню з використанням освітлення й приладів відкривають вогонь танки, ПТРК, протитанкові гармати та інші вогневі засоби.

Противник, який атакує, як правило, освітлюється безперервно доти, доки його атака не буде зупинена. Спочатку застосовуються освітлювальні снаряди й міни, потім приводяться в дію за допомогою дистанційного запалювання світлові рубежі та джерела освітлення з підручних матеріалів, запалюються вогнища, а з наближенням противника до переднього краю він освітлюється освітлювальними постами рот. Прилади нічного бачення застосовуються згідно з рішеннями ко-

мандирів підрозділів та екіпажів (обслуг) у періоди, коли рівні освітлення, низькі й світлові перешкоди не виключають їх застосування, а також в перервах між освітлюванням.

У ході відбиття атаки за допомогою аерозолів (димів) або освітлювальних засобів засліплюються вогневі засоби, спостережні пункти та інші цілі противника. Освітлювальними снарядами (мінами) можуть засліплюватися (освітлюватися) і його гелікоптери вогневої підтримки. Артилерійські (мінометні) батареї противника, які ведуть вогонь освітлювальними снарядами (мінами), прожекторні установки та танки з прожекторами знищуються в першу чергу вогнем артилерії, танків, БМП, а також бойовими гелікоптерами. Засобами протиповітряної оборони знищуються літаки-освітлювачі, вогнем зенітної артилерії і великокаліброві кулеметів уражаються освітлювальні авіабомби в повітрі, а спеціально виділені обслуги кулеметів і механізовані відділення уражають освітлювальні снаряди (міни) в повітрі.

При підході противника щільність вогню нарощується, вживаються заходи щодо заборони пророоблення проходів в мінно-вибухових загородженнях та їх подолання, для чого в першу чергу знищуються танки з тралами й зарядами розмінування. Вогонь зосереджується по цілях у пророоблених проходах, піхота відсікається від танків, цілі знищуються частинами.

У випадку вклинення противника в оборону сили і засоби з неатакованих ділянок других ешелонів (резервів) здійснюють маневр на загрозливі напрямки, вживаються додаткові заходи щодо забезпечення флангів і заборони проникнення противника в глибину оборони. Широко застосовується раптовий вогонь із близьких відстаней та із засад із використанням приладів нічного бачення та освітлення. Противник освітлюється та уражається всіма наявними засобами, а потім рішучою контратакою завершується його розгром.

Контратака вночі може проводитися й меншими силами та на меншу глибину, ніж удень. Вона повинна бути простою за замислом, проводитися швидко та раптово для противника й ретельно готуватися. Механізовані підрозділи контратакують частіше за все в пішому порядку, маючи у своєму ланцюгу танки та бронетранспортери. Контратака може здійснюватися з освітленням, але з метою досягнення раптовості контратаки, особливо у випадку переваги над противником у приладах нічного бачення й без освітлення; в останньому випадку контратака проводиться з початком застосування противником освітлювальних засобів. Освітлю-вальні засоби застосовуються з таким розрахунком, щоб виключити освітлення контратакуючих військ. Для указування напрямку контратаки ставляться світлові орієнтири (створи).

Під час проведення контратаки вночі особливу увагу приділяють забезпеченню виходу військ на рубежі розгортання, завчасній підготовці вогню артилерії, ударів авіації та освітленню противника.

Перед світанком проводяться заходи щодо переходу від нічних дій до денних. Згідно з встановленою черговістю повертаються на свої основні позиції переміщені з наступом темряви підрозділи й вогневі засоби, проводиться підготовка техніки та зброї до ведення бою в денних умовах, підсилюється маскування та протиповітряна оборона. Якщо перехід до денних дій здійснювався в ході бою, командир бригади (батальйону), крім того, уточнює своє рішення, завдання підрозділам і питання взаємодії, уточнюється також система вогню та управління.

Особливості підготовки та ведення оборони водної перешкоди

У сучасних умовах, незважаючи на широке застосування звичайної зброї, ВТЗ, наявність більш досконалих переправних засобів, а також плаваючих танків, бойових машин піхоти, бронетранспортерів і збільшені можливості переправи танків під водою по дну, а також щодо висадки повітряних десантів, водні перешкоди, особливо глибокі та широкі, як і раніше є вигідними природними рубежами, які дозволяють організувати оборону на них меншими силами і на більш широкому фронті.

Оборона, прикрита водною перешкодою, позбавляє противника можливості масово використовувати танки під час атаки переднього краю. Це дає можливість військам в обороні більш успішно вести боротьбу за утримання переднього краю, виграти час для проведення маневру силами й засобами з метою закриття проломів на ділянках, які піддалися ядерним і хімічним ударам противника, і знищувати його підрозділи, які переправлялися частинами. Значення водної перешкоди для противника, що наступає, визначається шириною й глибиною, наявністю на ній гідротехнічних споруд, порою року та станом погоди, характером берегів, дна, заплави та швидкістю течії. На водних перешкодах, які мають гідротехнічні споруди, можуть бути створені значні зони затоплення. Завдяки цьому на деякий час буде дезорганізовано наступ противника і тим самим створені сприятливі умови для завдання по ньому ефективних ударів авіацією та вогнем артилерії.

Льодохід майже повністю виключає використання противником десантних переправних засобів, утруднює використання наплавних мостів і переправу танків під водою. Узимку за наявності гідротехнічних споруд на водній перешкоді можна штучно викликати льодохід шляхом періодичного пуску води із шлюзів. Однак в умовах зими, особливо за достатньої товщини льоду, противник може переправляти особовий склад та легку техніку по льоду. Щоб цього не допустити,

рекомендується на більш доступних ділянках водної перешкоди влаштовувати великі ополонки.

Оборона водних перешкод, як правило, організується на одному, а іноді й на обох берегах.

Перехід до оборони на одному березі частіше буде мати місце на широких водних перешкодах, а також у випадку нестачі сил і засобів або на напрямках, де в найближчий час не передбачається перехід наших військ у наступ.

Оборона на обох берегах може створюватися на вузьких водних перешкодах, які не являють собою серйозних труднощів як для противника, що наступає, так і для підтримки тактичного взаємозв'язку між ешелонами бойового порядку бригади, яка обороняється, і безперервного управління частинами (підрозділами).

У разі переходу до оборони на водних перешкодах особлива увага приділяється закріпленню й утриманню ділянок, доступних для форсування. На них створюються більш високі щільності вогню та інженерних загороджень.

Важливе значення має правильний вибір переднього краю оборони з урахуванням найкращого використання властивостей водної перешкоди та природних умов прилеглої до її берегів місцевості, для організації вогню всіх видів зброї. У залежності від ширини водної перешкоди і її характеру передній край оборони може проходити безпосередньо по берегу, якомога ближче до зрізу води, завдяки чому забезпечується можливість тримати під вогнем поверхню (дзеркало водної перепони) та протилежний берег.

Якщо водна перешкода має низький, невигідний для оборони берег, відкриту або болотисту заплаву, передній край доцільно переносити на підвищений корінний берег. У цьому випадку на березі водної перешкоди створюється передова позиція або виставляється бойова охорона. Заплава однієї перешкоди мінується та готується її обстріл вогнем з усіх видів зброї.

За наявності на водній перешкоді островів вони обороняються спеціально виділеними для цього підрозділами з тим, щоб не допустити раптового нападу противника й зайняття ним островів, а також забезпечити ведення вогню вздовж водної перепони. На великих островах можуть створюватися ротні, а на малих – взводні опорні пункти.

Механізовані підрозділи, які обороняються на островах, можуть підсилюватися танками, артилерією, протитанковими засобами, інженерно-саперними підрозділами, а також засобами протиповітряної оборони, здатними вести боротьбу з повітряним противником, що діє на малих висотах.

Система вогню повинна забезпечувати ураження противника під час підходу до водної перешкоди, у вихідних районах для форсування і на своєму березі. Основним об'єктом для ураження вогнем артилерії є засоби ВТЗ та хімічного нападу, головне угруповання противника, артилерія, пункти управління, радіоелектронні та засоби для переправи.

Винятково важливе значення має готовність артилерії й всіх інших вогневих засобів до ведення вогню вночі та в інших умовах обмеженої видимості.

Для знищення противника вогнем прямою наводкою під час форсування, ближче до берега, особливо в місця, зручні для форсування, висувається частина протитанкових гармат, танків, бойових машин піхоти, установлюються протитанкові керовані ракети та інші вогневі засоби, на ділянках, зручних для форсування вбрід, під водою, і на самохідних переправних засобах збільшується щільність вогню, особливо протитанкових засобів, організуються засідки, створюються інженерні загородження. Особливу увагу звертають на організацію флангового та перехресного вогню, який забезпечує надійне ураження противника на воді під час форсування. Для цього слід використовувати перш за все вогонь підрозділів, які обороняються біля вигинів берегів водної перешкоди і на островах. На високих й стрімких берегах необхідно організувати багатоярусний вогонь, який забезпечує ураження противника не тільки на воді, а й на протилежному березі.

Авіація розкриває підготовку противника до форсування, висування його до водної перешкоди, завдає ударів по засобах ядерного та хімічного нападу й основному угрупованню під час підходу його до водної перешкоди й під час форсування, знищує переправні засоби, підтримує контратаки других ешелонів (загальновійськових резервів), а також прикриває свої війська від ударів із повітря.

Для оборони судноплавної водної перешкоди можуть залучати і з'єднання (частини) річкових кораблів. Із ними організовується тісна взаємодія батальйону, здійснюється розподіл вогневих завдань, установлюються єдині сигнали оповіщення, управління та взаємодії.

Основними завданнями батальйону, річкових кораблів є: ураження противника вогнем артилерії на підступах до водної перешкоди, знищення річкових кораблів противника, його переправ, переправних засобів і військ у ході форсування, а у разі оборони на обох берегах – очищення водної перешкоди від сплавних річкових мін.

Зв'язок командира батальйону з командиром частини річкових кораблів забезпечується, як правило, силами й засобами батальйону.

Особливості інженерного забезпечення оборони водної перешкоди полягають у виконанні заходів щодо підсилення її як перешкоди для противника, що наступає, а саме: побудові загороджень на підступах

до водної перешкоди, бродах і ділянках, зручних для форсування; застосуванні сплавних річкових мін та мін спрямованого ураження для знищення противника, який переправляється, на воді і в місцях його висадки; ескарпуванні берегів.

Переправи, які знаходяться на водних перешкодах, знімаються й зосереджуються біля свого берега або знищуються, підходи до них прикриваються вогнем і загородженнями.

Гідротехнічні споруди, які можуть бути використані для затоплення місцевості, охороняються й готуються до руйнування. За неможливості використання та загрози захоплення противником вони руйнуються.

У разі оборони водної перешкоди на обох берегах особливу увагу приділяють: організації вогню протитанкових засобів і протиповітряної оборони підрозділів, які перебувають на протилежному березі (плацдармі); підтримці їх ударами авіації, вогнем артилерії із свого берега й тісній взаємодії з військами, які перебувають на своєму березі, а також із з'єднаннями та частинами річкових кораблів.

Додатковими завданнями інженерного забезпечення під час оборони водної перешкоди на обох берегах є: обладнання й утримування необхідної кількості переправ, уміння швидко знайти їх у випадку загрози захоплення противником, створення резерву переправних засобів; маскування мостів і переправ, яке досягається влаштуванням їх під водою, обладнанням удаваних мостів і переправ, широким використанням аерозолів (димів), протирадіолокаційних засобів. На судноплавних ріках за виходу з ладу переправ допоміжні річкові кораблі можуть використовуватися для доставки боєприпасів, пального та інших матеріальних засобів на плацдарм, а також для евакуації поранених і хворих. Артилерія річкових кораблів може використовуватися для прикриття вогнем відкритих флангів з'єднань (частин), які обороняються, а їх зенітні засоби – для прикриття мостів та інших переправ.

Велике значення має добре організована комендантська служба, її особливими завданнями під час оборони на обох берегах є: охорона й експлуатація мостів та інших переправ; регулювання рухом на переправах і на підступах до них; контроль за виконанням заходів маскування в районах переправ, на переправах і на підступах до них; контроль за виконанням заходів маскування в районах переправ і на переправах; позначення шляхів, які ведуть до переправ.

У цілому комплекс заходів щодо організації оборони, який здійснюється командиром і штабом під час переходу до оборони на водній перешкоді, залишається той же самий, що й на звичайній місцевості. Однак характер водного рубежу все ж справляє деякий вплив на роботу командира щодо організації оборони, особливо під час прийняття рішення.

Оцінюючи противника, командир додатково визначає ймовірний характер його дій щодо форсування з урахуванням властивостей водної перешкоди, її доступності для форсування, наявності прихованих підступів і діючих на ній переправ, а також імовірних районів висадки повітряних десантів у глибині. Це дозволить правильно визначити, де противник може завдати головного удару і яким складом сил, а де форсування малоймовірне або можливе меншими силами, масштаби застосування повітряних десантів і як найбільш доцільно використати свої сили й засоби в обороні для відбиття удару противника, що наступає.

У процесі оцінки своїх військ, крім звичайних питань, особливу увагу слід звернути на створення бойового порядку й уміле розподілення сил та засобів з тим, щоб організувати стійку й активну оборону на більш широкому фронті, ніж у звичайних умовах, і при цьому надійно прикрити ділянки водних перешкод, доступні для форсування противником.

Важливе значення під час вивчення місцевості має оцінка характеру водної перешкоди, особливо її ширини, глибини, швидкості течії, властивості дна, берегів і прилеглих до них ділянок місцевості. З'ясування цих питань справляє першочерговий вплив на побудову бойового порядку батальйону, розподілення сил та засобів за елементами бойового порядку, організацію системи вогню й влаштування загороджень.

Бойові завдання ставляться на загальних підставах.

Здійснюючи взаємодію, командир приділяє особливу увагу узгодженню зусиль своїх підрозділів й артилерії з діями частини річкових кораблів. Організовуючи розвідку, слід враховувати, що основні зусилля її повинні бути зосереджені на своєчасному виявленні підготовки противника до форсування, розкритті районів розташування його засобів ядерного й хімічного нападу й високоточної зброї, вогневих позицій артилерії, напрямку висування головних сил до водної перешкоди, їх складу, районів зосередження переправних засобів і місць посадки військ на них, ділянок і часу початку форсування, часу й районів висадки його повітряних десантів. Пункти спостереження та пости вибираються з таким розрахунком, щоб забезпечувалося оглядання водної перешкоди, перш за все її найбільш доступних ділянок, а також підступів до річки з боку противника.

Під час організації інженерного забезпечення береться до уваги те, що система інженерних загороджень створюється з урахуванням властивостей водної перешкоди, її берегів і долини, а також можливого характеру дій противника в ході форсування.

Організовуючи забезпечення радіаційного, хімічного і біологічного захисту, командири й штаби враховують те, що для осліплення пунктів спостереження противника й створення перешкод його засобам спостереження та приладам нічного бачення, а також для маскування частин і підрозділів під час висування на рубежі розгортання для контратак і вогневі рубежі можуть широко використовуватися аерозолі (дими).

Пункти управління розташовуються так, щоб із них забезпечувалося добре спостереження підступів до водної перешкоди, самої водної перешкоди і, перш за все, її ділянок, найбільш доступних для форсування противником.

Противник може форсувати водні перешкоди відразу з висуванням ударного угруповання з глибини або з положення безпосереднього зіткнення з нашими військами, які обороняють водну перешкоду.

Із виявленням висування противника до водної перешкоди його основні сили уражаються ударами авіації й ракетними військами. Артилерія відкриває вогонь по противнику з граничних відстаней. Під час підходу противника до водної перешкоди вона уражається й вогнем усіх інших засобів. Одночасно проводиться дистанційне мінування артилерією ділянок форсування, поставка на них мінних загороджень із повітря й вживаються рішучі заходи для знищення повітряних десантів противника. Спроби противника провести розвідку боєм або форсувати водну перешкоду відразу передовими підрозділами відбиваються вогнем спеціально виділених засобів.

Як тільки головні сили противника вийдуть до берега й розпочнуть форсування, усі вогневі засоби повинні відкрити вогонь і вести його з повним напруженням. Гелікоптери вогневої підтримки уражають у першу чергу танки, бойові машини піхоти й переправні засоби противника на ближніх підступах до водної перешкоди та на переправах. Гармати, виділені для стрільби прямою наводкою, і всі протитанкові засоби, а також вогневі засоби бойових машин піхоти, бронетранспортерів і самохідних переправних засобах ведуть вогонь під час спуску їх на воду, на воді й під час виходу на берег. Вогонь стрілецької зброї повинен бути зосереджений на живій силі противника і його переправних засобах.

Підрозділи противника, що переправились через водну перешкоду, знищують вогнем усіх видів зброї. Велика частина артилерії масованим, зосередженим вогнем та вогнем гармат, виділених для стрільби прямою наводкою, знищує противника, який висадився на берег, і не допускає подальшого поширення його перш за все через ділянки, які зазнали ядерних ударів. Одночасно ударами тактичної й армійської авіації, вогнем усіх засобів забороняється переправа наступних ешелонів противника.

Щоб не дати противнику, що переправився, закріпитися й забезпечити переправу наступних ешелонів, контратаки необхідно проводити раніше, ніж у звичайних умовах, і завершувати їх повним знищенням противника. Тільки за допомогою контратак, проведених навіть незначними силами та підтриманих добре організованим вогнем артилерії та інших вогневих засобів, а також ударами авіації, у тому числі бойових гелікоптерів, може бути забезпечена міцна оборона водної перешкоди.

При обороні на обох берегах водної перешкоди оборона на протилежному березі (плацдармі) повинна відрізнятися особливою стійкістю. У випадку вклинення противника в глибину оборони кожний підрозділ повинен продовжувати стійко оборонятися, навіть коли він попаде в оточення.

Питання щодо контролю та самоконтролю знань

Організація оборони

1. Загальні положення. Види оборони.
2. Зміст підготовка оборони.
3. Вимоги щодо оборони.

Механізований (танковий) взвод в обороні

4. Призначення механізованого (танкового) взводу в обороні.
5. Місце механізованого (танкового) взводу в обороні.
6. Побудова оборони механізованого (танкового) взводу.
7. Бойовий порядок механізованого взводу в обороні.
8. Опорний пункт взводу.

Механізована (танкова) рота в обороні

9. Опорний пункт механізованої (танкової) роти.
10. Бойовий порядок механізованої (танкової) роти.
11. Розташування бойових машини піхоти, бронетранспортерів і танків в опорному пункті роти (взводу).
12. Загальна схема опорного пункту механізованої роти.
13. Розміри ротних опорних пунктів по фронту і в глибину, проміжки між ротними опорними пунктами і між опорними пунктами взводів.
14. Варіант організаційно-штатної структури механізованої роти (на БМП) механізованого (танкового) батальйону.
15. Варіант організаційно-штатної структури танкової роти механізованого (танкового) батальйону.
16. Система вогню роти в обороні.
17. Підготовка оборони роти.
18. Метод і порядок роботи командира роти щодо організації оборони.

19. Зміст замислу командира роти на оборону.
20. Завдання, які виконуються при проведенні рекогносцировки.
21. Зміст бойового наказу на оборону.

Механізований (танковий) батальйон в обороні

22. Мета оборонних боїв, що ведуть підрозділи механізованого (танкового) батальйону, завдання, виконанням яких досягається мета оборонних боїв.
23. Обладнання батальйонного району оборони.
24. Бойовий порядок механізованого (танкового) батальйону в обороні.
25. Обладнання району оборони механізованого батальйону і його система вогню.
26. Варіант організаційно-штатної структури механізованого батальйону.
27. Розміри району оборони батальйону по фронту і в глибину, проміжки між ротними опорними пунктами і між опорними пунктами взводів.

Підготовка і ведення оборонного бою в особливих умовах

28. Особливості підготовки та ведення оборони в місті.
33. Бойовий порядок батальйону при обороні міста.
29. Зміст рішення командира батальйону на оборону міста.
30. Варіант оборони батальйону в місті.
31. Особливості роботи командира батальйону щодо організації оборони в місті.
32. Зміст рішення командира батальйону на оборону міста.

Тестові питання для самооцінювання:

1. Що включає система опорних пунктів і вогневих позицій батальйону?

а) Включає: передову позицію, опорні пункти рот (взводів), об'єднані в батальйонний район оборони; вогневі позиції танків, бойових машин піхоти (БТР), протитанкових, керованих ракетних комплексів та інших штатних і приданих вогневих засобів; траншеї й ходи сполучення.

б) Включає: позицію бойової охорони (створюється в батальйоні); опорні пункти рот (взводів), об'єднані в батальйонний район оборони; вогневі позиції танків, бойових машин піхоти (БТР), протитанкових, керованих ракетних комплексів та інших штатних і приданих вогневих засобів; траншеї й ходи сполучення. Система опорних пунктів і вогневих позицій підготовляється залежно від прийнятого рішення, бойових можливостей батальйону (роти), наявності часу й характеру місцевості.

в) Включає: позицію бойової охорони (створюється в батальйоні); опорні пункти рот (взводів), вогневі позиції танків, бойових машин піхоти (БТР), протитанкових, керованих ракетних комплексів, протитанкового резерву, рухомого загону загороджень та інших штатних і приданих засобів. Система опорних пунктів і вогневих позицій створюється залежно від бойових можливостей батальйону (роти).

г) Включає: передовий загін; опорні пункти рот (батарей), об'єднані в батальйонний район оборони; вогневих позицій танків, бойових машин піхоти (БТР), протитанкових, керованих ракетних комплексів та інших штатних і приданих вогневих засобів; траншеї і сполучення. Система опорних пунктів і вогневих позицій підготовлюється залежно від рішення, бойових можливостей батальйону (роти), наявності часу та характеру місцевості.

д) Включає: позицію бойової охорони (створюються в батальйоні); опорні пункти рот (взводів), об'єднані в батальйонний район оборони; вогневі позиції танків, бойових машин піхоти (БТР), протитанкових, керованих ракетних комплексів та інших штатних і приданих вогневих засобів; траншеї й ходи сполучення. Система опорних пунктів і вогневих позицій підготовляється залежно від прийнятого рішення, бойових можливостей батальйону (роти), наявності часу і характеру місцевості та наявності інженерних засобів.

2. Що визначає командир батальйону в замислі оборонного бою?

а) Напрямок зосередження основних зусиль і райони місцевості, від утримання яких залежить стійкість оборони; способи відбиття наступу й знищення противника, який вклинився в оборону; бойовий порядок і систему опорних пунктів і вогневих позицій.

б) Напрямок зосередження головних зусиль; способи відбиття наступу; бойові порядки й систему опорних пунктів.

в) Положення, можливі шляхи висування й рубежі розгортання противника, імовірні танконебезпечні напрямки.

г) Напрямок основних зусиль, від утримання яких залежить стійкість оборони, ротні опорні пункти.

д) Напрямки зосередження основних зусиль, райони місцевості, від утримання яких залежить прихованість оборони й знищення противника на ближніх наступах до переднього краю.

3. Що включає в себе підготовка батальйону до виконання бойового завдання в обороні ?

а) Доукомплектування особовим складом, створення встановлених запасів ракет; боєприпасів, пального та інших матеріальних засобів; безпосередню підготовку командирів й особового складу до виконання бойового завдання, а озброєння і техніки до бойового застосуван-

ня; проведення виховної роботи з особовим складом і тактичних навчань із підрозділами відповідно до характеру майбутнього бою.

б) Доукомплектування особовим складом, створення встановлених запасів ракет; боєприпасів, пального та інших матеріальних запасів; підготовку командирів до виконання бойового завдання, проведення виховної роботи.

в) Доукомплектування особовим складом, технікою, створення встановлених запасів матеріальних засобів; підготовку командирів до виконання бойового завдання; проведення виховної роботи.

г) Створення встановлених запасів матеріальних засобів; підготовку командирів до виконання бойового завдання, проведення виховної роботи.

д) Підготовку командирів й особового складу до виконання бойових завдань; підготовку техніки, озброєння, матеріальних засобів до виконання бойового завдання; проведення виховної роботи.

4. Що включає система інженерних загороджень?

а) Включає мінні поля, групи мін, вузли загороджень, завали, інші протитанкові та протипіхотні перешкоди й підготовлені до зруйнування (мінування) об'єкти, створені перед позицією бойової охорони, переднім краєм у проміжках і на ділянках батальйону (роти) на всю глибину батальйонного району оборони згідно з замислом бою в поєднанні з системою вогню, природними перешкодами й з урахуванням маневру своїх підрозділів і сусідів.

б) Включає мінні поля, групи мін, завали, об'єкти, створені перед позицією бойової охорони, в проміжках і на флангах батальйону на всю глибину.

в) Включає вузли загороджень, завали, інші протитанкові та протипіхотні перешкоди на всю глибину батальйонного району оборони.

г) Включає мінні поля, групи мін, протитанкові й протипіхотні перешкоди, об'єкти, створені перед позицією бойової охорони.

д) Включає протитанкові та протипіхотні перешкоди і підготовлені до зруйнування (мінування) об'єкти, створені перед позицією бойової охорони, переднім краєм у проміжках і на флангах батальйону (роти) на всю глибину батальйонного району оборони згідно з замислом бою.

5. У рішенні на оборону міста командир батальйону, крім звичайних питань визначає:

а) на утриманні яких найважливіших об'єктів необхідно зосередити основні зусилля; заходи по протидії обхопленням, обходам і блокуванню батальйону противником;

б) на стійкому утриманні яких окремих батальйонних районів, ротних і взводних опорних пунктів, які підготовлюються до кругової оборони, зосередити основні зусилля;

в) як ефективніше нанести вогневі удари по угрупованню противника, що приготувався для атаки чи висувається для переходу в наступ;

г) які можливі напрями й ділянки просочування противника в оборону батальйону вночі; напрям, ділянки, рубежі та райони місцевості, куди слід висилати додаткову розвідку, де необхідно підсилити бойову охорону, розташувати засади й резерви;

д) які заходи потрібно здійснювати щодо заборони просочування противника в оборону та боротьби з його підрозділами, що просочилися.

РОЗДІЛ 7

МЕХАНІЗОВАНІ (ТАНКОВІ) ПІДРОЗДІЛИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК У НАСТУПІ

7.1. МЕХАНІЗОВАНА (ТАНКОВА) РОТА В НАСТУПІ

Механізована (танкова) рота наступає, як правило, на фронті до **1 км**, а на ділянці прориву – на фронті до **500 м**.

Схема варіанта побудови бойового порядку механізованої роти в наступі подана на рис. 7.1.1. та відображає замисел ведення наступальних дій.

Перед тим, як вийти на рубіж розгортання у взводні колони, механізована рота висувалася в похідних або передбойових порядках.

Передбойовий порядок підрозділів дозволяє скоротити час на розгортання їх із похідного в бойовий порядок, який у свою чергу надає можливість спостерігати за противником, вести й корегувати вогонь, оцінювати результати стрільби.

Місця рот у передбойовому порядку визначаються командиром батальйону із врахуванням бойового порядку батальйону, який намічається. Місця взводів (відділень) у передбойовому порядку роти (взводу) указуються тільки при необхідності, як правило, вони діють у постійному шикуванні взводів (відділень). Перший взвод діє в центрі, другий – на правому фланзі, третій – на лівому. Інтервал і дистанції між взводними колонами – **150-300 м**, між колонами відділень – **50-100 м.** Рота, яка призначена для дій у другому ешелоні батальйону, знаходиться на віддаленні **1,5-2 км**.

Придані механізованої роті танкові підрозділи перебувають, як правило, попереду механізованих рот (взводів), а придані танковій роті механізовані підрозділи – позаду танкових рот (взводів).

Засоби, які залишаються в безпосередньому підпорядкуванні командира роти, ідуть за напрямною ротою (взводом) або в указаних командиром роти місцях передбойового порядку.

Рота **із похідного порядку в передбойовий** розгортається послідовно в взводні колони й колони відділень самостійно при досягненні вказаних рубежів (пунктів) або за командою (сигналом) командира бата-

льйону (роти). Для організованого висування, розгортання й переходу в атаку роті призначаються маршрут висування, рубіж переходу в атаку, рубіж спішування (для механізованих підрозділів у пішому порядку). Рубіж розгортання роти у взводні колони призначається, при можливості, за складками місцевості, у **2-3 км** від переднього краю оборони противника.

Поза рубежем розгортання у взводні колони передбойовий порядок механізованої роти показаний на рис. 7.1.2-3.

Для рот у наступі призначається рубіж розгортання в ротні колони. Командир роти після розгортання знаходиться за бойовою лінією на відстані до **200 м** у такому місці, звідки йому зручніше керувати ротою.

Варіант передбойового порядку посиленої танкової роти (положення взводів – кутом назад) показаний на рис. 7.1.4.

Механізована рота, придана танковому батальйону, як правило, повзводно надається танковим ротам. Кулеметний взвод звичайно залишається в безпосередньому підпорядкуванні командира роти й застосовується, як правило, у повному складі на напрямку зосередження основних зусиль танкового батальйону, а іноді він може надаватися механізованим взводам.

Танкова рота, придана механізованому батальйону, діє, як правило, у повному складі, а при наступі в місті, у горах, у лісі й на укріплений район може повзводно надаватися механізованим ротам.

Розгортання механізованих рот у бойовий порядок здійснюється за командою командира й залежить від обстановки, що складається.

Бойовий порядок роти в наступі будується в один ешелон. У ході наступу положення взводів у бойовому ланцюгу роти можуть бути: в лінію, кутом уперед, кутом назад, уступом праворуч або ліворуч (рис. 7.1.5-9).

Бойовий порядок застосовується при переході підрозділів в атаку на відповідному рубежі за командою, наприклад: "**Рота, у напрямку** такого-то предмета (на такий-то рубіж), **у лінію** (уступом вправо), **напрямний – перший взвод – ДО БОЮ**".

Механізованій (танковій) роті вказується найближче завдання й напрямок продовження наступу.

Найближче завдання роти першого ешелону звичайно полягає в знищенні у взаємодії із сусідніми підрозділами противника в опорному пункті взводу першого ешелону й оволодінні ним.

Напрямок подальшого наступу роти першого ешелону визначається з таким розрахунком, щоб забезпечувалося виконання найближчого завдання батальйону.

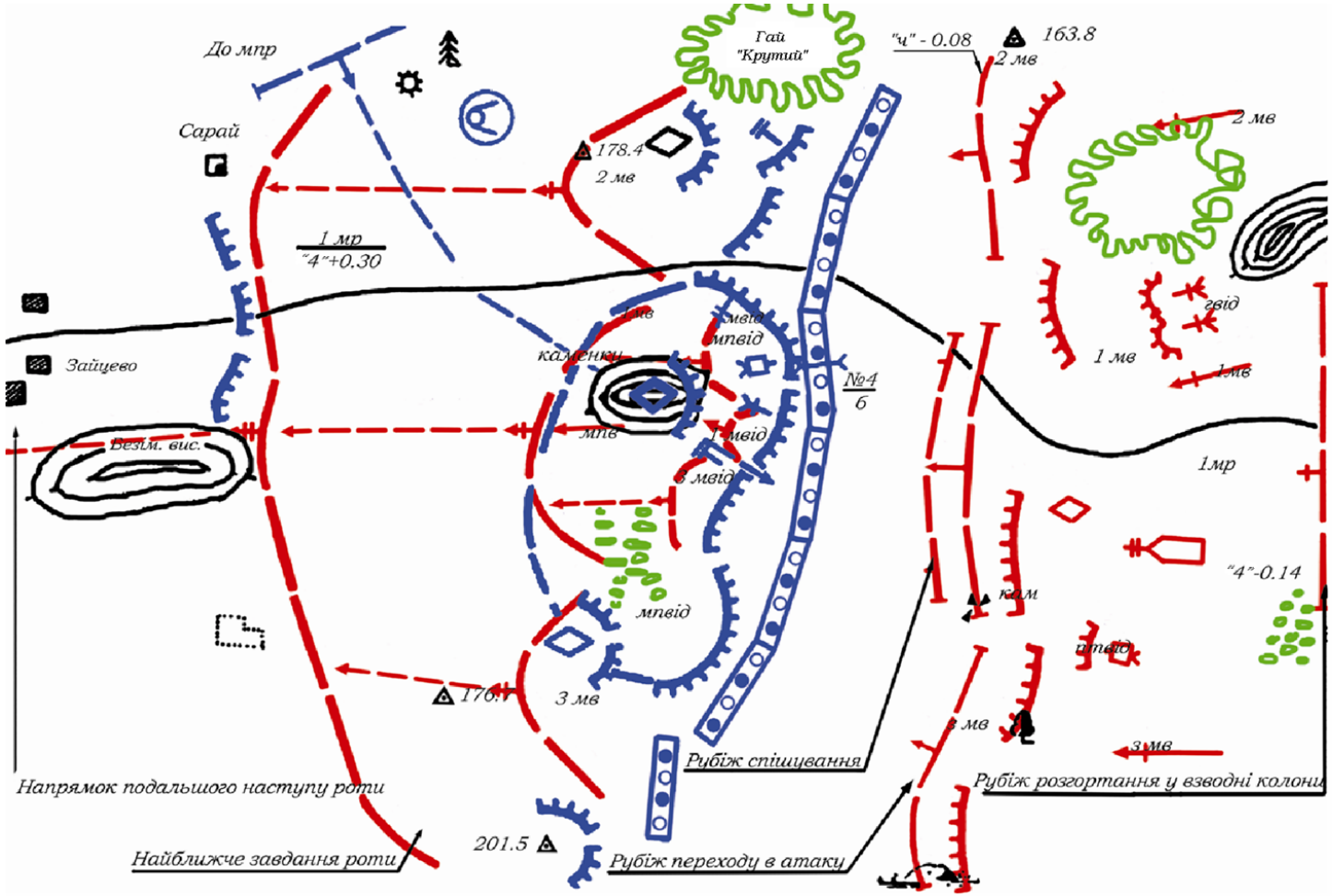

Рис. 7.1.1. Бойовий порядок механізованої роти в наступі (варіант)

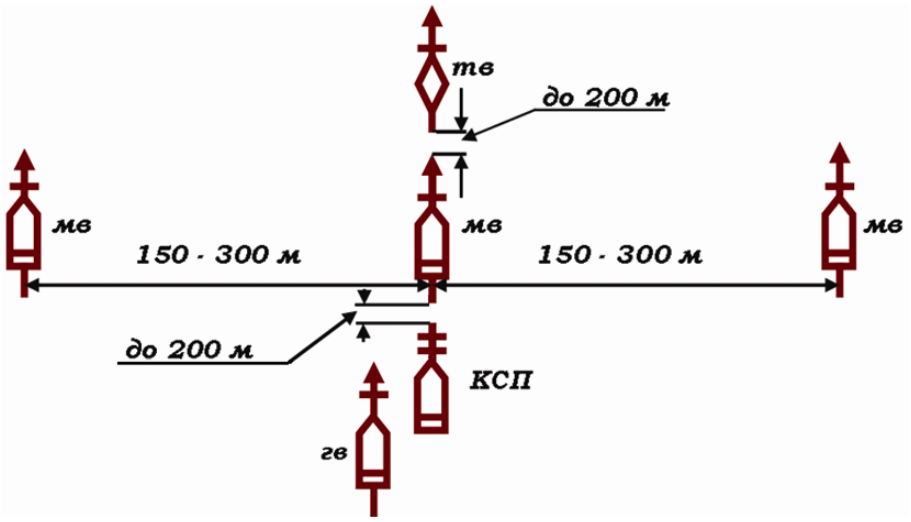

Рис. 7.1.2. Передбойовий порядок механізованої роти (*мр*), яка наступає на бойових машинах піхоти. Положення механізованих взводів (*мв*) – в лінію колон. Механізована рота посилена танковим взводом (*тв*) і гранатометним взводом (*гв*)

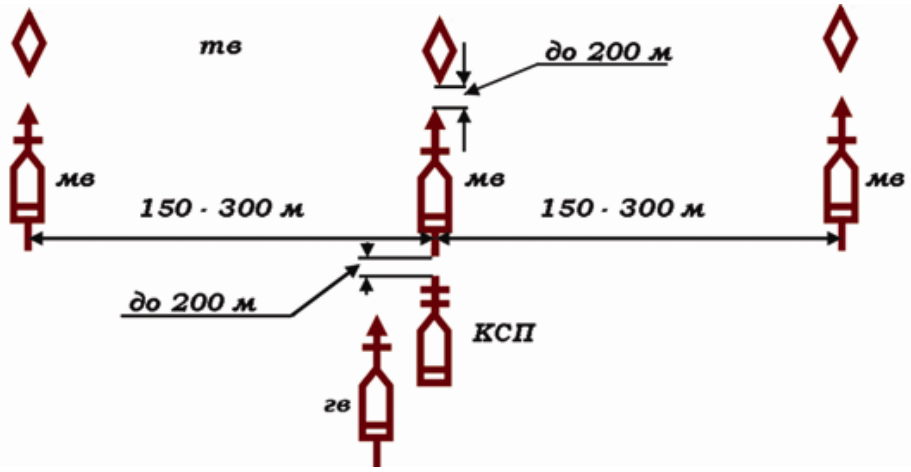

Рис. 7.1.3. Передбойовий порядок механізованої роти. Положення механізованих взводів – у лінію колон (варіант). Танковий взвод, що доданий, розгорнутий у лінію танків

Найближче завдання роти другого ешелону під час введення її в бій може полягати в завершенні розгрому спільно з ротами першого ешелону в опорних пунктах у глибині оборони й оволодінні першою позицією.

Напрямок подальшого наступу роти другого ешелону визначається з таким розрахунком, щоб забезпечувалося виконання батальйоном поставленого завдання.

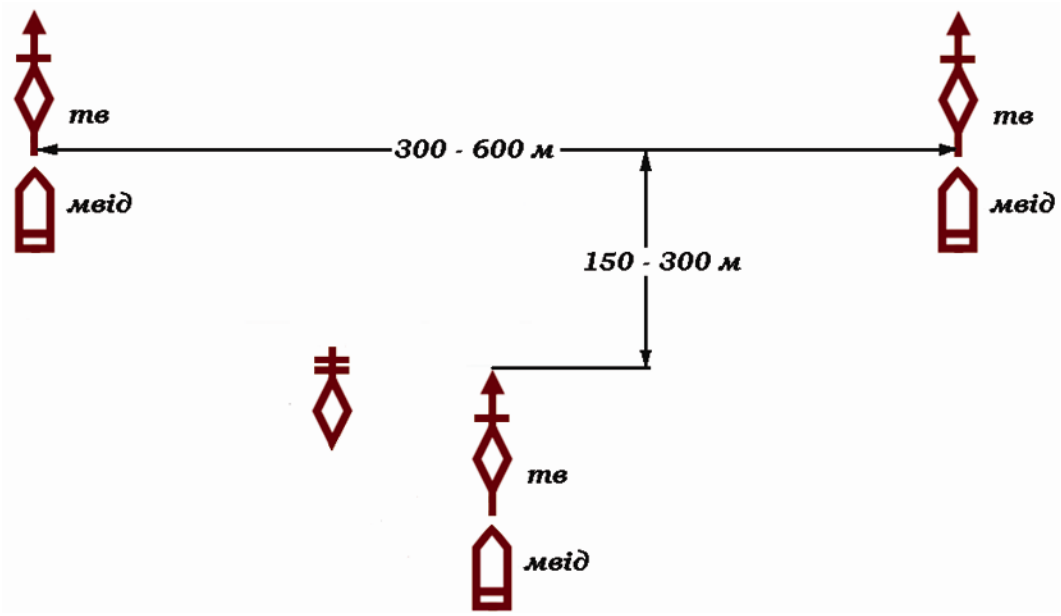

Рис. 7.1.4. Передбойовий порядок посиленої танкової роти. Положення колон взводів – кутом назад (варіант)

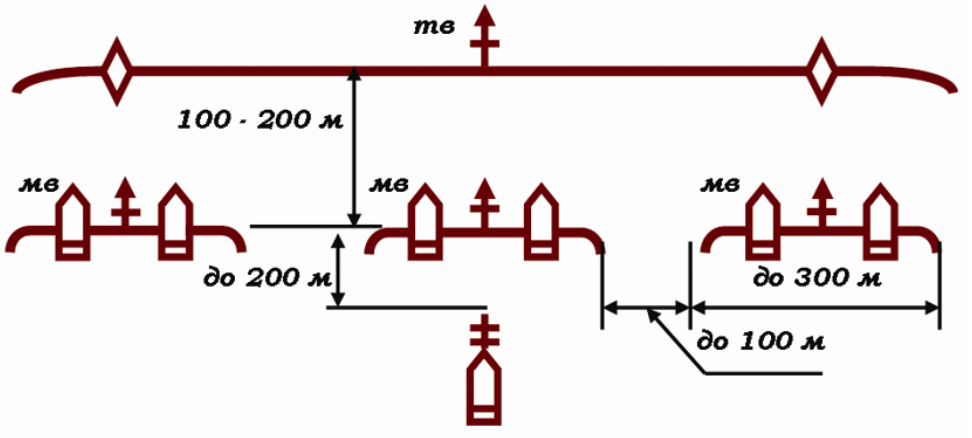

Рис. 7.1.5. Бойовий порядок механізованої роти, яка наступає на бойових машинах піхоти. Положення взводів – у лінію (варіант). Механізована рота посилена танковим взводом (*тв*), який розгорнутий у лінію танків перед бойовими порядками механізованих взводів роти

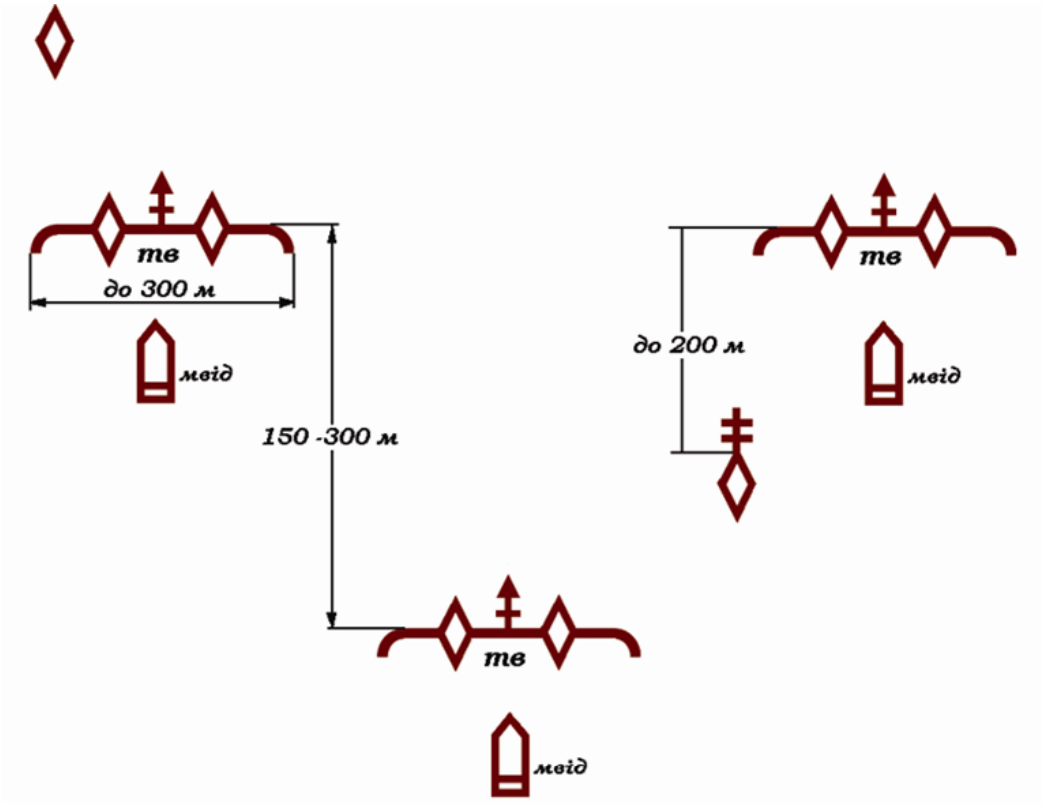

**Рис. 7.1.6. Бойовий порядок танкової роти.
Положення взводів – кутом назад (варіант)**

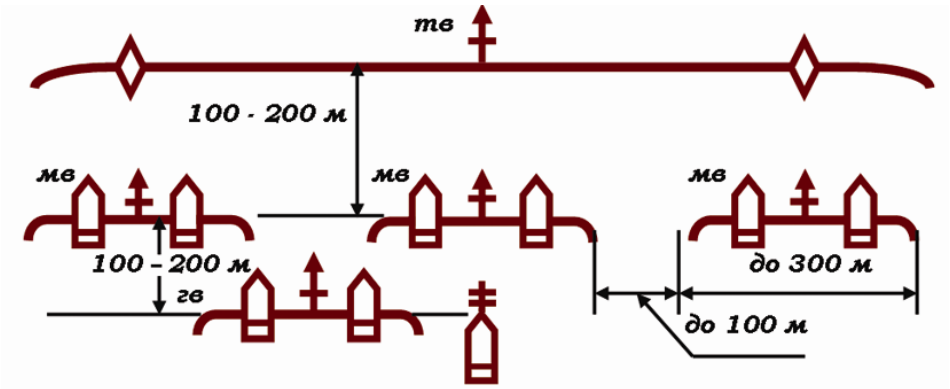

Рис. 7.1.7. Бойовий порядок механізованої роти, яка наступає на бойових машинах піхоти. Положення взводів – у лінію бойових машин (варіант). Механізована рота посилена танковим взводом (розгорнутий у лінію танків перед бойовими порядками механізованих взводів), гранатометним взводом (розгорнутий у лінію бойових машин між бойовими порядками механізованих взводів)

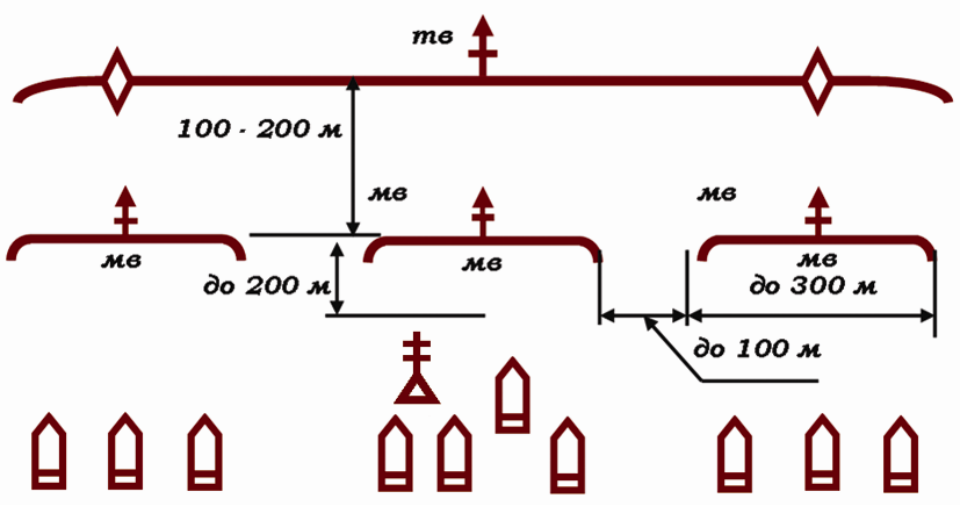

Рис. 7.1.8. Бойовий порядок механізованої роти, яка наступає в пішому порядку. Положення взводів – у лінію (варіант). Механізована рота посилена танковим взводом (розгорнутий у лінію танків перед бойовими порядками механізованих взводів)

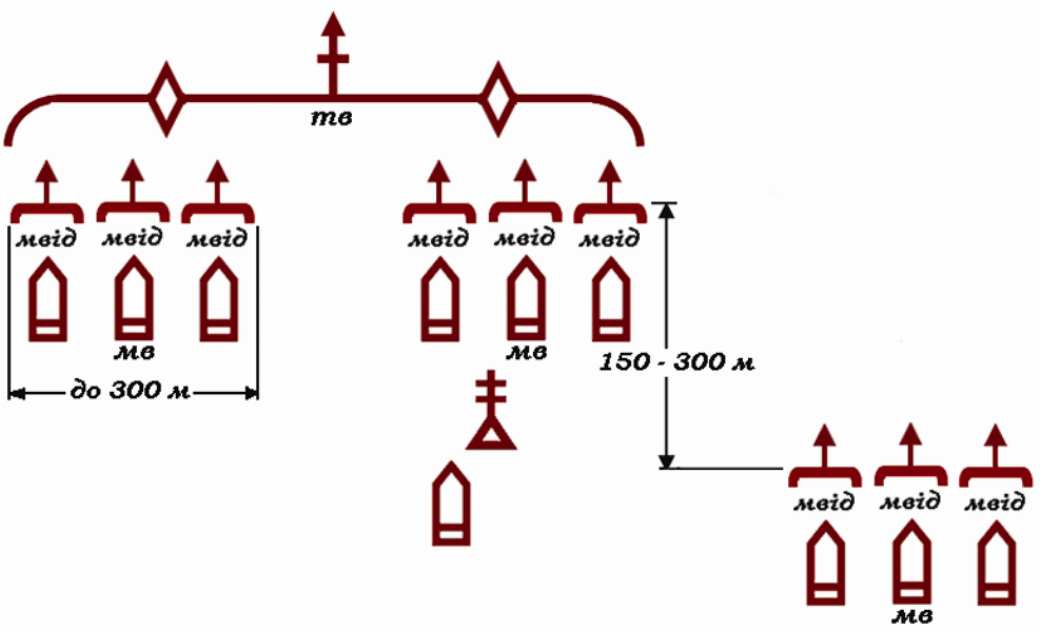

Рис. 7.1.9. Бойовий порядок механізованої роти, яка наступає в пішому порядку. Положення взводів – уступом управо (варіант)

Атака противника, що обороняється, здійснюється в тісній взаємодії танкових і механізованих підрозділів. Танкові підрозділи атакують у бойовій лінії, а механізовані підрозділи – залежно від обстановки – на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах) без спішування особового складу або в пішому порядку вслід за танками. При цьому танки атакують слідом за розривами снарядів своєї артилерії, а механізовані підрозділи – на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах) у бойовій лінії за танками на віддаленні **100-200 м**, ведучи вогонь із усіх своїх вогневих засобів.

Атака механізованих підрозділів у пішому порядку застосовується при прориві завчасно підготовленої та розвиненої в інженерному плані оборони противника, укріплених районів, при нестачі засобів вогневого ураження, а також на різкопересіченій і важкодоступній для танків і бойових машин піхоти (бронетранспортерів) місцевості.

Особовий склад механізованих підрозділів при цьому атакує противника в ланцюзі безпосередньо за бойовою лінією танків на віддаленні, що забезпечує їх від розривів снарядів своєї артилерії й підтримку танків вогнем стрілецької зброї. Бойові машини піхоти (бронетранспортери) у цьому випадку, використовуючи складки місцевості, стрибками від рубежу до рубежу (від укриття до укриття) діють за своїми підрозділами на віддаленні, що забезпечує надійну підтримку вогнем своєї зброї атакуючих танкових і механізованих підрозділів, а іноді й безпосередньо в ланцюзі своїх підрозділів.

Підготовка наступу в роті починається з одержання завдання від старшого командира. Вона включає: організацію бою (прийняття рішення, постановку бойових завдань підрозділам, організацію взаємодії, вогневого ураження противника, всебічного забезпечення бою й управління); підготовку підрозділів до виконання бойового завдання; підготовку вихідного положення для наступу; контроль готовності підрозділів до виконання бойових завдань й інші заходи.

При наступі з ходу з вихідного району командир роти приймає рішення й доводить завдання підрозділам, як правило, по карті або на макеті місцевості, надалі він проводить рекогносцировку, віддає бойовий наказ й організує взаємодію безпосередньо на місцевості.

Коли командир роти не має можливості виїхати на місцевість із командирами взводів, усю роботу з організації бою він проводить по карті або на макеті місцевості, при цьому бойові завдання підрозділам і порядок взаємодії він уточнює при висуванні підрозділів на рубіж переходу в атаку й із початком атаки.

При наступі з положення безпосереднього зіткнення із противником командир роти всю роботу з організації бою проводить на місцевості. Із заняттям вихідного положення або з виходом танків із пози-

ції очікування командир роти організує спостереження й охорону, ставить завдання взводам і вогневим засобам щодо відбиття можливої атаки противника, а також ударів його літаків, гелікоптерів й інших повітряних цілей, дає вказівки щодо інженерного дообладнування вихідної, вичікувальної позиції, звертаючи особливу увагу на ретельне маскування споруджень і виконання заходів щодо захисту від зброї масового ураження та високоточної зброї.

У замислі бою командир роти визначає: напрямок зосередження основних зусиль; якого противника, яким способом і в якій послідовності розгромити; порядок його ураження вогнем танків, бойових машин піхоти (бронетранспортерів), інших штатних і доданих засобів; побудову бойового порядку.

Рекогносцировка проводиться під прикриттям спеціально виділеного для цього підрозділу або діючих попереду військ. У ній беруть участь командири взводів, а також командири приданих і підтримуючих підрозділів. У ході рекогносцировки **командир роти** вивчає місцевість, призначає (указує) орієнтири й **уточнює**:

⇒ передній край оборони противника, розташування його опорних пунктів і ступінь їхнього інженерного обладнання, позиції вогневих засобів, особливо протитанкових, а також об'єкти, що уражаються засобами старших командирів (начальників);

⇒ підступи до переднього краю оборони противника, наявність і характер загороджень і перешкод, місцевість на напрямку наступу роти, можливі напрямки дій авіації противника й рубежі атаки його бойових гелікоптерів;

⇒ фронт наступу й напрямок зосередження основних зусиль роти, бойові завдання взводам і приданим підрозділам;

⇒ вогневі засоби противника, спостережні пункти й інші цілі, що уражаються вогнем артилерії із закритих вогневих позицій, вогнем гармат і танків, виділених для стрільби прямою наводкою, протитанковими, керованими ракетами й вогнем гранатометів;

⇒ вогневі позиції штатних і приданих вогневих засобів;

⇒ місця проходів у загородженнях і переходів через перешкоди, час їхнього прорублення, місця оснащення танків мінними тралами;

⇒ маршрути висування, рубежі розгортання, переходу в атаку.

Командир механізованого роти при атаці в пішому порядку визначає рубіж спішування взводів, а при наступі з положення безпосереднього зіткнення із противником, крім того, уточнює вихідне положення взводів для наступу, місця проходів для пропуску танків і їхнє позначення.

При постановці завдань командир роти в бойовому наказі вказує:

⇒ механізованим (танковим) взводам – засоби посилення, об'єкт атаки й напрямок подальшого наступу, вихідну позицію, рубіж переходу в атаку;

⇒ приданому артилерійському підрозділу – вогневі завдання, час і порядок їхнього виконання, райони вогневих позицій і порядок переміщення в ході бою;

⇒ кулеметному взводу й приданим вогневим засобам – цілі для ураження при атаці переднього краю оборони противника, рубіж переходу в атаку, місце в бойовому порядку роти й порядок переміщення в ході бою.

Маршрут висування роти, пункт розгортання в ротну колону й рубіж розгортання у взводні колони, рубіж безпечного віддалення, рубіж спішування для механізованих взводів, що атакують у пішому порядку, командир роти указує в другому пункті бойового наказу.

Взаємодію командир роти організує щодо завдань, рубежів, часу і способів виконання завдань.

При організації взаємодії командир роти зобов'язаний:

⇒ установити порядок висування й розгортання в бойовий порядок танкових, механізованих, кулеметних підрозділів, а також порядок висування й зайняття вогневих позицій штатними й приданими вогневими засобами (при наступі з положення безпосереднього зіткнення із противником командир механізованого роти визначає порядок зайняття взводами вихідного положення для наступу, порядок пропуску танків через бойові порядки своїх підрозділів, а командир танкової роти – порядок проходження танків через позиції механізованих підрозділів і ведення вогню при переході в атаку);

⇒ визначити час і порядок оснащення танків мінними тралами, прорублення ними проходів у загородженнях перед переднім краєм оборони противника й у глибині; порядок прорублення проходів у загородженнях й обладнання переходів через перешкоди й способи їхнього позначення;

⇒ погодити порядок і способи атаки переднього краю оборони противника танковими й механізованими підрозділами, ведення ними вогню й подолання загороджень і перешкод;

⇒ при атаці в пішому порядку – уточнити порядок спішування особового складу;

⇒ погодити дії механізованих і танкових взводів із вогнем артилерії й ударами авіації, із діями гранатометного, протитанкових, кулеметних взводів і сусідів із знищення противника в опорних пунктах на передньому краї, при бою в глибині оборони, особливо із знищення засобів ядерного й хімічного нападу, протитанкових засобів противника і при відбитті його контратак;

⇒ указати цілі, що уражаються в період вогневої підготовки атаки гарматами й танками, виділеними для стрільби прямою наводкою, а також гранатометним, протитанковим взводами, порядок відкриття й ведення ними вогню й підтримки наступаючих підрозділів при подоланні загороджень і перешкод перед переднім краєм оборони противника, при атаці й розвитку наступу вглибині;

⇒ уточнити, коли і які розвідувальні відомості добути, місце бойового розвідувального дозору (дозорного відділення, танка) у бойовому порядку роти при атаці противника, рубіж і час, з якого почати ведення розвідки, напрямок або об'єкт розвідки, порядок підтримки вогнем, підтримки зв'язку й подання доповідей;

⇒ узгодити порядок переміщення другого ешелону (резерву) і забезпечення уведення його в бій, способи спільних дій із підрозділами першого ешелону щодо нарощування зусиль для розгрому противника, що протистоїть, а також щодо знищення дрібних груп противника, що залишилися в тилу, й порядок перепідпорядкування засобів посилення;

⇒ указати порядок переміщення в ході бою приданої артилерії, мінометної батареї, гранатометного й протитанкового взводів, а також інших штатних і приданих підрозділів;

⇒ визначити порядок відкриття й ведення вогню танковими, механізованими й кулеметними підрозділами по маловисотних цілях противника, особливо по гелікоптерах вогневої підтримки й повітряних десантів у польоті;

⇒ повідомити сигнали оповіщення, управління й взаємодії, сигнали опізнавання своїх літаків і гелікоптерів, а також способи позначення свого положення.

До початку висування із займаного району командир роти перевіряє готовність взводів і приданих підрозділів до наступу, забезпеченість їх усім необхідним для ведення бою, доповідає командирові батальйону про готовність до виконання бойового завдання й у призначений час повідомляє командирам взводів і приданих підрозділів час початку вогневої підготовки, а також час "**Ч**".

7.2. МЕХАНІЗОВАНИЙ (ТАНКОВИЙ) БАТАЛЬЙОН У НАСТУПІ

Механізований і танковий батальйони можуть наступати в першому ешелоні з'єднання, складати його другий ешелон або загальновійськовий резерв, діяти як авангард передового, рейдового, спеціального й розвідувального загонів, морського десанту, а також виконувати інші завдання. Механізований батальйон, крім того, може застосовуватися як тактичний повітряний десант, штурмовий загін.

Мінометна батарея, гранатометний і зенітний ракетний взводи механізованого батальйону, як правило, залишаються в безпосередньому підпорядкуванні командира батальйону й використовуються в повному складі для підтримки (прикриття) наступаючих підрозділів на напрямку зосередження основних зусиль батальйону. Іноді вони повзводно (по відділеннях) можуть надаватися механізованим ротам.

Протитанковий взвод батальйону, як правило, використовується в повному складі для боротьби з танками й іншими броньованими цілями противника, забезпечення висування й розгортання рот першого ешелону для атаки, введення в бій роти другого ешелону й прикриття флангів батальйону, а також для відбиття контратак танків противника.

Передбойовий (бойовий) порядок батальйону в наступі будується в один або у два ешелони.

Наступ механізованого батальйону (*мб*) при безпосередньому зіткненні з противником (варіант) показаний на схемі рис. 7.2.1., наступ механізованого батальйону (*мб*) із ходу з вихідного району (варіант) – на схемі рис. 7.2.2.

У ході наступу положення рот (взводів) у передбойовому (бойовому) порядку батальйону може бути в лінію, кутом уперед, кутом назад, уступом вправо, уступом вліво. Варіант передбойового порядку механізованого батальйону ротними колонами (положення колон механізованих рот – у лінію) показаний на рис. 7.2.3. Варіант передбойового порядку танкового батальйону ротними колонами (положення танкових рот – кутом назад) показаний на рис. 7.2.4. Варіант передбойового порядку механізованого батальйону (положення механізованих рот – у лінію колон взводів) показаний на рис. 7.2.5. Варіант передбойового порядку механізованого батальйону взводними колонами (положення механізованих рот – уступом вліво) показаний на рис. 7.2.6.

Бойовий порядок батальйону складається з бойових порядків рот, що показані на схемах (рис. 7.1.5-9.).

Батальйону першого ешелону вказуються: найближче завдання, наступне завдання й напрямок подальшого наступу; батальйону другого ешелону – найближче завдання й напрямок подальшого наступу.

Найближче завдання батальйону першого ешелону полягає в знищенні противника в опорних пунктах рот першого ешелону на своєму фронті наступу й оволодінні ними.

Подальше завдання полягає в розвитку наступу, розгромі противника у взаємодії із сусідніми батальйонами в глибині району оборони й оволодінні першою позицією.

Напрямок продовження наступу визначається з таким розрахунком, щоб забезпечувалося виконання **подальшого завдання** бригади.

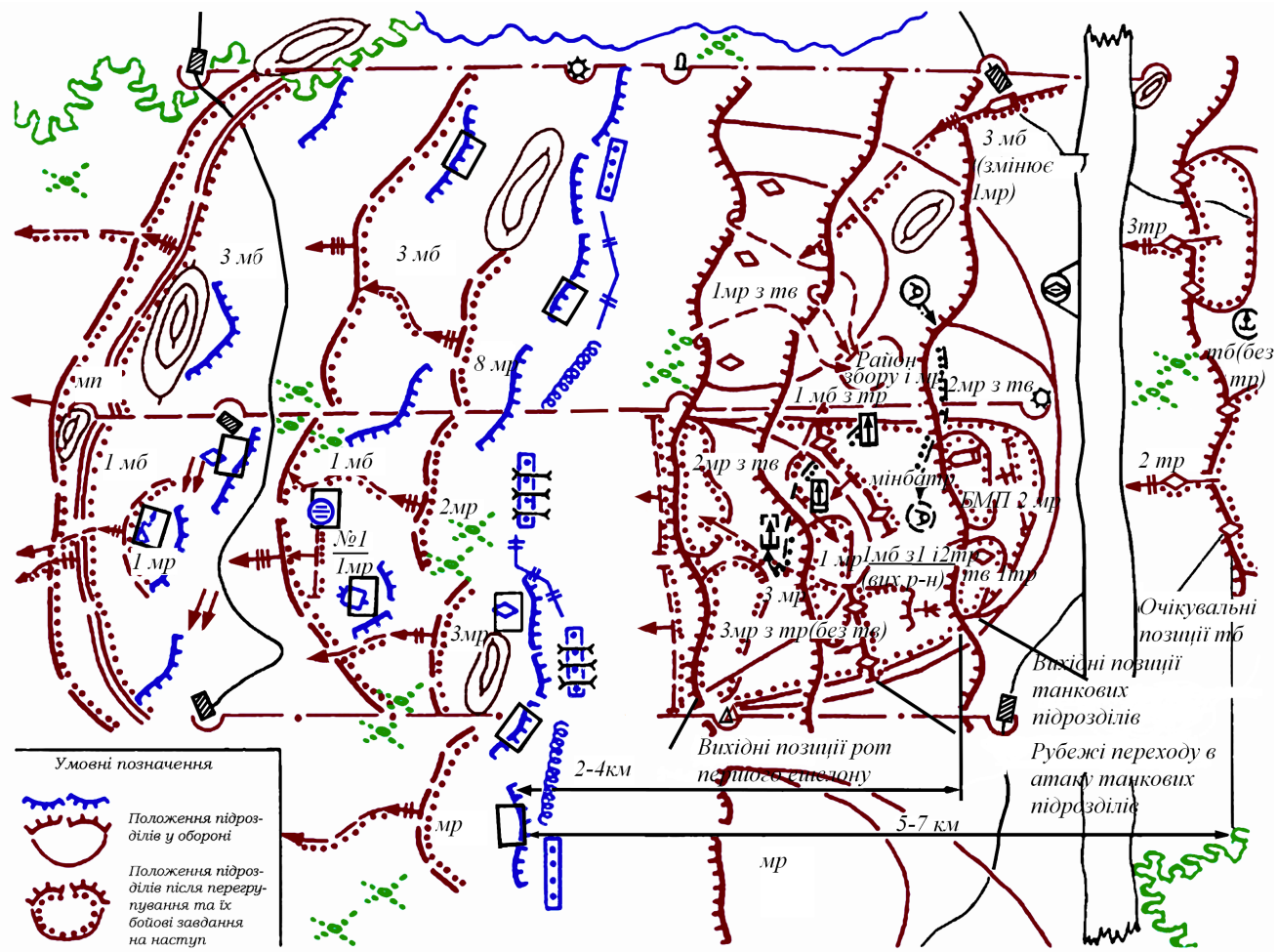

Рис. 7.2.1. Наступ механізованого батальйону (*мб*)
при безпосередньому зіткненні з противником (варіант)

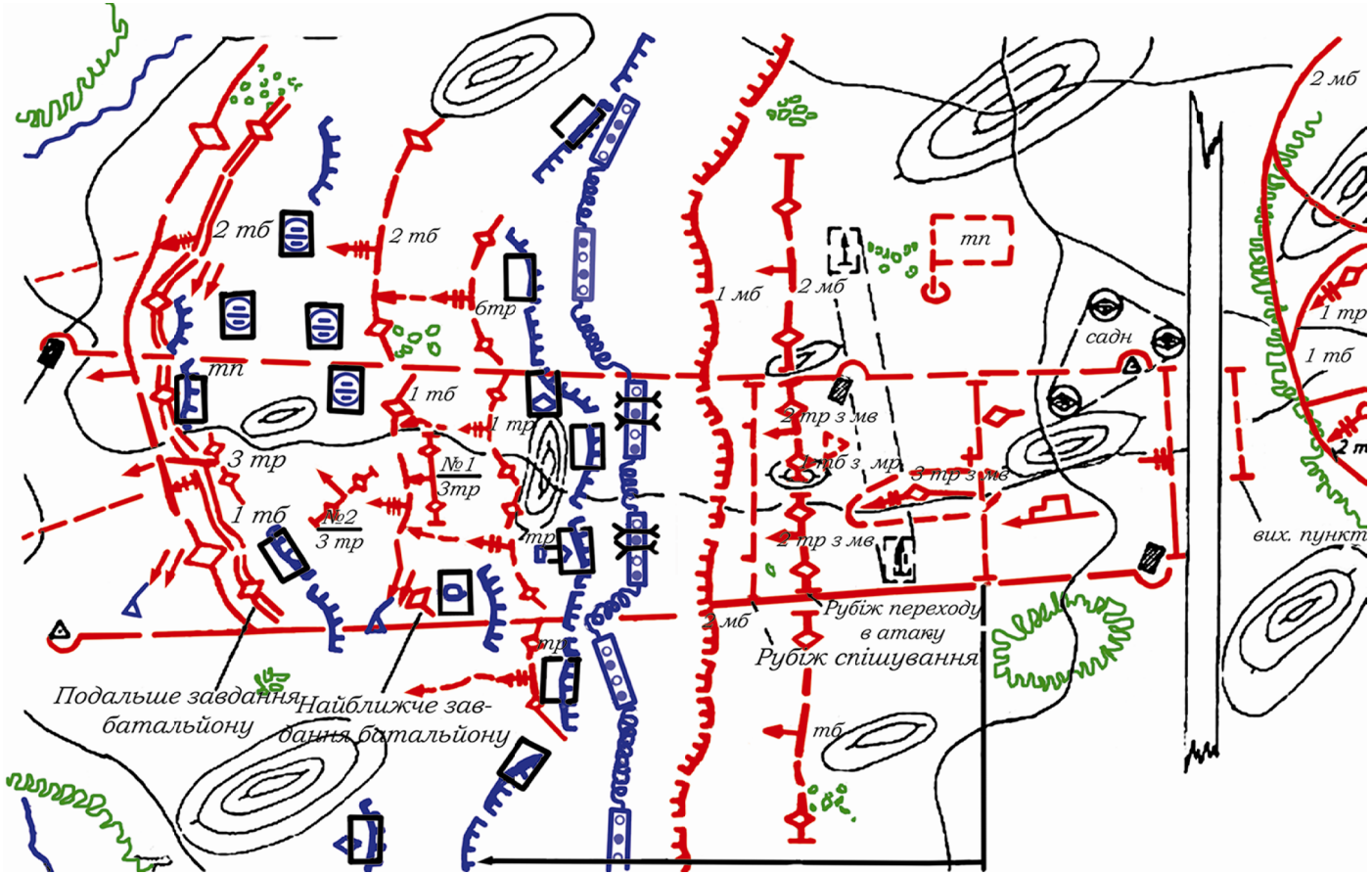

Рис. 7.2.2. Наступ механізованого батальйону (*мб*) із ходу з вихідного району (варіант)

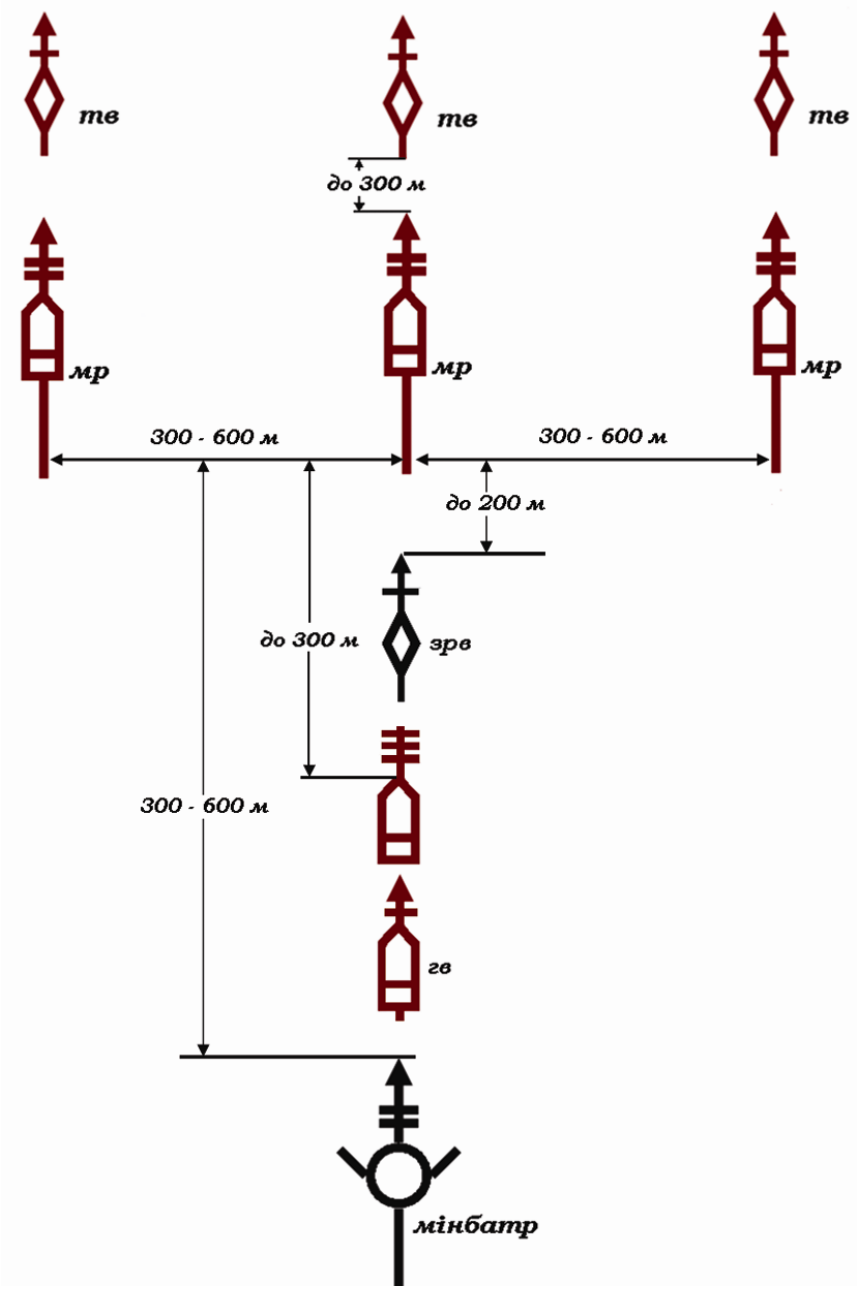

Рис. 7.2.3. Передбойовий порядок механізованого батальйону на БМП ротними колонами. Положення колон механізованих рот – у лінію. Передбойовий порядок танкової роти механізованого батальйону – у лінію колон танкових взводів попереду колон механізованих рот. Колони зенітно-ракетного, гранатометного взводів, колона мінометної батареї прямують за колоною напрямної роти

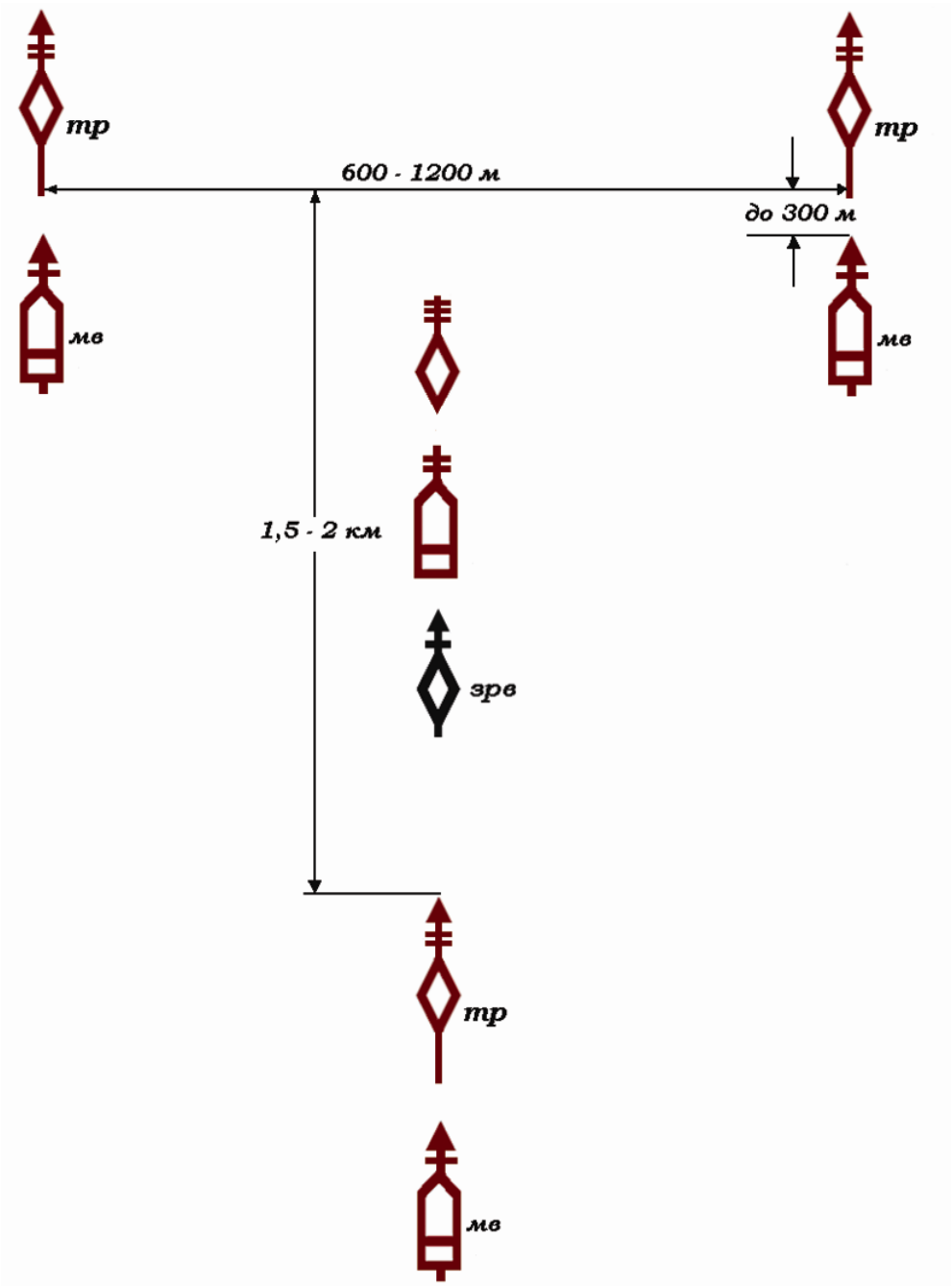

Рис. 7.2.4. Передбойовий порядок танкового батальйону ротними колонами. Положення танкових рот – кутом назад (варіант). Колони механізованих підрозділів танкового батальйону прямують за колонами танкових рот першого ешелону

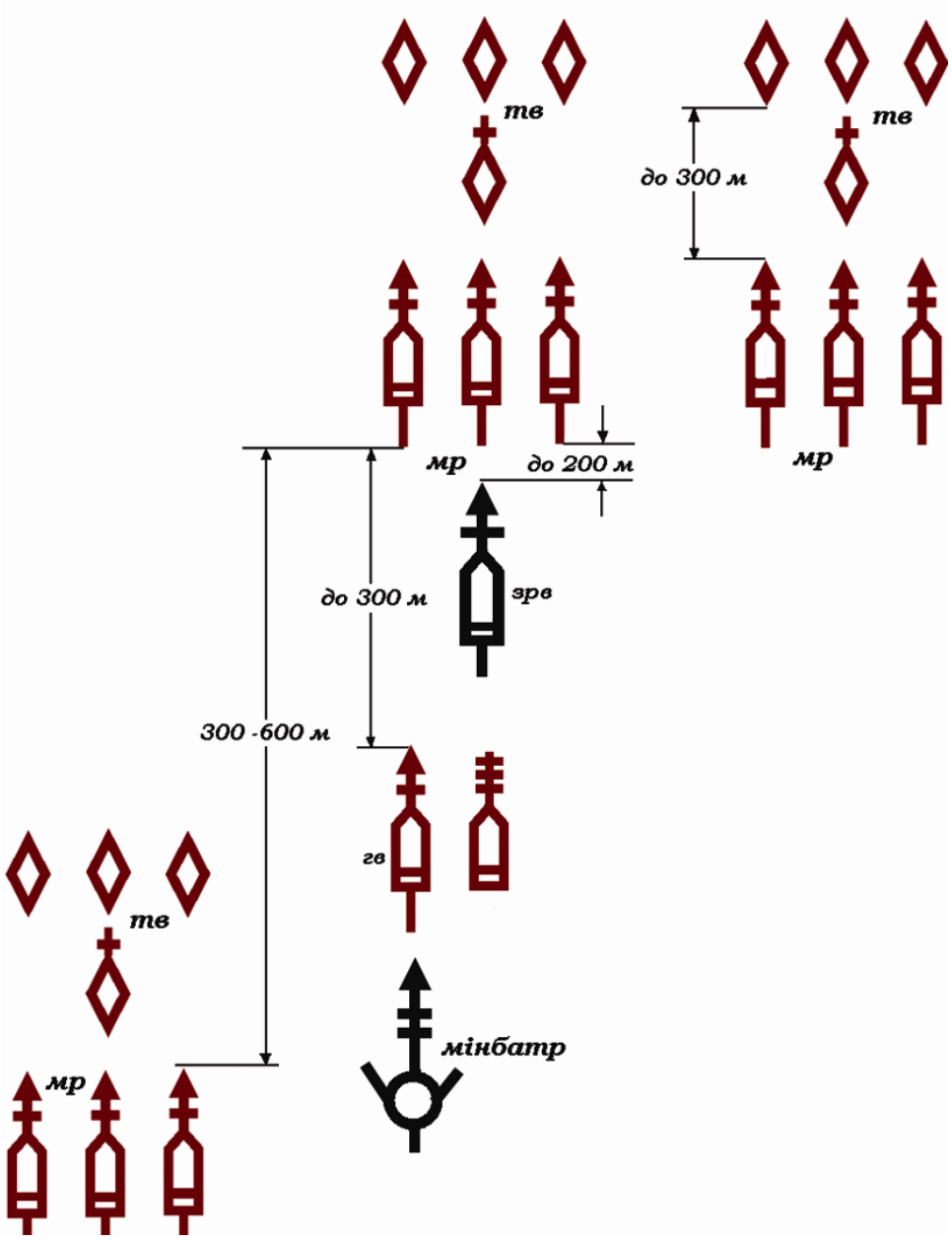

Рис. 7.2.5. Передбойовий порядок механізованого батальйону на БТР взводними колонами. Положення механізованих рот – у лінію колон взводів (варіант). Танкові взводи прямують попереду колон механізованих взводів – у лінію танків

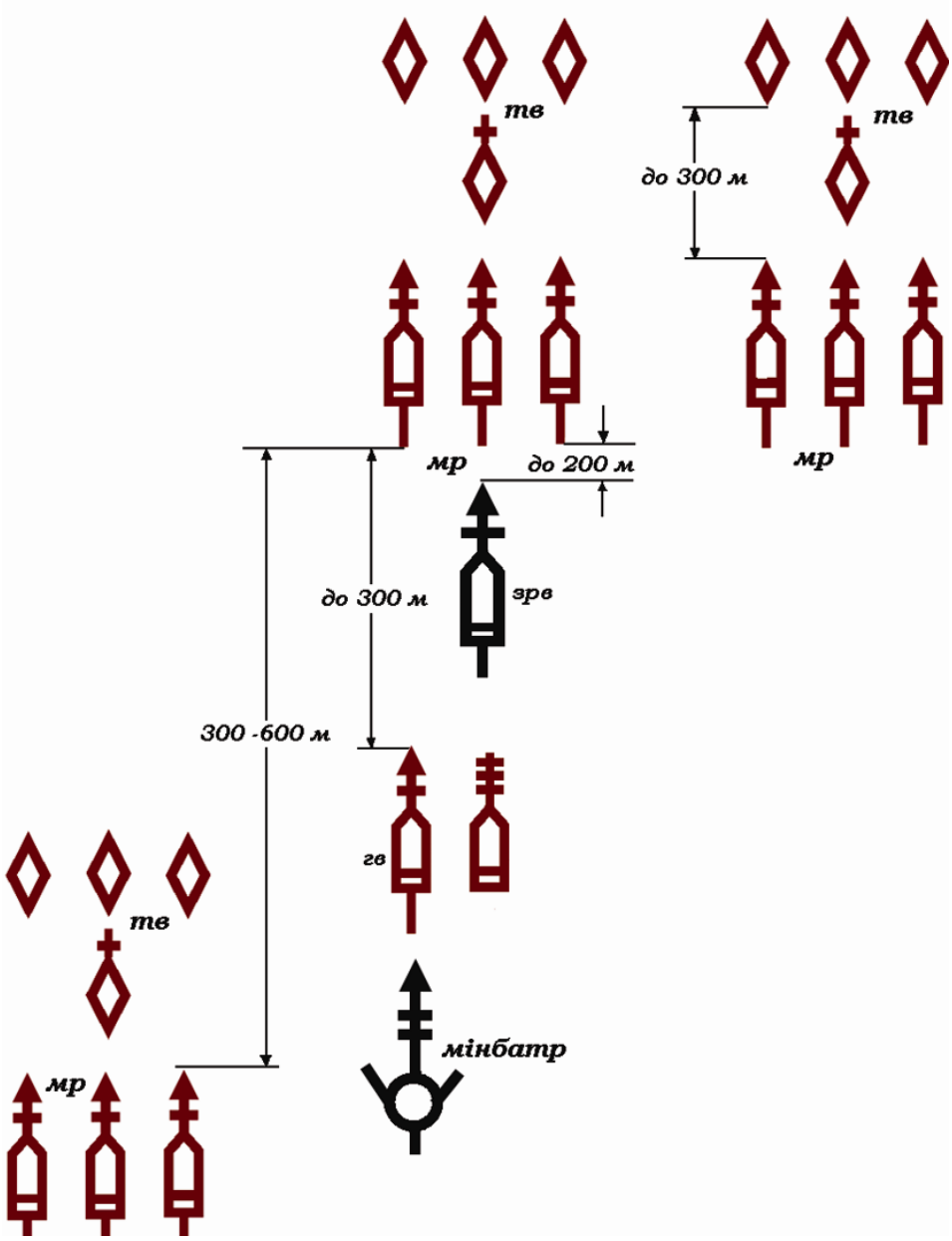

Рис. 7.2.6. Передбойовий порядок механізованого батальйону на БМП взводними колонами. Положення механізованих рот – уступом уліво (варіант). Танкові взводи прямують попереду колон механізованих взводів – у лінію танків, танк командира взводу прямує з лінією танків

Найближчі завдання батальйону другого ешелону під час введення його в бій можуть полягати в завершенні розгрому спільно з батальйонами першого ешелону бригадних (полкових) резервів противника й оволодінні їх рубежем.

Перед атакою механізованих і танкових підрозділів проводиться **вогнева підготовка атаки**, а в ході наступу – вогнева підтримка атаки й вогневий супровід наступу підрозділів углибині. При наступі з ходу до початку вогневої підготовки, крім того, може проводитися вогневе забезпечення висування.

У період вогневої підготовки атаки артилерія й авіація подавляють і знищують засоби ядерного й хімічного нападу, артилерію, протитанкові засоби, живу силу й вогневі засоби противника в опорних пунктах його оборони й поза ними, а також пункти управління й інші об'єкти, а гранатометний взвод – живу силу й вогневі засоби, розташовані поза укриттями, у відкритих окопах (траншеях) і за складками місцевості. Гармати й танки, виділені для стрільби прямою наводкою, а також установки протитанкових, керованих ракет у цей час знищують вогневі засоби противника, які спостерігаються, і особливо протитанкові й броньовані, на передньому краї й у найближчій глибині. Вогнева підготовка атаки закінчується з виходом підрозділів першого ешелону на рубіж переходу в атаку.

Вогнева підтримка атаки починається із закінченням вогневої підготовки й триває безупинно на глибину оборони бригади (полку) першого ешелону противника, а іноді й на більшу глибину.

Вогневий супровід наступу підрозділів у глибині оборони противника починається після закінчення вогневої підтримки й здійснюється протягом усього бою.

Розвідка в батальйоні (роті) при підготовці й у ході наступу ведеться бойовими розвідувальними дозорами (дозорними відділеннями, танками), спостерігачами, а при наступі з положення безпосереднього зіткнення із противником, крім того, – спостережними постами радіолокаційної розвідки.

Прорублення проходів у своїх мінних полях здійснюється інженерно-саперними підрозділами до початку наступу, а прорублення проходів в інженерних загородженнях противника перед його переднім краєм, як правило, – у період вогневої підготовки атаки. Коли механізовані підрозділи атакують на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах) і всі танки й бойові машини піхоти оснащені мінними тралами, проходи в мінних полях противника прорублюються з розрахунку один-два на атакуючу роту для пропуску по них бойової й іншої техніки, що не має тралів. В інших випадках проходи прорублюються з розрахунку один на атакуючий взвод.

Підготовка наступу в батальйоні починається з одержанням завдання від старшого командира.

Підготовка наступу включає:

⇒ організацію бою (прийняття рішення, постановку бойових завдань ротам і приданим підрозділам, підрозділам забезпечення, організацію взаємодії, вогневе ураження противника, всебічне забезпечення бою й управління);

⇒ підготовку підрозділів до виконання бойового завдання;

⇒ підготовку вихідного району для наступу;

⇒ контроль готовності підрозділів до виконання бойових завдань й інші заходи.

При наступі з ходу з вихідного району командир батальйону приймає рішення й доводить завдання підрозділам, як правило, по карті або на макеті місцевості, надалі він проводить рекогносцировку, віддає бойовий наказ та організує взаємодію безпосередньо на місцевості.

Коли командир батальйону не має можливості виїхати на місцевість із командирами рот, усю роботу з організації бою він проводить по карті або на макеті місцевості, при цьому бойові завдання підрозділам і порядок взаємодії він уточнює при висуванні підрозділів на рубіж переходу в атаку й із початком атаки.

При наступі з положення безпосереднього зіткнення із противником командир батальйону всю роботу з організації бою проводить на місцевості. Із зайняттям вихідного району або з виходом танків на очікувальні позиції командир батальйону організує спостереження й охорону, ставить завдання ротам і вогневим засобам щодо відбиття можливої атаки противника, а також ударів його літаків, гелікоптерів й інших повітряних цілей, дає вказівки щодо інженерного дообладнування вихідного району, очікувальної позиції, звертаючи особливу увагу на ретельне маскування споруджень і виконання заходів щодо захисту від зброї масового ураження та високоточної зброї.

У замислі бою командир батальйону визначає:

⇒ напрямок зосередження основних зусиль;

⇒ якого противника, яким способом і в якій послідовності розгромити;

⇒ порядок його ураження вогнем танків, бойових машин піхоти (бронетранспортерів), інших штатних і приданих засобів;

⇒ побудову бойового порядку.

Рекогносцировка проводиться під прикриттям спеціально виділеного для цього підрозділу або діючих попереду військ. У ній беруть участь командири рот, окремих взводів, а також командири приданих і підтримуючих підрозділів. Коли командирам рот виїхати на місцевість із

командирами взводів неможливо, командир батальйону залучає на рекогносцировку й командирів взводів рот першого ешелону.

У ході рекогносцировки командир батальйону вивчає місцевість, призначає (указує) орієнтири й **уточнює**:

⇒ передній край оборони противника, розташування його опорних пунктів і рівень їхнього інженерного обладнання, позиції вогневих засобів, особливо протитанкових, а також об'єкти, що уражаються засобами старших командирів (начальників);

⇒ підступи до переднього краю оборони противника, наявність і характер загороджень і перешкод, місцевість на напрямку наступу батальйону, можливі напрямки дій авіації противника й рубежі атаки його бойових гелікоптерів;

⇒ фронт наступу й напрямок зосередження основних зусиль батальйону, бойові завдання ротам і приданим підрозділам;

⇒ вогневі засоби противника, спостережні пункти й інші цілі, що уражаються вогнем артилерії із закритих вогневих позицій, вогнем гармат і танків, виділених для стрільби прямою наводкою, протитанковими, керованими ракетами й вогнем гранатометів;

⇒ вогневі позиції штатних і доданих вогневих засобів;

⇒ місця проходів у загородженнях і переходів через перешкоди, час їхнього прорублення, місця оснащення танків мінними тралами;

⇒ маршрути висування, рубежі розгортання, переходу в атаку;

⇒ напрямок переміщення командно-спостережного пункту батальйону й місця розгортання підрозділів технічного забезпечення й тилу.

Командир механізованого батальйону при атаці в пішому порядку визначає рубіж спішування рот, а при наступі з положення безпосереднього зіткнення із противником, крім того, уточнює вихідне положення рот для наступу, місця проходів для пропуску танків і їхнє позначення. При діях на автомобілях командир батальйону визначає місця укриттів автомобілів після спішування особового складу.

При постановці завдань командир батальйону в бойовому наказі вказує:

⇒ ротам першого ешелону, у тому числі приданій танковій (механізованій) роті, – засоби посилення, найближче завдання й напрямок подальшого наступу, вихідні позиції, рубіж переходу в атаку, маршрут висування, час виходу на рубежі розгортання у взводні колони й переходу в атаку, хто підтримує;

⇒ роті другого ешелону – вихідну (очікувальну) позицію й час її зайняття, напрямок і порядок переміщення в ході наступу, можливі рубежі уведення в бій, найближче завдання й напрямок подальшого наступу, засоби посилення при введенні в бій;

⇒ резерву – вихідну позицію, напрямок і порядок переміщень у ході наступу, завдання, до виконання яких треба бути готовим;

⇒ приданим підрозділам артилерії й мінометній батареї – цілі для ураження в період вогневої підготовки атаки, із початком атаки й кого підтримувати, завдання щодо забезпечення уведення в бій другого ешелону й відбиття контратак противника, вогневі позиції, маршрут і порядок висування, час готовності до відкриття вогню, порядок переміщення в ході бою;

⇒ гарматам і танкам, виділеним для стрільби прямою наводкою, – цілі для ураження в період вогневої підготовки атаки й із початком атаки, вогневі позиції й час їхнього зайняття, порядок висування й дії після виконання завдання;

⇒ гранатометному взводу – цілі для знищення й придушення в період вогневої підготовки атаки й із початком атаки, вогневу позицію, маршрут і порядок висування, напрямок стрільби, час готовності до відкриття вогню, кого підтримати при атаці, завдання щодо забезпечення введення в бій другого ешелону, прикриття флангів, відбиття контратак піхоти противника, місце в бойовому порядку батальйону й порядок переміщення в ході бою;

⇒ протитанковому взводу – цілі для знищення в період вогневої підготовки атаки, вогневу позицію, час і порядок її заняття, місце в бойовому порядку батальйону, напрямок і порядок переміщення в ході бою, завдання, до виконання яких потрібно бути готовим, і можливі рубежі розгортання;

⇒ зенітному ракетному взводу – у яких напрямках вести розвідку повітряного противника і які підрозділи прикривати від ударів із повітря при висуванні, розгортанні, атаці переднього краю оборони противника й наступу в глибині, місце в колоні при висуванні й у бойовому порядку батальйону, порядок переміщення в ході бою, час і рівень готовності;

⇒ приданому інженерно-саперному підрозділу – місця й час пророблення проходів у загородженнях й обладнання переходів через перешкоди перед переднім краєм оборони противника, напрямок переміщення в ході бою й порядок пророблення проходів у загородженнях противника в глибині його оборони.

Маршрут висування батальйону, рубіж розгортання в ротні й взводні колони, рубіж безпечного віддалення, рубіж спішування для механізованих рот, що атакують у пішому порядку, командир батальйону указує в другому пункті бойового наказу.

Взаємодію командир батальйону організує щодо завдань, рубежів і часу.

При організації взаємодії командир батальйону зобов'язаний:

⇒ установити порядок висування й розгортання в бойовий порядок танкових, механізованих, кулеметних підрозділів, а також порядок висування й зайняття вогневих позицій штатними й приданими вогневими засобами (при наступі з положення безпосереднього зіткнення із противником командир механізованого батальйону визначає порядок зайняття ротами вихідного положення для наступу, порядок пропуску танків через бойові порядки своїх підрозділів, а командир танкового батальйону – порядок проходження танків через позиції механізованих підрозділів і ведення вогню при переході в атаку);

⇒ визначити час і порядок оснащення танків мінними тралами, прорублення ними проходів у загородженнях перед переднім краєм оборони противника й у глибині; порядок прорублення проходів у загородженнях й обладнанню переходів через перешкоди й способи їхнього позначення;

⇒ погодити порядок і способи атаки переднього краю оборони противника танковими й механізованими підрозділами, ведення ними вогню й подолання загороджень і перешкод; при атаці в пішому порядку – уточнити порядок спішування особового складу;

⇒ погодити дії механізованих і танкових рот із вогнем артилерії й ударами авіації, із діями гранатометного, протитанкових, кулеметних взводів і сусідів по знищенню противника в опорних пунктах на передньому краї, при бою в глибині оборони, особливо по знищенню засобів ядерного й хімічного нападу, протитанкових засобів противника, і при відбитті його контратак;

⇒ указати цілі, що уражаються в період вогневої підготовки атаки гарматами й танками, виділеними для стрільби прямою наводкою, а також гранатометним, протитанковим взводами, порядок відкриття й ведення ними вогню й підтримки наступаючих підрозділів при подоланні загороджень і перешкод перед переднім краєм оборони противника, при атаці й розвитку наступу вглибині;

⇒ уточнити, коли і які розвідувальні відомості добути, місце бойового розвідувального дозору в бойовому порядку батальйону при атаці противника, рубіж і час, з якого почати ведення розвідки, напрямок або об'єкт розвідки, порядок підтримання вогнем, підтримання зв'язку й подання доповідей;

⇒ погодити порядок переміщення другого ешелону (резерву) і забезпечення уведення його в бій, способи спільних дій із підрозділами першого ешелону щодо нарощування зусиль для розгрому конфронтуючого противника, а також щодо знищення дрібних груп противника, що залишилися в тилу, й порядок перепідпорядкування засобів посилення;

⇒ указати порядок переміщення в ході бою приданої артилерії, мінометної батареї, гранатометного й протитанкового взводів, а також інших штатних і приданих підрозділів;

⇒ визначити порядок дій зенітного ракетного підрозділу щодо прикриття батальйону від ударів повітряного противника, а також порядок відкриття й ведення вогню танковими, механізованими й кулеметними підрозділами по його маловисотних цілям, особливо гелікоптерах вогневої підтримки й повітряних десантах у польоті;

⇒ повідомити сигнали оповіщення, управління й взаємодії, сигнали розпізнавання своїх літаків і гелікоптерів, а також способи позначення свого положення.

При наступі в напрямку дій тактичного повітряного десанту (десантно-штурмового підрозділу) командир батальйону указує порядок з'єднання з ним, сигнали взаємного розпізнавання й радіодані для зв'язку.

Взаємодія організується **найбільш повно на глибину найближчого завдання батальйону**.

Підготовка батальйону до наступу полягає в підготовці особового складу до виконання бойового завдання, у підготовці озброєння, бойової й іншої техніки до бойового застосування, у поповненні запасів боєприпасів, пального, інших матеріальних засобів, а також у проведенні інших заходів.

Підготовка вихідного району при наступі з ходу полягає: в інженерному устаткуванні районів розташування підрозділів, вогневих позицій для зенітних ракетних і чергових вогневих засобів, проведенні заходів щодо маскування. Крім підготовки вихідного району, розробляється підготовка вогневих позицій для мінометної батареї, що долучається до вогневої підготовки атаки, і вогневих засобів, виділених для стрільби прямою наводкою.

При наступі з положення безпосереднього зіткнення із противником вихідний район обладнується з урахуванням побудови бойового порядку. При цьому особлива увага приділяється підготовці вихідних положень для механізованих підрозділів й очікувальних позицій для танкових підрозділів при висуванні їх із глибини, позицій вогневих засобів, командно-спостережних пунктів, районів розташування підрозділів технічного забезпечення й тилу, проведенню заходів щодо маскування. Обладнання вихідного району проводиться, як правило, уночі.

До початку висування із займаного району командир батальйону перевіряє готовність рот і приданих підрозділів до наступу, забезпеченість їх усім необхідним для ведення бою, доповідає командирові бригади про готовність до виконання бойового завдання й у призначений час повідомляє командирам рот і приданих підрозділів час початку вогневої підготовки й нанесення ядерних ударів, а також час "**Ч**".

Ведення наступу на противника, що обороняється, з ходу

Висування батальйону до рубежу переходу в атаку починається у встановлений час або за командою (сигналом) старшого командира й здійснюється з максимальною швидкістю. Побудова колони батальйону при висуванні до рубежу переходу в атаку повинна забезпечувати швидке розгортання його в передбойовий і бойовий порядки. Із цією метою роти в колоні батальйону знаходяться за засобами посилення, а придані механізованому батальйону танки – у голові колони. З рубежу (пункту) розгортання в ротні колони вони виходять на свої напрямки.

Зенітні ракетні підрозділи звичайно розподіляються по колоні батальйону.

Гранатометний і протитанковий взводи, якщо вони не залучаються до знищення противника в період вогневої підготовки атаки і другий ешелон (резерв) батальйону до рубежу розгортання в ротні колони, висуваються за ротами першого ешелону в колоні батальйону.

Придана артилерія й мінометна батарея, що залучаються до участі у вогневій підготовці атаки, гармати й танки, що виділені для стрільби прямою наводкою, установки протитанкових, керованих ракет, а також гранатомети висуваються й займають підготовлені вогневі позиції, як правило, у ніч перед наступом, а коли це неможливо, – з початком артилерійської підготовки атаки. Танки, призначені для оснащення мінними тралами, виводяться в зазначені їм місця в порядку, установленому старшим командиром (начальником).

При висуванні до рубежу переходу в атаку всі підрозділи повинні суворо дотримувати правил маскування.

У випадку застосування противником ЗМУ, а також масованих вогневих ударів під час висування до рубежу переходу в атаку підрозділи батальйону, що зберегли боєздатність, швидко виходять із району ураження й продовжують виконувати поставлене завдання.

Для заміни підрозділів, що втратили боєздатність, командир батальйону використовує другий ешелон або резерв.

При застосуванні противником запальної зброї батальйон (рота) швидко виходить із району пожежі, гасить вогнища на бойовій й іншій техніці й продовжує виконувати поставлене завдання.

Під час вогневої підготовки атаки артилерійський дивізіон (батарея), приданий батальйону, мінометна батарея, танки й гармати, що виділені для стрільби прямою наводкою, знищують і подавляють живу силу й вогневі засоби противника на передньому краї й у найближчій глибині його оборони. Інженерно-саперний підрозділ у цей час пробляє проходи в загородженнях противника.

Батальйон, висуваючись із максимально припустимою швидкістю, послідовно розгортається із зазначених рубежів (пунктів) у ротні й взводні колони, а з підходом до рубежу переходу в атаку – у бойовий порядок.

Атака починається з виходом у встановлений час танкових і механізованих підрозділів у бойовому порядку на рубіж переходу в атаку. Із цього рубежу танкові й механізовані підрозділи, взаємно підтримуючи один одного вогнем, атакують противника й стрімко просуваються до переднього краю його оборони.

У тому випадку, коли механізовані підрозділи атакують на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах), танки й бойові машини піхоти долають мінні поля противника без згортання бойових порядків, як правило, самостійно за допомогою тралів, а бойова й інша техніка, що не має тралів, – по прорублених проходах.

При атаці механізованих підрозділів у пішому порядку бойові машини піхоти (бронетранспортери) із підходом до рубежу спішування збільшують швидкість і доганяють танки. Із виходом їх на цей рубіж особовий склад механізованих підрозділів за командою командирів рот швидко спішується, на ходу розгортається в ланцюг і слідом за танками по їхніх коліях і по прорублених проходах долає мінні поля противника.

Бойові машини піхоти, що мають трали, продовжують атаку, переборюючи мінні поля самостійно. Бойові машини піхоти, що не мають тралів, і бронетранспортери, переборовши мінні поля по проходах, доганяють свої підрозділи й вогнем своєї зброї підтримують їхню атаку.

Подолання мінних полів танковими й механізованими підрозділами здійснюється під прикриттям вогню артилерії, а також протитанкових, гранатометних взводів батальйону й кулеметного взводу роти.

Механізовані підрозділи при атаці як на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах), так і в пішому порядку рухаються якнайближче до танків для того, щоб забезпечити тісну вогневу взаємодію з ними й не дати можливості противникові відсікти себе від танків, з підходом танкових і механізованих підрозділів до рубежу безпечного віддалення від розривів своїх снарядів і мін (гранат) артилерія (гранатомети) за командою (сигналом) командира батальйону переносить вогонь углибину. Безпечним віддаленням для механізованих підрозділів, що атакують у пішому порядку, вважається **400 м** (від розривів гранат – **200 м**), а на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах) – **300 м**; для танкових підрозділів – **200 м**.

У точно встановлений час "**Ч**" танкові й механізовані підрозділи стрімко вриваються на передній край оборони противника, знищують його живу силу й вогневі засоби, опановують опорними пунктами й невпинно продовжують атаку в глибину.

З початком атаки приданий **артилерійський дивізіон (батарея) і мінометна батарея** безупинно давлять і знищують противника, що перешкоджає наступу танкових і механізованих підрозділів, за ко-

мандою (сигналом) командира батальйону або самостійно переносять вогонь на знову виявлені цілі, особливо протитанкові, забезпечуючи безперервну вогневу підтримку атаки. При проведенні артилерійської підтримки атаки методами послідовного зосередження вогню, зосередженого вогню й вогню по окремих цілях команди на виклик і перенос вогню, крім команди на початок вогневої підтримки атаки, може подавати командир батальйону.

Переміщення батальйонної й приданої артилерії здійснюється за розпорядженням командира батальйону. Воно починається після оволодіння ротами першого ешелону взводними опорними пунктами на передньому краї оборони противника й здійснюється від рубежу до рубежу за ротами першого ешелону.

Гранатометний взвод діє, як правило, за бойовими порядками рот першого ешелону на віддаленні до **300 м**, а також у проміжках між ними або на одному із флангів батальйону. При необхідності він може висуватися безпосередньо в бойовий порядок механізованих підрозділів. Взвод із гранатометами, установленими на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах), діє звичайно в бойових порядках механізованих підрозділів. Підтримку атаки механізованих підрозділів гранатометний взвод здійснює вогнем гранатометів і бойових машин піхоти (бронетранспортерів) із послідовно займаних вогневих позицій. Вогнем із гранатометів знищуються й подавляються, в основному, відкрита жива сила й вогневі засоби противника, що перешкоджають просуванню механізованих рот.

Кулеметний взвод наступає, як правило, у бойових порядках механізованих взводів, у проміжках між ними або на одному із флангів роти. Взвод вогнем кулеметів з ходу або з коротких зупинок і з місця знищує й придушує живу силу й вогневі засоби противника.

Зенітний ракетний взвод, діючи, як правило, за механізованими ротами першого ешелону, на віддаленні до **200 м**, веде безперервну розвідку повітряного противника й вогнем у русі або з коротких зупинок прикриває атакуючі підрозділи від ударів із повітря.

Протитанковий взвод переміщується, як правило, за однією з рот першого ешелону в готовності до відбиття контратак танків противника й вирішення інших завдань, поставлених командиром батальйону.

Відділення приданих вогнеметів наступає в бойовому порядку роти, ведучи вогонь по команді командира роти або самостійно.

Командно-спостережний пункт батальйону переміщується за ротами першого ешелону на віддаленні не більше **300 м**, а роти – **200 м**. При наступі механізованих підрозділів у пішому порядку командир механізованої роти, як правило, спішується.

Для ведення розвідки противника й місцевості від батальйону висилається бойовий розвідувальний дозор.

Бій у глибині оборони противника характеризується нерівномірністю просування підрозділів батальйону й розвивається в складній обстановці, що швидко змінюється. Командир батальйону повинен уважно спостерігати за ходом бою, управляти вогнем усіх засобів і вчасно підтримувати підрозділи, що досягли найбільшого успіху, уміло використовувати їхній успіх для маневру й раптової атаки у фланг і тил опорним пунктам противника іншими підрозділами.

Після знищення противника в районах оборони батальйонів першого ешелону батальйон, використовуючи проміжки й проломи в бойовому порядку противника, результати вогню артилерії й своїх вогневих засобів, а також удари авіації, продовжує стрімко розвивати наступ углибину. Від батальйону, а іноді й від роти вперед висилається бойовий розвідувальний дозор. Особовий склад механізованих підрозділів, що діяв у пішому порядку, робить посадку в бойові машини піхоти (бронетранспортери, десантом на танки). За командами командирів рот, взводів бойові машини піхоти (бронетранспортери) доганяють свої підрозділи, сповільнюють рух або роблять коротку зупинку. Особовий склад швидко робить посадку в машини й готується до ведення вогню через бійниці.

На важкодоступних для танків ділянках місцевості механізовані підрозділи можуть обганяти танки й наступати під прикриттям їхнього вогню й вогню бойових машин піхоти (бронетранспортерів). Під час подолання цих ділянок танки знову випереджають механізовані підрозділи й продовжують наступ.

Загородження й перешкоди в ході бою підрозділи батальйону обходять або долають по проходах, що **прокладаються інженерно-саперними підрозділами й танками**, оснащеними навісним обладнанням. При необхідності для прокладання проходів у загородженнях створюються групи розгородження.

Другий ешелон (резерв) батальйону таємно переміщається за підрозділами першого ешелону на віддаленні **1,5-2 км** у готовності до розвитку успіху, розширення прориву в бік флангу й відбиття контратак, до заміни підрозділів першого ешелону, а також до знищення дрібних груп противника, що залишилися в тилу наступаючих підрозділів.

Другий ешелон (резерв) батальйону вводиться в бій у проміжок між ротами або через фланг однієї з рот першого ешелону, а іноді й перекатами через їхні бойові порядки. При уведенні його в бій командир батальйону уточнює (резерву вказує) останні дані про противника; положення підрозділів першого ешелону батальйону; рубіж уведення в бій і час виходу на противника; найближче завдання й напрямок

подальшого наступу; засоби посилення, місця й час їхнього прибуття; завдання штатної й доданої артилерій, порядок підтримки вогнем і взаємодії з підрозділами першого ешелону й сусідами.

На рубіж введення в бій другий ешелон (резерв) батальйону висувається в передбойовому порядку з максимальною швидкістю. Із підходом до рубежу уведення в бій він швидко розгортається в бойовий порядок, ведучи вогонь із всіх видів зброї, з ходу стрімко атакує противника й виконує поставлене завдання.

Уведення в бій другого ешелону (резерву) батальйону здійснюється під прикриттям вогню артилерії, протитанкового й гранатометного взводів.

З введенням у бій другого ешелону (резерву) командир батальйону створює (відновлює) резерв.

Мінометна батарея займає вогневі позиції якнайближче до рот першого ешелону й знищує цілі, призначені їй командиром батальйону. Додана батальйону артилерія може залучатися для знищення танків й інших броньованих цілей противника вогнем прямою наводкою.

Відбивши контратаку противника, батальйон самостійно або у взаємодії із сусідніми підрозділами рішучою атакою завершує його знищення.

Якщо противник контратакує рівними або меншими силами, батальйон знищує його вогнем артилерії, протитанкових, гранатометних, кулеметних взводів і стрімкою атакою рот з ходу.

При відході противника командир батальйону уточнює завдання бойовому розвідувальному дозору й при необхідності висилає додатково підрозділи для ведення розвідки, ставить завдання підрозділам на переслідування. Про перехід до переслідування він доповідає командирові бригади й повідомляє сусідів.

Використовуючи високу прохідність танків і бойових машин піхоти (бронетранспортерів), батальйон стрімко обходить противника, що відходить, паралельними маршрутами виходить на шляхи його відходу й рішучою атакою у взаємодії з підрозділами, що діють із інших напрямків, знищує його.

При неможливості переслідування противника маршрутами, паралельними напрямку його відходу, батальйон рішучими діями знищує підрозділи прикриття, що прориваються до основних сил противника, й у взаємодії із сусідами атакує їх з ходу.

Опорні пункти й засідки противника, що зустрілися в ході переслідування, батальйон, як правило, обходить і знищує їх атакою з тилу. Батальйон при переслідуванні може діяти в бойовому, передбойовому або похідному порядку.

При успішному розвитку наступу батальйон залежно від обстановки може бути призначений у передовий або рейдовий загін.

Батальйон у передовому загоні висилається для захоплення важливих рубежів і об'єктів у глибині оборони противника, переправ через водні перешкоди й виконання інших завдань. Командир батальйону з одержанням бойового завдання негайно висилає в напрямку дій бойовий розвідувальний дозор. Передовий загін, використовуючи розриви в бойовому порядку й результати вогневого ураження противника, швидко висувається в зазначеному напрямку, обходить опорні пункти, що зустрілися на шляху, а при неможливості обійти знищує їх атакою з ходу, стрімко захоплює зазначений рубіж і втримує його до підходу головних сил. Артилерійські підрозділи, придані батальйону, при підході передового загону до зазначеного рубежу (об'єкта) за наказом командира батальйону займають вогневі позиції, подавляють і знищують противника в опорних пунктах, прикривають розгортання й підтримують наступ батальйону. При відсутності противника на зазначеному рубежі батальйон із дозволу командира бригади продовжує просування вперед, випереджаючи противника в захопленні наступних рубежів. При виявленні засобів ядерного й хімічного нападу командир батальйону, не припиняючи виконання поставленого бойового завдання, вживає заходів до негайного їх знищення.

Батальйон у рейдовому загоні висилається для знищення або захоплення в глибині оборони противника одного-двох важливих об'єктів (батареї оперативно-тактичних, тактичних ракет, артилерійського дивізіону, аеродрому тактичної авіації, командного пункту дивізії, мостової переправи й інших об'єктів). З одержанням бойового завдання командир батальйону для розвідки противника, що охороняє об'єкт, а також прилягаючої до нього місцевості висилає бойовий розвідувальний дозор. Рейдовий загін, уміло використовуючи відкриті фланги, проміжки й слабкі місця в обороні противника, швидко й потай виходить до наміченого об'єкта й раптовою атакою з ходу, як правило з різних напрямків, знищує підрозділи прикриття й охорони, а потім прориває ться до об'єкта й знищує або захоплює його. При цьому в першу чергу вогнем артилерії й атакою танкових і механізованих підрозділів знищуються або виводяться з ладу найбільш важливі елементи об'єкта (ракети на стартових позиціях або на пускових установках, літаки й гелікоптери на аеродромах і посадкових площадках, радіолокаційні станції, пункти управління).

Знищивши об'єкт, батальйон швидко й потай виходить до чергового об'єкта або в район збору, де одержує нове завдання або приєднується до головних сил. Висування рейдового загону до об'єктів противника звичайно відбувається в похідному або передбойовому порядку під прикриттям похідної охорони. У бойовий

порядок батальйон розгортається тільки для розгрому підрозділів прикриття й охорони та знищення (захоплення, виводу з ладу) об'єктів противника. У ході наступу батальйон (рота) може діяти в спеціальному загоні, що висилається для знищення засобів масового ураження противника.

Одержавши завдання на дії в спеціальному загоні, батальйон висилає розвідку й, використовуючи розриви, проміжки й проломи в бойовому порядку противника, а також відкриті фланги, швидко й потай виходить у призначений район, рішучою атакою, звичайно з різних напрямків, знищує підрозділи прикриття, захоплює й приводить у непридатність його пускові установки (гармати) і ракети (боєприпаси). Після знищення засобів ядерного й хімічного нападу ВТЗ спеціальний загін виконує нове бойове завдання або виходить у район дій своїх підрозділів.

Батальйон, що перебуває в другому ешелоні або в резерві, переміщується за першим ешелоном на зазначеному йому віддаленні в колоні або в передбойовому порядку. Одержавши бойове завдання, командир батальйону висилає розвідку, повідомляє командирам підрозділів останні дані про противника, положення батальйонів першого ешелону, указує рубіж введення в бій, уточнює завдання вогневим засобам на подавлення противника, бойові завдання ротам й організує взаємодію.

До рубежу уведення в бій батальйон висувається з максимальною швидкістю, з ходу розгортається в бойовий порядок і за підтримкою вогню артилерії розвиває стрімкий наступ.

Командир механізованого батальйону в тому випадку, коли в його безпосередньому підпорядкуванні залишаються артилерійські й зенітні ракетні підрозділи, особисто управляє їхніми діями, забезпечуючи безперервну підтримку й прикриття механізованих підрозділів, що діють із танковим батальйоном на напрямку головного удару бригади.

Командир танкової роти при прориві оборони противника перебуває разом з **командиром механізованого батальйону** або поблизу нього й надалі переміщується безпосередньо за бойовим порядком своєї роти.

Командир механізованої роти танкового батальйону, як правило, перебуває на командно-спостережному пункті **командира танкового батальйону**. Іноді він може переміщуватися за основними силами своєї роти.

Пункт технічного спостереження, ремонтно-евакуаційна (ремонтна) група батальйону, медичний пункт батальйону й пункти технічного спостереження рот переміщуються за бойовими порядками рот першого ешелону, а пункт бойового харчування батальйону, заправний і продовольчий пункти – за другим ешелоном (резервом) батальйону.

Ведення наступу з положення безпосереднього зіткнення із противником

Механізований батальйон вихідний район для наступу, а танковий батальйон після висування із глибини очікувальну позицію займають у нічний час або в інших умовах обмеженої видимості з дотриманням заходів маскування.

У вихідне положення механізовані підрозділи виходять по схованих шляхах і ходах сполучення. Бойові машини піхоти (бронетранспортери), використовуючи складки місцевості й природні укриття, займають вогневі позиції (автомобілі – укриті місця), як правило, за своїми підрозділами в готовності до підтримки їх вогнем і швидким виходом до них для посадки особового складу.

Командир батальйону в ході вогневої підготовки атаки спостерігає за результатами вогню, ставить завдання вогневим засобам на знищення вцілілих і знову виявлених цілей противника, контролює своєчасність висування приданих (взаємодіючих) танків і доповідає командирові бригади про готовність батальйону до атаки.

Танковий батальйон, призначений для наступу в першому ешелоні, а також танкові роти, придані механізованим батальйонам, із очікувальних позицій, що займають, починають висування до рубежу переходу в атаку під час вогневої підготовки атаки за встановленою командою (сигналом), що подається з урахуванням їх віддалення й можливої швидкості руху й із таким розрахунком, щоб забезпечити вихід танків на передній край оборони противника одночасно з механізованими підрозділами у встановлений час "**Ч**".

Командир батальйону може висунути частину танків на підготовлені вогневі позиції для стрільби прямою наводкою з метою знищення вогневих засобів противника, що спостерігаються, насамперед протитанкових.

Під час підходу до рубежу переходу в атаку танкові підрозділи послідовно розгортаються у взводні колони, а потім у бойовий порядок і, продовжуючи рух з максимально допустимою швидкістю, переходять в атаку, знищуючи противника вогнем з ходу.

Танки, виділені для стрільби прямою наводкою, займають місця в бойовому порядку своїх підрозділів.

При атаці на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах) механізовані й кулеметні підрозділи посадку особового складу в бойові машини піхоти (бронетранспортери) здійснюють під час вогневої підготовки атаки, звичайно до підходу танків до їхнього вихідного положення для наступу. При цьому бойові машини піхоти (бронетранспортери), що розташовуються за своїми підрозділами, за командою (сигналом) командира батальйону виїжджають із окопів, потай підходять до своїх підрозділів і, використовуючи складки мі-

сцевості, роблять зупинку для посадки особового складу. Особовий склад за командою своїх командирів швидко робить посадку в машини й підготовлюється для атаки. З виходом танків до вихідного положення механізованих рот першого ешелону вони одночасно з ними переходять в атаку.

Для атаки механізованого батальйону в пішому порядку при підході танків до вихідного положення механізованих рот першого ешелону командири рот подають команду: "**Приготуватися до атаки",** – а після проходження танками вихідного положення: "**В атаку – УПЕРЕД",** – за якою особовий склад вискакує із траншеї (окопів) і слідом за танками атакує противника. Бойові машини піхоти (бронетранспортери) атакують противника за своїми підрозділами. При значному віддаленні переднього краю оборони противника від вихідного положення механізовані й кулеметні підрозділи залежно від обстановки можуть переходити в атаку на бойових машинах піхоти (бронетранспортерах), а потім спішуватися.

Артилерія з початком атаки переходить до артилерійської підтримки атаки. Гармати, виділені для стрільби прямою наводкою, установки протитанкових, керованих ракет, гранатомети й бойові машини піхоти (бронетранспортери) продовжують знищувати вцілілі й знову виявлені цілі противника вогнем у проміжки між своїми підрозділами й через їхні фланги.

Танкові й механізовані підрозділи під прикриттям вогню артилерії й інших вогневих засобів долають загородження, у встановлений час "**Ч**" вриваються на передній край оборони противника й вогнем всіх засобів знищують його.

Атаку переднього краю оборони противника й розвиток наступу в глибину батальйон здійснює так само, як і при наступі з ходу.

При наступі на укріплений район **механізований батальйон може діяти як штурмовий загін**. Для знищення противника або блокування його в довгострокових вогневих й інших важливих спорудженнях у батальйоні створюються штурмові групи, до складу яких входять до механізованої роти: танки, гармати, переважно самохідні, міномети, установки протитанкових, керованих ракет, гранатомети, кулемети, вогнемети. Штурмові групи звичайно діляться на підгрупи: вогневу, розгородження (підриву) і захоплення.

Штурмовому загону (групі) указуються найближче завдання й напрямок подальшого наступу.

Найближче завдання штурмового загону звичайно полягає в захопленні й знищенні довгострокових вогневих й інших важливих споруджень на глибину першої позиції оборони противника. Напрямок подальшого наступу визначається з таким розрахунком, щоб забезпечу-

валося захоплення й знищення вогневих й інших споруджень противника на його другій позиції.

Найближче завдання штурмової групи полягає в захопленні або знищенні довгострокових вогневих або інших важливих споруджень на напрямку наступу.

Напрямок подальшого наступу визначається з таким розрахунком, щоб забезпечувалося захоплення й знищення наступного вогневого або іншого спорудження противника.

Штурмовий загін (група), призначений для блокування й знищення споруджень, розташованих на передньому краї оборони противника, займає вихідне положення в безпосередній близькості від них.

Атака укріпленого району починається одночасно штурмовим загоном (групою), танковими й механізованими підрозділами першого ешелону.

Штурмовий загін (група) блокує й знищує вцілілі після вогневої підготовки атаки й знову виявлені довгострокові вогневі спорудження. Танкові й механізовані підрозділи першого ешелону сміливо прориваються в проміжки між цими спорудженнями й, не затримуючись, просуваються вглибину оборони противника, а частиною сил спільно зі штурмовими групами знищують його групи деблокування.

7.3. ПІДГОТОВКА І ВЕДЕННЯ НАСТУПУ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Особливості наступу в гірсько-лісистій місцевості

а) у горах:

Наступ в горах організовується та ведеться з врахуванням особливостей природних умов гірських районів та впливу їх на дії військ. Найбільш характерними з них є: різка пересіченість рельєфу та наявність важкопрохідних перешкод; обмежена кількість шляхів та важкість руху по них; мала ємкість та розрізненість доступних для дій військ напрямків; перевага кам'янистих ґрунтів, можливість гірських (снігових) обвалів, каменепадів; своєрідність клімату з різкими змінами погоди протягом доби; екрануючі дії гір. Значною завадою в горах є річки, які мають швидку течію, різкі та часті зміни рівня води, нерівне кам'янисте дно та високі круті береги. На думку командувань найбільш розвинутих країн, оборона в горах створюється на більш широкому фронті та може досягати: для дивізії – **50-100 км**; для бригади – **25-30 км**, а фронт району оборони батальйону – **5-7 км**. При цьому глибина оборони з'єднань та частин зале-

жить від характеру місцевості, наявності рокадних шляхів та важливих об'єктів у смузі оборони на одних напрямках може бути більшою, а на інших – такою ж або меншою, ніж у звичайних умовах. Основні зусилля частин противника, що обороняються, зосереджуються на доступних для військ, що наступають, напрямках з метою утримання пануючих висот, гірських перевалів, вузлів доріг та інших важливих об'єктів. Опорні пункти готуються противником до кругової оборони, організовується єдина багатоярусна система фланкового, перехресного та кинджального вогню, а також створюється система загороджень. На схилах висот, що прилягають до шляхів та долин, оборона будується ярусами. Бойовий порядок з'єднань та частин при обороні в горах характеризується розташуванням сил та засобів за напрямками. Між частинами (підрозділами), що обороняють шляхові та інші доступні напрямки, можуть бути значні проміжки. Другі ешелони та резерви розташовуються, як правило, у декількох районах на важливих напрямках.

Виходячи з умов місцевості та побудови оборони противника, наступ у горах організовується та ведеться по напрямках уздовж хребтів та шляхів із широким застосуванням обхідних загонів та тактичних повітряних десантів. Зусилля з'єднань, частин (підрозділів), що наступають, зосереджуються на оволодінні командними висотами, перевалами, гірськими проходами, вузлами доріг та іншими важливими об'єктами в глибині оборони.

Підвищується роль ближнього бою. На напрямках із важкодоступною місцевістю та обмеженою кількістю доріг *мбр*, як правило, переходять до наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником. Цей спосіб переходу до наступу в горах є основним. На тих напрямках, де умови місцевості допускають висування танків та БМП (БТР) поза шляхами (в широких долинах, передгір'ях, на окремих ділянках гірських плато) *мбр* може переходити до наступу і з висуванням із глибини. Залежно від умов місцевості та характеру оборони противника *мбр* може наступати в більш широкій смузі. Вона може включати 2-3 доступних напрямки. В окремих випадках *омбр,* замість смуги, може отримати тільки напрямок наступу. Темпи наступу можуть бути менші, ніж звичайно. Прорив оборони в горах здійснюється, як правило, механізованими батальйонами. Танкові батальйони застосовуються на напрямках, що доступні для їх дій, переважно для розвитку наступу та оволодінні з ходу важливими районами та об'єктами противника вглибині. Механізований батальйон наступає в горах на одному напрямку в смузі до **5-7 км**, як правило, він наступає в складі механізованої бригади в готовності до самостійних дій у відриві від його головних сил.

Особливості організації наступу

При організації наступу в горах особлива увага приділяється місцевості, яка в більшості випадків здійснює вирішальний вплив на визначення напрямку головного удару, послідовності та способів розгрому противника, шикування бойового порядку.

У результаті оцінки місцевості необхідно визначити: напрямки, доступні для дій танків, БМП (БТР), та переміщення артилерії, а також можливі напрямки для дій обхідних загонів; райони, зручні для розгортання артилерії, засобів ППО, резервів, пунктів управління, тилу, а також для висадки тактичного повітряного десанту; наявність та характер важливих в тактичному плані об'єктів, котрі можуть найбільш вперто оборонятися противником; імовірні напрямки ударів бойових гелікоптерів та райони їх засідок; місця (можливої) установки ядерних мін та райони, в яких можливі тривалі застої отруйних речовин, завали, звали, каменепади, зсуви, затоплення, а також шляхи обходу цих перешкод.

У рішенні на наступ командир бригади, крім звичайних питань, визначає: порядок захоплення перевалів, тунелів та інших важливих об'єктів, завдання обхідних загонів та порядок їх взаємодії з батальйонами, які наступають з фронту та з тактичними повітряними десантами; заходи щодо забезпечення подолання важкодоступних районів; прикриття флангів та тилу; орієнтування та втримання напрямку.

Особлива увага приділяється командиром бригади вибору напрямку головного удару. Він наноситься, як правило, на напрямку, де місцевість дозволяє військам швидко використовувати результати вогневого ураження противника. Це може бути наскрізний напрямок або гірське плато достатньої ємкості з наявністю 1-2 маршрутів. Удар частіше за все наноситься з фронту в сполученні з ударом частини сил у фланг та тил противнику.

Особливості визначення бойових завдань та побудови бойового порядку

Механізований батальйон будує бойовий порядок, як правило, у два ешелони. При цьому особливу увагу приділяють забезпеченню тактичної самостійності підрозділів, що діють на окремих напрямках.

У перший ешелон бригади призначаються механізовані батальйони, які підсилені артилерією, переважно гаубичною, мінометами, підрозділами інженерних та хімічних військ. Як правило, танковий батальйон та механізований батальйон на БМП використовуються в другому ешелоні (загальновійськовому резерві) та вводяться в бій на доступних напрямках для стрімкого розвитку наступу та нанесення ударів у фланг та тил основного угруповання противника. Для забезпечення швидкого просування військ через райони руйнувань на кожному напрямку створюється загін (група) розгородження.

При наступі на 2-3 напрямках на головному з них може діяти артилерійська група. Решта артилерії використовується, як правило, децентралізовано. Вогневі позиції для неї вибираються як можна ближче до переднього краю оборони противника з тим, щоб забезпечити артилерійську підтримку атаки на найбільшу глибину без їх зміни. Гелікоптери, що виділені для підтримки бойових дій, широко використовують майданчики підскоку та засідок. Вони залучаються до ведення розвідки, підтримки підрозділів, що наступають, особливо тих, які діють у відриві від головних сил. Авіація виділяється для підтримки бою, крім виконання загальних завдань, застосовується для нанесення ударів по військах противника в районах, які недосяжні для вогню артилерії.

Обхідні загони створюються в складі батальйонів або посилених механізованих рот, посилюються протитанковими підрозділами, мінометами, саперами та іншими підрозділами. Їх бойові дії можуть підтримуватися вогнем артилерії та ударами бойових гелікоптерів. Залежно від конкретних умов обстановки та завдань, що вирішуються, механізований батальйон може діяти в складі обхідних загонів. Батальйон (підрозділи батальйону) можуть діяти в складі тактичного повітряного десанту, який застосовується для захоплення проходів, тунелів та ділянок, зручних для форсування гірських річок, а також знищення об'єктів ВТЗ, пунктів управління, радіотехнічних засобів, для заборони підходу резервів та відходу військ противника, який обороняється. Глибина висадки десанту залежить від його складу та середнього темпу наступу. Вона може досягати до **10 км**, а іноді й більше. Досвід бойових дій в Афганістані показує, що на основних дорогах, дефіле, щілинах противник може влаштовувати загородження. Усі наявні мости, тунелі мінуються. Це передбачає необхідність мати в кожному з батальйонів першого ешелону групу розгородження.

При організації наступу в горах вогневе ураження, взаємодія, управління, а також забезпечення мають ряд особливостей, які можуть суттєво вплинути на досягнення цілі бойових дій.

Залежно від замислу бою, способу переходу до наступу та обсягу завдань вогнева підготовка атаки може мати різноманітну тривалість та починатися в різний час. Основними методами вогневої підтримки атаки, як правило, є: зосередження вогню перед фронтом у поєднанні з іншими видами вогню на флангах підрозділів, що атакують. При багатоешелонованій побудові вогневої підтримки противник повинен придушуватися одночасно на всіх ярусах; при цьому більш надійно в опорних пунктах, які прилягають до доріг, напрямкам наступу, а також на перевалах та найважливіших висо-

тах. Основним засобом ураження противника, що обороняється на нижньому ярусі, є вогонь гармат прямим наведенням, танків та протитанкових засобів; на другому ярусі – вогонь артилерії та мінометів; на наступних ярусах – удари армійської та фронтової авіації. Значна частина артилерії придається батальйонам для безпосередньої підтримки бою підрозділів.

При організації взаємодії командир особливу увагу приділяє узгодженню бойового застосування підрозділів, які наступають із фронту, із обхідними загонами, тактичними повітряними десантами.

При цьому він уточнює порядок вогневого ураження противника на перевалі (об'єкті), напрямки та порядок руху обхідних загонів; місця та час викидання або висадки тактичного повітряного десанту та райони дій аеромобільних підрозділів; рубежі, із яких вони повинні атакувати противника на об'єкті та порядок дій підрозділів першого ешелону щодо захоплення перевалу та інших важливих об'єктів; рубежі (райони) зустрічі обхідних загонів та тактичних повітряних десантів із головними силами, а також порядок їх підтримки бойовими гелікоптерами та артилерією; сигнали управління та взаємного розпізнавання.

При визначенні порядку захоплення перевалів та інших важливих об'єктів командир намічає: якими найважливішими висотами, що прилягають, потрібно заволодіти в першу чергу; способи виходу підрозділів на фланг та в тил противнику, який безпосередньо обороняє перевал або інший важливий об'єкт; які сили та засоби використовувати для знищення та оволодіння перевалами (об'єктами).

При постановці завдань обхідному загону командир вказує: склад, напрямок дій, завдання, строк їх виконання та порядок взаємодії з підрозділами, що наступають з фронту, та тактичним повітряним десантом.

Протиповітряна оборона організується з урахуванням найбільш надійного прикриття підрозділів при висуванні в гірських проходах, вузлах доріг, на переправах через каньйони, через річки, а також при захопленні ними перевалів.

Для забезпечення безперервного управління військами пункти управління наближуються до підрозділів, що діють на головному напрямку. Для управління військами широко застосовується повітряний пункт управління. У частинах та підрозділах створюється густа сітка спостережних постів (пунктів). Якщо прямому спостереженню між станціями щось заважає, то на панівних висотах розгортаються ретрансляційні станції (пункти). Іноді з цією метою можуть використовуватись гелікоптери.

Особливості ведення наступу

Основними способами дій військ, що наступають в горах, є нанесення фронтальних ударів у поєднанні з обходами та обхватами, широким використанням обхідних загонів, тактичних повітряних десантів. Зусилля частин, що наступають, зосереджуються на оволодінні командними висотами, перевалами, гірськими проходами, вузлами доріг та іншими важливими об'єктами в глибині оборони.

На важкодоступній ділянці місцевості з обмеженою кількістю маршрутів батальйон, як правило, наступає з положення безпосереднього зіткнення з противником. Там, де умови місцевості забезпечують приховане та своєчасне висування військ (в широких долинах, передгір'ях, на гірських плато), батальйон може переходити до наступу з висуванням із глибини. Можливе також поєднання цих способів.

При переході до наступу з положення безпосереднього зіткнення з противником початок вогневої підготовки атаки буде, як правило, одночасним та всіх напрямках, а тривалість її може бути різною в залежності від обсягу вогневих завдань, що підлягають виконанню в цей період.

При переході до наступу з висуванням з глибини атака батальйонів першого ешелону може розпочинатися одночасно або в різний час, у зв'язку з цим вогнева підготовка атаки на кожному напрямку починається в різний час та має різну тривалість. Атака здійснюється, як правило, зі спішуванням особового складу.

Із початком атаки батальйони першого ешелону в першу чергу оволодівають опорними пунктами на висотах, що прилягають до перевалів (щілин), висот, обходячи їх з флангів та тилу. Потім головні сили стрімко атакують противника по схилах висот, уздовж хребтів, долин, поєднуючи атаку з фронту з обходами (обхватами) його позицій, оволодівають перевалом (щілиною) та сміливо прориваються в глибину його оборони.

Командні висоти, гірські перевали, тунелі, інші важливі об'єкти, що розташовані в глибині оборони противника, захоплюються військами, які наступають з фронту у взаємодії з обхідними загонами та тактичними повітряними десантами або самостійними обхідними загонами, тактичними повітряними десантами при успішному розвитку наступу. Для цього можуть висилатися також передові загони. Обхідні загони переходять через лінію фронту, як правило, уночі або за інших умов обмеженого огляду. Тактичний повітряний десант висаджується, як правило, поблизу об'єкта або безпосередньо на нього, якщо він не обороняється противником. Ударами у фланг та тил противнику обхідний загін у взаємодії з тактичним повітряним десантом оволодіває вказаним об'єктом. Із захопленням перевалу (важливого об'єкта) організується його кругова оборона.

Другий ешелон бригади переміщується, як правило, на напрямку головного удару, ближче, ніж за звичайних умов, до першого ешелону.

При форсуванні гірських річок основним видом переправ є переправа вбрід, а там, де це неможливо, обладнуються десантні, паромні та мостові переправи, можуть також використовуватись для перекидання й гелікоптери.

При виявленні початку відходу противника батальйони першого ешелону переходять до переслідування, котре, як правило, здійснюється з фронту. На шляхах відходу противника заздалегідь висилаються обхідні загони та висаджуються десанти. Зусилля ППО повинні бути зосереджені та відбитті ударів бойових гелікоптерів, котрі противник може використовувати для забезпечення відходу підрозділів на наступні оборонні позиції.

Крім того, необхідно надійно прикривати від ударів штурмової та ударної авіації противника в цей час бою пункти управління, артилерію, бригади, другий ешелон, особливо при їх переміщенні.

б) у лісі:

На бойові дії у великому лісовому масиві впливає: закрита місцевість із наявністю великих заболочених ділянок; обмежена кількість доріг, які доступні для переміщення військ; можливість виникнення лісових пожеж та інші умови. Великий лісовий масив знижує можливість маневру підрозділів, що наступають, обмежує використання танків та БМП, ускладнює вибір позицій артилерії, засобів ППО, спостереження та корегування вогню. Стовбури дерев зменшують площу ураження противника уламками снарядів та мін; обмежують далекість настільного вогню; ускладнюють розвідку та знищення цілей противника.

Разом з тим лісовий масив сприяє маскуванню, прихованому підходу та розгортанню військ для наступу, дозволяє використовувати обхвати та обходи для нанесення раптових ударів по флангах та тилу військ противника, що обороняється. При цьому потрібно враховувати, що танки, БМП (БТР) можуть рухатися в лісі поза дорогами без рубки дерев тільки при відстані між ними **6 м** та більше.

Різні пори року по-різному впливають на підготовку та ведення наступу в лісі. Навесні та восени прохідність лісових доріг та просік погіршується, болотисті ділянки стають важкопрохідними. У сухе та жарке літо збільшується небезпека лісових пожеж, але збільшується прохідність (навіть і через заболочені ділянки).

Узимку погіршуються умови маскування від спостереження з повітря, погіршується рух поза дорогами, але поліпшуються умови подолання озер, боліт, річок.

Оборона з'єднань та частин противника в лісі будується, як правило, на більш широкому фронті, ніж у звичайних умовах та являє собою систему ротних і взводних опорних пунктів, підготовлених до кругової оборони та об'єднаних у вузли опору. Основні зусилля військ противника зосереджуються на утриманні населених пунктів, вузлів доріг та просік, галявин та інших важливих об'єктів, досяжних для військ, що наступають. Найбільш глибокою вона буває на танкодоступних напрямках. У бригаді при наявності другого ешелону може створюватися резерв. Він, як правило, розташовуються розосереджено, в декількох місцях поблизу доріг та просік у готовності до проведення контратак, знищення обхідних загонів та повітряних десантів. У лісі противник може широко використовувати в обороні різноманітні загородження, руйнування та пожежі.

Особливості організації наступу

Завдання на наступ командир , як правило, отримує завчасно, ще до підходу до лісу. З отриманням завдання він організовує розвідку лісового масиву та системи оборони противника. Напрямок наступу вибирається там, де більше доріг та просік, великих галявин, вирубок та рідколісся, а також на ділянках лісу, котрі виводять головні сили у фланг, тил основного угруповання противника та створюють умови для його розгрому частинами у взаємодії з підрозділами, що діють на іншому напрямку. При організації наступу командир, крім звичайних питань, визначає: заходи щодо орієнтування та втримання напрямку наступу, взаємного розпізнавання підрозділів та позначення досягнутих рубежів (районів); завдання обхідного загону та порядок його взаємодії з підрозділами, які наступають з фронту; заходи щодо посилення охорони пунктів управління, артилерії, засобів ППО та щодо прикриття флангів; порядок дій при виході з лісу.

Особливості ведення наступу

Як і в звичайних умовах, наступ у лісі починається з вогневого ураження противника. У період вогневої підготовки атаки широко використовуються танки, гармати для знищення цілей противника вогнем прямим наведенням. Артилерійська підтримка вогнем залежно від характеру оборони противника в лісі здійснюється методом послідовного зосередження вогню й зосереджувальним вогнем у сполученні з вогнем по окремих цілях.

При атаці противника, що обороняє галявину лісу, у першу чергу захоплюються виступи лісу. Це позбавляє противника можливості вести фланговий вогонь уздовж галявини лісу та створює підрозділам, що наступають, сприятливі умови для швидкого проникнення вгли-

бину лісу. Атака противника, що обороняється в глибині лісу, проводиться з більш близьких відстаней. Лісові завали та райони пожеж, як правило, обходять.

Наступ у лісі ведеться в напрямках переважно вздовж доріг та просік у поєднанні з обходами, обхватами та широким використанням тактичних повітряних десантів. Прорив оборони противника в лісі здійснюється, як правило, механізованими бригадами (батальйонами), механізовані підрозділи яких атакують у пішому порядку.

Більша частина артилерії придається батальйонам, що наступають на самостійних напрямках.

Батальйону при наступі в лісі призначається найближче та подальше завдання. Їх зміст залежить головним чином від характеру оборони противника та умов лісової місцевості на напрямках наступу.

Особливості наступу вночі

Аналіз війн та сучасних військових конфліктів показує постійне зростання ваги наступальних дій у нічний час.

Важливість безперервних активних дій, у тому числі й вночі, набуває важливого значення в умовах застосування високоточної зброї та засобів РЕБ.

Особливості бойових завдань та бойового порядку

Наступ уночі може починатися з прориву оборони противника або бути продовженням денного бою.

Бойове завдання при наступі вночі звичайно ставиться на таку ж глибину, як і при наступі вдень.

Батальйонам першого ешелону, що веде наступ уночі, додатково може вказуватись рубіж, яким вони повинні оволодіти до світанку.

Цей рубіж повинен забезпечувати сприятливі умови для вводу в бій другого ешелону (загальновійськового резерву) та розвитку наступу зі світанком.

Для зручності організації взаємодії та управління бажано, щоб цей рубіж співпадав із найближчим або наступним завданням бригади. Ширина смуги наступу та величина ділянки прориву вночі призначаються такими ж, як і в денних умовах.

Бойовий порядок при прориві оборони противника вночі звичайно будується у два ешелони, щоб мати можливість нарощувати силу удару та темп наступу із світанком.

При створенні бойового порядку слід враховувати, що вночі важко вводити в бій другий ешелон. Тому в перший ешелон виділяють таку кількість сил та засобів, котра повинна забезпечити виконання поставленого на ніч бойового завдання без вводу в бій другого ешелону.

З цією метою батальйонам першого ешелону придається більше, ніж удень, артилерії та інших засобів посилення.

По-іншому створюється бойовий порядок, коли наступ уночі є продовженням та розвитком денного бою.

Особливості організації наступу

Послідовність та методи роботи командира та штабу щодо організації наступу вночі залишаються такими ж, як для дій у денних умовах. Особливістю є розробка та здійснення додаткових заходів, що забезпечують наступ у темний час. До них можна віднести: організацію світлового забезпечення, забезпечення орієнтування, прихованого та своєчасного висування до оборони противника та маневр у ході бою.

Приймаючи рішення, командир повинен також враховувати заходи, що проводяться противником щодо посилення оборони на ніч, його систему світлового забезпечення та специфіку місцевості.

У рішенні, крім звичайних питань, командир визначає: завдання та порядок світлового забезпечення, завдання щодо знищення та придушення приладів нічного бачення, радіолокаційних засобів та засобів світлового забезпечення противника; маскування військ у період висування та в ході бою; заходи щодо забезпечення безперервності наступу та порядку переходу від дій уночі до дій удень.

При постановці бойових завдань додатково вказуються:

⇒ батальйонам першого ешелону – рубежі, якими вони повинні оволодіти до світанку;

⇒ артилерії – завдання щодо освітлення місцевості та цілей (об'єктів) у його обороні, постановки світлових орієнтирів (створів), освітлення спостережних пунктів та вогневих засобів противника;

⇒ підрозділам протиповітряної оборони – завдання щодо боротьби із засобами світлового забезпечення противника. Крім того, командир бригади уточнює завдання авіації щодо освітлення найбільш важливих об'єктів в обороні противника та створення світлових орієнтирів у його розташуванні.

При організації взаємодії узгоджуються: порядок здійснення світлового забезпечення щодо завдань, рубежів та часу; дії особового складу щодо захисту від світлового впливу противника; порядок захоплення до світанку призначених рубежів та переходу від дій уночі до дій удень.

Рекогносцировка проводиться в світлий час доби. У ході рекогносцировки уточнюються: орієнтири, які можна бачити вночі; місця постановки світлових орієнтирів та напрямок світлових створів; цілі (об'єкти) та засоби для їх освітлення, придушення або осліплення.

Для того, щоб забезпечити нашим підрозділам успішне виконання бойових завдань уночі та в той же час завадити діям противника, організується світлове забезпечення.

Організуючи світлове забезпечення на глибину бойового завдання вночі, командир визначає порядок застосування різноманітних освітлювальних засобів, які дозволяють створити сприятливі умови для розвідки противника, спостереження та орієнтування військ, безперервного управління ними, для підтримання постійної взаємодії, а також для найбільш ефективного використання бойових можливостей бригади.

При плануванні світлового забезпечення передбачається: освітлення цілей (об'єктів) для артилерії та авіації; позначення напрямків наступу та досягнутих рубежів; сигнали цілеуказування, взаємного розпізнавання та підтримання взаємодії; заходи щодо боротьби з освітлювальними засобами противника.

Освітлювальні засоби використовуються за єдиним планом. Управління ними в ході наступу здійснюється командирами, у підпорядкуванні котрих вони знаходяться.

Наступ уночі може починатися з прориву оборони противника або бути розвитком денних дій. Прорив оборони здійснюється з ходу або з положення безпосереднього зіткнення з противником. Доречність застосування кожного з цих способів залежить від характеру оборони; положення своїх військ та характеру місцевості.

Наступ уночі, як правило, починається з проведення вогневої підготовки атаки, у ході якої, крім виконання звичайних завдань, придушуються засоби радіолокаційної розвідки, освітлення та прилади нічного спостереження противника, осліплюються його спостережні пункти та вогневі засоби, освітлюється місцевість та об'єкти (цілі). Тоді з метою досягнення раптовості атака може починатися без вогневої підготовки.

У призначений час механізовані та танкові підрозділи батальйонів першого ешелону стрімко атакують передній край оборони противника та розвивають наступ углибину.

З початком атаки більша частина артилерії перепідпорядковується батальйонам. Сигнали про перенесення та припинення вогню подають командири батальйонів та командири рот.

На напрямках можливих контратак противника передбачаються рубежі дистанційного мінування, розгортання ПТРез (РЗЗ), вогонь з артилерії та удари авіації, а також можливий перехід до оборони частини сил на вигідному рубежі.

Ніч сприяє раптовій висадці тактичного повітряного десанту, зменшує його вразливість до ударів противника та заважає веденню боротьби з ним. Усе це збільшує ефективність застосування десантів та дозволяє тоді висаджувати десант меншого, ніж удень, складу (взвод-рота). Тактичний повітряний десант, якщо він застосовується вночі, висаджується, як правило, із таким розрахунком, щоб підрозділи, що наступають, з'єднались із ним на світанку.

Дії рейдових загонів навіть невеликого складу (взвод-рота) сприяють виконанню батальйонами своїх завдань.

При переході від дій уночі до дій удень командир батальйону посилює розвідку, уточнює бойові завдання підрозділам, підтягує артилерію та централізує управління вогнем, здійснює заходи щодо забезпечення флангів, закріплення вигідних рубежів, розосередження підрозділів та приведення їх у готовність до відбиття можливих контратак противника, а при необхідності, вводить у бій другий ешелон.

Особливості наступу в місті

Способи дій військ щодо оволодіння містом залежать від його розмірів, конфігурації, планування та забудови, а також від оборони противника та видів зброї, що застосовуються. Місто, де переважна більшість бетонних та кам'яних споруд та підземних споруд з розвинутими комунікаціями, може бути швидко перетворене противником в сильний вузол оборони. Оборона міста включає, як правило, оборону на підступах до нього та оборону безпосередньо в самому місті. Оборона на підступах до міста будується противником за принципом оборони району, а в самому місті організовується на рубежах на всю його глибину шляхом створення оборонних позицій та вузлів оборони. Глибина кожного оборонного рубежу може досягати **6-8 км**. Бойові порядки противника ешелонуються не тільки вглибину, але й за висотою, для одночасного ураження наступаючих військ із верхніх та нижніх поверхів будівель (споруд). Другі ешелони (резерви) розташовуються в місцях, що забезпечують швидке висування їх до загрозливих районів для посилення ними проведення контратак.

Наступ у місті ведеться вздовж вулиць, які виводять війська до його життєво важливих об'єктів.

Захоплення міста з ходу здійснюється, як правило, передовими загонами. Якщо місто захопити з ходу не вдалося, його оточують та блокують, а при необхідності організовують його штурм. Ширина смуги наступу батальйону в місті залежить від його планування та забудови, а також від угруповання противника, що його обороняє. Батальйон, як правило, наступає по одній-двох магістральних вулицях із прилягаючими кварталами на фронті до **1 км**.

Для захоплення великих споруд або важливих об'єктів міста, підготовлених до оборони, створюються штурмові загони та штурмові групи, основу яких складають механізовані підрозділи. Штурмовий загін – силою до батальйону, штурмова група – силою до роти.

Особливості організації наступу в місті

Рішення на оволодіння містом приймається при організації наступу з урахуванням планування міста, характеру будівель та підземних споруд та уточнюється в ході просування до нього.

У рішенні командир, крім звичайних питань, визначає підрозділи, що виділяються для оволодіння містом та його обходу. Найбільш важливі райони (об'єкти) міста, якими слід оволодіти в першу чергу, основні напрямки наступу, а також побудову похідного порядку зі створенням штурмових загонів та груп, порядок вогневого ураження противника з урахуванням особливостей забудови міста. Квартали міста та особливо важливі об'єкти нумеруються.

Особливості бойових завдань та бойового порядку

Бойове завдання при наступі в місті за глибиною може бути меншим, ніж у звичайних умовах. Воно визначається в залежності від розмірів міста, підготовленості його до оборони, складу угруповання противника, що обороняє місто.

Найближче завдання при штурмі міста полягає в розгромі противника в одному з важливих вузлів оборони противника та оволодінні деякими кварталами.

Подальше завдання полягає в розвитку наступу, оволодінні новими об'єктами та виході до важливих магістралей міста або до його центру.

Бойовий порядок при наступі в місті будується, як правило, у два ешелони, а при оволодінні невеликими містами з ходу можлива одноешелонована побудова з виділенням потужного загальновійськового резерву. При цьому виділяється передовий загін або авангард.

Для сприяння діям передових загонів (частин першого ешелону) у захоплені міста з ходу може висаджуватися тактичний повітряний десант.

Засоби ППО розгортаються, як правило, на окраїнах міста, майданах, стадіонах та в парках.

Особливості ведення наступу

Батальйон повинен прагнути розгромити основні сили противника на підступах до міста та захопити його з ходу. Якщо місто захопити з ходу не вдалося, його оточують та блокують, а при необхідності організують його штурм. Передові загони (підрозділи першого ешелону), використовуючи проміжки та погано зайняті ділянки оборони, а також результати вогневого ураження, з ходу вриваються в місто та у взаємодії з тактичним повітряним десантом захоплюють важливі об'єкти та основні магістральні вулиці. У тих випадках, коли це їм не вдалося, вони оволодівають важливими об'єктами на окраїнах міста, перехоплюють дороги та не допускають підходу до нього резервів противника.

Штурм міста здійснюється після завчасної ретельної підготовки одночасною атакою батальйонів із декількох напрямків. Розпочатий штурм ведеться безперервно вдень та вночі до повного оволодіння містом. Перед штурмом здійснюється якнайповніше вогневе ураження об'єктів оборони противника із залученням усіх сил та засобів. Авіація, крім того, у взаємодії з засобами ППО блокують гарнізон із повітря.

Штурмові загони та групи під час вогневої підготовки займають вихідні положення якомога ближче до атакуючих об'єктів та у встановлений час переходять до наступу. Розчленовують противника та знищують його частинами. Атака штурмових загонів та груп підтримується масованим та зосередженим вогнем артилерії й ударами авіації, вогнем прямою наводкою гармат, танків, БМП, а також установок протитанкових, керованих ракет.

Штурмові загони та групи наступають переважно вздовж магістральних вулиць, використовуючи обхвати та обходи противника. Наступ розділяється на ряд окремих місцевих боїв, які відрізняються впертістю та різкими змінами обстановки.

Командні (командно-спостережні) пункти підрозділів наближуються до бойових порядків військ.

Своєчасне введення в бій другого ешелону з метою нарощування зусиль підрозділів першого ешелону на вирішальних напрямках відіграє головну роль у кінцевому розгромі гарнізону противника та в повному оволодінні містом.

Питання для контролю та самоконтролю знань

Організація наступу

1. Загальні положення. Види наступу, мета та способи наступу.
3. Ведення наступу на противника, який обороняється.
4. Наступ підрозділу з ходу, з вихідного району на противника, який обороняється.
5. Наступ підрозділу з положення безпосереднього зіткнення з противником.
6. Механізований (танковий) взвод у наступі
7. Рубежі, які призначаються механізованому (танковому) взводу в наступі.
8. Варіант бойового порядку механізованого взводу в наступі.
9. Зміст бойового наказу командира взводу на наступ.
10. Зміст завдань, які ставить командир взводу, відділенням (танкам) на наступ.
11. Завдання, які виконує командир взводу в ході наступу.
12. Команди, що віддає командир механізованого взводу в ході наступу.

13. Подолання загороджень перед переднім краєм оборони противника.
14. Підготовка взводу до дій у розвідувальному дозорі.
15. Зміст бойового наказу взводу, що знаходиться в розвідувальному дозорі.
16. Дії розвідувального дозору з початком і в ході наступу.

Механізована (танкова) рота в наступі

17. Схема варіанту побудови бойового порядку механізованої роти в наступі.
18. Варіант бойового порядку механізованої роти в наступі.
19. Передбойовий порядок механізованої роти. Положення механізованих взводів – в лінію колон (варіант).
20. Бойовий порядок механізованої роти, яка наступає на бойових машинах піхоти. Положення взводів – у лінію колон (варіант).
21. Рубежі, які призначаються, і завдання, які ставляться механізованій (танковій) роті в наступі.
22. Зміст замислу командира роти на наступ.
23. Завдання, які виконуються, при підготовці наступу в ході рекогносцировки.

Механізований (танковий) батальйон у наступі

24. Завдання, що ставляться механізованим (танковим) батальйонам на наступ.
25. Варіант наступу мб при безпосередньому зіткненні з противником
26. Найближче завдання батальйону другого ешелону при уведенні його в бій.
27. Зміст завдань, які ставляться підрозділам батальйону на наступ.
28. Ведення наступу з ходу на противника, що обороняється.
29. Дії батальйону, що перебуває в другому ешелоні або в резерві з'єднання.
30. Обов'язки командира танкового (механізованого) батальйону (роти, що додана батальйону) у ході наступу.

Підготовка і ведення наступу в особливих умовах

31. Особливості наступу в гірсько-лісистій місцевості.
32. Особливості визначення бойових завдань та побудови бойового порядку батальйону для дій у гірсько-лісистій місцевості.
33. Особливості ведення наступу батальйону в гірсько-лісистій місцевості.
34. Особливості організації наступу в місті.
35. Особливості бойових завдань та бойового порядку батальйону при наступі в місті.
36. Бойові завдання батальйону при наступі в місті.

Тестові питання для самооцінювання

1. Батальйону першого ешелону в наступі вказується:
а) найближче, подальше завдання та напрямок продовження наступу;
б) найближче завдання та подальше завдання;
в) найближче завдання та наступне завдання;
г) найближче завдання та напрямок продовження наступу;
д) найближче, подальше завдання та напрямок подальшого наступу.

2. При форсуванні водної перешкоди батальйону призначаються:
а) переправи;
б) ділянка форсування, яка включає основні та запасні переправи;
в) ділянки для переправи, основні та запасні;
г) місце форсування, яке включає основні та запасні переправи;
д) ділянка переправи.

3. Мета наступу:
а) розгром противника;
б) оволодіння районами місцевості;
в) розгром (знищення) противника та оволодіння важливими районами (рубежами, об'єктами) місцевості;
г) розгром противника, стрімке пересування в глибину, знищення його живої сили та техніки;
д) оволодіння районами місцевості, полонення живої сили, захоплення озброєння та техніки.

4. Наступ може вестись на:
а) противника, який обороняється;
б) противника, який наступає;
в) наступаючого противника та противника, який відходить;
г) противника, який обороняється, наступає або відходить;
д) противника, який обороняється, та противника, який відходить.

5. Вихідна позиція для наступу механізованої роти складається з:
а) траншеї, вогневих позицій бмп (бтр), танків та позицій артилерії;
б) траншеї, прилеглих до неї ходів сполучення, вогневих позицій бмп (бтр) і позицій вогневих засобів приданих роті;
в) вогневих позицій взводів, танкових та артилерійських підрозділів;
г) траншеї, прилеглих до неї ходів сполучення, вогневих позицій бмп (бтр);
д) траншеї, прилеглих до неї ходів сполучення та позицій приданих підрозділів.

РОЗДІЛ 8

ПЕРЕСУВАННЯ І РОЗТАШУВАННЯ НА МІСЦІ ПІДРОЗДІЛІВ І ЧАСТИН

8.1. ПЕРЕСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ

Основні положення здійснення маршу

Марш – це організоване пересування військ у колонах по дорогах, колонних шляхах із метою своєчасного прибуття в призначений район або на вказаний рубіж.

Взагалі батальйон може здійснювати марш до фронту бойових дій, вздовж фронту й від фронту в тил. Щодо умов проведення прийнято розрізняти марш у передбаченні вступу в бій і марш без загрози зіткнення з противником.

Марш поза загрозою зіткнення з противником здійснюється, як правило, у тилу своїх військ, під час висування з глибини в район бойових дій або під час проведення перегрупування військ.

Марш у передбаченні вступу в бій здійснюється в тому випадку, коли безпосередньо з маршу батальйону належить виконувати бойове завдання: вести зустрічний бій із противником, наступати або займати оборону.

Однак у сучасних умовах навіть на значному віддаленні від лінії фронту противник у змозі виявляти колони, які пересуваються, й ефективно уражати їх високоточною зброєю. Це вимагає постійного ведення розвідки, охорони, розосередження та маскування військ, прикриття їх засобами ППО, РЕБ, а також протидії технічним засобам розвідки противника.

Незалежно від того, на якому віддаленні від лінії фронту батальйон здійснює марш, противник може завдавати по ньому удари різними засобами ураження, створювати несприятливі умови для ведення маршу шляхом масових руйнувань ділянок доріг, великих зон зараження й затоплення, руйнуванням мостів, вузлів доріг, ліній зв'язку та ін.

На маршрутах висування можуть діяти диверсійно-розвідувальні групи частин (підрозділів) аеромобільних військ, повітряні десанти противника.

Тому у всіх випадках марш повинен здійснюватися в умовах постійної загрози застосування противником високоточної зброї, ударів його авіації. У зв'язку з цим особливого значення набуває похідна охорона на маршрутах руху колон, пунктів управління, артилерії, тилу, підтримка стійкого управління військами, чітка організація комендантської служби та всебічного забезпечення.

Для того, щоб приховати від розвідки противника пересування військ і зробити їх безпечними від впливу високоточної зброї та авіації противника, марш повинен здійснюватись приховано, як правило, уночі або в інших умовах обмеженої видимості. Під час пересування вдень потрібно широко використовувати маскувальні властивості місцевості та надійно прикривати частини від ударів противника з повітря.

Залежно від мети маршу та умов його здійснення батальйону призначаються один основний маршрут висування, а також запасний та рокадний маршрути.

Батальйон може здійснювати марш у складі похідних ешелонів з'єднання або самостійно. Під час маршу батальйон у складі з'єднання прямує в першому або другому похідних ешелонах або складає передовий загін. Самостійно батальйон здійснює марш у тому випадку, коли він вирішує завдання, не зв'язане з завданнями з'єднання.

Місце батальйону в похідному порядку з'єднання залежить від рішення командира з'єднання на марш, характеру дій на рубежах можливої зустрічі з противником, місцевості, наявності доріг.

Маршрути руху батальйону при можливості не повинні проходити через великі населені пункти, вузли доріг, тіснини та пролягати поблизу від залізничних станцій (портів, аеропортів). В інтересах захисту від високоточної зброї маршрут може проходити вздовж ліній електропередач, через ліси, чагарники, по міжгір'ях та інших складках місцевості.

Можливість зіткнення з противником висуває до організації й здійсненню маршу такі вимоги:

⇒ забезпечення постійної бойової готовності до швидкого розгортання в бойовий порядок і вступу в бій з ходу;

⇒ ведення безперервної розвідки на велику глибину в широкій смузі;

⇒ організації надійної охорони з фронту, флангів і тилу;

⇒ забезпечення тактичної самостійності колон на марші;

⇒ уміння швидко залишати зайняті райони та починати марш в стислі терміни;

⇒ підтримка високої швидкості руху під час маршу;

⇒ забезпечення скритності руху;

⇒ організація надійної ППО на маршрутах висування, у районах привалів і відпочинку;

⇒ уміння швидко здійснювати маневр для обходу районів затоплень, руйнувань і заражень радіоактивними й отруйними речовинами;

⇒ висока якість інженерного, тилового та технічного забезпечення маршу;

⇒ організація чіткого та безперервного управління на марші;

⇒ організація комендантської служби.

Маршові можливості батальйону

Під маршовими можливостями батальйону розуміються його властивості, які характеризують спроможність у встановлений час подолати своїм ходом визначену відстань із допустимою затратою сил особового складу (водіїв і механіків-водіїв), нормальною експлуатацією машин і збереженням готовності до вступу в бій. Такими показниками є: середня швидкість руху, величина добового переходу, а також запас ходу щодо пального.

Середня швидкість руху (без урахування часу на привали) для змішаних і танкових колон може бути **20-25 км/год**, для автомобільних **25-30 км/год** і більше. Під час здійснення маршу через лісову й болотисту місцевість, у горах, по розбитих та курних дорогах, а також у спеку, туман, снігопад та за інших несприятливих умовах середня швидкість руху може зменшуватись до **15 км/год**, а інколи бути ще меншою. На зниження швидкості серйозно впливає наявність на шляхах руху мостів, переправ, ділянок руйнувань, стан інженерних споруд.

Під час планування маршу середня швидкість руху батальйону визначається відношенням відстані добового переходу до загального часу руху (виключаючи привали). Розрахунок необхідно робити стосовно ділянок маршруту з урахуванням конкретних умов руху по них. При наявності на маршрутах руху значних природних перешкод (широкі водні перешкоди, низини, кряжі та ін.) швидкість руху підрозділів під час їх подолання визначається окремо, залежно від стану переправ, мостів, дамб, тунелів. У всіх випадках марш повинен здійснюватися з максимально можливою швидкістю руху для даних умов.

Величина добового переходу визначається середніми швидкостями руху, фізичними можливостями складу водіїв та станом машин. Коли середня швидкість руху **20-25 км/год**, тоді безпосередньо на рух витрачається **10-12 годин за добу** (це оптимальне добове навантаження на водія). За таких умов величина добового переходу для середніх дорожніх і погодних умов може складати: для змішаних і танкових колон – до **250 км**, для автомобільних – до **300 км**. За несприятливих умов вона може бути до **200 км**, а інколи ще менше.

Запас ходу за пальним, з розрахунку існуючих норм витрат пального при руху по ґрунтових дорогах, наявності його в танках, БМП, БТР повинен забезпечити висування батальйону до 2 добових переходів.

Побудова похідного порядку батальйону

Вимоги до побудови похідного порядку батальйону, кількості, складу й взаємного віддалення його елементів залежить від конкретних умов здійснення маршу, головним чином від того здійснюється він в передбаченні вступу у бій або без загрози зіткнення з противником.

Побудова похідного порядку батальйону для маршу в передбаченні вступу в бій визначається завданням, що отримане, замислом майбутнього бою, кількістю маршрутів висування, боєздатністю підрозділів, наявністю й віддаленням сусідів та іншими умовами обстановки. Побудова похідного порядку повинна забезпечувати здійснення маршу в призначені строки, збереження боєздатності військ під час нанесення противником ударів авіацією, ураження високоточною (хімічною) та звичайною зброєю, їх швидке розгортання в бойовий порядок.

Похідний порядок батальйону містить наступні елементи (рис. 8.1.1.):

⇒ передовий загін (загони), якщо він висилається;

⇒ похідну охорону;

⇒ загони забезпечення руху;

⇒ головні сили;

⇒ підрозділи технічного забезпечення та тилу.

Передовий загін висилається для випередження противника при захопленні вигідних рубежів й утримання їх до підходу головних сил. На нього покладається також завдання ведення розвідки під час маршу. Як правило, від з'єднання в передовий загін виділяється посилений механізований батальйон.

Віддалення передового загону від головних сил може складати: у складі батальйону – **до 40 км**, роти – до **20 км**. Передовому загону визначаються напрямок висування, рубіж і час розгортання.

Похідна охорона призначається для того, щоб активними діями забезпечити безперешкодний рух колон головних сил, виключити раптовий напад противника, забезпечити їм вигідні умови для вступу в бій, а також не допустити проникнення наземної розвідки противника до військ, які знаходяться під охороною. Вона організується з фронту, на флангах і з тилу розпорядженням командира з'єднання, а під час здійснення маршу – і командирами батальйонів.

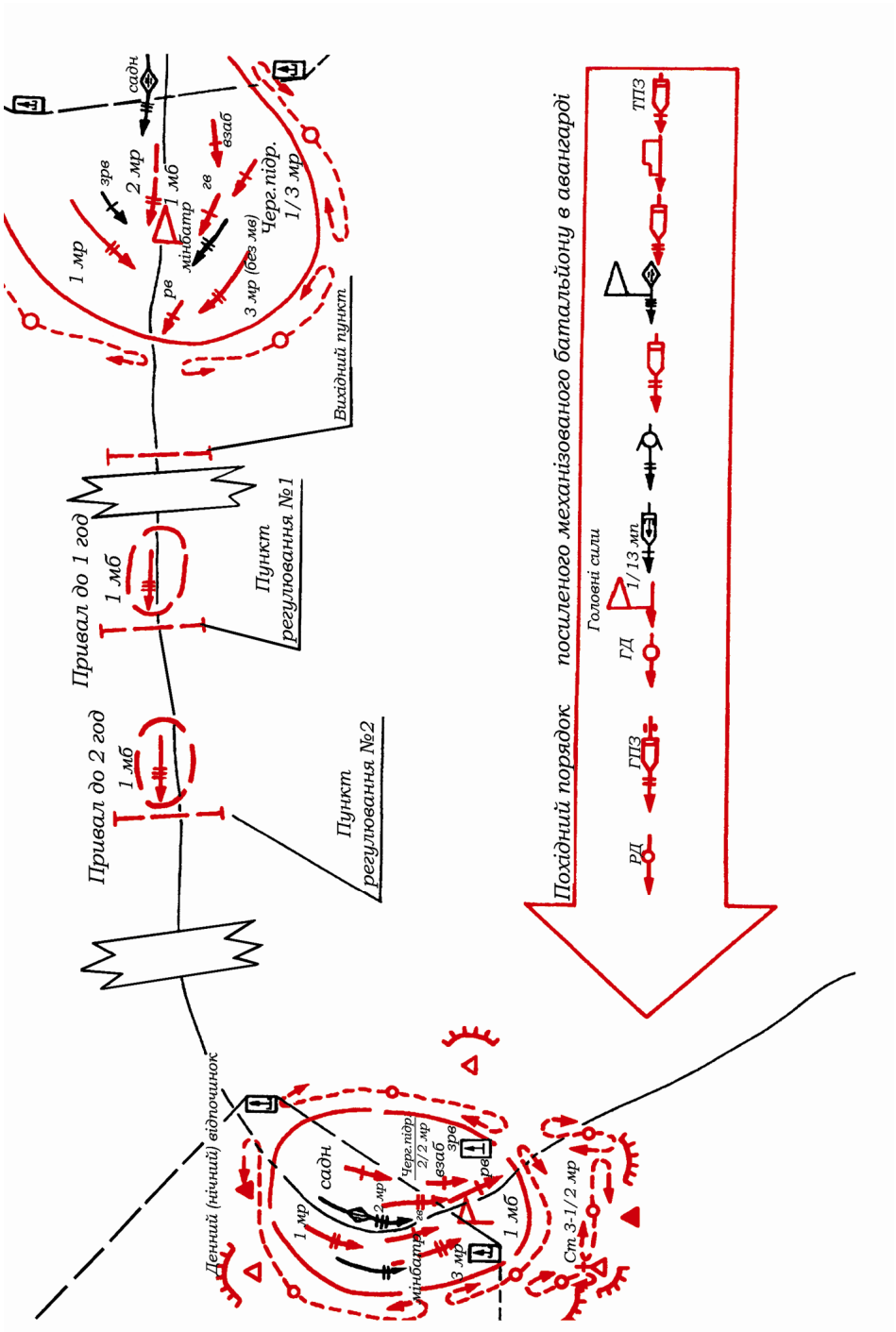

Рис. 8.1.1. Марш механізованого батальйону

Для охорони з фронту (на шляхах руху) від головних батальйонів висилаються **авангарди** у складі посиленої роти кожний. Якщо від батальйонів висилаються передові загони, то для охорони його головних сил із фронту висилаються головні похідні застави в складі до посиленого взводу. Охорона на флангах здійснюється **боковими похідними заставами** в складі до посиленого взводу кожна. У випадку необхідності, коли бокові похідні застави за умов місцевості не можуть пересуватися паралельно колоні головних сил або коли вимагається більш надійно прикрити колони під час руху, можуть висилатися нерухомі бокові застави або блокпости. Охорона з тилу здійснюється тиловими похідними заставами силою до посиленого взводу (роти).

Батальйони, які рухаються в складі головних сил, охороняються: з фронту, флангів і тилу – **головними, боковими і тиловими похідними заставами** до посиленого взводу кожна.

Віддалення застав повинно бути таким, щоб забезпечити час на розгортання та організований вступ у бій головних сил. **Віддалення авангарду від головних сил** може складати **20-30 км**, головної похідної застави – **5-10 км**, головної похідної застави батальйону, який здійснює марш за головним батальйоном, – до **3 км**, **бокової і тилової похідної застави** – до **5 км**.

Похідна охорона несе службу протягом усього добового переходу. На привалах вона зупиняється на вигідних рубежах та продовжує нести охорону. Під час зупинки військ на денний (нічний, добовий) відпочинок, похідна охорона виконує завдання сторожової охорони або заміняється іншою, призначеною сторожовою охороною. Із відновленням руху сторожова охорона залишається на місці до тих пір, доки підрозділи похідної охорони не пройдуть лінію сторожових застав. Після цього сторожова охорона згортається та приєднується до колони головних сил, а на іншому привалі – до своїх частин.

Загони забезпечення руху призначаються для безпосереднього забезпечення пересування головних сил бригади під час маршу. Вони призначаються на кожний маршрут і, як правило, прямують за похідною охороною (в батальйонах, що рухаються за головним батальйоном, – в голові колони головних сил). Ці загони створюються з підрозділів інженерних військ. У їх склад включаються також підрозділи інших родів військ, перш за все механізованих.

Підрозділи батальйону рухаються однією колоною. Для забезпечення зручності руху й управління, меншої уразливості від ударів високоточною зброєю й авіацією противника, швидкості розгортання в бойовий порядок колони розділяються по глибині на колони рот.

Дистанція між колонами батальйонів (дивізіонів) складає **2-3 км**. Це виключає одночасний вихід зі строю двох батальйонів під час ядерного удару середньої потужності.

Дистанції між машинами можуть бути **25-50 м**. Під час руху на підвищеній швидкості по курних дорогах та в інших умовах обмеженої видимості, під час ожеледиці, по дорогах, які мають круті підйоми, спуски й повороти, а також під час подолання зон радіоактивного (хімічного) зараження дистанції між машинами збільшуються.

Похідний порядок батальйону для здійснення маршу в умовах відсутності загрози зіткнення з противником будується з урахуванням зручності руху, досягання високої швидкості, найменшої напруженості сил особового складу й збереження бойової техніки. Передовий загін не висилається. Склад похідної охорони і її віддалення від головних сил може бути меншим, ніж на марші в передбаченні вступу в бій.

Підрозділи на гусеничній техніці пересуваються за підрозділами на колісній техніці або окремим маршрутом. Загони забезпечення руху можуть завчасно висуватися з районів привалу або відпочинку.

Глибина колони визначається перемноженням загальної кількості машин на величину дистанції між ними з додаванням дистанції між підрозділами. Довжина самих машин, якщо дистанція між ними встановлена до **50 м** і більше, окремо не враховується, а включається в дистанцію між машинами.

Для своєчасного початку маршу призначається вихідний пункт. Для регулювання швидкості руху колон і дистанцій між підрозділами призначаються рубежі (пункти) регулювання. Кожній колоні вказують час проходження цих рубежів (пунктів).

Вихідний рубіж (пункт) призначається на відстані **5-10 км** від районів розташування військ і повинен забезпечувати витягування колони батальйону (дивізіону) із цього району та досягнення колоною заданої швидкості руху. Рубежі (пункти) регулювання, як правило, призначаються через кожні **3-4 години** руху.

Для відпочинку особового складу, харчування, перевірки стану озброєння й техніки та її технічного обслуговування призначаються привали тривалістю до **однієї години** – через кожні **3-4 години** руху, і один привал тривалістю до **двох годин** у другій половині добового переходу. У кінці кожного добового переходу призначається денний або нічний відпочинок, а під час здійснення маршу на велику відстань при необхідності через кожні 3-5 переходів може призначатися добовий відпочинок.

На привалах побудова колони не порушується, дистанції між підрозділами, які встановлені для маршу, зберігаються. Машини в колонах підрозділів зупиняються на правій обочині дороги одна від іншої на відстанях, встановлених командиром (**до 10 м**).

У районах відпочинку війська сходять із доріг і розташовуються розосереджено, побатальйонно (подивізіонно), у порядку, що забезпечує підтримання постійної бойової готовності та найменшу витрату часу на початок руху. Зенітні підрозділи розгортаються в бойовий порядок з урахуванням швидкого включення до складу колон, що прикриваються під час поновлення руху.

Організація маршу на велику відстань

Організація маршу включає: прийняття рішення, постановку завдань підрозділами, організацію взаємодії, протиповітряної оборони, всебічного забезпечення, комендантської служби й управління, планування маршу.

Рішення на марш командир приймає особисто на основі усвідомлення отриманого завдання, оцінки обстановки, маршруту висування та проведених штабом тактичних розрахунків. Воно оформляється на карті з пояснювальною запискою. Рішення на марш у передбаченні переходу в наступ (зустрічного бою або оборони) приймається з урахуванням замислу майбутнього бою. У рішенні на марш командир визначає: замисел маршу, який включає: побудову похідного порядку й розподілення сил і засобів по колонах; склад, завдання й віддалення похідної охорони; маршрути й середню швидкість руху; вихідний рубіж (пункт) і рубежі (пункти) регулювання; кількість і тривалість привалів на перший добовий перехід; організацію ППО на марші).

Під час організації маршу на великі відстані визначається: кількість і величина добових переходів; кількість маршрутів на кожному переході; райони денного (нічного) добового відпочинку підрозділів і час перебування в них.

Під час організації маршу в передбаченні вступу в бій додатково визначається: склад, завдання й віддалення передового загону (авангарду); рубежі й час можливої зустрічі з противником та порядок дій на них передового загону (авангарду) і головних сил; напрямок головного удару (напрямок зосередження основних зусиль), райони, від утримання яких залежить успіх бою; бойовий порядок, вид маневру й завдання підрозділів; основні питання взаємодії та всебічного забезпечення маршу; основи організації управління.

Завдання підлеглим та приданим підрозділам на марш командир ставить бойовими наказами та розпорядженнями, які віддає особисто, через штаб, а також через своїх заступників, начальників родів військ і служб. У першу чергу завдання ставляться підрозділам, які висуваються раніше інших або яким необхідно більше часу для підготовки. Під час здійснення маршу на велику відстань завдання під-

розділам ставляться, як правило, тільки на перший добовий перехід із орієнтуванням їх на наступну добу руху; під час маршу в районі відпочинку командир бригади уточнює своє рішення й ставить завдання підрозділам на черговий добовий перехід.

У бойовому наказі на марш командир батальйону вказує:

⇒ **у першому пункті** – відомості про противника;

⇒ **у другому пункті** – завдання сусідів;

⇒ **у третьому пункті** – завдання батальйону (роти): маршрут висування або напрямку дій батальйону в передовому загоні, місце в похідному порядку бригади (батальйону), район або рубіж зосередження (відпочинку), час прибуття (виходу) у призначений район або на вказаний рубіж і до яких дій бути готовим, вихідний пункт, пункти регулювання й час їх проходження, місця та час привалів;

⇒ **у четвертому пункті** – після слів "НАКАЗУЮ" – завдання підрозділам:

⇒ головній похідній заставі (головному дозору) і дозорним відділенням (танкам) – склад, бойове завдання, час проходження вихідного пункту і пунктів регулювання й порядок доповідей про обстановку;

⇒ механізованим (танковим) ротам (взводам) – засоби посилення, завдання, місце в похідній колоні, порядок відкриття та ведення вогню по повітряних цілях, а під час здійснення маршу в передбаченні вступу в бій з противником і порядок дій;

⇒ підрозділам артилерії й іншим вогневим засобам – завдання на марш і при вступі в бій з противником місце в похідній колоні і бойовому порядку;

⇒ зенітним підрозділам – завдання щодо прикриття підрозділів під час руху, на привалах, у місцях відпочинку й районі зосередження, місце в похідній колоні, чергові підрозділи (засоби) і їх вогневі позиції, час і ступінь готовності;

⇒ іншим підрозділам батальйону й підрозділам підсилення – місце в похідній колоні й завдання, до виконання яких бути готовими;

⇒ **у п'ятому пункті** – місця та порядок дозаправлення техніки пальним у ході маршу, а у передбаченні вступу в бій, крім того, розхід боєприпасів і пального на виконання завдання;

⇒ **у шостому пункті** – час готовності до маршу;

⇒ **у сьомому пункті** – порядок спостереження й зв'язку в ході маршу, місце командно-спостережного пункту командира батальйону (роти) в колоні і заступників.

Після віддання бойового наказу та розпоряджень щодо взаємодії й всебічного забезпечення командир і штаб організують контроль за їх виконанням у підрозділах і надання їм допомоги.

Принципи управління військами на марші:

1. За будь-яких умов здійснення маршу війська повинні бути готові до ведення бою з десантами й аеромобільними підрозділами противника, антиконституційними озброєними формуваннями, диверсійно-розвідувальними групами. Особливо це стосується підрозділів бойового, тилового й технічного забезпечення.

2. Створення змішаних колон, які складаються з підрозділів різних родів військ і забезпечують взаємну підтримку при проведенні маршу і зав'язки бою.

3. Уникнення скупчення колон, що створює сприятливі умови противнику для нанесення ударів РУК й авіацією.

4. Постійна готовність до відбиття повітряних ударів, ударів із засад, раптових вогневих нападів.

5. При плануванні маршу необхідно ураховувати пропускну спроможність і допустиму завантаженість доріг (шляхів).

6. Початок і порядок маршу пов'язується з оперативно-тактичними потребами й технічними нормами експлуатації транспортних засобів.

7. Під час маршу через ліс, чагарник, сади, населені пункти та інші райони, які є сприятливим для створення засідок, потрібно передбачати рух передбойових порядків із різкою зміною місць.

8. Смуга висування частини повинна бути рекогносцирована як для оцінки маршрутів руху, так і всієї місцевості на предмет зав'язки та ведення бою.

9. Широкі й прямі магістральні дороги сприятливі для пересування, але ж вони й більш уразливі.

10. Марш за одним маршрутом – тільки для підрозділів типу взвод, рота. З'єднання рухаються, як правило, по 2-3 маршрутах.

11. Найбільш ретельна підготовка до маршу не виключає непередбачених випадків, перешкод і труднощів.

8.2. РОЗТАШУВАННЯ НА МІСЦІ

В умовах бойової обстановки війська не завжди ведуть активні бойові дії. Вони можуть тривалий час розташовуватися в призначених районах до отримання бойового завдання або, маючи бойове завдання, готуватися до його виконання. Наприклад, під час підготовки до наступу війська можуть знаходитися у вихідних районах зосередження на значному віддаленні від рубежу зіткнення сторін; під час переходу до оборони війська, які знаходяться в складі другого ешелону та резерві, деякий час можуть розташовуватися в районі зосередження; під час пересування військам визначаються райони зосередження,

райони відпочинку, райони очікування й райони збору. Такі дії військ прийнято називати розташуванням на місці.

До Другої світової війни військам рекомендувалось розташовуватися в населених пунктах (по квартирах), поза населеними пунктами (біваком) і змішаним способом (квартиробіваком). При цьому вважалось, що при розтушуванні в населених пунктах забезпечуються кращі умови щодо маскування військ від повітряної розвідки.

Масове застосування авіації в роки Другої світової війни для нанесення масових ударів по населених пунктах та військах, які знаходились в них, вузлах доріг, пунктах управління та об'єктам тилу привело до того, що розташовувати війська в населених пунктах, особливо великих, стало недоцільно. Найбільш вигідним стало розташовувати війська в лісі, у складках місцевості.

Отже, у цих умовах війська мають значно менше життєвих зручностей. Вони вимушені витрачати значний час і великі зусилля на побудову укриттів, бліндажів та сховищ. Однак розташування військ поза населеними пунктами створює хороші умови для розосередженого та скритого їх розміщення, підтримання суворого порядку й дисципліни, постійної бойової готовності, збереження воєнної таємниці, а також виключає зараження військ хворобами від місцевого населення. Велику перевагу таке розташування надає в умовах застосування противником зброї масового ураження й високоточної зброї.

Основи розташування батальйону на місці

Зрозуміло, що в сучасних умовах не виключається можливість розміщення підрозділів у невеликих населених пунктах. У деяких випадках це може мати місце в сувору зиму, під час тривалої непогоди та інше. У невеликому населеному пункті теплі приміщення використовуються насамперед для розміщення медичних пунктів, а також для почергового обігріву особового складу підрозділів.

Механізований батальйон на місці може розташовуватися в районі зосередження, вихідному районі, районі очікування, районі відпочинку та інших районах. Район розташування призначається, як правило, на місцевості, яка має природні укриття й забезпечує захист підрозділів батальйону від зброї масового ураження та високоточної зброї. Він повинен забезпечувати розосередження та приховане їх розміщення, швидкий збір і проведення маневру в потрібному напрямку, зручність розміщення та відпочинку особового складу, а також сприятливі умови в санітарно-епідемічному плані. Схема розташування батальйону на місці (варіант) приведена на рис. 8.2.1. Потрібно уникати розташування підрозділів роти поблизу важливих об'єктів, населених пунктів, по яких противник може нанести масовані вогневі, ядерні та хімічні удари.

Рис. 8.2.1. Схема розташування батальйону на місці (варіант)

Розташовування підрозділів батальйону в населених пунктах, як правило, здійснюється в умовах суворої зими або тривалої непогоди, якщо немає часу на влаштування укриттів поза населеними пунктами, звільненими від місцевих жителів.

Батальйон у призначеному районі розташовується поротно з таким розрахунком, щоб із початком виходу із району не робити зайвих пересувань. Розмір району для розташування батальйону на місці може бути до **10 кв. км.**

Рота в указаному їй районі розташовується, як правило, уздовж маршруту висування, використовуючи захисні та маскувальні властивості місцевості. Відстань на відкритій місцевості між танками, бойовими машинами піхоти (бронетранспортерами) повинна бути **100-150 м**., а між взводами – **300-400 м**. Площа району розташування роти – до **1 кв. км**.

Разом із механізованими ротами розташовується гранатометний та протитанковий підрозділи батальйону. Зенітний підрозділ займає вогневі позиції в місцях, що забезпечують можливість ведення вогню по літаках, гелікоптерах противника та іншим повітряним цілям.

Підрозділи технічного забезпечення й тилу розміщуються в районі розташування батальйону із врахуванням зручності забезпечення підрозділів.

Розташування підрозділів під лініями електромережі, поблизу газота нафтопроводів не допускається.

До виходу підрозділів батальйону в призначений район організовується його рекогносцировка. У склад рекогносцированої групи, яка висилається старшим командиром, включаються, як правило, один із офіцерів батальйону і по одному офіцеру (прапорщику) або сержанту від кожної роти. Вони уточнюють місця розташування рот, інших штатних і приданих підрозділів, командно-спостережних пунктів, стартові (вогневі) позиції зенітного підрозділу, місця розташування підрозділів технічного забезпечення та тилу, розвідують та позначають під'їзні шляхи, зустрічають свої підрозділи та відводять у призначені місця.

Забороняється робити написи або виставляти покажчики з найменуванням та нумерацією підрозділів та прізвищами їхніх командирів.

Під час розташування підрозділів батальйону в районі, звільненому від противника, командир батальйону заздалегідь організовує ретельну розвідку й очищення району від дрібних груп противника та його розвідувально-сигналізаційних приладів, які залишилися. Виявлені мінні поля, заміновані об'єкти та заражені ділянки місцевості позначаються й охороняються. При необхідності на шляхах руху прокладаються проходи або позначаються об'їзди. При наявності часу проводиться суціль-

на очистка району від мін. Для позначення пунктів і місць, несприятливих у санітарно-епідемічному плані, виставляються відповідні знаки.

Зупинка колон підрозділів на дорогах в очікуванні розташування у відведеному районі не допускається. У районі розташування батальйону поблизу машин особовий склад обладнує відкриті або перекриті щілини, а при наявності часу влаштовує бліндажі та сховища. Для озброєння й техніки, зенітних та чергових вогневих засобів, підрозділів на позиціях охорони, а також для ракет, боєприпасів, пального та інших матеріальних засобів обладнуються окопи та укриття. Місця розташування підрозділів, озброєння та техніки, позиції охорони та чергових вогневих засобів, сліди від машин ретельно маскуються.

У населених пунктах підрозділи розташовуються ближче до околиць. Як укриття використовуються підвальні приміщення будівель, місцеві сховища та інші міцні спорудження.

Радіо- і тепло-випромінюючі об'єкти маскуються спеціальними покриттями (екранами), поблизу них обладнуються хибні об'єкти (теплові пастки). У районі розташування та на підступах до нього розгортаються й підготовляються шляхи для виходу підрозділів з нього та маневру під час відбиття нападу противника.

Підрозділи в районі розташування повинні знаходитися в постійній готовності до відбиття нападу наземного та повітряного противника, знищення його повітряних десантів та диверсійно-розвідувальних груп.

Організовуючи боротьбу з повітряним десантом, командир батальйону повинен визначити місця, найбільш зручні для висадки десанту противника, встановити за ними постійне спостереження та підготувати маневр підрозділами.

Зміна району розташування батальйону проводиться за вказівкою старшого командира. У випадку раптового застосування противником зброї масового ураження, високоточної запалювальної зброї або систем дистанційного мінування й при відсутності можливості своєчасно доповісти старшому командиру зміна району може проводитися за рішенням командира батальйону.

Для виходу батальйону з району, який підлягав дистанційному мінуванню, групою розмінування за допомогою комплекту розмінування, шляхом розстрілювання мін та іншими способами прокладається прохід. Бойові машини виходять до проходу самостійно, використовуючи свої комплекти розмінування, об'їжджаючи або розстрілюючи виявлені міни.

У батальйоні організовується безпосередня охорона, яка здійснюється патрульними, які несуть службу шляхом обходу розташування роти, і постійним чергуванням спостерігачів на командно-спостережному пункті батальйону. Крім того, для охорони особового складу, озброєння й техніки призначається добовий наряд.

Установлюється зв'язок між командно-спостережними пунктами, оповіщення про повітряного та наземного противників, безпосередньої загрози й початку застосування зброї масового ураження, радіоактивної, хімічної й біологічної зброї. При цьому обмежується пересування особового складу й техніки, а також проводяться заходи щодо маскування району розташування підрозділів.

Сторожова охорона батальйону здійснюється сторожовими постами в складі відділення (танка), які виставляються при необхідності на загрозливі напрямки на віддаленні до **1500 м**, на прихованих підступах – секретами в складі **2-3 особи**, які виставляються на відстанях до **400 м** від району розташування батальйону, а в межах району розташування – безпосередньою охороною, яка включає парні патрулі й постійне чергування спостерігачів на КСП батальйону. Крім того, у батальйоні призначається черговий підрозділ, звичайно в складі взводу. Він розташовується у вказаному командиром місці й знаходиться в постійній готовності до знищення диверсійно-розвідувальних груп противника й до виконання інших несподівано виникаючих бойових завдань, а також для гасіння пожеж у районі розташування й поблизу від нього.

З отриманням завдання на розташування на місці командир батальйону усвідомлює його та оцінює обстановку.

Під час усвідомлення отриманого завдання командир батальйону повинен зрозуміти мету зосередження та розташування в зазначеному районі, місце батальйону під час розташування на місці та можливий характер подальших дій, завдання сусідів та порядок організації взаємодії з ними, а також час готовності до виконання завдання.

Під час оцінки противника визначається його віддаленість, можливість нападу та нанесення ударів зброєю масового ураження, авіацією, артилерією, іншими засобами ураження. На цій підставі робляться висновки про місце, озброєння та склад сторожової охорони, про заходи щодо маскування, захисту від зброї масового ураження, протиповітряної оборони, інженерного обладнання району, а також щодо ведення розвідки та охорони під час висування в район розташування.

Оцінюючи свої підрозділи, командир батальйону враховує їх склад, положення та здійснює вибір розміру району розташування, розраховує їх можливості щодо виходу із районів, що займаються, та готує підрозділи до зайняття районів розташування.

Під час оцінки сусідів ураховуються їх місця розташування стосовно району розташування батальйону та можливий варіант взаємодії з ними в питаннях організації сторожової охорони.

Оцінюючи місцевість, командир батальйону визначає її вплив на вимоги до розташування підрозділів на місці та з урахуванням цього визначає місце (район) та порядок розташування підрозділів, пунктів управління. При цьому визначається порядок використання захисних властивостей місцевості у випадку застосування противником ядерної, хімічної та біологічної зброї. Відповідно до цього визначаються заходи щодо інженерного обладнання району. На основі вивчення маршрутів (доріг) робиться прохід до призначеного району.

Під час оцінювання радіаційної, хімічної та біологічної обстановки визначається можливість найбільш безпечного розташування особового складу та техніки щодо вражаючих факторів.

У рішенні щодо розташування на місці командир батальйону визначає:

⇒ місця розміщення підрозділів та час їх зайняття;

⇒ запасні місця та порядок виходу до них;

⇒ склад безпосередньої охорони;

⇒ заходи щодо захисту від зброї масового ураження, забезпечення бойової готовності, відбиття раптового нападу противника, інженерного обладнання районів (основного та запасного);

⇒ місця пунктів управління підрозділів батальйону.

На основі прийнятого рішення командир батальйону ставить завдання командирам підрозділів у формі бойового наказу.

Під час постановки завдань на розташування командир батальйону в **бойовому наказі вказує**:

⇒ механізованим підрозділам батальйону, протитанковому підрозділу – основні та запасні місця розташування, порядок їх зайняття та інженерного обладнання;

⇒ охороні – склад, позицію або маршрут патрулювання, час зайняття або початку патрулювання, завдання, порядок відкриття та ведення вогню, підтримання зв'язку й доповіді про противника, порядок зміни, пропуск і відзив;

⇒ зенітному підрозділу – вогневі позиції, завдання, час і рівень готовності;

⇒ черговому підрозділу – склад, до яких дій бути готовим, район розташування й сигнали виклику.

Під час організації всебічного забезпечення командир батальйону передбачає заходи на випадок відбиття нападу наземного противника. Із цією метою механізованим ротам та протитанковому підрозділу він указує рубежі розгортання та завдання, порядок їх підготовки та виходу на них, можливий маневр вогнем та підрозділами батальйону. Для відбиття нападу повітряного противника командир батальйону визначає, які мати чергові вогневі засоби в підрозділах, та вказує порядок ведення вогню.

Після постановки завдань та організації всебічного забезпечення командир батальйону здійснює контроль за інженерним обладнанням району розташування, технічним обслуговуванням озброєння, техніки, поновленням підрозділів ракетами, боєприпасами та іншими матеріальними засобами й підтриманням високої бойової готовності підрозділів.

Розташування батальйону в особливих умовах

У горах батальйон розташовується в місцях, які забезпечують швидкий вихід на дорогу або розгортання для відбиття нападу противника. Не допускається розташування в районах, де можливі обвали, снігові лавини, повені та селеві потоки. Для укриття особового складу, озброєння й техніки використовуються складки місцевості, тунелі, гірські вирубки, печери.

У лісі батальйон розташовується вздовж доріг та просік. У випадку виникнення лісової пожежі підготовляються шляхи виходу на запасні райони. Рятувальні роботи та гасіння пожежі здійснюється черговим підрозділом, а при необхідності й додатково виділеним особовим складом.

У пустелі батальйон (рота) розташовуються звичайно в оазисах і на місцевості, яка має міжрядні пониження, бархани, піщані горби, зарослі саксаулу та інші природні укриття, при можливості поблизу ариків та інших джерел води.

Узимку для розташування батальйону вибираються райони, які захищені від вітру. Особливу увагу приділяють підтримуванню в проїжджому стані доріг для виходу із району розташування. Для обігріву особового складу обладнуються утеплені та опалювані укриття. Двигуни машин при необхідності періодично прогріваються. При цьому вживаються заходи для запобігання отруєння особового складу відпрацьованими газами, переохолодження та обмороження.

Батальйон у сторожовій охороні. Порядок і зміст роботи командира батальйону, який призначений у сторожову охорону

Батальйон під час розташування на місці охороняється безпосередньою охороною.

Сторожова охорона здійснюється, як правило, сторожовими загонами в складі посиленої роти та сторожовими заставами в складі посиленого взводу. Іноді на важливий напрямок у сторожовий загін може бути призначений і батальйон, у цьому випадку в сторожову заставу від сторожового загону може призначатися посилена рота.

Сторожовому загону (заставі) указуються рубіж оборони та смуга охорони й ведення розвідки. Смуга охорони по фронту може досягати: для батальйону – **10 км**., для роти – **5 км**., для взводу – **2 км**.

Віддалення сторожової охорони від частин (підрозділів), які охороняються, повинне забезпечувати проведення ними маневру, організований вступ у бій і залежно від складу охорони може бути **5-15 км.**

Батальйон (рота), який призначений у сторожовий загін, займає й підготовляє для оборони вказаний йому рубіж, прикриваючи сторожовими заставами найбільш важливі напрямки. Рубіж, який займає сторожовий загін (застава), повинен бути зручним для оборони, забезпечувати хороший огляд у бік противника та обладнується в інженерному плані.

У смузі охорони сторожовий загін (застава) підготовляє основні, а при наявності часу й запасні позиції. Проміжки між сторожовими заставами й танконебезпечні напрямки повинні знаходитися під постійним наглядом і прикриватися вогнем артилерії та інших вогневих засобів. За вказівкою командира сторожового загону між сторожовими заставами організовується патрулювання, уперед і в бік від сторожових застав можуть виставлятися сторожові пости, а на приховані підступи – секрети.

Резерв командира роти розташовується в глибині оборони в готовності до маневру на загрозливий напрямок.

Для ведення розвідки перед фронтом і на флангах командир батальйону організовує спостереження та висилає розвідувальний (бойовий розвідувальний) дозор та дозорні відділення (танки).

Робота командира батальйону (роти), призначеного в сторожову охорону, щодо організації сторожової охорони значною мірою відповідає порядку роботи командира мб щодо організації оборони в умовах відсутності зіткнення із противником.

Командир батальйону (роти), призначеного в сторожову охорону, одержавши завдання, усвідомлює його, оцінює обстановку, по карті приймає рішення, доводить завдання до підлеглих, приховано виводить батальйон (роту) в район вказаного рубежу, організовує спостереження та охорону, проводить рекогносцировку, уточнює рішення, віддає бойовий наказ та організовує зайняття вказаного рубежу.

Під час постановки завдань командир роти в **бойовому наказі** вказує:

⇒ сторожовим заставам – засоби посилення, смугу охорони, позиції та ступінь їхнього інженерного обладнання, де виставити сторожові пости, патрульних та секрети, рубіж, до якого вести розвідку, і порядок дій під час відбиття нападу противника;

⇒ резерву – район розташування, до яких дій бути готовим;

⇒ підрозділам артилерії – вогневі позиції і завдання щодо підтримки бою сторожових застав;

⇒ зенітному підрозділу – стартові (вогневі) позиції, завдання, час і рівень готовності, а механізованим (танковим) підрозділам – порядок ведення вогню по повітряних цілях противника.

У шостому пункті бойового наказу, крім часу готовності до виконання завдання, командир роти вказує: час заняття позиції, готовності системи вогню, черговість і терміни інженерного обладнання позицій.

Після віддання бойового наказу командир батальйону (роти) організовує взаємодію, дає вказівки щодо всебічного забезпечення бою та захисту від високоточної зброї, визначає порядок підтримання зв'язку з підрозділами, а командирам сторожових застав та підрозділів, призначених для ведення розвідки, крім того, доводить і відзив.

Завдання сторожовим заставам, приданим засобам посилення, а також місця спостерігачів, постів, пунктів позначення уточнюються безпосередньо на місцевості під час рекогносцировки.

З одержанням даних про появу противника або застосування ним високоточної зброї, систем дистанційного мінування командир роти доповідає про це командиру, який вислав охорону, та інформує сусідів.

Дрібні групи противника, які намагаються проникнути до підрозділів, що охороняються, сторожовий загін (застава) захоплює в полон або знищує. Під час наступу переважаючих сил противника батальйон (рота) стійко утримує рубіж, який займає, і забезпечує розгортання та вступ у бій військ, які охороняє. У випадку висадки в смузі охорони повітряного десанту противника командир роти доповідає про це командиру, який вислав охорону, та вживає заходів щодо знищення десанту.

Питання для контролю та самоконтролю знань

Пересування підрозділів

1. Поняття маршу, умови й варіанти здійснення маршу.
2. Маршеві можливості батальйону.
3. Побудова похідного порядку батальйону.
4. Похідна колона механізованого батальйону (варіант).
5. Зміст рішення командира батальйону на марш.
6. Завдання підлеглим та приданим підрозділам на марш.
7. Принципи управління військами на марші.

Розташування батальйону на місці

8. Основи розташування батальйону на місці.
9. Схема розташування батальйону на місці (варіант).
10. Зміст рішення командира батальйону щодо розташування підрозділів батальйону на місці.
11. Зміст бойового наказу на розташування батальйону.
12. Батальйон у сторожовій охороні. Порядок і зміст роботи командира батальйону, який призначений у сторожову охорону.

13. Зміст бойового наказу батальйону у сторожовій охороні.
14. Робота командир батальйону (роти) після віддання бойового наказу.

Тестові питання для самооцінювання

1. Похідна охорона батальйону призначена:

а) для забезпечення безперешкодного руху головних сил, забезпечення вигідних умов для вступу в бій, а також виконання завдань ведення розвідки;

б) для забезпечення безперешкодного руху головних сил, виключення раптового нападу противника, забезпечення вигідних умов для вступу в бій, а також недопущення проникнення до них наземної розвідки противника та виконання завдань ведення розвідки;

в) для забезпечення безперешкодного руху головних сил, недопущення проникнення до них наземної розвідки противника й виконання завдань ведення розвідки;

г) для забезпечення безперешкодного руху головних сил, виключення раптового нападу противника, забезпечення вигідних умов для вступу в бій, а також ведення розвідки;

д) для забезпечення безперешкодного руху головних сил, виключення раптового нападу противника, забезпечення вигідних умов для вступу в бій, а також виконання завдань ведення розвідки.

2. Похідний порядок батальйону містить наступні елементи:

а) передовий загін; похідну охорону; загони забезпечення руху; головні сили; підрозділи технічного забезпечення та тилу;

б) передовий загін; похідну охорону; загони забезпечення руху; головні сили;

в) передовий загін; загони забезпечення руху; головні сили; підрозділи технічного забезпечення та тилу.;

г) станції завантаження та вивантаження, район збору;

д) передовий загін; похідну охорону; загони забезпечення руху; головні сили; підрозділи тилу.

3. Що повинен забезпечувати район розташування батальйону (роти) на місці:

а) захист підрозділів від ЗМУ та ВТЗ;

б) потайне розміщення, розосередження, швидкий маневр, сприятливі умови в санітарно-епідемічному плані;

в) розосередження та приховане їх розміщення, швидкий збір і проведення маневру, зручність розміщення та відпочинку особового складу, сприятливі умови в санітарно-епідемічному плані;

г) захист підрозділів від ЗМУ, ВТЗ, потайне їх розміщення, зручність розташування;

д) швидкий збір і проведення маневру, захист підрозділів від ЗМУ, ВТЗ, зручність розміщення та відпочинку особового складу.

4. Відстань на відкритій місцевості між танками, БМП (БТР) при розташуванні на місці.

а) 10-20 м;

б) залежно від швидкості руху техніки;

в) 25-50 м;

г) 50-100 м;

д) 100-150 м.

5. Що вказує командир батальйону (роти) у бойовому наказі на розташування штатним та доданим підрозділам ?

а) основні та запасні райони (місця) розташування, порядок їхнього зайняття та інженерного обладнання;

б) маршрути висування, основні та запасні райони (місця) розташування, до яких дій бути готовим;

в) основні та запасні райони (місця) розташування, основні питання взаємодії, порядок відкриття та ведення вогню;

г) маршрути висування, основні та запасні райони розташування, порядок їх зайняття та інженерного обладнання;

д) основні та запасні райони розташування, порядок відкриття вогню та інженерного обладнання.

РОЗДІЛ 9

ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ І БОЙОВА ТЕХНІКА РОДІВ ВІЙСЬК СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Артилерія як рід військ являє собою артилерійські з'єднання, частини, підрозділи, що входять до складу загальновійськового об'єднання, з'єднання, підрозділу.

Артилерійські з'єднання, частини та підрозділи самохідних гаубичних артилерійських установок 2А64 "Мста-С" калібру 152-мм, реактивних систем залпового вогню "Ураган" калібру 220-мм, "Смерч" калібру 300-мм входять до складу загальновійськового об'єднання.

Підрозділи самохідних гаубичних артилерійських установок 2С1 "Гвоздика" калібру 122-мм, 2С3 "Акація" калібру 152-мм, реактивних систем залпового вогню калібру 122-мм БМ-21 "Град" входять до складу механізованих (танкових) з'єднань.

Основу протитанкових засобів складають:

⇒ в об'єднанні – підрозділи протитанкових ракетних комплексів (ПТРК) типу 9К149 "Штурм-С" калібру 130-мм;

⇒ у з'єднанні – підрозділи протитанкових ракетних комплексів (ПТРК) типу 9К148 "Конкурс" калібру 135-мм, протитанкових гармат МТ-12 "Рапіра" калібру 100-мм.

Як вид зброї (сукупність предметів озброєння) артилерія включає: гаубиці, гармати, міномети, бойові машини (пускові установки) протитанкових, керованих ракет (ПТКР) й реактивної артилерії; артилерійські боєприпаси; транспортні засоби (гусенична, колісна база для розміщення зброї, гусеничні, колісні тягачі); прилади управління вогнем; засоби розвідки й забезпечення стрільби.

Довжина ствола, яка виражається у калібрах, покладається в основу класифікації ствольної артилерії. Гаубиці мають довжину ствола 15-30, гаубиці-гармати – 30-40, гармати-гаубиці – 40-50, протитанкові гармати – 50-60, міномети – 5-15 калібрів.

Реактивна артилерія розрізняється за калібром реактивних снарядів бойової машини (пускової установки): бойові машини реактивної артилерії малого (до 200-мм), середнього (від 200-мм до 300-мм), великого (від 300-мм і більше) калібру.

Важливою умовою успішних бойових дій Сухопутних військ є їх надійне прикриття від ударів противника з повітря. Прикриття з повітря механізованих (танкових) підрозділів на полі бою здійснюється: підрозділами зенітних гарматно-ракетних комплексів ЗГРК "Тунгуска", переносних зенітно-ракетних комплексів ПЗРК "Ігла" механізованого (танкового) з'єднання.

9.1. ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ ГАУБИЧНОГО САМОХІДНО-АРТИЛЕРІЙСЬКОГО ДИВІЗІОНУ 2С1

Дивізіон складається з управління, штабу, трьох гаубичних самохідно-артилерійських батарей (*гсабатр*), взводу управління (*ву*), взводу матеріального забезпечення (*взмз*), медичного пункту (МП).

Організаційна структура гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону 2С1 приведена на рис.9.1.1., штатна структура управління дивізіону – на рис. 9.1.2., штатна структура штабу – на рис. 9.1.3.

Рис. 9.1.1. Організаційна структура гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону 2С1

Управління:
1. КД – командир дивізіону (підполковник)
2. ЗКД-ГП – заступник командира дивізіону з гуманітарних питань (майор)
3. ЗКД-ОЗ – заступник командира дивізіону з озброєння (майор)
4. Офіцер (з МПЗ)

Рис. 9.1.2. Штатна структура управління гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону 2С1

Штаб:
1. НШ-ПЗ КД – начальник штабу – перший заступник командира дивізіону (майор)
2. НР – начальник розвідки (капітан)
3. НЗ-КВ – начальник зв'язку – командир взводу (ст. лейтенант)
4. І – інструктор (прапорщик)
5. Кр. – кресляр

Рис. 9.1.3. Штатна структура штабу гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону 2С1

Організаційна структура гаубичних самохідно-артилерійських батарей (*гсабатр*) приведена на рис. 9.1.4., де організаційна штатна структура першого гаубичного самохідно-артилерійського взводу (*1гсав*) 2С1 приведена на рис. 9.1.5., другого взводу (*2гсав*) 2С1 – на рис. 9.1.6., взводу управління командира гаубичної самохідної артилерійської батареї (*гсабатр)* 2С1 – на рис. 9.1.7. Організаційна штатна структура взводу управління гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону (*гсадн)* 2С1 приведена на рис. 9.1.8., взводу матеріального забезпечення – на рис. 9.1.9., медичного пункту – на рис. 9.1.10. Самохідна гаубиця (СГ) 2С1 "Гвоздика" в похідному положенні показана на рис. 9.1.11., батарея СГ 2С1 на вогневої позиції – на рис. 9.1.12., тактико-технічні характеристики СГ 2С1 – у табл. 9.1.1., кількість особового складу й озброєння *гсадн* – в табл. 9.1.2.

Рис. 9.1.4. Організаційна структура гаубичних самохідно-артилерійських батарей (*гсабатр*) 2С1

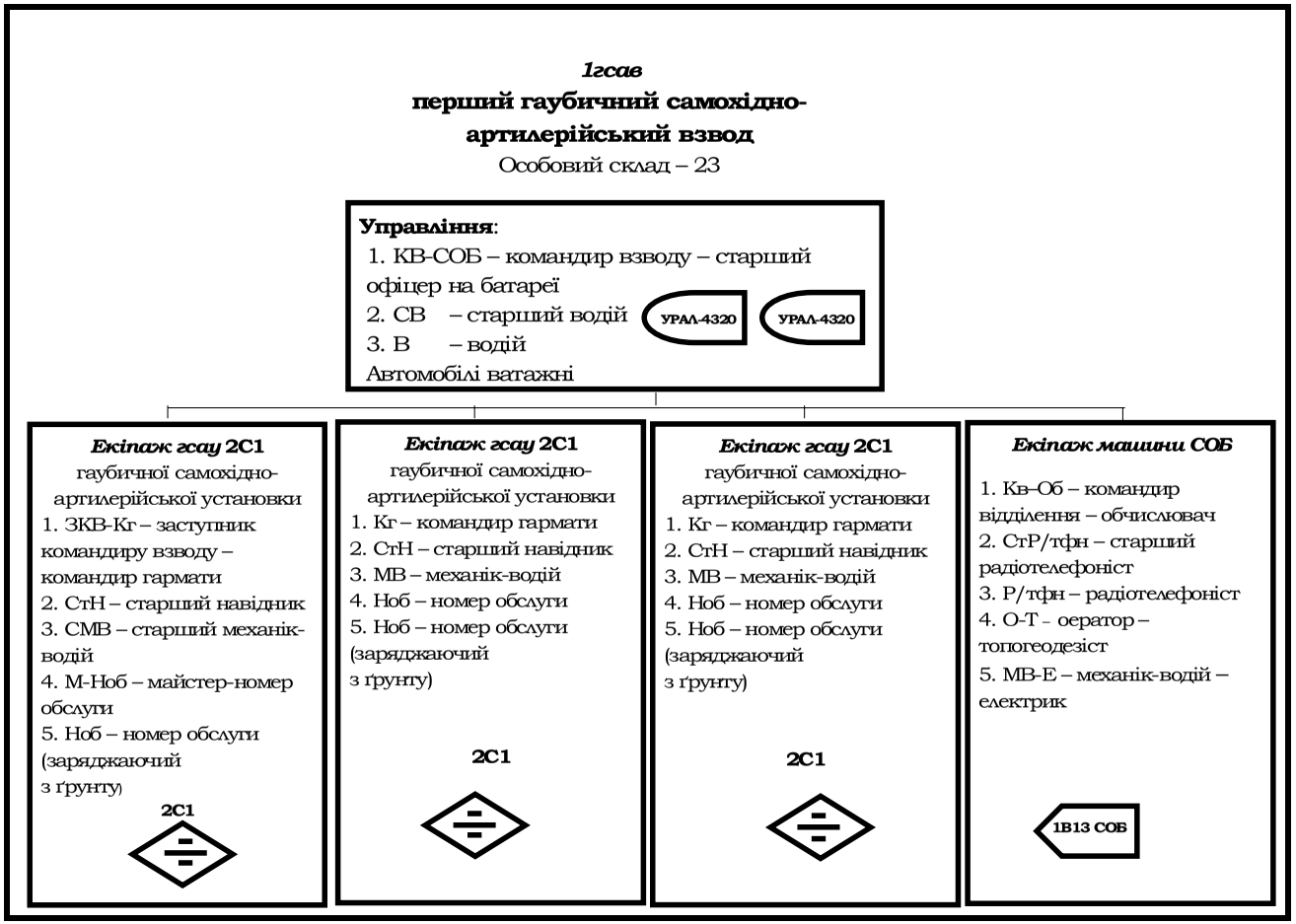

Рис. 9.1.5. Організаційна штатна структура першого гаубичного самохідно-артилерійського взводу (*1гсав*) 2С1

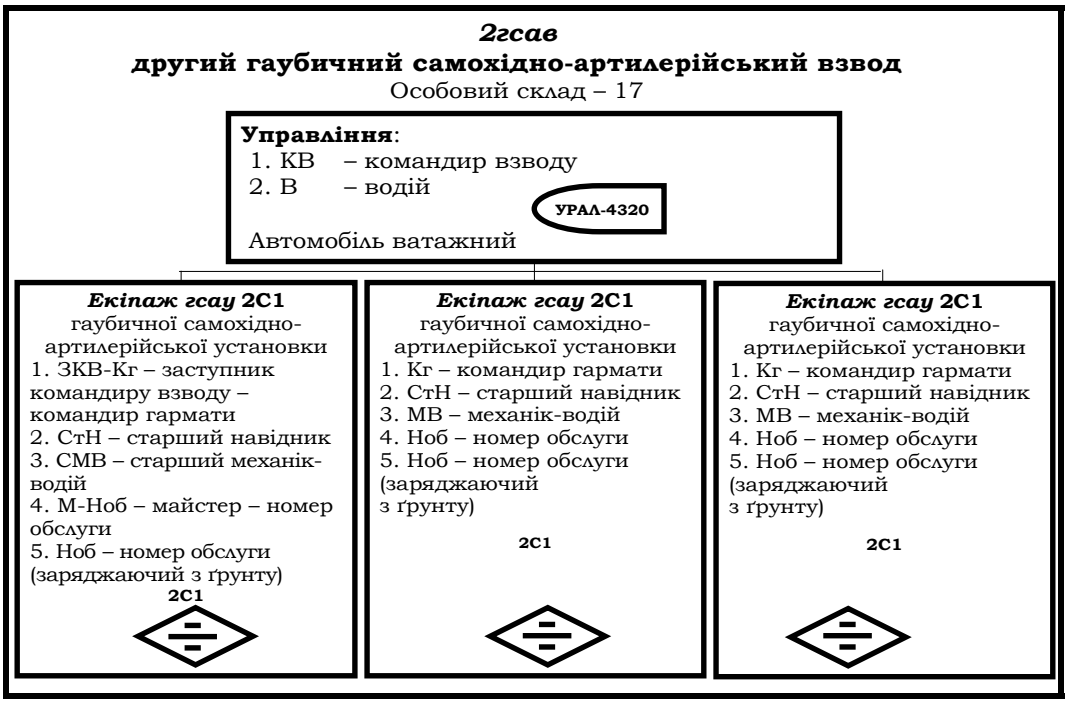

Рис. 9.1.6. Організаційна штатна структура другого гаубичного самохідно-артилерійського взводу (*2гсав*) 2С1

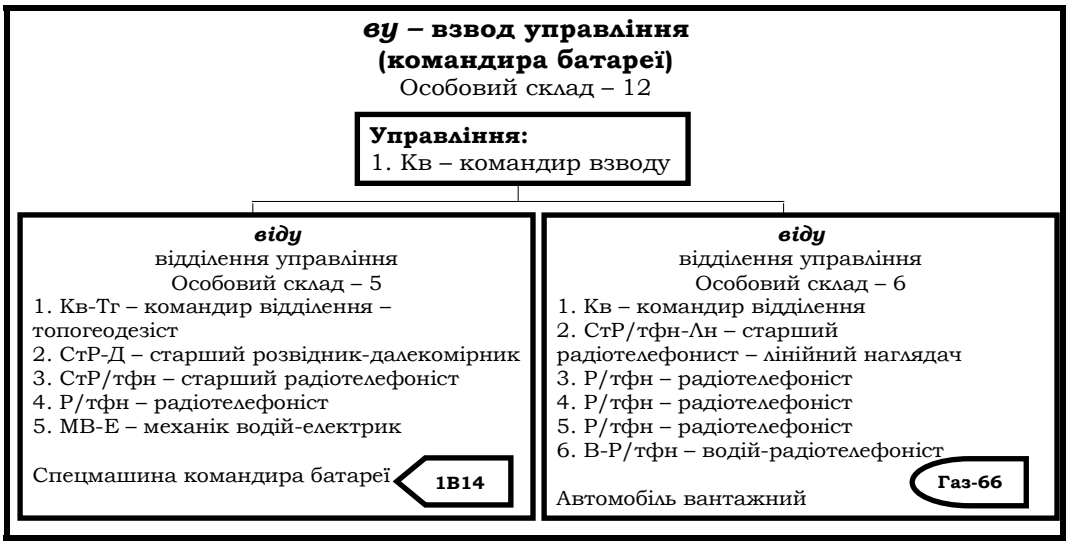

Рис. 9.1.7. Організаційна штатна структура взводу управління командира гаубичної самохідної артилерійської батареї (*гсабатр*) 2С1

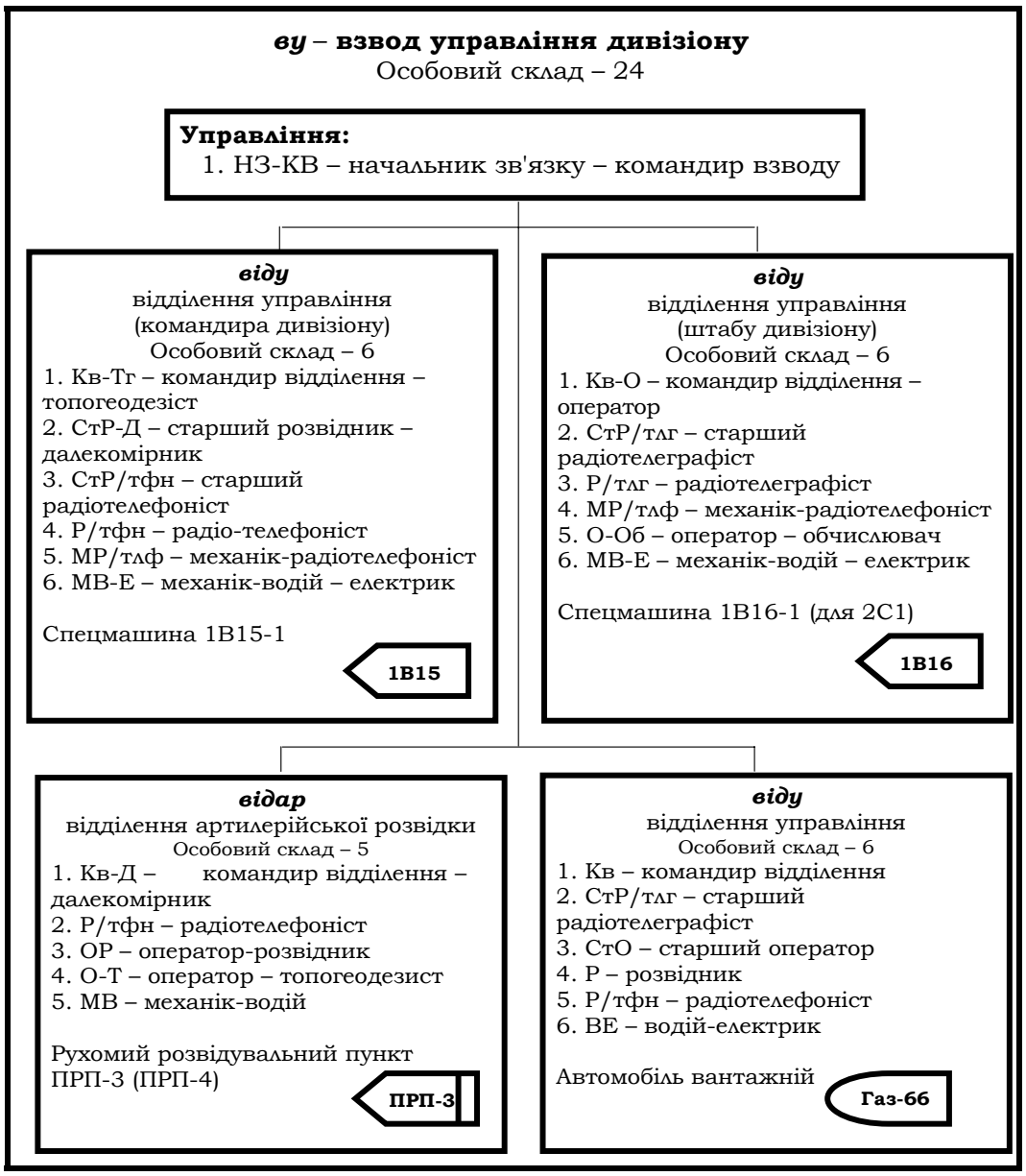

Рис. 9.1.8. Організаційна штатна структура взводу управління гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону (*гсадн)* 2С1

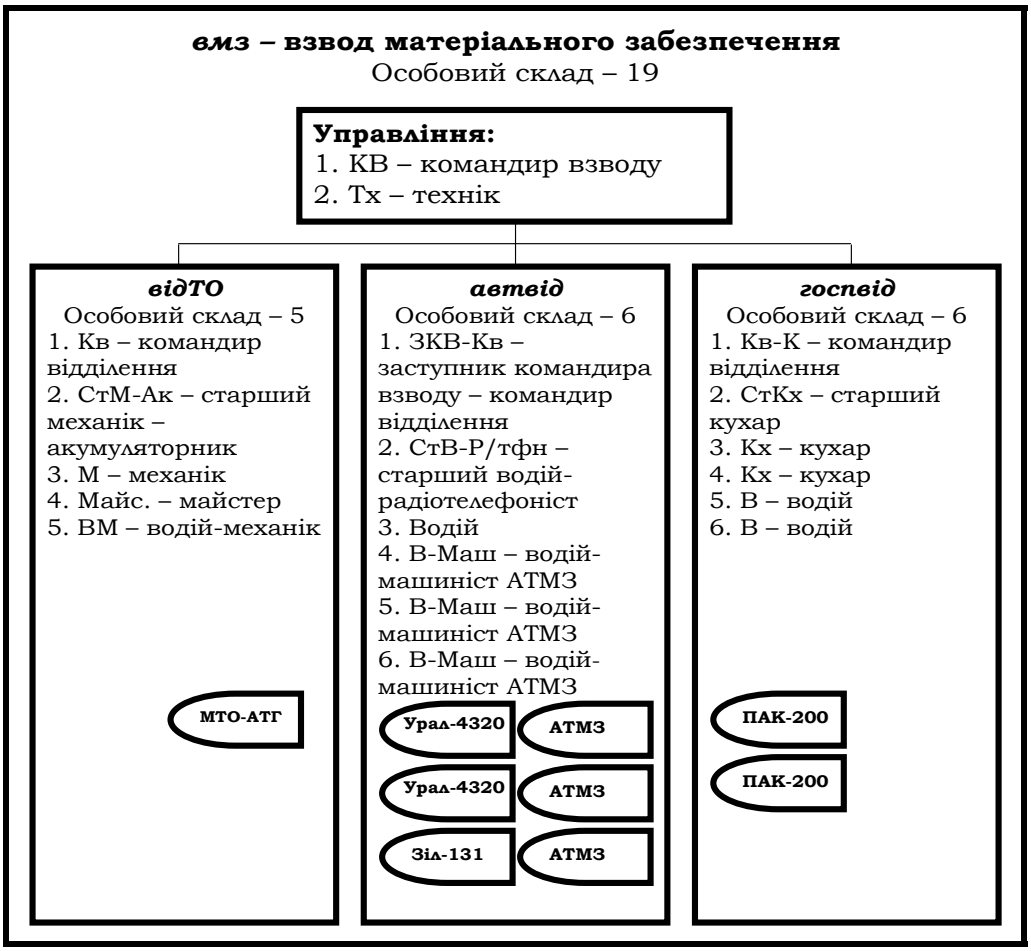

Рис. 9.1.9. Організаційна штатна структура взводу матеріального забезпечення гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону (*гсадн)* 2С1

Рис. 9.1.10. Організаційна штатна структура медичного пункту гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону (*гсадн)* 2С1

Рис. 9.1.11. Самохідна гаубиця (СГ) 2С1 "Гвоздика" у похідному положенні

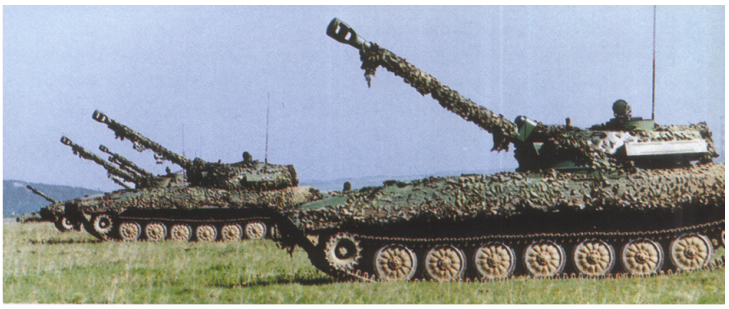

Рис. 9.1.12. Батарея СГ 2С1 на вогневій позиції

Таблиця 9.1.1

Тактико-технічні характеристики самохідної гаубиці (СГ) 2С1

№ з/п	Основні ТТХ самохідної гаубиці (СГ) 2С1 "Гвоздика" калібру 122-мм.	Значення параметрів
1	Максимальна далекість стрільби, м (індекс снаряду)	15200 (ОФ24)
2	Початкова швидкість ОФС, м/с	686
3	Далекість прямого пострілу, м	780
4	Маса ОФС, кг	21.76
5	Кути горизонтального наведення (ГН), град	360
6	Кути вертикального наведення (ВН), град	-3…+70
7	Маса гармати в бойовому положенні, кг	15700
8	Практична швидкострільність, пострілів/хв	4…6
9	Час переводу з похідного положення в бойове, хв	до 2.0
10	Боєкомплект пострілів, шт.	80
11	Рухомий комплект пострілів, шт.	40
12	Номенклатура боєприпасів	ОФ, К, А, Ш, Д, С
13	Екіпаж/обслуга, осіб	5
14	База	МТЛБ
15	Найбільша швидкість по шосе, км	60
16	Запас ходу по шосе, км	500
17	Рік прийняття на озброєння	1970

Таблиця 9.1.2

Кількість особового складу і озброєння гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону 2С1

Особовий склад та озброєння	Управління, штаб *гсадн* (гаубичного самохідно-артилер. дивізіону)	*1гсабат* (гаубична самохідно-артилер.батарея)	*2гсабат* (гаубична самохідно-артилер. батарея)	*3гсабат* (гаубична самохідно-артилер.батарея)	*ву* (взвод управління *гсадн*)	*взмз* (взвод мат. забезпеч.)	*МП* (медичний пункт)	Усього у *гсадн* (гаубичному самохідно-артилер. дивізіоні)
Особовий склад, осіб.	9	56	56	56	24	19	4	**224**
Самохідна гаубиця калібру 122-мм. 2С1, шт.								
Рухомий розвідувальний пункт типу ПРП-3 (ПРП-4М)					1			**1**
Спецмашина старшого офіцера на батареї (СОБ) 1В13, шт.		1	1	1				**3**
Спецмашина командира батареї 1В14, шт.		1	1	1				**3**
Спецмашина командира дивізіону 1В15, шт.					1			**1**
Спецмашина штабу дивізіону 1В16, шт.					1			**1**
Машина технічного забезпечення МТО-АТГ (на базі ЗіЛ-131), шт.						1		**1**
Автомобільний ПМ заправник АТМЗ-5-4320, шт.						3		**3**
Автомобілі вантажні УРАЛ-4320, шт.		3	3	3		2		**11**
Автомобіль вантажний ЗіЛ-131, шт.						1		**1**
Автомобіль вантажний Газ-66, шт.		1	1	1	1			**4**
Автомобіль санітарний Уаз-3962, шт.							1	**1**
Польова автомобільна кухня, ПАК-200, шт.						2		**2**

9.2. ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ ГАУБИЧНОГО САМОХІДНО-АРТИЛЕРІЙСЬКОГО ДИВІЗІОНУ 2С3

Дивізіон складається з управління, штабу, трьох гаубичних самохідно-артилерійських батарей (*гсабатр*), взводу управління (*ву*), взводу матеріального забезпечення (*взмз*), медичного пункту (МП).

Організаційна структура гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону 2С3 приведена на рис.9.2.1, штатна структура управління дивізіону – на рис. 9.2.2, штатна структура штабу – на рис. 9.2.3.

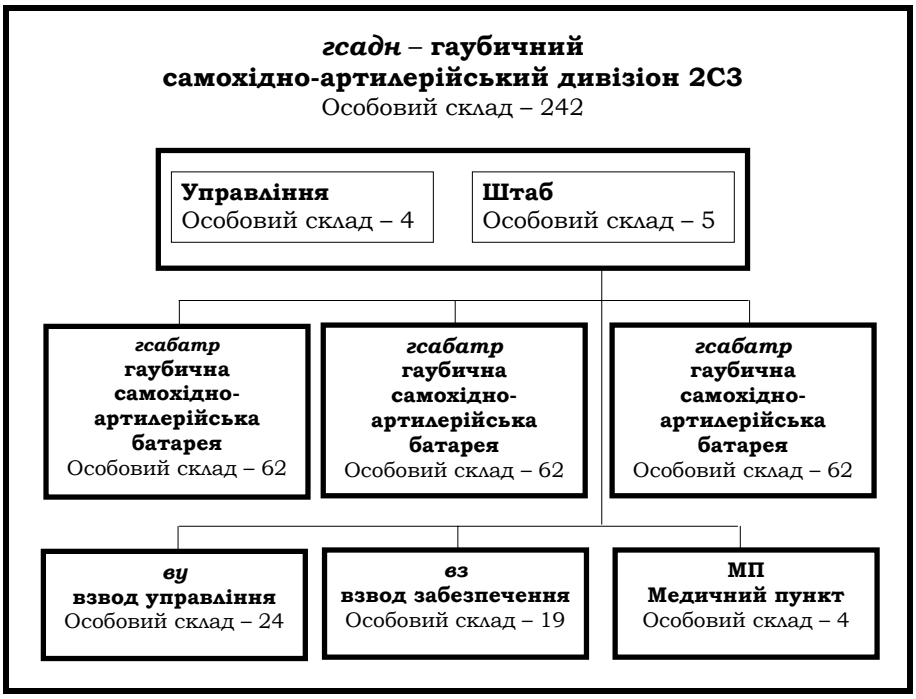

Рис. 9.2.1. Організаційна структура гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону 2С3

Управління:
1. КД – командир дивізіону (підполковник)
2. ЗКД-ГП – заступник командира дивізіону з гуманітарних питань (майор)
3. ЗКД-ОЗ – заступник командира дивізіону з озброєння (майор)
4. Офіцер (з МПЗ)

Рис. 9.2.2. Штатна структура управління гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону 2С3

Штаб:
1. НШ-ПЗ КД – начальник штабу – перший заступник командира дивізіону (майор)
2. НР – начальник розвідки (капітан)
3. НЗ-КВ – начальник зв'язку – командир взводу (ст. лейтенант)
4. І – інструктор (прапорщик)
5. Кр – кресляр

Рис. 9.2.3. Штатна структура штабу гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону 2С3

Організаційна структура гаубичних самохідно-артилерійських батарей (*гсабатр*) приведена на рис. 9.2.4., де організаційна штатна структура першого гаубичного самохідно-артилерійського взводу (*1гсав*) 2С3 приведена на рис. 9.2.5., другого взводу (*2гсав*) 2С3 – на рис. 9.2.6., взводу управління командира гаубичної самохідної артилерійської батареї (*гсабатр)* 2С3 – на рис. 9.2.7. Організаційна штатна структура взводу управління гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону (*гсадн)* 2С3 приведена на рис. 9.2.8., взводу матеріального забезпечення – на рис. 9.2.9., медичного пункту – на рис. 9.2.10. Самохідна гаубиця 2С3 "Акація" показана на рис. 9.2.11., тактико-технічні характеристики 2С3 приведені в табл. 9.2.1., кількість особового складу і озброєння – у табл. 9.2.2.

Рис. 9.2.4. Організаційна структура гаубичних самохідно-артилерійських батарей (*гсабатр*) 2С3

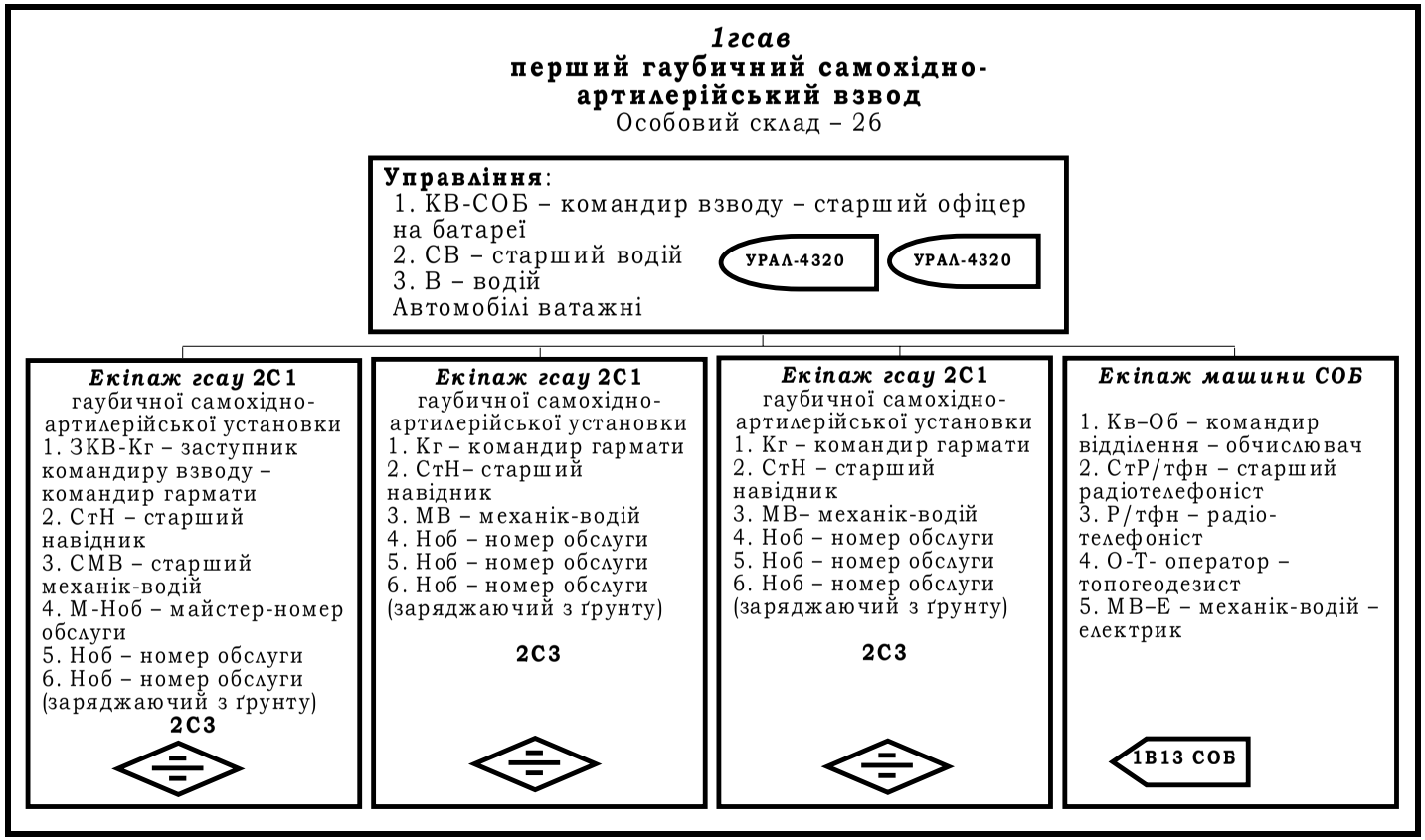

Рис. 9.2.5. Організаційна штатна структура першого гаубичного самохідно-артилерійського взводу (*1гсав*) 2С3

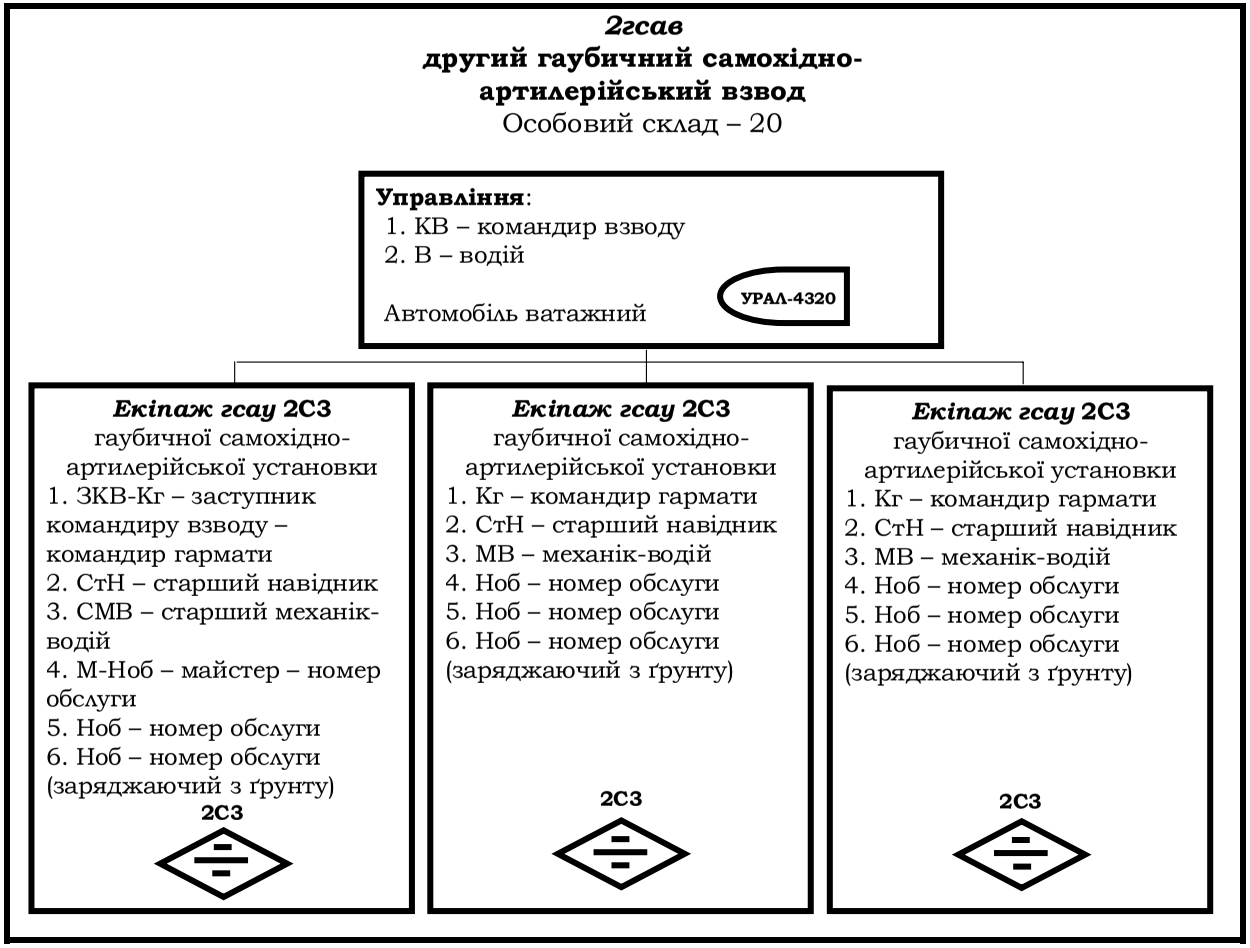

Рис. 9.2.6. Організаційна штатна структура другого гаубичного самохідно-артилерійського взводу (*2гсав*) 2С3

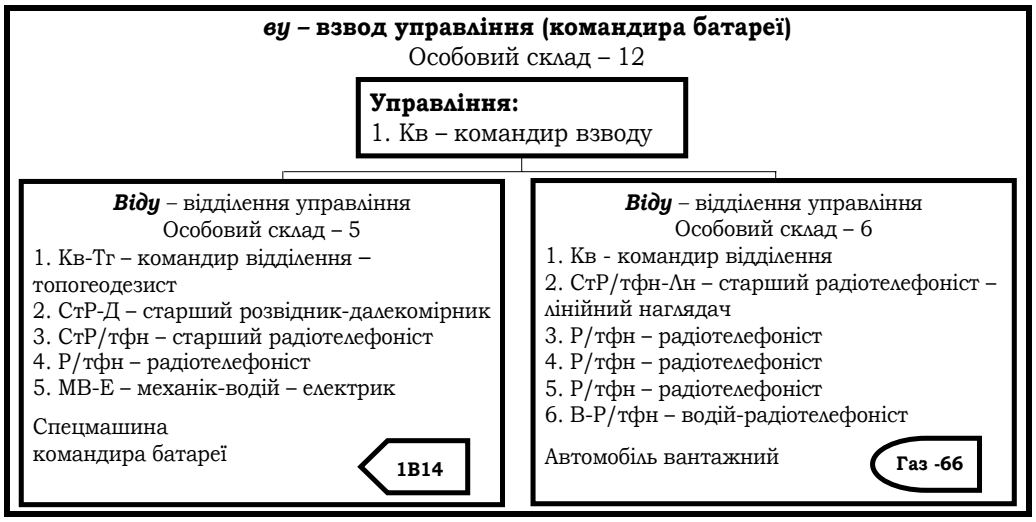

Рис. 9.2.7. Організаційна штатна структура взводу управління командира гаубичної самохідної артилерійської батареї (*гсабатр)* 2С3

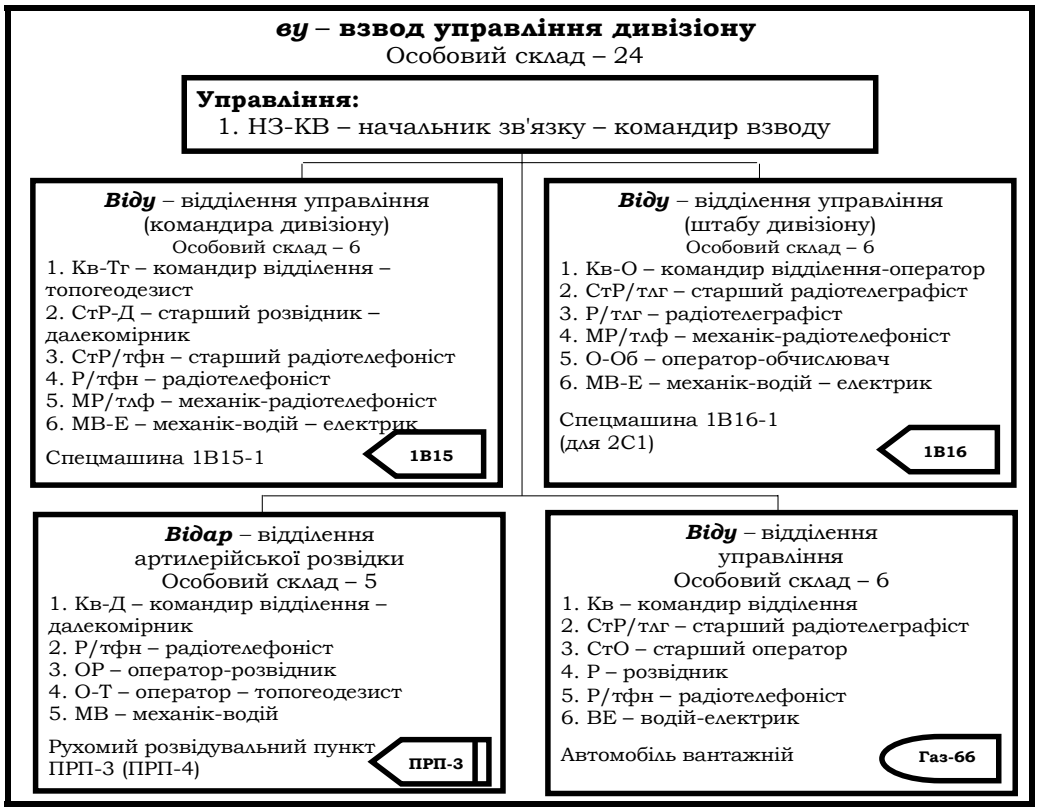

Рис. 9.2.8. Організаційна штатна структура взводу управління гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону (*гсадн)* 2С3

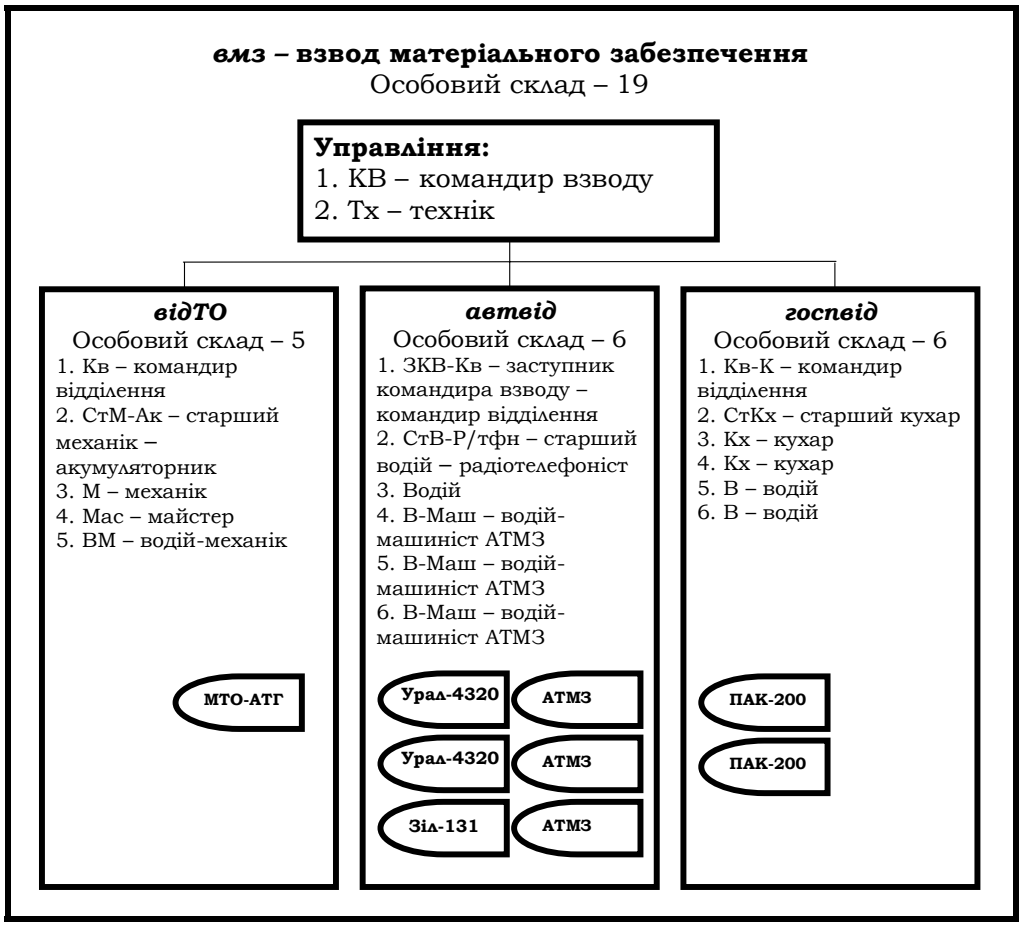

Рис. 9.2.9. Організаційна штатна структура взводу матеріального забезпечення гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону (*гсадн)* 2С3

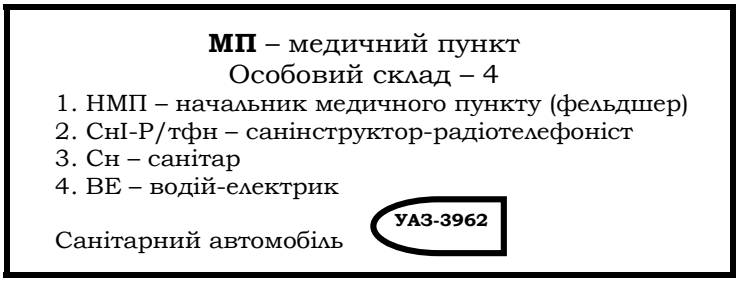

Рис. 9.2.10. Організаційна штатна структура медичного пункту гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону (*гсадн)* 2С3

Рис. 9.2.11. Самохідна гаубиця 2С3 "Акація"

Таблиця 9.2.1

Тактико-технічні характеристики самохідної гаубиці 2С3

№ з/п	Основні ТТХ самохідної гаубиці (СГ) 2С3 "Акація" калібру 152-мм.		Значення параметрів
1	Максимальна далекість стрільби, м (індекс снаряда)	ОФС	17300/(ОФ45)
		АРС	20300/(ОФ61)
2	Початкова швидкість ОФС, м/с		652
3	Далекість прямого пострілу, м		920
4	Маса ОФС, кг		43,56
5	Кути горизонтального наведення (ГН), град		360
6	Кути вертикального наведення (ВН), град		-3…+60
7	Маса гармати в бойовому положенні, кг		275000
8	Практична швидкострільність, пострілів/хв		3…5
9	Час переведення з похідного положення в бойове, хв		1.0
10	Боєкомплект пострілів, шт.		60
11	Рухомий комплект пострілів, шт.		46
12	Номенклатура боєприпасів		ОФ, К, Ш, С
13	Екіпаж/обслуга, осіб		6
14	База		СУ-100П
15	Найбільша швидкість по шосе, км		60
16	Запас ходу по шосе, км		500
17	Додаткове озброєння		ПКТ калібру 7,62-мм
18	Рік прийняття на озброєння		1975

Таблиця 9.2.2

Кількість особового складу та озброєння гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону 2С3

Особовий склад та озброєння	Управління, штаб *гсадн* (гаубичного самохідно-артилер. дивізіону)	*1гсабатр* (гаубична самохідно-артилер. батарея)	*2гсабатр* (гаубична самохідно-артилер. батарея)	*3гсабатр* (гаубична самохідно-артилер. батарея)	*Ву* (взвод управління *гсадн*)	*Вмз* (взвод мат. забезпеч.)	*МП* (медичний пункт)	Усього у *гсадн* (гаубичному самохідно-артилер. дивізіоні)
Особовий склад, осіб.	9	62	62	62	24	19	4	**242**
Самохідна гаубиця калібру 152-мм. 2С3, шт.								
Рухомий розвідувальний пункт типу ПРП-3 (ПРП-4М)					1			**1**
Спецмашина старшого офіцера на батареї (СОБ) 1В13, шт.		1	1	1				**3**
Спецмашина командира батареї 1В14, шт.		1	1	1				**3**
Спецмашина командира дивізіону 1В15, шт.					1			**1**
Спецмашина штабу дивізіону 1В16, шт.					1			**1**
Машина технічного забезпечення МТО-АТГ (на базі ЗіЛ-131), шт.						1		**1**
Автомобільний паливо-мастилозаправник АТМЗ-5-4320, шт.						3		**3**
Автомобіль вантажний УРАЛ-4320, шт.		3	3	3		2		**11**
Автомобіль вантажний ЗіЛ-131, шт.						1		**1**
Автомобіль вантажний Газ-66, шт.		1	1	1	1			**4**
Автомобіль санітарний Уаз-3962, шт.							1	**1**
Польова автомобільна кухня, ПАК-200, шт.						2		**2**

9.3. ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ РЕАКТИВНОГО АРТИЛЕРІЙСЬКОГО ДИВІЗІОНУ (БМ-21) 9К51 "ГРАД"

Дивізіон складається з управління, штабу, трьох реактивних артилерійських батарей (*реабатр*), взводу управління (*ву*), взводу матеріального забезпечення (*вмз*), медичного пункту (МП).

Організаційна структура реактивного артилерійського дивізіону (БМ-21) 9К51 "Град" приведена на рис. 9.3.1., штатна структура управління дивізіону – на рис. 9.3.2., штатна структура штабу – на рис. 9.3.3.

Організаційна структура реактивних артилерійських батарей (*реабатр*) БМ-21 9К51 "Град" приведена на рис. 9.3.4., де організаційна штатна структура першого реактивно-артилерійського взводу (*1реав*) БМ-21 9К51 "Град" приведена на рис. 9.3.5., другого реактивно-артилерійського взводу (*2реав*) – на рис. 9.3.6., взводу управління командира реактивної артилерійської батареї (*реабатр*) БМ-21 – на рис. 9.3.7.

Рис. 9.3.1. Організаційна структура реактивного артилерійського дивізіону БМ-21 9К52 "Град"

Управління:
1. КД – командир дивізіону (підполковник)
2. ЗКД-ГП – заступник командира дивізіону з гуманітарних питань (майор)
3. ЗКД-ОЗ – заступник командира дивізіону з озброєння (майор)
4. Офіцер (з МПЗ)

Рис. 9.3.2. Штатна структура управління реактивного артилерійського дивізіону БМ-21 9К52 "Град"

Штаб:
1. НШ-ПЗ КД – начальник штабу – перший заступник командира дивізіону (майор)
2. НР – начальник розвідки (капітан)
3. НЗ-КВ – начальник зв'язку – командир взводу (ст. лейтенант)
4. І – інструктор (прапорщик)
5. Кр – кресляр

Рис. 9.3.3. Штатна структура штабу реактивного артилерійського дивізіону БМ-21 9К52 "Град"

Рис. 9.3.4. Організаційна структура реактивних артилерійських батарей (*реабатр*) БМ-21 9К51 "Град"

Організаційна штатна структура взводу управління реактивного артилерійського дивізіону (*реадн*) БМ-21 9К51 "Град" приведена на рис. 9.3.8., взводу матеріального забезпечення – на рис. 9.3.9., медичного пункту – на рис. 9.3.10.

Реактивна артилерійська установка БМ-21 9К51 "Град" на рис. 9.3.11., тактико-технічні характеристики БМ-21 9К51 "Град" приведені в табл. 9.3.1., кількість особового складу і озброєння – у табл. 9.3.2.

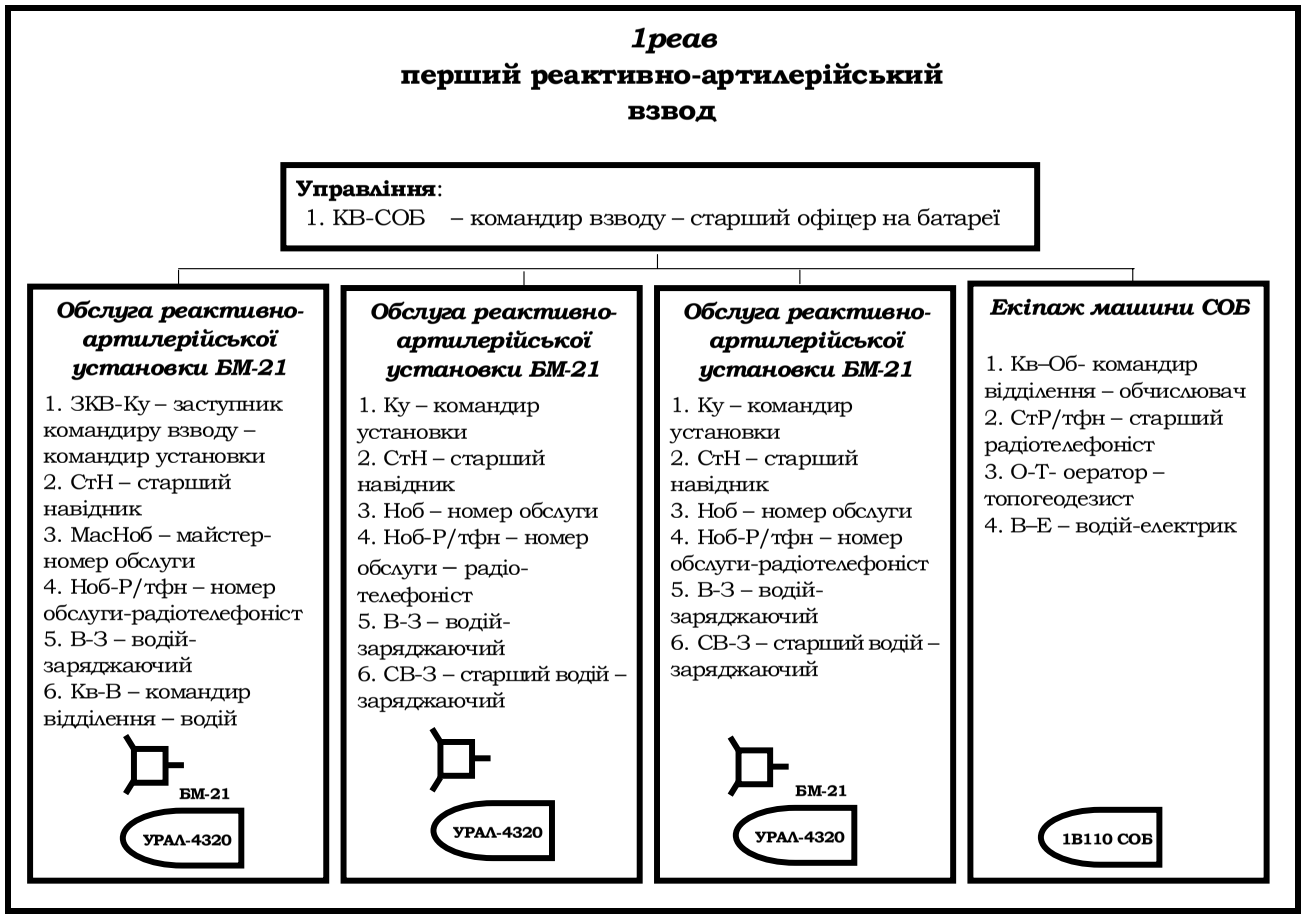

Рис. 9.3.5. Організаційна штатна структура першого реактивно-артилерійського взводу (*1реав*) БМ-21 9К51 "Град"

Рис. 9.3.6. Організаційна штатна структура другого реактивно-артилерійського взводу (*2реав*) БМ-21 9К51 "Град"

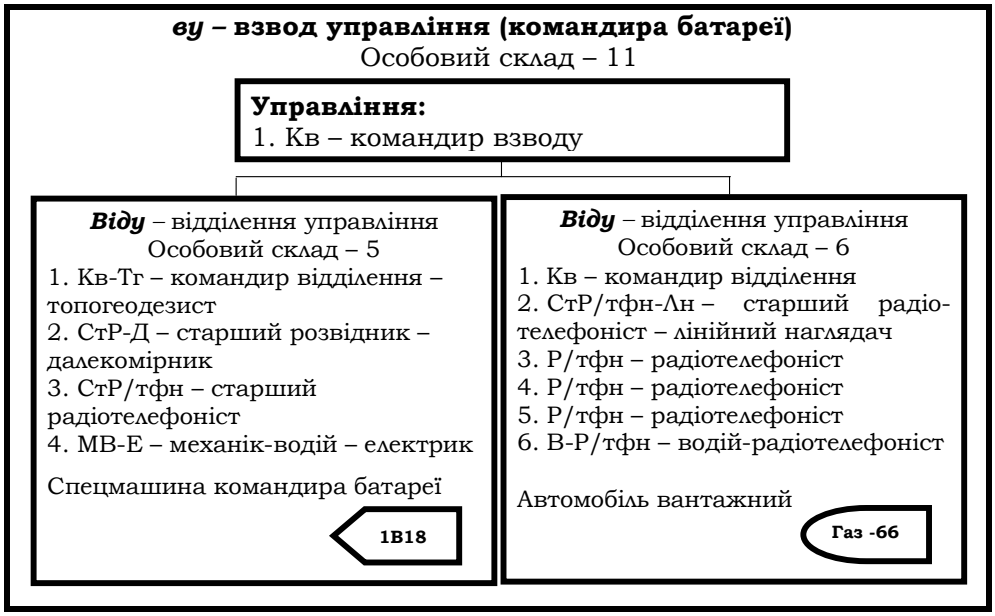

Рис. 9.3.7. Організаційна штатна структура взводу управління командира реактивної артилерійської батареї (*реабатр*) БМ-21 9К51 "Град"

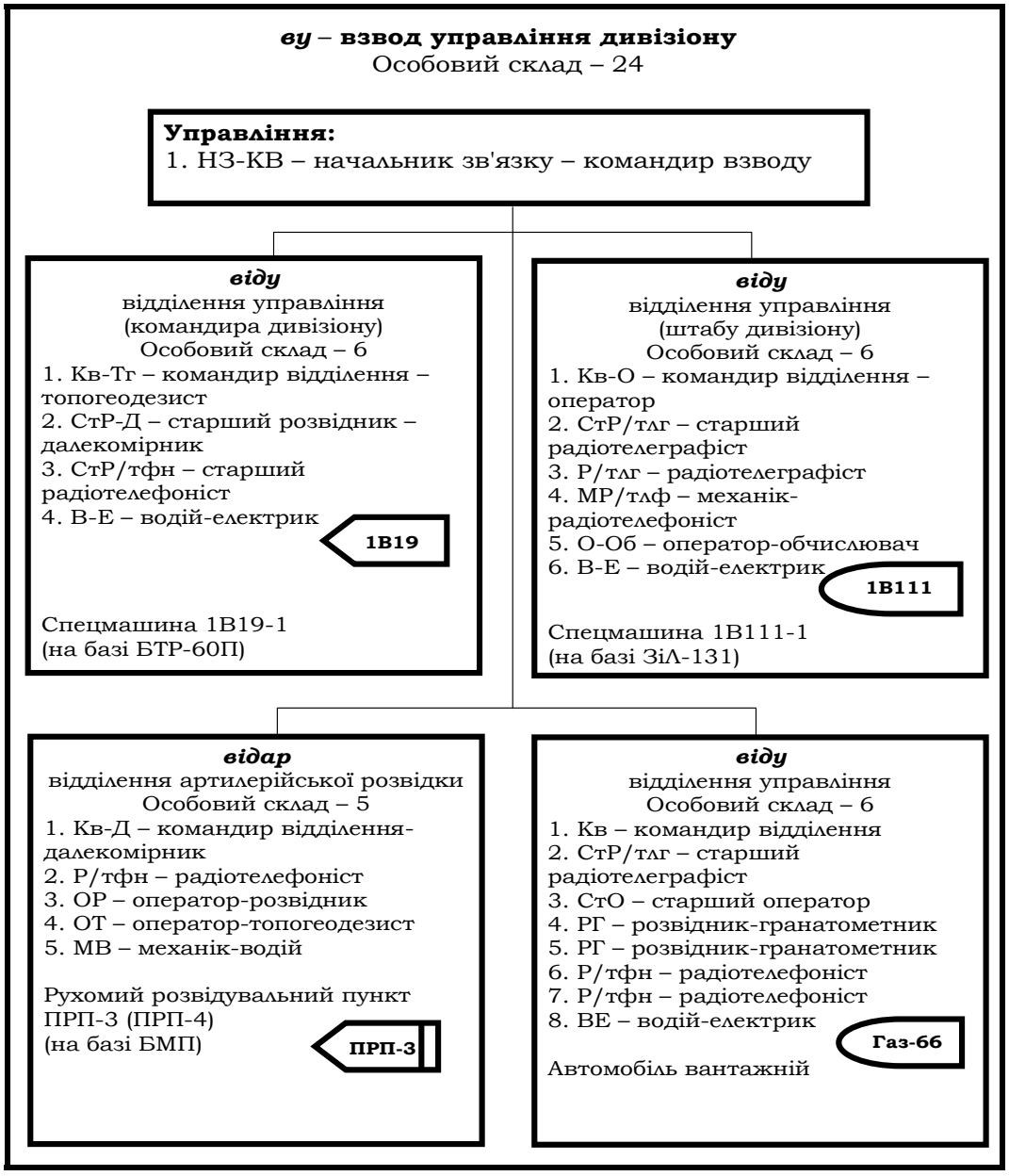

Рис. 9.3.8. Організаційна штатна структура взводу управління реактивного артилерійського дивізіону (*реадн*) БМ-21 9К51 "Град"

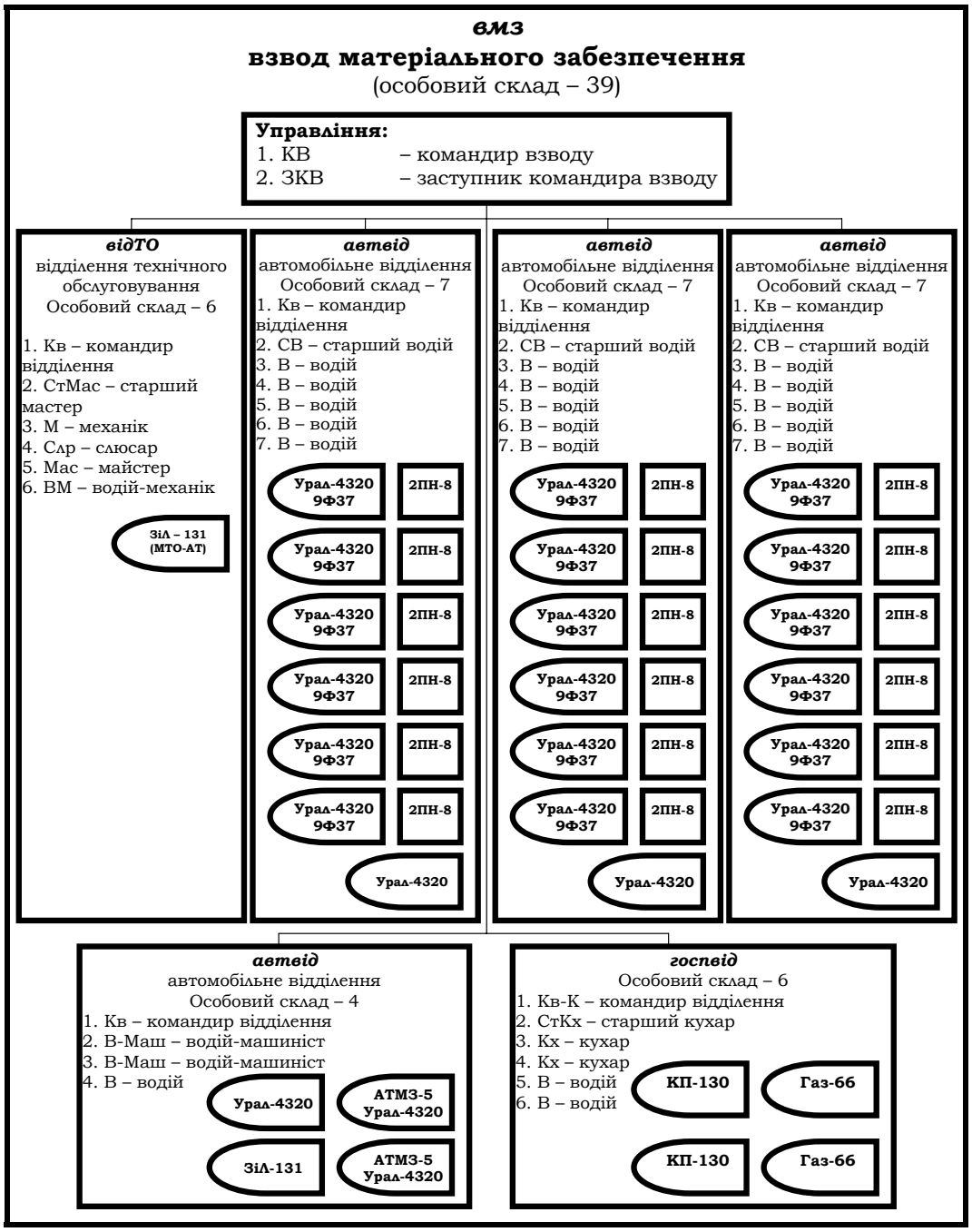

Рис. 9.3.9. Організаційна штатна структура взводу матеріального забезпечення реактивного артилерійського дивізіону (*реадн*) БМ-21 9К51 "Град"

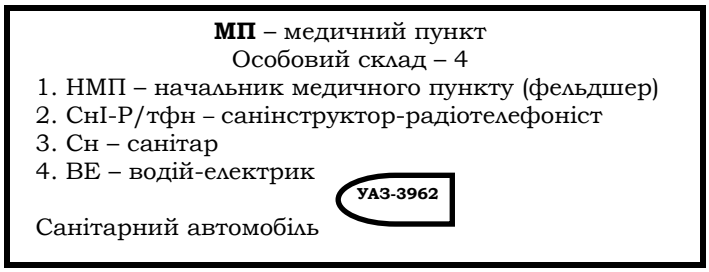

Рис. 9.3.10. Організаційна штатна структура медичного пункту реактивного артилерійського дивізіону

Таблиця 9.3.1

Тактико-технічні характеристики бойової машини БМ 9К51 "Град"

№ з/п	Основні ТТХ БМ 9К51 "Град"		Значення параметрів
1	Склад комплексу	Пускова установка	БМ-21
		Шасі	КРАЗ-6322 (Урал-375Д)
2	Реактивні снаряди		М-210Ф, М-21
3	Транспортно-заряджаюча машина (ТЗМ)		КРАЗ-6322 (Урал-375Д) + 9Ф37
4	Калібр, мм		122,4
5	Кути горизонтального наведення (ГН), град		70 (вправо) 102 (вліво)
6	Кути вертикального наведення (ВН), град		-0…+55
7	Далекість стрільби, км:	мінімальна	1,6
		максимальна	20,4
8	Кількість направляючих, шт.		40
9	Час повного залпу, с		20
10	Час переводу з похідного положення в бойове, с		180
11	Маса БМ у бойовому положенні, кг		13700
12	Маса реактивного снаряду, кг		66
13	Обслуга БМ, осіб		6
14	Боєкомплект, снарядів		120
15	Рухомий боєкомплект, снарядів		40
16	Номенклатура реактивних снарядів		ОФ, запалювальні (З)
17	Максимальна швидкість руху, км/год		75
18	Запас ходу, км		500
19	Площа ураження одним залпом, га		4

Рис. 9.3.11. Реактивна артилерійська установка БМ-21 9К51 "Град"

Таблиця 9.3.2

Кількість особового складу і озброєння реактивно-артилерійського дивізіону БМ-21 9К51 "Град"

Особовий склад та озброєння	Управління, штаб *реадн* (реактивно-артилер. дивізіону)	*1реабатр* (реактивна - артилер. батарея)	*2реабатр* (реактивна - артилер. батарея)	*3реабатр* (реактивна - артилер. батарея)	*ву* (взвод управління *реадн*)	*вмз* (взвод мат. забез-печ.)	*МП* (медичний пункт)	Усього у *гсадн* (гаубичному самохідно-артилер. дивізіоні)
Особовий склад, осіб	9	57	57	57	24	39	4	**247**
БМ-21 9К51 "Град", шт.		6	6	6				**18**
Рухомий розвідувальний пункт типу ПРП-3 (ПРП-4М)					1			**1**

Закінчення таблиці 9.3.2

Особовий склад та озброєння	Управління, штаб *реадн* (реактивно-артилер. дивізіону)	*1реабатр* (реактивна - артилер. батарея)	*2реабатр* (реактивна - артилер. батарея)	*3реабатр* (реактивна - артилер. батарея)	*ву* (взвод управління *реадн*)	*вмз* (взвод мат. забезпеч.)	*МП* (медичний пункт)	Усього у *гсадн* (гаубичному самохідно-артилер. дивізіоні)
Спецмашина старшого офіцера на батареї (СОБ) 1В110, шт.		1	1	1				**3**
Спецмашина командира батареї 1В14, шт.		1	1	1				**3**
Спецмашина командира дивізіону 1В19, шт.					1			**1**
Спецмашина штабу дивізіону 1В111, шт.					1			**1**
Рухомий розвідувальний пункт ПРП-3 (ПРП-4)					1			**1**
Машина технічного забезпечення МТО-АТГ (на базі ЗіЛ-131), шт.						1		**1**
Автомобільний паливомастилозаправник АТМЗ-5-4320, шт.						2		**2**
Автомобіль вантажний УРАЛ-4320, шт.		6	6	6		22		**40**
Причіп 2ПН-6						16		**16**
Автомобіль вантажний ЗіЛ-131, шт.						2		**2**
Автомобіль вантажний Газ-66, шт.		1	1	1	1	2		**6**
Автомобіль санітарний Уаз-3962, шт.							1	**1**
Кухня польова, КП-130, шт.						2		**2**

9.4. ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ ПРОТИТАНКОВОГО АРТИЛЕРІЙСЬКОГО ДИВІЗІОНУ

Дивізіон складається з управління, штабу, двох протитанкових батарей 100-мм протитанкових гармат (ПТ), гармат МТ-12, батареї протитанкових, керованих ракет (ПТКР), взводу управління (*ву*), взводу матеріального забезпечення (*вмз*), медичного пункту (МП).

Організаційна структура протитанкового артилерійського дивізіону приведена на рис. 9.4.1., штатна структура управління дивізіону – на рис. 9.4.2., штатна структура штабу – на рис. 9.4.3.

Організаційна структура протитанкових артилерійських батарей (*нтабатр*) приведена на рис. 9.4.4., де організаційна штатна структура першого протитанкового артилерійського взводу (*1нтав*) МТ-12 приведена на рис. 9.4.5., другого (*2нтав*) – на рис. 9.4.6., взводу управління командира протитанкової батареї (*нтабатр)* МТ-12 – на рис. 9.4.7. Організаційна структура батареї протитанкових, керованих ракет (ПТКР) приведена на рис. 9.4.8., взводу протитанкових, керованих ракет (*взв* ПТКР) – на рис. 9.4.9., взводу управління (*ву*) батареї протитанкових, керованих ракет (*батр* ПТКР) – на рис. 9.4.10.

Рис. 9.4.1. Організаційна структура протитанкового артилерійського дивізіону

Організаційна штатна структура взводу управління протитанкового артилерійського дивізіону (*нтадн)* приведена на рис. 9.4.11., взводу матеріального забезпечення протитанкового артилерійського дивізіону (*нтадн)* – на рис. 9.4.12., медичного пункту протитанкового артилерійського дивізіону (*нтадн)* – на рис. 9.4.13.

Протитанкова гармата МТ-12 калібру 100-мм, тягач МТЛБ на вогневої позиції показані на рис. 9.4.14., прилад 9Ш135 – на рис. 9.4.15. Бойова машина (БМ) протитанкового ракетного комплексу 9П148 "Конкурс" показана на рис. 9.4.16. ТТХ протитанкової гармати МТ-12 (МТ-12Р) калібру 100-мм приведені в табл. 9.4.1., ТТХ протитанкового ракетного комплексу 9П148 "Конкурс" – у табл. 9.4.2., кількість особового складу та озброєння протитанкового артилерійського дивізіону (*птадн*) – у табл. 9.4.3.

Управління:
1. КД – командир дивізіону (підполковник)
2. ЗКД-ГП – заступник командира дивізіону з гуманітарних питань (майор)
3. ЗКД-ОЗ – заступник командира дивізіону з озброєння (майор)
4. Офіцер (з МПЗ)

Рис. 9.4.2. Штатна структура управління протитанкового артилерійського дивізіону

Штаб:
1. НШ-ПЗ КД – начальник штабу – перший заступник командира дивізіону (майор)
2. НР – начальник розвідки (капітан)
3. НЗ-КВ – начальник зв'язку – командир взводу (ст. лейтенант)
4. І – інструктор (прапорщик)
5. Кр – кресляр

Рис. 9.4.3. Штатна структура штабу протитанкового артилерійського дивізіону

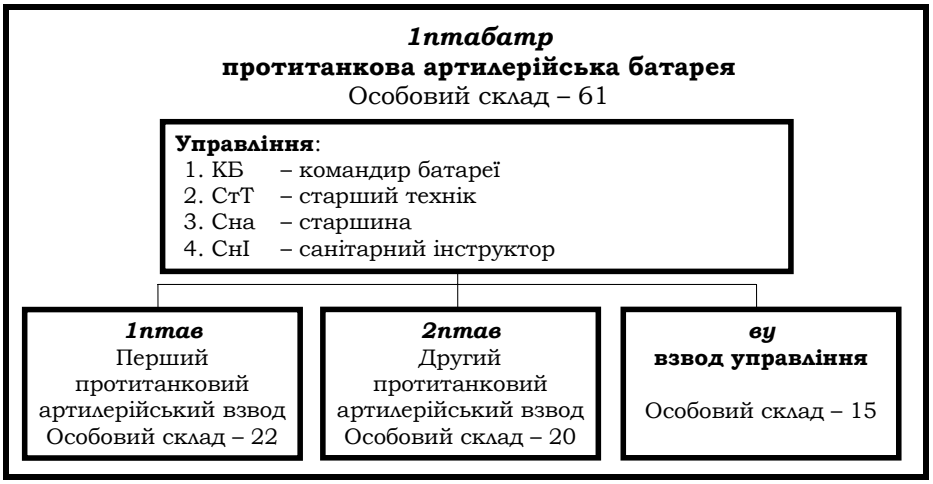

Рис. 9.4.4. Організаційна структура протитанкової артилерійської батареї 100-мм протитанкових гармат МТ-12

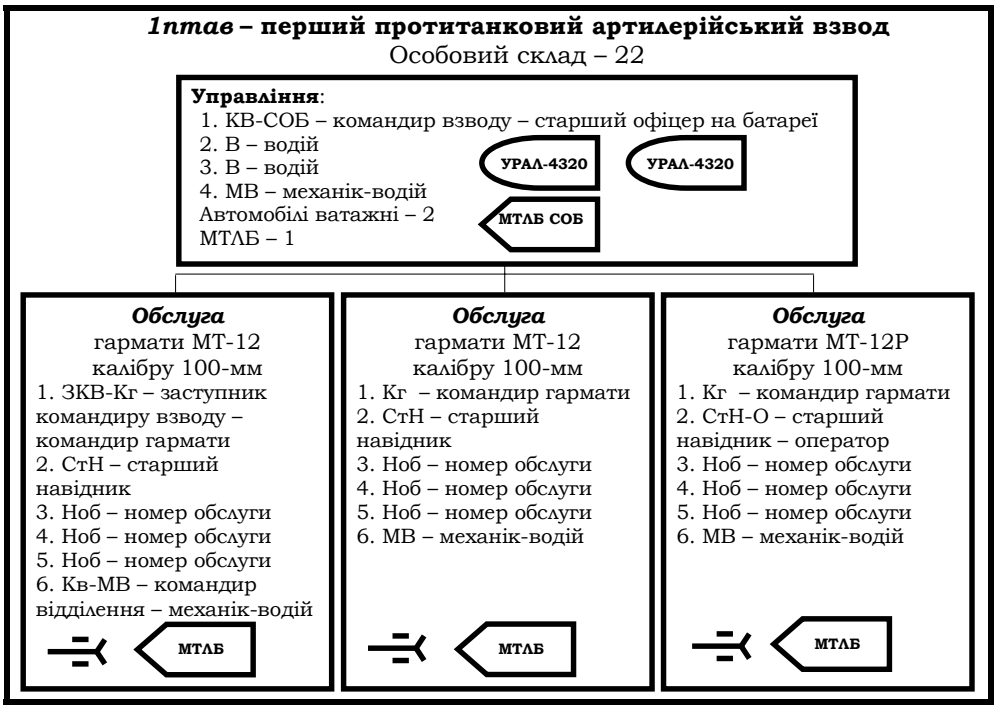

Рис. 9.4.5. Організаційна штатна структура першого протитанкового артилерійського взводу гармат МТ-12

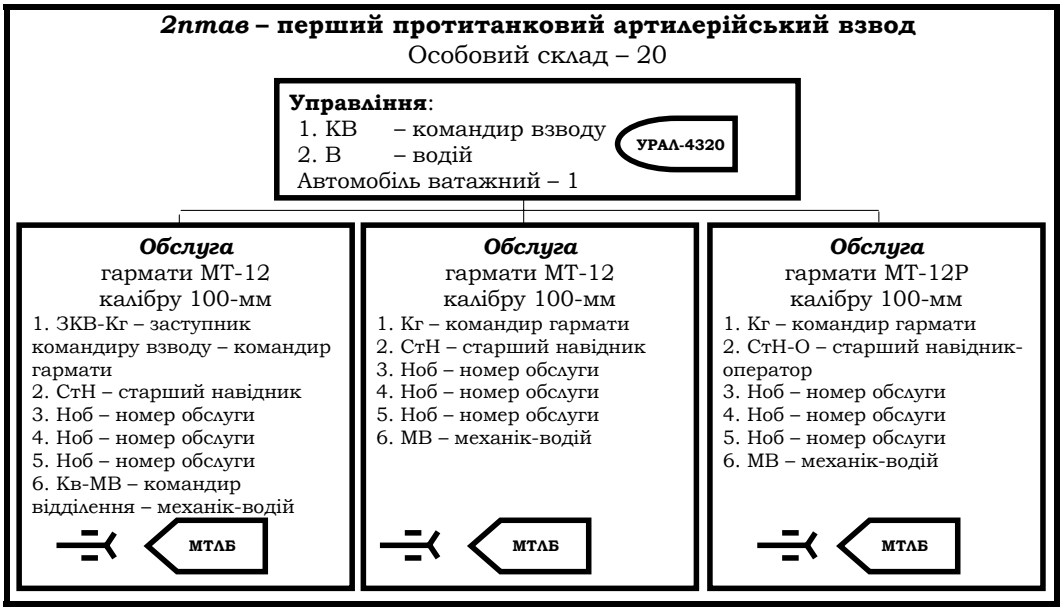

Рис. 9.4.6. Організаційна штатна структура другого протитанкового артилерійського взводу гармат МТ-12

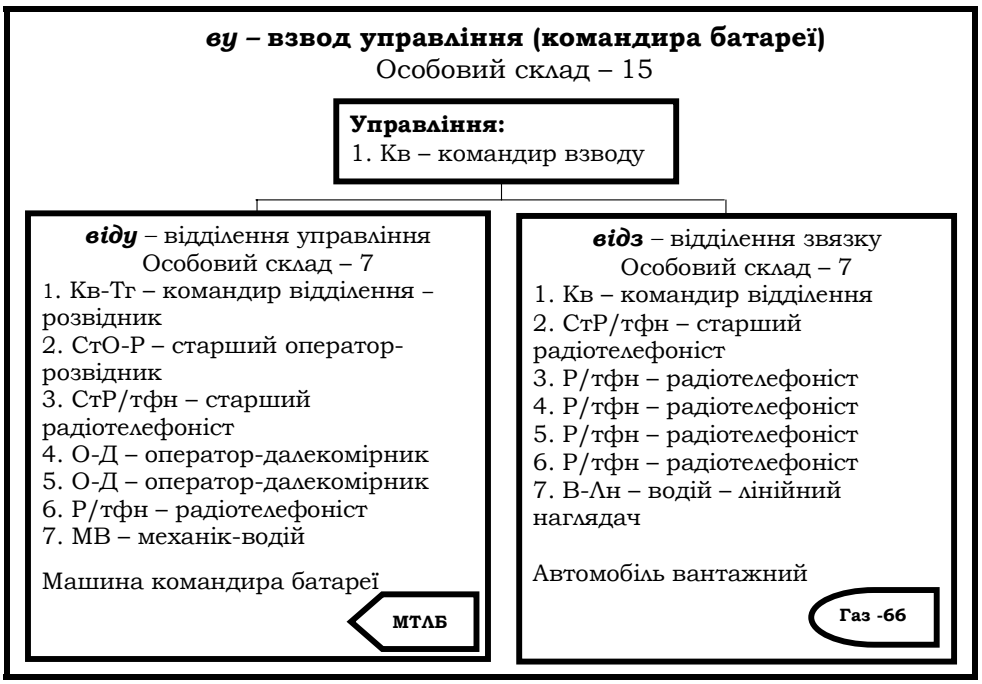

Рис. 9.4.7. Організаційна штатна структура взводу управління (*ву*) командира протитанкової артилерійської батареї (*птабатр)*

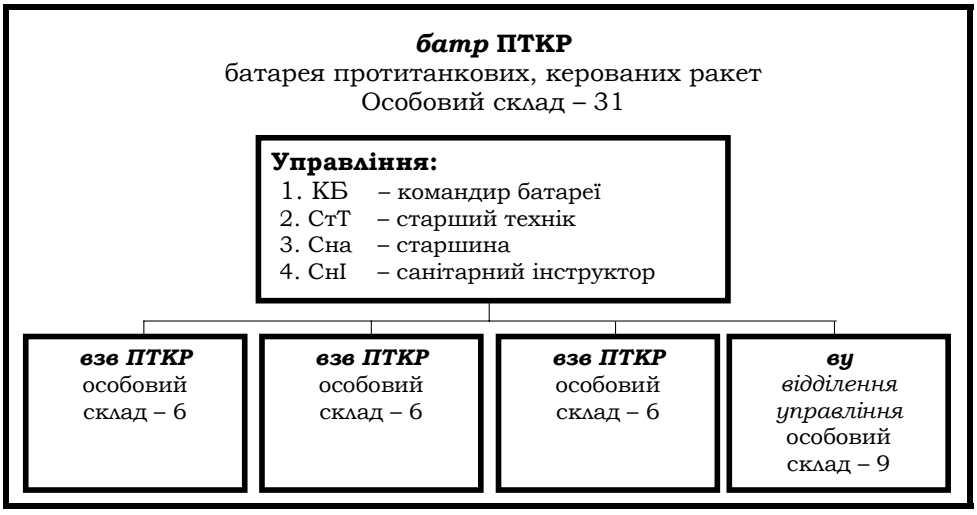

Рис. 9.4.8. Організаційна штатна структура батареї протитанкових, керованих ракет (*батр* ПТКР)

Рис. 9.4.9. Організаційна штатна структура взводу протитанкових, керованих ракет (*взв* ПТКР)

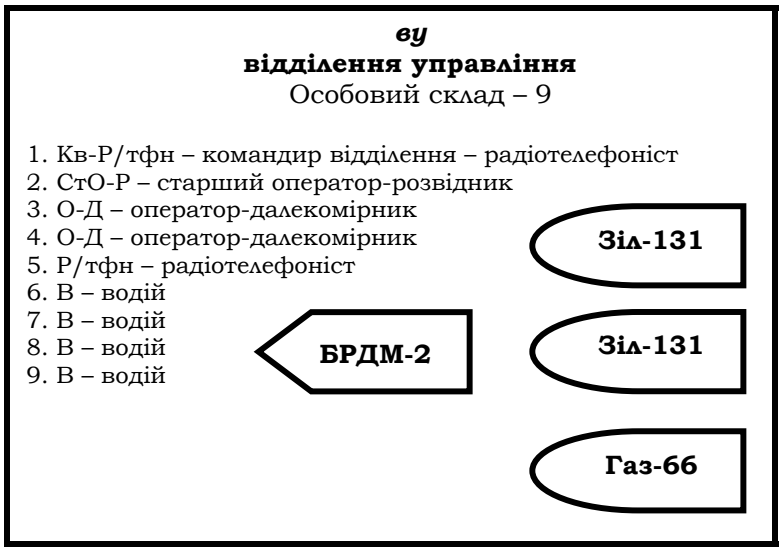

Рис. 9.4.10. Організаційна штатна структура взводу управління (*ву*) батареї протитанкових, керованих ракет (*батр* ПТКР)

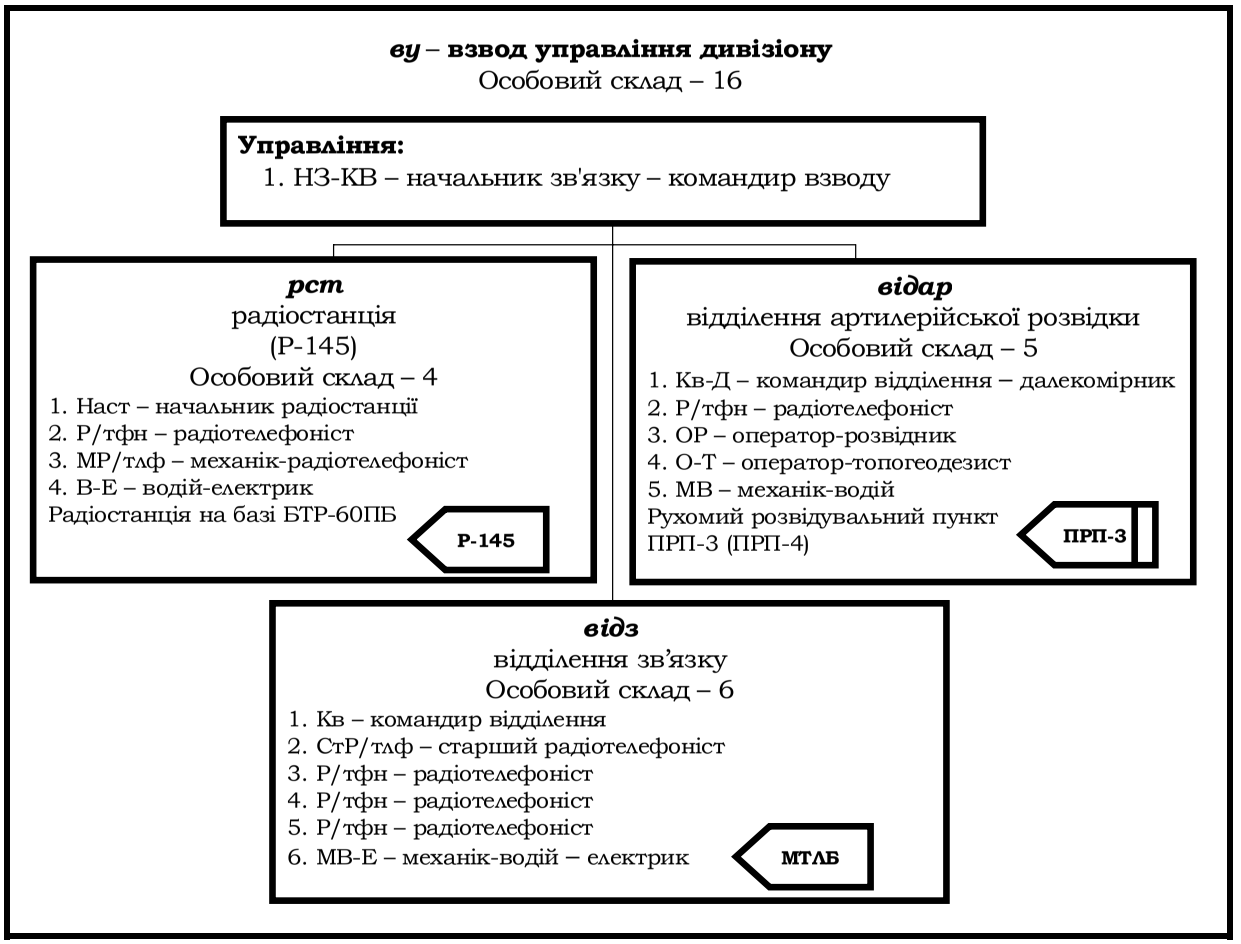

Рис. 9.4.11. Організаційна штатна структура взводу управління протитанкового артилерійського дивізіону (*птадн*)

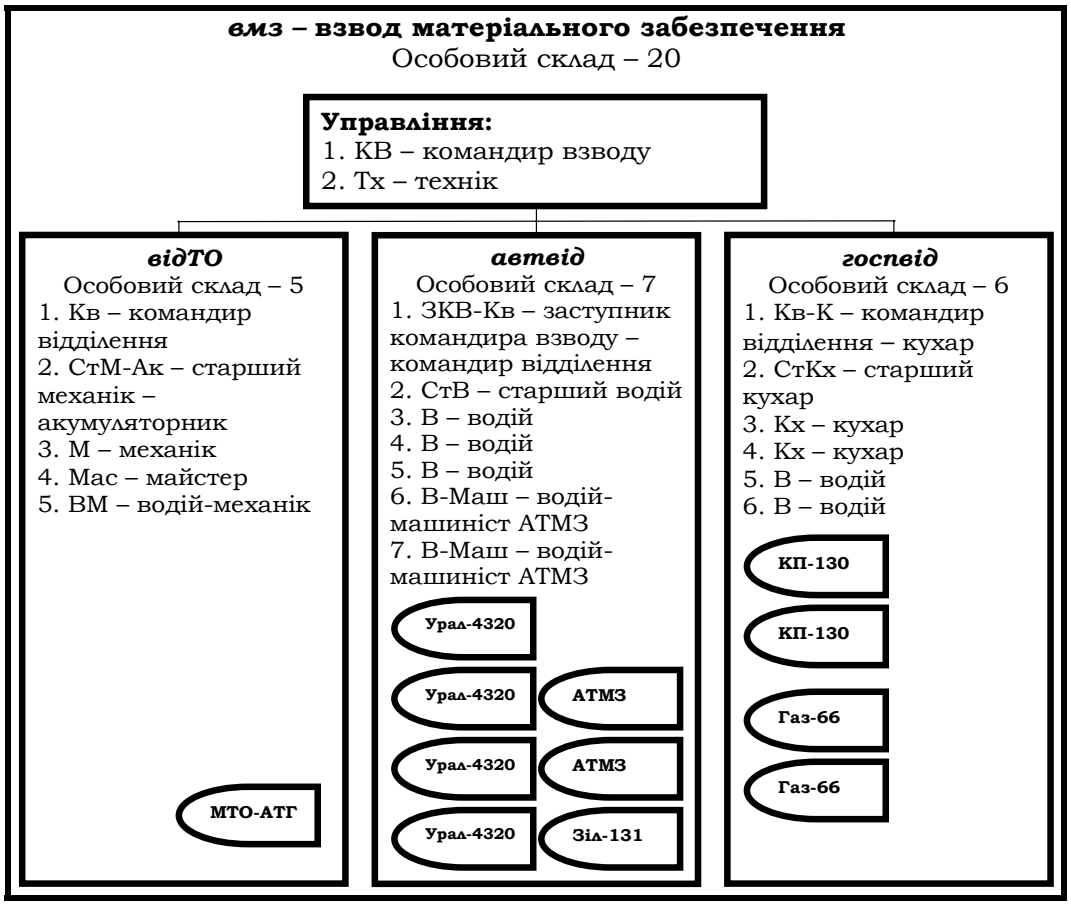

Рис. 9.4.12. Організаційна штатна структура взводу матеріального забезпечення протитанкового артилерійського дивізіону (*птадн)*

Рис. 9.4.13. Організаційна штатна структура медичного пункту протитанкового артилерійського дивізіону (*птадн)*

Рис. 9.4.14. Протитанкова гармата МТ-12 калібру 100-мм, тягач МТЛБ на вогневій позиції

Рис. 9.4.15. Прилад 9Ш135 призначений для візуального спостереження, виявлення, супроводу цілі оператором і формування поля управління керованої ракети 9М117.
Використається в складі комплексу "Кастет" протитанкової гармати МТ-12Р

Таблиця 9.4.1
ТТХ протитанкової гармати МТ-12 (МТ-12Р) калібру 100-мм

ТТХ	Значення параметрів
Далекість стрільби, м: ⇒ прямого пострілу1880 ⇒ максимальна	 1880 8200
Кут горизонтального обстрілу, град	53
Кут підвищення, град	6
Швидкострільність, постріл/хв	6
Час переводу в бойове положення, хв	1
Прислуга, осіб	6
Вага гармати, кг	3100
Штатний тягач, тип	МТЛБ
Запас ходу, км	500
Бронебійність, мм ⇒ бронебійним снарядом ⇒ підкаліберним снарядом ⇒ кумулятивним снарядом	 110 150–170 400–600
Боєкомплект, пострілів	80
Боєкомплект керованих ракет 9М117М для протитанкової гармати МТ-12Р з комплесом озброєння "Кастет", шт.	4

Рис. 9.4.16. Бойова машина (БМ) протитанкового ракетного комплексу 9П148 "Конкурс"

Таблиця 9.4.2

ТТХ протитанкового ракетного комплексу 9П148 "Конкурс"

ТТХ	Значення параметрів
Далекість стрільби, м: ⇒ min ⇒ max	 70 4000
Швидкострільність, постріл/хв	3–4
Час переводу в бойове положення, с	20
Екіпаж, осіб	2
Кількість керованих ракет готових до пуску, шт.	5
Бойовий комплект, шт.	10
База, тип	БРДМ-2
Швидкість руху, км/год	95
Швидкість руху на плаву, км/год	9–10
Запас ходу, км	750
Бронебійність, мм	400–600

Таблиця 9.4.3

Кількість особового складу і озброєння протитанкового артилерійського дивізіону (*птадн*)

Особовий склад та озброєння	Управління, штабб *птадн* (протитанк. арт. дивізіону)	*1птабатр* (протитанк. арт. батарея)	*1птабатр* (протитанк. арт. батарея)	*батр ПТКР* (батарея протитанк. керов. ракет)	*ву* (взвод управління *птадн*)	*вмз* (взвод мат. забезпеч.)	*МП* (медичний пункт)	Усього у *птадн* (протитанк. артдивізіоні)
Особовий склад, осіб	9	61	61	31	16	20	4	**202**
Протитанкова гармата МТ-12 (МТ-12Р) калібру 100-мм, шт.		6	6					**12**
Тягач МТЛБ, шт.		6	6					**12**
Рухомий розвідувальний пункт типу ПРП-3 (ПРП-4М)					1			**1**
Машина старшого офіцера на батареї (СОБ) МТЛБ, шт.		1	1					**2**
Машина командира батареї МТЛБ, шт.		1	1					**2**
БМ 9П148				9				**9**
Машина командира батареї ПТКР БРДМ-2, шт.				1				**1**
КШМ Р-145					1			**1**
Машина відділення зв'язку на базі МТЛБ, шт.					1			**1**
Машина технічного забезпечення МТО-АТГ (на базі ЗіЛ-131), шт.						1		**1**
Автомобільний паливомастило-заправник АТМЗ-5-4320, шт.						2		**2**
Автомобіль вантажний УРАЛ-4320, шт.		3	3			4		**11**
Автомобіль вантажний ЗіЛ-131, шт.				2		1		**1**
Автомобіль вантажний Газ-66, шт.		1	1	1		2		**4**
Автомобіль санітарний Уаз-3962, шт.							1	**1**
Польова кухня КП-130, шт.						2		**2**

9.5. ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ ЗЕНІТНОЇ РАКЕТНО-АРТИЛЕРІЙСЬКОЇ БАТАРЕЇ "ТУНГУСКА"

Зенітна ракетно-артилерійська батарея (*зрабатр*) "Тунгуска" складається з управління, зенітних ракетно-артилерійських взводів, відділення управління, транспортного відділення (рис. 9.5.1.). Організаційна штатна структура зенітного ракетно-артилерійського взводу приведена на рис. 9.5.2., організаційна штатна структура взводу управління – на рис. 9.5.3., організаційна штатна структура транспортного відділення – на рис. 9.5.4. Бойова машина (БМ) зенітного гарматно-ракетного комплексу 2С6 "Тунгуска" показана на рис. 9.5.5.

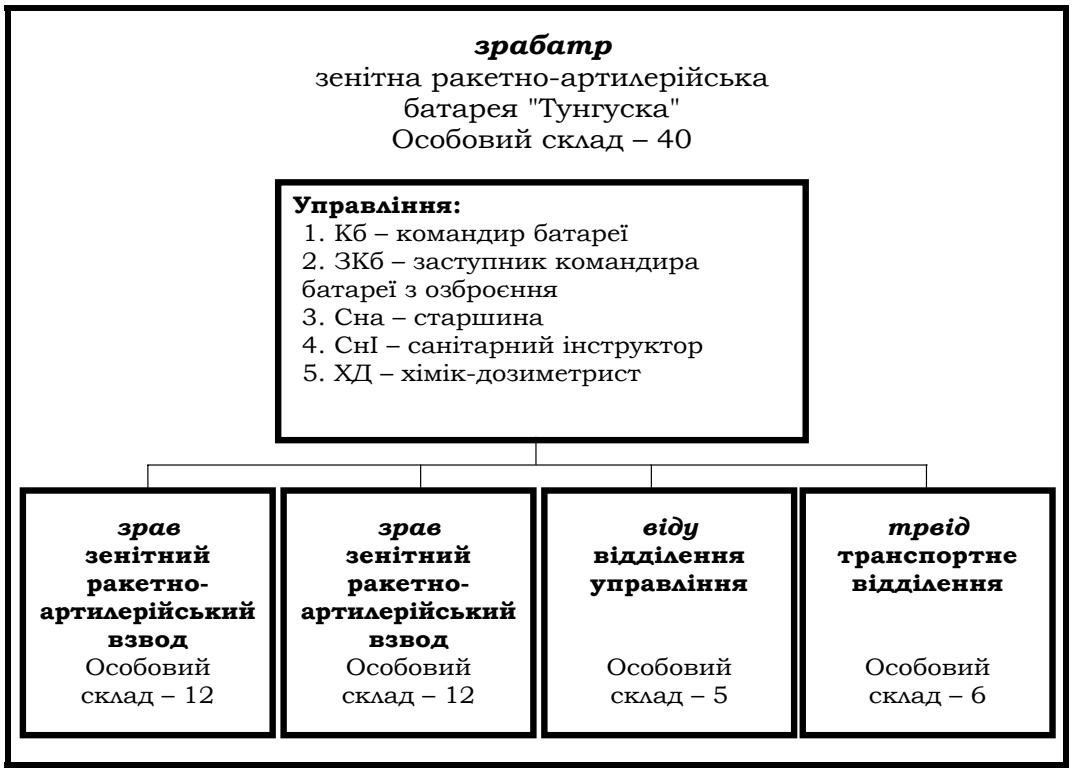

Рис. 9.5.1. Організаційна структура зенітної ракетно-артилерійської батареї (*зрабатр*) "Тунгуска"

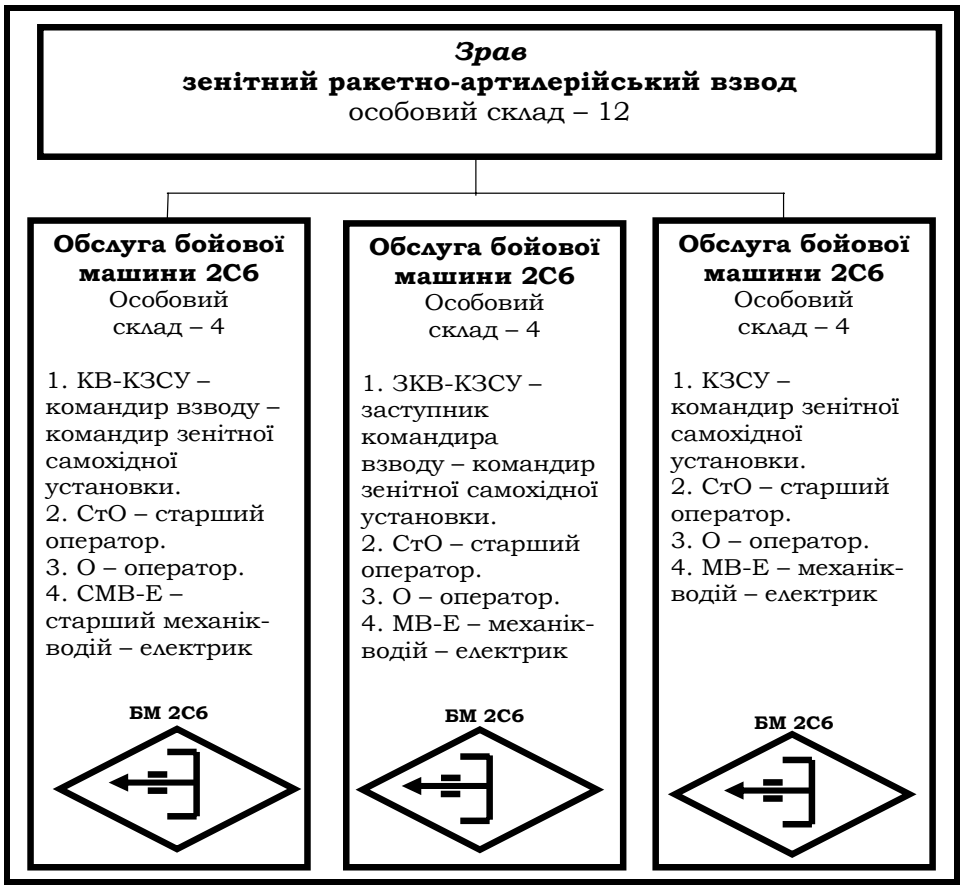

Рис. 9.5.2. Організаційна штатна структура зенітного ракетно-артилерійського взводу

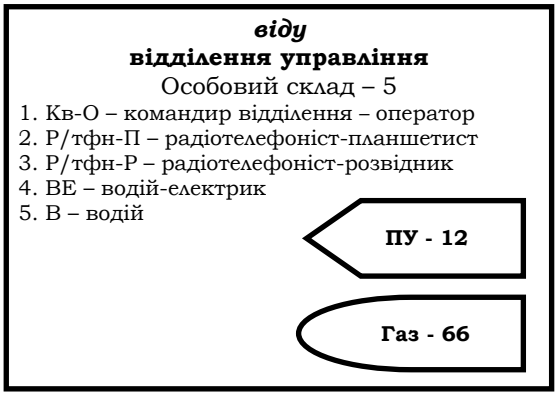

Рис. 9.5.3. Організаційна штатна структура взводу управління

Рис. 9.5.4. Організаційна штатна структура транспортного відділення

Рис. 9.5.5. Бойова машина (БМ) зенітного гарматно-ракетного комплексу 2С6 "Тунгуска"

9.6. ВИДИ АРТИЛЕРІЙСЬКИХ БОЄПРИПАСІВ

Боєприпаси, складова частина озброєння, безпосередньо призначаються для ураження живої сили й техніки, руйнування споруджень, виконання спеціальних задач (запалювання, задимлення, освітлювання місцевості, доставки до розташування противника агітаційного матеріалу). Відповідно до характеру цілей, що уражаються, застосовуються наступні боєприпаси: уламкові, фугасні, уламково-фугасні з готовими вражаючими елементами, бетонобійні, бронебійні, бронебійні підкаліброві, кумулятивні, запальні й інші.

Уламкові, уламково-фугасні і фугасні боєприпаси

Дією уламкових, уламково-фугасних (рис. 9.6.1., 9.6.2.) і фугасних боєприпасів є: ураження цілі уламками корпусу набою, що розірвався; фугасної дії: ураження силою газів, що створюється під час підриву розривного заряду; ударної дії: дія цілого набою під час удару його об перепону й дія повітряної ударної хвилі – ураження за рахунок різкого короткочасного збільшення тиску повітря на деякому віддаленні від набою, що розірвався.

122-мм постріл індексу ЗВОФ5, ЗВОФ6, ЗОФ56 з уламково-фугасним снарядом

Технічні характеристики пострілу

Вид заряду	повний	зменшений
Початкова швидкість снаряда, м/с	565	515
Маса снаряда, кг	21,76	21,76
Далекобійність, км	15,3	11,8
Маса вибухового заряду, кг	3,528	3,528
Гільза	стальна	стальна
Маса пострілу, кг	29,5	28,1

Рис. 9.6.1. Уламково-фугасний постріл для самохідної гаубиці 2С1 "Гвоздика"

Найбільш ефективне ураження відкрито розташованих цілей досягається уламками, для стрільби по таких цілях служать уламкові набої. Для стрільби по вкритих цілях і для руйнування інженерних й інших споруджень (крім залізобетонних) служать фугасні набої. Уламкові набої, як правило, призначені для стрільби з гармат малого калібру, тому що через невелику масу розривного заряду ці набої не можуть мати значну фугасну дію, а фугасні – для стрільби з гармат великого калібру.

Набої середнього калібру є більш універсальними, їх застосовують для ураження як відкрито розташованих цілей, так і схованих в окопах і дерево-земляних спорудженнях. Від застосування цих набоїв очікується в рівній мірі як уламкова, так й фугасна дії. Таким вимогам відповідають уламково-фугасні набої.

122-мм постріл індексу ЗВОФ5, ЗВОФ6, ЗОФ56 з уламково-фугасним снарядом

Технічні характеристики пострілу

Вид заряду	повний	зменшений
Початкова швидкість снаряда, м/с	655	511
Маса снаряда, кг	43,56	43,56
Далекобійність, км	17,42	13,36
Маса вибухового заряду, кг	5,86	5,86
Гільза	стальна	стальна
Маса пострілу, кг	60	55

Рис. 9.6.2. Уламково-фугасний постріл для самохідної гаубиці 2С3 "Акація"

Для отримання (посилення) того або іншого виду дії уламкові, уламково-фугасні й фугасні набої комплектуються неконтактними (радіо- або дистанційними) і контактними (ударними) підривачами. Останні мають, як правило, три установки: на уламкову, фугасну й уповільнену дії.

Розглянемо дію уламкових, уламково-фугасних і фугасних набоїв із різними підривачами при різних їх установках.

Набої з радіопідривачем

Радіопідривач (радіолокаційні підривачі) належать до групи неконтактного підривача, який спрацьовує автоматично під час наближення набою до поверхні землі (цілі) на визначену відстань. Радіопідривач забезпечує розрив набою практично на найвигіднішій висоті, завдяки чому досягається висока ефективність уламкової дії, особливо при стрільбі по цілям, що розташовані в невкритих окопах (траншеях), на зворотних схилах висот і в складках місцевості.

Боєприпаси з дистанційним підривачем

Дистанційні підривачі належать до групи підривачів, що спрацьовують автоматично після закінчення заданого часу, що відлічується від моменту пострілу. Боєприпаси з дистанційним підривачем являють собою об'ємні уламково-фугасні набої, які, замість ударного підривача, використовують пороховий або механічний дистанційний підривач.

Бронебійні (каліброві, підкаліброві, кумулятивні) боєприпаси

Призначення бронебійних боєприпасів – пробивати броню танка або іншого броньованого об'єкта й знищувати живу силу й обладнання, що перебувають за бронею. Ураження за бронею наноситься уламками набоїв й детонацією розривного набою, запальною дією набою й дією кумулятивного струменя (кумулятивного набою).

Основна конструктивна відмінність бронебійних підкалібрових боєприпасів від бронебійних калібрових полягає в тому, що діаметр вражаючої частини перших меншим калібру гармати, для стрільби з якої він призначений.

Для плавильного руху каналом ствола підкаліброві набої забезпечуються ведучим пристроєм, що відповідає калібру гармати. Ведучі пристрої підкалібрових набоїв виготовляються, як правило, із легких металів. Вони можуть бути невідокремлюваними й відокремлюваними в польоті. Невідокремлювані ведучі пристрої руйнуються при ударі об броню, а ураження наносить бронебійний сердечник, виготовлений із металу високої щільності й твердості (наприклад, із карбіду вольфраму з сумішшю нікелю).

У сучасних умовах найбільше застосування знаходять бронебійні підкаліброві боєприпаси (рис. 9.6.3., 9.6.4.) із відокремлюваними ведучими пристроями, які мають оперення й потужну ударну дію по броні. Дія підкалібрового боєприпасу зводиться до пробивання броні сердечником й ураження об'єктів за бронею уламками, що утворюються в основному за рахунок руйнування сердечника.

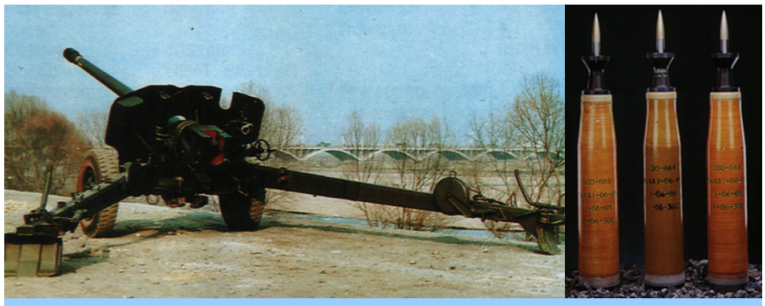

100-мм бронебійний підкалібровий постріл

Технічні характеристики пострілу

Початкова швидкість снаряда, м/с	1640
Маса снаряда, кг	15
Далекобійність, м	1800
Довжина пострілу, мм	981
Гільза	стальна

Рис. 9.6.3. Підкалібровий постріл для 100-мм протитанкової гармати МТ-12

125-мм бронебійний підкалібровий постріл для танкової гармати

Технічні характеристики пострілу

Марка снаряда	ВБМ7	ВБМ17
Початкова швидкість снаряда, м/с	1785	1700
Маса снаряда, кг	5,9	7,05
Далекобійність, м	1800	2100
Маса ящика з пострілом, кг	50,4	51

Рис. 9.6.4. Підкалібровий постріл для 125-мм танкової гармати

Кумулятивні боєприпаси (рис.9.6.5.) наповнюють розривною речовиною, залишаючи у верхній частині розривного заряду заглиблення у формі лійки.

125-мм постріл з кумулятивним снарядом для танкової гармати

Технічні характеристики пострілу

Марка снаряда	**ЗВБК 14**
Початкова швидкість снаряда, м/с	**905**
Маса пострілу, кг	**29**
Маса снаряда, кг	**19**
Маса вибухового заряду. кг	**1,76**
Довжина снаряда, мм, м	**677**
Маса ящика з пострілом, кг	**56**

Рис. 9.6.5. Кумулятивний постріл для 125-мм танкової гармати

Завдяки такій формі гази розривного заряду не розподіляються однаково в усі боки, а зливаються в один потужний струмінь, у якому створюється великий тиск і висока температура, що дозволяє пробивати броню. У броні з'являється наскрізний отвір, який по діаметру значно менший калібру набою. У цей отвір разом із кумулятивним потоком і металевими уламками броні спрямовуються стислі й нагріті газові продукти підриву. Сумарна дія цих розпечених часток і газів призводить до ураження екіпажу й обладнання, які перебувають за бронею, а при деяких умовах і до виникнення пожежі. Уламки корпусу самого набою розлітаються в боки перед бронею.

Для ефективної дії кумулятивного боєприпасу не потрібні висока міцність корпусу набою та висока швидкість його польоту.

Унаслідок того, що всі бронебійні набої мають вражаючу дію тільки при прямому попаданні у броньовану ціль, їх доцільно застосовувати тільки при стрільбі прямою наводкою, що забезпечує найбільшу ймовірність ураження цілі.

Запальні боєприпаси

Запальні боєприпаси обладнуються підривачем подвійної дії, він здійснює підрив або у повітрі під час польоту, або при ударі об перепону. Запальна речовина, що наявна в набої, при горінні розігрівається до температури до 3000 градусів по Цельсію. Розпечені елементи, що викинуті з набою зарядом, потрапляють на різні спорудження, техніку та викликають їх займання.

Димові боєприпаси

Димові набої призначені для створення димової, непроглядної хмари.

Освітлювальні боєприпаси

Освітлювальні боєприпаси призначаються для освітлення цілей і місцевості, постановки світлових орієнтирів і світлових створів, для виконання інших завдань у темний час доби. Дія освітлювального боєприпасу характеризується радіусом освітлення й часом горіння факела.

Агітаційні боєприпаси

Агітаційні боєприпаси призначаються для доставки агітаційного матеріалу (листівок, прокламацій і т.п.) у розташування військ противника.

9.7. АРТИЛЕРІЙСЬКА РОЗВІДКА

Артилерійська розвідка – добування й обробка відомостей про противника, місцевість і метеорологічні умови, необхідних для забезпечення бойової діяльності ракетних військ й артилерії. Артилерійська розвідка організується у всіх видах бою із завданням вчасно розкрити об'єкти (цілі) противника, у першу чергу тактичних засобів ядерного нападу, угруповання танків і артилерії, опорні пункти, пункти управління, радіоелектронні засоби, і визначити їх координати. На **артилерійську розвідку** покладають також завдання щодо контролю за результатами ударів своїх ракет, коректування вогню артилерії, спостереження за діями противника й своїх військ.

Артилерійська розвідка ведеться спеціальними підрозділами з'єднань, частин, підрозділів. В інтересах ведення артилерійської розвідки можуть залучатися розвідувальні органи механізованих (танкових) підрозділів.

У склад підрозділів артилерійської розвідки артилерійських частин (з'єднань) входить радіолокаційний взвод (*рлв*), а також взвод звукометричної розвідки (*взмр*).

У склад підрозділів артилерійської розвідки артилерійських, реактивноартилерійських дивізіонів входить відділення артилерійської розвідки (*відар*).

У радіолокаційному взводі (*рлв*) артилерійських частин (з'єднань) на озброєнні можуть знаходитися:

⇒ радіолокаційні станції артилерійського радіолокаційного комплексу (АРК) типу 1Л220-У (рис. 9.7.1.);

⇒ радіолокаційні станції наземної артилерійської розвідки (СНАР) типу ЛС111 "ЛИС" (Рис. 11.2.10.).

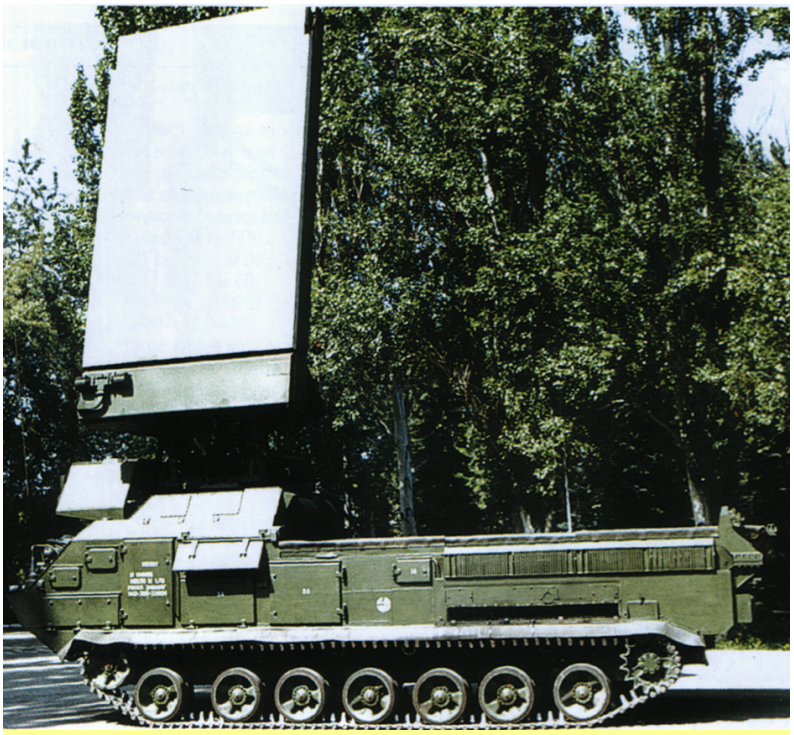

Радіолокаційний комплекс 1Л220-У

Технічні характеристики

Далекість розвідки вогневих позицій, км	
артилерії	**30**
мінометів	**30**
РСЗВ	**30 — 40**
тактичних ракет	**55**
Інтенсивність визначення координат, ціль/хв	**50**
Сектор виявлення, град	**60**

Рис. 9.7.1. Радіолокаційна станція артилерійського радіолокаційного комплексу (АРК) типу 1Л220-У

Радіолокаційний комплекс 1Л220-У призначається для розвідки та визначення координат вогневих позицій ствольної артилерії, реактивних артилерійських систем залпового вогню (РСЗВ), тактичних ракет противника по першому пострілу (пуску) і видачі цілевказівок вогневим засобам артилерійських, реактивноартилерійських дивізіонів, що підтримують дії механізованих (танкових) підрозділів наших військ.

Функціональні завдання, які виконуються комплексом 1Л220-У:

⇒ розпізнавання класу систем, що ведуть вогонь по наших позиціях: мінометів, ствольної артилерії, РСЗВ, тактичних ракет;

⇒ прогнозування точок падіння снарядів противника;

⇒ збір розвідувальних даних про положення артилерійських, реактивноартилерійських, ракетних батарей противника на полі бою;

⇒ передача розвідувальних даних на пункти управління старшого начальника, командні пункти дивізіонів, які додані для підтримки дій механізованих (танкових) батальйонів наших військ, командні пункти вогневих підрозділів, що взаємодіють.

Радіолокаційна станція наземної артилерійської розвідки (СНАР) типу ЛС111 "ЛИС" (рис. 11.2.10.) призначається для виявлення піхоти та техніки противника, що рухається. Режим розпізнання цілей використається для автоматичного визначення швидкості й типу цілі (людина, група піхоти, броньований об'єкт). У базовому варіанті використання передбачена установка радіолокаційної станції на БТР, БМП, МТЛБ, автомобіль.

У склад відділення артилерійської розвідки (*відар*) взводу управління артилерійського, реактивноартилерійського дивізіону входить рухомий пункт розвідки (РПР) типу ПРП-3 "Вал" або ПРП-4М (рис. 9.7.2.).

Рухомі пункти розвідки ПРП-3 "Вал" (ПРП-4М) використаються для ведення розвідки, визначення координат цілей, забезпечення цілевказування артилерійським, реактивноартилерійським підрозділам. У склад спеціального обладнання ПРП-3 "Вал" (ПРП-4М) входять:

⇒ радіостанції УКХ діапазону типу Р-123 (Р-173) – 2шт;

⇒ навігаційна апаратура в складі вузлів 1В44, 1Г13М, 1Г25;

⇒ радіолокаційна станція виявлення наземних цілей 1РЛ126;

⇒ прилади спостереження 10П179, 1ПН29;

⇒ квантовий далекомір 1Д6М1;

⇒ дві пускові установки (ПУ) П130-1 для 90-мм освітлювальних снарядів 9М41 (бойовий комплект – 20 шт.).

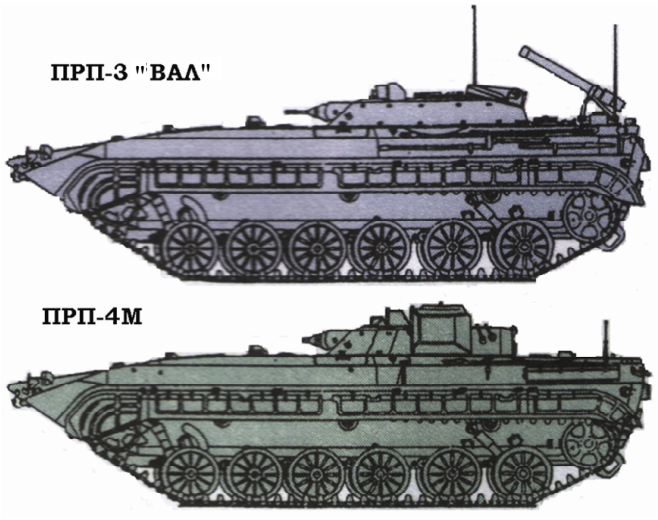

Рис. 9.7.2. Рухомі пункти розвідки типів ПРП-3 "Вал", ПРП-4М

При проведенні глибокої модернізації на ПРП-3 "Вал" (ПРП-4М) встановлюються сучасні оптичні, оптико-електронні, тепловізійні, квантові прилади нічного бачення, засоби обробки та передачі розвідувальних даних:

⇒ перископічний комбінований бінокулярний прилад спостереження типу ТКН-3МУ (ТКН-3МБУ) (рис. 11.2.3.);

⇒ тепловізійний приціл (рис. 11.2.4.);

⇒ пошукоприцільний тепловізійний комплекс "БУРАН-КАТРИН" або Т01-КО1 Е "Буран-Е" (рис. 11.2.5.);

⇒ квантовий далекомір типу КДТ-3 (рис. 11.2.7.);

⇒ прилад для пошуку наземних, повітряних цілей наведення озброєння типу 1П3-3 (рис. 11.2.8.).

Крім основних, для ведення артилерійської розвідки використовуються найпростіші засоби:

⇒ стереоскопічний далекомір (рис. 11.2.13.);

⇒ перископічна артилерійська бусоль ПАБ-2 (рис. 11.2.14.).

З їхньою допомогою виявляються цілі, визначається їх положення на місцевості щодо орієнтирів шляхом виміру горизонтальних і вертикальних кутів, визначаються відстані до цілей.

Для визначення координат точок стояння АРК, СНАР, ПРП-3 (ПРП-4М), крім штатних, можуть бути використані наступні додаткові технічні засоби:

⇒ апаратура супутникової навігації GPS/ГЛОНАСС СН-3003 ("БАЗАЛЬТ") (рис. 11.2.11.);

⇒ супутниковий навігаційний прилад СНП-1 (рис. 11.2.12.).

Сумарні погрішності виміру координат точок стояння АРК, СНАР, ПРП-3 (ПРП-4М), координат цілей відносно точок стояння технічних засобів розвідки не перевищують параметри технічного розсіювання снарядів артилерійських, реактивноартилерійських батарей.

Можливості артилерійської розвідки виявилися істотно обмеженими, а такі засоби технічної розвідки, як: СНАР, АЗК, НРС, АРК не забезпечують ведення розвідки в містах. У цьому випадку істотну роль у добуванні даних відіграють: агентурна розвідка, оптична розвідка й гелікоптнри. Планувати розвідку потрібно з урахуванням полів невидимості, смуги розвідки й райони особливої уваги необхідно призначати значно менших розмірів, ніж при звичайних умовах.

Заняття спостережних постів (СП) розвідниками-коректувальниками краще проводити при проходженні їх у другому ешелоні, за бойовими порядками рот першого ешелону.

СП потрібно займати у висотних будинках, (але не на горищах і не на верхніх поверхах), що стоять у районах площ, скверів, вокзалів, поблизу окраїн. Спостереження слід вести з глибини кімнат для маскування від снайперів противника. Коректувальника слід екіпірувати радіостанцією із закритим каналом зв'язку, кодованою картою й квантовим далекоміром. Для ефективного вогневого ураження коректувальнику слід мати зв'язок безпосередньо з вогневим підрозділом або пунктом управління угруповання артилерії.

9.8. РОЛЬ І МІСЦЕ АРТИЛЕРІЙСЬКИХ ПІДРОЗДІЛІВ В ОСНОВНИХ ВИДАХ БОЮ

Як свідчить історичний досвід, практично в усіх локальних війнах і збройних конфліктах, у так званих “малих війнах" вирішальну роль у виконанні завдань вогневого ураження противника (ВУП) відігравали ракетні й артилерійські формування.

Не випадково констатується, що з 50-х років щільність артилерійських угруповань, які приймали участь у воєнних конфліктах, зросла в 4 рази. Сьогодні ракетні війська й артилерія – це основа вогневої потужності загальновійськових угруповань. Саме тому дуже важливого значення набуває подальше вдосконалення форм і методів їх бойового застосування з урахуванням наявного досвіду.

При всій розмаїтості локальних війн і збройних конфліктів у них є багато спільного в питаннях організації вогневого ураження противника. Так, у ході війни в Кореї (1950-1953) і В'єтнамі (1964-1975), як правило, застосовувались ті форми і способи бойових дій, які були відпрацьовані ще в період Другої світової війни.

Особливо широко, у порівнянні з іншими родами військ, артилерія застосовувалась у В'єтнамі. У межах досягнення її вогню американські війська бойових дій практично не вели.

Аналізуючи результати вогневого ураження противника в локальних війнах і збройних конфліктах, слід відмітити, що на ракетні війська, артилерію й авіацію припадало 70-80 % обсягу вогневих завдань. При цьому в найближчій тактичній глибині дольова участь польової артилерії досягала – 60-90 %.

А під час бойових дій угруповань ЗС Російської Федерації в Чечні з грудня 1994 р. по березень 1995 р., коли авіація практично не приймала участі у вогневому ураженні через сильні тумани й опади, артилерія виконувала до 90 % вогневих завдань.

Таким чином, у локальних війнах і збройних конфліктах ракетні війська й артилерія будуть складати головні засоби вогневого ураження противника.

До такого ж висновку прийшли й американські спеціалісти, які спостерігали та вивчали бойові дії в зоні Перської затоки. За їх рекомендаціями відпрацьована відповідна довгострокова програма розвитку артилерії й відкрита нова науково-дослідна лабораторія, яка займається розробками в галузі вогневого ураження.

Слід відмітити велике значення використання в ході збройних конфліктів нових засобів збройної боротьби (у тому числі ракетних й артилерійських) і відповідних їм можливостей, форм і способів ведення бойових дій. Так, наприклад, досвід арабо-ізраїльських війн, який підтверджений на більш високому рівні під час ведення бойових дій в зоні Перської затоки, переконливо довів, що застосування нових видів зброї, а також нез'ясованих завчасно новітніх форм бойових дій (вогневі, ударні, розвідувально-вогневі, електронно-вогневі операції, битви) значно підвищує ефективність вогневого ураження противника й дозволяє реалізовувати “безконтактний" спосіб його розгрому далеким вогневим або електронно-вогневим впливом.

Досвід сучасних збройних конфліктів дає змогу зробити висновок, що форми й способи бойового застосування РВіА залежать від динаміки розвитку конфлікту, умов їх застосування та рівня загроз, які виникають.

Залежно від завдань, які будуть виконувати загальновійськові угруповання, формами застосування частин РВіА з'єднання в умовах загрози збройного конфлікту або виникнення його можуть бути:

⇒ демонстративні дії;

⇒ участь у спільних операціях;

⇒ самостійні вогневі ракетно-артилерійські удари;

⇒ участь у рейдових, стримувальних, блокувальних і забезпечувальних бойових діях;

⇒ участь у миротворчих операціях.

Під час **демонстративних дій** можливі такі способи бойового застосування РВіА:

⇒ проведення навчань (тренувань) частин РВіА поблизу району можливого виникнення конфлікту, у тому числі з бойовою стрільбою;

⇒ проведення робіт артилерійськими розвідувальними групами (рекогносцирувальними групами) щодо розвідки маршрутів висування, позиційних районів, районів вогневих позицій, рубежів розгортання та позицій підрозділів артилерійської розвідки;

⇒ організація бойового чергування ракетних дивізіонів та артилерійських підрозділів безпосередньо поблизу кордону.

Із наростанням загрози, у відповідь на дії противника, частини РВіА можуть:

⇒ займати позиційні райони (райони вогневих позицій) поблизу державного кордону;

⇒ організовувати бойове чергування ракетних дивізіонів та артилерійських підрозділів безпосередньо поблизу кордону;

⇒ посилювати артилерійську розвідку шляхом розгортання мереж КСП, позицій РЛС, особливо типу СНАР;

⇒ проводити зондування атмосфери за допомогою АРМС.

У разі переростання конфліктної ситуації в збройний конфлікт війська переходять до систематичних бойових дій. При цьому все важливішого значення поряд з іншими традиційними способами бойового застосування частин РвіА набувають наступні:

⇒ вогнева підтримка масштабних розвідувально-диверсійних дій на території противника щодо знищення важливих військових і промислових об'єктів;

⇒ вогневе ураження противника під час глибоких рейдів загальновійськових частин (підрозділів) із широким застосуванням десантно-штурмових і розвідувально-диверсійних дій у тилу противника з метою дезорганізації його системи державного й військового управління, МТЗ, роботи транспорту та знищення найважливіших елементів його оперативної побудови військ;

⇒ вогневі удари ракетних військ й артилерії для підтримки дій загальновійськових з'єднань та частин, аеромобільних і диверсійних груп, ураження зброї великої далекості, центрів управління державного та воєнного призначення, складів озброєння та інших ключових об'єктів противника.

Одним із поширених способів ведення бойових дій загальновійськових угруповань у сучасних умовах буде застосування рейдових дій на території противника в інтересах виконання бойових завдань.

Застосування РВіА під час проведення рейдових дій

Рейдові дії – один із ефективних способів виконання завдань загальновійськовими з'єднаннями, частинами в тилу противника. У роки Великої Вітчизняної війни рейдові загони в складі кавалерійських, механізованих, а іноді й танкових груп, що діяли в тилу ворога, раптовими ударами наносили йому великих втрат в особовому складі та техніці, порушували управління та планомірну роботу органів тилу, відволікали на себе значні сили та засоби, що давало можливість виконати завдання операції. У сучасних умовах з'єднання та частини рейдовими діями в оперативній глибині мають можливість наносити ще більш суттєві втрати противнику, які будуть в значній мірі впливати на морально-психологічний стан військ противника та можуть мати вирішальне значення на хід всієї операції.

Для ведення рейдових дій може бути призначено механізовану бригаду, посилену артилерійськими, зенітними, інженерними, вогнеметними підрозділами. Рейдовий загін у такому складі, маючи велику самостійність при виконанні завдань, здатний протистояти ударам танків та механізованого противника, успішно вести боротьбу з його гелікоптерами та аеромобільними групами у відриві від головних сил об'єднання.

Крім бригад, у рейдові дії можуть виділятись посилені механізовані, танкові батальйони. За своїми бойовими можливостями посилена бригада може вести рейдові дії самостійно або у взаємодії з РВіА, авіацією, аеромобільними підрозділами протягом 1-2 діб на глибину 50-100 км. При цьому віддалення рейдового загону від головних сил загальновійськового угруповання може складати: у складі бригади – до 50 км, у складі батальйону – 20-30 км.

Виходячи із завдань та тактики дій рейдових загонів перед РВіА постають наступні завдання:

⇒ безперервна вогнева підтримка дій рейдових загонів на всю глибину виконання завдань;

⇒ готовність до відкриття вогню розгортанням із маршу в найкоротші строки;

⇒ готовність наносити далекі й точні вогневі удари з основних вогневих позицій (із району розташування основних сил);

⇒ дистанційне мінування місцевості з метою прикриття флангів, тилу та сковування маневру противника;

⇒ проводити вогневе забезпечення рейдових загонів;

⇒ застосовувати широкий маневр вогнем та вогневими засобами;

⇒ швидкий і глибокий аналіз розвідданих, що надходять з усіх можливих каналів (СБУ, МВС, ДПС, військ територіальної оборони та інших формувань);

⇒ постійне використання нетрадиційних форм і способів застосування РВіА.

Крім того, виникають певні особливості при проведенні планування застосування РВіА при вводі в бій та виконанні завдань рейдовими загонами. Вони полягають у тому, що якомога детальніше плануються артилерійська підготовка та артилерійська підтримка вводу в бій рейдових загонів із метою забезпечення найбільш сприятливих умов для подолання першої смуги оборони противника й швидкому виходу в оперативний тил.

Із метою підвищення ефективності вогню артилерії по окремих цілях, у тому числі по протитанкових засобах, артилерійську підтримку атаки рейдових загонів необхідно починати із проведення вогневого нальоту по взводних опорних пунктах в глибині оборони роти першого ешелону, а через 2-3 хвилини по взводних опорних пунктах на передньому краї, що забезпечує ефективність ведення вогню та його коректування засобами, що виділені на пряму наводку.

У подальшому артилерійські підрозділи, що увійшли до складу рейдових загонів, виконують вогневі завдання за рішенням загальновійськового командира, виходячи з умов обстановки, що склалася на тому чи іншому етапі бойових дій.

Мета рейдових дій досягається раптовим вогневим ураженням об'єктів противника, нанесенням коротких, але ефективних ударів, швидким та прихованим маневром силами та засобами для одночасного нанесення ударів по його об'єктах із кількох напрямків, впливом на об'єкти противника вдень і вночі, у різних погодних умовах.

Практика показує, що при будь-яких умовах обстановки необхідно досягти розгрому або вивести об'єкт з ладу раніше, ніж противник зуміє здійснити організований опір.

Виходячи з мети дій рейдових загонів, РВіА повинні наносити раптові та могутні вогневі удари. Щоб досягти максимальної ефективності впливу на противника, необхідно планувати застосування всього угруповання артилерії на короткий термін (3-5 хвилин), а також пам'ятати, що:

⇒ раптовий та могутній вогневий удар більше впливає на психічний стан противника;

⇒ необхідно враховувати обмежену кількість боєприпасів артилерії, що входить до складу рейдового загону;

⇒ виходячи з бойового досвіду та розрахунків, довгі вогневі нальоти не досягають мети, тому що противник займає сховища та адаптується до обстановки.

Із метою забезпечення більшої живучості підрозділів артилерії, що входять до складу рейдових загонів, економії боєприпасів та підвищення ефективності вогню артилерії необхідно залучати РВіА далекої дії (РБР, РСЗВ, 2С7, 2А36) із районів розташування основних вогневих позицій.

Передбачається широке застосування та постановку сковуючих та схованих мінних полів дистанційним мінуванням об'єктів противника, створення вогнищ пожеж, застосування боєприпасів об'ємного вибуху артилерійськими РСЗВ далекої дії. Сховані мінні поля забезпечують безпосереднє прикриття флангів рейдових загонів.

Сковуючі мінні поля встановлюють в районах зосередження та на шляхах маневру резервів противника для заборони або затримки їх висування й створення умов для нанесення по них ударів засобами вогневого ураження.

Набуває більшої значимості нанесення високоточною зброєю поодиноких та групових ударів засобами ракетної бригади по об'єктах противника (склади боєприпасів, пального, матеріально-технічних засобів, залізничних вузлів та інших елементів інфраструктури), що будуть виявлені в результаті розвідувальної діяльності рейдових загонів, але не будуть входити в коло завдань загону. По-перше, тому, що через велику відстань до цих об'єктів тільки ракетна бригада буде в змозі нанести удар із необхідним ступенем ураження. І, по-друге, тому, що удари наносяться з достатньою точністю й великою ефективністю.

Виходячи з сучасних вимог до ведення бойових дій, коли важливі завдання на окремих напрямках будуть виконувати батальйонні тактичні групи, механізовані (танкові) бригади, більшість завдань артилерійські підрозділи будуть виконувати за рішенням загальновійськового командира (командира рейдового загону) в умовах швидкої зміни обстановки та обмеженої кількості розвідувальної інформації – потрібно вже сьогодні вчити командирів батальйонів, рот приймати обґрунтовані рішення щодо застосування артилерії в умовах обмеженої кількості боєприпасів та у відриві або при обмеженому матеріально-технічному забезпеченні.

Вогневим забезпеченням рейдового загону при вводі в бій та при виконанні завдання є сукупність підготовлених ділянок загороджувального, зосередженого та масованих вогнів артилерії, а також ділянок дистанційного мінування місцевості, поєднаних в єдиний вогневий бар'єр на шляху угруповань противника, що мають мету нанести удари по рейдовому загону або прикрити розірвану оборону противника на шляху рейдового загону.

У бою із застосуванням тільки звичайної зброї вогонь артилерії, танків, бойових машин піхоти (бронетранспортерів), зенітних засобів та стрілецької зброї в поєднанні з ударами авіації є основним засобом

ураження противника. У вирішенні завдань, що стоять перед загальновійськовими з'єднаннями (підрозділами) у бою, важлива роль належить артилерії. Маючи велику далекість стрільби, потужний і точний вогонь і здатність до широкого маневру й швидкого зосередження вогню по найважливіших об'єктах, артилерія подовжує залишатися важливим засобом вогневого ураження противника й найефективнішим засобом вогневої підтримки механізованих і танкових підрозділів. Прийняття на озброєння якісно нових боєприпасів значно поширює вогневі можливості сучасної артилерії, скорочується витрата набоїв для ураження різних цілей, кількість гармат і час виконання вогневих завдань. Оснащення артилерійських підрозділів новими системами із збільшеною далекістю стрільби, із більш високими маневреними можливостями, автоматизованими системами управління дозволяє в більш короткі терміни й на більшу глибину вирішувати вогневі завдання в сучасному загальновійськовому бою.

Основним вогневим і тактичним підрозділом артилерії, протитанкової артилерії і ППО є дивізіон. Вогневим і тактичним підрозділом артилерії є батарея. Вогневі й тактичні завдання батарея може виконувати в складі дивізіону або самостійно. Батарея здатна швидко переміщуватися й здійснювати безперервну взаємодію із загальновійськовими тактичними підрозділами, що ведуть бій у високому темпі.

Із метою більшої самостійності при веденні загальновійськового бою механізованим і танковим підрозділам додаються або виділяються для підтримки артилерійські підрозділи. Придані артилерійські підрозділи повністю підпорядковуються загальновійськовому командиру й виконують поставлені їм завдання. Підтримуючі артилерійські підрозділи залишаються в підпорядкуванні старшого командира (начальника) і виконують поставлені їм завдання, а також завдання, поставлені командиром, підрозділ якого підтримують у межах виділеного ресурсу сил.

Механізованому (танковому) батальйону можуть придатися артилерійський дивізіон або батарея, підрозділ протитанкових засобів.

Механізованій роті може бути додана мінометна (артилерійська) батарея, протитанковий підрозділ. Танковій роті може придатися артилерійська батарея. Батальйон (роту) у бою, крім того, може підтримувати артилерійський дивізіон (батарея).

Артилерійський дивізіон загальновійськової бригади зазвичай включається до складу бригадної артилерійської групи або додається батальйону першого ешелону.

Для розгортання в бойовий порядок артилерійському дивізіону призначають район вогневих позицій і район (рубіж) командно-спостережних пунктів. В обороні дивізіону призначається основний,

запасний і тимчасовий райони вогневих позицій, а в наступі, зазвичай, призначаються основні та запасні райони вогневих позицій.

Віддалення основного району вогневих позицій від передових підрозділів (переднього краю) своїх військ залежить від організаційної приналежності дивізіону, далекобійності артилерійських систем і умов обстановки та може бути **2-8 км**.

Для розрахунку вогневих можливостей артилерії, що веде вогонь із накритих вогневих позицій, використовуються такі значення показників можливостей:

⇒ по постановці нерухомого загороджувального вогню (НЗВ) – по **50 м** на гармату й міномет;

⇒ по постановці рухомого загороджувального вогню (РЗВ) – **25 м** на гармату й міномет;

⇒ по веденню вогневого валу (ВгВ) із розрахунку **15 м** на гармату калібру до 100 мм включно й мінометів.

Руйнування цілі полягає в приведенні її в непридатний стан.

Придушення цілі полягає в нанесенні їй таких втрат (ушкоджень) або в створенні вогнем таких умов, при яких вона тимчасово втрачає боєздатність, обмежується її маневр або порушується управління. При придушенні групових цілей, що не спостерігаються, витрачання норм набоїв забезпечує значення математичного сподівання кількості уражених цілей, що дорівнює 30 %.

Знищення цілі полягає в нанесенні їй таких втрат, при яких вона повністю втрачає свою боєздатність. При знищенні спостережуваної цілі стрільбу ведуть до отримання результатів втрат боєздатності цілі.

При знищенні цілей, що не спостерігаються, стрільбу ведуть до витрати призначеної кількості набоїв, яка забезпечує ймовірність ураження окремих цілей 0.7-0.9 або математичне сподівання кількості уражених цілей зі складу групової цілі 50-60 %.

Виснаження здійснюється веденням вогню обмеженою кількістю гармат і боєприпасів із метою морально-психологічного впливу на живу силу противника в обороні (зосередженні), у пунктах управління, на об'єктах тилу.

При виконанні завдань із вогневого ураження противника артилерія застосовує наступні види вогню:

⇒ вогонь по окремій цілі (рис. 9.8.1.);

⇒ зосереджений вогонь (ЗосВ) (рис. 9.8.2.);

⇒ одинарний нерухомий загороджувальний вогонь (ОН ЗагВ) (рис. 9.8.3.);

⇒ глибокий нерухомий загороджувальний вогонь (ГНЗагВ) (рис. 9.8.4.);

⇒ одинарний рухомий загороджувальний вогонь (ОРЗагВ) (рис. 9.8.5.);

⇒ подвійний рухомий загороджувальний вогонь (ПРЗагВ) (рис. 9.8.6.);

⇒ послідовне зосередження вогню (ПЗосВ) (рис. 9.8.7.);
⇒ вогневий вал (ВгВ)(рис. 9.8.8.);
⇒ масований вогонь (МВг) (рис. 9.8.9.);
⇒ рухома вогнева зона (РВгЗ).

Вогонь по окремій цілі (груповій або поодинокій) – вогонь батареї, взводу або гармати (міномета, бойової машини, установки ПТКР), що ведеться самостійно із закритої вогневої позиції або прямою наводкою.

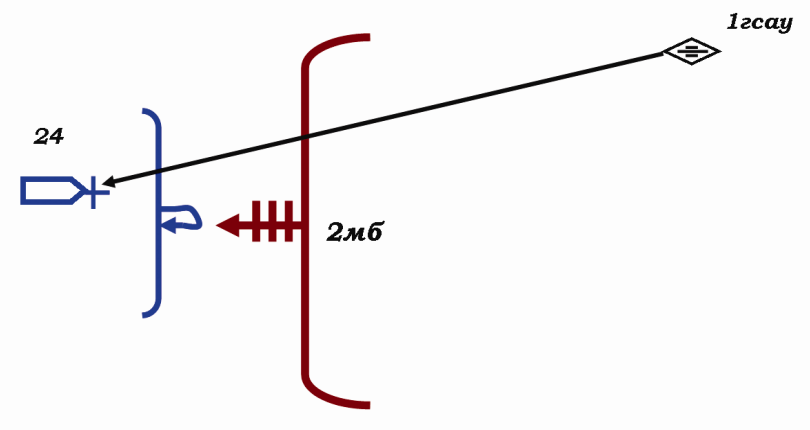

Рис. 9.8.1. Вогонь по окремій цілі

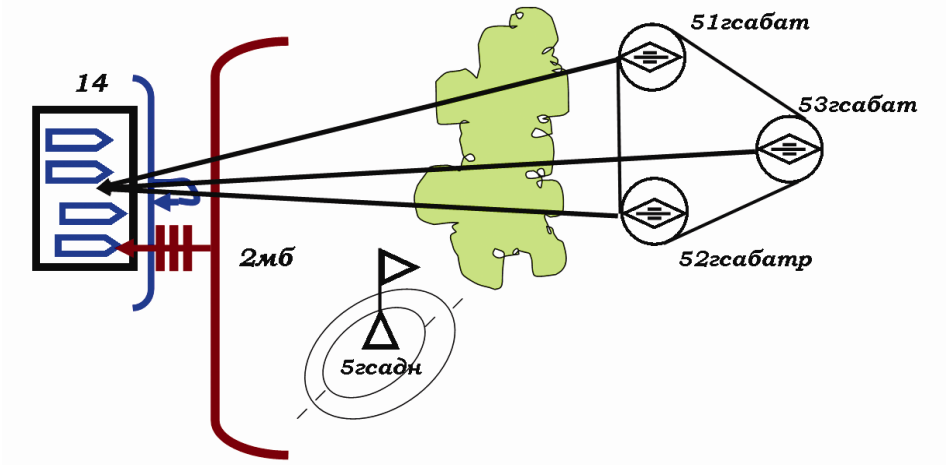

Рис. 9.8.2. Зосереджений вогонь

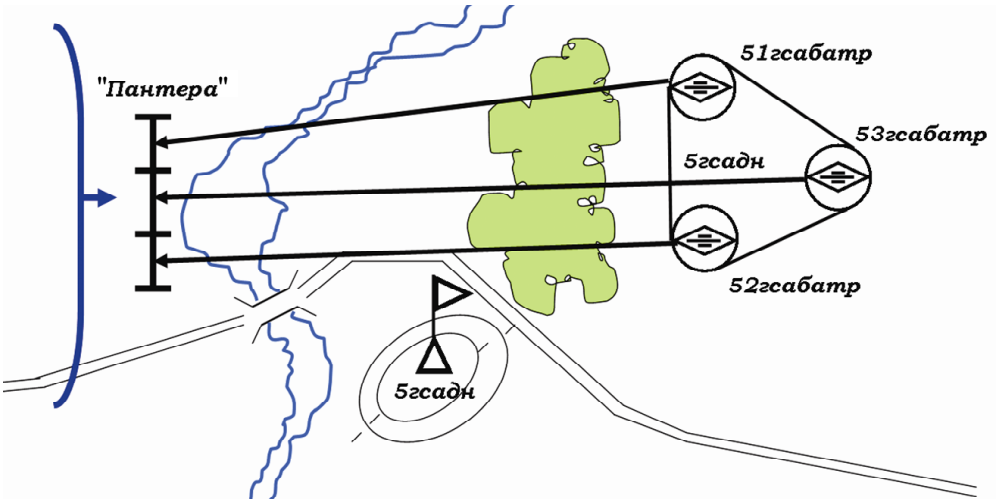

Рис. 9.8.3. Одинарний нерухомий загороджувальний вогонь

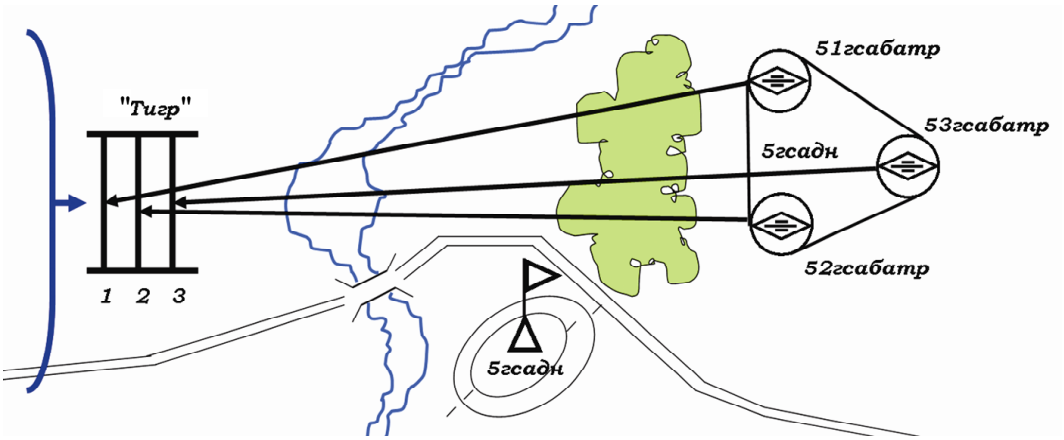

Рис. 9.8.4. Глибокий нерухомий загороджувальний вогонь

Зосереджений вогонь (ЗосВ) – вогонь, що ведеться одночасно кількома батареями або дивізіонами по одній цілі. У зосередженні вогню повинно приймати участь не менше двох батарей. Ділянкам зосередженого вогню надаються номери, повторення номерів не допускається.

Нерухомий, загороджувальний вогонь (НЗагВ) – суцільна вогнева завіса, що створюється перед фронтом контратакуючого (атакуючого) противника. Нерухомий, загороджувальний вогонь може бути одинарний і глибокий.

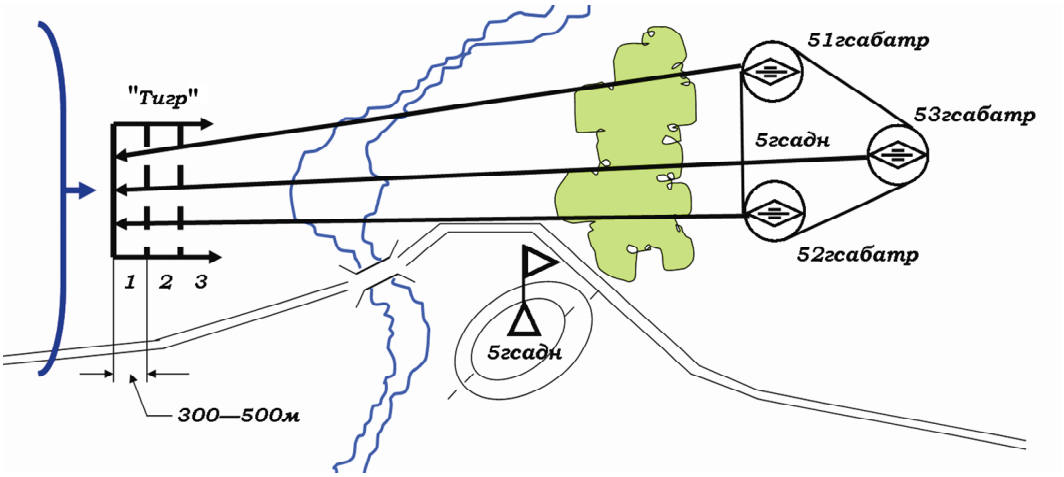

Рис. 9.8.5.Одинарний рухомий загороджувальний вогонь

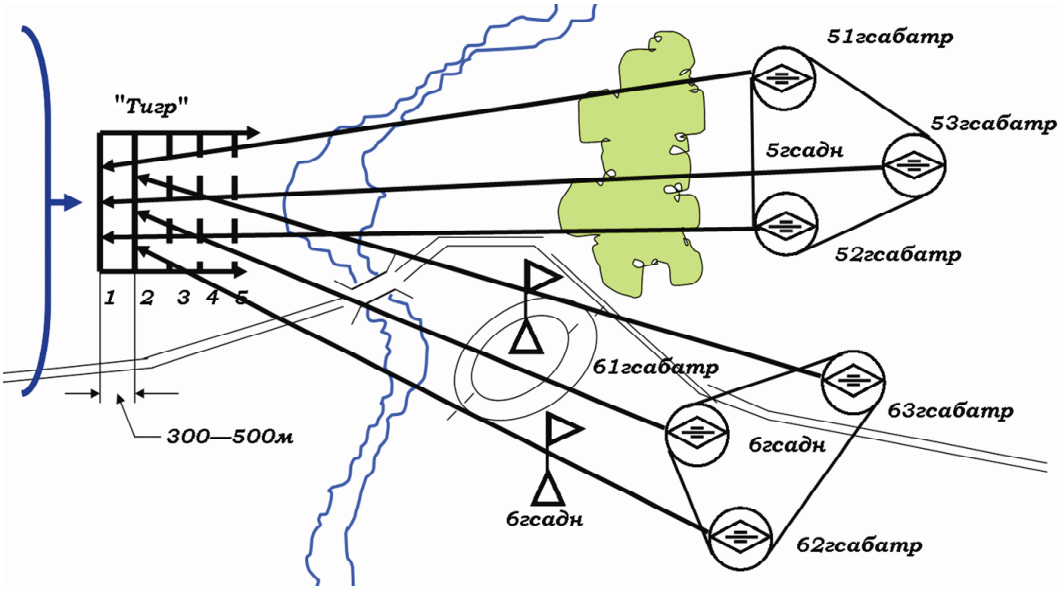

Рис. 9.8.6. Подвійний рухомий загороджувальний вогонь

Одинарний НЗагВ – суцільна вогнева завіса, створювана на одному рубежі.

Глибокий НЗагВ – суцільна вогнева завіса, створювана одночасно на кількох рубежах. Нерухомий, загороджувальний вогонь застосовується для відбиття атаки або контратаки піхоти й танків противника безпосередньо на передньому краї (передовими підрозділами) наших військ.

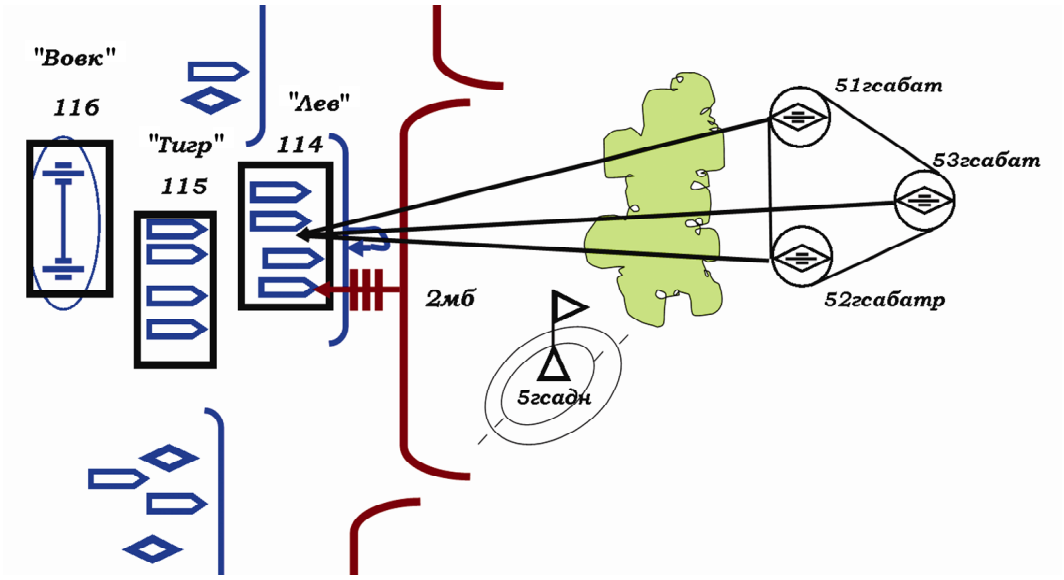

Рис. 9.8.7. Послідовне зосередження вогню

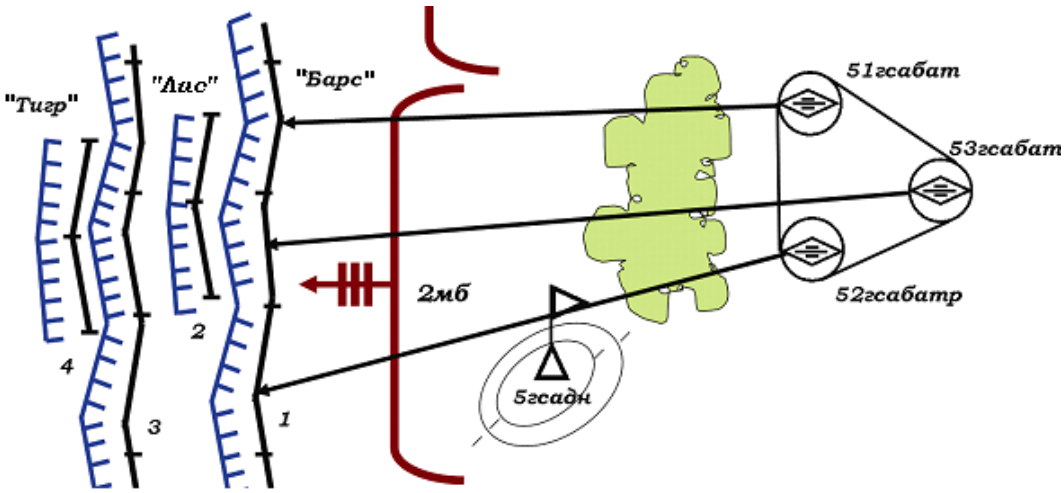

Рис. 9.8.8. Вогневий вал

Для ведення НЗагВ залучають усі види й калібри артилерії, крім реактивної. Ширину ділянки (рубежу) НЗагВ призначають із розрахунку 50 м на гармату або міномет. Рубежам НЗагВ надають умовні найменування по назвах дерев, наприклад, "клен", "береза" і т.д.

НЗагВ готують зазвичай на ділянках місцевості, що спостерігаються, завчасно на ймовірному напрямку атаки (контратаки) противника, перед ділянками місцевості, на яких противник зможе приховано накопити си-

ли для раптової атаки (наприклад, вихід із лощини, перед узліссям або чагарником, перед окраїною населеного пункту), але не ближче 200 м від цих укриттів, із таким розрахунком, щоб артилерія змогла зробити перенесення вогню на даний рубіж НЗагВ й своєчасно відкрити вогонь.

Вогонь відкривають у момент підходу піхоти й танків противника до рубежу НЗагВ й ведуть до тих пір, поки піхота не буде відсічена від танків і не закінчить атаку або поки не вийде з зони вогню.

Якщо піхота противника залягла, її уражають зосередженим вогнем, а якщо обходить рубіж НЗагВ, то вогонь переносять на новий напрямок її атаки. Для ведення глибокого НЗагВ призначають 2-3 групи артилерії або 2-3 дивізіони.

Рухомий, загороджувальний вогонь (РЗагВ) – суцільна вогнева завіса, створювана на шляху руху танків й інших броньованих машин противника, яка послідовно переноситься на призначені рубежі по мірі виходу основної маси цих машин із зони вогню. Рухомий, загороджувальний вогонь може бути одинарний і подвійний.

Одинарний РЗагВ – це суцільна вогнева завіса, створювана послідовно на одному з декілька рубежів.

Подвійний РЗагВ – це суцільна вогнева завіса, створювана одночасно на двох рубежах. Для ведення РЗагВ залучають артилерію калібру 100 мм і більше, крім реактивної.

Ширину ділянки РЗагВ призначають із розрахунку 25 м на гармату або міномет. Рубежам на танконебезпечному напрямку дають загальне найменування по назвах хижих звірів, наприклад, "лев", "тигр" та ін., кожному рубежу, починаючи з далекого, надається й свій порядковий номер, наприклад, "Тигр-1","Тигр-2" і т.д.

Рубежі РЗагВ готують, як правило, завчасно на кожному з можливих напрямків атаки (контратаки) противника.

Рубежі РЗагВ призначаються на спостережуваних із наземних спостережних пунктів ділянках місцевості. Перший (далекий) рубіж РЗагВ призначають приблизно на віддаленні 2-4 км від переднього краю або на відстані, із якої підрозділи противника будуть рухатися у взводних колонах і надалі розгортатися в бойовий порядок.

Останній рубіж РЗагВ призначають на віддаленні 700-1000м від переднього краю наших військ. Відстань між рубежами, залежно від умов спостереження кожного рубежу, можливої швидкості руху танків, бойових машин піхоти й бронетранспортерів противника на даній місцевості й підготовленості обслуг гармат, призначають 400-600м. Такі відстані між рубежами дають можливість своєчасно перенести вогонь артилерійських підрозділів з одного рубежу на інший.

РЗагВ відкривають у момент підходу головних танків (БМП, БТР) до першого рубежу й ведуть до виходу основної маси танків (БМП, БТР) із зони розривів, після чого вогонь переносять на наступний

рубіж. Вогонь переносять по командах командира артилерійського підрозділу, що веде РЗагВ.

Послідовне зосередження вогню (ПЗосВ) – зосереджений вогонь по цілях перед фронтом і на флангах своїх атакуючих військ, що послідовно переноситься з рубежу на рубіж по мірі їх просування. Послідовне зосередження вогню може бути одинарним, подвійним і потрійним, коли вогонь ведеться одночасно по цілях на одному, двох і трьох рубежах. Застосовується ПЗосВ при артилерійській підтримці атаки. Для послідовного зосередження вогню призначають цілі, починаючи з переднього краю противника й на глибину батальйонів першого ешелону й більше.

Намічені цілі поєднують по рубежах. До одного рубежу зараховують цілі, що розташовані приблизно на однаковому віддаленні від переднього краю. Відстань між рубежами може бути від 200 до 1000 м. Рубежам надають умовні найменування по назвах хижих звірів, наприклад, "Лев", "Тигр", "Вовк" і т.п., цілі нумерують тризначним числом, перша цифра якого позначає номер рубежу, дві інші – номер цілі на рубежі, наприклад, 114, 115, 116 і т.д. Найменування рубежу є сигналом для відкриття (переносу) вогню по всіх цілях даного рубежу. На кожному рубежі ПЗосВ дивізіону призначають одну групову ціль (взводний опорний пункт) або 2-3 окремі цілі. Батарея веде вогонь у складі дивізіону або самостійно. При самостійному веденні вогню батареї призначають одну ціль, розміри якої не перевищують 2 га для гармат (мінометів) калібру до 100 мм включно й 3 га для гармат (мінометів) калібру понад 100 мм. Якщо кількість гармат (мінометів) у батареї відрізняється від зазначеного вище, то максимальні розміри групової цілі пропорційно змінюють.

Вогонь по цілях на першому рубежі ПЗосВ відкривають за встановленим сигналом із початком руху наступаючих підрозділів із рубежу переходу в атаку (фактично продовжують вести вогонь по цілях останнього вогневого нальоту артилерійської підготовки атаки, якщо ці ж цілі призначені для придушення під час артилерійської підтримки атаки) і, не допускаючи перерви вогню, продовжують його до виходу загальновійськових підрозділів на безпечне віддалення від розривів своїх боєприпасів. Перенесення вогню по цілях другого рубежу здійснюють за сигналом командира батальйону або бригади. Вогонь по цілях на другому рубежі ведеться також до виходу наступаючих підрозділів на безпечне віддалення від розривів своїх боєприпасів. Такий порядок зберігається на всю глибину ведення ПЗосВ.

Сучасна оборона насичена протитанковими засобами, особливо ПТКР, які ешелонуються в глибину. Ці засоби здатні уражати наступаючі танки, БМП і БТР із великих відстаней. У зв'язку із цим необхідно придушувати протитанкові засоби й інші цілі. У таких умовах

доцільно застосовувати подвійний або потрійний ПЗосВ, який здійснюється двома-трьома групами артилерії.

Перша група артилерії веде вогонь по цілях, що розташовані безпосередньо перед фронтом атакуючих підрозділів, а друга група – по цілях у глибині на наступних рубежах, починаючи з другого. При переносі вогню першої групи по цілях на другому рубежі, друга група артилерії переносить вогонь по цілях на третьому рубежі. Надалі перенесення вогню здійснюється в такій же послідовності.

По цілях між ПЗосВ планують і ведуть зосереджений вогонь і вогонь по окремих цілях, особливо по протитанкових засобах противника.

Вогневий вал (ВгВ) – суцільна вогнева завіса, створювана на одному (одинарний ВгВ) або одночасно на двох (подвійний ВгВ) рубежах перед фронтом своїх атакуючих військ, який послідовно переноситься в глибину по мірі їх просування. Вогневий вал застосовується при артилерійській підтримці атаки, коли оборона противника має густу мережу траншей і ходів сполучень, а також при прориві укріпленого району. Для ведення вогневого валу призначають основні й проміжні рубежі. Основні рубежі вогневого валу призначають через 300-1000 м один від одного, а проміжні – через 100-300 м.

Основним рубежам вогневого валу надають умовне найменування за назвами хижих звірів, наприклад, "Барс", "Лис", "Тигр" та ін. На рубежі вогневого валу дивізіону призначають одну ділянку. Дивізіонні ділянки на основних рубежах нумеруються тризначними номерами, перша цифра яких позначає номер рубежу, а друга й третя – номер ділянки на рубежі (справа ліворуч).

Перенесення вогню з основних рубежів вогневого валу здійснюється за командою (сигналом) командира загальновійськової бригади з виходом наступаючих підрозділів на безпечне віддалення від розривів своїх боєприпасів. Із проміжних рубежів вогонь переноситься за командою командирів дивізіонів після закінчення встановленого часу ведення вогню, зазвичай 2-3 хв. Подвійний вогневий вал ведеться двома групами артилерії. Перша група веде вогонь по всіх рубежах, друга – тільки по основних рубежах, починаючи з другого.

Масований вогонь (МВг) – вогонь усієї або більшої частини артилерії, що ведеться одночасно із завданням рішучого ураження за короткий час одного або декількох важливих об'єктів (цілей). Районам масованого вогню надають умовні найменування за назвами планет, наприклад, "Юпітер", "Марс" та ін.

Рухома вогнева зона (РВгЗ) – глибока суцільна вогнева завіса, створювана одночасно на 3-х і більше рубежах перед фронтом своїх атакуючих військ і переноситься в глибину по мірі їх просування.

Глибина рухомої вогневої зони залежить від кількості артилерії, яка залучається для ведення РВгЗ та може бути від 400 до 600 м і більше.

Відстань між рубежами РВгЗ за глибиною складає 150-200 м. Вона залежить від характеру побудови оборони й місцевості, на якій обороняється противник.

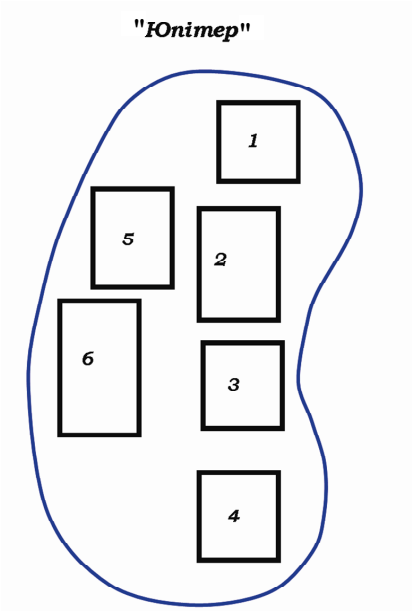

Рис. 9.8.9. Масований вогонь

Рухома вогнева зона застосовується при артилерійській підтримці атаки на ділянці прориву з'єднання при прориві підготовленої й поспішно зайнятої оборони противника, насиченої маневреними протитанковими й іншими вогневими засобами. Рухома вогнева зона проводиться, як правило, на глибину оборони батальйонів першого ешелону противника.

Суть артилерійської підтримки атаки методом рухомої вогневої зони полягає в створенні перед фронтом атакуючих підрозділів глибокої, суцільної, рухомої вогневої завіси з метою ураження живої сили, протитанкових й інших вогневих засобів противника, а також із метою виключення або істотного утруднення засобам противника вести ефективний вогонь по наступаючих військах або здійснення ними маневру.

Для ведення РВгЗ створюють групи артилерії за кількістю передбачуваних рубежів одночасного ведення вогню. Кількість артилерійських груп визначають із урахуванням кількості дивізіонів, які можна залучити для ведення РВгЗ, при цьому обов'язкова вимога, – щоб вогонь вели одночасно не менше ніж по 3-х рубежах. Кількість дивізіо-

нів на кожному рубежі в межах ділянки прориву визначається так, щоб кожна артилерійська група на кожному рубежі мала таку кількість дивізіонів, яка дорівнює кількості батальйонів на ділянці прориву, тобто на кожний механізований батальйон потрібно призначити в кожну групу артилерії 1 дивізіон, інакше кажучи, на кожний 1 км (ділянка прориву механізованого батальйону) потрібно мати в кожній групі артилерії по 1 дивізіону.

Рубежі РВгЗ призначають із урахуванням побудови оборони й характеру місцевості, 1-й рубіж призначається по цілях на передньому краї, а інші – через 150-200 м. Кожний рубіж РВгЗ має свій номер за номером артилерійської групи, що залучається до ведення вогню. Група рубежів іменується назвами хижих звірів, наприклад, "Вовк", "Барс".

Час ведення вогню на кожному рубежі повинен бути не менше 2-х хвилин.

Кожному дивізіону призначають свої ділянки, які ділять на батарейні ділянки. Нумерація ділянок РВгЗ для дивізіону на рубежах позначається трьома цифрами, де перша цифра означає номер зони (номер групи рубежів), друга – номер рубежу в цій зоні, третя – номер ділянки на рубежі праворуч або ліворуч від дивізіону.

Батальйонна артилерія й придані батальйону (роті) артилерійські підрозділи при вогневому ураженні противника можуть самостійно застосовувати наступні види вогню: вогонь по окремій цілі, зосереджений вогонь, нерухомий і рухомий загороджувальний вогонь, а також залучатися до ведення масованого вогню, послідовного зосередження вогню, вогневого валу й загороджувального вогню в складі артилерійських груп або разом із ними.

Цілеуказування

Однією з найважливіших умов успішного управління артилерійськими підрозділами в бою є своєчасне й точне цілеуказування.

Від загальновійськового командира вимагається бездоганне знання способів і прийомів цілеуказування, уміння в складній бойовій обстановці вміло обирати й застосовувати найбільш доцільний у цей момент спосіб цілеуказування, щоб швидко й правильно відшукати потрібну ціль. Приведені нижче способи цілеуказування відпрацьовані на практиці й отримали широке застосування в різних видах бою. Способи передачі цілеуказувань командиром загальновійськового підрозділу командиру артилерійського підрозділу можуть бути наступні:

⇒ від орієнтирів (місцевих предметів) (рис. 9.6.10.);

⇒ наведення пристрою на ціль;

⇒ трасами куль (боєприпасів);

⇒ по карті (прямокутними координатами, по равлику).

У деяких випадках можуть застосовуватися інші способи, наприклад із використанням полярних координат.

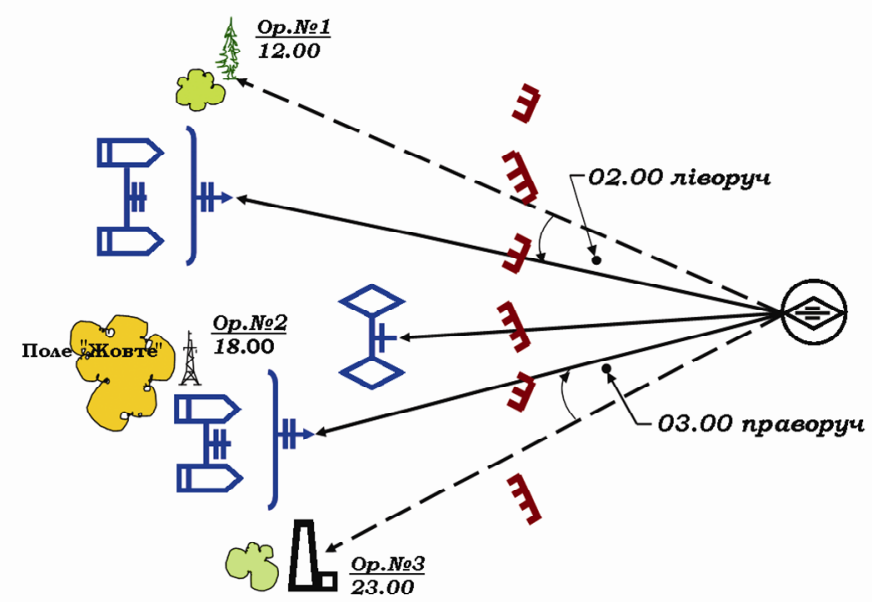

Рис. 9.8.10. Цілеуказування від орієнтирів (місцевих предметів)

Цілеуказування від орієнтира (місцевого предмета) застосовується в тих випадках, коли на місцевості в районі розташування військ противника або в районі ведення бойових дій є багато добре видимих місцевих предметів (орієнтирів), а також коли джерело цілеуказування й батарея перебувають на незначному віддаленні один від одного. У цьому випадку кути, що виміряні з місця цілеуказування, не будуть значно відрізнятися від кутів, що вимірюються з місця отримання цілеуказування. Суть цілеуказування від орієнтира полягає в наступному: командир загальновійськового підрозділу (що дає цілеуказування) виявив ціль, визначає положення цілі стосовно орієнтира по напрямку в тисячні за допомогою бінокля або іншого вимірювального приладу й по відстані в метрах на око. Наприклад: "Нева-20", я "Сокіл-15", на полі "Жовтому" орієнтир № 2 – високовольтна башта – танки противника, далі ориентир № 2 – окреме дерево, ліворуч 02.00, далі – ориентир № 3 – цігляний завод, 03.00 праворуч – піхота противника, знищити, я, Сокіл-15, прийом".

У тих випадках, коли немає можливості визначити кут у тисячних, цілеуказування від орієнтира можна передати по сторонах горизонту. У цьому випадку той, хто дає цілеуказування, визначає положення цілі стосовно місцевого предмета (орієнтира) у метрах на око по сто-

ронах горизонту. Наприклад: "Нева-20, я, Сокіл-15, зруйнована церква північ – 4.00, схід – 2.00, мінометний взвод у лощині, подавити. Я, Сокіл-15, прийом".

Командир артилерійського підрозділу, прийнявши цілеуказування від командира загальновійськового підрозділу, знаходить на місцевості зазначений місцевий предмет (орієнтир) і по переданому куту й відстані від орієнтира (місцевого предмета) або по відстані в напрямках переданих сторін, у другому випадку, знаходить зазначену ціль й уражає її вогнем артилерії.

Цілеуказування наведенням приладу на ціль застосовується, коли командири артилерійського й загальновійськового підрозділів перебувають на одному командно-спостережливому пункті або поблизу один від одного. Суть даного способу полягає в наступному: командир загальновійськового підрозділу, виявивши ціль, наводить перехрестя приладу на ціль і передає, наприклад: "Прилад наведений на ціль – танк в окопі".

Командир артилерійського підрозділу, підійшовши до приладу, по якому давалося цілеуказування, знаходить ціль.

Цілеуказування трасами куль (боєприпасів) застосовується вночі в умовах обмеженої видимості (дощ, туман, снігопад), коли ввідстань до цілі не перевищує далекості стрільби гармати й передати цілеуказування іншим способом неможливо. Суть даного способу полягає в наступному: командир загальновійськового підрозділу, виявивши ціль, передає командиру артилерійського підрозділу: звідки, яка кількість трас куль буде випущено в напрямку цілі й характер цілі. Наприклад: "Нева-20, я, Сокіл-15, перебуваю на 256186, спостерігати трасу (дві, три) траси куль у напрямку цілі – піхота в траншеї".

Якщо командиру артилерійського підрозділу відоме місцезнаходження (КСП) загальновійськового командира, то останній при передачі цілеуказування свої координати може не передавати. Координати свого КСП передаються тільки в закодованому виді. Аналогічно передається цілеуказування трасами боєприпасів.

Цілеуказування по карті застосовується, коли бойові дії ведуться на різко пересіченій лісистій місцевості, у горах і коли немає можливості передати цілеуказування іншим, більш точним способом.

Ще однією, й дуже важливою умовою є те, що при цілеуказуванні даним способом є можливість визначити координати цілі з необхідною точністю (ціль перебуває поблизу яких-небудь місцевих предметів, контурних точок, наявних на карті).

Командир загальновійськового підрозділу (що дає цілеуказування) виявив ціль, передає командиру артилерійського підрозділу координати й характер цілі.

Наприклад: "Нева-20, я, Сокіл-15, ціль – X=85450, Y=27600, висота 400, група піхоти в кущах, я, Сокіл-15, прийом".

Застосування того або іншого способу цілеуказування залежить від обстановки й умов, у яких ведеться загальновійськовий бій.

Бойове застосування артилерійських підрозділів в обороні

Поставлені бойові завдання батальйон виконує у взаємодії з іншими підрозділами або при їх підтримці. Важлива роль при цьому належить артилерійським підрозділам. Артилерійський дивізіон в обороні може діяти в складі бригадної артилерійської групи або перебувати в безпосередньому підпорядкуванні командира механізованої бригади.

Артилерійські (мінометні) підрозділи в обороні призначаються для вогневого ураження наступаючого противника. Райони вогневих позицій обираються переважно на танконебезпечних напрямках, вогневі позиції дивізіонів (батарей) ешелонуються в глибину. Для маневру підрозділами готуються основні, запасні й тимчасові вогневі позиції й шляхи руху до них. Підступи до вогневих позицій прикриваються протитанковими мінами.

Основні вогневі позиції в обороні призначаються:

⇒ мінометній батареї – у межах батальйонного району оборони, за ротами першого ешелону на віддаленні від переднього краю оборони 1-1.5 км;

⇒ артилерійській батареї – у межах батальйонного району оборони на віддаленні від переднього краю оборони 2-3 км;

⇒ артилерійському дивізіону – у 2-4 км від переднього краю оборони.

Запасні вогневі позиції обираються на флангах основного району й у глибині оборони. Для вогневого ураження противника на далеких підступах до оборони й підтримки підрозділів, що обороняють смугу забезпечення або передову позицію артилерії, призначаються тимчасові вогневі позиції, які обирають ближче до переднього краю оборони.

Для ведення розвідки противника на широкому фронті розгортають командно-спостережні й спостережні пункти на місцевості до початку наступу противника.

Протитанковий підрозділ батальйону зазвичай залишається у підпорядкуванні командира батальйону, займає район зосередження і використовується, як правило, у повному складі на танконебезпечному напрямку для відбиття атак танків й інших броньованих машин противника, прикриття відкритого флангу й забезпечення контратаки. На закритій і пересіченій місцевості підрозділ може придаватися ротам першого ешелону.

В обороні артилерійські підрозділи знищують і подавляють засоби ядерного й хімічного нападу, системи високоточної зброї, артилерію, танки, бойові машини піхоти, протитанкові й інші вогневі

засоби, живу силу, гелікоптери на площадках, засоби протиповітряної оборони, пункти управління, радіоелектронні засоби; прикривають вогнем проміжки між районами оборони й опорними пунктами, фланги підрозділів, що обороняються, інженерні загородження й перепони, райони, що піддалися ядерним ударам; проводять дистанційне мінування місцевості; уражають десанти; підтримують підрозділи, що обороняють смугу забезпечення, передову позицію й позицію бойової охорони.

Артилерійські підрозділи в обороні вогневе ураження противника здійснюють у взаємодії з іншими засобами ураження за наступними завданнями:

⇒ артилерійська контрпідготовка;

⇒ артилерійська заборона висування й розгортання військ противника;

⇒ артилерійська підтримка військ прикриття;

⇒ артилерійське відбиття атаки противника;

⇒ артилерійська підтримка військ, що обороняються;

⇒ вогневе ураження противника при проведенні контратак.

Артилерійські підрозділи приймають участь у відповідному масованому вогневому зустрічному ударі у відповідь.

Артилерійська контрпідготовка проводиться за рішенням командувача об'єднанням по головному угрупованню противника з метою зриву або зниження його удару, зазвичай при підході й розгортанні його військ для атаки головної смуги оборони. Основними об'єктами ураження у вогневій контрпідготовці можуть бути: війська першого ешелону противника, у першу чергу його бронетанкові підрозділи, засоби ядерного й хімічного нападу, наземні елементи розвідувально-ударних комплексів, артилерія й пункти управління. При проведенні артилерійської контрпідготовки дивізіон (батарея) виконує вогневі завдання щодо ураження призначених цілей. Поставлені вогневі завдання дивізіон може виконувати із займаних вогневих позицій або з вогневих позицій після здійснення маневру. Після виконання вогневих завдань у контрпідготовці дивізіон готується до відбиття наступу противника, а якщо він здійснив маневр, то повертається в попередній або новопризначений район вогневих позицій.

Артилерійська заборона висування й розгортання військ противника здійснюється при зайнятті ним вихідного положення для наступу в глибині з виявленням висування його військ і продовжується до переходу їх в атаку. Вона має на меті затримати й дезорганізувати розгортання противника, порушити його управління військами, нанести ураження підрозділам його першого ешелону, знизити ефективність його вогневої підготовки. При артилерійській за-

бороні висування й розгортання військ противника дивізіон (батарея) уражають засоби ядерного й хімічного нападу, артилерійські й мінометні батареї, засоби протиповітряної оборони, пункти управління, живу силу, вогневі засоби й бойову техніку, що перебувають у колонах або розгортається на позиціях.

Своєчасність відкриття вогню щодо ураження колон досягається завчасною підготовкою його по вузлах доріг, мостах, переправах, виходах із населених пунктів і по інших вузьких місцях на ймовірних маршрутах висування противника й рубежах імовірного розгортання його в передбойовий порядок. Дивізіон (батарея), призначений для підтримки або приданий батальйону (роті) для дій у смузі забезпечення або оборони передової позиції, уражає колони противника починаючи з граничної далекості стрільби. Разом із вогневими засобами батальйону (роти) дивізіон (батарея) відбиває атаку передових підрозділів противника, не допускаючи їхнього обходу й охоплення позиції й прикриває вихід з бою та відхід підрозділів на наступну позицію.

Артилерійська підтримка військ прикриття починається з підходом противника до смуги забезпечення й проводиться до початку атаки ним переднього краю оборони. Вона має на меті змусити противника розгорнутися в бойовий порядок на невигідних для нього рубежах, забезпечити підрозділу, що обороняє смугу забезпечення, організовано відбити наступ. Із метою безперервної підтримки загальновійськових підрозділів у смузі забезпечення для дивізіону (батареї) завчасно обираються й готуються райони вогневих позицій, ешелонованих у глибину й маршрути маневру. Завдання щодо підтримки загальновійськових підрозділів у цих випадках дивізіон (батарея) виконує, зазвичай із тимчасових вогневих позицій.

Артилерійське відбиття атаки противника починається з переходом його військ в атаку й проводиться до завершення бою за першу позицію. Воно здійснюється з максимальним використанням можливостей артилерії й інших вогневих засобів шляхом ведення всіх видів вогню (масованого, зосередженого, нерухомого й рухомого загороджувального по окремих цілях і прямою наводкою) по атакуючих військах, насамперед по танках і бойових гелікоптерах, засобах ядерного й хімічного нападу, наземних елементах розвідувально-ударних комплексів, артилерії, що здійснює вогневу підтримку атаки підрозділів, а також по аеромобільних військах тактичної (армійської) авіації на площадках її базування й передових аеродромах.

При артилерійському відбитті атаки противника дивізіон (батарея) зосередженим вогнем, вогнем по окремих цілях, рухомим і нерухомим загороджувальним вогнем наносить ураження танкам й іншим броньованим машинам, для того щоб зламати бойові порядки підрозділів противника й створити сприятливі умови для знищення його вогнем

протитанкових засобів. Перед переднім краєм оборони дивізіон (батарея) нерухомим загороджувальним вогнем відтинає піхоту від танків і знищує її. Вогневі завдання дивізіон виконує, як правило, з основних вогневих позицій за командами старшого артилерійського командира (начальника), за розпорядженням командира загальновійськового підрозділу, який підтримують, а також із ініціативи командира дивізіону. У випадку вклинення противника в першу позицію артилерійські підрозділи зосередженим і загороджувальним вогнем забороняють подальше просування противника й підхід його резервів.

Артилерійська підтримка військ, що обороняються.

При веденні бою за утримання позицій і районів у глибині оборони артилерійська підтримка здійснюється з метою нанесення противнику максимальних втрат і заборони його прориву. Вона полягає в застосуванні різних видів вогню артилерії й інших вогневих засобів по наступаючих військах, резервах, засобах ядерного й хімічного нападу, артилерії, засобах протиповітряної оборони й пунктах управління.

При артилерійській підтримці військ, що обороняються в глибині, дивізіон зосередженим вогнем і вогнем по окремих цілях наносить ураження противнику, що вклинився, загороджувальним вогнем забороняє просування його в глибину оборони, прикриває відкриті фланги, зосереджуючи основні зусилля на ураженні танків противника. Вогневі завдання дивізіон виконує з основних і запасних вогневих позицій. Маневр у запасний район дивізіон здійснює за командою (сигналом) або з дозволу старшого артилерійського командира (начальника), а дивізіон, приданий батальйону, – із дозволу командира батальйону. Залежно від умов пересування здійснюється в складі дивізіону або побатарейно. У ході переміщення дивізіон повинен бути завжди готовим розгорнутися в непідготовленому районі вогневих позицій. У випадку прориву танків та інших броньованих машин противника в район вогневих позицій вони знищуються вогнем прямою наводкою.

Вогневе ураження противника при проведенні контратак здійснюється за періодами: артилерійська підготовка контратаки; артилерійська підтримка контратаки, а при нанесенні контрударів, крім того, артилерійське супроводження наступу військ у глибині. Воно проводиться відповідно до загальних принципів артилерійського ураження противника в наступі. Дивізіон може бути призначений для підтримки батальйону другого ешелону. Артилерійська підготовка контратаки, зазвичай, проводиться одним або декількома вогневими нальотами. Вона починається не пізніше виходу контратакуючих підрозділів до межі зони досяжності вогню протитанкових засобів противника й закінчується з виходом їх на рубіж переходу в контратаку. У період артилерійської підготовки контратаки дивізіон знищує й подавляє протитанкові та інші вогневі засоби, танки,

живу силу противника на напрямку контратаки, а також знову виявлені артилерійські й мінометні батареї.

Артилерійська підтримка контратаки розпочинається з виходом контратакуючих підрозділів на рубіж переходу в контратаку й здійснюється, як правило, зосередженим вогнем і вогнем по окремих цілях. У цей період дивізіон знищує й подавляє живу силу й вогневі засоби противника на напрямку контратаки й на флангах. Після проведення контратаки й відновлення положення загальновійськовими підрозділами дивізіон виконує вогневі завдання щодо закріплення ними захопленого рубежу, здійснює зміну вогневих позицій і їх інженерне обладнання, а також поповнення батарей боєприпасами.

В обороні артилерійському дивізіону на кожному рубежі може бути призначено: 2-3 ділянки зосередженого вогню; 1-2 ділянки загороджувального вогню; 1-2 ділянки масованого вогню.

При постановці бойових завдань командир батальйону (роти) у бойовому наказі вказує:

⇒ приданим підрозділам артилерії й мінометній (артилерійській) батареї – порядок підтримки вогнем бойової охорони, завдання щодо вогневого ураження противника при підході його до переднього краю оборони й розгортанні; переході в атаку, вклиненні в оборону й підтримці контратаки другого ешелону; основні й запасні (тимчасові) вогневі позиції.

⇒ протитанковому підрозділу – місце в бойовому порядку й напрямки можливих дій, рубежі розгортання, порядок їхнього зайняття й завдання, до виконання яких бути готовими; сигнали відкриття й припинення вогню, порядок дій після виконання завдання.

Бойове застосування артилерійських підрозділів у наступі

Комплексне вогневе ураження при переході в наступ на противника, що обороняється, форсуванні водних перешкод і введенні в бій другого ешелону (загальновійськового резерву) організовується й здійснюється по періодах:

⇒ вогнева (артилерійська й авіаційна) підготовка атаки;

⇒ вогнева (артилерійська й авіаційна) підтримка атаки;

⇒ вогневе (артилерійське й авіаційне) супроводження наступу військ у глибині.

В окремий період може проводиться вогневе забезпечення висування військ.

Артилерійська підготовка атаки починається у визначений час раптовим потужним вогневим нальотом всієї артилерії по запланованих об'єктах і закінчується з виходом підрозділів першого ешелону на рубіж пере-

ходу в атаку вогневим нальотом на опорні пункти рот першого ешелону противника і його протитанкові засоби, що розташовані між ними.

Знищення спостережуваних вогневих засобів і руйнування фортифікаційних споруджень противника на передньому краї й у найближчій глибині досягаються, як правило, протягом усієї артилерійської підготовки атаки вогнем прямої наводки гармат, танків, установок ПТКР, гранатометів і вогнем із закритих вогневих позицій спеціально виділених артилерійських і мінометних підрозділів. До початку атаки вогонь артилерії повинен досягати максимальної щільності. Артилерійська підготовка атаки може складатися з одного або кількох вогневих нальотів артилерії, що виконує завдання із закритих вогневих позицій, у поєднанні з вогнем гармат, танків, установок ПТКР, виділених для стрільби прямою наводкою.

Придана артилерія й мінометна батарея, що залучаються до участі в артилерійській підготовці атаки, гармати й танки, що виділені для стрільби прямою наводкою, протитанкові, керовані ракетні комплекси, а також гранатомети висуваються й займають підготовлені вогневі позиції, як правило, у ніч перед наступом, а коли це неможливо – із початком артилерійської підготовки атаки.

Артилерійська підтримка атаки розпочинається з виходом військ на рубіж переходу в атаку за сигналом командира бригади, як правило, одночасно в усій смузі наступу й продовжується, зазвичай, до оволодіння військами районами оборони на глибину бригад першого ешелону противника із зосередженням основних зусиль на ураженні противника в межах першої позиції. Перехід від артилерійської підготовки атаки до артилерійської підтримки атаки повинен здійснитися непомітно для противника без будь-якої паузи у веденні вогню й без зниження його щільності. Артилерійська підтримка атаки залежно від характеру оборони противника, способу атаки й наявності засобів ураження здійснюється різними способами: рухомої вогневої зони, одинарного або подвійного вогневого валу, одинарного, подвійного або потрійного послідовного зосередження вогню, зосередженого вогню й вогню по окремих цілях або в їхньому поєднанні. У всіх випадках вогонь із закритих вогневих позицій доповнюється вогнем засобів, що виділені для стрільби прямою наводкою.

Одночасно уражаються виявлені засоби ядерного й хімічного нападу, системи високоточної зброї, артилерія, пункти управління, резерви й інші важливі цілі. Із початком атаки штатна й придана артилерія безперервно подавляє й знищує противника, що заважає наступу танкових і механізованих підрозділів, за командою (сигналом) командира батальйону або самостійно переносить вогонь на знову виявлені цілі, особливо протитанкові, забезпечуючи безперервну артилерійську підтримку атаки. При проведенні артилерійської підтримки атаки методами послідо-

вного зосередження вогню, зосередженого вогню й вогню по окремих цілях, команди на виклик і перенесення вогню, крім команди на початок вогневої підтримки атаки, може подавати командир батальйону.

Артилерійське супроводження наступу військ у глибині починається після закінчення артилерійської підтримки атаки й здійснюється на всю глибину бойового завдання бригади. Воно здійснюється безперервним потужним вогневим впливом артилерії по військах першого й другого ешелонів противника, його резервах й інших об'єктах і цілях. Під час артилерійського супроводження наступу військ артилерійські підрозділи можуть виконувати наступні завдання:

⇒ забезпечувати введення в бій других ешелонів;

⇒ відбивати контратаки резервів противника;

⇒ підтримувати підрозділи при форсуванні водних перешкод;

⇒ переслідувати противника, що відходить.

У цей період артилерія, як правило, виконує непланові вогневі завдання. Дивізіон (батарея) може застосовувати вогонь по окремих цілях, загороджувальний вогонь, а також залучатися для ведення масованого вогню.

При введенні в бій другого ешелону командир приданого дивізіону ставить (уточнює) завдання щодо розвідки противника на напрямку уведення в бій другого ешелону; придає або призначає для підтримки роти другого ешелону батарею й вказує командиру цієї батареї місце й час зустрічі з командиром роти; ставить (уточнює) командирам батарей вогневі завдання щодо ураження вогневих засобів противника, що заважають висуванню й розгортанню другого ешелону. За командою (сигналом) командира батальйону дивізіон вогневим нальотом уражає живу силу й вогневі засоби противника, у першу чергу, протитанкові, перед фронтом і на флангах рубежу уведення в бій другого ешелону.

Атаку й наступні дії другого ешелону дивізіон підтримує зосередженим вогнем по окремих цілях.

При введенні в бій батальйону другого ешелону дивізіон, призначений для його підтримки, забезпечує вогнем висування підрозділів, їх розгортання в бойовий порядок й організований вступ у бій. Перед введенням у бій другого ешелону жива сила й вогневі засоби противника уражаються, як правило, одним вогневим нальотом. Вогневий наліт повинен бути такої тривалості, щоб дивізіон міг виконати поставлені вогневі завдання й виключити або різко знизити ефективність вогню протитанкових засобів противника при висуванні другого ешелону. Тривалість вогневого нальоту визначається, зазвичай, за встановленим розходом боєприпасів і часом висування. Вогневий наліт закінчується за сигналом командира батальйону з виходом загальновійськових підрозділів на рубіж безпечного віддалення від розривів своїх боєприпасів. Атаку й наступні дії другого ешелону дивізіон

підтримує зосередженим вогнем і вогнем по окремих цілях. Якщо дивізіон приданий або призначений для підтримки батальйону другого ешелону бригади, то до початку введення в бій дивізіон повинен бути розгорнутий у бойовий порядок.

При відбитті контратаки противника дивізіон (батарея) може виконувати завдання щодо ураження засобів ядерного й хімічного нападу, артилерійських і мінометних батарей і резервів противника, що висуваються. Виявивши резерви противника для контратаки, командир дивізіону (батареї) доповідає про це старшому артилерійському командиру (начальнику) і командиру загальновійськового підрозділу, якому дивізіон (батарея) придані, та бере участь у зосередженні вогню по противнику, що висувається в колонах і на рубежах розгортання. Надалі рухомим і нерухомим загороджувальним вогнем у взаємодії з вогневими засобами загальновійськових підрозділів дивізіон (батарея) відбиває контратаку танків і піхоти противника.

Питання для контролю та самоконтролю знань

1. Форми застосування частин ракетних військ і артилерії.
2. Демонстративні дії ракетних військ і артилерії.
3. Участь у спільних операціях.
4. Самостійні вогневі ракетно-артилерійські удари.
5. Участь у рейдових, стримувальних, блокувальних і забезпечувальних бойових діях.
6. Участь у миротворчих операціях ракетних військ та артилерії.
7. Класифікація артилерії. Види боєприпасів.
8. Склад артилерії за конструктивними ознаками.
9. Уламкові, уламково-фугасні й фугасні боєприпаси.

Тестові питання самооцінювання

1. Формами застосування частин РВіА з'єднання, в умовах загрози збройного конфлікту або виникнення його, можуть бути:

а) демонстративні дії; участь в операціях залякування; самостійні вогневі ракетно-артилерійські удари; участь у рейдових, стримувальних, блокувальних і забезпечувальних бойових діях; участь у миротворчих операціях;

б) демонстративні дії; участь у спільних операціях; самостійні вогневі ракетно-артилерійські удари; участь у рейдових, стримувальних, блокувальних і забезпечувальних бойових діях; участь у миротворчих операціях;

в) демонстрація сили; участь у спільних миротворчих операціях; самостійні вогневі ракетно-артилерійські удари; участь у рейдових, стримувальних, блокувальних і забезпечувальних бойових діях;

г) демонстративні дії; участь у спільних операціях; самостійні вогневі ракетно-артилерійські удари; участь у рейдових, десантних, стримувальних, блокувальних бойових діях; участь у миротворчих операціях.

2. За конструктивними ознаками артилерія складається:

а) із частин і підрозділів гаубичної, гарматної, ствольної артилерії, мінометів, протитанкової артилерії й протитанкових, керованих ракет, а також із частин і підрозділів артилерійської розвідки та забезпечення;

б) із частин і підрозділів гаубичної, гарматної, ствольної артилерії, мінометів, протитанкової артилерії, а також із частин і підрозділів артилерійської розвідки та забезпечення;

в) із частин і підрозділів гаубичної, гарматної, ствольної артилерії, мінометів, протитанкової артилерії й протитанкових, керованих ракет, а також із частин і підрозділів забезпечення;

г) із частин і підрозділів гаубичної, гарматної, реактивної артилерії, мінометів, протитанкової артилерії й протитанкових, керованих ракет, а також із частин і підрозділів артилерійської розвідки.

3. За характером ураження об'єктів застосовуються наступні боєприпаси:

а) уламкові, фугасні, уламково-фугасні з готовими вражаючими елементами, бетонобійні, бронебійні, бронебійні підкаліброві, кумулятивні, запальні, димові;

б) уламкові, фугасні, бетонобійні, бронебійні, бронебійні підкаліброві, кумулятивні, запальні, освітлювальні, агітаційні;

в) уламкові, фугасні, уламково-фугасні з готовими вражаючими елементами, бетонобійні, бронебійні, бронебійні підкаліброві, кумулятивні, запальні;

г) уламкові, фугасні, уламково-фугасні з готовими вражаючими елементами, бетонобійні, бронебійні, бронебійні підкаліброві, кумулятивні, запальні, хімічні, димові.

4. При виконанні завдань артилерія застосовує наступні види вогню:

а) вогонь по окремій цілі; зосереджений вогонь; нерухомий, загороджувальний вогонь; рухомий, загороджувальний вогонь; послідовне зосередження вогню; вогнева хвиля, масований вогонь; рухома вогнева зона, нерухома вогнева зона;

б) вогонь по окремій цілі; зосереджений вогонь; нерухомий, загороджувальний вогонь; рухомий, загороджувальний вогонь; послідовне зосередження вогню; вогневий вал; масований вогонь; рухома вогнева зона;

в) вогонь по окремій цілі; зосереджений вогонь; нерухомий, загороджувальний вогонь; рухомий, загороджувальний вогонь; паралельне зосередження вогню; вогневий вал; масований вогонь; рухома вогнева зона;

г) вогонь по окремій цілі; зосереджений вогонь; нерухомий, загороджувальний вогонь; рухомий, загороджувальний вогонь; послідовне зосередження вогню; вогневий вал; масований вогонь; рухома вогнева зона, нерухома вогнева зона.

5. Способи передачі цілеуказувань командиром загальновійськового підрозділу командиру артпідрозділу можуть бути:

а) від орієнтирів (місцевих предметів); наведення пристрою на ціль; трасами куль (боєприпасів); по карті (прямокутними координатами, по равлику);

б) від орієнтирів (місцевих предметів); наведення пристрою на ціль; трасами куль (боєприпасів); по карті (полярними координатами);

в) від орієнтирів (місцевих предметів); наведення пристрою на ціль; по карті (прямокутними координатами, по равлику).

г) від орієнтирів (місцевих предметів); наведення пристрою на ціль; трасами куль (боєприпасів); посильним, по карті (прямокутними координатами, по равлику).

РОЗДІЛ 10

ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗВ'ЯЗКУ ТА СКРИТОГО УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКАМИ (СУВ) У ПІДРОЗДІЛАХ

10.1. ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗВ'ЯЗКУ В ПІДРОЗДІЛАХ

Зв'язок являє собою основний засіб, який забезпечує органам управління безперервне керівництво підрозділами з пунктів управління батальйону.

У склад механізованого (танкового) батальйону організаційно входить вузол зв'язку для забезпечення командиру і штабу батальйону управління підлеглими підрозділами, взаємодії з сусідніми й підтримуючими підрозділами, передачу сигналів управління й оповіщення. Відповідно до призначення вузол зв'язку оснащується різними засобами радіо і проводового зв'язку.

Склад підрозділу зв'язку батальйону

Основним підрозділом зв'язку є вузол зв'язку (*вз*) батальйону (рис. 10.1.1-3), який призначений для розгортання КСП і забезпечення організації зв'язку в системі пунктів управління батальйону.

До складу вузла зв'язку (*вз*) входять:

відділення управління (командира батальйону):

⇒ у механізованому батальйоні на БМП – на базі бойової машини піхоти БМП-1К;

⇒ у механізованому батальйоні на БТР – на базі БТР-60ПБК;

⇒ у танковому батальйоні – на базі командирського танка;

відділення управління (штабу батальйону):

у механізованому батальйоні – на БМП;

у танковому батальйоні – на базі бойової машини піхоти БМП-1КШ;

у механізованому батальйоні на БТР – на базі БТР-60ПБК;

відділення радіозв'язку – на базі вантажівки ГАЗ-66, в якій перевозяться:

⇒ для механізованого батальйону на БМП і БТР – радіостанції Р-158 – 22 шт., Р-159 – 12 шт.;

⇒ для танкового батальйону – радіостанції Р-158 – 7 шт., Р-159 – 5 шт.; польовий зарядний пристрій ПЗУ для зарядки акумуляторних батарей до радіостанцій;

відділення зв'язку – на базі вантажівки ГАЗ-66, в якій перевозяться:

⇒ польовий телефонний комутатор П-193 (рис. 10.1.8.) – 2 шт.;

⇒ польовий телефонній апарат ТА-57 (рис. 10.1.9.) – 20 шт.;

⇒ телефонний кабель типу П-274М в телефонно-кабельних буксах ТК-2 (для механізованого батальйону на БМП і БТР – 25 км, для танкового батальйону – 20 км).

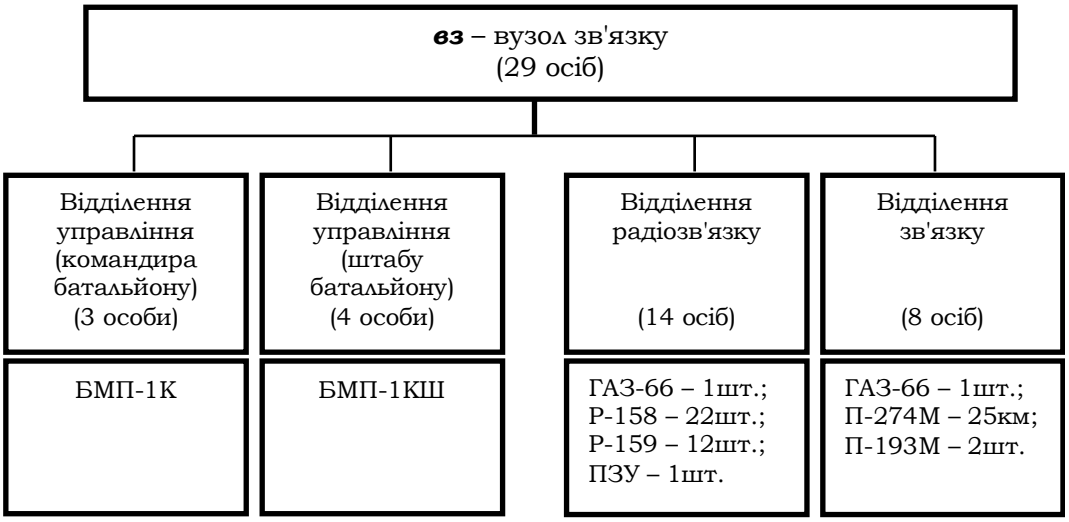

Рис. 10.1.1. Склад вузла зв'язку механізованого батальйону на БМП

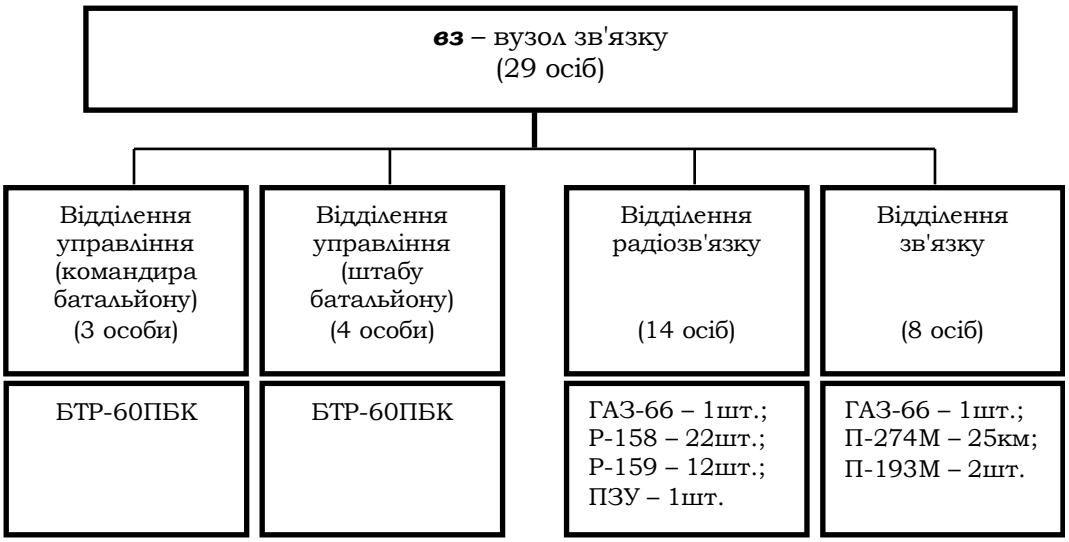

Рис. 10.1.2. Склад вузла зв'язку механізованого батальйону на БТР

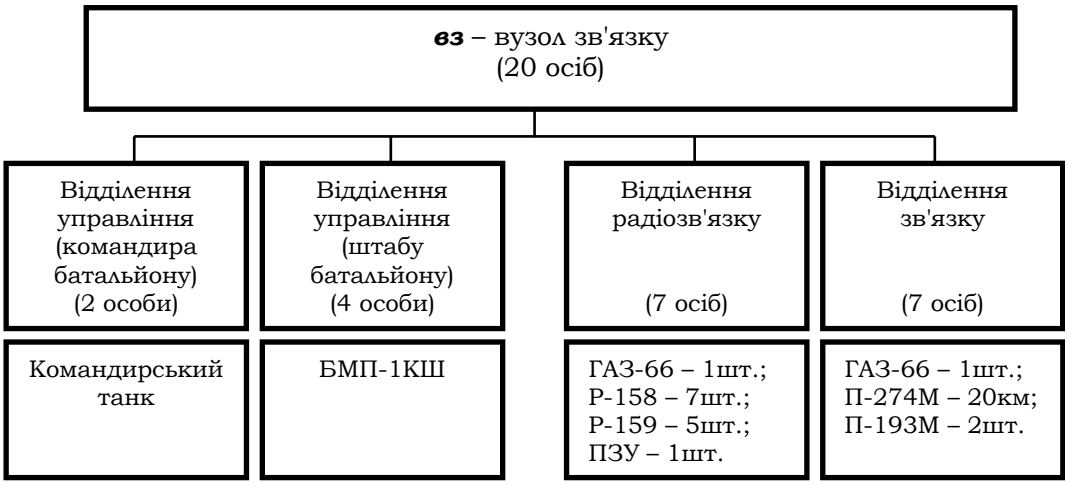

Рис. 10.1.3. Склад вузла зв'язку танкового батальйону

Засоби зв'язку

Для забезпечення зв'язку в механізованих (танкових) батальйонах і їх підрозділах використаються:

⇒ бортові радіостанції, які входять до комплекту кожної БМП, БТР, танка;

⇒ засоби зв'язку, які входять до комплекту спеціальних броньованих машин (СБМ) відділень управління командира і штабу батальйону (дивізіону), відділення управління (командира батареї);

⇒ переносні радіостанції, які входять до комплекту відділення радіозв'язку вузла зв'язку механізованого (танкового) батальйону, а також до комплекту радіозасобів спеціалізованих броньованих машин артилерійських підрозділів, що додаються механізованому (танковому) батальйону.

Бортові радіостанції складають основу засобів зв'язку командно-спостережних пунктів механізованих (танкових) підрозділів до роти включно.

Засоби зв'язку, які входять до комплекту спеціальних броньованих машин (СБМ), а також бортові радіостанції, складають основу системи зв'язку механізованого (танкового) батальйону.

Переносні радіостанції використаються як додаткові засоби для покращення умов управління й здійснення взаємодії, а також для підвищення стійкості та надійності зв'язку.

Переносні радіостанції відділення радіозв'язку вузла зв'язку розподіляються між підрозділами батальйону згідно з рішенням командира батальйону для додаткового обладнання командно-спостережних пунктів підрозділів батальйону.

Усі радіостанції батальйону працюють одна з одною, так як мають спільні частки робочого діапазону.

До бортових радіостанцій належить радіостанція Р-123 (рис. 10.1.4.), або сучасна Р-173 (рис. 10.1.5.) вітчизняного виробника.

Бортова радіостанція УКХ діапазону Р-123 призначена для забезпечення двостороннього зв'язку між броньованими об'єктами при русі і на стоянці. Забезпечує прийом і передачу інформації в аналоговому режимі.

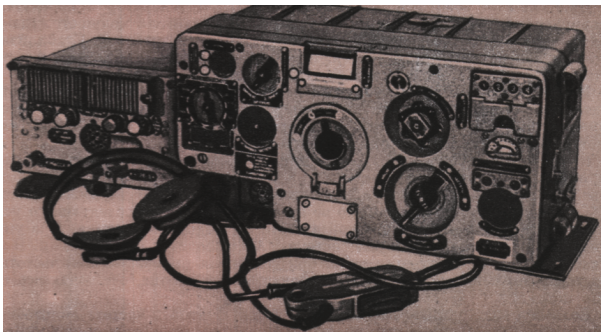

Рис. 10.1.4. Бортова радіостанція УКХ діапазону Р-123

Бортова радіостанція УКХ діапазону Р-173 (рис. 10.1.5.) призначена для забезпечення двостороннього зв'язку між броньованими об'єктами при русі і на стоянці. Р-173 забезпечує прийом і передачу інформації в аналоговому й цифровому режимах і призначена для заміни радіостанції Р-123. У перспективі може бути використана при створенні телекомунікаційного зв'язку в системі пунктів управління батальйону при обміні повідомленнями в цифровому режимі.

Для здійснення зв'язку в рухомих об'єктах, захисту від впливу зовнішніх акустичних шумів, а також захисту від ударів об елементи конструкції броньованого об'єкта при його русі використається шумозахисний шлемофон типу ШШ-1 (рис. 10.1.5.).

Рис. 10.1.5. Бортова радіостанція УКХ діапазону Р-173 і шумозахисний шлемофон

Склад **засобів зв'язку, що входять до комплекту спеціальних броньованих машин (СБМ)** відділень управління командира і штабу бата-

льйону (дивізіону), відділення управління (командира батареї) приведений у табл. 10.1.1.

Таблиця 10.1.1

Тип, база, ланка призначення	Засоби зв'язку	Антени	Джерела живлення
БМП-1К командира батальйону	Р-123 – 2шт., Р-124 – 1 шт., ТА-57 – 1 шт., П-274-0,5 км (Р-148 – 2 шт. встановлені додатково)	АШ-4, комбінована штирьова на щоглі 11 м	Бе А АБ-0,5-П/27.5, АКБ 2Х6СТ-140, ген. ВГ-7500
БМП-1КШ штабу батальйону	Р-130 – 1 шт., Р-111 – 2 шт., Р-123МТ – 1 шт., Т-219 – 1 шт., ТА-57 – 1 шт., Р-124 – 1 шт., Р-012 – 1шт., П-274 – 0,5 км	АШ-3,4; АШ-4, ШДА на щоглі 16 м, сим. вібратор.	Бе А АБ-0,5-П/27.5, АКБ 2Х6СТ-140, ген. ВГ-7500
БТР-60ПБК командира та штабу батальйону	Р-123 – 2 шт., Р-107 – 2 шт., Р-124 – 1 шт., ТА-57 – 1 шт., П-274 – 0,5 км	АШ-4, комбінована штирова на щоглі 11 м	Бе А АБ-0,5-П/30, АКБ 2Х6СТ-75, генератор Г-290
БРМ-1К комвзводу розвідки бат.	Р-130 – 1 шт., із датчиком швидкодії Р-014Д, Р-123 – 1 шт.	АШ-4, ком. штирьова на щоглі 11 м	АКБ 4Х6СТ-140, генератор ВГ-7500
1В15 СБМ командира дивізіону	Р-130 – 1 шт., Р-111 – 1 шт., Р-123МТ – 2 шт., Р-107 – 1 шт., Т-219 – 1 шт., П-193М – 1 шт., ТА-57 – 2 шт., П-274 – 1,5 км	Дві АШ-4, комб. штирьові на щоглі 11 м, схил. промінь, сим. вібратор.	Бе А АБ-0,5-П/30, АКБ 2Х6СТ-140, генератор відбору потужності
1В16 СБМ штабу дивізіону	Р-130 – 1 шт., Р-111 – 1 шт., Р-123М – 1 шт., Р-326 – 1 шт., Р-124 – 1 шт., Т-219 – 1 шт., П-193М – 1 шт., ТА-57 – 2 шт., П-274 – 1,5 км	Дві АШ-4, комб. штирьові на щоглі 11 м, схил. промінь, сим. вібратор.	Бе А АБ-0,5-П/30, АКБ 2Х6СТ-140, ген. відбору потужності
1В14 СБМ командира батареї	Р-123 – 3шт., Р-107 – 1 шт., П-193М – 1 шт., ТА-57 – 2 шт., П-274-1,5 км	Дві АШ-4	Бе А АБ-0,5-П/30, АКБ 2Х6СТ-140, генер. відбору потужності
1В13 СБМ старшого офіцера на батареї	Р-123 – 3 шт., Р-107 – 1 шт., П-193М – 1 шт., ТА-57 – 2 шт.	Дві АШ-4	Бе А АБ-0,5-П/30, АКБ 2Х6СТ-140, генер. відбору потужності

Основні засоби зв'язку, що входять до комплекту спеціальних броньованих машин:

1. Радіостанція Р-130 (рис. 10.1.6.) призначена для забезпечення короткохвильного (КХ) радіозв'язку на фіксованих частотах. Може бути використана для зв'язку в ланках, розвідувальний орган батальйону – КСП батальйону – КП з'єднання. Радіостанція "Беркут-М" (рис. 10.1.7.) призначена для заміни Р-130 при проведенні глибокої модернізації СБМ. Радіостанція "Беркут-М" забезпечую телефонний і телеграфний радіозв'язок у симплексному і двохчастотному симплексному режимах у діапазоні 1,5–30 МГц замість діапазону 1,5–10,99 МГц у радіостанції Р-130.

2. Радіостанція УКХ діапазону середньої потужності Р-111 призначена для забезпечення двостороннього зв'язку між абонентами в аналоговому режимі роботи. Працює в діапазоні хвиль Р-123 (рис. 10.1.4.) і Р-173 (рис. 10.1.5.) і може разом з ними використовуватися в радіомережі, КСП роти – КСП батальйону – КП з'єднання.

3. Радіостанція УКХ діапазону малої потужності Р-123 призначена для забезпечення двостороннього зв'язку між органами управління батальйону при русі й на стоянці в аналоговому режимі роботи. Може бути використана в радіомережі, відділення (танку) – КСП взводу – КСП роти – КСП батальйону.

4. Польовий телефонний комутатор П-193 (рис. 10.1.8.) призначений для підключення й обслуговування 10 каналів від абонентів з телефонними апаратами. Комутатор має 10 однакових абонентських комплектів і прилади робочого місця телефоніста.

5. Польовий телефонній апарат ТА-57 (рис. 10.1.9.) призначений для телефонного зв'язку по польовому телефонному кабелю, а також для ведення переговорів по радіо.

Рис. 10.1.6. Радіостанція Р-130

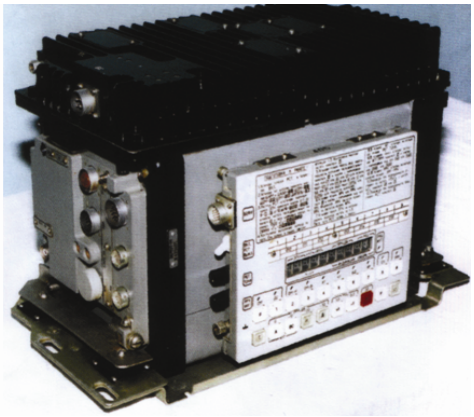

Рис. 10.1.7. Радіостанція "Беркут-М"

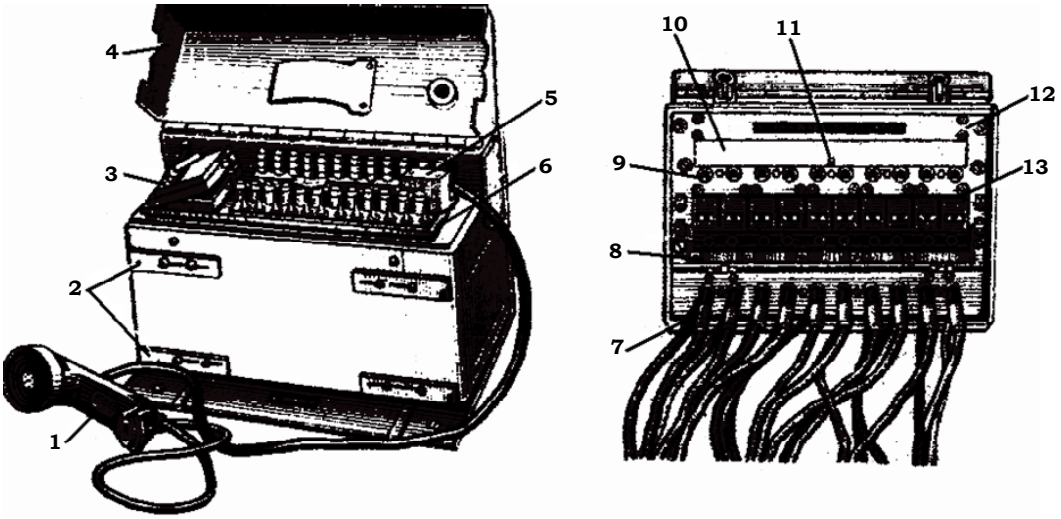

Рис. 10.1.8. Польовий телефонний комутатор П-193
1. Мікротелефонна трубка. 2. Планки-завіси для кріплення комутатора.
3. Кришка камери для галетної сухої батареї. 4. Верхня кришка комутатора.
5. Контактна колодка мікротелефонної трубки.
6. Плата 30-контактних, кріплений телефонних проводів.
7. Шнури для з'єднання абонентів. 8. Абонентські гнізда.
9. Кнопки для виклику абонентів. 10. Планка для запису позивних.
11. Кнопки вихідного положення. 12. Лицьова панель каркаса.
13. Визивні клапани зумера.

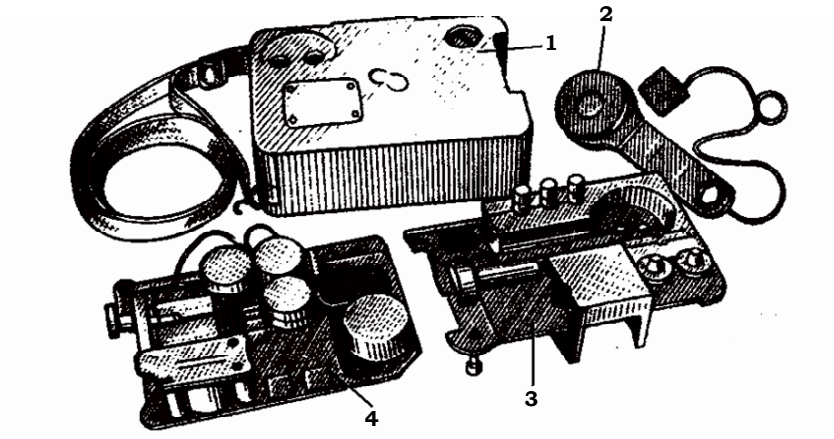

Рис. 10.1.9. Польовий телефонній апарат ТА-57
1. Коробка. 2. Мікротелефонна трубка. 3. Верхня панель.
4. Панель із печатним монтажем і деталями.

Переносні радіостанції

До основних типів переносних радіостанцій, що є на озброєнні батальйону (артилерійського дивізіону), належать Р-107 (рис. 10.1.10.), Р-158, Р-159 (рис. 10.1.11.).

Переносна Р-107 входить до комплекту радіо засобів спеціалізованих броньованих машин (СБМ) 1В13, 1В14, 1В15 артилерійського дивізіону й може бути використана як переносний засіб для управління вогнем:

⇒ на вогневій позиції батареї;

⇒ на командно-спостережному пункті (КСП) батареї;

⇒ на командно-спостережному пункті (КСП) артилерійського дивізіону;

⇒ на спостережних передових, бокових пунктах (при їх створенні).

Діапазон роботи Р-107 повністю відповідає діапазону роботи радіостанцій Р-123, Р-173, Р-111. У ході бою при вогневій підтримці артилерійським дивізіоном механізованого (танкового) батальйону радіостанція Р-107 може бути використана для здійснення взаємодії між механізованим (танковим) батальйоном й артилерійським дивізіоном, між механізованою (танковою) ротою й артилерійською батареєю.

Переносні радіостанції Р-158, Р-159 знаходяться в комплекті радіозасобів відділення радіозв'язку вузла зв'язку батальйону. Згідно з рішенням командира батальйону радіостанції Р-158, Р-159 можуть додаватися підрозділам для забезпечення організації зв'язку й взаємодії в системі пунктів управління батальйону й пунктів управління підрозділів, що додаються батальйону для підсилення.

Радіостанції Р-158 використаються в радіомережі: відділення – КСП взводу – КСП роти.

Радіостанції Р-159 використаються в радіомережі: КСП взводу, КСП роти, КСП батальйону.

Рис. 10.1.10. Радіостанція Р-107

Рис. 10.1.11. Радіостанція Р-159

Технічні характеристики радіозасобів

Технічні характеристики радіозасобів батальйону (дивізіону). приведені в табл. 10.1.2.

Таблиця 10.1.2

Тип радіостанцій	Діапазон МГц (кількість робочих частот)	Потуж., Вт	Далекість зв'язку, км		Транспортна база
			На стоянці	У русі	
Р-130	1,5–10,99		250–300	20–50	БМП-1КШ
Р-111	20-52, (1281) 4-ЗПЧ	75	50 (75)	20	БМП-1КШ,
Р-123	20–51,5, (1261) 4-ЗПЧ	20	20 (50)	15–20	БМП-1К, БМП, БТР, танк
Р-173	30–75,99, (45990)	30	20 (50)	15–20	БМП, БТР, танк
Р-107	20-52, (1281) 4-ЗПЧ	1	8–10	6–8	перен., в компл. 1В13, 1В14, 1В15
Р-158, відділення – взвод – рота	30–79,97 (2000)	1	6	6	переносна
Р-159 взвод – рота – батальйон	30–75,99 (45990)	4–5	10–12	8–10	переносна

Для забезпечення безпошукового і безпідстроєчного двобічного зв'язку в ланках відділення: взвод – рота можуть бути використані сучасні переносні широкодіапазонні радіостанції "Кипарис-1" (рис. 10.1.12.), у ланках: взвод – рота – батальйон – бортова широкодіапазонна радіостанція "Кипарис-2" (рис. 10.1.13.). Технічні характеристики сучасних радіозасобів батальйонної ланки приведені в табл. 10.1.3.

Рис. 10.1.12. Бортова широкодіапазонна радіостанція "Кипарис-1"

Рис. 10.1.13. Бортова широкодіапазонна радіостанція "Кипарис-2"

Таблиця 10.1.3

Технічні характеристики сучасних радіо засобів батальйонної ланки

Тип радіостанцій	Діапазон МГц (кількість робочих частот)	Потуж., Вт	Маса, кг	Транспортна база
"Кипарис-1"	ВЧ 1,6–30 УВЧ 30-400	5/10	5,9	Переносний і бортовий варіанти
"Кипарис-2"	ВЧ 1,6–30 УВЧ 300-400	100	23	Бортовий варіант

Організація зв'язку в механізованому (танковому) батальйоні і його підрозділах

Зв'язок у механізованому (танковому) батальйоні і його підрозділах включає радіо, проводовий зв'язок і зв'язок рухомими та сигнальними засобами.

Зв'язок у підрозділах організується відповідно:

⇒ рішенню командира батальйону;

⇒ вказівкам начальника штабу батальйону;

⇒ розпорядженню по зв'язку штабу з'єднання;

⇒ наявності, стану сил і засобів зв'язку батальйону;

⇒ можливостям противника щодо радіоелектронного придушення.

Відповідальність за організацію й підтримку зв'язку в батальйоні з підлеглими підрозділами, підрозділами, що додані, несуть начальник штабу батальйону й командири рот. Безпосередньо організовує зв'язок начальник зв'язку – командир вузла зв'язку батальйону.

Систему зв'язку розгортає й обслуговує вузол зв'язку.

Основу системи зв'язку механізованого (танкового) батальйону складає зв'язок, що організується з використанням радіозасобів командно-штабних, спеціальних броньованих машин (СБМ) командира і штабу батальйону (дивізіону, що доданий), а також із використанням бортових радіостанцій БМП, БТР, танків.

Начальник зв'язку – командир вузла зв'язку батальйону розробляє схему радіозв'язку на окремому бланку (листі) і веде робочу карту, на якій, крім бойової обстановки, відображаються:

⇒ місце розташування командного пункту (КП) з'єднання;

⇒ місце розташування командно-спостережного пункту (КСП) батальйону й артилерійського дивізіону, що доданий;

⇒ місця розташування командних-спостережних пунктів (КСП) взводів і рот, мінометної батареї механізованого батальйону;

⇒ таблиці позивних;

⇒ таблиці сигналів;

⇒ схема проводового зв'язку;

⇒ розрахунок сил і засобів вузла зв'язку.

Радіодані для кожної радіостанції доводяться особовому складу при постановці завдань.

Радіозв'язок у механізованому (танковому) батальйоні

Радіозв'язок є основним засобом забезпечення управління підрозділами батальйону. Організація радіозв'язку здійснюється таким чином, щоб виключалась необхідність внесення суттєвих змін при переході з одного виду бою до другого.

Основним засобом забезпечення радіозв'язку є радіомережа, а видом зв'язку – радіотелефонний зв'язок.

Варіант схеми радіозв'язку між КСП бойових підрозділів і КСП механізованого батальйону на БМП показаний на (рис. 10.1.14.), де для організації радіозв'язку використані:

⇒ радіозасоби БМП-1КШ (штабу батальйону), БМП-1К (командира батальйону), які складають основу засобів зв'язку командно-спостережного пункту механізованого батальйону (КСП *мб*);

⇒ бортові радіостанції УКХ діапазону Р-123 (рис. 10.1.4.) БМП-2, які складають основу засобів зв'язку командно-спостережних пунктів механізованих рот (КСП *мр*), гранатометного взводу (КСП *гв*);

⇒ бортова радіостанція Р-123 командирського танка (є основним засобом зв'язку командно-спостережного пункту танкової роти (КСП *тр*));

⇒ радіостанція Р-123 зі складу радіозасобів спеціалізованої броньованої машини (СБМ 1В14) взводу управління (є елементом серед засобів зв'язку командно-спостережного пункту мінометної батареї (КСП *мінбатр*));

⇒ бортова радіостанція УКХ діапазону Р-123, а також радіостанція КХ діапазону Р-130 зі складу радіозасобів бойової розвідувальної машини (БРМ) (є основними засобами зв'язку пункту управління розвідувального дозору (РД) механізованого батальйону);

⇒ бортова радіостанція Р-123 БМП-2 є основним засобом зв'язку на пункті управління зенітного ракетного взводу (*зрв*).

На схемі (рис. 10.1.12.) також показні пункти управління артилерійського дивізіону, що доданий для підтримки механізованого батальйону, де для організації радіозв'язку використані:

⇒ радіозасоби спеціальної броньованої машини (СБМ) відділення управління (командира дивізіону) 1В15 – на командно-спостережному пункті артилерійського дивізіону (КСП *адн*);

⇒ радіостанція Р-123 зі складу радіо засобів спеціалізованої броньованої машини (СБМ 1В14) взводу управління – на командно-спостережному пункті гаубичної самохідної артилерійської батареї (КСП *гсабатр*).

Склад засобів зв'язку, що входять до комплекту спеціальних броньованих машин (СБМ) відділень управління командира й штабу батальйону (дивізіону), відділення управління (командира батареї) приведений в табл. 10.1.1., їх технічні характеристики – у табл. 10.1.2.

Номери підрозділів, радіомереж і радіонапрямку, що приведені на схемі, умовні.

По радіомережі № 21 начальника розвідки (НР) механізованої бригади на командний спостережний пункт КСП надходять розвідувальні дані від КП бригади і від розвідувального дозору батальйону (РД).

Радіомережі (р/м) № 22, 23 дублюють зв'язок командира механізованого батальйону (КБ) із командиром механізованої бригади (КБр). При виході зі строю Р-111 у радіомережах р/м № 22, 23, як обхідний канал зв'язку командира батальйону (КБ) із командиром механізованої бригади (КБр), може бути використана радіостанція Р-111 в радіомережі р/м № 22 командира артилерійського дивізіону (КД), який знаходиться в СБМ 1В15 в районі спільного розташування КСП *мб* і КСП *адн*.

У разі роздільного розташування КСП *мб* і КСП *адн* створюється радіонапрямокідля зв'язку командира механізованого батальйону з командиром артилерійського дивізіону (на схемі р/н № 24 КБ-КД).

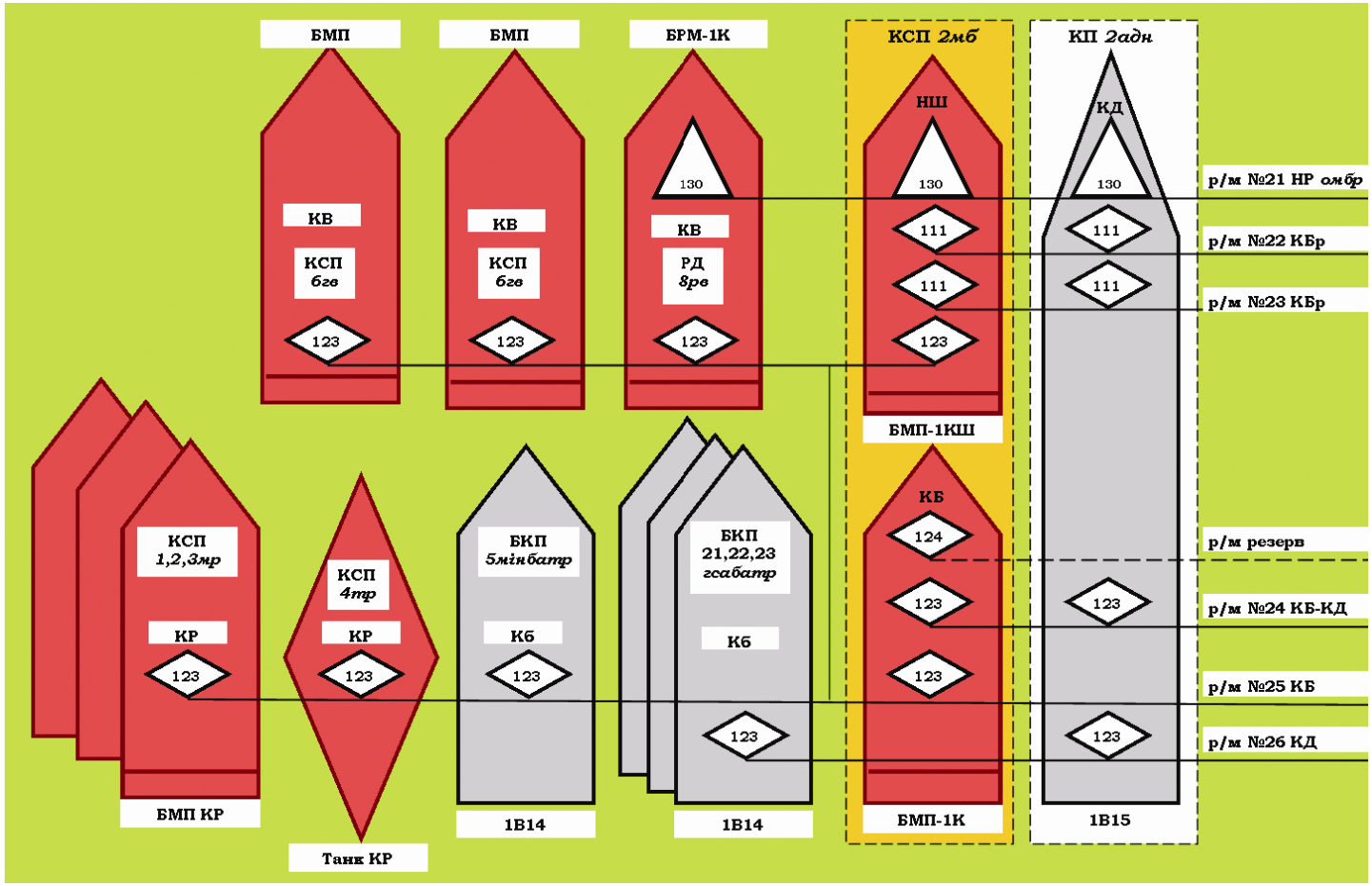

Рис. 10.1.14. Схема радіозв'язку між КСП бойових підрозділів і КСП механізованого батальйону на БМП (варіант)

Для зв'язку командира батальйону (КБ) із командирами підлеглих підрозділів використається радіомережа р/м № 25 КБ. При виході з ладу Р-123 зі складу радіозасобів БМП-1К може бути використана Р-123 зі складу радіозасобів БМП-1КШ. При керуванні підлеглими підрозділами ці радіозасоби дублюються для підвищення стійкості управління в умовах вогневого впливу противника. У випадку втрат начальник штабу – перший заступник командира батальйону (НШ-ПЗ КБ) може замінить командира батальйону при передачі управління.

Для зв'язку командира дивізіону (КД) із командирами гаубичних самохідних артилерійських батарей (*гсабатр*) використається радіомережа р/м № 26 КД, яка зв'язує командно-спостережний пункт артилерійського дивізіону (КСП *адн*) із командно-спостережними пунктами гаубичних самохідних артилерійських батарей (КСП *гсабатр*).

На схемі радіозв'язку (рис. 10.1.15.) крім основної радіомережі командира батальйону (р/м № 25 КБ) показана додаткова радіомережа (р/м № 27 КБ) і радіомережа командира механізованої роти (р/м № 28 КР), які створені на основі використання переносних радіостанцій Р-158, Р-159 (рис. 10.1.11.) вузла зв'язку механізованого батальйону. Як правило, у кожну механізовану роту зі складу радіозасобів вузла зв'язку батальйону виділяються по п'ять Р-158 і по одній радіостанції Р-159, але для рот, що діють на головному напрямі в першому ешелоні, можуть виділятися до десяти Р-158 і до чотирьох Р-159.

Загалом із використанням бортових радіостанцій Р-123 в основній радіомережі командира механізованого батальйону на БМП може знаходитися біля 50, у механізованому батальйоні на БТР – більше 60 радіостанцій, що суттєво утруднює ведення переговорів. Тому дозволена робота радіостанції командира батальйону, радіостанцій командирів рот, а також радіостанції командира розвідувального дозору (РД) для передачі донесень командиру батальйону. Основна радіомережа командира батальйону використається для управління вогнем і переміщеннями механізованих підрозділів батальйону в ході бою.

Обхідним каналом зв'язку командира батальйону з командирами механізованих рот може бути радіомережа командира артилерійського дивізіону (що доданий). Така можливість визначається спільним розміщенням командно-спостережних пунктів:

⇒ командно-спостережного пункту батальйону (КСП *мб*) із командно-спостережним пунктом дивізіону (КСП *адн);*

⇒ командно-спостережних пунктів механізованих рот (КСП *мр*) із командно-спостережними пунктами гаубичних самохідно-артилерійських батарей (КСП *гсабатр).*

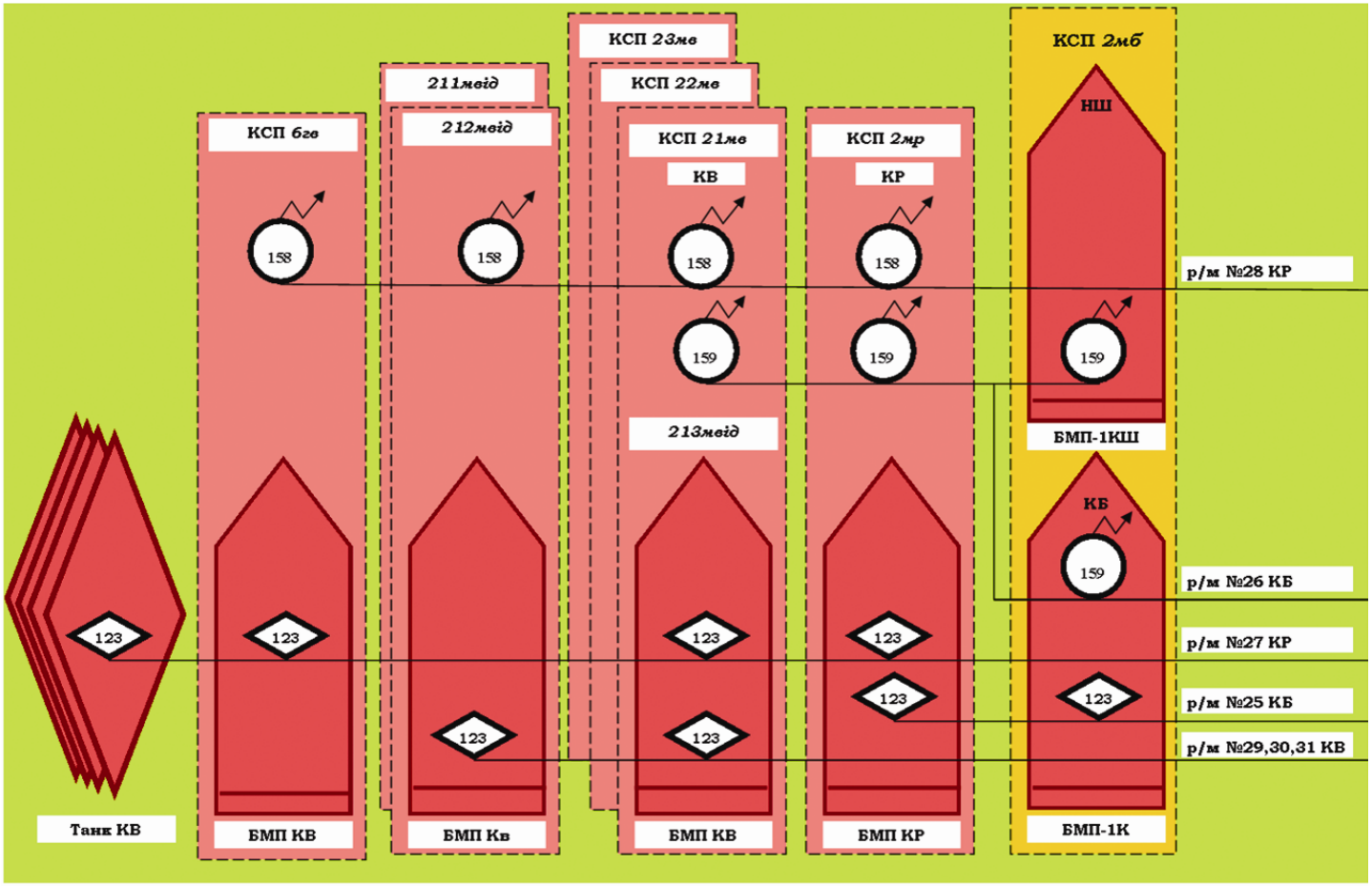

Рис. 10.1.15. Схема радіозв'язку *2 мр* (варіант)

Проводовий зв'язок у механізованому (танковому) батальйоні

Проводовий зв'язок у батальйоні планується начальником зв'язку – командиром вузла зв'язку батальйону на підставі рішення командира батальйону на бій, вказівок начальника штабу батальйону щодо організації зв'язку, усного розпорядження щодо зв'язку штабу з'єднання. Проводовий зв'язок розгортується із врахуванням наявності сил і засобів зв'язку, а також наявності часу. Під керівництвом начальника штабу батальйону схему проводового зв'язку (рис. 10.1.16.) розробляє начальник зв'язку – командир вузла зв'язку батальйону.

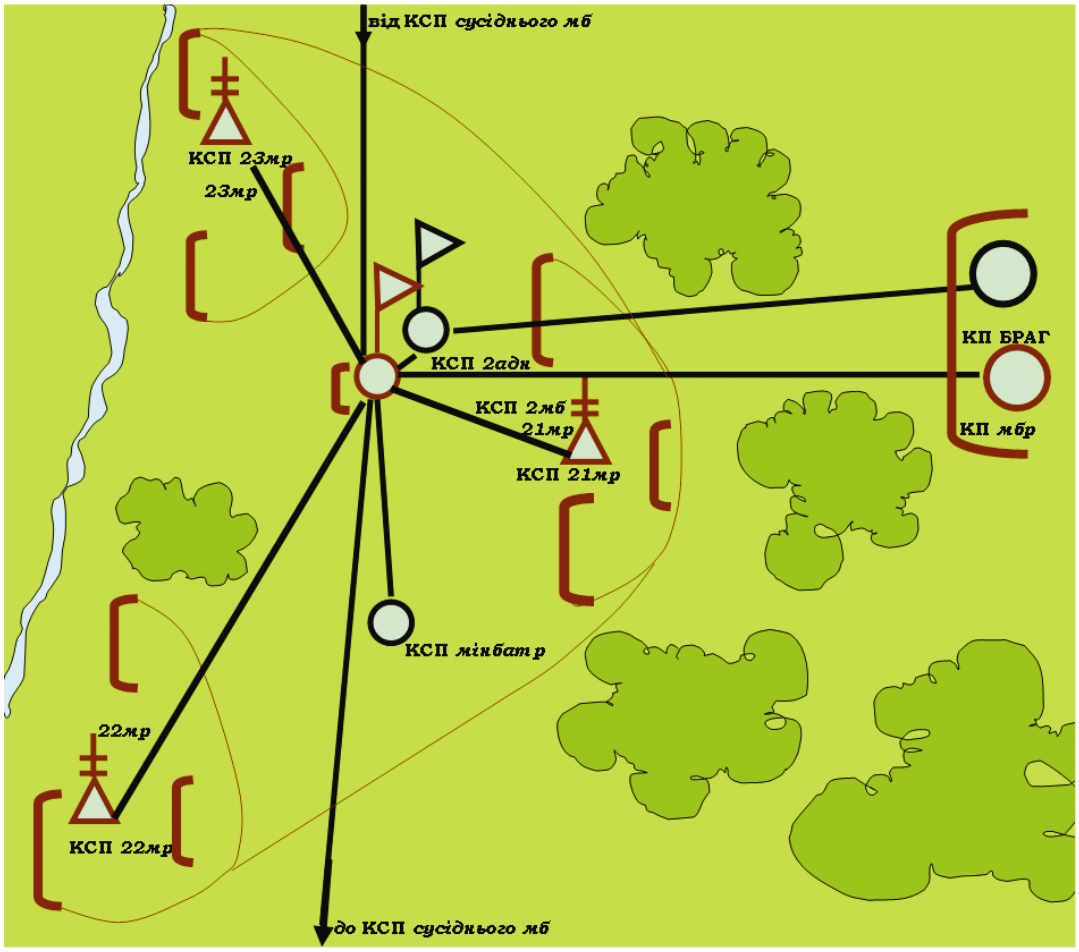

Рис. 10.1.16. Схема проводового зв'язку механізованого батальйону (варіант)

На схемі проводового зв'язку відображається зв'язок:

⇒ із командиром з'єднання (КСП *мб* – КП *мбр*);

⇒ із командирами механізованих (танкових) рот (КСП *2мб* – КСП *21мр,* КСП *2мб* – КСП *22мр,* КСП *2мб* – КСП *23мр*), підлеглими підрозділами (мінометною батареєю (КСП *2мб* – КСП мінбатр), гранатометним взводом, зенітним ракетним взводом, підрозділами забезпечення);

⇒ зв'язок із командиром артилерійського дивізіону, що доданий механізованому батальйону (КСП *2мб* – КСП *2адн*);

⇒ зв'язок із командиром артилерійського дивізіону з командним пунктом бригадної артилерійської групи (КСП *2адн* – КП БРАГ);

⇒ зв'язок із сусідніми по фронту механізованими (танковими) батальйонами.

Зв'язок із командиром бригади забезпечується силами та засобами роти зв'язку з'єднання по напряму польової лінії зв'язку, яка Прокладена кабелем П-274 від телефонної станції старшого начальника до телефонної станції вузла зв'язку механізованого (танкового) батальйону. Обхідним шляхом цього зв'язку може бути проводовий зв'язок старшого начальника з командиром артилерійського дивізіону, що підтримує механізований (танковий) батальйон. У даному випадку вузли зв'язку механізованого батальйону й артилерійського дивізіону (*адн*) з'єднуються лінією зв'язку, яку прокладають сили й засоби *адн*.

Проводовий зв'язок із командирами механізованих (танкових) рот, а також із підлеглими підрозділами (мінометною батареєю, гранатометним взводом, зенітним ракетним взводом, підрозділами забезпечення) організується відповідно до розпорядження начальника штабу батальйону й забезпечується силами та засобами вузла зв'язку батальйону по напрямах проводового зв'язку, що прокладаються від КСП батальйону на КСП підлеглих підрозділів кабелем П-274. На КСП механізованих (танкових) рот й других підрозділів встановлюються телефонні апарати ТА-57.

Обхідним шляхом є проводовий зв'язок командира артилерійського дивізіону із командирами артилерійських батарей, що призначені для підтримки механізованих (танкових) рот, якщо їх КСП розташовуються разом із КСП рот.

Залежно від розташування на місцевості підрозділів забезпечення проводовий зв'язок із ними може бути по одному напрямку шляхом включення в одну лінію декількох телефонних апаратів.

За зв'язок із сусідніми по фронту механізованими (танковими) батальйонами відповідає правофланговий батальйон, від якого до сусіда зліва проводиться лінія зв'язку силами та засобами вузла зв'язку.

Зв'язок командира мінометної батареї з підлеглими командирами проводиться від КСП батареї до вогневих позицій мінометних взводів силами й засобами відділення зв'язку взводу управління мінометної батареї.

Правила встановлення радіозв'язку

Радіостанції ультракороткохвильного (УКХ) діапазону є основним засобом зв'язку. У бою всі команди передаються відкритим текстом, при цьому найменування підрозділів вказуються позивними, пункти місцевості вказуються заздалегідь встановленими номерами орієнтирів або умовними (кодованими) найменуваннями.

Для забезпечення стійкого радіозв'язку в умовах використання противником радіоперешкод призначаються запасні частоти, перехід на які здійснюється за командою (сигналом) старшого командира (начальника).

Радіостанції УКХ діапазону використаються для передачі команд, розпоряджень і донесень (обміну повідомленнями) у системі пунктів управління батальйону у всіх видах бою, а також на марші й при розташуванні на місці.

Дротові засоби зв'язку використаються при розташуванні на місці й в обороні.

За характером обміну повідомленнями радіозв'язок у системі пунктів управління батальйону симплексний, де кореспонденти працюють на передачу та прийом почергово, основним способом організації зв'язку в радіомережі. У деяких випадках на пункт управління старшого начальника може бути створений радіонапрям.

У радіомережі й в радіонапрямі радіостанція старшого командира (штабу) є головною. Без виклику й дозволу головної радіостанції підлеглі радіостанції на передачу на працюють.

У радіомережі (радіонапрямі) взаємодії головна радіостанція призначається штабом, що організує взаємодію.

Для встановлення й забезпечення радіозв'язку на кожну радіостанцію видаються радіодані, які включають: основну й запасні частоти роботи; позивні; час зміни частот і позивних; вид зв'язку; азимути на кореспондентів; ключі до радіодокументів; а при необхідності й радіопаролі.

Режим роботи радіостанцій встановлює штаб, що організує зв'язок, виходячи з обстановки й вказівок старшого штабу.

При організації радіозв'язку проводяться заходи для утруднення ведення радіорозвідки противником. До них належать:

⇒ обмеження або повна заборона роботи радіозасобів до початку бою;

⇒ скорочення часу роботи на передачу;

⇒ робота без позивних.

Для захисту радіозв'язку від радіоперешкод виконуються наступні організаційні й технічні заходи:

⇒ перехід на запасні частоти;

⇒ виявлення та знищення передавачів перешкод одноразової дії;

⇒ використання антен направленої дії.

Команди по телефонному радіоканалу передаються без попереднього виклику й отримання згоди на прийом. Зворотна перевірка отримання команди здійснюється словом "зрозумів".

Передача сигналів, команд і постановка завдань по радіо здійснюється в такому порядку:

⇒ позивний радіостанції, що викликають – два рази;

⇒ слово "Я" і позивний своєї радіостанції – один раз;

⇒ сигнал (команда) – два рази (при хорошій якості зв'язку позивні передаються – один раз);

⇒ слово "прийом" – один раз.

Сигнали й команди передаються без попереднього виклику кореспондента та одержання згоди на прийом.

Приклад:

"Яструб-212, я, Сокіл-21, орієнтир перший, протитанкова гармата, знищити, прийом". На прийняту команду робиться зворотна перевірка шляхом точного повторення команди або підтвердження прийому словом "зрозумів".

Приклад: "Я, Яструб-212, зрозумів, прийом".

Сигнали та загальні команди подаються, як правило, для всіх кореспондентів радіомережі з використанням циркулярного позивного.

У решті випадків використовуються лінійні та індивідуальні позивні.

При хорошій якості зв'язку дозволяється робота скороченими позивними або без позивних.

При циркулярній передачі команда повторюється два рази. Перед цим кореспондент головної радіостанції зобов'язаний переконатися в тому, що радіостанції мережі не працюють між собою.

На прийнятий сигнал (команду) негайно робиться зворотна перевірка (квитанція) шляхом точного повторення кожного сигналу (команди) або підтвердженням одержання команди передачею слова "зрозумів".

Квитанцією на прийнятий сигнал (команду) є також передача сигналу (команди) підлеглим, що працюють у радіомережі старшого начальника.

Зворотна перевірка (квитанція) на прийнятий сигнал (команду), що передається циркулярно, дається на вимогу головної радіостанції.

Приклад циркулярної передачі сигналу "Каскад-389":

"Альфа-45, Альфа-45, я, Сокіл-211, Каскад-389, Каскад-389, я, Сокіл-211, прийом".

Приклад передачі команди одному кореспонденту й видачі від нього квитанції на її прийом:

"Яструб-212, я, Сокіл-211, збільшити швидкість руху, прийом" – "Я, Яструб-212, зрозумів, збільшити швидкість руху, прийом", або "Я, Яструб-212, зрозумів, прийом".

Приклад роботи між двома кореспондентами скороченими позивними:

"212-й, я, 211-й, змінити інтервали, я, 211-й, прийом". "Я, 212-й, зрозумів, прийом".

Приклад роботи між двома кореспондентами без позивних:

"Дозвольте виконувати завдання, прийом". "Дозволяю, прийом".

Приклад постановки завдання одному кореспонденту й видачі на нього квитанції на його прийом:

"Яструб-212, я, Сокіл-211, прийміть радіограму, прийом" – "Я, Яструб-212, готовий, прийом" – "Я, Сокіл-211, атакувати з рубежу ШИРОКЕ (0208), КАЛИНІВКА (0408), знищити противника в районі БУСЕЛ (0204), вис. 103,6 (0402), цегляний завод (0306), артилерія подавляє противника в районі 1 км західніше УЛЮКОВО (0304), "Ворон 20" наступає в напрямку КАПІТОНІВКА (0508), СИРЕЦЬ (0502), готовність..., прийом" – "Я, Яструб 212, зрозумів, прийом" (місцеві пункти, рубежі, напрямки, райони вказуються за орієнтирами, кодованою картою або за закодованим найменуваннями місцевих предметів, сусіди – за їхнім позивним, час – за таблицею сигналів).

Зв'язок рухомими і сигнальними засобами

Рухомі засоби зв'язку використаються в усіх видах бою для забезпечення фельд'єгерського поштового зв'язку зі старшим командиром (штабом), між пунктами управління батальйону і із взаємодіючими підрозділами. Фельд'єгерський поштовий зв'язок організується для доставки письмових та усних бойових наказів, розпоряджень, донесень. У механізованому (танковому) батальйоні для забезпечення фельд'єгерського поштового зв'язку використаються мотоцикли, автомобілі, бронетранспортери, бойові машини піхоти, піші зв'язківці й лижники.

Можливості рухомих засобів зв'язку приведені в табл. 10.1.1.

Сигнальні засоби зв'язку широко використаються в підрозділах для подачі команд, донесень, сигналів оповіщення, управління, взаємодії, взаємного опізнювання, позначення своїх підрозділів, сигналів виклику, переносу й припинення вогню.

Таблиця 10.1.1

Засіб зв'язку	Де використається	Швидкість руху, км/год	Радіус дії, км
піший зв'язківець	від КСП взводу до КСП роти, від КСП роти до КСП батальйону	4–5 (взимку 2–3)	3
зв'язківець на лижах	від КСП взводу до КСП роти, від КСП роти до КСП батальйону	6–8	15
зв'язківець на мотоциклі	від КСП батальйону до вищого пункту управління	20–30	30
зв'язківець на автомобілі (БТР, БМП)	від КСП батальйону до вищого пункту управління	20–40	100

Можливості сигнальних засобів зв'язку приведені в табл. 10.1.2.

Таблиця 10.1.2

Засіб зв'язку	Де використається	Далекість дії, м	Примітки
свисток	відділення – взвод	до 300	використається для передачі сигналів оповіщення
сирена	взвод, рота, батальйон	до 1000	використається для передачі сигналів оповіщення
прапори	відділення, взвод, рота	до 500	передача сигналів 10–15 знаків за хвилину
ліхтарі	взвод-рота	до 500	передача сигналів 10–15 знаків за хвилину
сигнальні набої	рота-батальйон	удень до 1000 уночі до 4000	використається для передачі сигналів взаємодії
трасуючі кулі	взвод-рота	до 1000	використається для передачі сигналів взаємодії, цілеуказування
трасуючі снаряди	рота-батальйон	до 3000	використається для передачі сигналів взаємодії, цілеуказування
ракети	рота-батальйон	удень до 5000 уночі до 7000	використається для передачі сигналів взаємодії, цілеуказування

Звукові та зорові сигнали зводяться в таблицю сигналів, зміст якої доводіться підлеглим.

10.2. ОРГАНІЗАЦІЯ СКРИТОГО УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКАМИ (СУВ)

Скритність управління механізованими (танковими) підрозділами – це спроможність зберігати в таємниці від противника:

⇒ місця розташування командно-спостережних пунктів батальйону;

⇒ стан елементів системи управління батальйону;

⇒ зміст заходів із підготовки та ведення бою.

Демаскуючі ознаки в радіозв'язку є наслідком багатьох факторів, головними із яких є:

⇒ наявність визначеної структури в побудові радіомереж та радіонапрямків;

⇒ різна кількість радіозасобів на вузлах зв'язку в залежності від ланки управління;

⇒ характерні особливості радіопередатчиків (потужність, діапазон частот, види роботи, "почерк" радиста, голос користувача).

Демаскуючі ознаки можуть виявлятися і в повідомленнях, які передаються в радіомережах і радіонапрямках, якщо ці повідомлення закодовані або зашифровані (це довжина повідомлення, вид тексту, інтервали часу передачі, інтенсивність радіообміну. Крім того, демаскуючими ознаками функціонування КСП батальйону при управлінні підрозділами батальйону при підготовці і в ході бою є:

⇒ одночасне випромінювання радіостанцій КХ діапазону Р-130, УКХ діапазону Р-111 і Р-123 різної потужності, на різних частотах і з одного району;

⇒ наявність комплексу засобів зв'язку на КСП артилерійського дивізіону (що доданий) і якій знаходиться поруч із КСП батальйону.

За допомогою пеленгування джерел випромінювання засобами радіорозвідки з декількох рознесених точок противник спроможний із достовірною імовірністю визначати райони розташування командно-спостережного пункту батальйону механізованого (танкового) батальйону (КСП *мб,* КСП *тб*). Але точність визначення координат КСП не задовольняє умовам ведення ефективного вогню артилерією. Тому запеленгований район розташування радіозасобів КСП батальйону в подальшому використається противником для наведення авіації, проведення додаткового пошуку й нанесення ударів із повітря.

Одними з основних заходів задоволення системою управління батальйону вимоги скритності управління є забезпечення приховання БМП-1К, БМП-1КШ командно-спостережного пункту батальйону, спеціальних броньованих машин 1В15, 1В16 командно-спостережного пункту артилерійського дивізіону від розвідки з повітря. Захист цих об'єктів від бортових засобів розвідки повітряного противника

здійснюється шляхом використання організаційних і технічних заходів, які спрямовані на зниження демаскуючих ознак об'єктів пункту управління і, як наслідок, підвищення прихованості розміщення усього КСП батальйону в цілому. Скритність розміщення елементів і захист КСП батальйону від виявлення та розпізнавання бортовими комплексами радіолокаційних і оптико-електронних засобів літаків здійснюється з використанням штатних, доданих і підручних засобів маскування.

Місця розташування командно-спостережних пунктів механізованих (танкових) рот і взводів не мають явних і специфічних ознак, за якими противник може їх визначити серед усіх бойових машин батальйону. Тому окремі заходи щодо захисту КСП механізованих (танкових) рот і взводів від засобів радіорозвідки противника спеціально не проводяться, а здійснюються в системі загальних заходів, які проводяться в масштабі усього батальйону в цілому.

Для системи пунктів управління тактичної ланки до батальйону включно найбільш складним завданням із забезпечення скритності управління є захист інформації в тій частині, що стосується заходів підготовки та ведення бою.

Роль і значення СУВ. Вимоги щодо організації СУВ

Скрите управління військами – це комплекс організаційно-технічних заходів, які забезпечують надійне збереження знань, що складають військову та державну таємницю, при здійсненні керівництва військами як в мирний, так і у воєнний час.

Особливе значення при забезпеченні скритого управління військами надається скритності роботи зв'язку, яка досягається:

⇒ збереженням у таємниці всіх заходів щодо організації зв'язку;

⇒ обмеженням кола осіб, які мають право користуватися технічними засобами зв'язку, секретними документами й особливо осіб, які беруть участь у розробці плану бойових дій;

⇒ встановленням режиму заборони роботи радіозасобів на передачу в тих умовах обстановки, коли можна обійтися без радіозв'язку;

⇒ суворим дотриманням правил і порядку ведення радіообміну;

⇒ ретельним маскуванням пунктів управління, вузлів зв'язку, ліній зв'язку надійною їх охороною й обороною, суворою забороною передачі знань, які складають державну та військову таємницю;

⇒ забороною ведення відкритих переговорів (заборонено називати відкрито військове звання із найменуванням прізвищ посадових осіб, назву вузлів зв'язку, номери військової частини, польової пошти та назву пунктів управління, їх розміщення, зміст радіодокументації, стан погоди в районі розміщення вузлів зв'язку, радіостанцій;

⇒ радіопередачі відкритим текстом допускаються при оповіщенні підрозділів про повітряного противника, про радіоактивне, хімічне та бактеріологічне зараження, а в ході бою – усі команди для підрозділів без розкриття замислу бойових дій, але назви підрозділів і посади командирів при цьому вказуються за позивними, а пункти – від орієнтирів і за умовними назвами;

⇒ кодуванням по документах скритого управління переговорами й передачами технічних засобів зв'язку;

⇒ умілим маневруванням частотами зв'язку, використанням антен направленої дії, екрануючих властивостей місцевості в бік противника;

⇒ організацією та здійсненням контролю й радіоконтролю.

Документи кодованого зв'язку. Призначення, загальні принципи побудови таблиць, що розробляються при організації СУВ

Для забезпечення скритності управління повідомлення, що циркулюють у системі пунктів управління механізованого (танкового) батальйону, зашифровують (кодують). Для кодування повідомлень використаються документи скритого управління військами (СУВ).

Документи СУВ – це документи ручного кодування, які призначенні для закриття інформації з метою зберігання секретних і службових переговорів при управлінні підрозділами батальйону з використанням радіо і проводових засобів зв'язку.

До документів СУВ належать:

⇒ переговорні таблиці;

⇒ таблиці сигналів управління боєм;

⇒ таблиці позивних вузлів зв'язку,

⇒ таблиці позивних посадових осіб;

⇒ кодовані топографічні карти.

Переговорні таблиці призначені для закриття змісту повідомлень (переговорів, у яких містяться дані про положення, стан і завдання підрозділів батальйону).

Переговорні таблиці складаються із двох частин.

У першій частині (першій колонці) в алфавітному порядку записуються типові команди, що максимально наближені до змісту переговорів, які ведуться між абонентами при підготовці й ведені бою. Як правило, переговорні таблиці складаються окремо для ведення оборони, наступу, переміщення (здійснення маршу).

У другій частині (другій колонці) у порядку зростання проти кожної команди, виразу або речення записуються тризначні цифри, із використанням яких кодуються повідомлення. Із метою підвищення часо-

вої стійкості повідомлення кожній словарній величині відкритого тексту може присвоюватися декілька кодових (числових) позначень.

Наприклад: "Атакуйте противника – 012 або 213, 465, 762.

Часова стійкість таких таблиць може бути підвищена за рахунок частого перекодування, але в ході виконання окремого завдання таке перекодування не доцільне через можливі організаційні затримки.

Використання ключів до сторінок, звідки береться словарна величина, і ключів до рядка даної словарної величини дозволяє через певну кількість тексту або при кожному новому тексті змінювати ключову систему й здійснювати безперервне перекодування. Даний спосіб може бути ефективно використаний лише при високому рівні підготовки органів управління батальйону.

Таблиці сигналів – документи скритого управління військами, у яких сигналу (словарній величині відкритого тексту) присвоюється умовне числове позначення.

Таблиці сигналів використовуються для відкритої передачі різних сигналів повідомлень, донесень про раптовий напад противника, розпоряджень, команд щодо управління на марші, які повинні бути стислі й зрозумілі.

Наприклад:

⇒ "Збільшити швидкість" – 122

⇒ "Де знаходитесь" – 229

⇒ "Знаходжусь у районі – 343"

⇒ "Завдання виконав" – 789

⇒ "Досягнув рубежу № 1" – 354

⇒ "Вийшов на рубіж № 2" – 543

На відміну від переговорних таблиць у таблицях сигналів використовуються тільки закінчені смислові фрази.

Таблиці сигналів можуть складатися з використанням і без використання ключових систем.

Таблиці позивних вузлів зв'язку і посадових осіб

Противник ще до повного розкриття (розкодування) змісту кодованого сигналу може визначити розташування військ за адресною та підписною частиною повідомлення (радіограми, сигналу), якщо останні також не будуть закодовані як і сам текст. Кодування адресної й підписної частин повідомлення здійснюються за допомогою спеціальних таблиць – "таблиць позивних вузлів зв'язку", "таблиць посадових осіб", у яких усім командно-спостережним пунктам взводів, рот, командно-спостережному пункту батальйону присвоюються умовні назви, посадовим особам присвоюються умовні номери.

Таблиці позивних вузлів зв'язку та посадових осіб, як правило, короткострокової дії. У них використаний принцип прямої заміни без кодування. Із метою підвищення часової стійкості кожній дійсній назві може присвоюватися декілька умовних позначень із загальною заміною у визначеному порядку, наприклад по рядках, під час виконання батальйоном окремих завдань.

Кодовані топографічні карти.

Скрите управління військами потребує недопускання передачі технічними засобами зв'язку повідомлень, що містять дані про дійсні назви населених пунктів, районів місцевості й місцевих предметів, де ведуться бойові дії або розташовуються підрозділи батальйону.

При управлінні військами посадові особи постійно пов'язані з необхідністю оперувати даними про місцевість (безпосередньо з місцевості або з топографічної карти).

Прийнята система координат топографічних карт загальновідома. Вона визначає широту від екватора й меридіани від нульового меридіана в градусах або в кілометрах. Використання координатної сітки карти спрощує розкриття розташування військ та їх намірів. Тому дійсним назвам місцевих предметів, району місцевості або координатній сітці карт присвоюють умовні кодові позначення.

Закодована топографічна карта – це документ скритого управління військами, згідно якого проводиться заміна дійсних назв пунктів місцевості відповідними кодовими виразами, а також заміна номерів квадратів.

Способи кодування топографічних карт

Виходячи з масштабу топографічних карт, із їхнього призначення, використовуються наступні способи кодування: орієнтованої схеми, великих і малих квадратів, координатної сітки, лотереї.

Спосіб орієнтованої схеми використовується, як правило, на великомасштабних картах. Цим способом легко й швидко здійснюються кодування й розкодування, що підвищує оперативність у роботі. Часова стійкість такого способу невелика, але, виходячи з вимог до СУВ цього повністю достатньо для нижчих рівнів управління. Сутність кодування топографічних карт способом "Орієнтованої схеми" полягає в тому, що найбільш характерним місцевим предметам, районам місцевості (населеним пунктам, лісам, урочищам і т. д.) присвоюються умовні кодові позначення у вигляді смислових слів або чисел, (орієнтир № 1, № 2, вис. "Довга", ліс "Темний", ставок "Плоский").

Спосіб великих і малих квадратів. Сутність цього способу полягає в тому, що використовуючи кілометрову сітку карти, виділяються квадрати 3 на 3 кілометрові клітки, яким присвоюються умовні номери тризначними цифрами. Для підвищення точності визначення координат до тризначної цифри умовного визначення квадрата до-

дається цифра (номер) малого квадрата, що визначається за способом "равлика". Часова стійкість цього способу досить, висока. Він використовується при організації взаємодії сухопутних військ із авіацією.

Спосіб координатної сітки. Сутність кодування топографічних карт способом "координатної сітки" полягає в тому, що дійсні позначення координат сітки топографічних карт по осях "X" і "Y" замінюються умовними числами, причому по осі "X" – тризначними, а по осі "Y" – двозначними. Для кодування карти старшим начальником визначається ключовий квадрат. При кодуванні ключі "X" і "Y" розгортаються шляхом послідовного нарощування цифрування по відповідних осях. Цей спосіб кодування дуже простий, але має досить низьку часову стійкість. Використовується на нижчому тактичному рівні до батальйону включно.

Спосіб лотереї. Даний спосіб за формою мало чим відрізняється від способу "кодованої сітки", проте в ньому в значній мірі ліквідовані недоліки попереднього способу. Способом лотереї кодуються дійсні координати сітки топографічної карти умовними тризначними цифрами по осі "X" і "Y", причому умовні позначення дійсних координат здійснюються не від заданого вихідного ключового квадрата з наступним розгортанням, а за спеціальними таблицями (СКК-7м), набраними лотерейним способом. У цих таблицях зведені колонки цифр для осі "X" і "Y" – випадкові тризначні цифри. При такому способі виключається послідовна числова закономірність, що значно підвищує часову стійкість кодування.

Спосіб кодування СКК-7м потребує великої уваги при кодуванні й великих затрат часу.

Зараз для "закриття" інформації, яка передається засобами зв'язку, використовуються різноманітні способи ручного кодування, спеціальні документи й способи кодування.

Підбір документів СУВ для роботи проводиться виходячи з необхідної часової стійкості, із якого вони використовуються, необхідної оперативності передачі інформації.

Робота з документами СУВ потребує акуратності й твердих навичок від усіх посадових осіб, які приймають участь в управлінні військами.

Питання для контролю та самоконтролю знань

Основи організації зв'язку в підрозділах

1. Склад відділення управління (командира батальйону).
2. Склад відділення управління (штабу батальйону).
3. Склад відділення радіозв'язку.
4. Склад відділення зв'язку.
5. Основні типи та технічні характеристики бортових радіостанцій.

6. Склад засобів зв'язку відділення управління командира батальйону, штабу батальйону.

7. Склад засобів зв'язку відділення управління командира дивізіону, штабу дивізіону.

8. Склад засобів зв'язку СБМ командира батареї, старшого офіцера на батареї.

9. Типи КХ і УКХ радіостанцій, які мають ідентичний діапазон хвиль.

10. Технічні характеристики та призначення польового телефонного комутатора П-193.

11. Технічні характеристики та призначення переносних радіостанцій відділення радіозв'язку вузла зв'язку батальйону.

12. Правила встановлення радіозв'язку.

13. Зв'язок рухомими засобами.

14. Зв'язок сигнальними засобами.

Організація скритого управління військами (СУВ)

15. Перелік документів СУВ.

16. Документи кодованого зв'язку.

17. Основні способи кодування переговорних таблиць, таблиць сигналів, таблиць позивних вузлів зв'язку, таблиць позивних посадових осіб, топографічних карт.

Питання для самооцінювання

1. При організації радіозв'язку проводяться заходи для утруднення ведення радіорозвідки противником. До ним належать:

а) обмеження або повна заборона роботи радіозасобів до початку бою; скорочення часу роботи на передачу; робота без позивних;

б) обмеження або повна заборона роботи радіозасобів до початку бою; робота без позивних; застосування проводових засобів;

в) обмеження або повна заборона роботи радіозасобів до початку бою; скорочення часу роботи на передачу; застосування проводових засобів чи фельд'єгерської служби.

2. Для захисту радіозв'язку від радіоперешкод виконуються наступні організаційні та технічні заходи:

а) перехід на запасні частоти; виявлення та знищення передавачів перешкод одноразової дії; вимикання радіо засобів;

б) перехід на запасні частоти; перехід на сигнальні засоби зв'язку; використання антен направленої дії;

в) перехід на запасні частоти; виявлення та знищення передавачів перешкод одноразової дії; використання антен направленої дії.

3. Скритність управління механізованими (танковими) підрозділами – це спроможність зберігати в таємниці від противника:

а) місця розташування командно-спостережних пунктів батальйону; частоти радіозв'язку мирного часу; зміст заходів із підготовки та ведення бою;

б) місця розташування командно-спостережних пунктів батальйону; стан елементів системи управління батальйону; частоти радіозв'язку мирного часу;

в) місця розташування командно-спостережних пунктів батальйону; стан елементів системи управління батальйону; зміст заходів із підготовки і ведення бою.

4. Скрите управління військами – це:

а) комплекс організаційно-технічних заходів, які забезпечують надійне збереження системи управління та зв'язку;

б) комплекс організаційно-технічних заходів, які забезпечують надійне збереження знань, що складають військову та державну таємницю, при здійсненні керівництва військами як в мирний, так і у воєнний час;

в) комплекс організаційно-технічних заходів, які забезпечують надійний захист озброєння та військової техніки.

До документів СУВ належать:

а) переговорні таблиці; таблиці позивних вузлів зв'язку; таблиці позивних посадових осіб; кодовані топографічні карти;

б) переговорні таблиці; таблиці сигналів управління бою; таблиці позивних вузлів зв'язку; таблиці позивних посадових осіб; кодовані топографічні карти;

в) переговорні таблиці; таблиці сигналів управління бою; таблиці позивних вузлів зв'язку; кодовані топографічні карти.

РОЗДІЛ 11

РОЗВІДКА – ОСНОВНИЙ ВІД БОЙОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

11.1. СКЛАД РОЗВІДУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

До складу розвідувального взводу механізованого батальйону на БМП, танкового батальйону (рис.11.1.1.) входять управління взводу та три розвідувальних відділення (*рвід*). До управління розвідувального взводу входить командир взводу (КВ). До складу першого розвідувального відділення входять: заступник командира взводу – командир бойової машини (ЗКВ-КБМ); старший оператор (СО); оператор-радіотелефоніст (О-Р/тфн); радіотелеграфіст (Р/тлг); старший механік-водій (СМВ).

Друге та третє розвідувальні відділення однорідні. До їх складу входять: командир відділення – командир бойової машини (Кв-КБМ); заступник командира бойової машини – навідник-оператор (ЗКБМ-НО); старший розвідник (СтР); два розвідники (Р); розвідник-снайпер (РСН); розвідник-кулеметник (РК); механік-водій (МВ). Кількість особового складу й озброєння розвідувального взводу *(рв)* механізованого батальйону на БМП та танкового батальйону приведена в табл. 11.1.1.

Таблиця 11.1.1

Особовий склад та озброєння	**Управління *рв***	***1 рвід***	***2 рвід***	***3 рвід***	**Усього в *рв***
Особовий склад, осіб	1	5	8	8	22
БРМ, шт.		1			1
БМП			1	1	
5,45-мм РКК-74, шт.			1	1	2
7,62-мм СГД			1	1	2
5,45-мм АК-74, шт.	1	5	6	6	18
9-мм ПМ	1				1

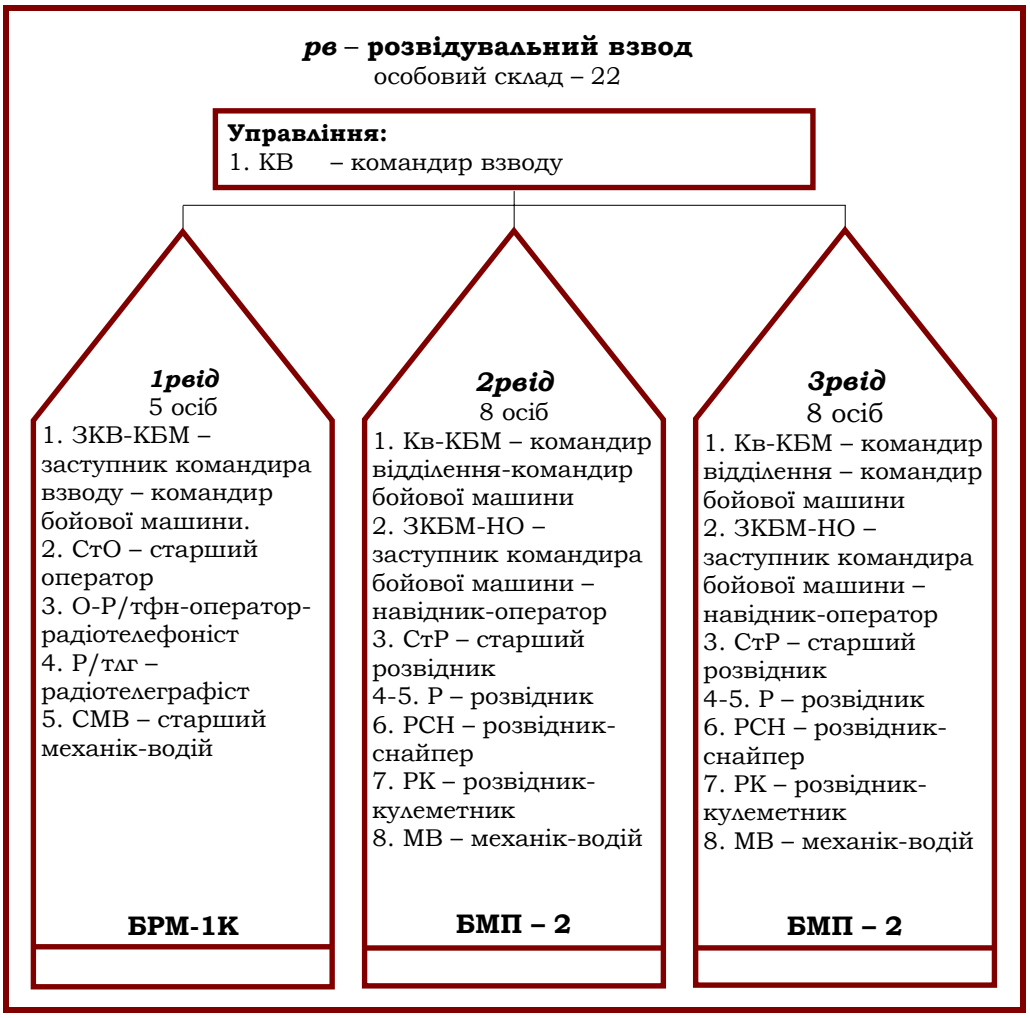

Рис. 11.1.1. Склад розвідувального взводу механізованого батальйону на БМП (танкового батальйону)

До складу розвідувального взводу механізованого батальйону на БТР (рис.11.1.2.) входять управління взводу та три розвідувальних відділення (*рвід*). До управління розвідувального взводу входить командир взводу (КВ).

До складу першого розвідувального відділення входять: заступник командира взводу – командир бойової машини (ЗКВ-КБМ); навідник-кулеметник (НК); радіотелефоніст (Р/тфн); оператор-радіотелеграфіст (О-Р/тлг); старший водій (СВ).

Склад другого та третього розвідувальних відділень ідентичний. До їх складу входять: командир відділення – командир бойової машини (Кв-КБМ); навідник-кулеметник (НК); старший розвідник (СтР); два розвідники (Р); розвідник-снайпер (РСН); розвідник-кулеметник (РК); водій (В).

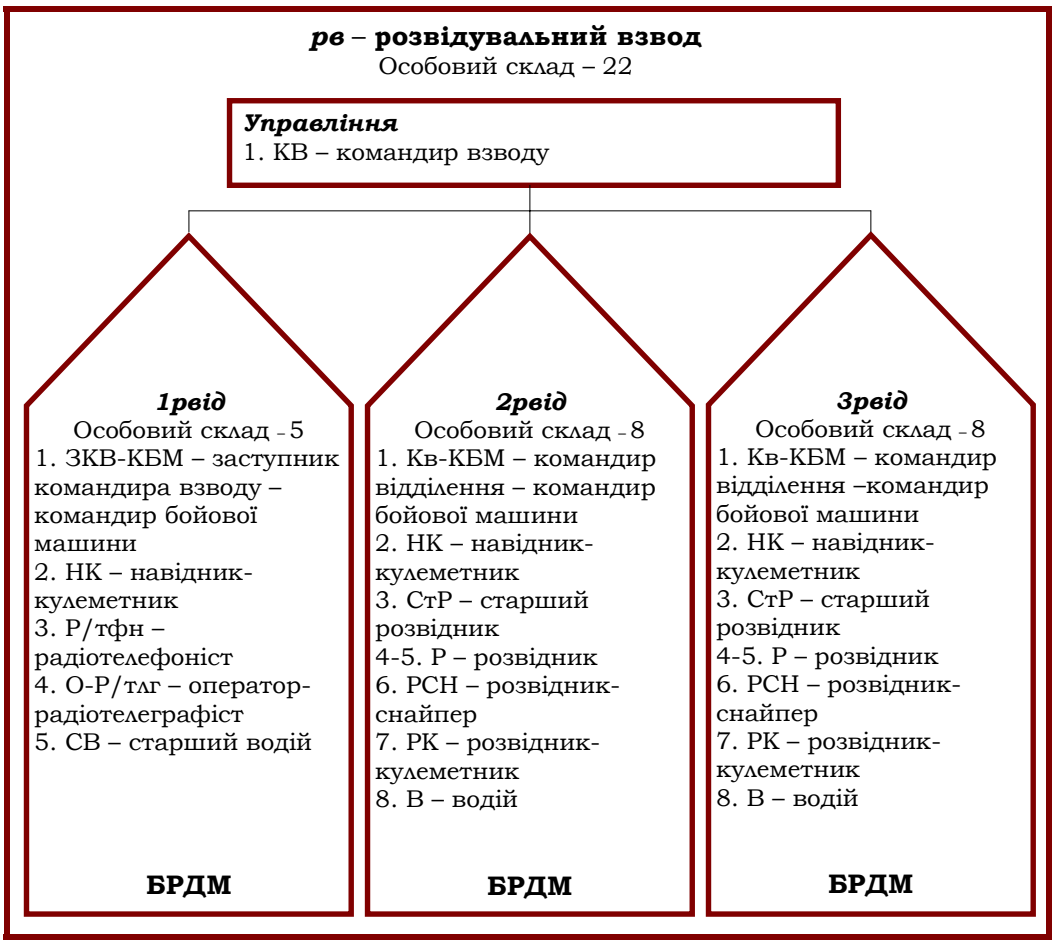

Рис. 11.1.2. Склад розвідувального взводу механізованого батальйону на БТР

Кількість особового складу й озброєння розвідувального взводу *(рв)* механізованого батальйону на БТР приведена в табл. 11.1.2.

Таблиця 11.1.2.

Особовий склад та озброєння	Управління *рв*	*1 рвід*	*2 рвід*	*3 рвід*	Усього в *рв*
Особовий склад, осіб	1	5	8	8	22
БРДМ, шт.		1	1	1	3
5,45-мм РКК-74, шт.			1	1	2
7,62-мм СГД			1	1	2
5,45-мм АК-74, шт.	1	5	6	6	18
9-мм ПМ	1				1

До складу розвідувальної роти механізованої (танкової) бригади (рис. 11.2.2.) входять: управління роти, взвод управління, взвод спостереження та технічних засобів розвідки (*вс ТЗР*), та три розвідувальних відділення (*рвід*).

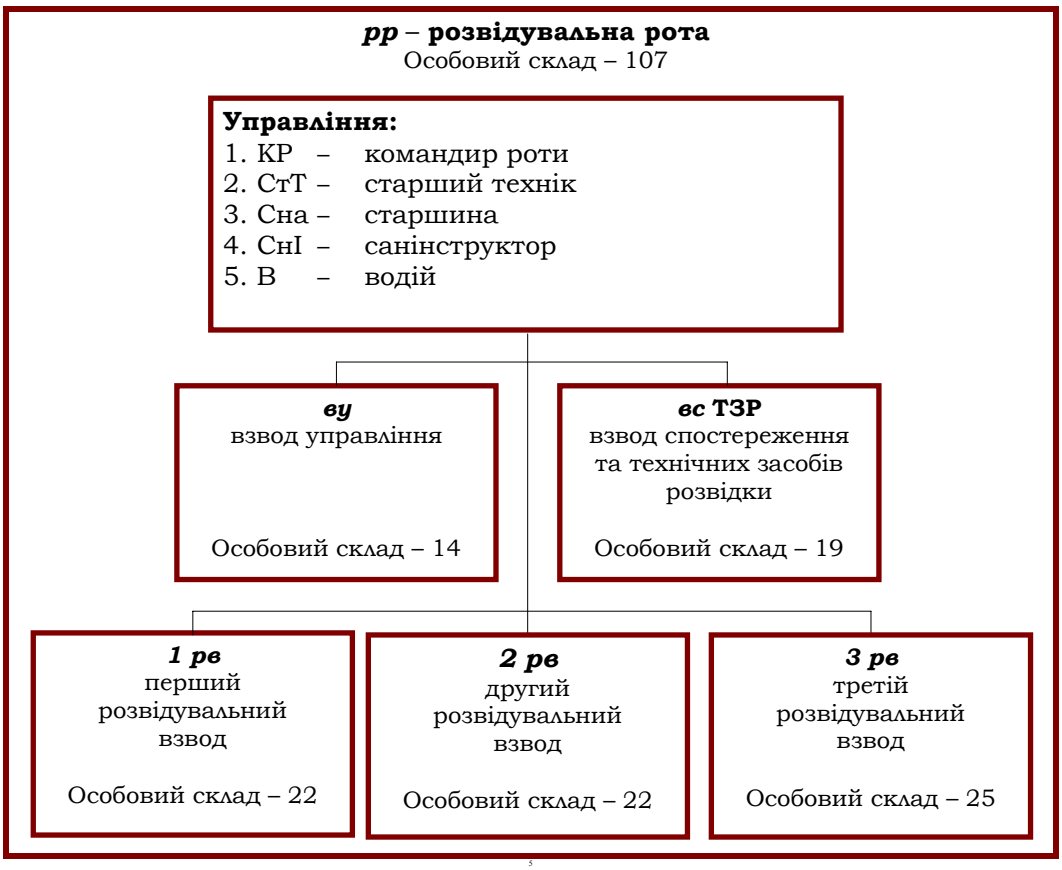

Рис. 11.1.3. Склад розвідувальної роти з'єднання

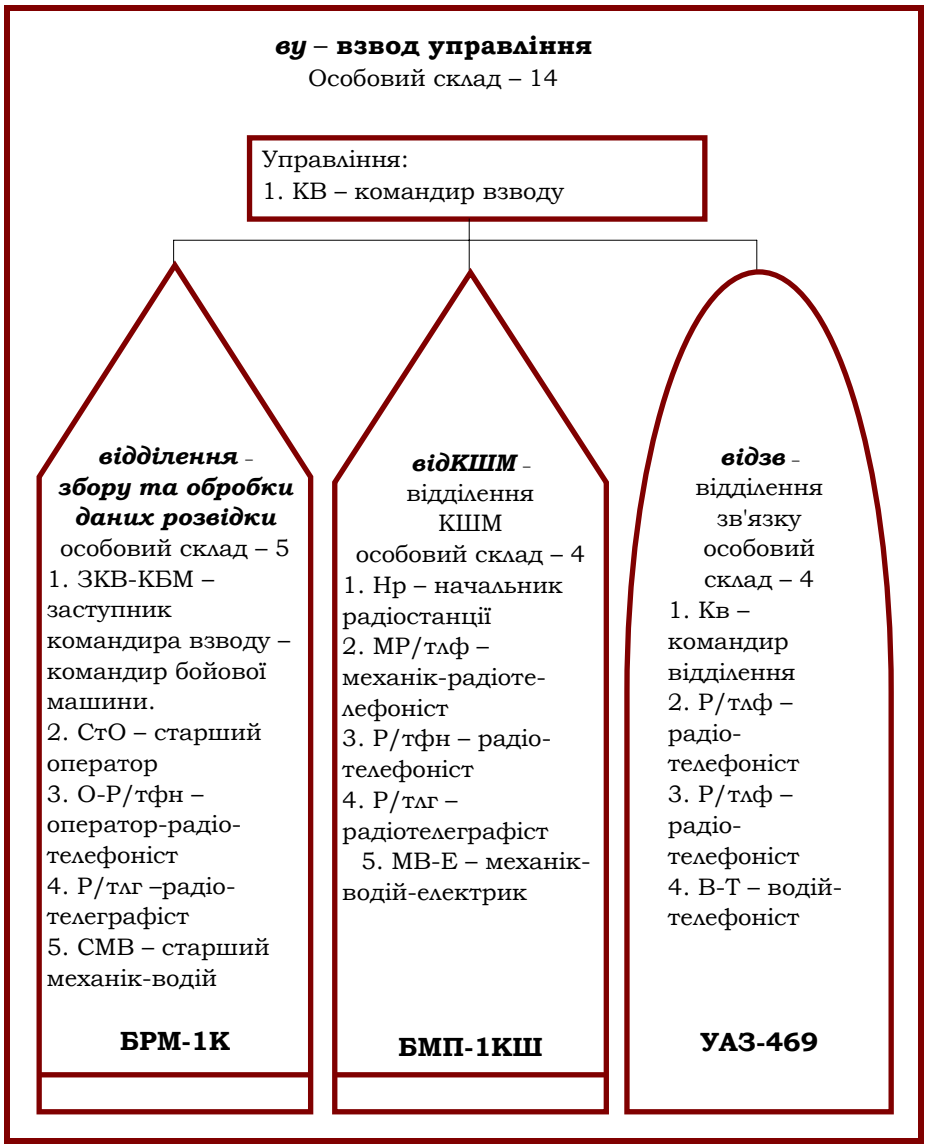

Рис. 11.1.4. Організаційно-штатна структура взводу управління

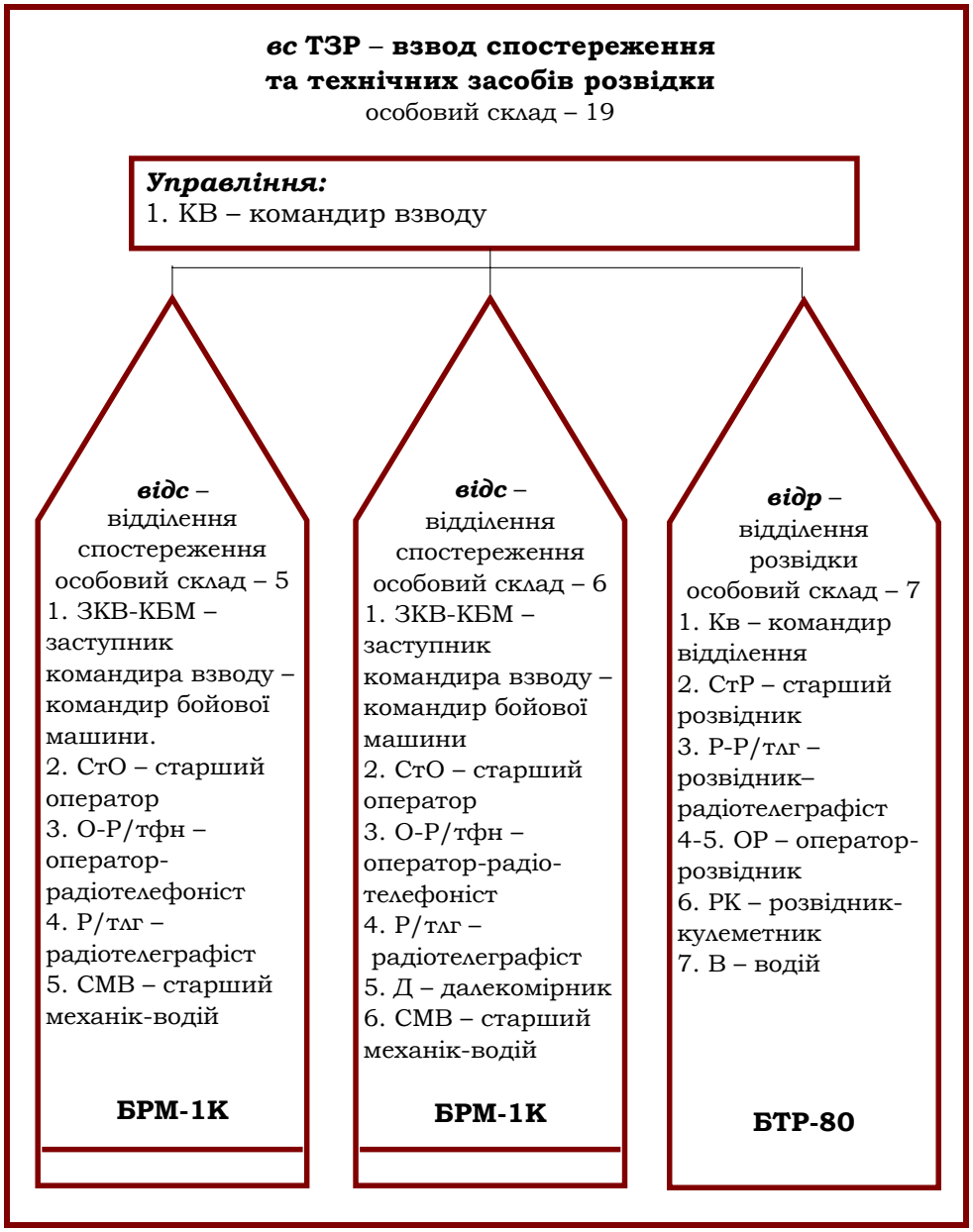

Рис. 11.1.5. Організаційно-штатна структура взводу спостереження та технічних засобів розвідки (*вс* ТЗР)

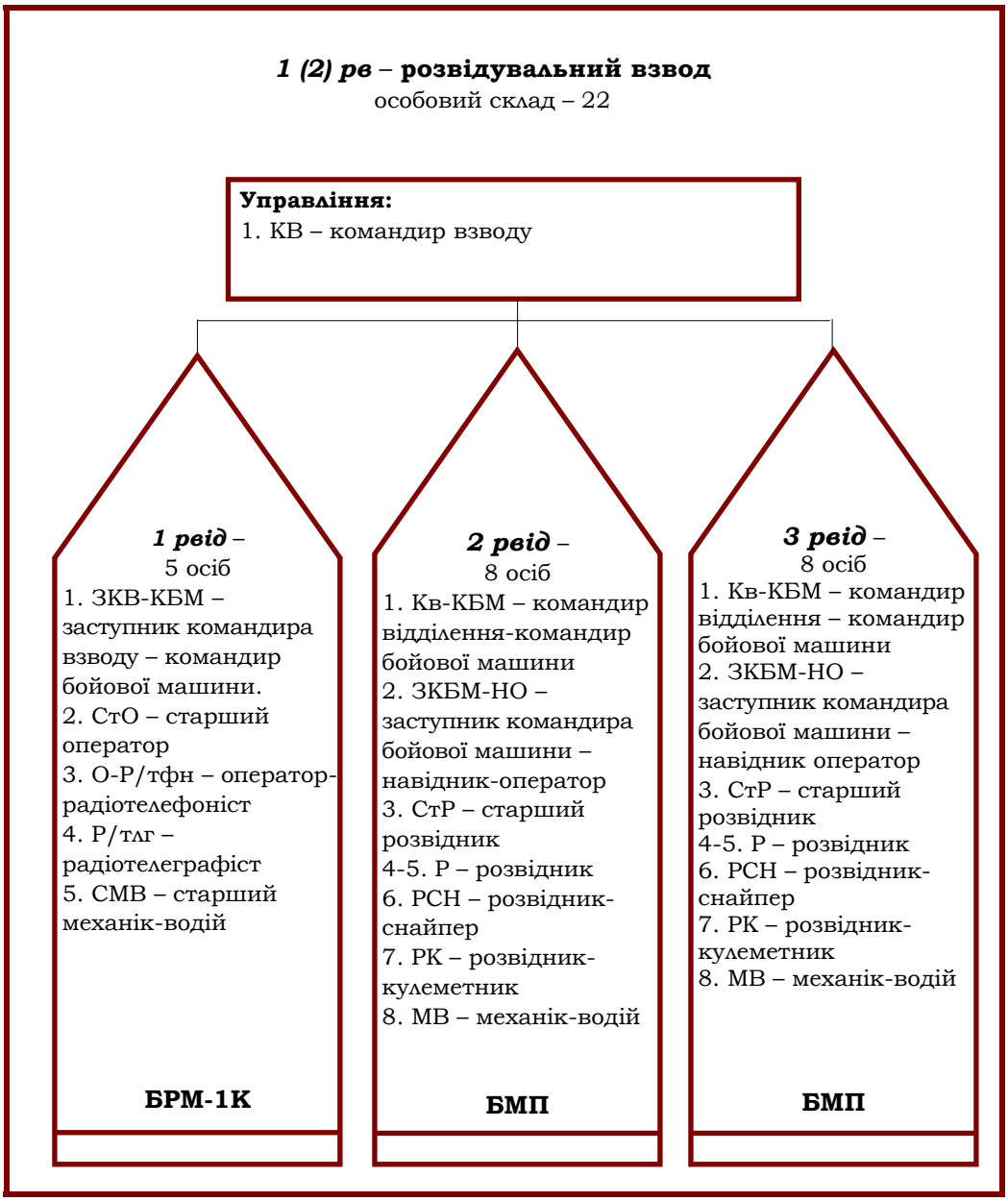

Рис. 11.1.6. Організаційно-штатна структура першого та другого розвідувальних взводів

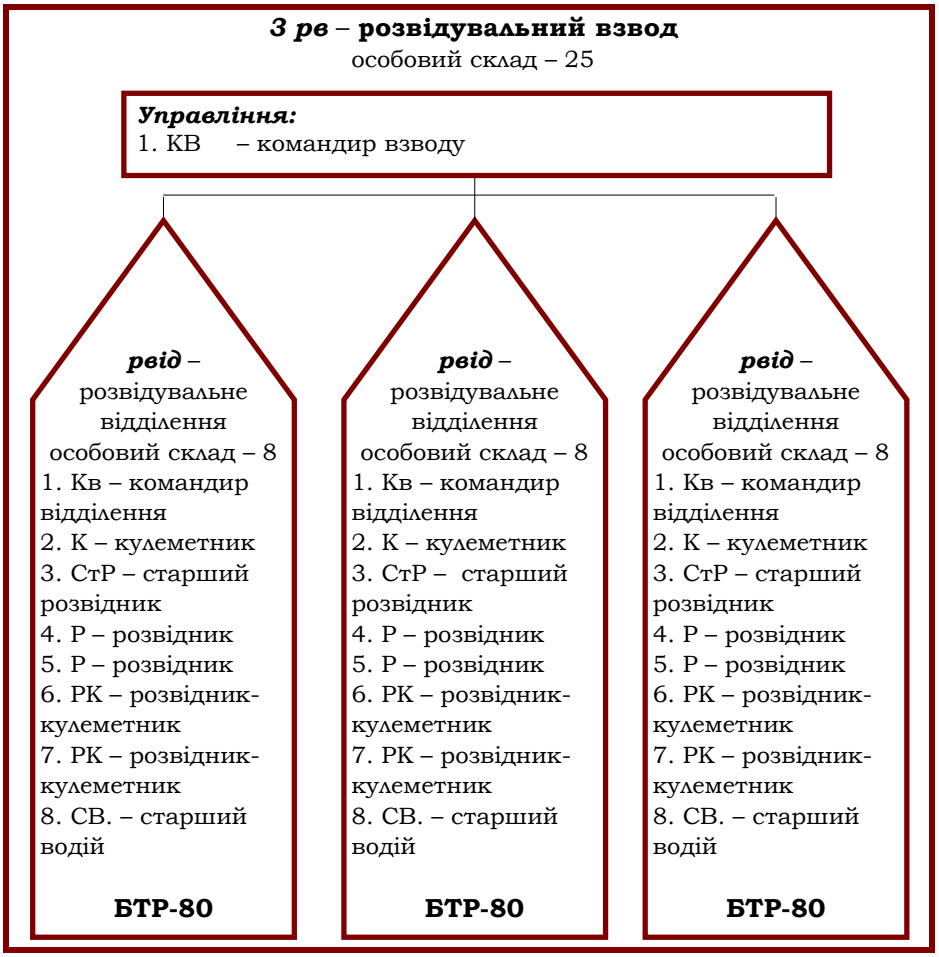

Рис. 11.1.7. Організаційно-штатна структура третього розвідувального взводу

11.2. ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ РОЗВІДКИ

Для ведення військової розвідки використовуються різні оптичні й оптико-електронні прилади, радіолокаційні станції, обладнання бойових розвідувальних машин БРМ-1К, бойових машин піхоти БМП-1(2), бронетранспортерів БТР-80, БТР-3У у складі розвідувальних відділень, розвідувальних взводів, дозорних відділень, а також дозорних танків, що виділені для ведення розвідки. Для ведення розвідки спостерігачами, групою військовослужбовців спостережних постів використаються штатні найпростіші засоби розвідки або додані прилади спостереження зі складів батальйонів (з'єднання).

Технічні засоби розвідки бойової розвідувальної машини БРМ-1К

Бойова розвідувальна машина БРМ-1К (рис. 11.2.1.) призначена для ведення розвідки в будь-яких видах бою вдень і вночі в складі різних розвідувальних органів. Вона створена на базі БМП-1. Озброєння відрізняється від базового тим, що до гармати передбачено 20 пострілів, замість 40, ПУ ПТУР немає.

Місткість машини – 6 осіб, екіпаж складає 5 осіб: командир машини (він же навідник гармати), старший оператор, оператор, радіотелеграфіст і механік-водій. На БРМ-1К розташовується й командир взводу (роти).

Обладнання БРМ-1 (БРМ-1К) дозволяє екіпажу вирішувати наступні завдання: визначати дирекційний кут поздовжньої осі машини (кут між північним напрямком вертикальної лінії координатної сітки карти й напрямком поздовжньої осі машини, накресленої на карті); безупинно виробляти навігаційну інформацію (поточні прямокутні координати й дирекційний кут на пункт призначення); визначити координати цілей; визначити кути між поздовжньою віссю машини й напрямками на орієнтири (цілі); виміряти відстань до цілей; вести пошук, виявлення, супровід і вимір координат рухомих цілей; вести радіаційну й хімічну розвідку; забезпечувати радіозв'язок на УКХ і КХ діапазонах і швидкісну передачу інформації; вести спостереження за місцевістю в денних і нічних умовах.

На машині розміщуються прилади для ведення розвідки поза нею. Вони дозволяють: виявляти працюючі РЛС противника (радіотехнічна станція ЕРРС-1 "Еліпс"); здійснювати пошук металевих мін (міношукач ИМП-1); забезпечувати радіозв'язок із членами екіпажу машини (Р-148); забезпечувати дистанційне управління КХ радіостанцією (телефон ТА-57); вести хімічну розвідку (ВПХР); вести спостереження вночі (бінокль 1ПНЗЗБ); робити підсвічування цілей уночі (50-мм освітлювальні набої).

Оснащення БРМ-1К:

⇒ навігаційна апаратура ТНА-3 "Квадрат-1" із гірокомпасом 1Г11Н;

⇒ радіолокаційна станція (РЛС) розвідки рухомих наземних цілей ПСНР-5к або 112Л1 "Барсук" (рис. 11.2.11.):

⇒ лазерний (квантовий) далекомір танковий ДКРМ-1 або квантовий далекомір КДТ-3 (рис. 11.2.9.);

⇒ пеленгатор радіотехнічних сигналів ЕРРС-1;

⇒ прилади спостереження й прицілювання (комбінований приціл ІПН22М2, тринадцять приладів: у ТНПО-170 А, прилад ТРПК-240 А, два ТНПГ-1, три ТВНЕ-1 ПА й один ТНП-350 Б).

Рис. 11.2.1. Бойова розвідувальна машина БРМ-1К

Для орієнтування на місцевості машина оснащена навігаційною апаратурою ТНА-3 "Квадрат-1", гідрокомпасом 1Г11Н, візиром орієнтування 1Т25.

Для забезпечення зовнішнього зв'язку в машині є радіостанції Р-123М (рис. 10.1.4.) і Р-130МТ (рис. 10.1.6.) із датчиком швидкодії Р-014Д, а для внутрішнього зв'язку – переговірний пристрій Р-124.

БРМ-1К оснащена системами колективного захисту, димопуску, протипожежним обладнанням. Вона, як і БМП, здатна переборювати водні перешкоди на плаву.

Далекомір ДКРМ-1 забезпечує спостереження за місцевістю, пошук і вибір цілей, вимір відстаней до них у діапазоні 300-8000 м (уночі – до 400 м) із похибкою ±10 м.

РЛС ПСНР-5к призначена для пошуку, виявлення, супроводу й виміру координат наземних цілей, що рухаються. Далекість розвідки танків, що рухаються, і автомобілів 8-10 км, груп солдатів – 5-6 км, одиночних солдат – 3-4 км. Загальний вигляд приладів денного бачення наведено на рис. 11.2.2.

Прилад ПРХР призначений для виміру потужності гамма-випромінювання й виявлення в повітрі отруйних речовин типу зарин. Він одночасно є датчиком системи колективного захисту й забезпечує видачу команд виконавчим механізмам при виявленні радіоактивного зараження місцевості (сигналізація й команда Р), при ядерному вибусі (сигналізація й команда А) і при виявленні в повітрі отруйних речовин типу зарин (сигналізація й команда Об). Одночасно з видачею команд Р, А, Об прилад забезпечує подачу переривчастого звукового сигналу в систему внутрішнього зв'язку БРМ-1К.

Радіотехнічна станція ЕРРС-1 забезпечує виявлення й визначення напрямку на працюючу імпульсну РЛС противника на відстанях до 60 км із похибкою за напрямком не більше 15°. За допомогою станції можна визначати несучу частоту РЛС у діапазоні хвиль 2,7-30 см, вимірювати частоту проходження імпульсів у межах 200-8000 Гц, визначати число оборотів антен РЛС. За цими даними встановлюється тип радіолокаційних станцій противника, а за їхньою приналежністю – характер об'єкта розвідки.

Міношукач індукційний напівпровідниковий ИМП-1 застосовується для пошуку протитанкових і протипіхотних мін, установлених у ґрунт і сніг, корпуси або підривачі яких виготовлені з металу. Він дозволяє виявляти міни, встановлені в чагарнику, траві, на бродах і в ґрунті на глибині 8-40 см, робити пошук мін у воді із зануренням пошукового елемента на глибину 1 м.

Військовий прилад хімічної розвідки ВПХР призначений для визначення в повітрі, на місцевості, на бойовій техніці отруйних речовин типу зарин, зоман, іприт, фосген, дифосген, синильна кислота, хлорціан, а також пари В-газів у повітрі.

Комбінований (денний і без підсвічування нічний) приціл 1ПН22М2 служить для спостереження за місцевістю й ведення прицільного вогню з гармати й спареного з ним кулемета. Далекість бачення вночі до 400 м.

Денний прилад ТНПО-170А – призмовий перископ з електрообігріванням вхідного й вихідного вікон. Ці прилади розміщені в робочих зонах членів екіпажу машини, у тому числі два – у кормових дверях. Денний прилад ТНП-350Б установлюється замість ТНПО-170А механіка-водія для спостереження під час руху на плаву з піднятим хвилевідбивним щитком. Денний прилад ТНПК-240А (1- і 8-кратного збільшення) призначений для спостереження за місцевістю, розпізнавання цілей і визначення відстаней до них. Оглядовий прилад ТНПТ-1 служить для огляду задньої півсфери місцевості без повороту башти машини назад. Прилад спостереження ТВНЕ-1ПА призначений для спостереження за місцевістю й цілями вночі. Далекість бачення – 60-120 м.

Модифікації денних (рис. 11.2.2.) та нічних (рис. 11.2.3.) приладів спостереження відрізняються кутом огляду та рівнем перископічності. Необхідний кут огляду для приладу завдається положенням робочих зон членів екіпажу відносно осі броньованого об'єкта й основних напрямів спостереження в горизонтальної площині. Рівень перископічності обирається в залежності від положення приладів спостереження на броньованому об'єкті відносно положення членів екіпажу у вертикальної площині. Технічні характеристики типових денних та нічних приладів спостереження приведені в табл. 11.2.1., 11.2.2. відповідно.

Рис. 11.2.2. Прилад денного спостереження

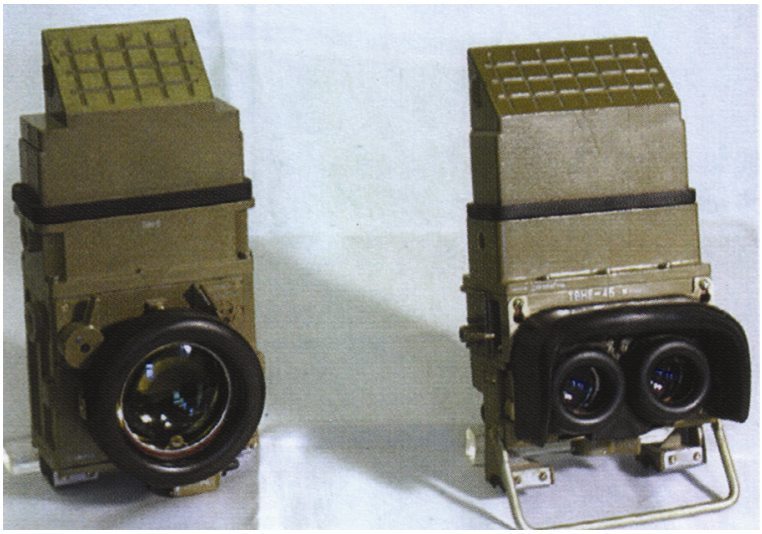

Рис. 11.2.3. Прилади нічного спостереження

Таблиця 11.2.1

Технічні характеристики приладів денного спостереження

	ТНПТ-1	ТНПО-170А	ТНП-350Б
Кут полю огляду, град, не менше, в площинах			
⇒ **горизонтальній**	118	91	42
⇒ **вертикальній**	54	19	10,5
Кут полю зору, град, не менше			
⇒ **по горизонту**	45	44	25
⇒ **по вертикалі**	12	5,5	3
Перископічність приладу, мм	–	162	350

Таблиця 11.2.2.

Технічні характеристики приладів нічного спостереження

	ТВНЕ-1ПА	ТВН-5
Кут полю зору, град, менше		
⇒ **по горизонту**	35	36
⇒ **по вертикалі**	33	27
Далекість бачення дороги, м, не менше:		
⇒ **активний режим**	60	80
⇒ **пасивний режим**	100	180

Прилад 1ПНЗЗБ (бінокль) замінюється нічним біноклем БН-2 "Реліквія".

Навігаційна апаратура – це обчислювальний комплекс, призначений для безперервного автоматичного вироблення поточних прямокутних координат машини, що рухається, дирекційного кута машини й дирекційного кута на пункт призначення, для відображення місця знаходження машини на карті й визначення координат цілей за допомогою обчислювача.

Гірокомпас 1Г11Н служить для визначення вихідного дирекційного кута поздовжньої осі машини, а знімний візир орієнтування 1Т25 – для початкового орієнтування машини на місцевості

Ультракороткохвильова радіостанція Р-123М (рис. 10.1.4.) забезпечує завчасну підготовку й фіксування чотирьох частот у діапазоні 20-51,5 Мгц. Перехід із однієї частоти на іншу здійснюється автоматично поворотом ручки перемикача фіксованих частот. Далекість зв'язку при виключеному придушувачі шумів складає не менше 20 км, при включеному придушувачі шумів – до 13 км.

Короткохвильова радіостанція Р-130 (рис. 10.1.6.) із виносним пристроєм ВСУ-ТМ має діапазон робочих частот 1500-10990 Кгц. Вона забезпечує далекість зв'язку на чотириметрову штирьову ан-

тену до 50 км удень і до 20 км уночі, при роботі на антену "Симетричний вібратор" – до 350 км.

Датчик Р-014Д є малогабаритним передавальним пристроєм, що забезпечує разом з короткохвильовими радіостанціями швидкодіючий однобічний телеграфний зв'язок короткими сеансами. На БРМ-1К він призначений для запису, зберігання й передачі цифрової інформації максимальним обсягом 62 десяткових знаки, включаючи триадресні. Залежно від встановленої швидкості час передачі радіограм максимального обсягу складає 4с. або 7с.

Переговорний пристрій Р-124 забезпечує внутрішній телефонний зв'язок у машині поміж шести абонентів й вихід трьох абонентів (командира, оператора, навідника) на зовнішній зв'язок через радіостанції Р-123М і Р-130МТ.

Переносна ультракороткохвильова радіостанція Р-148 призначена для забезпечення двостороннього зв'язку в діапазоні частот 37–51,95 МГц на далекість до 6 км.

Телефонний апарат ТА-57 служить для забезпечення телефонного зв'язку по польовому кабелю П-274М на далекість до 44 км, а для дистанційного управління радіостанцією Р-130МТ – окремим кабелем 500 м.

Для ведення військової розвідки, крім бойових розвідувальних машин, можуть залучатися дозорні відділення на БМП (рис. 2.2.3.), БТР (рис. 2.2.6.).

Система спостереження та управління баштового модуля бойової розвідувальної машини БРМ-1К (БМП-1, БТР-3У)

Проведеною глибокою модернізацією передбачене встановлення на корпусі бойових розвідувальних машин, БМП, БТР баштового модуля "Шквал", у склад якого входить система спостереження й управління зброєю ОТС-20 (рис. 11.2.4.).

Рис. 11.2.4. Оптико-телевізійна система спостереження і управління зброєю ОТС-20

Технічні характеристики

Поле зору телевізійної камери, (ГхВ):

⇒ більше – $1^{\circ}50'$ х $2^{\circ}27'$;

⇒ менше – $7^{\circ}37'$ х $10^{\circ}09'$.

Розмір екрана по діагоналі, – 23 см.

Мінімальна далекість виявлення броньованих об'єктів, км:

⇒ удень – 5;

⇒ уночі при світлі $(2\text{-}4)\cdot10^{-2}$ – 7 лк;

⇒ уночі при активному підсвітленні –1.2 лк.

Статична помилка прицілювання, мрад, телевізійною камерою:

⇒ у малому полі зору – 0.3;

⇒ у широкому полі зору – 3.

Механізований (танковий) взвод може діяти в складі бойового розвідувального дозору перед фронтом або на одному із флангів батальйону (роти). Дозорне відділення на БМП (БТР), дозорний танк висилаються від підрозділу, який веде розвідку, або від роти (взводу), яка виконує бойове завдання у відриві від головних сил, для своєчасного виявлення противника. У даному випадку при веденні розвідки використаються штатні технічні засоби бойових броньованих машин які використаються для спостереження, виявлення, розпізнавання й визначення координат цілей

Технічні засоби бойових броньованих машин, що використовуються для спостереження, виявлення, розпізнавання і визначення координат цілей

На **бойових броньованих машинах** встановлюються перископічні комбіновані бінокулярні оглядові прилади ТКН-3МУ, ТКН-3МБУ (рис. 11.2.5.), тепловізійні приціли (рис. 11.2.6.), танковий тепловізійний прицільний комплекс "БУРАН-КАТРИН" (рис. 11.2.7.), танковий нічний прицільний комплекс Т01-КО1 Е "Буран-Е" (рис. 11.2.8.), квантовий далекомір типу КДТ-3 (рис. 11.2.9.), прилади для пошуку наземних і повітряних цілей типу 1П3-3 (рис. 11.10.).

Розвідувальним відділенням, розвідувальним взводам, що виділяються для ведення радіолокаційної розвідки наземних рухомих цілей, разом із спостережним постом (спостерігачем) батальйону (роти) можуть бути додані радіолокаційні станції розвідки наземних цілей ближньої зони 112Л1 "Барсук" (рис. 11.2.11.), що призначені для виявлення піхоти й техніки противника. Окремим розвідувальним підрозділам може додаватися радіолокатор розвідки наземних цілей, що летять низько, ЛС111 "ЛИС" (рис. 11.2.12.), який призначений для виявлення піхоти та техніки противника.

Для орієнтування на місцевості бойових розвідувальних машин БРМ-1К, бойових машин піхоти БМП-1 (2), бронетранспортерів БТР-80, БТР-3У в складі розвідувальних відділень, розвідувальних взводів, дозорних відділень у доповнення штатної навігаційної апаратури типу ТНА-3 (4) можуть бути використані: апаратура супутникової навігації GPS/ГЛОНАСС СН-3003 ("БАЗАЛЬТ") (рис. 11.2.13.), супутниковий навігаційний прилад СНП-1 (рис. 11.2.14.).

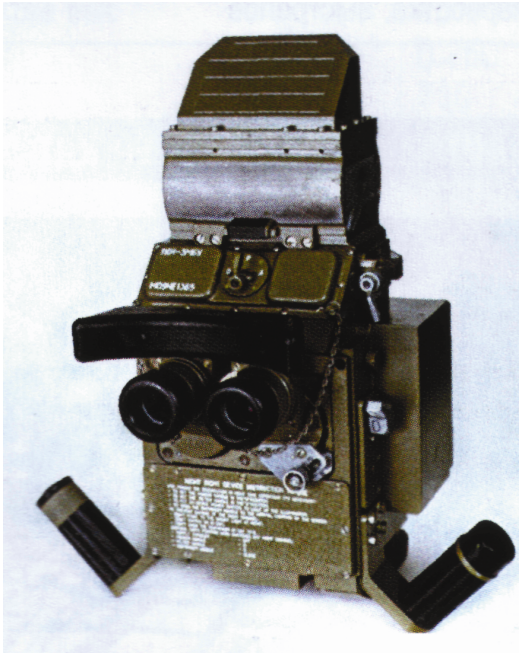

Рис. 11.2.5. Перископічний комбінований бінокулярний прилад спостереження типу ТКН-3МУ (ТКН-3МБУ)

Технічні характеристики

Далекість спостереження цілі в денному каналі – не менше 3000 м.
Далекість спостереження цілі в нічному каналі, м, в режимі:
⇒ пасивному – не менше 400.;
⇒ активному – не менше 600 .
Збільшення каналів не менше:
⇒ денний – Х5;
⇒ нічний – Х3.
Поле зору, град:
⇒ удень – 10;
⇒ уночі – 8.

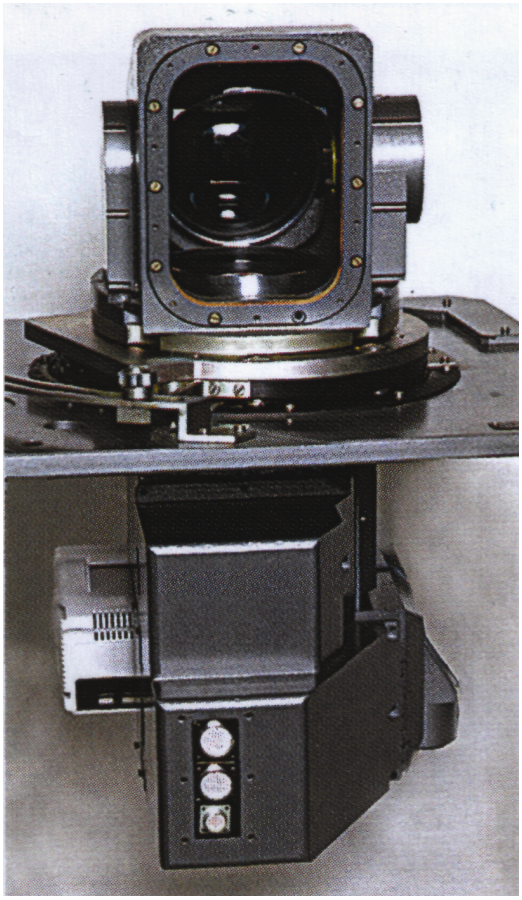

Рис. 11.2.6. Тепловізійний прилад
Може встановлюватися на всі зразки бойових броньованих машин

Технічні характеристики

Діапазон хвиль, мкм, – 8-12.
Поле зору, град:
⇒ більше – 6х9;
⇒ мале – 2х3.
Мінімальна далекість виявлення, км:
броньованих об'єктів:
⇒ при більшому полі зору – 3;
⇒ при малому полі зору – 6;
людину:
⇒ при більшому полі зору – 1,5;
⇒ при малому полі зору – 2.

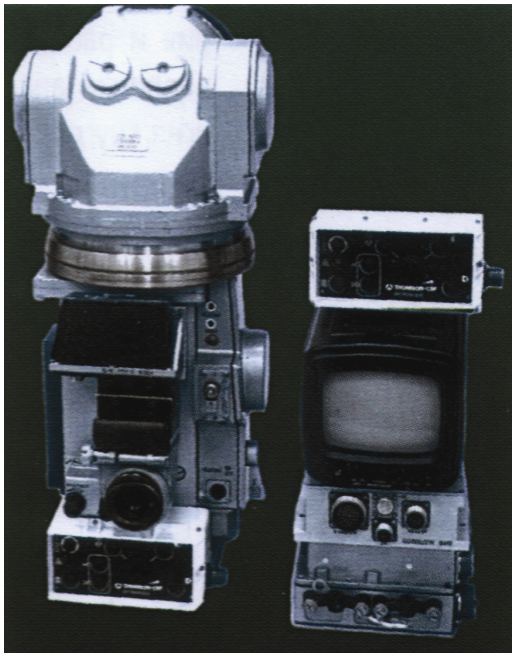

Рис. 11.2.7. Пошукоприцільний тепловізійний комплекс "БУРАН-КАТРИН"

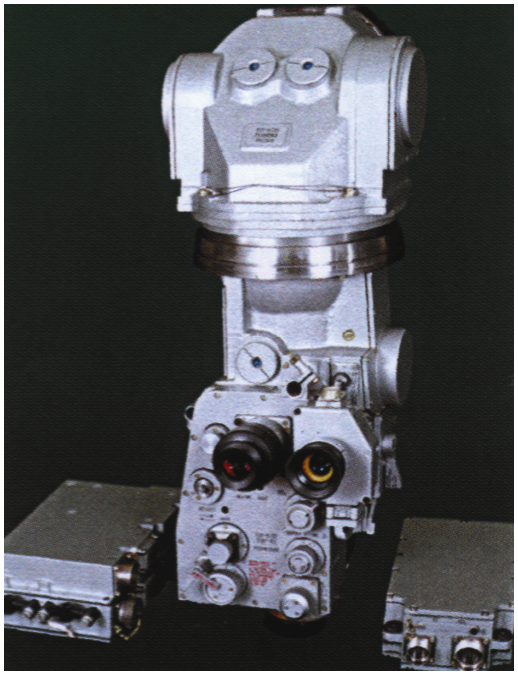

Рис. 11.2.8. Пошукоприцільний комплекс Т01-КО1 Е "Буран-Е"

Технічні характеристики "БУРАН-КАТРИН"

Робочий спектральний діапазон теплового зору, мкм, – 8-12.
Далекість виявлення броньованого об'єкта, м, – 5000.
Збільшення – х7,5.
Поле зору (статичне), град:
⇒ широке – 8х6,75;
⇒ вузьке – 3х2,25.
Кути наведення лінії візування, град:
⇒ угору – 15;
⇒ униз – 7.

Технічні характеристики Т01-КО1 Е "Буран-Е"

Збільшення – х7,5.
Поле зору, не менше – 5°25′.
Далекість виявлення броньованого об'єкта при світлі (2-4)·10-2 лк, м, не менше – 1400.
Кути наведення лінії візування, град:
⇒ угору – 15;
⇒ униз – 7.
Погрішність денного прицілу, град, не більше – 0,03.

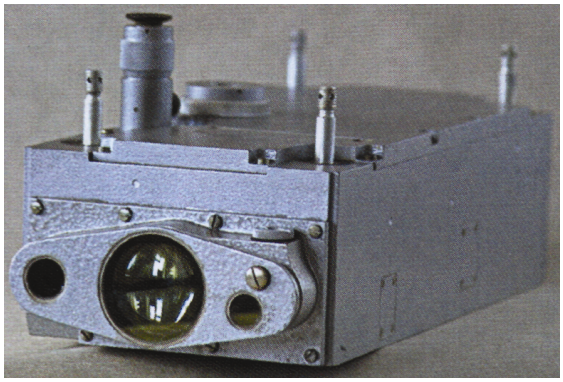

Рис. 11.2.9. Квантовий далекомір типу КДТ-3
Призначений для виміру далекості до цілі,
видачі отриманої інформації на блок індексації і блок обчислювання

Технічні характеристики

Діапазон виміру далекості, м, – 500-4000.
Точність виміру, м, – ±10.
Імовірність достовірного виміру далекості нерухомої цілі – 0,9.
Довжина хвилі: випромінювання, мкм, – 1,06.
Збільшення – Х7.
Температура експлуатації – 0С – 60 + 60.

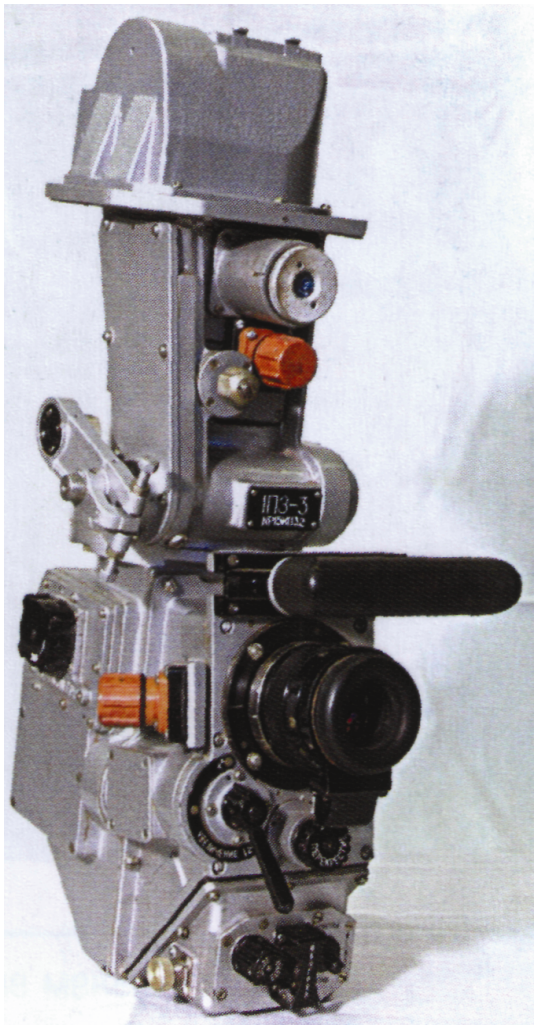

Рис. 11.2.10. Прилад для пошуку наземних, повітряних цілей, наведення озброєння типу 1П3-3. Використовується на БТР і БМП

Технічні характеристики

Збільшення візирного приладу – Х1,2 Х4.
Поле зору візирного приладу, град, – 4,9 – 14.
Візування цілі в діапазоні, град, – від-10 до +81.
Габаритні розміри, мм, – 570Х375Х230.
Маса, кг, – 23,8.

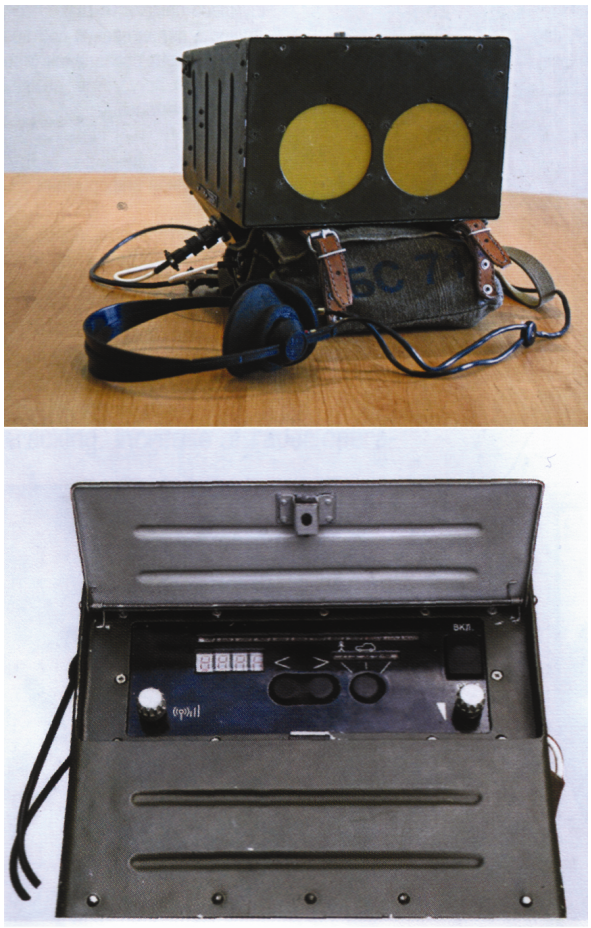

Рис. 11.2.11. Радіолокаційна станція розвідки наземних цілей у ближній зони 112Л1 "БАРСУК"

Технічні характеристики

Зона огляду:
- ⇒ за азимутом, град, – 0-360;
- ⇒ за далекістю, км, – 0-1,6.

Швидкість цілей, км/год, – 2-50.

Далекість виявлення, м:
- ⇒ одиночної людини – 600-800;
- ⇒ автомобіля – 1600.

Роздільна здатність:
- ⇒ за пеленгом, град, – 5-6;
- ⇒ за далекістю, м, – 50.

Рис. 11.2.12. Радіолокатор розвідки наземних і низьколітних цілей у ближній зоні ЛС111 "ЛИС"

Радіолокатор розвідки наземних і низьколітних цілей ЛС111 "ЛИС" (рис. 11.2.11.) призначений для виявлення піхоти та техніки противника з метою забезпечення ведення розвідки.

Технічні характеристики

Робоча частота, ГГц, – 36.
Зона огляду:
⇒ за азимутом, град, – від-60 – до+60;
⇒ за далекості, км, – 0-12.
Час повного огляду, с, – 25.
Швидкість цілей, км/год, – 2-50.
Далекість виявлення, км:
⇒ одиночної людини – 5,4;
⇒ автомобіля – 11,5.
Роздільна здатність:
⇒ за пеленгом, град, – 2;
⇒ за далекістю, м, – 25.

Апаратура супутникової навігації GPS/ГЛОНАСС СН-3003 ("БАЗАЛЬТ")

Призначена для: безперервного визначення координат об'єкта (широта, довгота, висота над рівнем моря), часу й вектора швидкості руху об'єкта за радіосигналами супутникової навігаційної системи (СНС) ГЛОНАС і GPS NAVSTAR у будь-який момент часу, незалежно від метеоумов; індикації навігаційних параметрів і видачі їх по стандартному інтерфейсу. У перспективі апаратура супутникової навігації GPS/ГЛОНАСС СН-3003 ("БАЗАЛЬТ") може бути встановлена на бойові машини розвідувальних підрозділів для забезпечення умов точного визначення координат цілей.

Рис. 11.2.13. Апаратура супутникової навігації GPS/ГЛОНАСС СН-3003 ("БАЗАЛЬТ")

Технічні характеристики

СКВ визначення навігаційних параметрів по СНС GPS AVSTAR +ГЛОНАС:

координат:

⇒ в автономному режимі, м, – 10-20;

⇒ в диференціальному режимі, м, – 1-5;

⇒ висоти, м, – 15-35;

⇒ вектору швидкості руху, м/с, – 0,1;

⇒ часу, мкс, – 1.

Тривалість початкового визначення навігаційних параметрів, с, на старті:

⇒ "холодному" – 180;

⇒ "гарячому" – 90.

Температура експлуатації, °С, – -60 +65.
Маса апаратури, кг, не більше – 2.
Напруга живлення, В, – 10-30.
Габаритні розміри, мм, – 176х195х65.

Супутниковий навігаційний прилад СНП-1

Супутниковий навігаційний прилад СНП-1 призначений для відображення на дисплеї електронної карти місцевості, нанесення на карту обстановки, маршрутів руху, ведення бази даних точок і маршрутів руху, прийому сигналів СНС, відображення на електронній карті місцезнаходження рухомого об'єкта (бойових машин розвідувальних органів, БМП, БТР, танків) у цифровому вигляді, а також у вигляді умовного позначення, відображення характеристик місцевості.

Рис. 11.2.15. Супутниковий навігаційний прилад СНП-1

Технічні характеристики супутникової навігаційної системи СНП-1

Коефіцієнт збільшення (зменшення) масштабу фрагмента місцевості, що відображається, не менше 40.

Кількість інформаційних пластів, що відображаються на електронній карті – 9.

Частота оновлення навігаційних координат, Гц, – не менше 1.

Час готовності до роботи, хв, – 3.

Час "затінення" антени, який не призводить до збою, с, – 20.

Робоча частота в режимі СНС NAVSTAR – 1575,42±1.02.

Робоча частота в режимі СНС ГЛОНАС – 1602-1616.

СКВ визначення координат місцеположення, м, – 20.

Індикатор кольорового дисплея:

Розмір екрана дисплея, см, – 21х16.

Кількість стандартних послідовних портів для обміну інформацією з зовнішніми приладами – 2.

Інтерфейс для запису нових електронних карт – 232.

Масштаб карт. – 1:25000-1:100000.

Тип карти – стандартний аркуш.

Кількість карт, що може знаходиться в пам'яті, – 10.

Припустиме ударне перевантаження, $м/с^2$,– 196 (20g).

Із метою підвищення оперативності реалізації об'єктового методу вогневого ураження противника та організації тісної взаємодії з органами розвідки за принципами "розвідка – ураження" і "виявлення – ураження" бойові розвідувальні машини, бойові машини та вогневі засоби в складі батальйону (батальйонної тактичної групи) можуть бути оснащені апаратурою навігаційного забезпечення та взаємодії, дії якої показані на схемі (рис. 11.2.15.).

На спостережних постах, командно-спостережних пунктах використаються **найпростіші засоби розвідки,** такі як: біноклі, стереодалекоміри, бусолі, перископічні комбіновані бінокулярні оглядові прилади та квантові далекоміри. Із їхньою допомогою розвідники можуть вивчати місцевість та розташування противника, виявляти цілі й вести за ними спостереження, визначати їхнє положення на місцевості щодо орієнтирів шляхом виміру горизонтальних і вертикальних кутів, визначати відстані до цілей, якщо відомі їх розміри за висотою або шириною.

Біноклі можуть бути шести – (Б-6), восьми – (Б-8, Бі-8), дванадцяти – (Б-12) і п'ятнадцятикратного – (Б-15) збільшення. Вони мають масу 0,6-0,9 кг. У всіх біноклів у правій трубі розміщена кутовимірювальна сітка для виміру горизонтальних і вертикальних кутів. За допомогою сітки бінокля можна робити вимірювання кутів із точністю до 0-03% і визначати відстані до спостережуваних цілей із точністю

до 3% вимірюваної далекості. При підготовці до роботи будь-якого оптичного приладу підганяють окуляри за базою ока спостерігача й гостротою його зору.

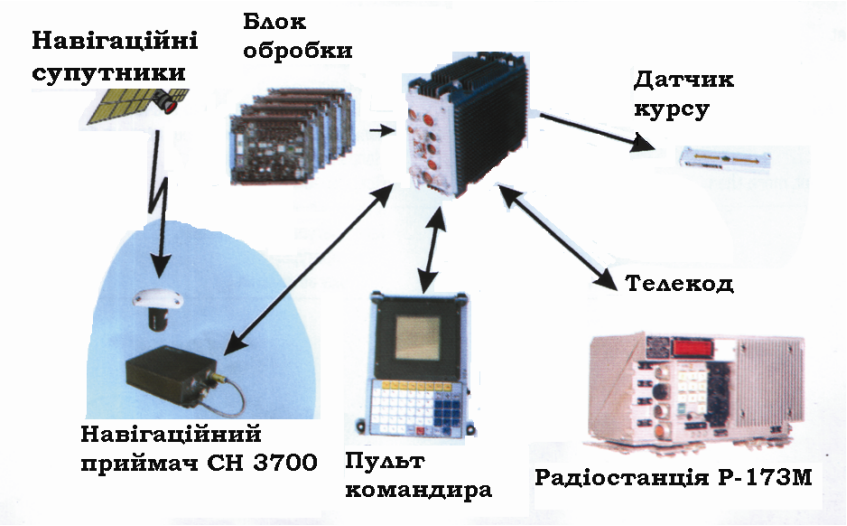

Рис. 11.2.15. Схема роботи апаратури навігаційного забезпечення і взаємодії

Для виявлення цілей, виміру відстаней до них, топографічної прив'язки, виміру кутів, вивчення місцевості й цілей використаються стереоскопічні далекоміри.

На рис. 11.2.16. показаний стереоскопічний далекомір, який до цього часу знаходиться на озброєнні розвідувальних й артилерійських підрозділів.

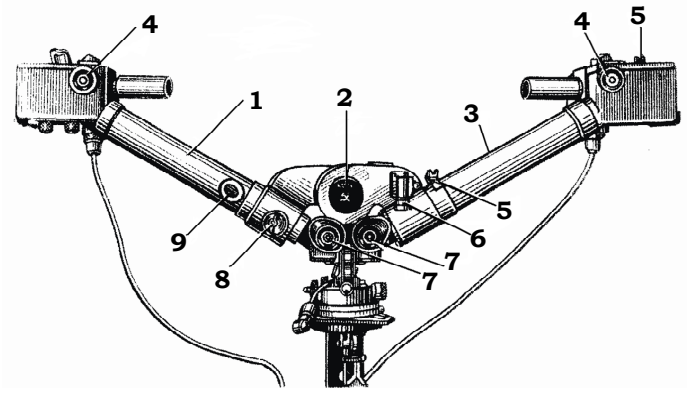

Рис. 11.2.16. Стереоскопічний далекомір

1 – труба ліва; 2 – шарнір; 3 – труба права; 4 – набій постійного осушення; 5 – візир; 6 – механізм рівня; 7 – окуляри; 8 – ручка; 9 – вікно шкали відстаней між окулярами

Вимірювання відстані до цілі стереоскопічними далекомірами типів ДС-09, ДС-1, ДС-2 може бути здійснене на відстані до 5 км.

Для виявлення азимутів орієнтирних напрямів, орієнтування елементів бойового порядку підрозділів, вимірюваня горизонтальних і вертикальних кутів і дистанцій при виконанні топогеодезичної прив'язки, а також для спостереження й розвідки використовується перископічна, артилерійська бусоль ПАБ-2 (рис. 11.17.).

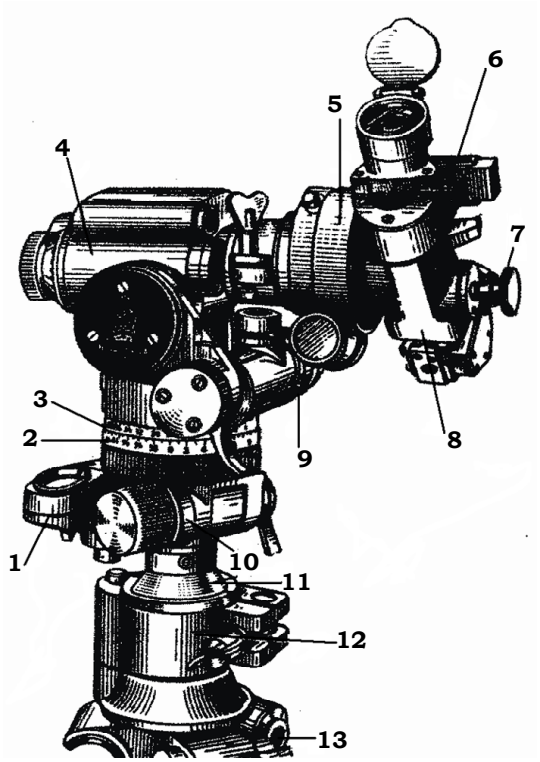

1 – орієнтир-бусоль;
2 – кутомірне кільце;
3 – бусольне кільце;
4 – монокуляр;
5 – азимутальна насадка;
6 – рівень;
7 – маховик розвороту головки візира;
8 – візир;
9 – корпус відсічного черв'яка;
10 – корпус установочного черв'яка;
11 – вертикальна вісь шестерні з шаровою п'ятою;
12 – зажимна чашка;
13 – головка триноги

Рис. 11.2.17. Перископічна артилерійська бусоль ПАБ-2 з азимутальною насадкою АНБ

Перископічна артилерійська бусоль ПАБ-2 є одним з основних приладів для цілевказівки й підготовки даних для стрільби.

З її допомогою можна вирішувати всі завдання, які виконуються за допомогою бінокля, перископа або стереотруби і, крім того, визначати магнітний азимут на ціль.

Бусоль ПАБ-2 має восьмикратне збільшення, поле зору 5°, перископічність (при використанні наявного в комплекті перископа) – 350 мм, масу в робочому положенні – 2,5 кг. При користуванні бусоллю керуються її індивідуальною документацією.

11.3. ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗВІДКИ

Розвідка організується й ведеться за будь-яких умов обстановки та методів добування відомостей про противника та місцевість у районі майбутніх дій.

Розвідка противника ведеться із завданнями:

⇒ установити його наміри й замисел дій;

⇒ виявити бойовий склад, приналежність, положення, угруповання, стан і можливості частин і підрозділів, пункти управління військами і зброєю;

⇒ виявити об'єкти (цілі) для ураження, визначити координати й передати їх на пункти управління;

⇒ визначити ступінь поінформованості противника про наші війська;

⇒ виявити нові способи та засоби ведення бойових дій;

⇒ заходи противника щодо забезпечення дій військ, результати вогневих ударів, нанесених по противнику, а також визначити морально-психологічний стан військ і місцевого населення.

Основні зусилля розвідки повинні бути зосереджені на своєчасному розкритті угруповання противника, особливо місця розташування засобів ядерного й хімічного нападу, систем високоточної зброї та радіоелектронного придушення, його замислу дій, боєздатності й готовності до нанесення удару.

Розвідка місцевості ведеться із завданнями виявити:

⇒ ступінь і характер інженерного обладнання місцевості, систему загороджень, особливості рельєфу, наявність природних перешкод, стан ґрунту, доріг, стежок, джерел води, характер водних перешкод, наявність переправ і бродів;

⇒ ступінь впливу місцевості на пересування та бойові дії підрозділів, на можливість застосування противником зброї масового ураження та високоточної зброї й захист від них;

⇒ райони руйнувань, пожеж і затоплень, зони (райони) радіоактивного, хімічного та біологічного (бактеріологічного) зараження, можливі напрямки їх подолання й обходу.

Основними вимогами, які ставляться до розвідки, є: цілеспрямованість, безперервність, достовірність, активність, оперативність, скритність, раптовість проведення розвідувально-бойових дій, точність визначення місця розташування (координат) об'єктів (цілей), постійна й чітка взаємодія сил і засобів розвідки різних видів, всебічне забезпечення дій розвідувальних органів.

Добуті відомості передаються всіма можливими способами командиру (начальнику), який поставив завдання на ведення розвідки. Особливо важливі відомості доповідаються негайно.

У батальйоні (роті) ведеться військова, радіолокаційна, інженерна, радіаційна, хімічна та біологічна розвідка, у батальйоні, крім того, – артилерійська розвідка, розвідка повітряного противника.

Військова розвідка ведеться розвідувальними та бойовими розвідувальними дозорами, підрозділами (групами), призначеними для влаштування розвідувальних засідок, і спостережними постами (спостерігачами). Батальйон (рота) може призначатися в розвідувальний загін.

Радіолокаційна розвідка ведеться постами радіолокаційної розвідки наземних рухомих цілей.

Інженерна розвідка ведеться органами військової розвідки та приданими підрозділами інженерних військ.

Радіаційна, хімічна та біологічна розвідка ведеться спеціально підготовленими для цього відділеннями (екіпажами, обслугами).

Артилерійська розвідка ведеться штатними й приданими артилерійськими підрозділами.

Розвідка повітряного противника ведеться спостерігачами, радіолокаційними та оптичними засобами із завданням своєчасного його виявлення, визначення координат, складу, характеристик повітряних цілей та безперервного спостереження за їх діями, виявлення повітряних десантів противника та своєчасного оповіщення військ про дії повітряного противника.

Розвідувальні відомості в батальйоні (роті) добуваються під час підготовки та в ході бою спостереженням, підслуховуванням, розвідувальними засідками, нальотами, опитуванням місцевих жителів, допитом полонених та перебіжчиків, вивченням захоплених у противника документів, зразків озброєння й техніки та іншими способами.

Рішенням старших начальників батальйон (рота) може призначатися для розвідки боєм.

Для ведення розвідки батальйону призначаються зони оглядової та детальної розвідки. Батальйону другого ешелону або батальйону, призначеному в загальновійськовий резерв, призначається зона відповідальності за ведення розвідки. Зона оглядової розвідки призначається для визначення характеру дій угруповання противника з метою прийняття рішення командиром, який організує розвідку, і підготовки контрзаходів. Глибина зони оглядової розвідки батальйону може складати **до 10 км**.

Зона детальної розвідки призначена для виявлення конкретних об'єктів (цілей) противника в інтересах їх вогневого ураження. Глибина зони детальної розвідки – **до 5 км**. Зона відповідальності за ведення розвідки призначена для виявлення противника перед фронтом батальйону. Глибина зони відповідальності за ведення розвідки ви-

значається тиловою межею батальйонів першого ешелону (противника). Ширина зон розвідки співпадає з фронтом, який установлений для бою батальйону.

Розвідка в роті ведеться перед її фронтом на глибину бойового завдання (досяжності засобів ураження).

Для виконання завдань розвідки в батальйоні (роти) створюються (призначаються) різні розвідувальні органи.

Розвідувальний дозор призначається у всіх видах бою і на марші, як правило, у складі розвідувального взводу, а від розвідувального загону, крім того, і в складі механізованого (танкового) взводу.

Розвідувальний дозор діє на віддаленні до **15 км** від своїх підрозділів, а дозор, який висилається від розвідувального загону – до **10 км** від його головних сил. Бойовий розвідувальний дозор призначається у складі механізованого (танкового) взводу. Він діє перед фронтом або на одному з флангів батальйону (роти) на віддаленні, яке забезпечує спостереження за ним та підтримку його вогнем, а при відсутності безпосереднього зіткнення з противником – на віддаленні до **10 км** від своїх підрозділів.

Віддалення дозорів під час дій уночі, у місті, горах і лісі, як правило, скорочується.

Взвод, призначений у розвідувальний (бойовий розвідувальний) дозор, при необхідності може підсилюватися інженерно-саперним підрозділом та одним-двома хіміками-розвідниками.

Дозори ведуть розвідку дозорними відділеннями (танками), спостерігачами і пішими дозорними. Розвідувальні відомості добуваються спостереженням, підслуховуванням, розвідувальними засідками, нальотами, опитуванням місцевих жителів, допитом полонених, вивченням документів, озброєння і техніки противника, а бойовим розвідувальним дозором, крім того, і боєм.

Під час постановки завдання дозорам указуються:

⇒ відомості про противника в районі (на напрямку) майбутніх дій;

⇒ склад дозору;

⇒ район (напрямок, об'єкт) розвідки;

⇒ які відомості, до якого часу добути;

⇒ вихідний пункт і час його проходження;

⇒ час закінчення розвідки та порядок дій після виконання завдання;

⇒ порядок підтримання зв'язку та подання розвідувальних відомостей, а при необхідності й відомості про сусідні та діючі попереду розвідувальні органи, способи взаємного опізнавання, перепустку й відзив.

Взвод у розвідувальному дозорі

Розвідувальний дозор – орган тактичної розвідки, що висилається з метою розвідки противника та місцевості в певному районі.

Механізованому взводу, призначеному в розвідувальний дозор, можуть надаватися фахівці артилерійської, інженерної, радіаційної, хімічної й біологічної розвідок із засобами ведення розвідки й пересування.

Розвідувальний дозор діє на відстані до **10 км** від своїх підрозділів і виконує завдання спостереженням, розвідувальними засідками, нальотами, опитуванням місцевих жителів, допитом полонених і вивченням документів, озброєння й техніки противника.

При виконанні завдання дозор діє в похідному або бойовому порядку.

Для огляду місцевості й місцевих предметів у напрямку руху дозору й, при необхідності, у сторони висилаються дозорні відділення або піші дозорні. Віддалення дозорного відділення від головних сил дозору визначається можливістю спостереження за його діями й підтримки вогнем.

При веденні розвідки спостереженням усім складом дозору, а також при необхідності підтримки дій дозорного відділення дозор (основні сили дозору) розгортається в бойовий порядок. Інтервал між бойовими машинами піхоти (бронетранспортерами) залежно від наявності часу, необхідного на розгортання в бойовий порядок, і місцевості може складати **200 м** і більше.

Підготовка дій розвідувального дозору включає:

організацію дій (усвідомлення завдання, оцінка обстановки, прийняття рішення, постановка завдань підлеглим, організація взаємодії, управління й всебічне забезпечення); безпосередню підготовку особового складу, озброєння й військової техніки взводу; здійснення контролю готовності до виконання поставленого завдання.

Командир взводу, одержавши бойове завдання, усвідомлює його, оцінює обстановку, приймає рішення, ставить завдання підлеглим, організує взаємодію й управління, бойове забезпечення, виконання заходів морально-психологічного, тилового й технічного забезпечення, після чого організує й особисто керує підготовкою особового складу, озброєння й техніки до дій, у встановлений час доповідає про готовність до виконання поставленого завдання.

При усвідомленні отриманого завдання командир взводу повинен зрозуміти мету майбутніх дій: напрямок (район, об'єкти) розвідки; які розвідувальні відомості і в який термін добути; порядок доповіді результатів розвідки й дій після виконання бойового завдання.

При оцінці противника він вивчає: його склад і ймовірний характер дій; можливе розташування об'єктів розвідки.

При оцінці місцевості він вивчає рельєф, прохідність, розташування населених пунктів, гідрографію й інші її елементи, завдання, що впливають на виконання, і намічає по карті маршрут руху.

У рішенні на дії в розвідувальному дозорі командир взводу визначає: порядок і способи ведення розвідки; завдання дозорним відділенням і порядок їхніх дій; завдання особовому складу; які заходи вжиті для введення противника в оману; основні питання взаємодії; порядок і способи підтримування зв'язку всередині дозору.

У бойовому наказі командир взводу вказує:

⇒ у першому пункті – відомості про противника;

⇒ у другому пункті – напрямок (район, об'єкти) розвідки й завдання дозору;

⇒ у третьому пункті (після слова "наказую") – завдання щодо ведення розвідки;

⇒ у четвертому пункті – час готовності й початку ведення розвідки;

⇒ у п'ятому пункті – організацію управління; своє місце при виконанні завдання й заступника.

При постановці завдань щодо ведення розвідки командир взводу вказує:

⇒ усьому особовому складу – спосіб і напрямок (об'єкти) розвідки. порядок доповідей результатів;

⇒ дозорним відділенням (пішим дозорним) – склад, напрямок (об'єкти) розвідки, спосіб ведення розвідки, порядок доповідей результатів.

При організації взаємодії командир взводу повинен погодити: дії відділень при веденні розвідки спостереженням усім складом дозору, а також при вступі в бій; дії дозорних відділень (піших дозорів) й іншого складу дозору при розвідці противника, місцевості й місцевих предметів; підрозділів при поверненні в розташування своїх військ. До всього особового складу доводять сигнали взаємодії й управління, перепуски, а при необхідності й відомості про сусідні й діючі попереду підрозділи розвідки, способи взаємного опізнавання.

При наявності часу організується послідовне відпрацьовування дій щодо завдань, часу й місця із практичним розиграшем основних епізодів щодо можливих варіантів дій у розвідці.

У вказівках з управління командир взводу додатково вказує: порядок і способи підтримки зв'язку усередині дозору, порядок і способи зв'язку з начальником, що вислав дозор, у випадку свого виходу зі строю.

Підготовка взводу до дій у розвідувальному дозорі, крім звичайних питань, включає: проведення додаткових занять і тренувань щодо спеціальної підготовки; додаткові заходи щодо маскування бойової техніки, особистої зброї, обмундирування й спорядження; заходи мо-

рально-психологічного забезпечення, спрямовані на забезпечення психологічної готовності особового складу дозору до ведення дій у відриві від головних сил.

При здійсненні контролю готовності до виконання поставленого завдання командир взводу, крім звичайних питань, повинен перевірити знання особовим складом розвідувальних ознак озброєння й військової техніки, пунктів управління противника, інших об'єктів розвідки і їх дій, уміння працювати на засобах зв'язку й користуватися встановленими сигналами управління й взаємодії.

В умовах, коли зустріч із противником не передбачається, дозор рухається звичайно по дорозі з максимальною швидкістю. У районі можливої зустрічі із противником він переміщається потай, як правило поза дорогами від одного зручного для спостереження місця до іншого.

При виявленні противника командир взводу негайно доповідає про це командирові, що вислав дозор, і залежно від отриманих вказівок продовжує розвідку виявленого противника або виконує раніше поставлене завдання.

Розвідку й похідну охорону противника дозор обходить, проникаючи до його головних сил. У випадку раптової зустрічі із противником, коли неможливо ухилитися від бою, дозор відкриває вогонь, сміливо нападає на противника, використовуючи його замішання, захоплює полонених і продовжує виконувати поставлене завдання.

Із метою захоплення полонених, документів, зразків озброєння й техніки противника дозор улаштовує розвідувальні засідки, а для знищення його важливих об'єктів проводить нальоти.

В обороні в умовах відсутності безпосереднього зіткнення із противником дозор повинен вчасно виявити його місце розташування, склад, характер дії підрозділів, час і напрямок висування, місця розгортання, позиції елементів систем високоточної зброї й артилерії, місця розташування пунктів управління, других ешелонів, резервів й інших об'єктів.

У наступі дозор виявляє розташування опорних пунктів, вогневих засобів, особливо протитанкових, наявність і характер фортифікаційних споруджень і загороджень, у тому числі місця установки ядерних мін, визначає координати елементів систем високоточної зброї, вогневі позиції артилерії, місця розташування пунктів управління, райони розташування й напрямок висування других ешелонів (резервів), зони радіоактивного, хімічного й біологічного зараження, райони руйнувань, пожеж і затоплень, шляхи їхнього обходу або напрямки подолання.

При розвідці противника, що відходить, дозор визначає напрямок його відходу, склад колон, позиції й рубежі, підготовлювані для оборони вглибині.

У зустрічному бою дозор визначає склад і напрямок руху головних сил противника, місця в колонах засобів ядерного й хімічного нападу, елементів систем високоточної зброї, танків, вогневі позиції артилерії, місця розташування пунктів управління. Надалі він виявляє склад і напрямок висування других ешелонів (резервів) противника.

Розвідка населеного пункту починається з огляду його окраїни дозорним відділенням. До отримання від нього сигналу "шлях вільний" дозор розташовується поза населеним пунктом потай, перебуваючи у готовності підтримати дозорне відділення вогнем. У населеному пункті особлива увага звертається на будинки на перехрестях, верхні поверхи будинків й інших місць, де можуть бути встановлені вогневі засоби противника. Наявність противника в населеному пункті може встановлюватися також опитуванням місцевих жителів.

При неможливості дій на машинах розвідувальні органи діють у пішому порядку. У цьому випадку машини просуваються по обидва боки вулиці за особовим складом, що спішився, у готовності підтримати його вогнем.

Під час огляду будинків, підвалів, горищ та інших приміщень розвідники діють, як правило, бойовими групами або в складі відділення, постійно підтримуючи один одного вогнем і гранатами.

При розвідці водної перешкоди дозор установлює наявність, склад і характер дій противника на своєму й протилежному берегах, характер водної перешкоди й стан її заплави. Виявивши противника на підступах до водної перешкоди, дозор обходить його або проникає до водної перешкоди через проміжки в його бойових порядках.

Вийшовши до водної перешкоди, дозор визначає її ширину, глибину, швидкість плину, стан заплави, дна й берегів, їхню крутизну, наявність загороджень на берегах й у воді, місця, зручні для форсування, наявність переправ і їхній стан. Використовуючи незайняті противником ділянки, дозор переправляється на протилежний берег і виявляє його опорні пункти, розташування вогневих засобів, наявність і характер загороджень. При неможливості переправитися на протилежний берег дозор веде розвідку противника, що обороняється на ньому, спостереженням зі свого берега.

При веденні бойових дій у північних районах і взимку розвідувальний дозор додатково встановлює: стан доріг, наявність і глибину сніжного покриву, важкі для подолання ділянки місцевості й напрямки, на яких противник може діяти без попередньої прокладки (очищення

від снігу) колонних шляхів. У зимових умовах при наявності значного снігового покриву дозор може діяти в пішому порядку на лижах.

У лісі для огляду доріг (просік), що відходять у боки від маршруту руху, висилаються додаткові дозорні відділення, які після виконання завдання приєднуються до головних сил. Розвідка починається з огляду узлісся дозорним відділенням. До закінчення огляду дозор не входить у ліс, а розташовується поза ним, перебуваючи в готовності підтримати дозорне відділення вогнем. У лісі дозор просувається звичайно по дорозі або просіці тіньовою стороною на максимально можливій швидкості. Ділянка лісу (гай) осторонь від напрямку руху дозору при необхідності оглядається дозорним відділенням. Особливо ретельно оглядаються узлісся, галявини, входи в яри, видолинки й виходи з них, гаті, дефіле, мости, вершини дерев й інші місця, де найбільш імовірні засідки противника. Галявини, що зустрічаються на маршруті руху, обходяться або швидко долаються.

У горах розвідувальний дозор звичайно просувається уздовж доріг, долин, хребтів і веде розвідку послідовним оглядом командних висот і спостереженням із них, зосереджуючи зусилля на розвідці перевалів, тіснин, переправ, вузлів доріг. Дороги, стежки й ущелини, що відходять від напрямку руху, проглядаються командиром взводу з вигідних для спостереження пунктів або для їхнього огляду висилаються дозорні відділення. Особлива увага при цьому звертається на місця, де можливе улаштування противником засідок і різних загороджень.

Повернення бойового розвідувального дозору в розташування своїх військ здійснюється, як правило, зворотним переходом лінії фронту в призначеному місці під керівництвом начальника штабу батальйону.

Після виконання завдань розвідки дозор виходить у район збору, де організується розвідка спостереженням і безпосередня охорона, перевіряється наявність особового складу й озброєння, надається медична допомога пораненим.

Командир уточнює ділянку подолання лінії фронту й порядок взаємодії з командиром діючого на цій ділянці підрозділу, намічає основний і запасний маршрути руху до ділянки й безпосереднього переходу лінії фронту.

Після повернення в розташування своїх військ командир бойового розвідувального дозору організує відновлення боєздатності підрозділу й подає повідомлення за результатами виконання завдань у розвідці.

Взвод у бойовому розвідувальному дозорі

Бойовий розвідувальний дозор – орган тактичної розвідки, призначений для ведення розвідки в ході бою перед фронтом або на одному із флангів батальйону (роти) і для встановлення тактичного й вогневого контакту із противником у випадку його втрати.

Механізований (танковий) взвод, призначений у бойовий розвідувальний дозор, у ході бою звичайно діє на віддаленні, що забезпечує спостереження за його діями й підтримку вогнем. За умови відсутності безпосереднього зіткнення із противником бойовий розвідувальний дозор може діяти на віддаленні до **10 км** від головних сил батальйону (роти).

Бойовий розвідувальний дозор виконує завдання спостереженням, підслуховуванням і боєм. У бій він вступає в тих випадках, коли неможливо іншим шляхом добути необхідні розвідувальні відомості. Змушуючи противника відкрити вогонь, дозор установлює розташування й склад його вогневих засобів і добуває інші відомості.

Під час виконання поставлених розвідувальних завдань взвод діє, як правило, у бойовому порядку.

Підготовка дій бойового розвідувального дозору включає ті ж елементи, що й підготовка дій розвідувального дозору.

При усвідомленні отриманого завдання командир взводу повинен зрозуміти мету майбутніх дій; напрямок розвідки й на чому зосередити основну увагу; вихідний пункт і час його проходження; місце й час закінчення розвідки й порядок дій після виконання завдання; відомості про сусідні попередудіючі органи розвідки, способи взаємного розпізнавання, перепусток і відкликів, порядок доповіді результатів розвідки.

У рішенні на дії в розвідувальному дозорі командир взводу визначає: порядок і способи ведення розвідки; завдання дозорним відділенням (танкам) і порядок їх дій; завдання особовому складу; основні питання взаємодії; порядок і способи підтримання зв'язку всередині дозору.

При проведенні рекогносцировки командир взводу вивчає: розміщення переднього краю; положення підрозділів і вогневих засобів противника; розташування підрозділів своїх військ; місцевість на напрямках ведення розвідки, у результаті чого уточнює способи ведення розвідки, позиції бойових машин у вихідному положенні й маршрути пересування дозору в ході виконання поставленого завдання.

При постановці завдань щодо ведення розвідки командир взводу вказує:

⇒ усьому особовому складу – спосіб і напрямок (об'єкти) розвідки, порядок доповідей результатів;

⇒ дозорним відділенням (танкам, пішим дозорним) – склад, напрямок (об'єкти) розвідки, спосіб ведення розвідки, порядок доповідей результатів.

При організації взаємодії командир взводу додатково повинен погодити дії дозору з підрозділами батальйону (роти) при занятті вихідного положення для ведення розвідки, при подоланні переднього краю й у ході ведення розвідки.

В обороні бойовий розвідувальний дозор у встановлений час займає вихідний рубіж безпосередньо в бойових порядках батальйону й веде розвідку спостереженням перед фронтом і на відкритих флангах, виконуючи завдання щодо виявлення висування й розгортання підрозділів противника, виявлення його складу, позицій вогневих засобів й інших об'єктів.

При вклиненні противника в бойовий порядок наших військ бойовий розвідувальний дозор, за вказівкою командира батальйону (роти, начальника штабу батальйону), висувається до ділянки прориву й установлює склад підрозділу противника, що вклинився, і напрямок його подальшого наступу, одночасно ведучи спостереження за напрямком переміщення його других ешелонів (резервів).

У наступі бойовий розвідувальний дозор із дотриманням заходів маскування завчасно висувається на передній край оборони, займає вихідний рубіж для дій у розвідці й веде розвідку спостереженням, розкриваючи (уточнюючи) місця розташування взводних опорних пунктів противника і його вогневих засобів. Командир дозору уточнює на місцевості маршрути й напрямки руху з початком наступу.

Із початком наступу бойовий розвідувальний дозор, переборовши мінно-вибухові й інші загородження по прорублених проходах і розгорнувшись у бойову лінію, просувається перебіжками від укриття до укриття за бойовими порядками наступаючих підрозділів, звичайно на віддаленні до **300 м** за ротами першого ешелону, продовжуючи спостереження за противником. Із проривом першої позиції оборони противника дозор, використовуючи проміжки й розриви в його бойових порядках, сміло й рішуче проникає вглибину оборони.

У деяких випадках при проникненні вглибину оборони противника може виникнути необхідність вступу бойового розвідувального дозору в бій для рішучого прориву через ділянки, де слабка оборона, або бойові порядки підрозділів противника, що відходять. У цьому випадку командир дозору через старшого начальника викликає вогонь артилерії й, використовуючи його результати, всім складом дозору атакує противника й, не затримуючись, виводить дозор на напрямок (у район) ведення розвідки.

При неможливості проникнути вглибину розташування противника бойовий розвідувальний дозор, пристосовуючись до місцевості, веде розвідку спостереженням.

У ході розвитку наступу бойовий розвідувальний дозор перемішується потай від одного зручного для спостереження місця до іншого.

Виявивши відхід противника, бойовий розвідувальний дозор негайно доповідає про це командиру, проникає до головних сил противника, визначає напрямок їх відходу й характер дій, установлює позиції й рубежі, підготовлені для оборони в глибині.

Під час дій у передбаченні зустрічного бою, при одержанні від старшого начальника завдання на забезпечення введення в бій підрозділів, призначених для дій на сковуючому напрямку, бойовий розвідувальний дозор активними діями на зазначеному (вигідному) рубежі сковує підрозділ прикриття (охорони) противника, виявляє його склад і напрямок дій, а після виходу на рубіж підрозділів своїх військ продовжує виконувати завдання розвідки.

При виконанні завдання командир бойового розвідувального дозору періодично у встановлений час доповідає про результати розвідки начальнику штабу батальйону, а важливі відомості (про різкі зміни в діях противника й нові засоби боротьби) – негайно. Відомості, отримані в результаті розвідки об'єкта, повинні містити: час виявлення, місце розташування (координати), тип (найменування), розміри (фронт, глибина або довжина об'єкта розвідки, його склад, характер діяльності, напрямок руху, швидкість), спосіб отримання відомостей.

Розвідувальна засідка проводиться, як правило, із метою захоплення полонених, документів, зразків озброєння та техніки противника, а **наліт**, крім того, для знищення (виведення із ладу) важливого об'єкта противника. Для улаштування розвідувальної засідки призначається розвідувальний (механізований, танковий) підрозділ силою до взводу або група спеціально підібраних солдатів та сержантів. Наліт проводиться підрозділом, який веде розвідку, у повному складі або частиною сил.

У бойовому наказі підрозділу (групі), призначеному в розвідувальну засідку або для проведення нальоту, вказуються:

⇒ відомості про противника;

⇒ місце (об'єкт) та час улаштування розвідувальної засідки (проведення нальоту);

⇒ завдання;

⇒ порядок підтримання вогнем та проходження лінії фронту (охорони) своїх підрозділів;

⇒ сигнали управління та взаємодії;

⇒ перепустку та відзив.

Дозорне відділення (танк) призначається від підрозділу, який веде розвідку, або від роти (взводу), яка виконує бойове завдання у відриві від головних сил, для своєчасного виявлення противника й розвідки місцевості. Воно діє на віддаленні, яке забезпечує спостереження за ним і підтримку його вогнем. Дозорне відділення виконує завдання на бойовій машині піхоти (бронетранспортері, автомобілі) або в пішому порядку, а взимку і на лижах. Воно веде розвідку спостереженням та пішими дозорцями, а дозорний танк – спостереженням. Дозорне відділення (танк) може призначатися для влаштування розвідувальної засідки.

Під час постановки завдання дозорному відділенню (танку) вказуються:

⇒ відомості про противника;

⇒ напрямок (об'єкт) та порядок ведення розвідки;

⇒ сигнали оповіщення, управління та взаємодії; перепустку та відзив.

Спостереження за противником організовується у всіх видах бою й ведеться безперервно командирами підрозділів особисто, спостережними постами (СП), спостерігачами рот (взводів, відділень, танків) та обслугами чергових вогневих засобів. Організація спостереження повинна забезпечувати найкраще проглядання противника та місцевості перед фронтом, на флангах і в тилу. Уночі та в інших умовах обмеженої видимості спостереження ведеться з використанням приладів нічного бачення, радіолокаційних станцій розвідки наземних рухомих цілей, засобів освітлення місцевості та доповнюється підслуховуванням.

Спостереження біля державного кордону організується з урахуванням забезпечення скритності та максимальної глибини перегляду суміжної сторони, особливо на імовірних напрямках дій головних сил противника. Місця розгортання спостережних постів обладнуються завчасно й забезпечуються засобами проводового зв'язку.

Радіаційне, хімічне та біологічне спостереження ведеться відповідними постами (спостерігачами за радіаційною, хімічною і біологічною обстановкою).

В обороні, під час підготовки наступу і при розташуванні на місці, у батальйоні виставляються один-два спостережні пости й один обладнаний пост радіаційного, хімічного й біологічного спостереження, в роті – один-два спостерігачі й спостерігач за радіаційною, хімічною і біологічною обстановкою. У ході наступу, у зустрічному бою, при відході та на марші у батальйоні (роті) призначаються спостерігачі та спостерігач за радіаційною, хімічною та біологічною обстановкою.

Спостережний пост (пост радіаційного, хімічного і біологічного спостереження) складається з двох-трьох спостерігачів (спостерігачів за радіаційною, хімічною і біологічною обстановкою), один з яких призначається старшим. Пост оснащується приладами спостереження, великомасштабною картою або схемою місцевості, журналом спостереження, компасом, годинником, засобами зв'язку, підсвітлювання та подачі сигналів оповіщення, а пост радіаційного, хімічного та біологічного спостереження, крім того, приладами радіаційної, хімічної та біологічної розвідки і метеокомплектом.

Під час постановки завдань спостережному посту (спостерігачу) вказуються:

⇒ орієнтири та кодовані (умовні) найменування місцевих предметів;

⇒ відомості про противника й свої підрозділи;

⇒ склад спостережного поста, сектор спостереження, на що звертати особливу увагу;

⇒ порядок доповіді результатів спостереження;

⇒ сигнали оповіщення.

Посту радіаційного, хімічного та біологічного спостереження (спостерігачу за радіаційною, хімічною та біологічною обстановкою), крім того, вказуються:

⇒ порядок використання приладів радіаційної, хімічної та біологічної розвідки;

⇒ порядок подачі сигналів і доповідей про радіоактивне, хімічне та біологічне зараження.

Завдання, яке поставлене спостережному посту (посту радіаційного, хімічного і біологічного спостереження), записується в журнал спостереження.

Пост радіолокаційної розвідки наземних рухомих цілей розгортається, як правило, разом із спостережним постом (спостерігачем) батальйону (роти). Він призначається від розвідувального взводу або обслуговується спеціально підготовленим для цього оператором зі складу роти. Пост оснащується станцією ближньої розвідки, схемою місцевості, журналом розвідки (спостереження), компасом, годинником та засобами зв'язку.

Під час постановки завдання посту, як правило, указуються:

⇒ відомості про противника і свої підрозділи;

⇒ склад і місце розгортання поста;

⇒ сектор ведення розвідки та напрямок або ділянки місцевості, на яких зосередити особливу увагу;

⇒ порядок ведення розвідки та доповіді про та її результати.

Розвідка боєм проводиться перед проривом оборонного рубежу противника з метою уточнення його угруповання й характеру оборони, розкриття систем вогню та загороджень, а також наявності його військ на першій позиції. Для розвідки боєм може бути призначений посилений батальйон (рота). Свої завдання він виконує, як правило, наступом із положення безпосереднього зіткнення з противником, при цьому особлива увага приділяється забезпеченню флангів.

До складу батальйону (роти), призначеного для проведення розвідки боєм (захоплення полонених, документів, зразків озброєння, техніки та спорядження) для проведення пошуку включаються підрозділи військової розвідки (взвод, відділення) або групи спеціально підібраних розвідників зі складу окремого розвідувального батальйону або розвідувальної роти бригади, у смузі якої проводиться розвідка боєм.

Під час розвідки боєм командири підрозділів, на ділянках яких вона проводиться, спостерігають за боєм й особисто вивчають противника. У цей час активно ведеться розвідка всіх видів.

Батальйон (рота), виконавши поставлене бойове завдання, закріплюється на вигідному (досягнутому) рубежі або відходить у вихідне положення, а в разі відходу противника переходить до його переслідування.

Підрозділ (група) для проведення пошуку створюється з розвідувальних (механізованих) підрозділів. Командиром групи призначається сержант або офіцер.

Підрозділ (група), який призначений у пошук, підсилюється саперами, засобами розвідки та розмінування, а його дії при необхідності підтримуються вогнем танків, БМП, артилерії й інших вогневих засобів.

Для проведення пошуку в підрозділі (групі), як правило, створюються: підгрупа нападу (захоплення), одна-дві підгрупи вогневого забезпечення та підгрупа розгородження.

Підгрупа нападу призначається для захоплення й доставки в розташування своїх військ полонених, документів, зразків озброєння та техніки. Чисельність підгрупи має складати біля половини всього особового складу підрозділу.

Підгрупи вогневого забезпечення мають завдання прикрити й підтримати вогнем підгрупу нападу, якщо в цьому виникне необхідність. До складу підгрупи виділяються солдати та сержанти, які добре навчені кидати гранати на далекі відстані та вести влучний вогонь зі стрілецької зброї, а також артилерійський розвідник для забезпечення дій підрозділу (групи) вогнем артилерії.

Підгрупа розгородження призначається для пророоблення, позначення та прикриття проходів у загородженнях на шляху до об'єкта пошуку. До її складу включаються сапери або спеціально підготовлені розвідники з міношукачами та ножицями для різання дроту.

У період підготовки підрозділу (групи) складається план пошуку, як правило, у довільній формі. До плану додається графічна легенда. У ньому передбачаються наступні питання:

⇒ мета пошуку та склад підрозділу (групи);

⇒ склад і завдання підгруп;

⇒ засоби посилення і підтримки;

⇒ час початку та закінчення дій;

⇒ порядок висування до об'єкта;

⇒ порядок нападу на об'єкт;

⇒ організація управління та зв'язку;

⇒ порядок повернення після виконання завдання.

При проведенні пошуку передбачаються заходи для боротьби (протидії, подавлення) із технічними засобами розвідки (приладами нічного бачення, радіолокаційними станціями) противника.

Завдання на проведення пошуку командиру підрозділу (групи), як правило, ставиться на місцевості командиром (начальником), який організує пошук.

При цьому вказуються:

⇒ відомості про противника;

⇒ місце та час проведення пошуку;

⇒ завдання підрозділу (групи);

⇒ порядок підтримки вогнем (по яких ділянках підготовляється вогонь, сигнали виклику та припинення вогню);

⇒ порядок проходження переднього краю своїх військ, перепустку й відзив.

Крім того, якщо в районі об'єкта пошуку є мінно-вибухові або дротові загородження, указується, коли і ким проробляються проходи в них або скільки солдатів-саперів придається підрозділу (групі) і коли вони прибудуть. При необхідності вказується порядок підготовки підрозділу (групи) до проведення пошуку.

Розвідка в обороні повинна своєчасно встановити підготовку противника до наступу, виявити його сили, можливі напрямки дій і час переходу в наступ, місця позицій артилерії й інших вогневих засобів, а з початком наступу противника уточнити його склад, наявність резервів і можливий напрямок їх введення.

Розвідка в батальйоні при підготовці наступу ведеться з метою добування відомостей, які дозволяють достовірно виявити:

⇒ склад, положення, можливості противника і його замисел дій в обороні.

У цей період розвідка повинна встановити нумерацію, боєздатність і характер дій підрозділів противника перед фронтом наступу батальйону і на флангах, побудову оборони противника (передній край,

опорні пункти та їх інженерне обладнання, а також наявність і місця розташування загороджень);

⇒ систему вогню усіх видів зброї перед переднім краєм оборони й у глибині, вогневі позиції протитанкових засобів (ПТРК, танків і самохідних артилерійських установок), артилерії та мінометів;

⇒ місця розташування командних і спостережних пунктів;

⇒ сильні й слабкі сторони в системі оборони, наявність відкритих флангів і ділянок, які погано обороняються;

⇒ ступінь прохідності місцевості, характер водяних перешкод і найбільш сприятливі ділянки для їхнього форсування.

У ході наступу розвідка батальйону повинна вчасно виявити:

⇒ результати вогневого ураження (ступінь ураження живої сили, вогневих засобів противника, руйнування вогневих споруджень);

⇒ вогневі позиції артилерії й мінометів, осередки опору, які можуть перешкоджати просуванню підрозділів, їх інженерне обладнання;

⇒ склад других ешелонів (резервів), напрямок їхнього висування, час і рубежі розгортання для контратак, прохідність місцевості, межі зон зараження;

⇒ райони руйнувань, пожеж, затоплень і можливі шляхи їхнього обходу (подолання), місця пунктів управління.

У передбаченні зустрічного бою розвідка батальйону повинна дізнатися:

⇒ про склад і напрямок руху противника, у першу чергу його основних сил і танкових колон, час проходження ними визначених рубежів і початок розгортання;

⇒ місця розгортання (координати) артилерії й мінометів, готовність їх до нанесення удару, характер місцевості в районі майбутнього бою, підхід резервів противника з глибини і можливий характер їхніх дій.

Із зав'язкою й у ході зустрічного бою сили та засоби розвідки батальйону повинні установити (уточнити):

⇒ райони розгортання (координати) вогневих засобів, пунктів управління й інших об'єктів, напрямок висування й рубежі розгортання головних сил противника (особливо танкових частин і підрозділів), їхній склад і бойовий порядок;

⇒ час підлету і райони викиду (висадки) тактичного повітряного десанту (аеромобільних підрозділів), а також рубежі атаки гелікоптерів вогневої підтримки;

⇒ результати вогневого ураження противника;

⇒ відкриті фланги та проміжки в його бойовому порядку;

⇒ характер руйнувань, загороджень і прохідність місцевості в районі зустрічного бою.

У тому випадку, коли зустрічний бій завершується переслідуванням, розвідувальні органи батальйону виходять на паралельні шляхи відходу противника й ведуть розвідку його похідних колон, військ прикриття, проміжних рубежів, руйнувань і загороджень.

При загрозі оточення батальйону розвідка встановлює: склад, положення й напрямок дій угруповання противника, який прорвався (який обходить), його повітряних (морських) десантів й аеромобільних підрозділів, а також наміри противника з виходом на фланги й у тил підрозділів, які обороняються, вогневі позиції артилерії, підхід резервів, їх склад, час і напрямок введення в бій.

Якщо противнику вдається вийти на фланги й у тил батальйону або з'єднатися зі своїми аеромобільними підрозділами і повітряним (морським) десантом, тобто завершити оточення, то основні зусилля розвідки батальйону зосереджуються на встановленні бойового складу і положення угруповання противника на внутрішньому і зовнішньому фронтах оточення, відшуканні в ньому проломів, відкритих флангів і слабких місць, а також на розкритті об'єктів для ураження засобами оточених підрозділів.

При підготовці до виходу з оточення розвідка батальйону встановлює:

⇒ ділянки, які погано обороняються противником, угруповання його військ, які обороняються на цих ділянках, систему вогню та загороджень;

⇒ можливості противника щодо здійснення маневру силами, засобами й вогнем на напрямок прориву при виході батальйону з оточення.

Розвідувальні органи виявляють: склад й угруповання військ противника, що оточили батальйон, визначають координати вогневих позицій артилерії, пунктів управління.

Вони встановлюють райони розташування, склад і характер дій резервів противника, а також наявність загороджень і перешкод, прохідність місцевості. Зусилля розвідувальних органів, діючих поза районом оточення, спрямовуються на виявлення найбільш вигідного напрямку виходу батальйону з оточення.

Розвідка в інтересах висадки та бойових дій тактичного повітряного десанту ведеться силами й засобами розвідки старшого начальника, а з початком висадки й у ході бойових дій десанту – силами та засобами десанту. Для ведення розвідки від тактичного повітряного десанту в складі батальйону призначається розвідувальний дозор, у складі роти – дозорне відділення.

Основні зусилля з розвідки після висадження зосереджуються на уточненні наявності противника в районі десантування та на напрямку найближчого завдання, місця розташування й стану об'єкта, який підлягає захопленню або знищенню, наявності, скла-

ду та стану підрозділів охорони, напрямків і маршрутів висування резервів противника, прохідності місцевості, наявності перешкод і загороджень, районів зараження.

При закріпленні тактичним повітряним десантом захопленого рубежу розвідка встановлює: склад, угруповання й напрямок ударів частин (підрозділів) противника, розкриває місцезнаходження (визначає координати) засобів ядерного та хімічного нападу, артилерії, пунктів управління й інших об'єктів. Особлива увага звертається на розкриття бронетанкових частин (підрозділів) противника.

Якщо тактичний повітряний десант висаджений для нанесення ударів у фланг і тил противнику, який висувається, розвідка виявляє колони, які висуваються, дізнається про їх склад, напрямок руху й час проходження визначених рубежів і стежить за діями противника.

Під час добування розвідувальних відомостей про засоби ядерного та хімічного (бактеріологічного) нападу наземні елементи розвідувально-ударних комплексів (систем), пункти управління й інші об'єкти противника, які підлягають знищенню (захопленню, виведенню з ладу) силами тактичного повітряного десанту розвідка розкриває їх місце розташування та визначає координати об'єктів, виявляє склад підрозділів, які їх прикривають (охороняють).

Під час виконання тактичним повітряним десантом завдання щодо захоплення гідроспоруджень, мостів, переправних засобів або ділянок, зручних для форсування, розвідка встановлює:

⇒ розташування та характер споруджень (мостів, гребель, дамб, пристаней), зайнятість об'єктів противником;

⇒ склад його підрозділів охорони й оборони, ширину водяної перешкоди.

Під час захоплення тактичним повітряним десантом перевалу розвідка встановлює:

⇒ напрямок, доступний для руху головних сил десанту;

⇒ склад угруповання, розташування опорних пунктів, вогневих засобів, загороджень і перешкод противника, який обороняє перевал.

Розвідка на марші ведеться із завданнями:

⇒ вчасно попередити командування батальйону про появу на маршрутах руху наземного противника;

⇒ розкрити бойовий склад і характер його дій, райони висадки (викидання) повітряних (аеромобільних) десантів, диверсійно-розвідувальних груп;

⇒ визначити стан та прохідність доріг, мостів, інших переправ на маршрутах руху, найбільш сприятливі райони для відпочинку та зосередження підрозділів, а також виявити шляхи обходу або подолан-

ня можливих районів руйнувань, пожеж, дистанційного мінування, зон зараження й затоплення.

Під час розташування батальйону в районі зосередження, **вихідному районі, районі очікування або відпочинку та в інших районах розвідка ведеться** з метою виключення раптового нападу наземного та повітряного противника й забезпечення командира та штабу батальйону даними, необхідними для ефективного застосування підпорядкованих їм сил і засобів.

Розвідка районів розташування підрозділів проводиться завчасно, ще до початку їх зайняття. При цьому від батальйону в намічений район розташування, особливо на місцевість, раніше зайняту противником, як правило, висилаються розвідувальні органи. Просуваючись в зазначених напрямках, вони виявляють:

⇒ підрозділи противника, які залишилися, та його диверсійно-розвідувальні групи;

⇒ наявність і місця установки розвідувально-сигналізаційної апаратури, заражені й заміновані ділянки місцевості;

⇒ уточнюють умови розташування підрозділів (маскуючі та захисні властивості місцевості, наявність і стан шляхів маневру, прихованих підступів, джерел води).

Основними заходами щодо організації розвідки в ланці батальйон-рота є:

⇒ визначення завдань і виділення сил і засобів для їх виконання, підготовка підрозділів, призначених для ведення розвідки;

⇒ організація спостереження;

⇒ висилання розвідувального та бойових розвідувальних дозорів, влаштування розвідувальних засідок, а за вказівкою старших начальників, проведення пошуку й розвідки боєм;

⇒ організація безперебійного зв'язку з підрозділом, що діє в розвідці;

⇒ збір й обробка розвідувальних відомостей, доповідь про них вищому начальнику, а також отримання інформації від підлеглих і сусідів.

Усі ці заходи щодо організації розвідки нерозривно пов'язані між собою, здійснюються одночасно й у короткі терміни. Вихідними даними для організації розвідки є:

⇒ бойове завдання;

⇒ рішення командира;

⇒ розпорядження вищого штабу;

⇒ наявні відомості про противника;

⇒ стан, склад сил і засобів розвідки та їх можливості.

Відсутність розпорядження вищого командира та штабу не звільняє командира (штаб) від обов'язку вчасно організувати розвідку.

Відповідальність за організацію розвідки несе особисто командир. Він зобов'язаний:

⇒ надавати вказівки з розвідки штабу;

⇒ заслуховувати начальника штабу з питань організації розвідки й оцінки противника;

⇒ розглядати й затверджувати заходи щодо розвідки;

⇒ особисто та через штаб контролювати виконання розвідувальних завдань;

⇒ виявляти постійну турботу про укомплектування розвідувального підрозділу добре підготовленим особовим складом і необхідною технікою й озброєнням.

Під час організації розвідки командир батальйону (роти), як правило, визначає мету, ціль, найважливіші завдання розвідки, а також указує: де, на яких об'єктах (районах, напрямках) зосередити основні зусилля; які дані, якими засобами й способами та до якого часу добути.

Начальник штабу несе пряму відповідальність за планування й організацію розвідки в батальйоні, бойову готовність розвідувального підрозділу й своєчасне виконання ним поставлених завдань. Він зобов'язаний:

⇒ завжди знати склад противника в смузі дій підрозділу й на флангах, передбачати можливі зміни обстановки та бути готовим доповісти свої висновки про противника командиру для прийняття рішення;

⇒ планувати й організовувати розвідку;

⇒ керувати розвідувальним підрозділом при підготовці його до дій і в ході виконання ним поставлених завдань;

⇒ допитувати полонених, перебіжчиків, опитувати місцевих жителів, вивчати захоплені у противника документи, зразки нового озброєння та техніки й направляти їх у штаб бригади;

⇒ здійснювати контроль і надавати допомогу командиру розвідувального підрозділу в укомплектуванні взводу особовим складом, забезпеченні озброєнням, технікою та матеріальними засобами;

⇒ узагальнювати й впроваджувати передовий досвід ведення розвідки.

Під час організації розвідки начальник штабу батальйону визначає:

⇒ конкретні завдання підрозділам із розвідки, порядок їхнього виконання (які сили і засоби залучити для ведення розвідки, заходи щодо забезпечення їхніх дій, способи управління ними та порядок доповіді щодо добутих відомостей);

⇒ склад резерву розвідки, ставить завдання розвідувальним органам батальйону, організує їх підготовку, висилає в розвідку та керує ними;

⇒ збирає, узагальнює розвідувальні відомості, доповідає їх командиру батальйону й у штаб бригади, доводить до командирів рот, взаємодіючих і сусідніх підрозділів.

З одержанням бойового наказу або бойового розпорядження та з'ясуванням отриманого завдання командир батальйону дає начальнику штабу вказівки щодо організації розвідки. Із цього моменту починається безпосередня робота штабу батальйону з організації розвідки.

Начальник штабу визначає: які відомості про противника та місцевість необхідно добути в першу чергу, до якого часу і з використанням яких сил і засобів. Із прийняттям рішення командир батальйону може уточнити ці завдання або поставити додаткові. Начальник штабу відповідає за організацію й стан розвідки, деталізує вказівки командира при її організації та встановлює послідовність рішення завдань розвідки, визначає способи й терміни їх виконання, напрямки, райони й об'єкти зосередження основних зусиль розвідки, сили та засоби, яки залучаються для цього.

Він також визначає порядок отримання розвідувальних даних від штабу бригади й сусідів або безпосередньо від виділених ними та діючих розвідувальних органів, крім того, штаб визначає, які відомості можуть бути отримані в результаті того або іншого способу розвідки (спостереження, розвідувальної засідки, пошуку, допиту полонених і перебіжчиків, опитування місцевих жителів), ставить завдання підрозділам, виділеним для ведення розвідки, визначає порядок їх виконання, організує підготовку та висилку підрозділів у розвідку й зв'язок із ними.

Командири підрозділів на основі отриманих вказівок організують ведення розвідки своїми силами та засобами перед фронтом (на флангах, у тилу), ставлять їм завдання, керують ними, вивчають добуті відомості й доповідають про них у штаб батальйону.

Командирам розвідувальних органів, що діють у тилу противника, забороняється мати на робочих картах які-небудь дані про свої війська, а всьому їхньому складу – особисті й службові документи.

Завдання з розвідки ставляться виконавцям усно (по технічних засобах зв'язку), письмово або графічно на карті. Командирам підрозділів, які виділені в розвідку, завдання, як правило, ставляться усно, а у ході їх виконання уточнюються по радіо. Коли завдання з розвідки виконавцям ставляться усно, вони записуються в журнал розпоряджень і повідомлень. Під час постановки завдань з розвідки виконавцю, як правило, вказуються:

⇒ короткі відомості про угруповання та дії противника;

⇒ завдання (де, до якого часу і які розвідувальні відомості добути), на що звернути особливу увагу;

⇒ час, порядок подання розвідувальних повідомлень і доставки полонених, перебіжчиків, захоплених або знайдених документів, зразків озброєння та військової техніки.

При необхідності можуть указуватися способи розвідки. Розвідувальні завдання, рішення яких виходить за межі можливостей сил і засобів розвідки даного підрозділу, виконуються засобами вищої інстанції за заявками, а також силами взаємодіючих, підтримуючих і сусідніх (попереду діючих) підрозділів.

У заявці на розвідку вказується: які дані, про якого противника, у якому вигляді і коли бажано отримати.

Завдання з розвідки повинні викладатися швидко, але не на шкоду їх якості, так, щоб виконавці правильно зрозуміли їх і виключалася всяка можливість їх різного тлумачення.

Розвідувальний загін висилається від бригади у різних видах бойової діяльності для добування розвідувальних відомостей на найбільш важливому напрямку. Склад розвідувального загону залежить від характеру бойових дій військ і виконуваного ними завдання, розташування та дій противника, умов місцевості й поставлених завдань на ведення розвідки.

Для ведення розвідки розвідувальному загону вказується напрямок або смуга розвідки. Ширина смуги розвідки залежить від завдання, сил і складу загону, виду бою, а також від умов місцевості. Розвідувальному загону в складі роти смуга розвідки визначається шириною до **5 км**, у складі батальйону – до **10 км**.

Віддалення основних сил розвідувального загону від бригади в ході ведення розвідки від переднього краю або підрозділів охорони своїх військ може складати до **50 км**.

Розвідувальний загін виконує свої завдання спостереженням, оглядом місцевості й місцевих предметів, розвідувальними засідками, нальотами, опитуванням місцевих жителів, допитом полонених, вивченням документів, озброєння й техніки противника, а у випадках, коли неможливо добути відомості про противника іншими способами, і боєм. У ході ведення розвідки в розташуванні противника і на рубежах (у районах) його ймовірного руху він може встановлювати розвідувально-сигналізаційні засоби.

У розвідувальному загоні в усіх випадках організується кругове спостереження. Воно ведеться спостерігачами, а також командирами й всім особовим складом загону. Уночі та в умовах обмеженої видимості спостереження ведеться з використанням приладів нічного бачення, тепловізійних спостережних приладів, радіотехнічних засобів, радіолокаційних станцій розвідки наземних рухомих цілей і доповнюється підслуховуванням. Підслуховування застосовується й у денних умовах як із застосуванням технічних засобів, так і без їх застосування. Для його ведення розвідувальний загін періодично зупиняється.

Від розвідувального загону висилаються вперед на віддалення до **10 км** і в сторони флангів на віддалення **3-5 км** розвідувальні дозори силою до посиленого взводу кожний та дозорні відділення (танки), кількість і склад яких залежить від поставленого завдання, дій противника та характеру місцевості; інші підрозділи складають головні сили загону.

Від розвідувального загону в складі роти можуть бути вислані один-два, у складі батальйону – три-чотири розвідувальні дозори, а іноді й більше.

Командир розвідувального загону особисто організує дії підрозділів і керує ними та знаходиться, як правило, у складі головних сил. Для уточнення відомостей про противника й особистого його вивчення він може висуватися до розвідувальних дозорів.

Завдання командиру розвідувального загону ставиться командиром бригади, начальником штабу або начальником розвідки. Під час постановки завдання командиру розвідувального загону вказуються:

⇒ відомості про противника в смузі (на напрямку) майбутніх дій;

⇒ дані про свої та сусідні підрозділи, які ведуть розвідку та сигнали взаємного опізнавання;

⇒ бойовий склад розвідувального загону;

⇒ смуга або напрямок розвідки;

⇒ завдання на розвідку (які відомості і до якого часу необхідно добути, вихідний пункт і час його проходження, порядок дій після виконання завдання, кінцевий пункт або рубіж ведення розвідки, коли закінчити розвідку, куди і за яким маршрутом повернутися або де зосередитися);

⇒ порядок підтримання зв'язку й подання розвідувальних відомостей (кому, куди, яким способом і до якого часу подавати повідомлення), сигнали взаємного розпізнання з літаками (гелікоптерами) своєї авіації;

⇒ порядок проходження лінії фронту своїх військ, перепустку й відзив;

⇒ порядок евакуації поранених й убитих, а також доставки полонених, трофейного озброєння та документів, що робити з пошкодженим озброєнням і технікою.

Для зв'язку з командиром, який вислав підрозділ у розвідку, командиру розвідувального загону вручається таблиця радіосигналів і кодована карта. Роботу з організації розвідки командир розвідувального загону проводить. як правило, по карті у вихідному районі.

Порядок роботи командира розвідувального загону з організації розвідки залежить від конкретної обстановки, отриманого завдання й наявності часу. Роботу з підготовки та ведення розвідки він починає із отримання бойового наказу (бойового розпорядження) або попереднього бойового розпорядження на підготовку до дій у розвідці. Із отри-

манням бойового наказу або бойового розпорядження з розвідки командир батальйону (роти) усвідомлює завдання, визначає заходи, які необхідно провести негайно для найшвидшої підготовки батальйону (роти) до ведення розвідки, дає вказівки командирам рот (взводів) щодо підготовки особового складу, техніки й озброєння до виконання майбутніх завдань. Потім оцінює обстановку, приймає рішення й доповідає командиру (начальнику), який вислав розвідувальний загін.

Прийнявши рішення, командир батальйону (роти) віддає усний бойовий наказ, необхідні розпорядження щодо організації бойового забезпечення.

Під час з'ясування бойового завдання командир розвідувального загону повинен зрозуміти: мету майбутніх дій у розвідці, які розвідувальні відомості і до якого часу необхідно добути, способи дій розвідувального загону, порядок доповіді результатів розвідки, порядок дій після виконання бойового завдання, який час він має на підготовку до виконання бойового завдання.

Під час оцінки обстановки командир розвідувального загону оцінює противника, стан своїх сил і засобів, місцевість у смузі (на напрямку) майбутніх дій, стан погоди, час року й доби. Під час оцінки противника він вивчає його положення й стан, імовірні рубежі зустрічі з розвідкою противника, його похідною охороною та головними силами, можливе розташування об'єктів розвідки, їх охорону та оборону, імовірний характер дій противника, способи можливого впливу противника на підрозділи розвідувального загону при їх діях у глибині бойових порядків.

Оцінюючи стан своїх сил і засобів, командир розвідувального загону усвідомлює їх укомплектованість особовим складом, озброєнням, технікою й забезпеченість усім необхідним для виконання поставленого завдання, підготовленість командирів взводів, їх досвід і здатність керувати розвідувальним дозором під час рішення самостійних завдань, час на підготовку до дій.

Під час оцінки місцевості командир розвідувального загону вивчає рельєф, населені пункти, гідрографію й інші її елементи, робить висновок про те, як тактичні властивості місцевості будуть впливати на виконання бойового завдання. У результаті оцінки обстановки командир батальйону (роти) робить висновки, які завдання, яким складом і до якого часу він може їх виконати.

Рішення командир розвідувального загону приймає особисто на основі з'ясування отриманого завдання, висновків з оцінки обстановки й проведення тактичних розрахунків. У рішенні він визначає: замисел, бойові завдання підрозділам, основні питання взаємодії та порядок всебічного забезпечення, організацію управління. Основу рішення складає замисел, в якому визначаються: напрямок зосередження основних зусиль розвідки, яким способом і в якій послідовно-

сті провести розвідку (знищити, захопити) противника, порядок ураження противника, бойовий порядок загону.

Бойовий наказ особовому складу розвідувального загону віддається в залежності від умов підготовки відразу після прийняття його командиром або після завершення безпосередньої підготовки розвідувального загону до виконання бойового завдання. У тому випадку, коли командир розвідувального загону буде мати можливість уточнити своє рішення на місцевості, бойовий наказ віддається після уточнення рішення. У бойовому наказі командир розвідувального загону вказує: відомості про противника, завдання розвідувального загону, завдання розвідувальним дозорам (дозорним відділенням, дозорним танкам), підрозділам головних сил – місце в колоні, напрямок (маршрут), час проходження вихідного пункту й порядок безпосередньої охорони, час готовності до виконання завдання, своє місце та місця заступників.

Після віддання бойового наказу командир розвідувального загону вказує порядок дій під час зустрічі з противником, заходи щодо всебічного забезпечення, сигнали оповіщення, порядок організації й ведення зв'язку, управління та взаємодії, а при необхідності відомості про сусідні і діючі попереду розвідувальні органи, способи взаємного опізнавання, порядок проходження лінії фронту (охорони) своїх військ, перепустку та відзив.

В обороні за відсутності безпосереднього зіткнення з противником розвідувальний загін може висилатися для своєчасного виявлення початку висування й розгортання противника, визначення складу та напрямку дій його основного угруповання, позицій засобів ядерного й хімічного нападу, наземних елементів розвідувально-ударних комплексів, вогневих позицій артилерії та місць розташування пунктів управління. У ході оборонного бою розвідувальний загін уточнює угруповання противника, установлює підхід других ешелонів (резервів), напрямок і рубежі введення їх у бій.

У наступі розвідувальний загін, використовуючи проміжки та відкриті фланги в бойовому порядку противника, стрімко проникає в глибину його оборони, веде розвідку позицій й опорних пунктів, визначає райони розташування та напрямки висування других ешелонів (резервів), наявність і характер фортифікаційних споруджень і загороджень, у тому числі місця установки ядерних мін, позиції засобів ядерного та хімічного нападу, наземних елементів розвідувально-ударних комплексів, вогневі позиції артилерії, місця розташування пунктів управління й інших важливих об'єктів, зони зараження, райони руйнувань, пожеж і затоплень, напрямки їх подолання або обходу. Із початком відходу противни-

ка розвідувальний загін стрімко виходить на фланги й шляхи відходу його головних сил, установлює їх склад і напрямок відходу, склад і характер дій ар'єргардів, позиції та рубежі, підготовлені для оборони вглибині, час зайняття їх військами, наявність і характер перешкод і загороджень, особливо ядерно-мінних. Розвідувальний загін може захоплювати переправи через водні перешкоди й інші важливі об'єкти на шляхах відходу противника, утримуючи їх до підходу своїх підрозділів, частиною сил він продовжує виконувати поставлене завдання.

У передбаченні зустрічного бою розвідувальний загін до рубежу можливої зустрічі з противником просувається, як правило, по дорогах із максимальною швидкістю. При підході до рубежу можливої зустрічі з противником розвідувальні дозори й головні сили загону діють приховано, як правило, поза дорогами, переміщуючись від одного вигідного для спостереження пункту до іншого, ретельно проглядаючи дороги й інші напрямки ймовірних дій противника. Під час зустрічі з розвідкою й охороною противника розвідувальні дозори й головні сили загону обходять їх потай, проникають до головних сил противника, встановлюють їх склад, характер і напрямок дій, час проходження важливих рубежів, початок і рубежі розгортання, позиції засобів ядерного та хімічного нападу, наземних елементів розвідувально-ударних комплексів, вогневі позиції артилерії, місця пунктів управління.

У ході зустрічного бою розвідувальний загін веде розвідку головних сил противника, використовуючи відкриті фланги та проміжки в його бойових порядках, проникає в глибину, виявляє склад других ешелонів (резервів) і напрямки їх висування.

Для розвідки населеного пункту залежно від величини розвідувального загону висипається один або кілька розвідувальних дозорів і дозорних відділень (танків). Головні сили загону залишаються поза населеним пунктом до огляду його окраїн розвідувальними органами, а потім просуваються за ними.

Під час оволодіння містом розвідувальний загін доцільно використовувати в глибині оборони противника в обхід міста. Із виходом у зазначену смугу (на напрямок) розвідки він розкриває підхід до міста резервів противника, місця розгортання його засобів ядерного нападу, артилерії, пунктів управління, підготовку до деблокування міста або взяття (захоплення, повернення) його з ходу (штурмом), установлює початок і напрямки відходу військ противника з міста, виявляє знову підготовлені оборонні рубежі та встановлює зайнятість їх військами, які відходять з міста або висунуті з глибини.

Під час пересування (на марші) розвідувальний загін висилається на віддалення, яке забезпечує командиру й штабу можливість своєчасного реагування на зміни обстановки. Для цього розвідувальний за-

гін від бригади висувається – **за 1.5-2 години** до виходу підрозділів охорони. Із метою виграшу часу на марші розвідувальний загін до рубежу ймовірної зустрічі з противником пересувається, як правило, по дорогах із максимальною швидкістю.

Повернення розвідувального загону (дозору) у розташування своїх військ здійснюється, як правило, зворотним переходом лінії фронту в призначеному місці під керівництвом начальника розвідки бригади, начальника штабу механізованого (танкового) батальйону. Із поверненням розвідувального загону (дозору) його командир вивчає обстановку на ділянці подолання лінії фронту (державного кордону) і порядок взаємодії з командиром підрозділу (командиром прикордонного загону, начальником прикордонної застави), який обороняється на цій ділянці, детально вивчає обстановку, обмірковує план виходу, намічає основний і запасний маршрути руху до ділянки переходу лінії фронту (державного кордону).

Прибувши в район, призначений для переходу, командир розвідувального загону (дозору) розташовує підрозділ у найбільш безпечному місці, організує розвідку й уточнює порядок дій. У встановлений час або з отриманням сигналу розвідувальний загін (дозор) переходить лінію фронту (державний кордон).

Допит полонених і перебіжчиків у батальйоні (роті) проводиться коротко з метою отримання лише тих відомостей, що необхідні батальйону (роті) для ведення бою. Після допиту полонені й перебіжчики негайно доставляються в штаб бригади (батальйону).

Розвідувальні дані (відомості), отримані під час допитів полонених і перебіжчиків, а також при опитуванні місцевих жителів, повинні перевірятися (зіставлятися).

Захоплені в противника документи, зразки озброєння й техніки направляються командиру (начальнику), який вислав підрозділ у розвідку, із указуванням, де, коли і при яких обставинах вони захоплені. На захоплених документах забороняється робити будь-які написи й позначки.

Питання для контролю та самоконтролю знань

Розвідка

1. Воєнна розвідка (військова, артилерійська, радіолокаційна, радіой радіотехнічна, інженерна, хімічна й повітряна розвідка).
2. Завдання військової розвідки.
3. Спостережний пост.
4. Дозорне відділення (танк).
5. Розвідувальний дозор (РД).

6. Бойовий розвідувальний дозор (БРД).
7. Окремий розвідувальний дозор (ОРД).
8. Офіцерський розвідувальний дозор (ОфРД).
9. Розвідувальний загін (РЗ).
10. Розвідувальна група (РГ).
11. Розвідувальне відділення (екіпаж БРМ-1К).
12. Розвідувальний взвод.
13. Способи розвідки (спостереження, підслуховування, пошук, наліт, засідка, допит полонених, перебіжчиків, опитування місцевих жителів, розвідка боєм).
14. Вимоги до розвідки. Розвідувальний загін, його склад, завдання й способи її виконання.
15. Типовий склад, завдання розвідувального загону.
16. Технічні засоби розвідки бойової розвідувальної машини БРМ-1К, завдання, які вирішуються технічними засоби розвідки БРМ-1К.
17. Система спостереження та управління баштового модуля бойової розвідувальної машини БРМ-1К (БМП-1, БТР-3У).

Тестові питання для самооцінювання

1. На якій відстані діє розвідувальний дозор (км):
а) 5-10;
б) до 5;
в) до 15;
г) 8-12;
д) на відстані підтримки вогнем.

2. Глибина зони оглядової та детальної розвідки механізованого батальйону може бути:
а) оглядової – до 15 км, детальної – до 10 км;
б) оглядової – до 10 км, детальної – до 15 км;
в) оглядової – до 10 км, детальної – до 5 км;
г) оглядової – до 5 км, детальної – до 3 км;
д) оглядової – до 5 км, детальної – до 4 км.

3. Розвідувальний дозор призначається в складі:
а) до відділення;
б) до взводу;
в) до 2-х взводів;
г) до роти;
д) до взводу, в окремих випадках до роти.

4. Спостережний пост призначається в складі:
а) 1-2 (особи) ;
б) 2-3 (особи) ;
в) 5-6 (осіб) ;
г) до відділення;
д) до взводу.

5. Розвідувальна група призначається в складі:
а) до відділення;
б) до взводу;
в) 2-х взводів;
г) роти;
д) 2-х рот.

РОЗДІЛ 12

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

У батальйоні (роті) організуються та здійснюються такі види забезпечення бойових дій: бойове забезпечення, морально-психологічне забезпечення, технічне й тилове забезпечення та медичне забезпечення.

Безперебійне технічне й тилове забезпечення є однією з основних умов успішного ведення бою (тактичних дій) батальйоном (ротою).

Командир батальйону (роти) несе відповідальність за своєчасне технічне й тилове забезпечення підпорядкованих підрозділів. Він зобов'язаний вживати заходів щодо підтримання озброєння й військової техніки в постійній готовності до бойового застосування та швидкого відновлення при виході їх з ладу, забезпечення підрозділів ракетами, боєприпасами, пальним, продовольством й іншими матеріальними засобами; піклуватися про харчування особового складу.

Основою організації технічного та тилового забезпечення є рішення командира батальйону (роти) на бій (дії), його вказівки та розпорядження старшого командира (начальника) із технічного та тилового забезпечення. Під час організації бою (дій) командир батальйону (роти) із питань технічного та тилового забезпечення, як правило, вказує:

⇒ обсяг, місце й час технічного обслуговування;

⇒ порядок евакуації та ремонту озброєння та військової техніки при підготовці та в ході бою;

⇒ розміри та терміни створення запасів ракет і боєприпасів, пального, продовольства й інших матеріальних засобів, норми їхньої витрати та порядок підвозу;

⇒ місця розміщення (розгортання) підрозділів технічною забезпечення та тилу батальйону й порядок їх переміщення в ході бою (дій);

⇒ місця, час, порядок поповнення підрозділів ракетами та боєприпасами, заправки озброєння й військової техніки пальним;

⇒ організацію харчування особового складу підрозділів;

⇒ порядок охорони, оборони, підтримання зв'язку з підрозділами технічного забезпечення та тилу, а також повідомляє райони розташуванні підрозділів технічного забезпечення й тилу бригади,

місця збірних пунктів пошкоджених машин, шляхи маневру, підвозу й евакуації.

Технічне та тилове забезпечення командир батальйону (роти) організує через заступника з матеріально-технічного забезпечення (заступника командира роти з озброєння, старшого техніка роти, старшину роти) і командирів підрозділів.

Під час підготовки та в ході бою (дій) командир батальйону (роти) здійснює контроль за готовністю до використання (бойового застосування) і технічним станом озброєння й військової техніки, наявністю, витратою ракет, боєприпасів, пального, продовольства та своєчасною доставкою їх у підрозділи; доповідає командиру бригади (батальйону) про наявність і технічний стан озброєння й техніки, про забезпеченість ракетами, боєприпасами, пальним й іншими матеріальними засобами, про наявність поранених і хворих і подає заявки на поповнення батальйону (роти) необхідними матеріальними засобами.

У бою в батальйоні розгортаються пункт технічного спостереження, ремонтно-евакуаційна (ремонтна) група, пункт бойового постачання, заправний і продовольчий пункти; у роті – пункт технічного спостереження, а в обороні, крім того, пункт бойового постачання. Безпосередня охорона й оборона районів (місць) їх розміщення (розташування), захист від зброї масового ураження й високоточної зброї здійснюється, як правило, своїми силами та засобами.

У батальйоні (роті) створюються у встановлених розмірах запаси ракет, боєприпасів, продовольства й інших матеріальних засобів, що утримуються й перевозяться транспортом роти забезпечення батальйону, у бойових й інших машинах, знаходяться при озброєнні й у особового складу.

Запаси діляться на витратну частину та незнижувальний запас, який витрачається з дозволу командира бригади, а у випадку, що не терпить зволікання – із дозволу командира батальйону з наступною доповіддю про це старшому командиру.

Потреба батальйону (роти) у матеріальних засобах на бій (дії) визначається з урахуванням встановленої витрати й збереження запасів у необхідних розмірах до кінця бою (дій).

Потреба в ракетах, боєприпасах, пальному й інших матеріальних засобах, забезпеченість ними підрозділів і норми витрати обчислюються в розрахунково-постачальних одиницях (бойових комплектах, заправках пального, добової видачі, комплектах) та в інших одиницях виміру.

12.1. ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Технічне забезпечення батальйону (роти) організується й здійснюється з метою підтримання бойової готовності й боєздатності підрозділів шляхом укомплектування їх озброєнням і військовою технікою, забезпечення ракетами, боєприпасами й військово-технічним майном; утримання їх у справному стані й у постійній готовності до бойового застосування; відновлення пошкоджених (несправних) озброєння і військової техніки й своєчасного повернення їх до строю.

Технічне забезпечення військ у бою є одним із видів всебічного забезпечення бою. Воно включає: **ракетно-технічне; артилерійсько-технічне; танко-технічне; автотехнічне; інженерно-авіаційне; інженерно-технічне; хіміко-технічне; технічне забезпечення зв'язку й АСУ; технічне забезпечення по службах тилу; метрологічне забезпечення**.

Безпосереднім організатором технічного забезпечення в батальйоні є заступник командира батальйону з матеріально-технічного забезпечення. Він несе відповідальність за підтримання озброєння й військової техніки в справному стані й у постійній готовності до використання (бойового застосування), правильну їх експлуатацію та своєчасне відновлення пошкоджених (несправних) озброєння і військової техніки, забезпечення підрозділів ракетами, боєприпасами та військово-технічним майном, а також за підготовку й застосування підрозділів технічного забезпечення батальйону, їх розміщення (розгортання), переміщення, захист, охорону й оборону, управління ними.

Старший технік роти відповідає за технічну справність, правильну експлуатацію й своєчасне відновлення пошкоджених (несправних) озброєння та військової техніки, за розміщення, охорону, оборону, захист органів технічного забезпечення й управління ними.

Забезпечення роти ракетами та боєприпасами організується командиром роти й здійснюється старшиною роти.

Заступник командира батальйону (роти) із матеріально-технічного забезпечення (заступник командира роти з озброєння, старший технік роти) зобов'язаний:

⇒ знати завдання батальйону (роти), укомплектованість озброєнням і технікою, їх технічний стан, забезпеченість ракетами, боєприпасами й військово-технічним майном;

⇒ керувати підготовкою озброєння та техніки до бою (дій) і їх технічним обслуговуванням;

⇒ організовувати та вести спостереження за бойовими машинами в бою, встановлювати причини виходу їх із ладу;

⇒ керувати силами й засобами технічного забезпечення під час підготовки й в ході бою (дій);

⇒ організовувати технічну розвідку, евакуацію, ремонт техніки та озброєння, своєчасне повернення їх до строю та передачу озброєння й військової техніки, що вийшли з ладу, ремонтним засобам старшого командира (начальника);

⇒ підтримувати постійний зв'язок із командирами підрозділів і старшим начальником;

⇒ доповідати командиру батальйону (роти) про кількість, місце знаходження й технічний стан озброєння та військової техніки, що вийшли з ладу, і заходи, які вжиті для їх евакуації та ремонту.

У пропозиціях командиру батальйону з організації технічного забезпечення заступник командира батальйону з матеріально-технічного забезпечення (ЗКБ-МТЗ) доповідає:

⇒ заходи й обсяг робіт із технічного обслуговування озброєння й військової техніки при підготовці й у ході ведення майбутнього бою (дій), способи їх виконання й місця проведення, сили та засоби, що залучаються;

⇒ склад і завдання сил і засобів (органів) технічного забезпечення, їх місце в бойовому (похідному) порядку підрозділу;

⇒ порядок передачі машин, які неможливо відремонтувати своїми силами, засобам старшого начальника.

Технічне обслуговування озброєння та військової техніки здійснюється у встановлений командиром батальйону (роти) час перед боєм (діями) та після виконання бойового завдання й проводиться безпосередньо в бойових порядках, як правило, без виведення їх у тил, зі збереженням боєздатності не менше сімдесяти відсотків озброєння та військової техніки.

Роботи виконуються екіпажами (обслугами), механіками-водіями (водіями) із використанням запасних частин, майна й приладдя машин, із залученням особового складу та засобів підрозділів технічного забезпечення бригади (батальйону), під безпосереднім керівництвом заступника командира батальйону (роти) з матеріально-технічною забезпечення (заступника командира роти з озброєння, старшою техніка роти) і командирів взводів. Першими обслуговуються підрозділи, які вирішують головні завдання або які приступають до дій першими. Технічне обслуговування включає:

⇒ заправку машин пальним;

⇒ перевірку справності та готовності до застосування озброєння, приладів стрільби й спостереження, агрегатів, систем і механізмів, їх очищення, промивання, змащення, вивірку та регулювання, усунення дрібних несправностей і виконання робіт щодо закріплення обладнання;

⇒ зарядку (підзарядку) акумуляторних батарей;

⇒ перевірку укомплектованості та поповнення озброєння і техніки запасними частинами, інструментом і приладдям, засобами підвищення прохідності та іншими табельними засобами;

⇒ перевірку наявності та справності обладнання на автомобілях, призначених для перевезення особового складу, озброєння, військової техніки й майна.

При необхідності під час технічного обслуговування може здійснюватися поповнення боєкомплекту озброєння ракетами та боєприпасами.

Евакуація пошкоджених (несправних) озброєння і військової техніки здійснюється штатними та приданими евакуаційними засобами, а іноді й обладнаними для цього бойовими й іншими машинами підрозділів, при цьому машини високої прохідності із засобами буксирування рівномірно розподіляються по колонах. У першу чергу евакуюються ті бойові машини, яким загрожує небезпека захоплення або знищення противником, а також озброєння й військова техніка, найбільш важливі для забезпечення боєздатності підрозділів і які потребують найменшого обсягу робіт.

Озброєння та військова техніка, які не можуть бути евакуйовані й відремонтовані власними силами, передаються на місці виходу їх з ладу, у найближчих укриттях або на шляхах евакуації засобам старшого командира (начальника). Пошкоджене озброєння, стріляні гільзи й тара евакуюються з підрозділів попутним транспортом.

Поточний ремонт пошкоджених озброєння й техніки здійснюється, як правило, у місцях виходу з ладу або в найближчих укриттях силами екіпажів (обслуг), механіків-водіїв (водіїв) і ремонтно-евакуаційними (ремонтними) групами. Ремонтно-евакуаційні (ремонтні) групи в першу чергу ремонтують озброєння й військову техніку, найбільш важливі для підтримання боєздатності батальйону (роти), а також ті, що потребують найменшого обсягу робіт.

Машини управління військами й озброєнням ремонтуються позачергово. Якщо пошкоджені машини відремонтувати на місці або в найближчих укриттях неможливо, то засобами бригади вони евакуюються на збірні пункти пошкоджених машин.

Ремонт озброєння залежно від характеру несправностей може проводитися безпосередньо в підрозділі або в ремонтному підрозділі бригади. Несправні зенітні й протитанкові ракети повертаються на склад бригади. Відремонтовані (евакуйовані) озброєння та техніка приводяться в готовність до бойового застосування й негайно повертаються у свої підрозділи.

Управління технічним забезпеченням батальйону здійснюється з пункту технічного спостереження (ПТС) заступником командира батальйону з матеріально-технічного забезпечення.

Пункт технічного спостереження батальйону призначений:

⇒ для своєчасного виявлення озброєння й військової техніки, що вийшли з ладу;

⇒ визначення причин, характеру, ступеня пошкодження, обсягу ремонтних (евакуаційних) робіт і необхідних сил і засобів для їх виконання, а також стану екіпажів (обслуг), механіків-водіїв (водіїв).

Пункт технічного спостереження батальйону очолюється заступником командира батальйону з матеріально-технічного забезпечення. На ньому, як правило, знаходяться: заступники командирів рот з озброєння (старші техніки рот), хімік-дозиметрист, сапер, санітарний інструктор (санітар), а також резервні члени екіпажів (обслуг) і спеціалісти-ремонтники.

На пункті технічного спостереження батальйону організується зв'язок із командно-спостережними пунктами рот, ремонтно-евакуаційною (ремонтною) групою батальйону, командирами бойових машин, що вийшли з ладу, а також із заступником командира бригади з озброєння.

Ремонтно-евакуаційна (ремонтна) група батальйону призначена для евакуації (при наявності засобів евакуації) озброєння і військової техніки, що вийшли з ладу, з-під вогню противника в найближчі укриття, проведення поточного ремонту в місцях виходу з ладу або в найближчих укриттях. Ремонтно-евакуаційна (ремонтна) група очолюється командиром підрозділу технічного обслуговування батальйону.

Під час зайняття й організації оборони рішенням командира батальйону (роти) у першу чергу здійснюється дозаправлення машин і поповнення боєприпасів, проводиться контрольний огляд (якщо дозволяють умови обстановки) та усуваються виявлені несправності. Інші роботи з технічного обслуговування озброєння й військової техніки проводяться в перервах бойових дій.

Порядок використання взводу (відділення) технічного забезпечення (технічного обслуговування) для надання допомоги екіпажам (обслугам), механікам-водіям (водіям) визначає заступник командира батальйону з матеріально-технічного забезпечення, а в ротах – командир роти (заступник командира роти з озброєння, старший технік роти).

У ході оборони евакуація озброєння й військової техніки, що вийшли з ладу, здійснюється в межах району оборони батальйону штатними евакуаційними засобами, а на збірний пункт пошкоджених машин бригади (полку) – засобами евакуації старшого начальника. Евакуація пошкоджених озброєння й військової техніки з-під вогню та при загрозі захоплення противником може здійснюватися також і з використанням бойових машин, а при неможливості евакуації командир батальйону (роти) повинен вжити заходів щодо їх знищення (виведення з ладу).

Ремонт озброєння і військової техніки, що вийшли з ладу, здійснюється в місцях виходу їх з ладу та в укриттях ремонтно-евакуаційною (ремонтною) групою батальйону, а також силами та засобами старшого начальника. Роботи, пов'язані з частковим розбиранням машин і втратою ними рухомості, а також виведенням їх у найближчі укриття здійснюються з дозволу командира підрозділу. Пошкоджена бойова техніка, яка має справне озброєння і здатна вести бій, евакуюється тільки з дозволу командира батальйону.

На вогневих позиціях танків, бойових машин піхоти (бронетранспортерів) й інших вогневих засобів, а також у підрозділах можуть створюватися додаткові запаси боєприпасів. Поповнення їх проводиться по мірі витрати. Після відбиття атаки противника запаси боєприпасів у підрозділах негайно поповнюються.

Під час підготовки до наступу підготовка озброєння й військової техніки проводиться в обсязі, який забезпечує їх надійне використання (бойове застосування) при виконанні поставлених завдань. Для нього, як правило, проводиться необхідне (чергове) технічне обслуговування й додаткові роботи, що забезпечують використання (бойове застосування) озброєння та військової техніки в конкретних умовах обстановки, місцевості, пори року, погоди та доби.

При необхідності створюються додаткові запаси ракет і боєприпасів. Несправні озброєння та техніка, які не можуть бузи відремонтовані до початку наступу силами підрозділу, передаються ремонтним силам і засобам старшого командира (начальника).

Під час висування до рубежу переходу в атаку за колоною батальйону прямує замикання, яке встановлює причини зупинок машин, надає допомогу екіпажам (обслугам), механікам-водіям (водіям) в усуненні несправностей, евакуює в укриття несправні й легко застряглі машини, які перешкоджають руху колони. Сили та засоби замикання батальйону до ремонту не залучаються, а виходять до рубежу переходу в атаку разом із підрозділами і з початком атаки приступають до виконання завдань у складі ремонтно-евакуаційної (ремонтної) групи.

Після виконання батальйоном бойового завдання проводиться технічне обслуговування озброєння та військової техніки. При цьому в першу чергу здійснюється поповнення боєкомплекту та заправка пальним.

Під час підготовки до маршу проводяться:

⇒ чергове номерне технічне обслуговування озброєння та військової техніки, додаткові роботи, що визначені умовами здійснення маршу;

⇒ виконуються заходи щодо створення необхідного запасу ходу;

⇒ поповнюються до встановлених норм запаси ракет боєприпасів, військово-технічного майна;

⇒ на техніці створюються додаткові запаси пального.

Озброєння та військова техніка, які не можуть бути відремонтовані до початку маршу, передаються силам і засобам старшого начальника.

В умовах імовірної зустрічі з противником, крім того, визначається склад і завдання ремонтно-евакуаційної (ремонтної) групи, пункти технічного спостереження, місця їх розміщення та напрямок переміщення в бою.

Технічне обслуговування озброєння та військової техніки в ході маршу проводиться на привалах і в районах зосередження (відпочинку). На привалах, як правило, проводиться контрольний огляд, усунення виявлених несправностей і дозаправлення пальним із додаткових ємкостей і пересувних засобів заправки.

У районах відпочинку проводиться щоденне технічне обслуговування озброєння та військової техніки із заправкою машин засобами старшого начальника.

Замикання похідної колони батальйону здійснює евакуацію (при наявності евакуаційних засобів) машин, які вийшли з ладу, із маршруту руху, разом із екіпажем (обслугою), механіком-водієм (водієм) визначає причину несправності, характер й обсяг ремонтних робіт, надає допомогу в ремонті (видаються необхідні запасні частини й інструмент, проводиться інструктаж, при необхідності виділяються один або декілька спеціалістів-ремонтників). Робота організується з таким розрахунком, щоб замикання могло прибути в район привалу (відпочинку) разом із батальйоном.

12.2. ТИЛОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Тилове забезпечення батальйону (роти) організується й здійснюється у всіх видах бою (дій) із метою підтримання підрозділів у боєздатному стані й створення їм сприятливих умов для виконання поставлених завдань.

До видів тилового забезпечення належать: матеріальне; інженерно-аеродромне; аеродромно-технічне; медичне; ветеринарне; торгово-побутове; квартирно-експлуатаційне; фінансове.

Командир батальйону (роти) несе відповідальність за своєчасне тилове забезпечення підпорядкованих підрозділів. Він зобов'язаний:

⇒ уживати заходів щодо підтримання техніки тилу в постійній готовності до бойового застосування й швидкого відновлення її при виході з ладу, забезпечення підрозділів пальним, продовольством, водою й іншими матеріальними засобами;

⇒ організовувати харчування особового складу, його лазнево-пральне обслуговування й своєчасну заміну раніше отриманих предметів речового майна, які прийшли в непридатний стан.

Основою організації тилового забезпечення є рішення командира батальйону (роти) на бій (дії), вказівки та розпорядження з тилового забезпечення старшого командира (начальника).

Під час організації бою командир батальйону (роти) із питань тилового забезпечення вказує:

⇒ розміри та терміни створення запасів пального, продовольства й інших матеріальних засобів, норми їх витрати й порядок підвезення;

⇒ місця розгортання підрозділів тилового забезпечення батальйону та порядок їх переміщення в ході бою (дій);

⇒ місця, час і порядок поповнення підрозділів матеріальними засобами, заправлення військової техніки пальним;

⇒ порядок організації харчування особового складу підрозділів;

⇒ режим споживання води та порядок її підвезення;

⇒ порядок лазнево-прального обслуговування особового складу;

⇒ порядок охорони, оборони й підтримання зв'язку з підрозділами тилового забезпечення, а також вказує райони розміщення (розташування) підрозділів тилу бригади, шляхи маневру, підвозу й евакуації.

У період підготовки до бою (дій) запаси матеріальних засобів у підрозділах накопичуються до встановлених норм.

Тилове забезпечення командир батальйону (роти) організовує через заступника з матеріально-технічного забезпечення (старшину роти) та командирів підрозділів.

У ході бою (дій) командир батальйону (роти) здійснює контроль за втратами та витратами пального, продовольства, інших матеріальних засобів та своєчасною їх доставкою в підрозділи;

доповідає командиру бригади (батальйону) про забезпечення батальйону (роти) пальним, іншими матеріальними засобами.

Безпосереднім організатором тилового забезпечення в батальйоні є заступник командира батальйону з матеріально-технічного забезпечення (у роті – старшина роти). Він несе відповідальність за своєчасне забезпечення підрозділів матеріальними засобами, захист, охорону й оборону підрозділів тилового забезпечення батальйону (роти) та управління ними.

Заступник командира батальйону з матеріально-технічного забезпечення (старшина роти) зобов'язаний:

⇒ знати завдання батальйону (роти);

⇒ організувати отримання та утримання встановлених запасів матеріальних засобів, розгортання й роботу батальйонних (ротних) пунктів бойового постачання, заправки, продовольчого пункту;

⇒ вживати заходів щодо своєчасного підвезення (подачі, розподілу) у підрозділи запасів матеріальних засобів;

⇒ організувати приготування, доставку та видачу гарячої їжі, а також підвезення й збереження питної води та забезпечення нею особового складу;

⇒ разом із командирами підрозділів забезпечувати заправку техніки пальним;

⇒ підтримувати постійний зв'язок із командирами підрозділів, заступником командира бригади з тилу та доповідати йому й командиру батальйону про забезпеченість підрозділів, розміщення та стан підрозділів тилового забезпечення.

У пропозиціях із тилового забезпечення заступник командира батальйону з матеріально-технічного забезпечення визначає:

⇒ заходи й обсяг робіт із тилового забезпечення при підготовці й у ході ведення майбутнього бою (дій);

⇒ способи виконання заходів із тилового забезпечення;

⇒ місця розгортання, залучені сили та засоби, склад і завдання підрозділів тилового забезпечення;

⇒ місце в бойовому (похідному) порядку підрозділу, порядок збору та використання трофейного майна й матеріальних засобів та інші дані, які необхідні для прийняття рішення командиром батальйону.

Під час бою в батальйоні розгортаються:

⇒ пункт бойового постачання;

⇒ пункт заправлення;

⇒ продовольчий пункт.

У роті під час дій в обороні розгортається пункт бойового постачання.

Пункт бойового постачання призначений для поповнення підрозділів боєприпасами.

Пункт заправлення призначений для заправки машин пальним.

Продовольчий пункт призначений для приготування гарячої їжі та забезпечення особового складу водою.

Пункт боєпостачання батальйону (роти) створюється за наказом командира підрозділу й призначений для прийняття, зберігання та видачі ракет і боєприпасів у підрозділи, обліку їх надходження і витрати, а також для прийняття й здачі стріляних гільз, тари.

Начальником пункту боєпостачання в батальйоні (роті) призначається командир взводу матеріального забезпечення батальйону (старшина роти) або інша особа за наказом командира батальйону (роти).

Під час бою начальник пункту бойового постачання батальйону організує видачу ракет і боєприпасів за наказом (розпорядженням) командира (начальника штабу) батальйону, начальник пункту бойового постачання роти – за наказом командира роти.

Безпосередня охорона й оборона району (місця) розташування підрозділів тилового забезпечення, створюваних ними пунктів здійснюється, як правило, своїми силами й засобами.

Потреба батальйону (роти) у матеріальних засобах на бій визначається заступником командира батальйону із матеріально-технічного забезпечення (старшим техніком роти), командирами підрозділів із урахуванням встановлених їх витрат та забезпечення запасів у встановлених розмірах до кінця бою. Для поповнення матеріальних засобах оформлюються відповідні заявки.

Організація підвезення ракет і боєприпасів, пального й інших матеріальних засобів, організація пунктів бойового постачання, заправлення, продовольчого пункту батальйону здійснюються заступником командирі батальйону з матеріально-технічного забезпечення (у роті – старшим техніком роти) разом із командирами підрозділів.

Потреба батальйону (роти) у матеріальних засобах забезпечується за рахунок військових запасів і підвозу зі складів бригади. При необхідності, рішенням старшого командира (начальника) у батальйоні можуть створюватися додаткові запаси ракет, боєприпасів, пального й інших матеріальних засобів.

Вони створюються в транспорті батальйону шляхом ущільнення укладки або вивільнення частини транспорту, посилення батальйону додатковими засобами підвезення, накопиченням на створюваних пунктах і в підрозділах. У ході бою встановлені старшим командиром (начальником) норми витрат матеріальних засобів на день бою суворо лімітуються, особливо боєприпасів та пального.

Витрачені запаси ракет, боєприпасів, пального, продовольства й інших матеріальних засобів мають бути поповнені до встановлених норм до кінця дня бою (дій).

Підвезення ракет, боєприпасів, пального, продовольства й інших матеріальних засобів у підрозділи здійснюється за усними заявками командирів рот, окремих взводів і за наказом (розпорядженням) командира (начальника штабу) батальйону.

Поповнення танків, бойових машин піхоти (бронетранспортерів) боєприпасами та заправлення їх пальним у ході бою здійснюються безпосередньо в бойових порядках, а під час здійснення маршу – у районах привалів, денного (нічного) відпочинку та після прибуття в призначений район. У разі неможливості підвезення боєприпасів і пального до танків, бойових машин піхоти (бронетранспортерів) безпосередньо в бойові порядки, транспортні засоби з боєприпасами й пальним підходять якнайближче до них. Танки, бойові машини піхоти (бронетранспортери) по черзі приховано підходять до місць розташування транспортних засобів для поповнення боєприпасами та заправлення пальним.

Відповідальність за підвезення боєприпасів і пального в підрозділи несе командир взводу матеріального забезпечення, а за своєчасне поповнення боєприпасами та заправлення техніки пальним – командири підрозділів.

Підвезення матеріальних засобів може здійснюватися транспортом бригади до взводу матеріального забезпечення або відразу в підрозділи батальйону. Підвезення матеріальних засобів від взводу матеріального забезпечення до рот здійснюється транспортом рот. В окремих випадках за вказівкою старшого командира (начальника) для їх підвезення може використовуватися транспорт батальйону.

Доставка боєприпасів механізованим підрозділам під час дій у пішому порядку здійснюється особовим складом з батальйонного пункту боєпостачання.

Поповнення боєприпасами танків, бойових машин піхоти (бронетранспортерів) здійснюється в ході бою з відведенням їх у найближче укриття повзводно або окремими машинами, якщо дозволяє обстановка, або безпосередньо в бойових порядках підрозділів.

Військові запаси продовольства утримуються в транспортних засобах взводу матеріального забезпечення батальйону, а непорушний запас продовольства – у речових мішках, танках, бойових машинах піхоти (бронетранспортерах).

Забезпечення особового складу гарячою їжею організується через продовольчий пункт батальйону, як правило, три рази на добу. При неможливості організувати триразове приготування гарячої їжі з дозволу командира бригади (батальйону) особовий склад забезпечується гарячою їжею два рази на добу, при цьому частина продовольчого пайка, яка залишилася, видається продуктами в сухому вигляді.

Приготування, доставку та видачу підрозділам гарячої їжі організує начальник продовольчого пункту відповідно до вказівок заступника командира батальйону з матеріально-технічного забезпечення, який визначає:

⇒ на яку кількість особового складу, для яких підрозділів і до якого часу приготувати їжу;

⇒ порядок доставки (видачі) їжі підрозділам батальйону.

Видачу їжі особовому складу здійснює старшина роти відповідно до вказівок командира роти.

Харчування особового складу організується з таким розрахунком, щоб основне прийняття їжі припадало на години спаду бойової напруги.

Доставка їжі в підрозділи здійснюється висуванням засобів приготування їжі якнайближче до підрозділу в найближче укриття або виділеним від підрозділів для підносу їжі особовим складом.

Постачання води від батальйонного продовольчого пункту здійснюється, як правило, одночасно з доставкою гарячої їжі.

В особливих випадках, з дозволу командира батальйону, приготування їжі може організовуватися безпосередньо в підрозділах батальйону з використанням приданих засобів приготування їжі.

Придані підрозділи (рота, батальйон, дивізіон) харчуються, як правило, через свої продовольчі пункти, а дрібні підрозділи – разом з батальйоном (ротою).

Приготування, видача й прийняття їжі організуються, як правило, поза зонами зараження. У разі змушеної організації харчування в зонах радіоактивного зараження приготування, видача і прийняття їжі здійснюються:

⇒ при рівні радіації до **1рад/год** у звичайному порядку;

⇒ від **1** до **5 рад/год** – у дезактивованих спорудженнях;

⇒ понад **5 рад/год** – у дезактивованих спорудженнях закритого типу.

Для приготування їжі в зонах радіоактивного зараження використовуються тільки консервовані і концентровані продукти, а також раціони харчування в герметичній бар'єрній тарі й пакуванні.

У районах, заражених отруйними речовинами, дозволяється готувати й приймати їжу тільки в спеціальних спорудженнях, обладнаних фільтровентиляційними установками. У районах, заражених біологічними засобами, приготування їжі дозволяється тільки після ретельної дезінфекції території, польових кухонь та обладнання, а також повної санітарної обробки особового складу. Продовольство й воду, заражені радіоактивними, отруйними речовинами та біологічними засобами, вживати в їжу забороняється.

Забезпечення підрозділів водою для пиття й господарських потреб здійснюється з пункту водопостачання (водозабірного пункту) батальйону. Використання води з інших джерел забороняється. Вода для приготування їжі в зонах зараження доставляється в герметичних ємкостях.

Видача речового майна та миючих засобів здійснюється виходячи з облікової чисельності особового складу батальйону (роти) за діючими нормами. Миття особового складу здійснюється один раз на тиждень з обов'язковою зміною натільного комплекту білизни та здійснюється в порядку, який встановлюється старшим командиром (начальником). При необхідності здійснюється санітарна обробка особового складу за епідемічними показниками, а також заміна й спеціальна обробка зараженого речового майна.

Підрозділи тилу батальйону розміщуються, як правило, за його бойовими порядками.

Переміщення підрозділів тилу батальйону в ході наступу здійснюється по мірі просування бойових підрозділів із таким розрахунком, щоб не порушувалась безперебійність матеріального забезпечення.

У наступі з ходу під час висування до рубежу розгортання в ротні колони підрозділи тилового забезпечення батальйону прямують за бойовими підрозділами.

За підрозділами другого ешелону батальйону переміщуються пункти бойового постачання, продовольчий та пункт заправлення.

Із початком переслідування противника, який відходить, тил батальйону наближається до підрозділів першого ешелону. У ході переслідування тил батальйону переміщується в повному складі однією колоною безпосередньо за бойовими підрозділами.

Під час підготовки до маршу створюються додаткові запаси пального й проводяться заходи щодо підвищення прохідності транспорту. Харчування особового складу на марші організується в районах відпочинку, зосередження, а також під час двогодинного привалу.

12.3. МЕДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Медичне забезпечення в батальйоні (роті) у бойовій обстановці організується з метою розшуку поранених і хворих на полі бою, своєчасного надання їм першої медичної допомоги, збору, вивозу (виносу) їх із поля бою та підготовки до евакуації, а також із метою попередження виникнення та поширення в підрозділах захворювань.

Під час оборони в батальйоні (роті) розгортається медичний пункт (пост).

Медичний пункт батальйону призначений для розшуку, збору й виносу (вивозу) поранених і хворих із рот, надання їм першої медичної та лікарської допомоги, підготовки до подальшої евакуації. Крім того, медичний взвод (пункт) проводить покладені на медичну службу санітарно-протиепідемічні (профілактичні) заходи, медичну розвідку, отримання, зберігання та видачу підрозділам медичного майна.

Медичний пост роти призначений для тимчасового укриття поранених і хворих до появи можливості їх евакуації та надання пораненим і хворим першої медичної допомоги.

Перша медична допомога надається на місці поранення або в найближчому укритті самим військовослужбовцем або його товаришем, стрільцями-санітарами, санітарами та санітарними інструкторами підрозділів, а також особовим складом підрозділів, виділеним для рятувальних робіт і здійснення лікувально-евакуаційних заходів у місцях масового зараження.

Долікарська (фельдшерська) допомога надається в медичних пунктах батальйонів, очолюваних фельдшерами, перша лікарська допомога – у медичній роті (пункті) бригади (полку), а також на медичних пунктах батальйонів, очолюваних лікарями.

Усі медичні підрозділи й частини повинні приймати поранених і хворих, надавати їм необхідну медичну допомогу незалежно від приналежності.

Збір, вивіз (винос) поранених із поля бою до медичного взводу (пункту) батальйону здійснюється з особистою зброєю й протигазами силами та засобами медичного взводу (пункту) батальйону, а за необхідністю – особовим складом і засобами евакуації, які додатково виділяються командиром батальйону.

При наявності в батальйоні значної кількості поранених і хворих у першу чергу евакуації підлягають тяжкопоранені та важкохворі, а також військовослужбовці, які отримали психологічні травми. Легкопоранені, що не мають потреби в госпіталізації, після надання їм медичної допомоги направляються у свої підрозділи.

В обороні медичний пост роти обладнується в укритому місці з урахуванням можливості прихованого виносу (вивозу) поранених і хворих зі взводів, евакуації їх у медичний пункт батальйону.

Медичний пункт батальйону розгортається, як правило, у тильній межі батальйонного району оборони.

У період підготовки до бою (дій) підрозділи та медичний пункт батальйону вивільняються від поранених і хворих.

Із переходом до оборони в умовах безпосереднього зіткнення з противником евакуація поранених і хворих організується насамперед із підрозділів, які ведуть бій, для евакуації використовуються траншеї й ходи сполучення.

У ході бою командири підрозділів, стрільці-санітари, санітарні інструктори та командир медичного взводу (фельдшер) уточнюють втрати й організують надання пораненим і хворим першої медичної допомоги, винос (вивіз) їх з поля бою й евакуацію.

При цьому перша медична допомога надається військовослужбовцям на місці поранення.

Під час організації медичного забезпечення в наступі основна увага приділяється наданню першої медичної допомоги пораненим і хворим, їх збору, виносу (вивозу) й евакуації з поля бою на рубежі спішування під час бою за оволодіння опорними пунктами на передньому краї й у глибині оборони противника.

Під час дій у пішому порядку стрільці-санітари взводів, санітарні інструктори рот, просуваючись за своїми підрозділами, ведуть спостереження за полем бою, відшукують поранених, запам'ятовують мі-

сця їх знаходження, надають першу медичну допомогу й зосереджують у найближчих укриттях для подальшої евакуації.

Перша медична допомога пораненим надається безпосередньо на техніці. Поранені й хворі, які мають потребу в першій медичній допомозі та в подальшій евакуації, передаються санітарним інструкторам роти, у медичний пункт батальйону, у тимчасові медичні пункти, розгорнуті на маршруті руху старшим начальником або в місцеві лікувальні установи.

Медичний взвод (пункти) батальйону прямує в колоні в готовності надати допомогу ураженому особовому складу у разі завдання ударів авіацією противника та застосування ним засобів масового ураження.

Питання для самоконтролю знань

1. Основні заходи технічного забезпечення.
2. Основи організації технічного забезпечення.
3. Організація експлуатації озброєння та техніки в ході бойових дій.
4. Обов'язки заступника командира роти з озброєння (старшого техніка роти).
5. Призначення ремонтно-евакуаційної (ремонтної) групи батальйону.
6. Порядок використання взводу (відділення) технічного забезпечення.
7. Технічне обслуговування озброєння та військової техніки в ході маршу.
8. Основи організації тилового забезпечення батальйону (роти).
9. Види тилового забезпечення.
10. Призначення пункту бойового постачання.
11. Організація харчування особового складу.
12. Організація приготування, видачі та прийняття їжі.
13. Організація медичного забезпечення в батальйоні (роті) в бойовій обстановці.
14. Призначення медичного пункту батальйону.
15. Призначення медичного поста роти.

Тестові питання для самооцінювання

1. У батальйоні (роті) організовуються та здійснюються такі види забезпечення бойових дій:

а) бойове забезпечення, морально-політичне забезпечення, технічне і тилове забезпечення та грошове забезпечення;

б) бойове забезпечення, морально-психологічне забезпечення, технічне забезпечення, тилове й грошове забезпечення та медичне забезпечення;

в) бойове забезпечення, морально-психологічне забезпечення, технічне й тилове забезпечення та медичне забезпечення;

г) бойове забезпечення, морально-політичне забезпечення, технічне й тилове забезпечення та медичне забезпечення.

2. Технічне забезпечення включає:

а) ракетно-технічне; артилерійсько-технічне; танко-технічне; автотехнічне; інженерно-авіаційне; інженерно-технічне; хіміко-технічне; технічне забезпечення зв'язку й АСУ;

б) ракетно-технічне; артилерійсько-технічне; танко-технічне; автотехнічне; інженерно-авіаційне; технічне забезпечення по службах тилу; радіоелектронну боротьбу, метрологічне забезпечення;

в) автотехнічне; інженерно-авіаційне; інженерно-технічне; хіміко-технічне; технічне забезпечення зв'язку й АСУ; технічне забезпечення по службах тилу; радіоелектронну боротьбу, метрологічне забезпечення;

г) ракетно-технічне; артилерійсько-технічне; танко-технічне; автотехнічне; інженерно-авіаційне; інженерно-технічне; хіміко-технічне; технічне забезпечення зв'язку й АСУ; технічне забезпечення по службах тилу; метрологічне забезпечення.

3. Медичний пункт батальйону призначений:

а) для розшуку, збору та виносу (вивозу) поранених і хворих із рот, надання їм медичної, ветеринарної та лікарської допомоги, підготовки до подальшої евакуації;

б) для розшуку, збору та виносу (вивозу) поранених і хворих із рот, надання їм першої медичної та ветеринарної допомоги, підготовки до подальшої евакуації;

в) для розшуку, збору та виносу (вивозу) поранених і хворих із рот, надання їм першої медичної та лікарської допомоги, підготовки до подальшої евакуації;

г) для надання особовому складу першої медичної та лікарської допомоги, підготовки їх до подальшого лікування.

4. До видів тилового забезпечення належать:

а) матеріальне, інженерно-аеродромне, аеродромно-технічне, медичне, ветеринарне, морально-психологічне, торгово-побутове, квартирно-експлуатаційне, фінансове;

б) матеріальне, інженерне, інженерно-аеродромне, ветеринарне, морально-психологічне, торгово-побутове, квартирно-експлуатаційне, фінансове;

в) матеріальне, інженерне, інженерно-аеродромне, аеродромно-технічне, медичне, ветеринарне, торгово-побутове, квартирно-експлуатаційне, фінансове;

г) матеріальне, інженерне, інженерно-аеродромне, аеродромно-техніне, медичне, ветеринарне, фінансове.

5. Для вирішення завдань, що стоять перед тилом батальйону, у його склад входять (із складу роти забезпечення):

а) медичний пункт батальйону, взвод паливо-мастильних матеріалів, фінансове відділення;

б) взвод матеріального забезпечення, медичний пункт батальйону, фінансове відділення, господарчий взвод;

в) взвод матеріального забезпечення, фінансове відділення, господарчий взвод;

г) взвод матеріального забезпечення, медичний пункт батальйону.

РОЗДІЛ 13

ІНЖЕНЕРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Інженерне забезпечення є видом бойового забезпечення й організовується з метою створення підрозділам необхідних умов для своєчасного та прихованого висування, розгортання та маневру, підвищення захисту особового складу, озброєння й техніки від усіх засобів ураження, а також для завдання противнику втрат й ускладнення його дій.

Інженерне забезпечення в батальйоні (роті) включає:

⇒ інженерну розвідку противника, місцевості й об'єктів;

⇒ фортифікаційне обладнання опорних пунктів, позицій і районів розташування підрозділів;

⇒ виконання інженерних заходів щодо маскування й захисту від високоточної зброї;

⇒ обладнання інженерних загороджень;

⇒ прорублення проходів у загородженнях;

⇒ обладнання й утримання переправ через водні перешкоди;

⇒ обладнання пунктів водопостачання;

⇒ ліквідація наслідків застосування противником ядерної зброї.

13.1. ІНЖЕНЕРНА РОЗВІДКА ПРОТИВНИКА, МІСЦЕВОСТІ Й ОБ'ЄКТІВ

Інженерна розвідка місцевості проводиться різними способами й методами (вивчення місцевості за картою, фотознімках із космосу і з літаків, військово-географічним описам, спостереженням, інженерно-розвідувальними дозорами і т.п.). Результатом інженерної розвідки місцевості є відповідь на питання про прохідність місцевості для особового складу й техніки, про можливості маскування особового складу та техніки (як своїх, так і чужих). Для цього треба одержати відомості:

⇒ про рельєф місцевості (наприклад, крутизну пагорбів);

⇒ наявність й пропускну здатність доріг;

⇒ про можливість руху поза дорогами (чи не заболочена місцевість, чи глибокій сніг, чи є яри);

⇒ про наявність водних перешкод (ріки, струмки, озера, зони затоплення);

⇒ про густоту лісів і їхню пожежу небезпеку.

Загалом, місцевість, на якій мають проходити бойові дії, варто ретельно вивчати й зрозуміти, як вона може вплинути на вирішення бойових завдань.

Природно, що противник теж вивчає місцевість і намагається ускладнити дії наших військ. Для цього противник проводить ряд заходів для погіршення можливостей руху наших військ. Він руйнує або готує до руйнування дороги, мости, дамби, влаштовує лісові завали, відриває протитанкові рови, влаштовує барикади, встановлює мінні поля. Інженерна розвідка зобов'язана виявити ці заходи противника, спрогнозувати його дії.

Способи ведення інженерної розвідки залежать від виду бою або маневру, що має проводитись (наступ, оборона, відхід, марш). У механізованих (танкових) батальйонах завдання інженерної розвідки, як правило, покладають на звичайні розвідувальні пости й групи. Для цього до складу постів і груп включаються військовослужбовці інженерно-саперних підрозділів старшого начальника.

Інженерна розвідка місцевості проводиться при підготовці оборонного наступального бою, при підготовці і в ході здійснення маршу батальйону, при підготовці форсування водної перешкоди.

Зміст завдань інженерної розвідки при підготовці оборони

У ході інженерної розвідки для вибору місць фортифікаційного обладнання опорних пунктів, позицій і районів розташування підрозділів, визначення місць обладнання інженерних загороджень уточнюється:

⇒ характер місцевості перед переднім краєм;

⇒ найбільш імовірний напрям наступу головних сил противника (особливо танків), рубежі розгортання, скриті підступи до переднього краю, рубежі атаки;

⇒ положення першої, другої, третьої, четвертої траншей і ходів сполучень;

⇒ положення ротних, взводних опорних пунктів;

⇒ основні та запасні позиції протитанкових засобів на флангах та в глибині батальйонного району оборони;

⇒ позиція бойової охорони;

⇒ позиції засобів, що забезпечують фланги, стики з сусідами, а також проміжки між ротами;

⇒ обсяг, порядок і терміни проведення робіт щодо фортифікаційного обладнання опорних пунктів;

⇒ обсяг, порядок і терміни проведення робіт щодо створення мінних полів, вузлів загороджень, завалів, протитанкових і протипіхотних перешкод, підготовлених для руйнування (замінювання) об'єктів;

⇒ місце розташування КСП батальйону, медичного пункту, обсяг, порядок і терміни виконання робіт щодо їх обладнання.

Зміст завдань інженерної розвідка при підготовці наступу

У ході інженерної розвідки вивчається місцевість й уточнюється:

⇒ обсяг, порядок і терміни проведення робіт щодо фортифікаційного обладнання вихідних позицій механізованих і танкових рот, стартових (вогневих) позицій зенітного підрозділу, командно-спостережних і спостережних пунктів, районів розташування підрозділів технічного забезпечення й тилу;

⇒ обсяг, порядок і терміни проведення робіт щодо влаштування інженерних загороджень;

⇒ стан маршрутів висування, обсяг, порядок і терміни проведення робіт із підготовки та облаштування рубежів розгортання;

⇒ обсяг, порядок і терміни виконання заходів щодо захисту від високоточної зброї;

⇒ заходи щодо маскування;

⇒ передній край оборони противника;

⇒ підступи до переднього краю противника;

⇒ наявність і характер загороджень;

⇒ наявність перешкод;

⇒ рубежі можливого встановлення мінних полів засобами дистанційного мінування;

⇒ обсяг, порядок і терміни проведення робіт щодо фортифікаційного обладнання вогневих позицій штатних і приданих вогневих засобів для ведення вогню прямою наводкою;

⇒ місця й час пророблення проходів у загородженнях і влаштування переходів через перешкоди перед переднім краєм оборони противника;

⇒ порядок пророблення проходів у загородженнях противника в глибині його оборони.

Зміст завдань інженерної розвідки при підготовці і в ході здійснення маршу

У ході інженерної розвідки маршруту уточнюється:

⇒ стан маршрутів, виявлення закритих ділянок маршруту, місць обвалів, каменепадів та осипів;

⇒ виявлення місць, де можливе влаштування противником загороджень.

⇒ визначення переліку заходів щодо захисту колон батальйону від високоточної зброї;

⇒ виявлення мінних полів на маршруті руху, що встановлені системами дистанційного мінування противника;

⇒ визначення місць, де необхідно прокладувати проходи в мінних полях інженерними підрозділами, що додані групою розгородження батальйону, групами розмінування рот.

Зміст завдань інженерної розвідки водної перешкоди

У ході інженерної розвідки водної перешкоди уточнюється:

⇒ наявність і стан мостових переправ, бродів;

⇒ найбільш зручні місця для обладнання десантних, паромних переправ танків у брід та під водою;

⇒ місця переправ і порядок використання приданих переправних засобів;

⇒ місця та види основних і запасних переправ;

⇒ маршрути та порядок висування до водної перешкоди.

Для проведення інженерної розвідки противника, місцевості й об'єктів залучаються штатні засоби розвідки, а також придані спеціальні інженерні розвідувальні машини (ІРМ) типу "Жук" (рис. 13.1.1.) старшого начальника.

Рис. 13.1.1. Інженерна розвідувальна машина (ІРМ) "Жук"

Обладнання ІРМ "Жук" включає: прилади спостереження ПИР-451, радіостанції УКХ діапазону (2 шт.), навігаційну апаратуру ТНА-30, далекомір ДСП-30, бусоль ПАБ-2М.

Для розвідки водних перешкод використовується ехолот, для розвідки мінно-вибухових загороджень – міношукачі типу РШМ-2, РВМ-2М, ІМП-2.

13.2. ФОРТИФІКАЦІЙНЕ ОБЛАДНАННЯ ОПОРНИХ ПУНКТІВ, ПОЗИЦІЙ І РАЙОНІВ РОЗТАШУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ

Фортифікаційне обладнання опорних пунктів, позицій та районів розташування підрозділів здійснюється з метою захисту особового складу, озброєння та техніки від усіх засобів ураження противника. Втрати від вогню противника піхоти, яка укрита, у порівнянні із неукритою, у 4-6 разів нижчі, а від ядерної зброї – в 10-15 разів.

Роботи з фортифікаційного обладнання починаються відразу після зайняття підрозділами батальйону району, що призначений. Вони тривають весь час, поки підрозділи займають цей район. Ці роботи дуже трудомісткі й займають багато часу. Досить сказати, що навіть влаштування окопу для стрільби лежачи займає від 25 до 40 хвилин.

Щоб влаштувати окоп для танка, потрібно перемістити до 28 м^3 землі. Якщо врахувати, що танковий екіпаж складається із трьох осіб, то кожний із танкістів повинен перемістити 9 м^3 ґрунту. Одна людина за годину праці може перемістити в середньому до 1 м^3 ґрунту. Виходить, щоб вирити окоп для танка вручну потрібно від 9 до 28 годин. Але ці затрати виправдані. Танк в окопі успішно протистоїть 3-4 танкам противника, що наступають.

У більшості випадків (поспішне зайняття оборони, близькість підходящого противника) часу для цього не вистачає. Для скорочення часу фортифікаційного обладнання позицій залучаються інженерні підрозділи старшого начальника. Так у складі інженерно-саперного підрозділу старшого начальника для цих цілей є дев'ять БТУ (бульдозерне устаткування, що навішується на танк), тобто по одному БТУ (рис.13.2.1.) на роту.

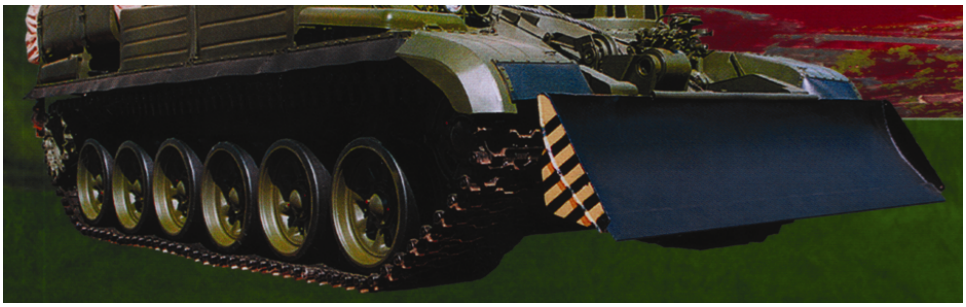

Рис. 13.2.1. Бульдозерне устаткування танка (БТУ)

Використання БТУ дозволяє відрити один танковий окоп за 30 хв. (плюс ще 5 людино-годин роботи лопатами). Крім того, в інженерно-саперному взводі батальйону, а також в інженерно-саперному підрозділі старшого начальника, що додається, для влаштування траншей, котлованів під бліндажі, сховищ, укриття для техніки є машини ПЗМ-2 (полкова землерийна машина) (рис. 13.2.2.).

Рис. 13.2.2. Полкова землерийна машина ПЗМ-2

Технічні характеристики ПЗМ-2

Технічна продуктивність щодо риття котлованів – 140 м^3/год.

Технічна продуктивність щодо риття траншей – 180 м/год.

Розміри траншеї, що відривається:

⇒ ширина по верху в поталих ґрунтах – 0,9 м;

⇒ ширина по верху в мерзлих ґрунтах – 0,65 м;

⇒ ширина по дну – 0,65 м;

⇒ глибина – 1,2 м.

Розміри котлованів, що відриваються:

⇒ ширина – від 2 до 3,5 м;

⇒ глибина – до 3,0 м;

Тягове зусилля лебідки – 5 т.

Час переводу із транспортного положення в робоче – 3-4 хв.

Фортифікаційне обладнання ведеться силами самих підрозділів із максимальним використанням засобів механізації, застосуванням зарядів вибухових речовин, місцевих матеріалів, конструкцій та споруджень промислового виготовлення, а також із урахуванням захисних властивостей місцевості.

Черговість та терміни фортифікаційного обладнання опорних пунктів (позицій) або районів розташування підрозділів визначаються з урахуванням забезпечення їхньої постійної готовності до ведення бою та нарощування захисту особового складу, озброєння та техніки від усіх засобів ураження.

Фортифікаційне обладнання району оборони (опорного пункту) починається негайно після визначення позицій підрозділам і вогневим засобам та організації системи вогню. У деяких випадках воно може починатися ще до зайняття оборони, в повному обсязі проводиться, як правило, після зайняття підрозділами опорних пунктів і продовжується безперервно в ході всього оборонного бою. Воно здійснюється одночасно на всю глибину оборони в послідовності, яка забезпечує постійну готовність підрозділів до відбиття наступу противника та захисту від усіх засобів ураження, і проводиться потай, з повним напруженням сил і максимальним використанням збірних фортифікаційних споруджень, конструкцій і місцевих будівельних матеріалів.

В умовах відсутності безпосереднього зіткнення з противником фортифікаційне обладнання району оборони (опорного пункту) здійснюється з широким використанням засобів механізації.

Роботи та заходи, які виконуються в першу чергу:

⇒ влаштовуються інженерні загородження перед позицією бойової охорони й переднім краєм оборони;

⇒ розчищаються смуги огляду й обстрілу;

⇒ обладнуються позиції відділень (рис. 13.2.3. а, б, в. г, 13.2.4.);

⇒ обладнуються окопи для танків (рис. 13.2.5.), бойових машин піхоти БМП (рис. 13.2.6.) і бронетранспортерів БТР (рис. 13.2.7.);

⇒ обладнуються окопи для автоматичних гранатометів станкових АГС-17 (рис. 13.2.8.);

⇒ у механізованому батальйоні на БТР додатково обладнуються окопи для протитанкових ракетних комплексів типів 9К111 "Фагот", 9К115 "Метис" (рис. 13.2.9.), окопи для станкових протитанкових гранатометів СПГ-9М (рис. 13.2.10.);

⇒ обладнуються відкриті спорудження для спостереження командира взводу (рис. 13.2.11.), роти (13.2.12.), батальйону (рис. 13.2.13.);

⇒ обладнуються й облаштовуються спорудження для медичного пункту;

⇒ облаштовуються перекриті щілини на кожне відділення, екіпаж або обслугу (рис. 13.2.14.).

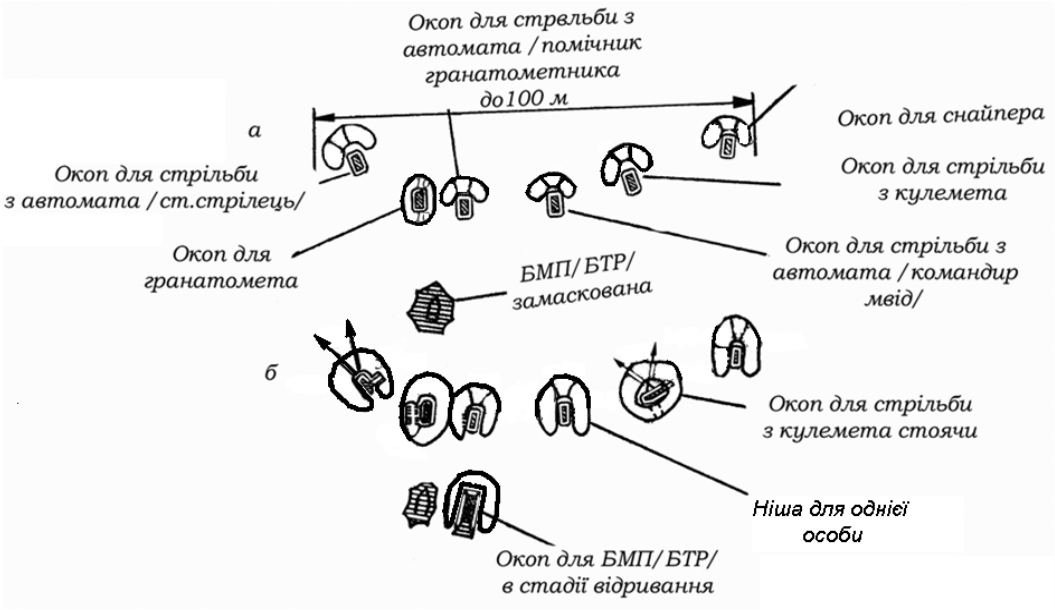

Рис. 13.2.3. а), б). Позиція відділення (послідовність обладнання позиції відділення вручну):
а) обладнання одиночних окопів для стрільби лежачи, маскування БМП (БТР) під фон місцевості;
б) заглиблення окопів до 1,1 м, улаштування ніш для особового складу і парних окопів із нішами (улаштовуються при необхідності та наявності часу), початок відривання окопу для БМП (БТР)

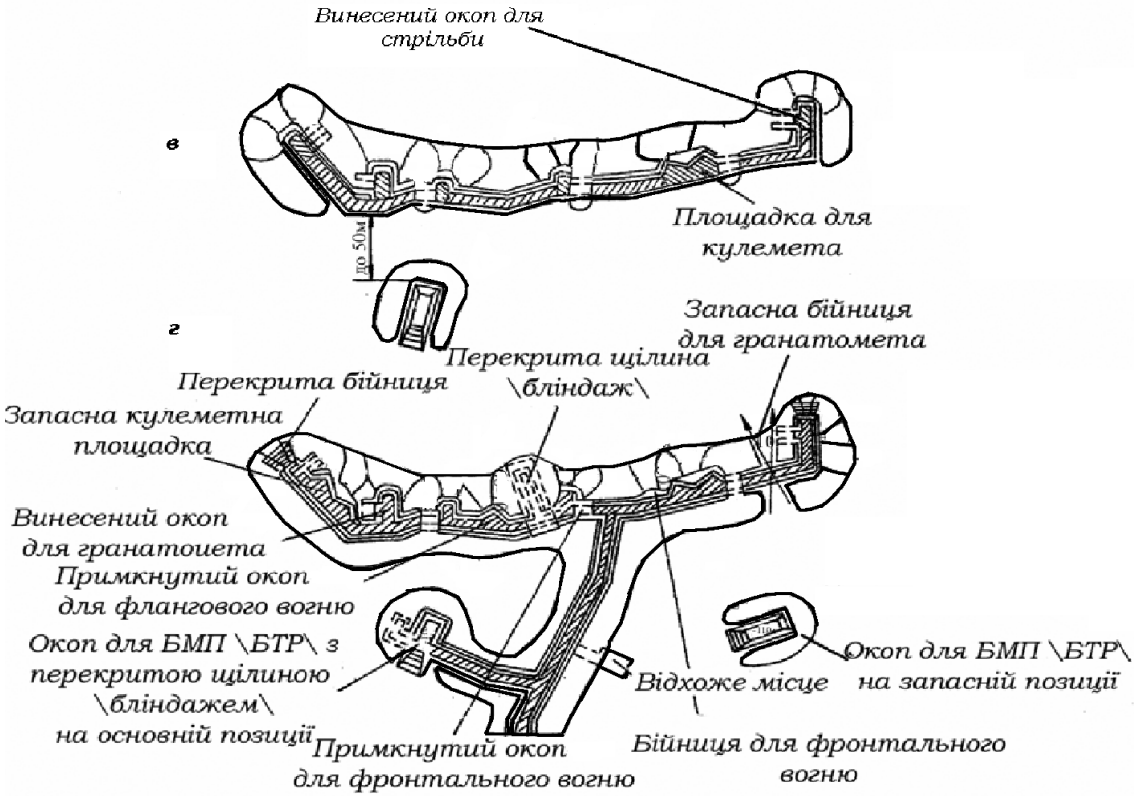

Рис. 13.2.3. в), г). Позиція відділення (послідовність обладнання позиції відділення вручну):
в) сполучення одиночних та парних окопів траншей глибиною 0,6 м
в окоп на відділення закінчення відривання окопу для БМП (БТР);
г) заглиблення траншеї до 1,1 м, улаштування запасних бійниць та перекритої щілини, перекритих бійниць, ніш для боєприпасів, відривання та маскування окопу для БМП (БТР) на запасній позиції, відривання ходу сполучення до окопу БМП (БТР) на основній позиції, до КСП взводу і далі в тил

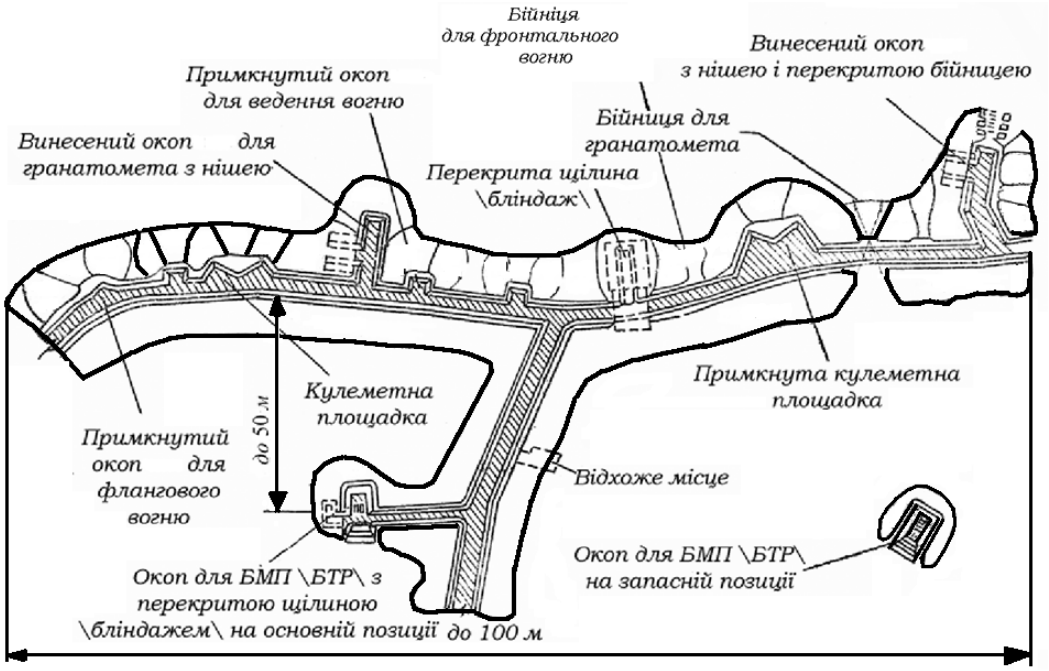

Рис. 13.2.4. Обладнання позиції відділення на ділянці траншеї, відритої землерийною машиною ПЗМ-2

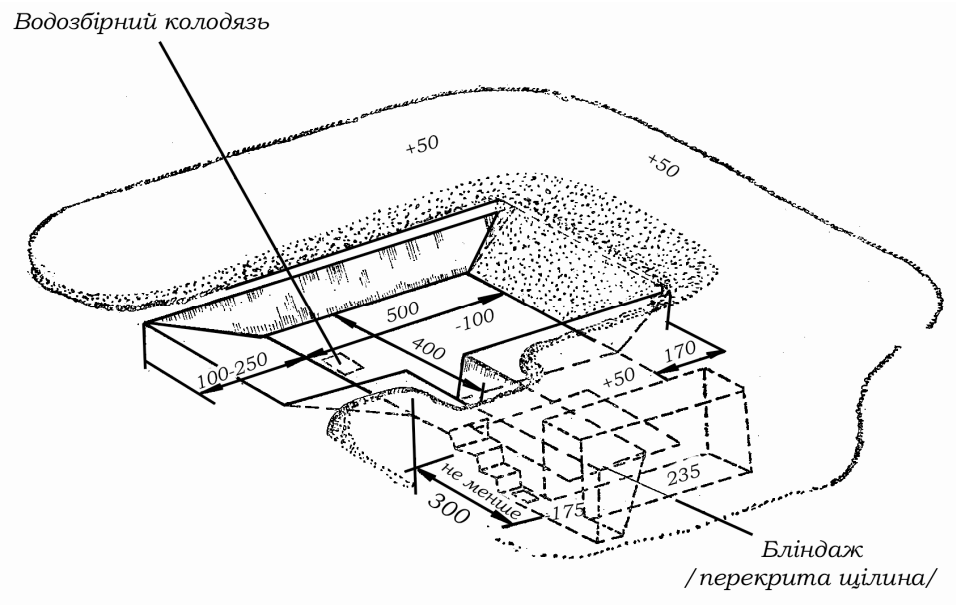

Рис. 13.2.5. Окоп для танка з круговим обстрілом

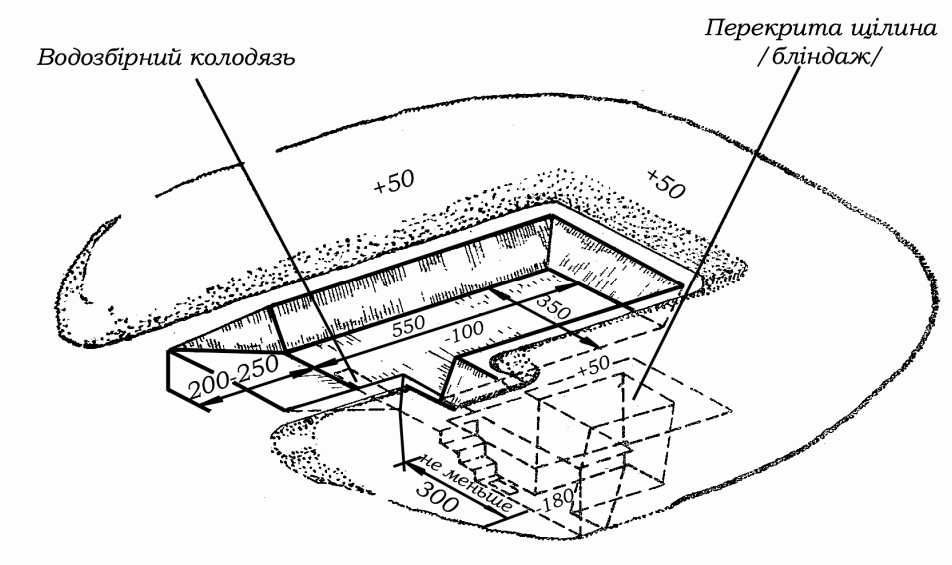

Рис. 13.2.6. Окоп бойової машини піхоти з круговим обстрілом

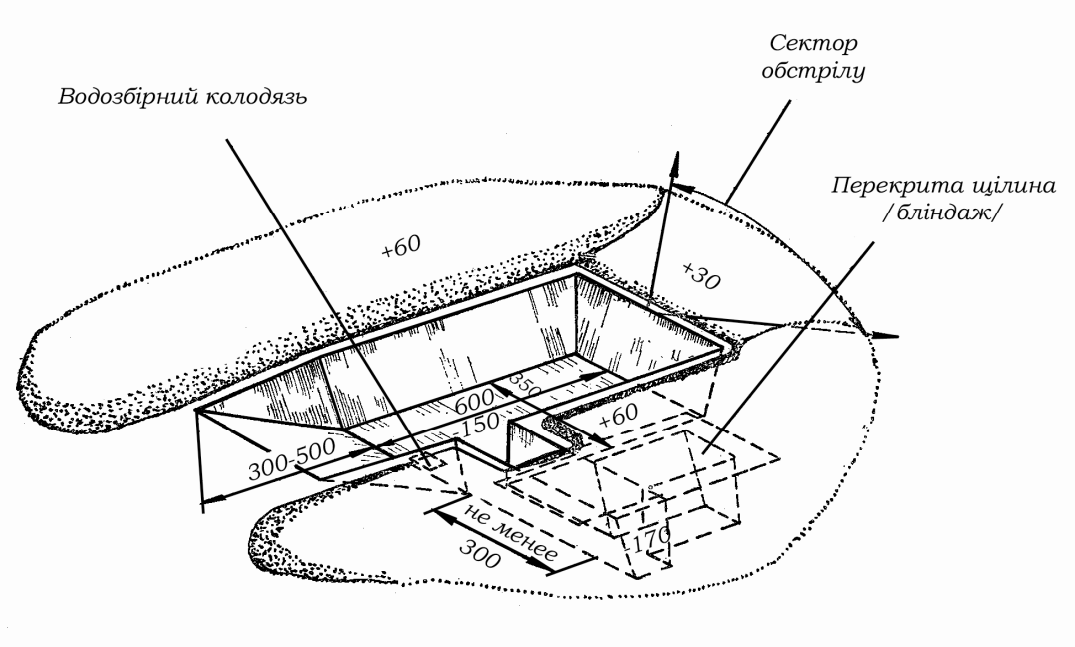

Рис. 13.2.7. Окоп для бронетранспортера

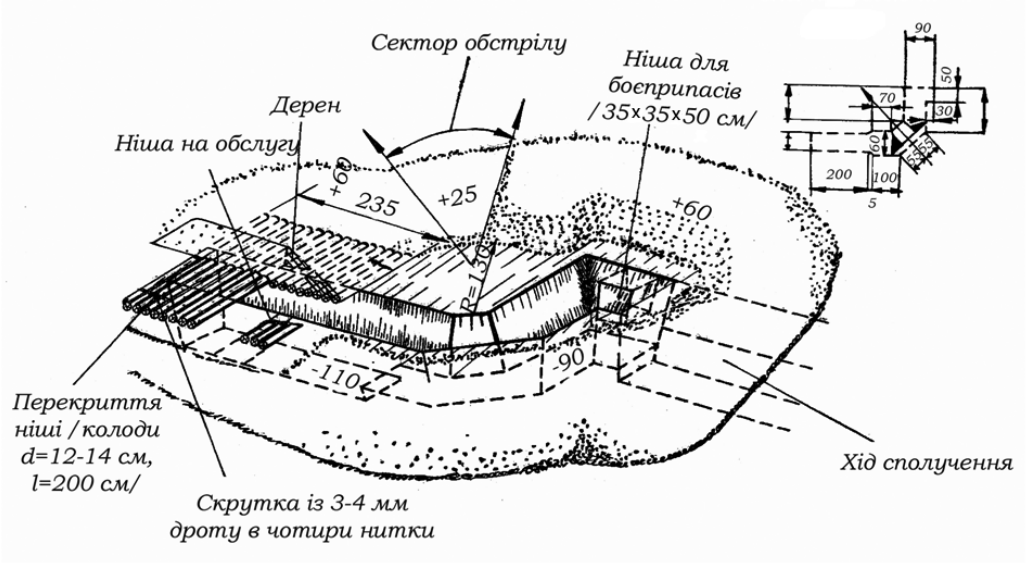

Рис. 13.2.8. Окоп для автоматичного гранатомета АГС-17

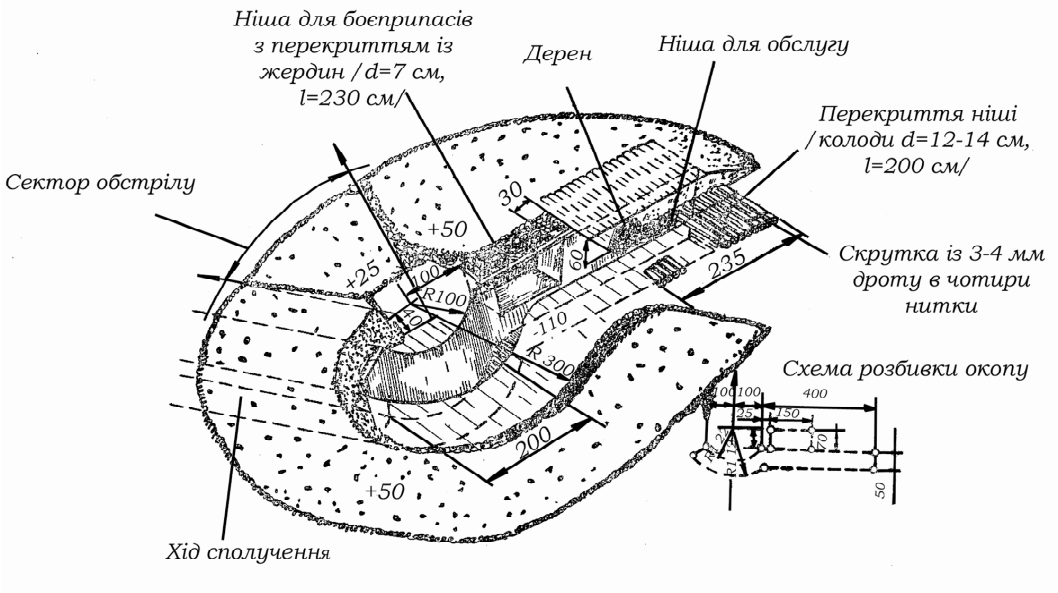

Рис. 13.2.9. Окоп для протитанкового ракетного комплексу типів 9К111 "Фагот", 9К115 "Метис"

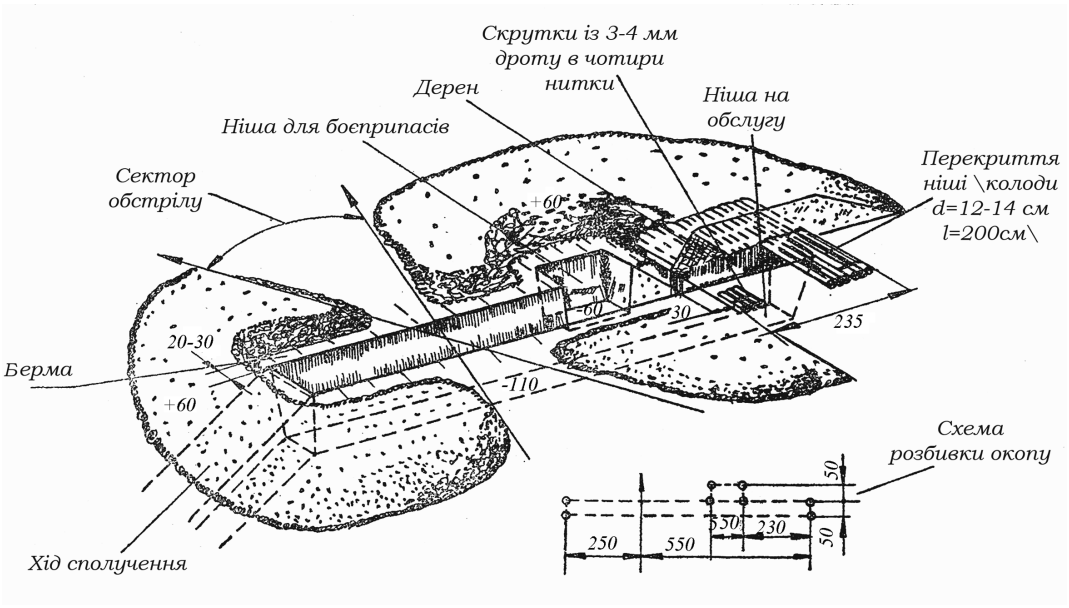

Рис. 13.2.10. Окоп для станкового протитанкового гранатомета СПГ-9М

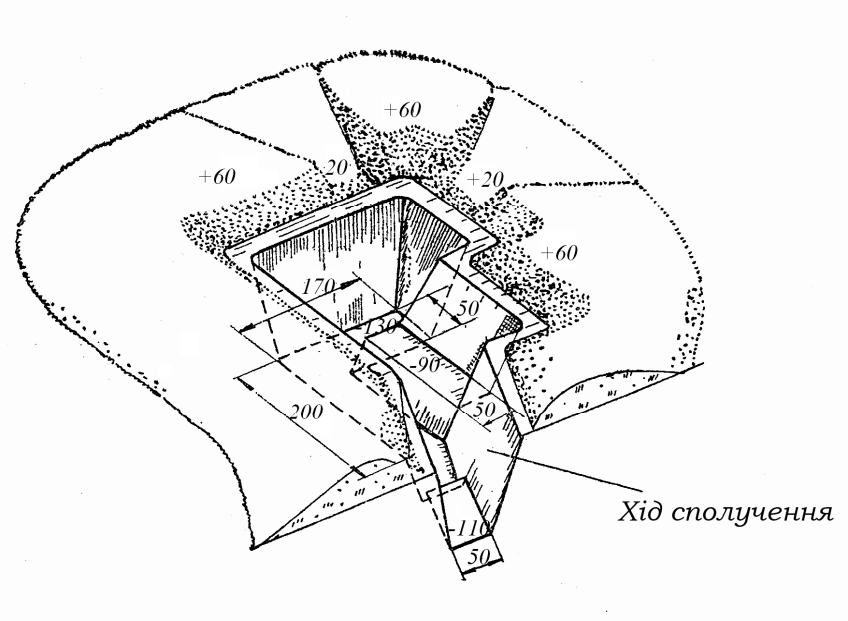

Рис. 13.2.11. Відкрите спорудження для спостереження командиру взводу

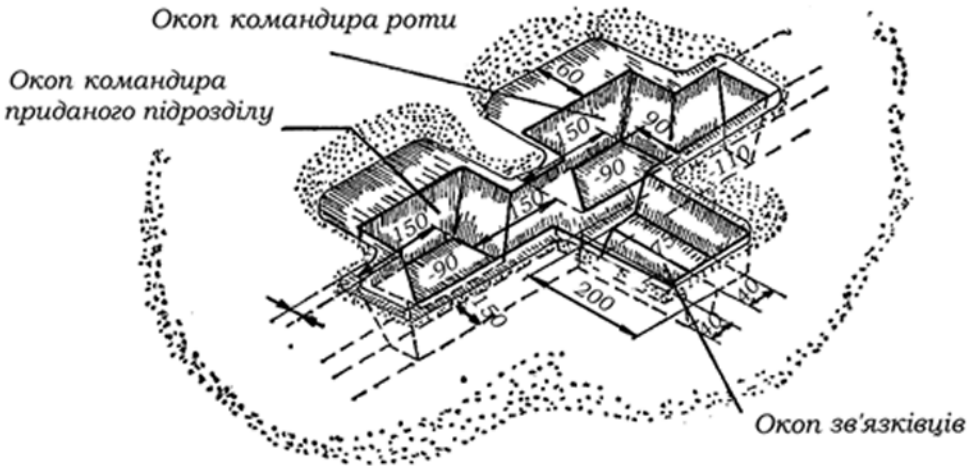

Рис. 13.2.12. Відкрите спорудження для спостереження командира роти

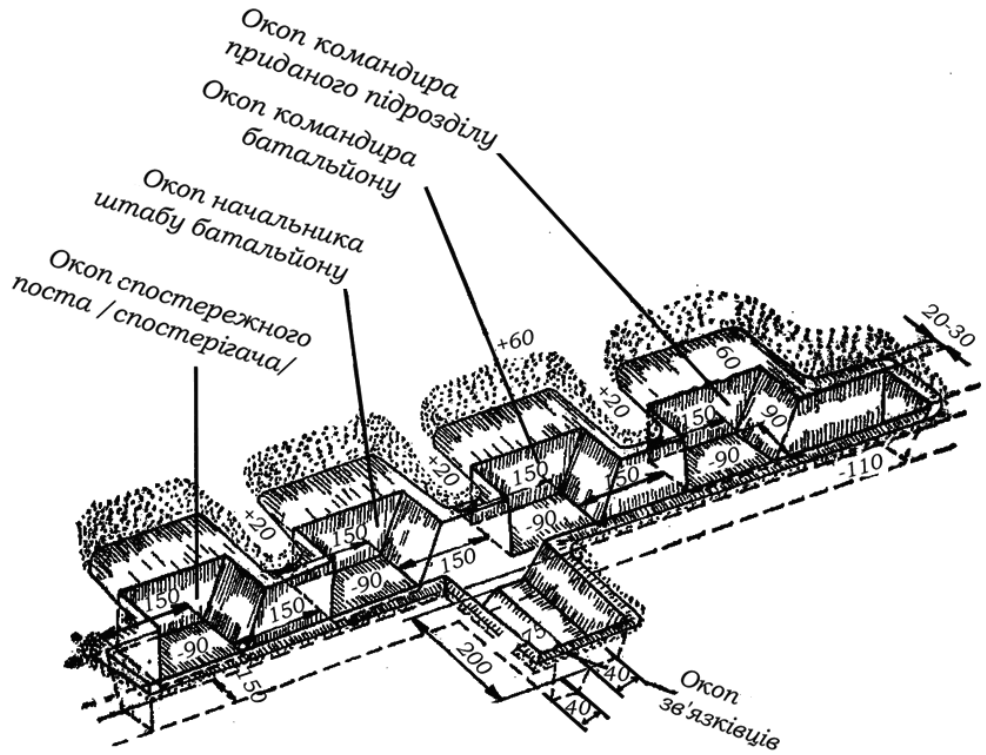

Рис. 13.2.13. Відкрите спорудження для спостереження командира батальйону

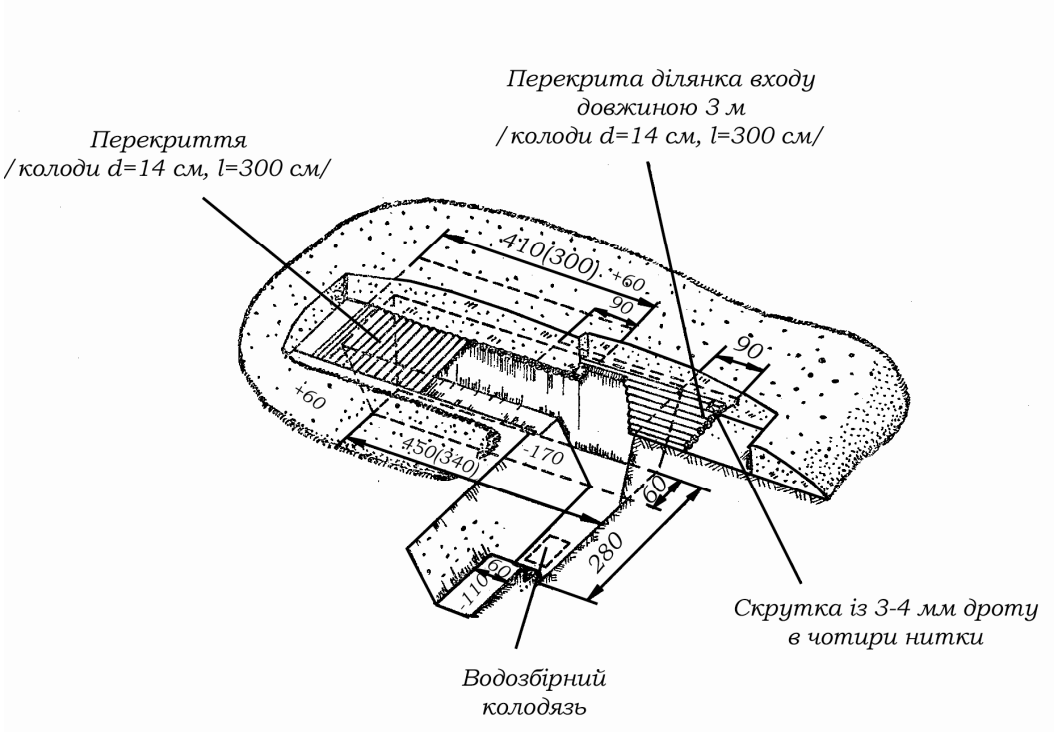

Рис. 13.2.14. Перекрита щілина на відділення (обслугу, екіпаж)

Обсяг робіт, які виконуються при обладнанні позицій, влаштуванні окопів і споруджень:

⇒ при обладнанні позиції відділення вручну за допомогою піхотної лопати потрібно 300-400 люд./год, саперної лопати – 150-200 люд./год;

⇒ при обладнанні позиції відділення за допомогою землерийної машини ПЗМ-2 потрібно 1 маш./год і додаткового, за допомогою піхотної лопати, – 160-240 люд./год, саперної лопати – 80-120 люд./год;

⇒ на влаштування окопу для танка (без бліндажа) за допомогою танка з бульдозерним обладнанням потрібно 0,6 маш./год та 5 люд./год;

⇒ на влаштування окопу для БМП потрібно 32 люд./год, із застосуванням землерийної машини – 0,3 маш./год та 8 люд./год без щілини (бліндажа);

⇒ на влаштування окопу для БТР потрібно 65 люд./год, із застосуванням землерийної машини – 0,6 маш./год та 12 люд./год без щілини (бліндажа);

⇒ на влаштування окопу для автоматичного гранатомета АГС-17 потрібно 15 люд./год;

⇒ на влаштування окопу для протитанкового ракетного комплексу типів 9К111 "Фагот", 9К115 "Метис" потрібно 16 люд./год;

⇒ на влаштування окопу для станкового протитанкового гранатомета СПГ-9М потрібно 17 люд./год;

⇒ на влаштування спорудження для спостереження командира взводу потрібно 6 люд./год, роти – 12 люд./год, батальйону – 22 люд./год;

⇒ на влаштування перекритої щілини на відділення, екіпаж або обслугу потрібно 20-24 люд./год.

Роботи та заходи, які виконуються в другу чергу:

⇒ дообладнуються ротні та взводні опорні пункти;

⇒ обладнуються окопи для танків, бойових машин піхоти (бронетранспортерів) та інших вогневих засобів на запасних (тимчасових) вогневих позиціях, вогневих рубежах в районах зосередження бронегруп;

⇒ створюється та вдосконалюється в бойовому й господарчому планах система траншей та ходів сполучення, завершується фортифікаційне обладнання опорного пункту механізованого взводу першого (другого) ешелону (рис. 13.2.15., 13.2.16.), роти (рис. 13.2.17.), району оборони механізованого батальйону (рис. 13.2.18.);

⇒ дообладнуються командно-спостережні пункти взводу (рис. 13.2.19.), роти (рис. 13.2.20.), батальйону (рис. 13.2.21.);

⇒ влаштовуються бліндажі (рис. 13.2.22.) на кожне відділення (екіпаж, обслугу), сховища на кожну роту (батарею) і сховище на командно-спостережному пункті батальйону (роти), укриття для озброєння, техніки, ракет, боєприпасів та інших матеріальних засобів;

⇒ обладнуються основні фальшиві об'єкти в батальйонному районі оборони, ротному опорному пункті, додатково обладнуються загородження перед переднім краєм, у проміжках між опорними пунктами й на флангах, а також готуються шляхи маневру;

⇒ розширюється система траншей і ходів сполучення в районі оборони (опорному пункті);

⇒ нарощується система інженерних загороджень;

⇒ додатково розвивається сітка шляхів маневру підрозділів, підвозу й евакуації;

⇒ обладнуються фальшиві опорні пункти, траншеї, вогневі позиції та інші об'єкти.

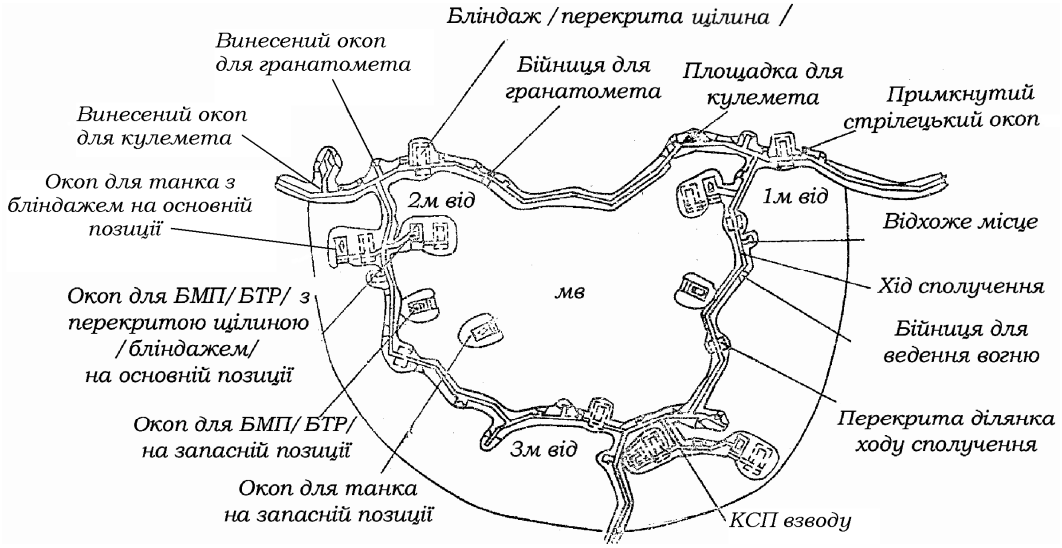

Рис. 13.2.15. Фортифікаційне обладнання опорного пункту механізованого взводу першого ешелону (варіант)

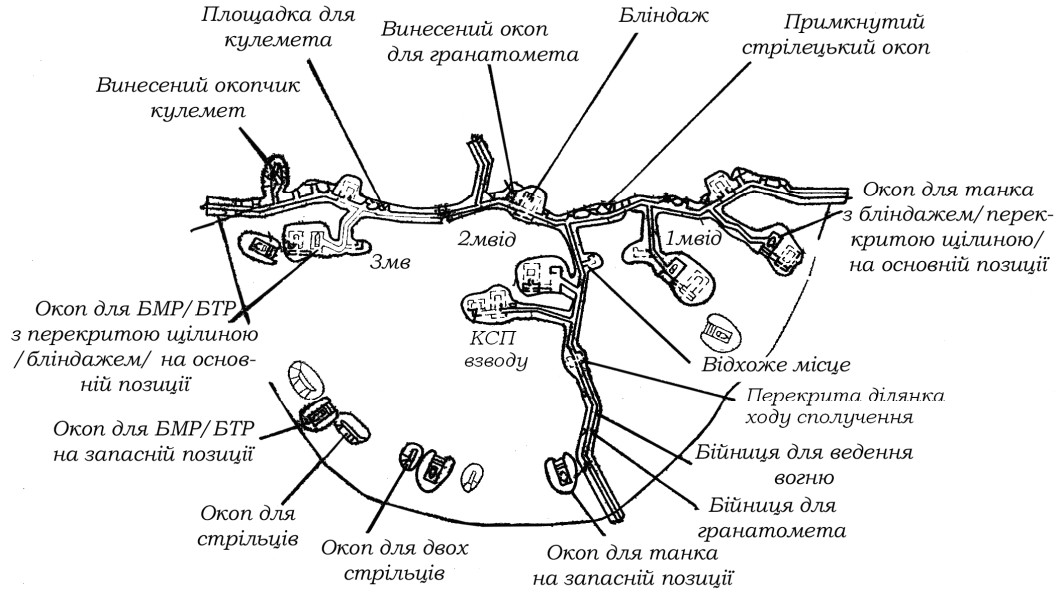

13.2.16. Фортифікаційне обладнання опорного пункту механізованого взводу другого ешелону (варіант)

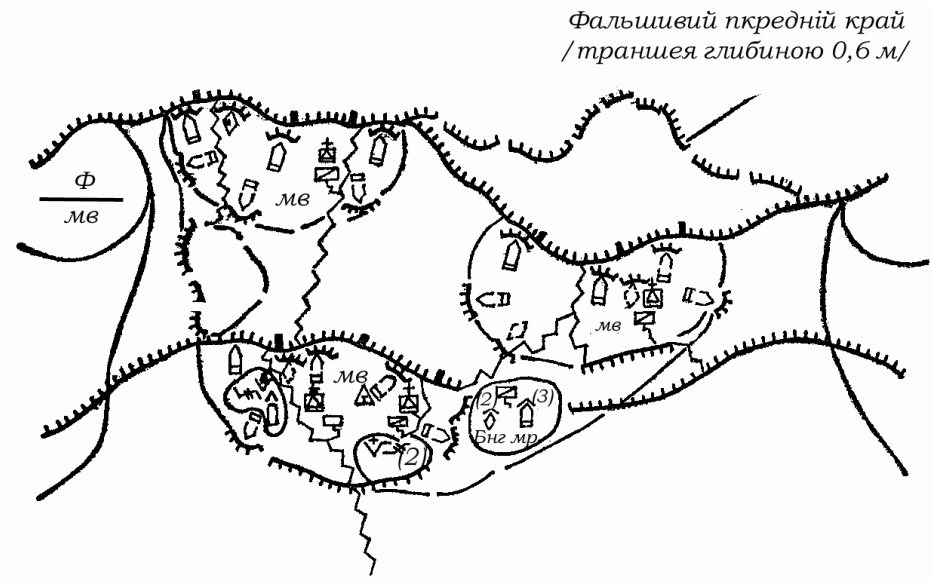

Рис. 13.2.17. Фортифікаційне обладнання опорного пункту механізованої роти (варіант)

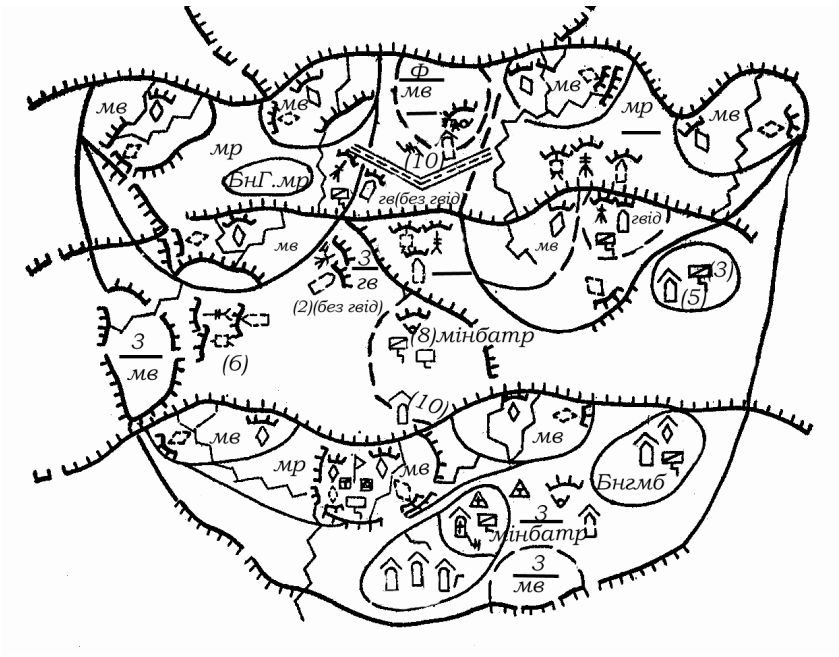

Рис. 13.2.18. Фортифікаційне обладнання району оборони механізованого батальйону (варіант)

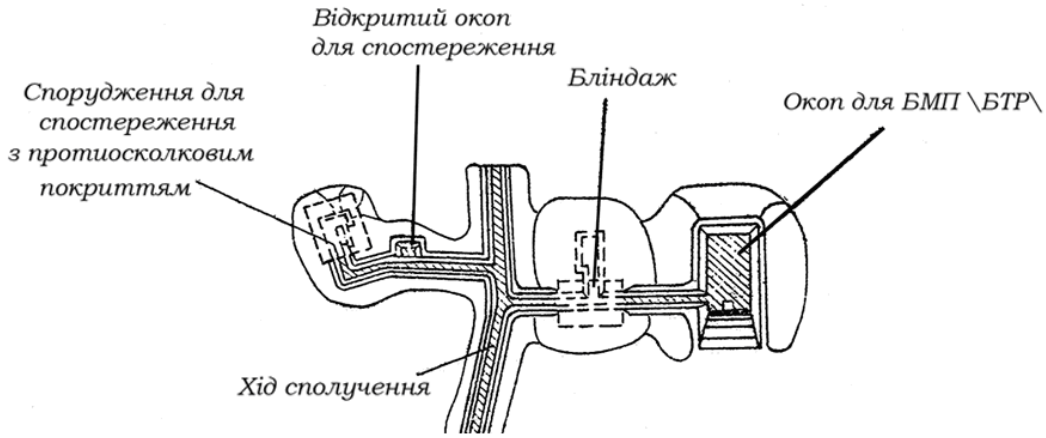

Рис.13.2.19. Фортифікаційне обладнання командно-спостережного пункту (КСП) взводу

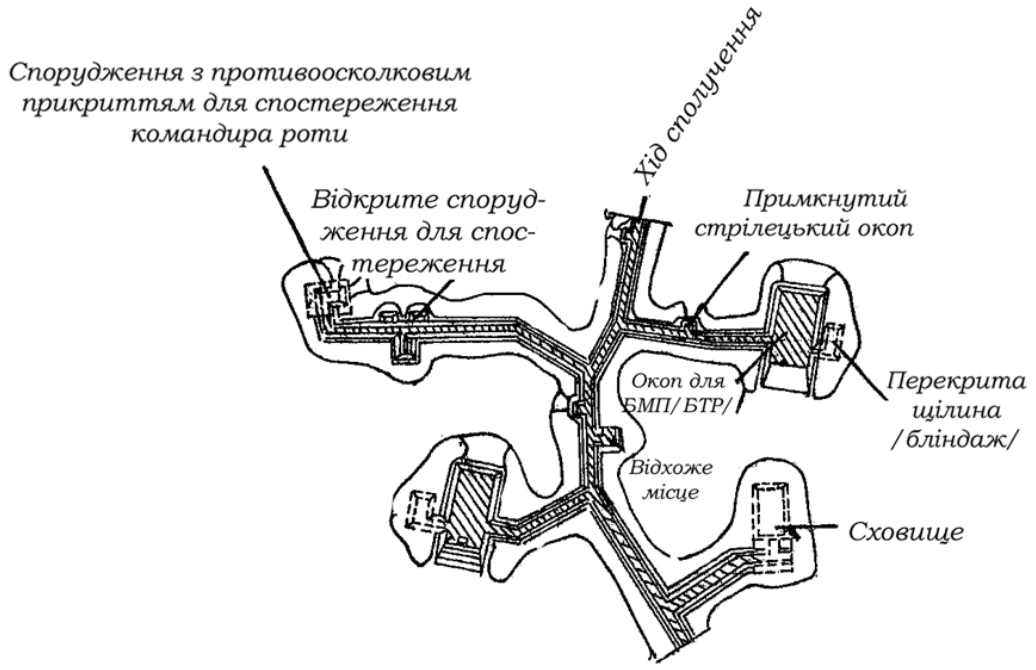

Рис.13.2.20. Фортифікаційне обладнання командно-спостережного пункту (КСП) роти

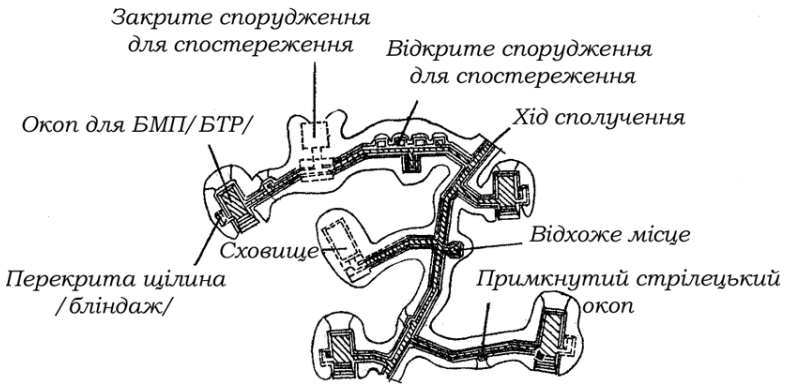

Рис. 13.2.21. Фортифікаційне обладнання командно-спостережного пункту (КСП) батальйону

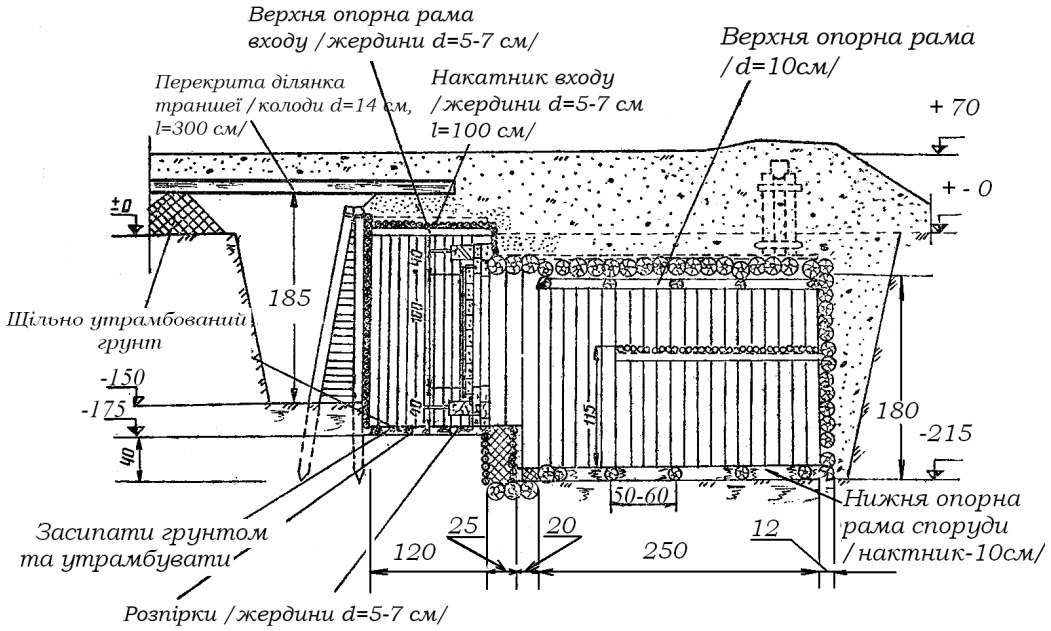

Рис. 13.2.22. Бліндаж для укриття особового складу

Загальний обсяг робіт на фортифікаційне обладнання

На фортифікаційне обладнання:

⇒ опорного пункту механізованого взводу першого ешелону потрібно 1100 люд./год, 7маш./год для танка з бульдозерним обладнанням;

⇒ опорного пункту механізованого взводу другого ешелону потрібно 1250 люд./год, 7маш./год для танка з бульдозерним обладнанням;

⇒ опорного пункту механізованої роти потрібно 5600 люд./год, 38 маш./год ПЗМ-2, 20 маш./год для танка з бульдозерним обладнанням;

⇒ району оборони механізованого батальйону потрібно 18600 люд./год, 215 маш./год ПЗМ-2, 82 маш./год для танка з бульдозерним обладнанням.

Роботи та заходи, які виконуються в подальшому:

⇒ розвивається система траншей і ходів сполучення в районі оборони (опорному пункті);

⇒ нарощується система інженерних загороджень; додатково розвивається мережа шляхів маневру підрозділів, підвозу та евакуації;

⇒ обладнуються фальшиві опорні пункти, траншеї, вогневі позиції та інші об'єкти.

Під час переходу до оборони в умовах безпосереднього зіткнення з противником інженерні загородження встановлюються в першу чергу перед переднім краєм на найважливішому напрямку. Під час обладнання позицій підрозділу спочатку відриваються окремі окопи, які потім з'єднуються в окоп на відділення й траншею на взвод.

Інженерне обладнання району оборони (опорних пунктів, позицій) здійснюється всіма підрозділами, у тому числі підрозділами бойового, технічного забезпечення та тилу. Придані підрозділи інженерних військ виконують найбільш складні завдання.

При розташуванні споруджень на місцевості необхідно враховувати її захисні та маскувальні властивості. Наприклад, місце для окопу необхідно вибирати так, щоб мати гарний огляд й обстріл у заданому секторі і не бути помітним для противника. У той же час розташування окопів залежить від поставленої підрозділу бойової задачі й умов місцевості. Окопи можуть розташовуватися на передніх і зворотних схилах висот. Найбільш зручними місцями для їхнього розташування є передні схили. Розташування окопів на топографічному схилі ускладнює спостереження й обстріл ближніх підступів через велику кількість мертвих просторів. При розташуванні окопів на зворотному схилі вони повинні знаходитися не ближче 200 м до топографічного гребеня.

Траншеї призначаються для ведення вогню, спостереження, прихованого розташування підрозділу й маневру в ході бою. Попередньо роблять розбивку траншей ламаного креслення в плані довжиною фасів (прямолінійних ділянок) **40-50 м** – при влаштуванні (уривку) траншейними машинами і **20-30 м** – при влаштуванні вручну.

Після того, як вже вирита траншея машинами підрозділу, її доустатковують вручну в бойовому, господарському й санітарному планах. Дообладнування траншеї включає очищення берми, обладнання бійниць, уривку осередків і площадок для ведення вогню, прилаштування захисних козирків, ніш для боєприпасів, а також одягу для крутостей траншей на ділянках зі слабким і хитким ґрунтом. Для захисту траншей від поверхневих (дощових) вод відриваються нагірні водовідвідні канави, водозбірні й водовбирні колодязі.

13.3. ЗАХОДИ ЩОДО МАСКУВАННЯ ТА ЗАХИСТУ ВІД ВИСОКОТОЧНОЇ ЗБРОЇ

Маскуванням називається комплекс заходів, які здійснюються з метою сховати від противника наявність і місця розташування, дії й наміри або ввести противника в оману щодо кількості броньованих об'єктів, вогневих засобів в підрозділах батальйону. Метою маскувальних заходів є змусити противника розташувати свої війська найбільш невигідним для нього способом, у найбільш невигідних для нього місцях, змусити його нанести удари по порожніх місцях, підставити противника під вогонь вогневих засобів батальйону.

Маскування може зіграти нерідко вирішальну роль у досягненні успіху й виграшу бою.

Генерал Громов під час однієї з операцій проти душманів в Афганістані замаскував свій задум викидом фальшивого повітряного десанту. На парашутах спускалися не люди, а ляльки. Душмани перекинули свої сили в район висадження "десанту" й інтенсивним вогнем по "парашутистах" дозволили виявити їхні вогневі точки. Таким чином до початку реальної атаки сили противника були розташовані не кращим чином, значна частина боєкомплекту була витрачена, вогневі точки накриті вогнем радянської артилерії. Результат бою був визначений. Те, що зробив генерал Громов, називається оперативним маскуванням.

Здійснення інженерних заходів щодо маскування та захисту від високоточної зброї противника полягає у своєчасному й вмілому застосуванні табельних маскувальних комплектів і покриттів, маскувальному фарбуванні озброєння та техніки під фон місцевості, влаштування приховуючих масок із місцевих матеріалів, макетів, фальшивих теплових цілей (пасток), хибних споруджень, опорних пунктів та інших об'єктів. Над тепловипромінюючими поверхнями броньованої техніки при необхідності додатково можуть установлюватися перекриття, теплорозсіюючі екрани й козирки. Усі заходи здійснюються в поєднанні з максимальним використанням маскувальних властивостей місцевості.

Довгочасові вогневі спорудження повинні бути замасковані так, щоб при наземному спостереженні неозброєним оком вони не могли бути виявлені з відстані **більше 300 м.**

Ці спорудження не повинні дешифруватися на наземних знімках масштабу **1:1000,** на аерофотознімках масштабу **1:3000,** а також не повинні розпізнаватися на екрані радіолокатора й виявлятися приладами інфрачервоного спостереження.

Маскування поділяється на оперативне й тактичне

Інженерні війська виконують лише свою частину маскувальних заходів. Для цієї мети в резерві об'єднання є маскувальний підрозділ, який за допомогою наявних у нього засобів може розгорнутися до фальшивої бригади.

Так, наприклад, на одному автомобілі перевозиться до 20 надувних гумових танків. Такий гумовий танк надувається за 5-7 хв від компресора автомобіля й на відстані 200-300 м має вигляд, який важко відрізнити від бойового, а металізоване фарбування дає точно таку ж відмітку на екрані локатора як від справжнього танка. Автомобіль може буксувати за собою ці надуті танки, створюючи враження висування двох танкових рот. Радіоімітатор, який встановлений на цьому ж автомобілі, створює в ефірі враження жвавого радіообміну танкової колони.

На озброєнні інженерних підрозділів старшого начальника є різні імітатори роботи радіозасобів, імітатори інфрачервоного випромінювання об'єктів, радіолокаційні відбивачі, збірні комплекти фальшивих об'єктів техніки й озброєння, які можуть бути використані в інтересах батальйону.

У самому механізованому (танковому) батальйоні з використанням табельних засобів здійснюється маскування озброєння та бойової техніки від розвідки та для захисту від високоточної зброї противника (рис. 13.3.1.), створюються фальшиві спорудження для імітації техніки в укритті (окопі) із застосуванням маскувальних засобів (рис. 13.3.2.).

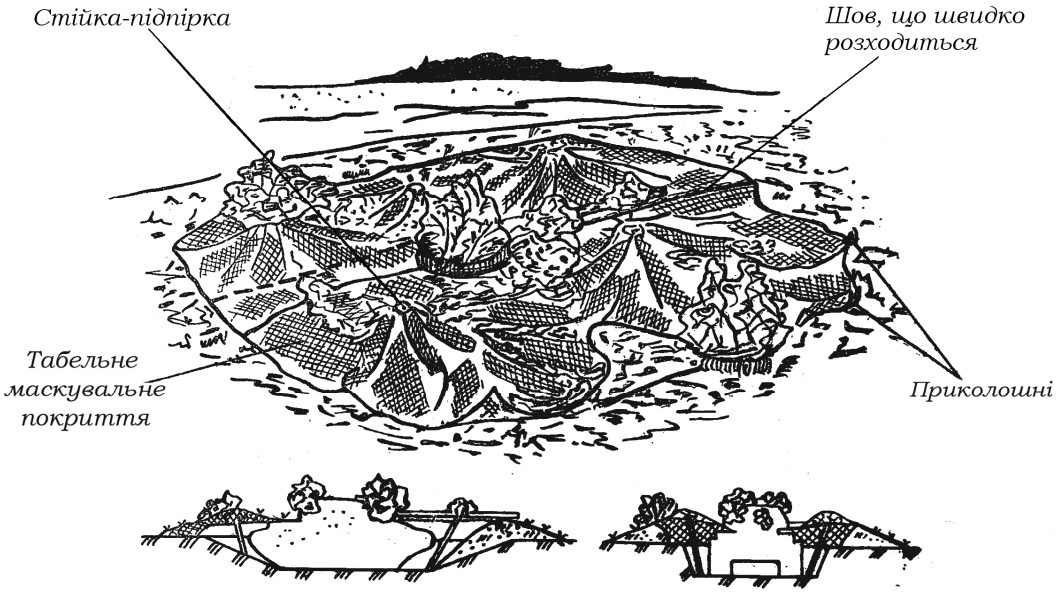

Рис. 13.3.1. Маскування броньованої техніки в окопі під фон місцевості (варіант)

Обсяг робіт, які виконуються при маскуванні та імітації броньованої техніки:

⇒ на маскування броньованої техніки потрібно 5 люд./год, табельних маскувальних комплектів – 1 шт;

⇒ на влаштування фальшивого об'єкту потрібно 20 люд./год, маскувального покриття (12Х18м) – 1 шт., відбивачів типу ВМК – 4 шт., теплових імітаторів – 2 шт.

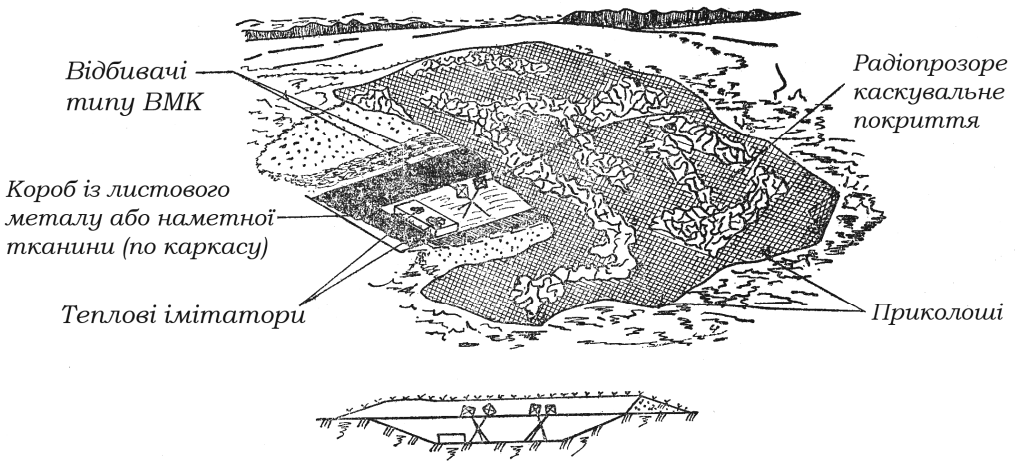

Рис. 13.3.2. Фальшивий об'єкт. Імітація техніки в укритті (окопі) із застосуванням маскувальних засобів

13.4. ОБЛАДНАННЯ ІНЖЕНЕРНИХ ЗАГОРОДЖЕНЬ

Обладнання інженерних загороджень є одним із основних завдань інженерних військ. Із цією частиною бойової діяльності інженерних військ усі якоюсь мірою знайомі. Насамперед – це установка мінних полів. Мінні поля відіграють дуже істотну роль у прикритті позицій військ від атак противника. Багаторічний досвід ведення війн показує, що мінна небезпека може дуже значно впливати на дії противника. Міни не настільки багато наносять реальної шкоди противникові, скільки впливають на психіку особового складу.

Досвід війни в Афганістані свідчить, що було достатньо підірватись на міні одній машині на дорозі, для того щоб швидкість руху колони військ знизилася до 1-2 км/год. Тобто швидкість руху визначалася здатністю саперів перевіряти дорогу на наявність мін.

У бойових статутах ряду країн існує термін "мінна війна". Масове застосування мін здатне паралізувати будь-яку бойову діяльність військ противника на тій або іншій території.

Зараз мінна небезпека підсилюється тим, що розвиток техніки й електроніки дозволяє створювати так звані "розумні міни", які не реагують на солдата своєї армії, мирного жителя, але моментально спрацьовують при наближенні солдата противника.

На сьогоднішній день немає ні єдиного досить надійного способу виявлення мін, крім того, навіть при виявленні міни немає надійних способів їхнього знешкодження. Міни можуть мати датчики, що розпізнають ціль або мінний трал, можуть розпізнавати значимість цілі, можуть мати прилад кратності (пропустити певну кількість цілей і під наступною вибухнути). Міни можуть за радіосигналом переводитися в бойове чи безпечне положення або самоліквідуватися. Для установки мінних полів або окремих мін зовсім не обов'язкова присутність сапера на місці установки. Міни можна ставити дистанційно (закидати навіть на територію противника за допомогою артилерії або авіації). Мінами можна в дуже короткий термін прикрити дуже великі ділянки фронту. Якщо на початку шістдесятих років саперна рота за ніч могла встановити один кілометр мінного поля, то зараз за годину – до 10-15 кілометрів.

У недавньому минулому саперам для установки мін перед своїм переднім краєм доводилося вночі виповзати на нейтральну смугу й під обстрілом противника встановлювати міни. Зараз частково можна цього уникнути за рахунок систем дистанційного мінування. Однак ці системи встановлюють міни на ґрунт, що дозволяє часто виявляти й знищувати їх.

Мінні поля необхідно не тільки встановлювати, але й утримувати. В утримання мінного поля входить контроль за його станом, встановлення нових мін замість тих, що вибухнули, захист поля від його розмінування противником, огородження поля знаками для того, щоб на мінах не підірвалися свої машини або особовий склад, своєчасне зняття цих знаків, переведення мінного поля в бойовий або безпечний стан (якщо дане мінне поле встановлене як кероване), відкриття й закриття проходів у мінному полі, пропуск своїх військ через проходи тощо.

Деякі мінні поля підрозділи механізованого (танкового) батальйону можуть встановлювати самі, але цей вид бойових дій занадто специфічний, вимагає особливих знань і тому мінними полями, як правило, займаються інженерні підрозділи. Для виконання цього завдання інженерно-саперний взвод механізованого (танкового) батальйону має саперне відділення, на озброєнні якого є причіпні мінні загороджувачі (ПМЗ) (рис. 13.4.1.) й автомобіль УРАЛ-4320.

Установку протитанкового мінного поля з використанням ПМЗ-4 (рис. 13.4.2.) здійснює обслуга у складі 5 номерів. Перший номер – оператор встановлює крок мінування, керує плужним пристроєм. Другий, третій, четвертий номери (знаходяться в кузові вантажівки) закладають на лоток загороджувача міни. Крок мінування прийма-

ється рівним 4-5,5 м. Трирядне мінне поле розміром **8000-1100 м** встановлюється за 1,5-2 години.

При установці мін вручну способом стройового розрахунку (рис. 13.4.2.) використовуються тільки фугасні міни.

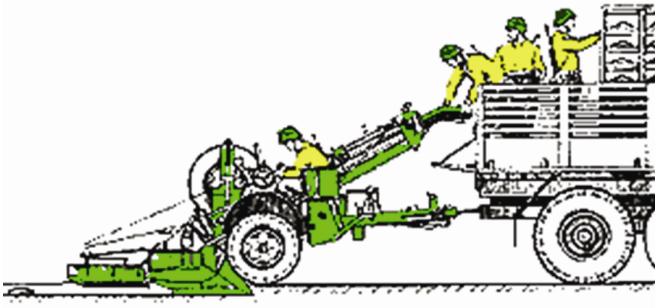

Рис.13.4.1. Причіпний мінний загороджувач ПМЗ-4

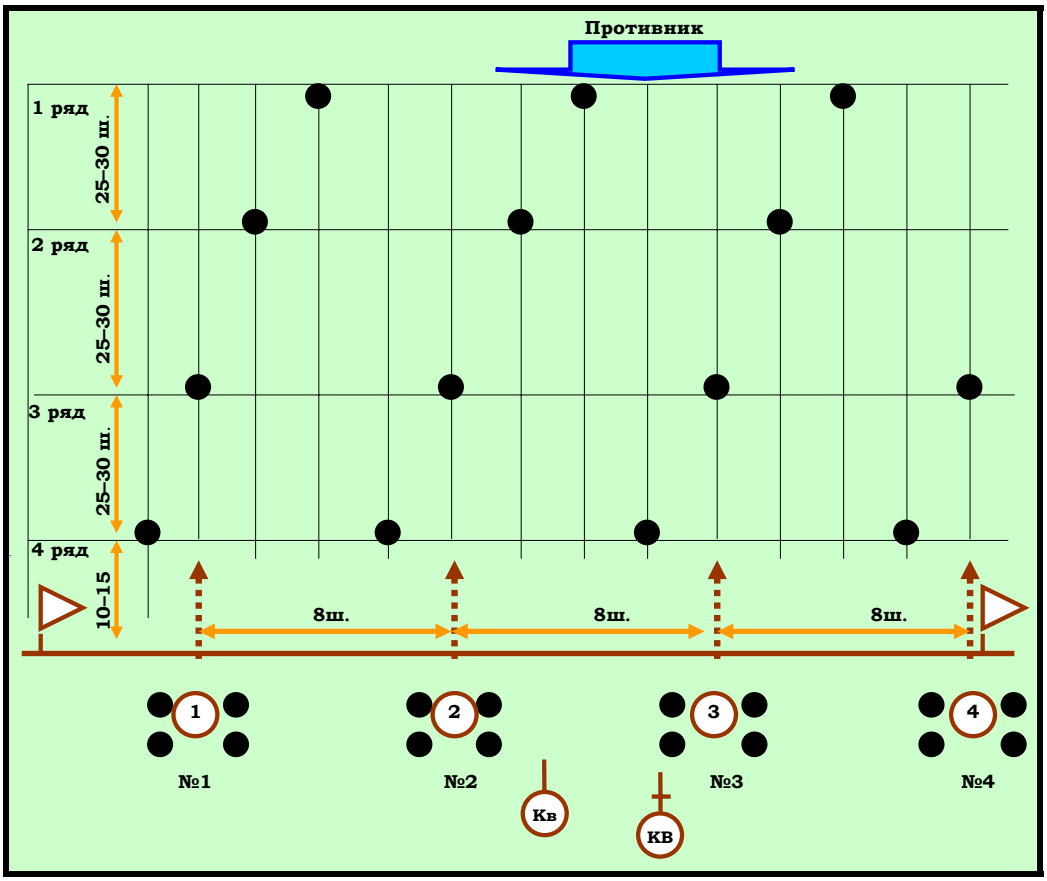

Рис. 13.4.2. Установлення мін вручну

Однак мінами не обмежується бойове застосування інженерних підрозділів. Інженерні підрозділи обладнують і невибухові загородження:

⇒ колючий або ріжучий дріт;

⇒ протитанкові рови (відкривають на рівній місцевості та на пологих скатах із нахилом до ±15 градусів, глибину їх роблять не менше 2 м, ширину по дну 2,5-3 м, по верху – 5,5-7 м);

⇒ барикади, завали на дорогах, райони заболочування й затоплення;

⇒ роблять різні руйнування для ускладнення просування противника (руйнування доріг, мостів, завали на дорогах);

⇒ руйнують інфраструктуру (знищення будинків, залізничних й автодорожніх споруджень, систем водопостачання, газопостачання, електропостачання, ємкостей із пальним, нафтопромислів).

Для виконання цих завдань інженерні підрозділи мають у своєму розпорядженні різні вибухові речовини, спеціальні інженерні боєприпаси (заряди різної потужності та способів приведення в дію). Завдання руйнувань і мінування інженерні підрозділи вирішують не тільки на своїй території при підготовці місцевості до оборони, але й на території противника з метою ускладнити противникові бойові дії, нанести йому втрати, ускладнити або унеможливити його маневр (відхід, перекидання частин на загороджені ділянки, підвіз боєприпасів, підхід резервів).

Для вибухового руйнування використовується пластид (звичайний гексоген, змішаний із пластичними речовинами, такими як: віск, парафін, каучук і т.п.). Завдяки пластифікаторам вибухівка здобуває консистенцію пластиліну або зубної пасти, випускається під маркуванням "Пластид-4", "ПВВ", "З-3", "З-4", "З-5" та іншими.

Інженерні загородження влаштовуються в усіх видах бою з метою завдання втрат противнику, затримки його просування та сковування його маневру. Загородженнями прикриваються, як правило, опорні пункти, стики та проміжки між підрозділами та їхні відкриті фланги. Інженерні загородження влаштовуються підрозділами батальйону (роти) і приданими підрозділами інженерних військ.

13.5. ПРОРОБЛЕННЯ ПРОХОДІВ У ЗАГОРОДЖЕННЯХ

Основним завданням інженерних підрозділів є пророоблення проходів у мінних полях і загородженнях противника, розчищення завалів і руйнувань для забезпечення руху підрозділів батальйону.

У бойових умовах атаку починають саме інженерні підрозділи. Вони пророоблюють проходи в загородженнях противника перед його переднім краєм і в глибині оборони, забезпечують військам просування вперед.

У даний час існує ряд способів пророоблення проходів у мінних полях противника. Так для пророоблення проходів інженерний підрозділ з'єднання має три колонні мінні трали типу КМТ-5М (на катках) і 27 тралів КМТ-6 (ножових). Схема дії КМТ-5 приведена на рис. 13.5.1.

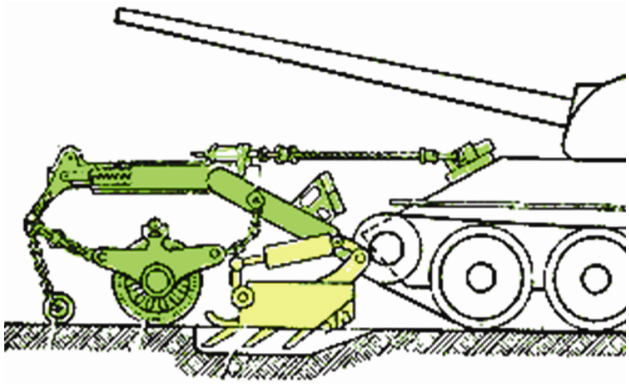

Рис. 13.5.1. Колонний мінний трал КМТ-5М

Колійний мінний трал КМТ-6 є навісним устаткуванням на танк і призначений для забезпечення подолання танком мінних полів із протитанкових мін. Трал є індивідуальним засобом і не призначений для пророоблення проходів у мінних полях для інших танків. Принцип роботи трала заснований на виглибленні мін і відкиданні їх за межі проекції гусениць. Трал може використовуватися на всіх типах середніх (основних бойових) танків. Для подолання мінних полів із протиднищових мін (контактних) трал оснащений двома відкидними штангами, які чіпляються за антену (штир) міни і викликають передчасне спрацьовування міни. Для подолання мінних полів із протиднищових неконтактних мін пізні модифікації трала оснащуються електромагнітними приставками, які, впливаючи на датчики цілі своїм потужним електромагнітним полем, також викликають передчасний вибух таких мін.

Ці трали навішуються на танки, які можуть подолати мінні поля, а слідом за ними – інші танки, БМП, БТР.

Крім того, інженерно-саперний підрозділ старшого начальника має установки розмінування УР-77 (рис. 13.5.2.). Вони являють собою легкоброньовані машини, що несуть на собі ракети із прикріпленими до них шлангами, які заповнені вибухівкою. Перед початком атаки ці машини запускають ракети, які закидають на мінні поля шланги з вибухівкою. При вибуху цих шлангів міни детонують й утворюються проходи. Далі установки розмінування просуваються за бойовими порядками танків і при виявленні мінних полів у глибині оборони противника пророоблюють проходи в них.

Рис.13.5.2. Установка розмінування УР-77

Технічні характеристики УР-77

Тип заряду розмінування – УЗП-67, УЗП-77.
Довжина заряду розмінування – 93 м.
Кількість ВВ в одному заряді:
⇒ УЗП-67 – 10 23 кг.
⇒ УЗП-77 – 10 69 кг.
Довжина проходу, що розміновується:
⇒ УЗП-67 – 75-80 м.
⇒ УЗП-77 – 80-90 м.
Ширина проходу, що розміновується – 6 м.
Далекість подачі заряду розмінування:
⇒ УЗП-67 – 200-350 м.
⇒ УЗП-77 – 200-500 м.
Час повного циклу пророблення проходу – 3-5 хв.
Час перезарядки установки – 30-40 хв.
Розрахунок установки – 2 особи.
Базова машина має універсальне гусеничне легке шасі 2С1.

Для подолання військами протитанкових ровів, водних перешкод шириною до 20 метрів інженерні підрозділи мають у своєму розпорядженні танкові мостоукладники типу МТ-55 (рис. 13.5.3.).

Це машина на базі танка, що має зверху, замість танкової башти, металевий міст довжиною 20 м. За 2-3 хвилини екіпаж машини встановлює міст, не виходячи з машини. Танковий мостоукладник МТ-55 призначений для наведення однопрогонового металевого моста вантажопідйомністю 50 тонн через перешкоди шириною до 16 метрів. Наведення моста здійснюється екіпажем машини.

Машина герметизована, оснащена системою підводного водіння (рух під водою на глибині до 5 м), системою протиатомного захисту, системою автоматичного пожежегасіння, фільтровентиляційною

установкою, завдяки чому машина може працювати на місцевості, зараженій отруйними та радіоактивними речовинами, при цьому екіпаж у машині може перебувати без засобів захисту.

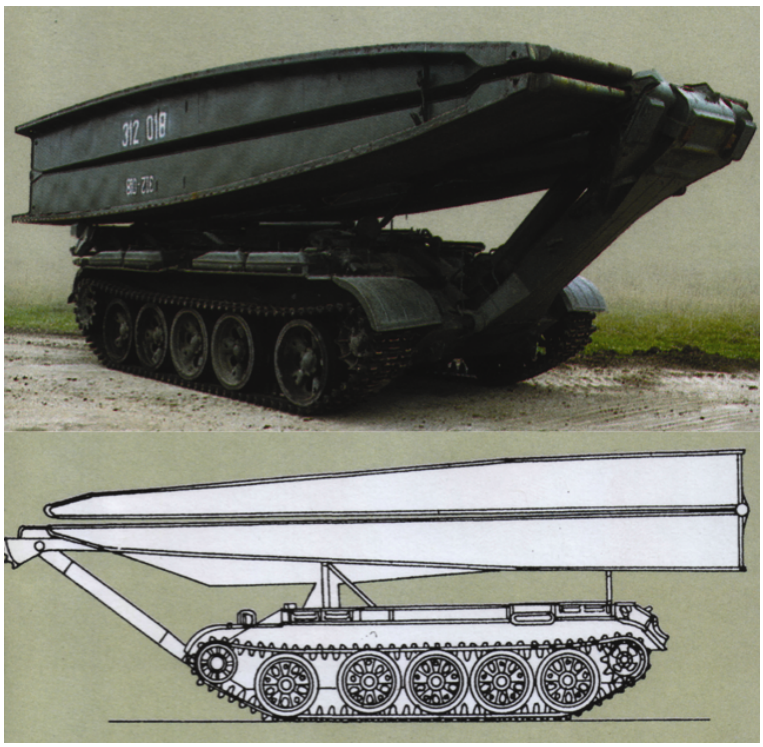

Рис. 13.5.3. Мостоукладник типу МТ-55

Для подолання більш широких водних перешкод інженерні війська мають важкий механізований міст ТММ (рис. 13.5.4.).

Це 4 автомобілі КРАЗ-255В із розміщеними на кожному з них 10 метровими елементами моста із твердими опорами. За 20 хвилин ТММ може встановити міст довжиною 40 метрів. Важкий механізований міст ТММ витримує гусеничне навантаження масою до 60 т. Ширина проїзної частини моста – 3,8 м, ширина колії – 1,5 м. Ступінь механізації робіт забезпечує наведення моста розрахунком у нормативний термін.

Для пророоблення проходів у завалах інженерно-саперна рота має один потужний шляхопрокладник БАТ-2 (рис. 13.5.5.). Він здатний прокладати колонний шлях зі швидкістю до 5–10 км/год.

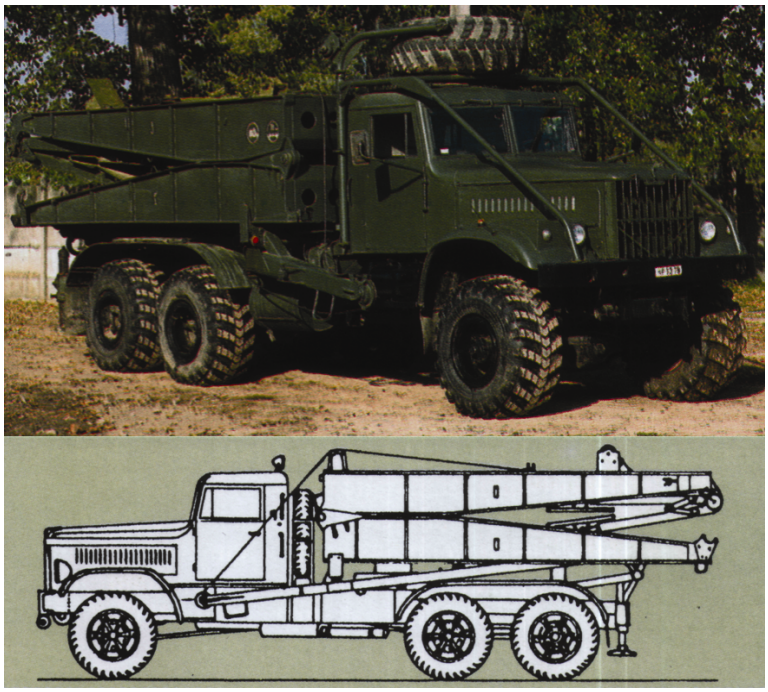

Рис. 13.5.4. Важкий механізований міст ТММ

Шляхопрокладник БАТ-2 призначений для механізації різних робіт, може використовуватися при проведенні аварійно-рятувальних робіт у зонах масових руйнувань. Наявність крана, лебідки, розпушувача значно розширює можливості застосування машини. Простота в керуванні та обслуговуванні, висока маневреність дозволяють використовувати машину в умовах бездоріжжя.

Прокладення проходів у загородженнях, руйнуваннях та обладнання переходів через перешкоди здійснюються силами батальйону (роти), приданими підрозділами інженерних військ із використанням навісного (вбудованого) обладнання бойової та інженерної техніки, зарядів вибухових речовин і місцевих матеріалів.

Дистанційно встановлені мінні поля обходяться по розвіданих напрямках, а при неможливості долаються з використанням мінних тралів, по проходах, які прокладаються групами розгородження (розмінування) батальйонів (рот).

Група розгородження в батальйоні створюється з приданих підрозділів інженерних військ і при необхідності підсилюється загальновійськовим підрозділом.

Група розмінування в роті призначається з числа підготовлених для цього відділень (екіпажів). Вона забезпечується комплектом розмінування й підривними зарядами.

Рис.13.5.5. Шляхопрокладник БАТ-2

13.6. ОБЛАДНАННЯ І УТРИМУВАННЯ ПЕРЕПРАВ ЧЕРЕЗ ВОДНІ ПЕРЕШКОДИ

Одним із складних завдань при наступі військ є форсування (подолання) водних перешкод (рік, озер, водоймищ). Зазвичай вони використовуються противником як основа оборонної лінії. Дуже часто форсуванням водних перешкод починався наступ військ або ж із виходом до водної перешкоди він закінчувався.

Для вирішення завдань устаткування й обслуговування переправ залучаються інженерні підрозділи, на озброєнні яких є гусеничні плаваючі транспортери ПТС-2 (рис. 13.6.1.).

Рис. 13.6.1. Плаваючий транспортер середній ПТС-2

Ця машина зі швидкістю 12 км/год може переправити через водну перешкоду будь-якої ширини 72 піхотинці або гармату калібром до 203 мм, чи автомобіль типу Урал. Вантажопідйомність ПТС-2 на воді – 12 т. Ця машина здатна плавати й по морю при хвилюванні до 4 балів.

Плаваючий транспортер ПТС-3 (рис. 13.6.2.) призначений для переправи через широкі водні перешкоди особового складу, колісної техніки, артилерійських систем і матеріальних засобів. Вантажопідйомність на воді – 16 т.

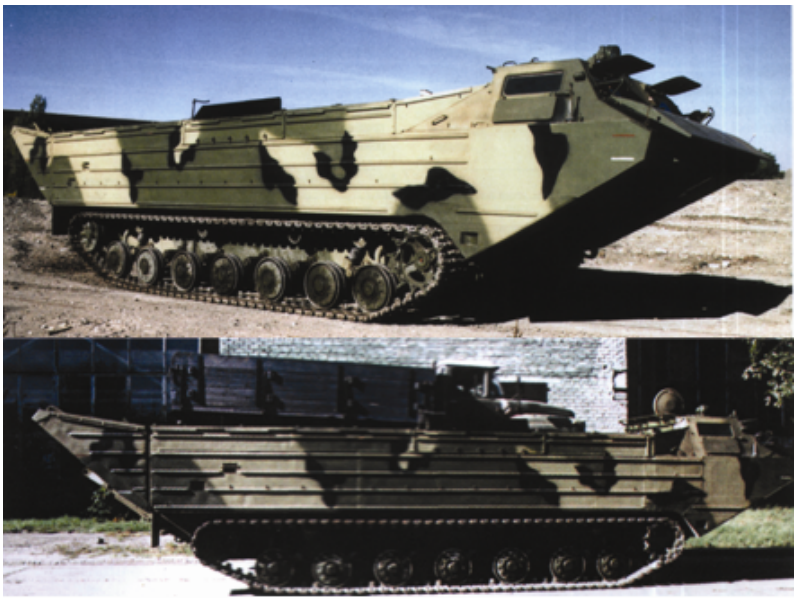

Рис. 13.6.2. Плаваючий транспортер середній ПТС-3

Для підготовки виходів на берегові відкоси переправи, підготовки місць для завантаження техніки використовується машина забезпечення переправ МЗП (рис. 13.6.3.).

Рис. 13.6.3. Машина забезпечення переправ МЗП

Для переправи через водні перешкоди шириною до 200 метрів інженерні війська мають у своєму розпорядженні понтонний мостовий парк ПМП. У склад парку входять 32 річних та 4 берегових **секції** з чотирьох складних понтонів кожна, що розміщуються на автомобілях КрАЗ-255Б (рис. 13.6.4.), два автомобілі для закріплення ґрунтів, дванадцять буксирно-моторних катерів БМК-Т (рис. 13.6.5.). Річкові ланки розкриваються на воді автоматично.

Обладнання та утримання переправ на штатній плаваючій бойовій техніці, убрід і танків під водою включають:

⇒ визначення та позначення напрямків (ділянок) переправ і напрямків (маршрутів) виходу до них, улаштування з'їздів у воду та виїздів із води;

⇒ маскування й охорону переправ, комендантську службу на них;

⇒ прорублення проходів у загородженнях на берегах та у воді.

Рис. 13.6.4. Понтонні секції понтонно-мостового парку ПМП

Рис. 13.6.5. Буксирно-моторний катер-товкач БМК-Т

Під час дій у передовому загоні, авангарді або на напрямку головного удару бригади обладнання та утримання переправ батальйон, як правило, здійснює своїми силами та приданими підрозділами інженерних військ. Діючи у складі головних сил, підрозділи форсують водну перешкоду, як правило, на штатній плаваючій бойовій техніці та по переправах, обладнаних силами й засобами старшого командира.

13.7. ДОБУВАННЯ, ОЧИЩЕННЯ ВОДИ ТА ОБЛАДНАННЯ ПУНКТІВ ВОДОПОСТАЧАННЯ

Постачання військ питною водою є питанням не тилового, а бойового забезпечення, тому що відсутність води до кінця третьої доби в умовах пустелі приводить до значних втрат особового складу.

Навіть у звичайних умовах одному солдатові потрібно від 8 до 15 л питної води на добу, а батальйон споживає близько 3 т чистої води на добу.

Для вирішення цього завдання інженерні підрозділи мають у своєму розпорядженні великий арсенал технічних засобів видобутку й очищення води. Для видобутку води з-під землі для дрібних підрозділів є бурові ручні пристрої (МТК) для буравлення свердловин глибиною до 8 м і відкачки з них води. Є механізовані пристрої для буравлення свердловин глибиною до 200 м, різні засоби (насоси) для підйому води. Для очищення води є малорозмірні фільтри, здатні забезпечити чистою водою дрібні підрозділи безпосередньо на позиціях.

Для забезпечення водою батальйону інженерно-саперний підрозділ з'єднання має у своєму складі відділення польового водопостачання, що має на своєму озброєнні машину МАФС або ВФС-2.5. Машина МАФС здатна за годину очистити 5 т води незалежно від її первинного забруднення (у тому числі вона очищає воду й від радіоактивного забруднення).

Добування, очищення води та обладнання пунктів водопостачання здійснюються, як правило, у батальйоні своїми силами з використанням табельних засобів польового водопостачання. При відсутності місцевих джерел води, а також на маловодній місцевості водопостачання організується силами та засобами старшого командира.

У районах із обмеженою кількістю води пункт водопостачання обладнується, як правило, один на батальйон (дивізіон), а в кожній роті (батареї) організується водорозбірний пункт. Доставку води організовують: на водорозбірні пункти - заступник командира бригади з тилу,

у довгочасових спорудженнях - командири рот (батарей). Контроль за санітарним станом пунктів водопостачання, якістю очищення води покладається на старшого лікаря й начальника хімічної служби.

13.8. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ІНЖЕНЕРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Завдання інженерного забезпечення виконуються підрозділами всіх родів військ, підрозділами забезпечення та тилу, які здійснюють наступні заходи:

⇒ зводять споруджения для ведення вогню й спостереження, укриття для особового складу, озброєння, техніки та запасів матеріальних засобів;

⇒ прикривають інженерними загородженнями та мінують свої позиції й райони розташування;

⇒ прокладають і позначають шляхи руху;

⇒ долають загородження й перешкоди;

⇒ форсують водні перешкоди вбрід, під водою і на плавучій бойовій техніці;

⇒ обладнують пункти водопостачання з використанням табельних засобів.

Інженерні підрозділи виконують найбільш складні завдання інженерного забезпечення, що вимагають спеціальної підготовки особового складу, застосування інженерних боєприпасів та інженерної техніки.

Основними завданнями інженерного забезпечення в обороні є:

⇒ фортифікаційне обладнання опорних пунктів, вогневих позицій танків, бойових машин піхоти (бронетранспортерів), приданої та підтримуючої артилерії, мінометних і протитанкових підрозділів, районів розміщення пунктів управління, підрозділів технічного та тилового забезпечення;

⇒ влаштування інженерних загороджень перед фронтом і в проміжках між опорними пунктами, своєчасне їхнє відновлення, підготовка до зруйнування об'єктів, охорона, позначення та прикриття проходів в інженерних загородженнях для підрозділів бойової охорони, своєчасне їхнє закриття після виходу підрозділів, підготовка шляхів підвозу й евакуації;

⇒ обладнання й утримування пунктів водопостачання, виконання інженерних заходів щодо маскування підрозділів, озброєння та техніки, поповнення запасів інженерних боєприпасів і їх ефективне застосування.

Основними завданнями інженерного забезпечення в наступі й у зустрічному бою є:

⇒ підготовка вихідного району (позиції) для наступу, маршрутів висування, розгортання й переходу в атаку, їх обладнання та маскування;

⇒ обладнання позицій для вогневих засобів, призначених для стрільби прямим наведенням, вогневих позицій приданої артилерії, мінометів та інших вогневих засобів;

⇒ прорoблення проходів в інженерних загородженнях противника на передньому краю та в глибині його оборони;

⇒ знищення довгострокових вогневих споруджень противника;

⇒ встановлення мінно-вибухових загороджень на ймовірних напрямках контратак противника;

⇒ підготовка та утримання переправ через водні перешкоди.

Основними завданнями інженерного забезпечення під час бою в оточенні та виходу з нього є:

⇒ інженерне обладнання опорних пунктів і вогневих позицій;

⇒ обладнання інженерних загороджень периметром району оборони (опорного пункту);

⇒ своєчасне відновлення знищених противником загороджень;

⇒ підготовка шляхів висування підрозділів на ділянки прориву кільця оточення, їх маскування та утримання;

⇒ прорoблення проходів у своїх інженерних загородженнях і загородженнях (мінних полях) противника, встановлених дистанційним способом;

⇒ прикриття флангів ділянки прориву мінно-вибуховими і невибуховими загородженнями під час прориву та виходу підрозділів із оточення;

⇒ підрив мостів та інших споруджень для зниження темпів переслідування підрозділів противником;

⇒ забезпечення загальновійськових підрозділів інженерними боєприпасами.

Основними завданнями інженерного забезпечення батальйону (роти) під час дій у складі тактичного повітряного десанту є:

⇒ маскування районів очікування, завантаження, висадки десанту;

⇒ обладнання та позначення маршрутів виходу в призначений район (рубіж), розмінування районів і маршрутів висування;

⇒ інженерне обладнання району оборони (опорного пункту);

⇒ установка інженерних загороджень;

⇒ підготовка до підриву та підрив об'єкта (елементів об'єкта), захопленого тактичним повітряним десантом;

⇒ підготовка та утримання пунктів водопостачання.

Основними завданнями інженерного забезпечення при пересуванні (на марші) є:

⇒ інженерне обладнання районів очікування, завантаження, вивантаження, підготовка шляхів виходу в призначений район (рубіж);

⇒ розмінування районів і шляхів висування;

⇒ виконання інженерних заходів маскування;

⇒ влаштування інженерних загороджень.

Основними завданнями інженерного забезпечення при розташуванні на місці є:

⇒ інженерна розвідка основного та запасного районів, їх розмінування;

⇒ інженерне обладнання районів, позицій для сторожової охорони;

⇒ улаштування інженерних загороджень на доступних для противника напрямках;

⇒ обладнання й утримання пунктів водопостачання;

⇒ виконання інженерних заходів маскування районів.

Питання для самоконтролю знань

1. Організація інженерного забезпечення.
2. Основні завдання інженерного забезпечення.
3. Основні завдання інженерного забезпечення в ході здійснення маршу.
4. Способи інженерної розвідки місцевості.
5. Методи інженерної розвідки місцевості.
6. Зміст завдань інженерної розвідки при підготовці оборони.
7. Зміст завдань інженерної розвідка при підготовці наступу.
8. Зміст завдань інженерної розвідки при підготовці і в ході здійснення маршу.
9. Зміст завдань інженерної розвідки водної перешкоди.
10. Фортифікаційне обладнання опорних пунктів, позицій і районів розташування підрозділів.
11. Заходи щодо маскування та захисту від високоточної зброї.
12. Обладнання інженерних загороджень.
13. Пророоблення проходів у загородженнях.
14. Обладнання й утримування переправ.
15. Добування, очищення води та обладнання пунктів водопостачання.

Тестові питання для самооцінювання

1. Інженерне забезпечення організовується з метою:

а) створення підрозділам необхідних умов для своєчасного й прихованого висування, розгортання та маневру, підвищення захисту особового складу, озброєння й техніки від усіх засобів ураження, а також для завдання противнику втрат та ускладнення його дій;

б) створення підрозділам необхідних умов для виконання поставленого завдання, підняття морально-психологічного стану особового складу, а також для завдання противнику втрат та ускладнення його дій;

в) створення підрозділам необхідних умов для своєчасного й прихованого висування, розгортання та маневру, підвищення захисту особового складу, озброєння й техніки від усіх засобів ураження, а також для підняття морально-психологічного стану особового складу;

г) створення підрозділам необхідних умов для своєчасного й прихованого висування, розгортання та маневру, а також для завдання противнику втрат й ускладнення його дій.

2. Інженерне забезпечення в батальйоні (роті) включає:

а) інженерну розвідку противника, місцевості й об'єктів; виконання інженерних заходів щодо маскування та захисту від високоточної зброї; обладнання інженерних загороджень; прорублення проходів у загородженнях; обладнання й утримання переправ через водні перешкоди; обладнання пунктів водопостачання; ліквідація наслідків застосування противником ядерної зброї;

б) інженерну розвідку противника, місцевості й об'єктів; фортифікаційне обладнання опорних пунктів, позицій і районів розташування підрозділів; виконання інженерних заходів щодо маскування та захисту від високоточної зброї; обладнання інженерних загороджень; прорублення проходів у загородженнях; обладнання й утримання переправ через водні перешкоди; ліквідація наслідків застосування противником ядерної зброї;

в) інженерну розвідку противника, місцевості й об'єктів; фортифікаційне обладнання опорних пунктів, позицій і районів розташування підрозділів; прорублення проходів у загородженнях; обладнання й утримання переправ через водні перешкоди; обладнання пунктів водопостачання; ліквідація наслідків застосування противником ядерної зброї;

г) інженерну розвідку противника, місцевості й об'єктів; фортифікаційне обладнання опорних пунктів, позицій і районів розташування підрозділів; виконання інженерних заходів щодо мас-

кування та захисту від високоточної зброї; обладнання інженерних загороджень; пророоблення проходів у загородженнях; обладнання й утримання переправ через водні перешкоди; обладнання пунктів водопостачання; ліквідація наслідків застосування противником ядерної зброї.

3. Інженерна розвідка це:

а) вивчення місцевості за картою, за фотознімками з літаків, за військово-географічними описами, спостереженням, інженерно-розвідувальними дозорами, проведенням рекогносцировки і т.п.;

б) вивчення місцевості за картою, за фотознімками з космосу й з літаків, спостереженням, допитом військовополонених, інженерно-розвідувальними дозорами і т.п.;

в) вивчення місцевості за картою, за фотознімками з космосу й з літаків, за військово-географічними описами, спостереженням, інженерно-розвідувальними дозорами і т.п.;

г) вивчення місцевості за картою, за фотознімками з космосу, за військово-географічними описами, спостереженням, інженерно-розвідувальними дозорами та проведенням рекогносцировки т.п.

4. Маскуванням називається:

а) комплекс заходів, які здійснюються з метою сховати від противника наявність і місця розташування, дії й наміри або ввести противника в оману щодо кількості броньованих об'єктів, вогневих засобів в підрозділах батальйону та ведення розвідки під його прикриттям;

б) комплекс заходів, які здійснюються з метою сховати від противника наявність і місця розташування, дії й наміри або ввести противника в оману щодо кількості броньованих об'єктів, вогневих засобів в підрозділах батальйону;

в) комплекс заходів, які здійснюються з метою сховати від противника наявність і місця розташування, дії й наміри броньованих об'єктів, вогневих засобів в підрозділах батальйону;

г) комплекс заходів, які здійснюються з метою ввести противника в оману щодо кількості броньованих об'єктів, вогневих засобів в підрозділах батальйону;

5. Метою маскувальних заходів є:

а) змусити противника розташувати свої війська найбільш невигідним для нього способом, у самих невигідних для нього місцях, підставити противника під вогонь вогневих засобів батальйону;

б) змусити нанести удари по порожніх місцях, підставити против-

ника під вогонь вогневих засобів батальйону;

в) змусити противника розташувати свої війська у найбільш невигідних для нього місцях, змусити його нанести удари по порожніх місцях, підставити противника під вогонь вогневих засобів батальйону та заставити його відступати;

г) змусити противника розташувати свої війська найбільш невигідним для нього способом, у самих невигідних для нього місцях, змусити його нанести удари по порожніх місцях, підставити противника під вогонь вогневих засобів батальйону.

РОЗДІЛ 14

ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ ТА БОЙОВА ТЕХНІКА ПІДРОЗДІЛІВ, ЧАСТИН ТА З'ЄДНАНЬ АРМІЇ США І ФРН

14.1. СТРУКТУРА ЗБРОЙНИХ СИЛ ІНОЗЕМНИХ КРАЇН СВІТУ "АНГЛОСАКСОНСЬКА" І "ПРУССЬКА" МОДЕЛІ

Протягом більшої частини XX ст. збройні сили розвивалися фактично по одній із двох моделей військового устрою – "англосаксонській" і "прусській" (або "східноєвропейській"). При цьому "англосаксонська" модель припускає гіпертрофовану самостійність видів збройних сил (ЗС). "Прусська" відрізняється надмірною централізованістю, по суті, єдиною вертикаллю управління всіма збройними силами як по адміністративній так і оперативній лініях.

Адміністративна лінія управління збройними силами при "англосаксонській" моделі здійснюється по лінії видових міністерств і об'єднуючого їх міністерства оборони (як, наприклад, у США), які очолюються цивільними чиновниками, що займаються "напіввійськовими" питаннями: фінансування, постачання й т. д. При "англосаксонській" моделі для об'єднання зусиль видів ЗС у рамках формально єдиних збройних сил держави існує такий орган, як комітет начальників штабів (видів ЗС), що швидше координує діяльність апаратів цих видів, ніж управляє ними (оскільки управління в цьому випадку здійснюється по лінії "верховний головнокомандувач – командувачі оперативними командуваннями в зонах або функціональних командуваннях"). У "прусській" моделі такими об'єднуючими органами є генеральний штаб (ГШ), що має абсолютні повноваження в усіх сферах діяльності видів і родів ЗС конкретної держави, і, з певного історичного етапу, міністерство оборони, яке скоріше дублює або доповнює ГШ. Керують цими органами, як правило, професійні військові.

Західні теоретики вказують, що за довгі роки "холодної війни" структура й організація збройних сил передових у військовому плані держав у своєму розвитку досягли якоїсь досконалості (апогею) – стали чітко відповідати (із погляду функціональної ролі кожного виду ЗС) завданням можливих воєнних дій переважно наземного характеру в Центральній Європі й морського – на Атлантиці.

У цьому зв'язку військові фахівці змушені були навіть визнати факт сформованої усередині НАТО парадоксальної ситуації, коли рівень взаємодії представлених у коаліційних угрупованнях компонентів від різних видів збройних сил союзних держав був на порядок вищим, ніж між видами ЗС в окремо взятій державі. Разом з тим, було б значним перебільшенням стверджувати, що взаємодія між видами ЗС у державах Заходу в період "холодної війни" була відсутня або що військове керівництво цих країн не усвідомлювало необхідності більшої інтеграції їх складових, наприклад, в угрупованнях військ на тому або іншому ТВД. Показовою є спільна розробка СВ і ВПС США на початку 80-х рр. концепції повітряно-наземної операції. Проблема, як виявилося, полягає в наявності вкрай неефективного управління створюваним на тимчасовій або постійній основі міжвидовим угрупованням військ.

Цьому є ціла низка причин, серед яких аналітики відзначають такі, наприклад, як історично створювані процедури управління, що виражаються в перевазі "своїх" внутрішньовидових ієрархічних ланок підпорядкування над міжвидовими, навіть у складі одного угруповання при здавалося б єдиному керівнику (командиру); розходження в регламентуючих видових документах; відсутність єдиних, стандартизованих й уніфікованих систем озброєння та військової техніки (ОВТ), у тому числі зв'язку, управління, розвідки й комп'ютерного забезпечення; особливості й розходження в методах і формах бойової й оперативної підготовки в кожному з видів ЗС та ін.

В умовах, коли, на думку багатьох військових теоретиків, перестала спрацьовувати "англосаксонська" модель розвитку ЗС, погляди були звернені до альтернативної, "прусської" моделі, найбільш яскравим представником якої в період після Другої світової війни нібито були Збройні сили СРСР. Однак і дана модель теж не позбавлена ряду недоліків. Експерти відзначають, що концепція жорстко централізованого державного керівництва СРСР вплинула й на "надцентралізоване" управління розвитком ЗС. Це не залишало ніяких перспектив окремим видам збройних сил (СРСР), позбавляло їх можливості гнучкого й збалансованого вибору напрямків свого розвитку. Незважаючи на здавалося б фундаментальні відмінності видів ЗС і властиву ВПС і ВМФ специфіку у веденні воєнних дій, погляди радянського військового керівництва на характер війни були орієнтовані переважно на наземні операції, придушуючи при цьому волю й прагнення до самостійності всіх видів ЗС, за винятком сухопутних військ. Звідси й домінування їх представників у військовому керівництві СРСР.

Таким чином, при виборі напрямків подальшого розвитку збройних сил слід шукати третій шлях, не прив'язаний жорстко ні до "англосаксонської", ні до "прусської" моделей. Разом з тим висунути нові вимоги до ЗС, які обумовлені першочерговою необхідністю їх підготовки до участі в регіональному й локальному збройних конфліктах із залученням компонентів від різних видів ЗС, вирішити проблему більш глибокої інтеграції національних збройних сил доцільно, у всякому випадку спочатку, у рамках традиційної системи їхнього розвитку, шляхом кардинальної зміни міжвидових взаємин.

Після розпаду Радянського Союзу активізувалася проблематика розвитку збройних сил, загострилися дебати між прихильниками збереження історично сформованої системи управління і тими, що виступають за чітке розмежування функцій адміністративного й оперативного управління військовою організацією країни. Причому всі апелюють до країн Заходу, насамперед до США, де нібито така система з усіма своїми мінусами й плюсами існує вже довгі роки й сьогодні їх армія є найпотужнішою у світі.

Специфіка управління ЗС США

Управління американськими збройними силами здійснюється окремо в адміністративній й оперативній сферах. В адміністративній сфері – через міністра оборони й керівників видових міністерств: міністрів армії (сухопутних військ), ВПС і ВМС (цивільних осіб, сфера діяльності яких охоплює, в основному, військово-політичні й адміністративно-фінансові питання). Інший контур управління припускає залучення певною мірою двох органів управління: комітету начальників штабів (КНШ), що включає начальників штабів СВ, ВМС, ВПС і коменданта морської піхоти (але не командувачів у "вітчизняному" розумінні цього терміна), і, головне, головнокомандуючих Об'єднаними командуваннями (ОК) ЗС США.

Відповідно до законодавства США, специфіка адміністративно-оперативної (стратегічної) системи управління ЗС країни полягає в наступному:

⇒ президент і міністр оборони утворюють "національне військове управління", яке містить у собі елементи як адміністративного, так й оперативного управління, що в цілому переходить у стратегічне керівництво ВР США;

⇒ міністри видів ЗС, що несуть відповідальність за фінансово-адміністративне забезпечення відповідних видів ЗС, є членами спеціального консультативного органу при міністрі оборони – Ради будівництва ЗС при МО, через яку вони здійснюють взаємозв'язок із національним військовим керівництвом. До складу Ради входять міністр оборони

(голова), його перший заступник і заступники, міністри видів ЗС та комендант морської піхоти;

⇒ начальники штабів видів ЗС, а також комендант морської піхоти є членами КНШ і в такий спосіб беруть участь у вирішенні питань оперативного управління збройними силами, розробляючи через апарат КНШ відповідні рекомендації для президента й міністра оборони з наступною їхньою реалізацією в рамках оперативного управління ЗС у цілому або їх видів. З іншого боку, не будучи головнокомандувачами очолюваних ними видів ЗС, а тільки начальниками штабів і, відповідно до американського законодавства, наділені повноваженнями "радників своїх цивільних патронів" (тобто видових міністрів), вони являють собою ніби сполучну ланку між адміністративною й оперативною галузями управління американськими збройними силами;

⇒ головнокомандуючі Об'єднаними командуваннями є безпосередніми провідниками силової політики американського військово-політичного керівництва, "замикаючись" безпосередньо через міністра оборони й КНШ (а практично найчастіше минаючи його) на верховного головнокомандувача ЗС – президента.

Особливістю організації й функціонування КНШ є досить висока ступінь правової регламентації його діяльності на рівні законодавчих актів конгресу. Найбільше значними законами в цій сфері є закон "Про національну безпеку" 1947 р., закони 1953, 1958 рр., які його уточнюють, і так званий закон Голдуотера-Ніколса 1986 р.

У наш час безпосереднє оперативне управління ЗС США здійснюється по лінії президент – міністр оборони – головнокомандувачі Об'єднаними командуваннями. Міністерства видів ЗС, через які президент і міністр оборони здійснюють адміністративне управління ЗС, зобов'язані представляти свої фінансові розрахунки й пропозиції, враховуючи представлений адміністрацією оборонний бюджет країни, і "План Об'єднаних командувань", в інтересах безпосередньо Об'єднаних командувань ЗС США.

Отже, ні КНШ, ні його голова фактично не мають у своєму розпорядженні повноваження безпосереднього управління військами. Реально це означає, що президент і міністр оборони здійснюють "безпосереднє" управління ЗС США через голову КНШ і прямо – через головнокомандувачів ОК.

Функціональні структури збройних сил створюються відповідно до стратегічного плану їх бойового застосування. Для США, для НАТО поняття сил швидкого реагування (NATO Response Force) має практичний сенс. США свої сили передового базування завжди зараховували до таких функціональних сил, а в 2002 році на Празь-

кому самміті це поняття де-юре стало загальним поняттям для всіх країн - членів НАТО. Альянс потребує сил, які могли б швидко транспортуватися будь-куди, де виникає потреба проводити операції на віддалених територіях.

НАТО не є достатньо пристосованим для боротьби з небезпекою іншого характеру – такою як терористична організація "Аль-Каїда". Поліцейські функції, збір розвідувальної інформації невійськового характеру, фінансовий моніторинг, соціальні та економічні ініціативи не є ключовими елементами концепції НАТО.

У рамках угруповань НАТО для боротьби з такою небезпекою потрібні сили швидкого реагування, які складатимуться з авіаційних, морських та сухопутних компонентів і будуть призначені для використання в будь-якому районі світу, там, де "в цьому виникне потреба". Принцип екстериторіальності, який дозволяє НАТО застосовувати силу за межами своєї зони відповідальності, набуває таким чином офіційного статусу. Чисельність Сил реагування НАТО планується довести до 21 тис. осіб.

Збройні сили держав світу

Збройні сили будь-яких країн світу пов'язані з сферами відповідальності на землі, у повітрі, на морі. На землі відповідальність несуть сухопутні війська, у повітрі – військово-повітряні сили, на морі – військово-морські сили. Не слід забувати про головне призначення збройних сил – як інструменту продовження політики держави. Для одних країн збройні сили є лише атрибутом державності, вони не виконують силових функцій у політиці. У інших – збройні сили виступають лише інструментом силового впливу на політику інших країн для забезпечення власних інтересів. Тому й відношення держав до власних збройних сил залежить від політичної в них потреби.

Після Другої світової війни всі країни-учасниці змушені були скоротити власні збройні сили, потреба була у відновленні власної економіки, а деякі держави завдяки війні змогли покращити власну економіку.

Подальший розвиток взаємовідносин у світі характеризувався розпаленням "холодної війни" між основними гравцями на світовій арені: США і Радянського Союзу. Розвиток збройних сил двох воєнних блоків – НАТО і Варшавського договору – приводило до балансування миру на межі нової світової війни.

Північно-Атлантичний альянс після розпаду Радянського Союзу залишився, йому знайдено нове призначення – бути відповідальним за безпеку та мир у світі. Основним членом НАТО є Сполучені Штати Америки, де на сьогодні створені збройні сили, яким немає рівних у світі.

США

Комплектування Збройних сил США здійснюється виключно на добровільній основі. Чисельність збройних сил складає 1,474 млн. осіб із діючим резервом у 1,291 млн. осіб.

Сухопутні війська в США називають армією, в якій налічується 502 тисячі осіб. У складі сухопутних військ 3 штаби армій, 4 штаби армійських корпусів (АК), 2 штаби об'єднаних навчальних дивізій. Війська складають десять дивізій, у тому числі: дві бронетанкових, чотири механізованих, два легкопіхотних, повітряно-десантна, повітряно-штурмова, одинадцять окремих бригад, три окремих бронекавалерійських полки, десять окремих зрдн ПЕТРІОТ та інші підрозділи.

"Гарячим резервом" є резерв армії, до складу якого в сухопутних військах входять 12 навчальних дивізій, 13 регіональних командувань.

"Холодним резервом" є Національна гвардія в складі 8 дивізій, 15 окремих бригад.

Озброєння й військова техніка включає більш ніж 7620 танків Абрамс, 96 БРМ Фукс, 6719 БМП Бредлі, 14900 БТР, 1547 гармат артилерії, 830 РСЗО, 2066 мінометів, 19000 ПТКР, 9674 ПТРК, 703 ЗРК Авенжер, 483 ПУ ЗУР Патріот, 303 літаки, близько 4595 гелікоптерів, 24 БЛА Шедоу, 18 БЛА Хантер, 51 амфібійна група, 73 катери LCM-8.

Військово-повітряні сили включають 379,5 тисяч осіб регулярних сил, формування організованого резерву (75,1 тисяча осіб) та ВПС національної гвардії (108,1 тисяча осіб). Усього в бойовому складі ВПС нараховується більше 6000 літаків, у тому числі більше 4200 – у регулярних ВПС, більше 1700 літаків в організованому резерві (національна гвардія – 1300 і резерв ВПС – 400 літаків).

Організаційно ВПС включають 9 основних командувань (бойове авіаційне, повітряних перекидань, космічне, спеціальних операцій, ВПС в Європі, ВПС у зоні Тихого океану, МТЗ, навчання й підготовки, ВПС національної гвардії).

На озброєнні сил стратегічного призначення знаходяться МБР – 500 LGM-30G Мінітмен-3, 50 LGM-118A Піскіпер (MX), стратегічні літаки-бомбардувальники – 21 B-2A, 88 B-1B, 82 B-52H, стратегічні літаки-розвідники – 31 U-2S, 4 TU-2S, 17 E-8C, 2 E-9A, 3 RC-135S, 2 RC-135U, 16 RC-135V, 31 літак далекого радіолокаційного виявлення та управління типу AWACS E-3B/3C, БЛА: 8 RQ-4A Глобал Хок, 12 RQ-1A та 1B Предатор.

На озброєнні сил загального призначення (тактична авіація) знаходяться 952 F-15, 3098 F-16, 26 F-22, 51 F-117A, 452 A-10, 21 AC-130, 36 MC-130,18 WC-130, 3 OC-130, 126 C-5A, 101 C-17A та ін.

Військово-морські сили налічують 376,75 тисяч осіб (у тому числі 59,2 тисячі жінок), Атлантичний і Тихоокеанський флоти, у їх числі 5 оперативних флотів, а також командування: ССО, мінотральне, дослідних сил, морських перевезень, навчальне, резерву.

Флот включає групи: АВМ (8), ПЧ (8), НК (6), крейсерсько-міноносні (6), амфібійні (3), суден обслуговування (9), спеціального призначення (2), МТК (2). Ескадри: ПЧАРБ (3), ПЧА (10), ЕМ (16), амфібійних (9) та ін.

Корабельний склад: 14 ПЧАРБ типу Огайо, 54 ПЧА, 12 АВМ, 25 КР УРО, 50 ЕМ УРО, 30 ФР УРО, 8 ПК, більше 50 катерів СпП, 42 ДК, 12 ДВКД, 24 НК екстреного резерву, 178 суден КМП, 31 БУК, більше 120 суден резерву флоту.

Авіація ВМС складає 98,588 тисяч осіб, 19 авіакрил авіаносної й базової авіації, 11 палубних авіакрил, 2065 літаків.

Морська піхота складає 175,35 тисяч осіб, 4 дивізії МП, 4 групи МТЗ, 3 групи розвідки, 2 окремих батальйони, 4 окремих дивізіони.

БОХР складає 40,36 тисяч осіб і 6,75 тисяч осіб цивільного персоналу, 2 зони оборони (Атлантичну і Тихоокеанську), 9 районів оборони.

Такі збройні сили викликають не тільки повагу до держави, але й відповідальність за їх використання у світі.

ВЕЛИКОБРИТАНІЯ

Схожими за принципами побудови Збройних сил США є Збройні сили Великобританії. Комплектуються також на добровільній основі, у 2005 році на утримання й розвиток Збройних сил Великобританії було витрачено 51 мільярд доларів, загальна чисельність ЗС складає 205,89 тисяч осіб.

Сухопутні війська складають 112,01 тисяч осіб, штаб командування СВ, командування тилу в Німеччини, об'єднане гелікоптерне командування видів ЗС, 3 штаби дивізій (замість округів), бронетанкова і механізована дивізії, 3 бронекавалерійських полки, 2 полки РСЗО MLRS, 2 зрп, інженерний полк, 14 штабів механізованих бригад, штаб бригади ППО, бригада авіаційної підтримки, аеромобільна бригада. Усього в наявності 91 бойова частина.

До складу сухопутних військ входять територіальні війська. До їх складу належать: 2 полки спеціального призначення (SAS), 3 артилерійських полки, 4 зрп, 5 інженерних полків, авіаційний полк, 15 піхотних батальйонів, 1 легкий розвідувальний батальйон.

Озброєння сухопутних військ: 543 танки Челенджер, 575 БМП Уррриор, 475 БРМ, 2503 БТР, 1675 ББМ типу БТР, 497 гармат ПА, 470 мінометів, більше 900 ПУ ПТКР, 715 ЗРК, 6 літаків BN-2, 274 бойових гелікоптери, 8 БЛА Фенікс, 14 катерів різного призначення.

Військово-повітряні сили налічують 48,14 тисяч осіб, 339 бойових літаків, 10 винищувально-бомбардувальних авіаційних ескадрилій, 5 винищувальних авіаційних ескадрилій, 4 розвідувальних, 3 БЛА,

2 ае AWACS та інші. Парк літаків складається в основному з типів: 203 Торнадо, 62 Ягуар, 50 Харієр та інші.

Військово-морські сили налічують 40,63 тисячі осіб, командування флоту, авіації, морської піхоти, навчальне, флотилії НК, ПЧ, МТС, ескадри рибоохорони та гідрографії. ВМС має корабельний склад: 4 ПЧАРБ (Венгард), 11 ПЧА, 3 АВЛ, 8 ЕМ УРО, 18 ФР УРО, 19 МТК, 16 ПКА.

ВМС мають свою авіацію у складі 6,2 тисячі осіб, 4 авіаційних ескадрильї, 12 гелікоптерних. Усього літаків 55, гелікоптерів – 202.

Крім авіації, є й морська піхота, до складу якої входять 7 тисяч осіб, бригада командос, група Коммачіо, 5 груп бойових плавців.

Кожна з країн "старої" Європи має бажання вести справи в політиці за допомогою своїх власних збройних сил. Тому надає їх розвитку дуже великого значення. Особливе партнерство в НАТО відіграють Франція і Германія, які мають свою історію створення та розвитку власних збройних сил.

ФРАНЦІЯ

Франція в основі комплектування збройних сил обрала добровільний принцип і на 254,895 тисяч осіб регулярних військ у 2005 році витрачала 41,6 мільярдів доларів.

У **сухопутних військах** 133,5 тисяч осіб, є штаб командування СВ, 4 штаби оперативних (експедиційних) сил, 5 регіональних штабів, бригади (2 бтбр, 2 мбр, вдбр, 2 легких бтбр, горнопіхотна, аеромобільна, артилерійська, інженерна, РЕБ і РТР). Крім того, разом із Німеччиною створені спільні війська (франко-німецька мотопіхотна бригада) для вирішення окремих питань забезпечення безпеки в Європі, до яких входить французький компонент у кількості 2,5 тисяч осіб.

Іноземний легіон у складі сухопутних військ налічує 7,7 тисяч осіб, які комплектують 10 полків (танковий, парашутно-десантний, 6 мотопіхотних, 2 інженерних).

Частини "Марін" у складі 14,7 тисяч осіб комплектують 21 полк, з них 10 - на заморських територіях.

Сили спеціальних операцій включають 2,7 тисяч осіб, штаб командування, парашутно-десантний полк, групу армійської авіації і 3 навчальних центри.

У резерві – війська територіальної оборони.

Озброєння: 926 ОБТ (312 Леклерк, 614 АМХ-30), 1809 БРМ, 601 БМП, 4413 БТР, 787 гармат ПА, 55 РСЗО MLRS, 361 міномет, 700 ПТКР Ерікс, 1195 ПТКР Мілан і Хот, 26 ЗРК Хок, 96 ЗРК Роланд, 331 ПЗРК Містраль, 402 гелікоптери АА (292 бойових), 68 БЛА.

Військово-повітряні сили налічують 63,6 тисяч осіб, 478 бойових літаків, 6 вбае, 5 вае ППО, 2 рае, ае AWACS, 4 нтае, 2 ае РЕБ, 14 тае, 5 вае,

11 зрдн. Літаковий і гелікоптерний парк складає: 697 літаків типу Міраж F-1, Міраж-2000В, 20 Ягуар, 90 Альфа Джет та ін.

Військово-морські сили налічують 43,995 тисяч осіб, оперативні командування (морських стратегічних сил, на Атлантиці, у Середземному морі, у Північному морі і протоці Ла-Манш, у зонах Індійського та Тихого океанів), командування сил (надводних кораблів, кораблів ПЧО, ПЛ, МТС, авіації, МП). Флот складає: 4 ПЧАРБ, 6 ПЧА, КРВ, 12 ЕМ УРО, 20 ФР УРО, 16 ПКА, 16 МТК, 4 водолазних судна, 12 ДК, 15 ДКА та ін.

Авіація ВМС (6,443 тисячі осіб) має 15 авіаційних і 7 гелікоптерних ескадрилій, у складі 126 літаків і 126 гелікоптерів.

Морська піхота (2,05 тисячі осіб) має 4 групи Командос, групу бойових плавців, 14 груп охорони ВМБ.

БОХР складає 3 морських префектури, 4 ПК.

Морська поліція має 8 ПКА, 26 катерів.

НІМЕЧЧИНА

Збройні сили Німеччини при змішаному способі комплектування налічують 284,5 тисячі осіб, у 2005 році на утримання й розвиток витрачено 30,2 мільярди доларів.

Сухопутні війська (191,35 тисяч осіб) включають: штаб німецько-голландського корпусу, штаб німецько-американського корпусу, дивізії: 3 танкових, 2 мотопіхотних, аеромобільну, спеціальних операцій, окреме командування озброєнь, командування спеціальних операцій, окремий полк, 2 бригади тилового забезпечення.

Усього в складі корпусів: 5 тд (мпд), 13 тбр (мпбр), німецький елемент німецько-французької бригади, 4 мбр (резерв), піхотна, гірнопіхотна бригади, 7 інженерних бригад, 7 артилерійських бригад, 7 зрп.

Озброєння: 2398 ОБТ (670 Леопард-1, 1728 Леопард-2), 523 БРМ, 2122 БМП, 133 ББМ, 909 БТР, 1682 гармати ПА, 200 РСЗО, 504 міномети, 1915 ПТКР, 1509 гармат ЗА, 143 ЗРК Роланд, Стінгер, 525 гелікоптерів (199 ударних), 13 десантних катерів, декілька БЛА GL-269, AOLOS-289.

Військово-повітряні сили (67,5 тисяч осіб) включають тактичні підрозділи: 9 вбае, 7 вае ППО, 2 рае, ае РЕБ, 4 тае, 24 зрдн. Усього бойових літаків 376, за типами: 152 F-4F, 8 F-104, 262 Торнадо, почали надходити на озброєння EF-2000. Із засобів ППО є 72 ПУ Хок, 84 Роланд, 36 Петріот.

Військово-морські сили (25,65 тисяч осіб) включають флотилії ПЧ (2 еск.), ЕМ (еск. ЕМ, 3 еск. ФР), РКА (3 еск.), 2 МТЗ (4 еск.), сили забезпечення; командування авіації, зв'язку, електроніки; флот: 13 ПЛ, 14 ФР УРО, 14 РКА, 40 МТК та ін.; літаки: 50 Торнадо, 14 Атлантік, 4 Do-228; гелікоптери: 22 Сі Лінкос, 22 Сі Кінг, 15 Супер Лінкс.

Важливими для України як морської держави є Чорноморські країни Румунія, Болгарія та Туреччина.

Треба підкреслити, що на сьогодні політику на Чорному морі визначає флот Туреччини, комплектування збройних сил в якому здійснюється за призовом, а у 2005 році на 514,85 тисяч військовослужбовців регулярних військ було виділено 9,31 мільярд. доларів.

ТУРЕЧЧИНА

Сухопутні війська мають 402 тисячі осіб, 4 штаби армій, 10 штабів корпусів, штаб командування спеціального призначення, 2 піхотні дивізії, 48 бригад, 11 полків, 26 окремих батальйонів прикордонної охорони.

Озброєння: 4205 танків, 250 БРМ 3643 БТР, 2015 гармат на буксирі і 868 самохідних гармат ПА, 84 РСЗО, 2021 міномет, 1283 ПУ ПТКР, 1664 гармати ЗА, 897 ПЗРК, 168 літаків і 299 гелікоптерів АА, близько 100 БЛА.

Військово-повітряні сили мають 60,1 тисяч осіб, тактичні частини і підрозділи: 11 вбае, 7 вае ППО, 2 рае, 5 тае, 2 тзае, 3 утае, 6 зрдн; літаків: 223 F-16, 87 F-5, 135 F-4 (усього 445 бойових літаків) та ін.; засоби ППО: 92 ПУ Найк Геркулес, 86 ПУ Рапіра.

Військово-морські сили мають 52,75 осіб, флот: 14 ПЧ, 26 ФР УРО, 24 РКА, 15 ПКА, 2 ЗМ, 18 МТК, 6 ТДК, 29 МДК, більше 20 ДКА, 1 РЗК, 2 УК; в авіації ВМС 900 осіб, 6 літаків CN-23S, 23 гелікоптери; у морській піхоті 3,1 тисяча осіб, 1 полк, 3 пб, 1 адн, підрозділи забезпечення.

РУМУНІЯ

Румунія на 97,2 тисячі осіб збройних сил (при 22,33 мільйонів осіб населення) витрачає 2,1 мільярдів доларів. Спосіб комплектування ЗС – за призовом.

У сухопутних військах 66 тисяч осіб, командування об'єднаних операцій (корпус), 2 операційних командування (дивізії), штаб сухопутних військ, 2 територіальних корпусних командування, в яких 10 "активних" бригад (танкова, 3 механізованих, горнопіхотна, повітрянодесантна, артилерійська, зенітна артилерійська, інженерна, тилового забезпечення), 14 територіальних бригад (танкова, 6 механізованих, 2 горнопіхотних, 2 артилерійських, 2 зенітних артилерійських, інженерна).

Озброєння: 9 ПУ ТР Луна, 1258 танків, 4 БРМ, 2 БРДМ, 177 БМП, 1583 БТР, 1119 машин, подібних до БТР, 661 гармата на буксирі і 48 самохідних гаубиць, 171 РСЗО, 358 мінометів, 222 ПУ ПТКР, 675 гармат ЗА, 64 ЗРК, 6 ЮЛА.

У складі **військово-повітряних сил** 14 тисяч осіб, 106 бойових літаків, 4 вбап, вап ППО, тап, 2 рае; літаків за типами: 106 Міг-21, 2 Ан-24, 6 Ан-26, 2 Ан-30, 4 С-130, гелікоптери типу Мі-8, 42 ПЗРК та ін.

У складі військово-морських сил 7,2 тисячі осіб, флот, Дунайська флотилія і корпус морської піхоти; флот: бригади РКА, ТКА, МТК, ППО, 1 ПЧ, 1 ЕМ УРО, 5 ФР, 3 КОРВ, 3 РКА, 9 ТКА, 27 ПКА, 1 ЗМ, 32 МТК та ін.

Авіація ВМС налічує 11 гелікоптерів.

Морська піхота включає штаб корпусу, 3 бригади морської піхоти, бригада польової артилерії, протитанковий батальйон. Озброєння: 120 танків, 208 БТР, 90 гаубиць, 12 РСЗО, 36 мінометів, 57 протитанкових гармат.

Берегова оборона: 4 батареї 130 мм гармат.

ПОЛЬЩА

Польща з населенням 38,558 мільйонів має збройні сили чисельністю у 141,5 тисяч осіб, у 2005 році воєнний бюджет мав витрати 5,16 мільярдів доларів. Комплектування збройних сил здійснюється за призовом.

Сухопутні війська (89 тисяч осіб) розділені на два військових округи, мають штаб польсько-німецько-датського корпусу, 2 штаби корпусу, 3 механізовані дивізії, бронекавалерійську дивізію, танкову бригаду, горнопіхотну бригаду, 2 механізовані бригади, 2 інженерні бригади, 2 авіаційні бригади, десантно-штурмову бригаду, 7 бригад територіальної оборони, авіаційну розвідувальну бригаду, окремі полки (розвідувальний, ракетний, 2 армійської авіації, 3 зенітних, спеціальних операцій, охорони). Озброєння: 4 ПУ ОТР, 947 ОБТ (586 Т-72, 233 ПТ-91, 128 Леопард-2А4), 1248 БМП-1, 33 БРМ, 435 БРМ, 726 БТР, 362 гармати на буксирі, 652 гармати самохідної артилерії, 249 РСЗО, 219 мінометів, 258 ПУ ПТКР, 644 гармати ЗА, 952 ЗРК, 169 гелікоптерів (65 ударних).

Військово-повітряні сили (30,45 тисяч осіб) мають: вае ППО, 5 вбае, таеп, 4 зрбр, зрп, 142 бойових літаки, за типами: 55 Міг-21, 45 Міг-29, 53 Су-22, 25 Ан-2, 10 Ан-26, 2 Ан-28, 12 Як-40, 2 Ту-154, 110 TS-11; засобів ППО: 3 SA-2,20 SA-3, 3 SA-4, 2 SA-5.

Військово-морські сили (14,3 тисячі осіб) мають флот (3 флотилії), авіацію та берегову оборону. До флоту входять: 5 ПЧ, 2 ФР УРО, 1 ФР, 4 МРК, 2 РКА, 14 ПК, 6 ТДК, 22 МТК, 3 ДКА, 2 РЗК та інші.

Авіацію (2 тисячі осіб) складають 3 дивізії, ескадрильї: літаків – 4, гелікоптерів – 2, змішані – 1; літаків – 29, гелікоптерів – 32.

Прикордонна охорона – 4 великих і 17 малих ПКА.

БОЛГАРІЯ

Збройні сили Болгарії (населення – 7,45 мільйонів осіб), здійснюючи комплектування за призовом, мають чисельність 51 тисячу осіб із бюджетом у 630 мільйонів доларів.

Сухопутні війська (25 тисяч осіб) мають: 3 військових округи, 8 бригад (2 тбр, 2 мбр, 3 абр та легкопіхотну), 3 окремих бригади (ракетну ОТР, розвідки, інженерну), 5 полків (Командос, 2 інженерних, 2 ЗЗМУ), 7 полків резерву та територіальної оборони та 6 бригад резерву. Озброєння: 36 ПУ ОТР, 1474 танки, 214 БМП, 18 БРДМ, більше 1700 гармат ПА, 359 мінометів, 222 РСЗО БМ-21, 200 ПУ ПТКР, 400 гармат ЗА, 67 ПУ ЗКР.

Військово-повітряні сили (13,1 тисяч осіб) мають 137 бойових літаків та 25 бойових гелікоптерів (вбап – 39 СУ-25, 3 вап – 64 Міг-23, 77 Міг-21, 21 Міг-29, рап – 21 Су-22, 10 Міг-21, тап – Ту-134, 2 Ан-24 та ін., 2 вап – Мі-8, Мі-17, Мі-24 та ін.).

Військово-морські сили (4,37 тисяч осіб) мають ПЧ, МРК, 7 МПК, 20 МТК, 2 ДК, 7 ДКА, 14 ВСУ. Авіація (260 осіб) має 1 ае ПЛВ (3 Мі-14). Берегові війська включають 2 полки (20 батарей артилерії і ПКР).

УГОРЩИНА

Угорщина (10,006 мільйонів осіб) також здійснює комплектування збройних сил (32,3 тисячі осіб) за призовом, витратила у 2005 році 1,43 мільярди доларів. Виходу до моря країна не має, тому військово-морських сил не створено.

Сухопутні війська (23,95 тисяч осіб) мають штаб СВ, штаб військ гарнізону, 2 мпбр, змішана артилерійська й інженерна бригади, полки (військової поліції, тилового забезпечення), батальйонів (2 розвідувальних, бронетанковий, ЗЗМУ), крило армійської морської авіації, 2 навчальних центри. Озброєння: 238 танків, 490 БМП, 458 БТР, 104 БРМ, 310 ББМ, 573 гармати ПА, 364 ПУ ПТКР, 268 протитанкових гармат, 186 зенітних гармат, 348 ПЗРК.

Військово-повітряні сили (7,5 тисяч осіб) мають 14 бойових літаків Міг-29, 49 бойових ікоптерів Мі-24, 2 вбап, вап, 2 зрп.

Висновки:

⇒ форма комплектування збройних сил залежить від економічних можливостей держави й розрізнюється на призивний спосіб, на добровільній основі та змішаний спосіб;

⇒ рівень підготовки збройних сил є вищим при добровільному способі комплектування.

14.2. СТРУКТУРА СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ІНОЗЕМНИХ КРАЇН СВІТУ І ПРИНЦИПИ ЇХ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ. СТРУКТУРА СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Сили спеціальних операцій США мають розгалужену структуру об'єднань, з'єднань, частин та підрозділів, яка підпорядковується президенту як головнокомандувачу збройними силами країни. Комітету начальників штабів підпорядковані об'єднані командування як на континенті США, так у різних регіонах планети. Організаційна структура командування сил спеціальних операцій Збройних сил США приведена на рис. 14.2.1. Крім того, є частини і підрозділи спеціальних операцій у видах збройних сил, які підпорядковуються міністру оборони через командування сил спеціальних операцій. Сили спеціальних операцій входять до складу регулярних військ, резерву та національної гвардії в армії (сухопутних військ) і ВПС, у ВМС національна гвардія не існує.

Об'єднане командування сил спеціальних операцій збройних сил на континентальній частині США зі штабом у м. Мак-Діл (штат Флорида) підпорядковує собі міжвидове командування спеціальних операцій (авіаційну базу Поуп, штат Південна Кароліна) та службу розвідувального забезпечення у Форт-Бельвуар (штат Вірджинія). Через командування сил спеціальних операцій видів збройних сил США об'єднане командування може застосовувати їх з'єднання, частини та підрозділи для вирішування відповідних завдань на континенті. До завдань командування сил спеціальних операцій видів збройних сил входить планування та координація бойового застосування з'єднань, частин та підрозділів під час виконання ними поставлених завдань, розробка політики ССО ЗС США. Через об'єднане командування спеціальних операцій Збройних сил США контролюється стан бойової готовності сил спеціальних операцій в зонах, які найбільше відповідають вимогам зменшення часу реакції США на воєнно-політичну обстановку в державах даного регіону, надається допомога в плануванні та проведенні СО.

Командування ССО сухопутних військ (СВ) включає штаб, п'ять груп спеціального призначення, полк "рейнджерів", групу психологічних операцій (5 батальйонів), батальйон зв'язку з цивільною адміністрацією (ЗЦА), 2 батальйони (зв'язку і загальної підтримки), авіаційний полк спеціальних операцій – усього налічується 15300 осіб.

Резерв командування спеціальних операцій: 2 групи спеціального призначення, чотири командування і вісім бригад зв'язку, дві групи

психологічних операцій, 36 підрозділів зв'язку. Особового складу налічується: у резерві – 7800 осіб, у національній гвардії – 2800 осіб. Структура сил спеціальних операцій сухопутних військ США приведена на рис. 14.2.2.

Штаб командування сил спеціальних операцій сухопутних військ розташований у Форт-Брегг (штат Північна Кароліна). При штабі утримується оперативна група спеціального призначення "Дельта", 3, 5, 7 групи сил спеціальних операцій, 96 батальйонів зв'язку з цивільною адміністрацією, центр і школа спеціальних бойових дій ім. Дж. Кеннеді. Кожна група спеціального призначення за чисельністю дорівнює трьом батальйонам.

75 полк "рейнджерів" розміщується у Форт-Беннінзі (штат Джорджія), 10 група сил спеціальних операцій (10th Special Forces Group; SFG) розташовується у Форт-Дівенсі (штат Масачусет), 1-а група ССО у Форт-Льюїсі (штат Вашингтон). Із складу 1-ї групи ССО один батальйон ССО базується на о. Окінава, із 7-ї групи один батальйон – у Панамі, із 10 групи ССО один батальйон – у Німеччині (Бад-Тольц). 160-й авіаційний полк спеціальних операцій базується у м. Форт-Кемпбелл (штат Кентуккі).

Основний бойовий підрозділ американських сил спеціальних операцій є команда з 12 осіб. Чотири команди складають загін, чотири загони – роту. Група складається з чотирьох рот й одного загону авіаційної підтримки.

Структура сил спеціальних операцій військово-повітряних сил США приведена на рис. 14.2.3.

Штаб командування спеціальних операцій ВПС розташований на авіабазі Херлберт-Філд (штат Флорида). При штабі утримують 720 спеціальну тактичну групу у складі 23 і 24 авіаескадрилій, 18-у авіаескадрилью оцінки бойових можливостей сил спеціальних операцій та школу спеціальних операцій ВПС. 16 авіакрило спеціальних операцій у складі дев'яти (4, 6, 8, 9, 15, 16, 19, 20, 55) авіаційних ескадрилій, 353 авіаційна група у складі трьох (1, 17, 31) авіаційних ескадрилій базуються на авіабазі Кадена (Японія), 352 авіаційна група спеціальних операцій у складі трьох (7, 21, 67) авіаційних ескадрилій базується на авіабазі Мілденхолл (Велика Британія). 193 авіаційне крило національної гвардії базується на авіабазі Гаррісберг (штат Пенсільванія), 919 авіаційне крило резерву ВПС утримується у м. Дьюк-Філд (штат Флорида), а ескадрилья оперативного планування авіаційної підтримки розташована біля штабу командування сил спеціальних операцій сухопутних військ у м. Форт-Брег (штат Північна Кароліна).

У кожній ескадрильї створені власні команди оперативного контролю (Combat Control Team; CCT), до завдань яких входить визначення та розмітка зон висадки десантів. Останніми бойовими завдання-

ми цих підрозділів були завдання в операції "Буря в пустелі". Біля десяти команд діяли за лінією фронту в глибині іракської території, бійці розмічали посадочні площадки для гелікоптерів 101-ї десантно-штурмової дивізії й встановлювали радіомаяки для наведення американських бомбардувальників.

Усього в командуванні ССО ВПС 12020 осіб, у тому числі: регулярні сили – 9600, резерв ВПС – 1040, національна гвардія – 1380 осіб. На озброєнні знаходиться біля 90 літаків – транспортні літаки С-130 різних модифікацій, АС-130Н,U, диверсійно-транспортні літаки МС-130Н, пошуково-рятувальні, літаки – заправники МС-130Р, літаки для ведення психологічних операцій і РЕБ ЕС-130Е, до 50 диверсійно-транспортних гелікоптерів типу МН-53J, МН-60G. Структура сил спеціальних операцій Військово-морських сил США приведена на рис. 14.2.4.

Штаб командування сил спеціальних операцій ВМС розташований на військово-морській базі Колорадо (штат Каліфорнія). При командуванні утримують штаб першої (тихоокеанської) групи спеціальних операцій ВМС США (Naval Special Warfare Group) і навчальний центр сил спеціальних операцій ВМС. Друга група спеціальних операцій (атлантична) базується на базі Літл-Крик, штат Вірджинія. 5-а ескадрилья легких гелікоптерів (1-а група СпО) розташована на авіаційній базі Пойнт-Мугу, 4-а ае (2-а група СпО) – на а/б Норфолк. Передові загони базуються: 1-й – ПБ на о. Гуам (Апра), 3-й – у Панамі (Бахрейн), 2-й – у Германії (Штутгарт), 4-й – у Пуерто-Рико, 8-й – у Панамському каналі, 10-й – в Іспанії (Рота). Група досліджень та розробок сил спеціальних операцій ВМС базується на ВМБ Літл-Крик, яка забезпечується 6-м загоном СпО у м. Дем-Нек (штат Вірджинія). Цей 6-й загін спеціалізується на антитерористичних діях, завдання виконує разом із загоном "Дельта", а підпорядковується Об'єднаному командуванню спеціальних операцій (Joint Special Operations Command Control).

Крім того, окремі команди "морських котиків" розташовані у Шотландії, Португалії та на Філіппінах. Загальна кількість тільки підрозділів SEAL складає біля 2900 осіб.

Для доставки й евакуації "морських котиків" у ВМФ США в групах спеціальних операцій створені 1-ий і 2-ий особливі човнові ескадрони (Special Boat Squadron; SBS), у кожний з яких входять по три особливих човнових загони.

1-й ескадрон розміщується на базі Колорадо (Сан-Дієго, Каліфорнія) і включає в себе 11-й загін, що розквартирований на острові Марк (Каліфорнія), 12 і 13 загони на базі Колорадо.

Другий ескадрон розміщується на базі Літл-Крик (Норфолк, Віргінія), де розквартировані 21-й і 23 загони. 22-й загін розташований у Новому Орлеані й служить резервною та тренувальною частиною. Передова база 2-го ескадрону знаходиться в Пуерто-Рико.

Структура сил спеціальних операцій СВ Великої Британії (рис. 12.2.5.) включає комітет розвідки та безпеки, який створений при уряді і поєднує всі британські спеціальні служби. Британська Спеціальна авіаційна служба (Special Air Service; SAS) має свою історію створення "Загону Л" у жовтні 1941 року у складі 66 осіб, завданням якого було атакувати дуже розтягнуті комунікації німецьких військ. У наступному цей підрозділ розрісся до бригади SAS, яку після війни перетворили у 21-й полк SAS ("віртуози-волонтери").

Сьогодні, крім розгорнутого 22 полку SAS, є 21 і 23 кадрові полки, які, крім основних функцій, можуть проводити антитерористичні операції на водному транспорті. У ВМС Великої Британії є особливий човновий ескадрон (Special Boat Squadron; SBS). Збройні формування спеціального призначення представлені трьома розвідувальними взводами, які придані батальйонам третьої бригади морської піхоти, чотирма командами водолазів-підривників й окремою ротою спеціального призначення "Комаччіо" (до 500 військовослужбовців). Три розвідувальні взводи морської піхоти (по 66 осіб у кожному) можуть розгорнути 6–9 РДГ (по 5–6 осіб), легководолазні команди (по 236 осіб), від 15 до 21 груп диверсантів по 6-10 осіб у кожній. Один підрозділ першого ескадрону знаходиться на базі Субік-Бей.

У Німеччині сили спеціальних операцій підпорядковуються командуванню аеромобільних сил (м. Регенсбург), а оперативні – командуванню сухопутних військ. Командуванню сил спеціальних операцій підпорядковується одна бригада спеціального призначення (м. Кальв), яка складається з рот спеціального призначення по напрямках розвідки, парашутної справи, бойових плавців, горнопіхотного спрямування, а також роти глибинної розвідки, роти підтримки та центру підготовки та досліджень. Структура сил спеціальних операцій Німеччини приведена на рис. 14.2.6.

На рис. 14.2.7. приведений склад і можливості сил спеціальних операцій Збройних сил Румунії, які включають другу групу СпП (м. Бузеу) і друге авіаційне крило (21, 22 авіаційні ескадри літаків С-130N). Склад та можливості частин та підрозділів розвідки Збройних сил Румунії подані на рис. 14.2.8.

До сил спеціальних операцій Франції входять: парашутно-десантний полк, група армійської авіації, три навчальні центри, до ВМС Франції – спеціальний підрозділ бойових плавців (біля 100 осіб).

Група Командос ВПС Франції (Groupement des Fusiliers Commandos de l'Air; GFCA) як і перші французькі повітрянодесантні частини, від яких вона веде своє походження, підпорядковується командуванню ВПС.

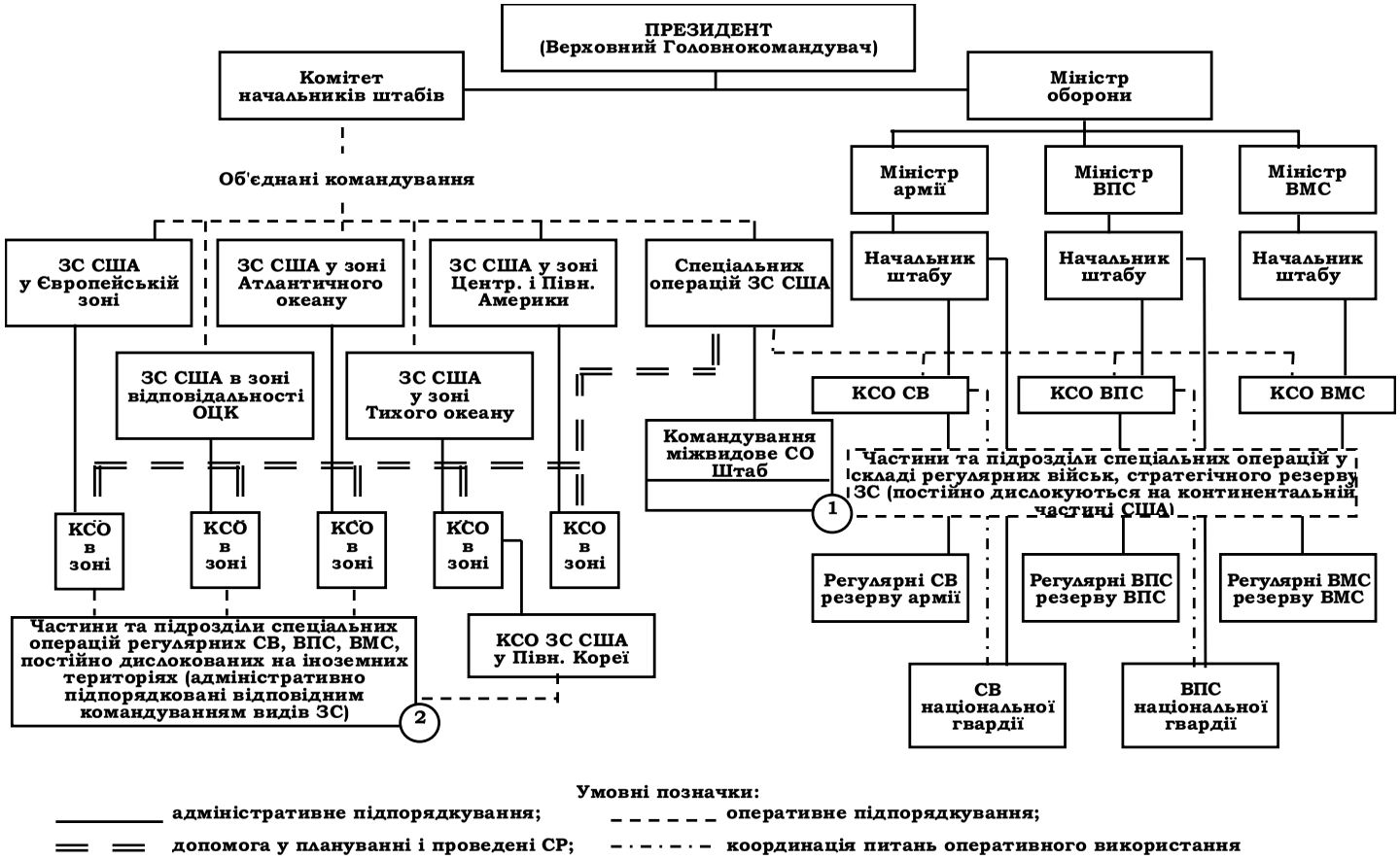

Рис. 14.2.1. Організаційна структура командування сил спеціальних операцій Збройних сил США

1 – виділення сил та засобів для вирішення раптововиникаючих завдань;

2 – підсилення угруповань ЗС на ТВД.

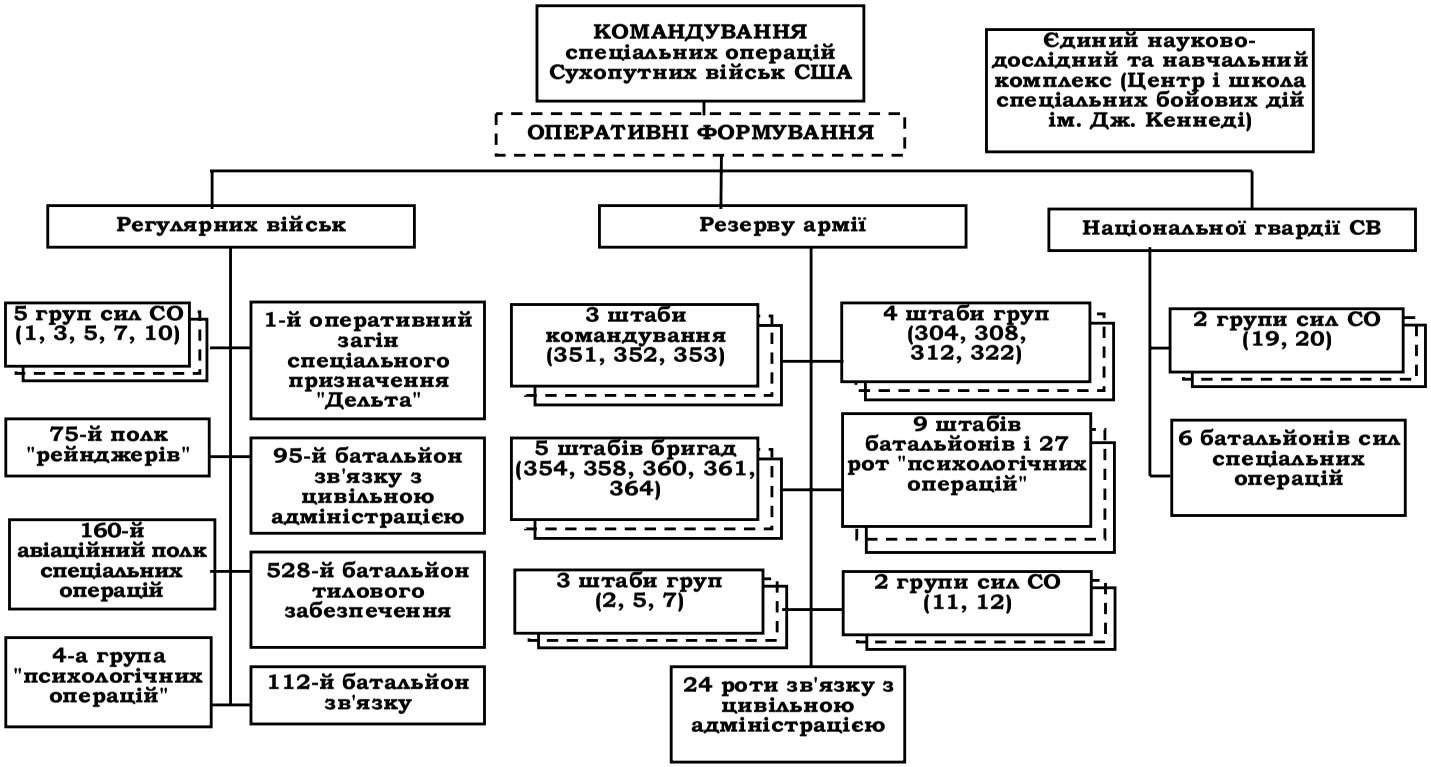

Рис. 14.2.2. Структура сил спеціальних операцій Сухопутних військ США

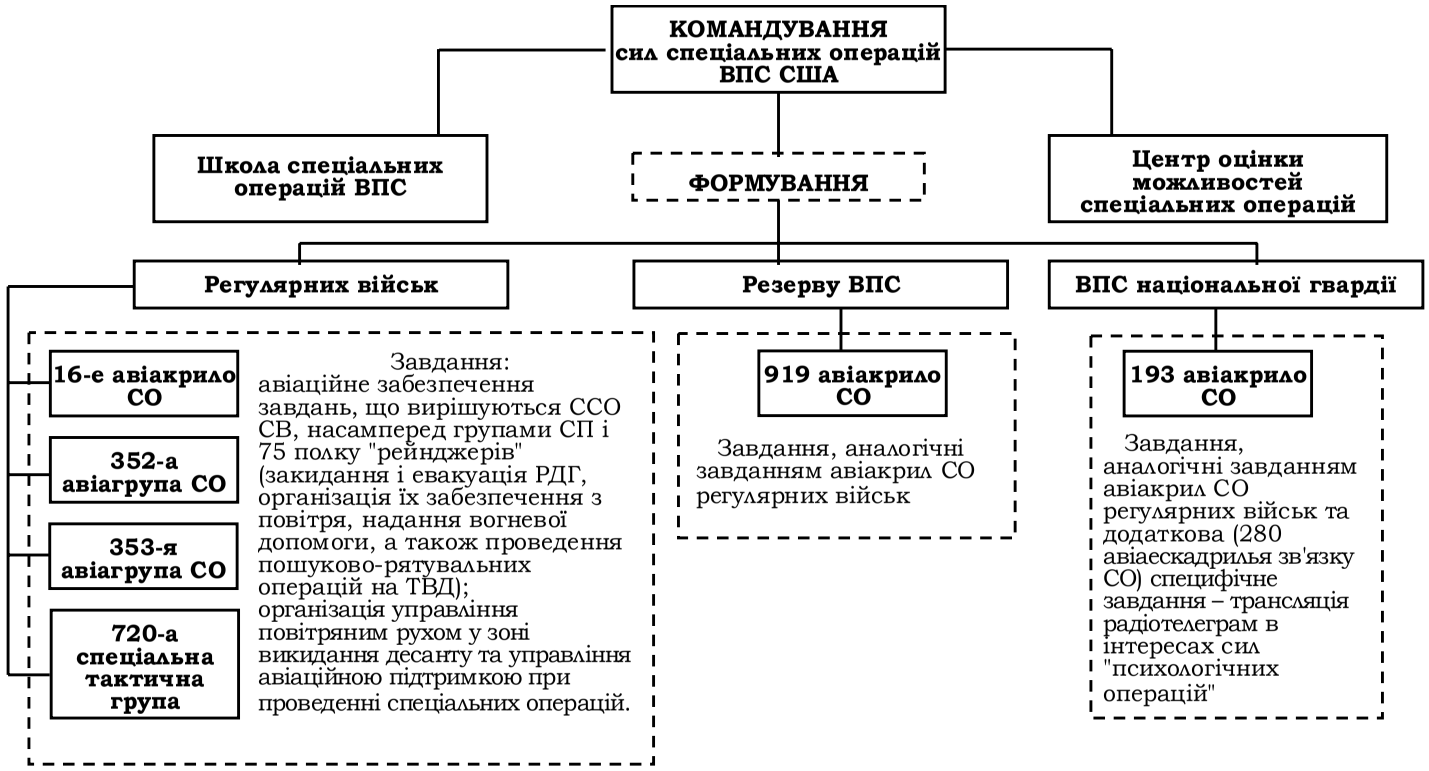

Рис. 14.2.3. Структура сил спеціальних операцій Військово-повітряних сил США

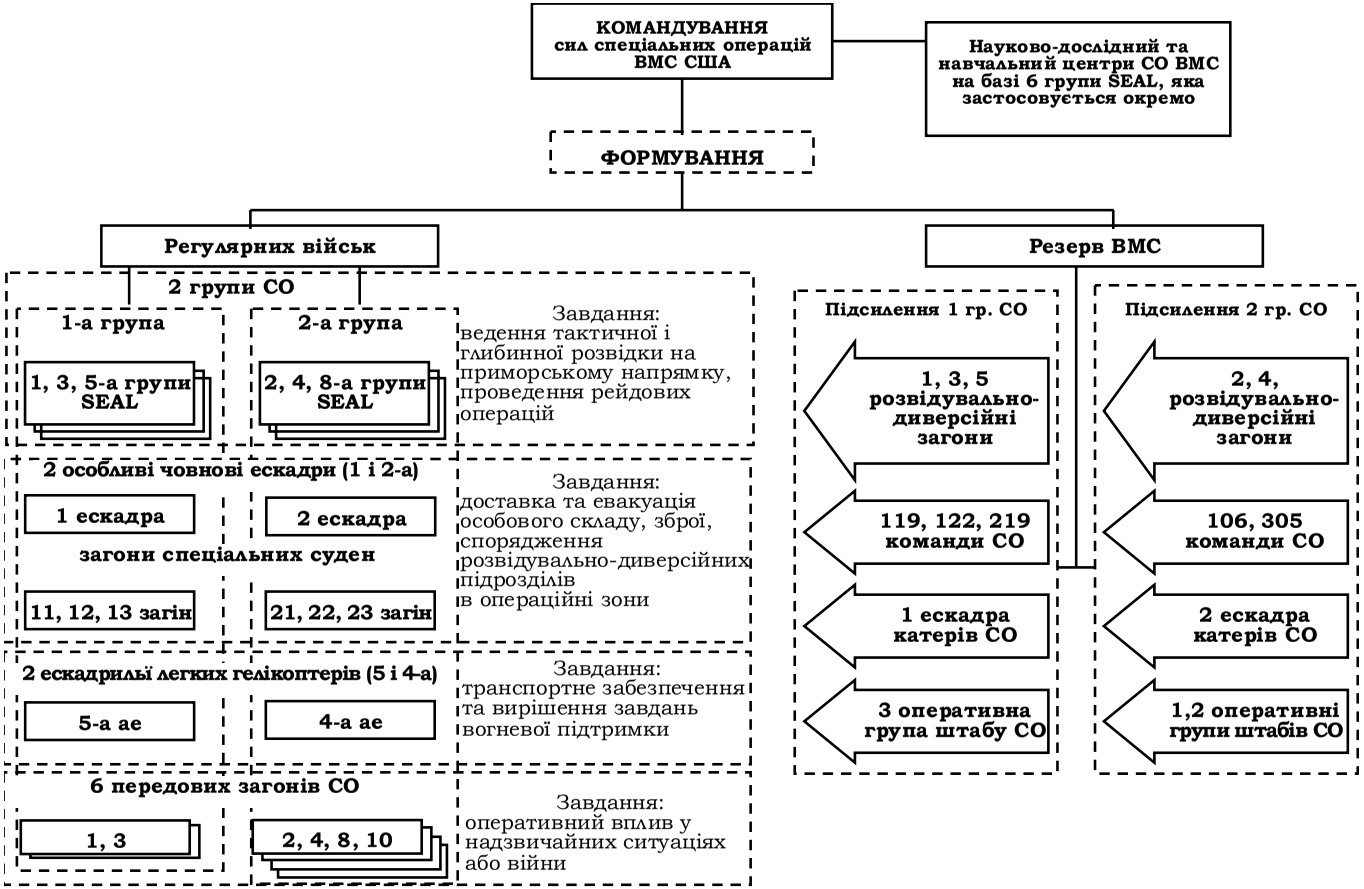

Рис. 14.2.4. Структура сил спеціальних операцій Військово-морських сил США

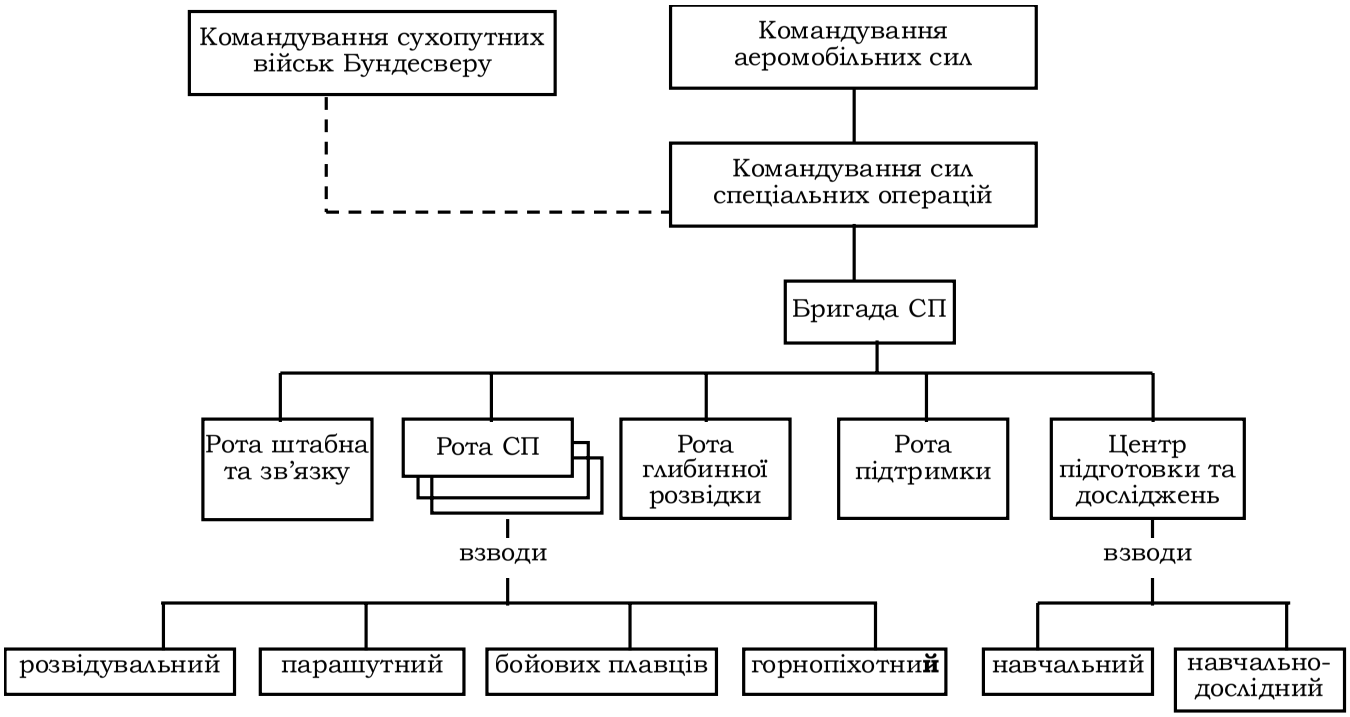

Рис. 14.2.5. Структура сил спеціальних операцій СВ Великої Британії

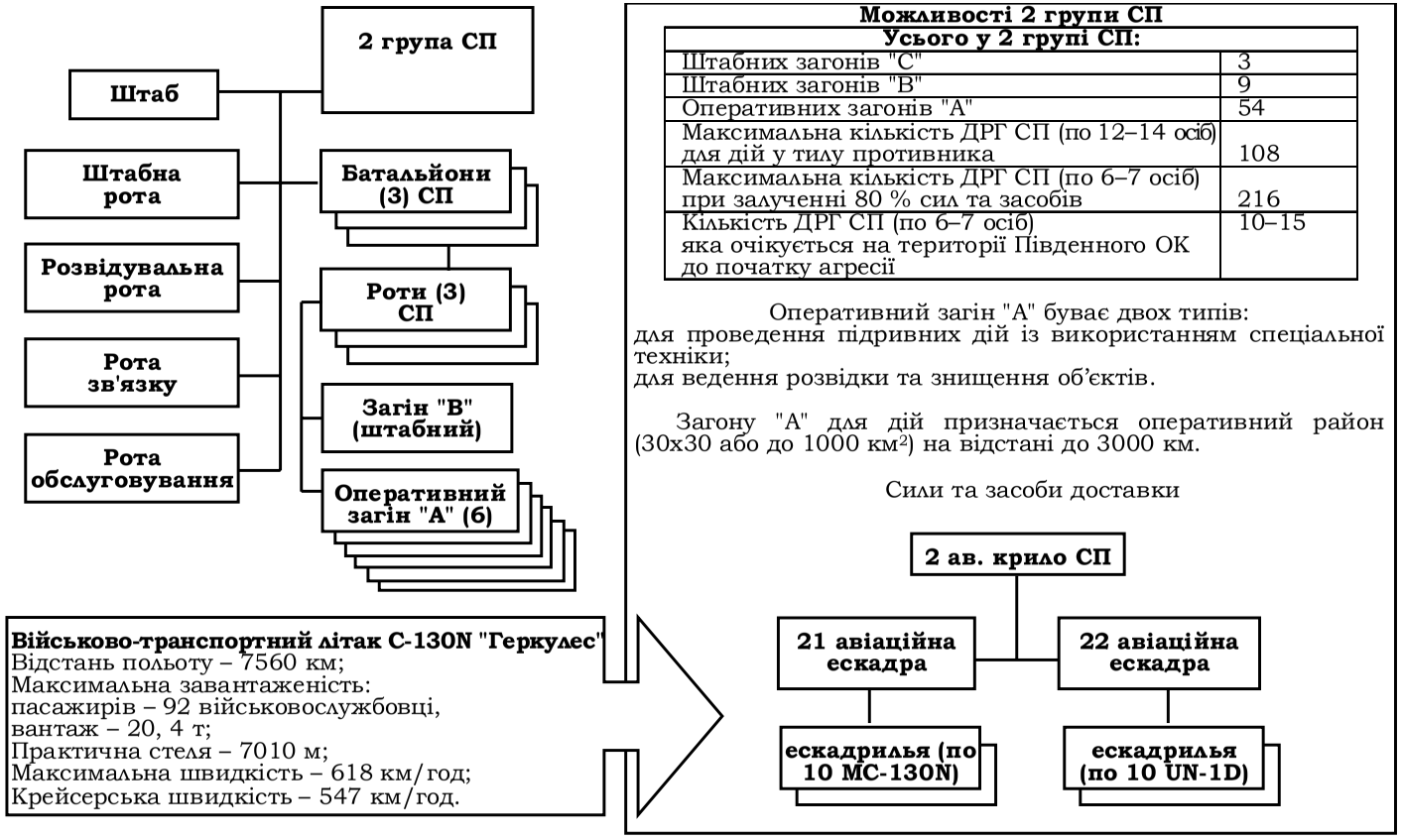

Рис. 14.2.5. Структура сил спеціальних операцій Німеччини (пунктиром показане оперативне підпорядкування)

Радіо- і радіотехнічна розвідка	Військова розвідка	Повітряна розвідка	
Батальйон РРТР і РЕБ (АК):	Рота фронтової розвідки	20 дап	25 дап
Особового складу – 500 осіб	Особового складу – 84 особи	8 RF – 4E 8 Торнадо	8 RF – 4E 8 Торнадо
Склад: рота РТР; рота Р і РЕБ; центр обробки даних.	Склад: управління; відділ "С" (допит полонених, перебіжчиків, місцевих жителів); відділ "D" (вивчення трофейних зразків техніки та озброєння); відділ "Е" (вивчення трофейних документів)	Крім цього: 25 еск РЕБ (8 Торнадо ECR) 25 еск ДРЛВ (4E–3A АВАКС) 26 еск БРЛ (5 БРЛ Предатор)	
Має на озброєнні: ⇒ станції РР УКХ – 11 ⇒ станції РР КХ – 10 ⇒ станції перешкод – 8			
Може вести розвідку: ⇒ на глибину до 400 км (КХ); ⇒ на глибину до 80 км (УКХ)	Рота глибинної розвідки:	15 з БЛА	15 з БЛА
Поставити перешкоди (КХ) 400 км	Особового складу – 160 осіб	18 Аутрейдер	18 Аутрейдер
Вести спостереження за: 90–120 КХ, 80–100 УКХ р/зв; 18–24 радіорелейним лініями зв'язку; визначити місцезнаходження (за годину) 60–80 р/ст., 20–50 РЛС	Взвод зв'язку; три взводи глибинної розвідки	ЛТХ БЛА (БЛР)	
15, 25 бригади Р і РЕБ (А)		Аутрейдер	Предатор
(у кожній): ⇒ батальйон Р і РЕБ; ⇒ батальйон повітряної розвідки	Можливості: 24 РГ на відстань до 150 км	Б/радіус – 200 км/год розвідки – 4 години	Б/радіус – 926 км/год розвідки – 20 годин

Рис. 14.2.7. Склад та можливості частин та підрозділів розвідки Збройних сил Румунії

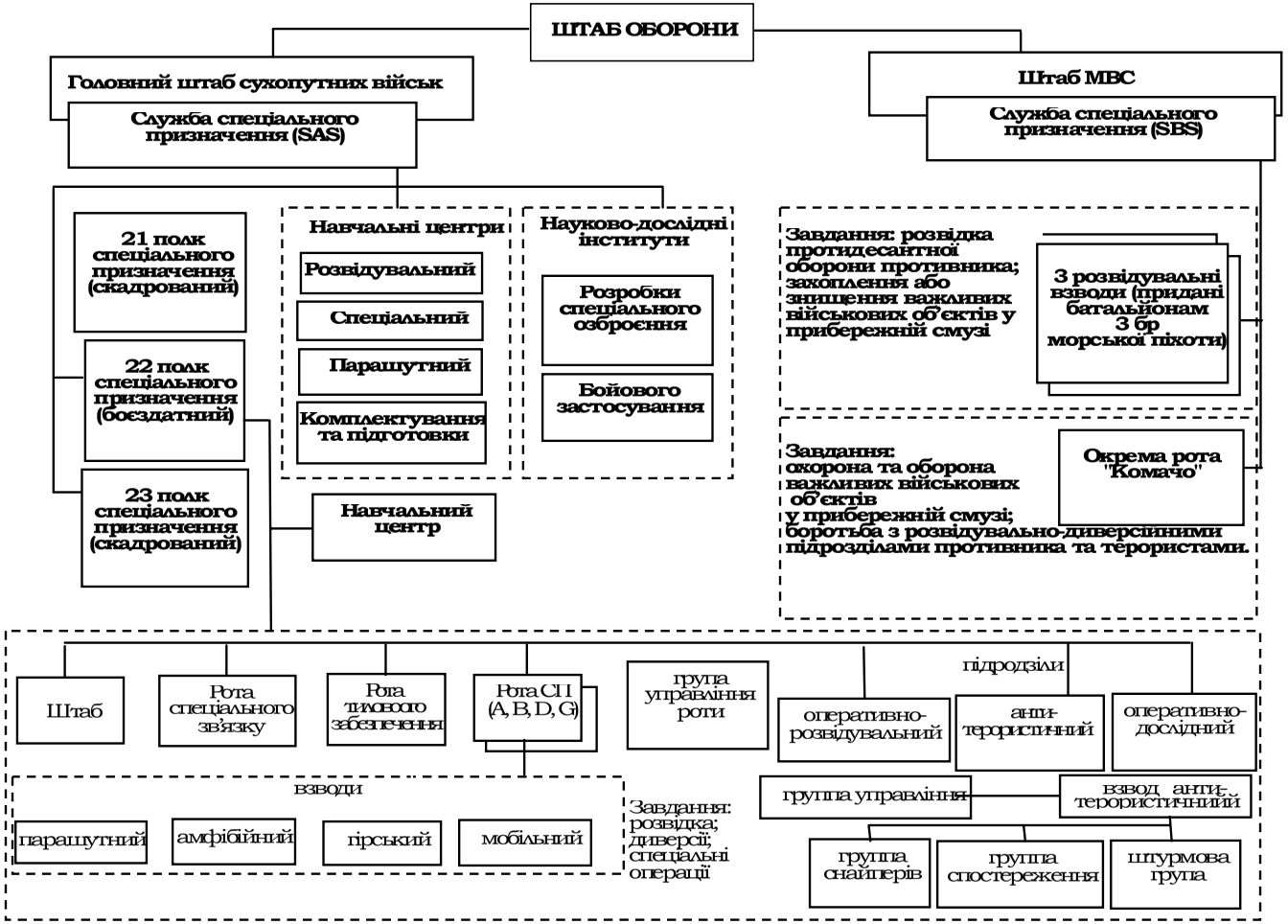

Рис. 14.2.8. Сили спеціального призначення Збройних сил Великобританії

Ця елітна частина, штаб-квартира якої знаходиться на авіабазі Нім-Кюрбессак, призначена для виконання різних завдань, у тому числі й оборони аеродромів, для тренувань й оцінки придатності наземного складу.

Група очолюється генералом і нараховує до 60 підрозділів, відомих як ескадрони захисту і нападу (Escadrons de Protection et d'Intervention; EPI), а також одну групу підготовки командос ВПС.

До ССО Бельгії входять: парашутний полк Командос, який складається з трьох батальйонів; артилерійський дивізіон; легкі розвідувальні, протитанкові та тилові підрозділи. Крім того, розгорнуті окрема рота СП і спеціальна рота з боротьби із тероризмом.

До ССО Нідерландів входять: у СВ – корпусна розвідувальна рота Командос, у ВМС – дві (1,2) амфібійні бойові групи (ACG) кожна по 600 осіб.

У СВ Італії для проведення спеціальних операцій можуть використовуватися штурмові батальйони та взводи парашутистів-лижників п'яти корпусних гірських альпійських бригад, батальйон СП окремої парашутної бригади "Фолгоре", у ВМС – окремий батальйон СП, який включає чотири оперативні роти, тилову групу і центр СП.

У Польщі є полк спеціальних операцій, у Туреччини – чотири бригади СП.

Не кожна країна може собі дозволити мати сили спеціальних операцій, тим паче в різних видах збройних сил. Основними країнами, які мають розвинуті війська спеціального призначення, є США і Велика Британія.

14.3. ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

Для вирішення завдань диверсійно-розвідувальної діяльності в США і її союзників створені сили спеціальних операцій і ведеться їх посилена підготовка до активних дій. Інакше їх можна назвати військами спеціального призначення (ВСП).

Війська спеціального призначення розглядаються Пентагоном як важливий інструмент зовнішньої політики. Військово-політичне керівництво США вважає ВСП таким же необхідним засобом збройної боротьби як ядерна зброя і звичайні збройні сили.

Головні завдання, що ставляться перед військами спеціального призначення США, визначені в настанові "Спеціальні операції". У ній зазначається, що основу бойових дій військ спеціального призначення складають акти диверсій, саботажу й терору в тилу противника, у першу чергу, знищення об'єктів військово-стратегічного значення

(бойові позиції й командні пункти ракетних військ, склади ядерної зброї, пункти управління та ін.), а також засобів транспорту та зв'язку, отруєння колодязів, проведення бактеріологічної війни; створення "партизанських загонів" із тих пластів і груп населення, що в тій чи іншій мірі незадоволені існуючим режимом; проведення підривної пропаганди й розповсюдження "наклепницьких" слухів. Детально весь перелік видів діяльності командування спеціальних операцій США (рис. 2.8.) приведений у зводі законів США (том 10, § 167) та можуть розглядатися як спеціальні операції. Як видно з цього переліку завдань, війська спеціального призначення поєднують у своїй діяльності як диверсійно-терористичні акції, так й ідеологічні диверсії проти інших країн і народів.

На цей час війська спеціального призначення, крім сухопутних військ, є також в складі американських ВПС та ВМС. Враховуючи, що найбільшу небезпеку для об'єктів, розміщених у глибині території, являють собою війська спеціального призначення сухопутних військ, необхідно знати їх склад, озброєння, організацію бойової підготовки й тактику дій.

Організація військ спеціального призначення сухопутних військ

Війська спеціального призначення сухопутних військ США організаційно зведені в групи спеціального призначення (рис. 14.2.10.). Усього в сухопутних військах налічується вісім груп спеціального призначення: чотири (1, 5, 7 і 10-а) – у регулярній армії, дві (19-а і 20-а) – у національній гвардії і дві (11-а і 12-а) – у резерві. Загальна чисельність груп майже 10 тисяч осіб, місце постійної дислокації – континентальна частина США. Кожна група готується до проведення диверсійно-розвідувальних дій на певному театрі воєнних дій.

Склад групи спеціального призначення приведений на рис. 14.3.1., озброєння – у табл. 14.3.1.

Особовий склад груп носить зелені берети із кокардою, на якій зображений ніж і схрещені стріли, оточені демагогічним написом "Визволити від пригнічення". Група спеціального призначеня складається зі штабу, штабної роти, трьох батальйонів спеціального призначення, а також рот розвідки, зв'язку й обслуговування (рис. 14.2.10.).

Усього в групі налічується майже 1500 осіб. Основу групи складає батальйон спеціального призначення. У батальйоні майже 315 осіб. Батальйон організаційно включає штаб, штабну роту і три роти спеціального призначення. У кожній роті спеціального призначення п'ять загонів спеціального призначення. У загін, що є основним підрозділом, входять два офіцери (командир і заступник) і дванадцять фахівців (по бойових діях і розвідці, мінно-підривній техніці, радіозв'язку, матеріально-технічному забезпеченню й медичній службі).

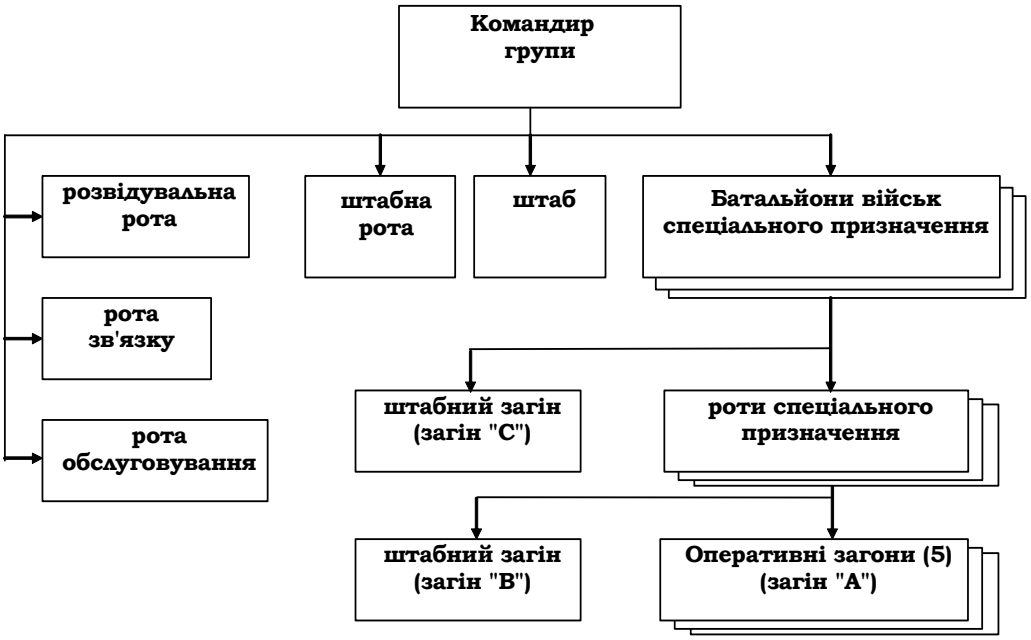

Рис. 14.3.1. Озброєння групи спеціального призначення

Таблиця 14.3.1

У групі:	
Особового складу	1500
5,56 мм автоматичні гвинтівки М16	1439
Пістолети	43
7,62 мм снайперські гвинтівки	6
Комплекти підривних пристроїв	383
90 мм протитанкові гранатомети	13
Гранатомети М203	108
Парашути	2236
Розвідувальні гелікоптери	4
Легкі літаки	2
Автомобілі	91
Радіостанції	408

Для проведення диверсійно-розвідувальних дій у тилу противника із групи може бути створено 50-100 загонів (груп) по 7-14 осіб. Група спеціального призначення є основним формуванням військ спеціального призначення для проведення спеціальних операцій і диверсійно-підривної діяльності.

З групи ВСП може бути сформовано до 60 диверсійно-розвідувальних загонів по 12-14 осіб або до 100 ДРГ по 7-8 осіб.

Кожний батальйон включає штаб, штабну роту, три роти (по 180 осіб) і може закинути в тил противника до 60 груп по 6-8 осіб.

У Великій Британії для проведення диверсійних дій у тилу противника в сухопутних військах сформовані три окремих розвідувально-диверсійних полки. Із полку може бути сформовано 24-28 груп по 10-20 осіб. Існують ВСП і в інших країнах НАТО: у ФРН – окремі роти глибинної розвідки; в Італії – окремий диверсійно-парашутний батальйон; у Греції – дивізія спеціальних військ; у Туреччині бригада "Командос", роти глибинної розвідки; у Бельгії – парашутний полк "Командос".

Усього, як вважають зарубіжні фахівці, у збройних силах країн НАТО із складу ВСП може бути сформовано до 1300 диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ), оснащених сучасною технікою й озброєнням.

Озброєння військ спеціального призначення (сил спеціальних операцій)

Диверсійно-розвідувальні групи озброюються автоматичною малорозмірною полегшеною стрілецькою зброєю, яка має високі бойові й експлуатаційні характеристики, газовими пістолетами, що при "пострілі" миттєво присипляють людину на 15-40 хвилин. Стрілецька зброя має прилади нічного бачення, а спеціальні насадки забезпечують її беззвучне застосування.

Окремі ДРГ мають на озброєнні хімічну та бактеріологічну зброю.

Крім того, ДРГ можуть оснащуватися спеціальним озброєнням і технікою, застосування яких збільшує їх бойові можливості. Найбільш розповсюджені зразки спеціального озброєння для ДРГ приведені в табл. 14.3.2.

Американські диверсійно-розвідувальні формування (ДРГ) можуть мати на озброєнні ядерні міни з тротиловим еквівалентом 0,02 і 0,05-0,1 Кт. Ядерні міни видаються диверсійно-розвідувальній групі в зібраному виді. Щоб підготувати їх до підриву, потрібно 1-3 хвилини. Для дій щодо високозахищених об'єктів і кабельних ліній застосовуються переносні кумулятивні заряди.

У склад технічних засобів, якими можуть оснащуватися ДРГ, входять:

⇒ прилади оптичного спостереження, у тому числі біноклі, перископи, підзорні труби (для проведення розвідки й стеження за об'єктом на чималій відстані у світлий час доби);

⇒ прилади виявлення кабельних ліній зв'язку й трубопроводів (для визначення місця та глибини до 2 м.);

⇒ фото; кіноапаратура (для проведення зйомки як у темний час доби з використанням інфрачервоних приладів підсвічування цілей, так і в умовах обмеженої видимості з використанням інфрачервоних фільтрів);

⇒ портативні телевізійні камери (для детального вивчення об'єктів, систем їх охорони та оборони, під'їзних шляхів на відстані 3-5 км);

⇒ прилади нічного бачення;

⇒ тепловізійні прилади (далекість виявлення за допомогою цих приладів: людей – 600 м, техніки – 3 км);

⇒ портативні засоби радіаційної та акустичної розвідки;

⇒ засоби радіо, радіотехнічної та радіолокаційної розвідок;

⇒ лазерні цілеуказівники (для підсвічування цілей при ураженні зброєю з лазерною системою наведення) і далекоміри (для виявлення, розпізнавання та визначення координат стаціонарних і рухомих об'єктів на відстані до 20 км);

⇒ радіомаяки (для вказівки справжнього місцеположення об'єкту з метою його ураження);

⇒ літальні апарати індивідуального користування;

⇒ апаратура зв'язку (зовнішній вигляд більшої частини апаратури дуже схожий на вітчизняну).

Таблиця 14.3.2

Зразки спеціального озброєння ДРГ

Найменування (належність)	**Вага міни (бойової частини), кг**	**Далекість стрільби, км**	**Вага в бойовому спорядженні, кг**	**Система управління (час підготовки)**
ПТКР (США, Великобританія Франція, ФРН)	3-7	1-6	6-75	Ручна (напівавтоматична)
Гранатомети (США, ФРН, Італія, Китай)	–	0,15-0,7	3-15	–
Магнітні міни (США, Великобританія, Італія, ФРН)	0,5-0,8	–	0,5-0,8	Час затримки вибуху від 9 хв. до 28 діб
Міни типу ДАРТ	Від техніки, що рухається, спрацьовує пороховий заряд і міна злітає на висоту 300-400 м, після чого, завдяки інфрачервоним головкам самонаведення, прямує до об'єкта			

Для військ спецпризначення в США й інших країнах готується різноманітна екіпіровка, у тому числі обмундирування військовослужбовців збройних сил, звичайний одяг громадян, в якому агентура противника може проникнути на територію держави. Вони можуть мати набір різноманітних фіктивних документів і засобами, необхідними для виготовлення фальшивих паспортів, посвідчень, довідок.

Аналіз озброєння й оснащення ДРГ дозволяє зробити висновок, що диверсанти можуть впливати на об'єкти, що охороняються активно (наліт, засада, диверсія), а також вести розвідку.

Організація, озброєння підрозділів "Рейнджерс"

Ще одна не менш відома спецчастина США – 75-й полк рейнджерів. Це елітний, найбільш професійно підготовлений піхотний полк. Він може провести будь-яку воєнну операцію краще, ніж хто-небудь інший. "Щоб не робили рейнджери, вони роблять це краще всіх!" – таку високу оцінку дав полку генерал К. Абрамс, у свій час начальник штабу сухопутних військ США.

Рейнджери – від англійського слова "raungers" – особи, які здійснювали великі переходи, єгері, лісники, тощо.

Поява рейнджерів як спеціальних військових формувань відноситься до періоду колонізації європейцями Північної Америки. Перші підрозділи рейнджерів були сформовані майором британських колоніальних військ Робертом Роджерсом у 1756 році для дій проти індійських племен. В армії США перший диверсійно-розвідувальний батальйон рейнджерів був сформований у червні 1942 року. Бійців цих формувань почали називати "рейнджерами" на честь знаменитих загонів, які приймали участь у війні за незалежність США. Далі було сформовано ще 5 батальйонів, 4 з яких використовувалися як штурмові загони, а один для розвідки й диверсій у тилу противника.

Після закінчення війни в Кореї рейнджери були розформовані й відтворені в 1975 році. У 75-му піхотному полку укомплектовані два батальйону рейнджерів, а у 1984 році ще один батальйон. Після цього 75-й полк став називатися полком рейнджерів. Перше бойове хрещення рейнджери отримали в 1982 році на Гренаді.

Полк досить великий – 2300 осіб. Дислокується у Форт-Беннінзі, штат Джорджія. Він призначений для ведення глибинної розвідки та рейдових операцій із захоплення й знищення засобів ядерного та хімічного нападу противника, його об'єктів управління, зв'язку й тилу.

На базі одного батальйону (яких у полку три) може бути сформовано до 60 розвідувально-диверсійних груп, здатних здійснювати рейди на велику глибину. Склад батальйону "Рейнджерс" приведений на рис. 14.3.2., озброєння – в табл. 14.3.3. Батальйони триротного складу по 180 осіб, додатково батальйон має штаб і штабну роту. 1-й ба-

тальйон рейнджерів розквартирований в Хантері (Джорджія), 2-й – у Форт-Льюісі (Вашингтон), 3-й – в Форт-Бенінзі (Джорджія), де також знаходиться їх школа підготовки. Відбір кандидатів у рейнджери, як і у всі елітні підрозділи, дуже суворий, хоча здійснюється за іншим принципом: подолав первинний відбір, добровольці зараховуються до складу діючих частин, де несуть службу протягом року, і тільки після цього їх допускають до основного курсу підготовки.

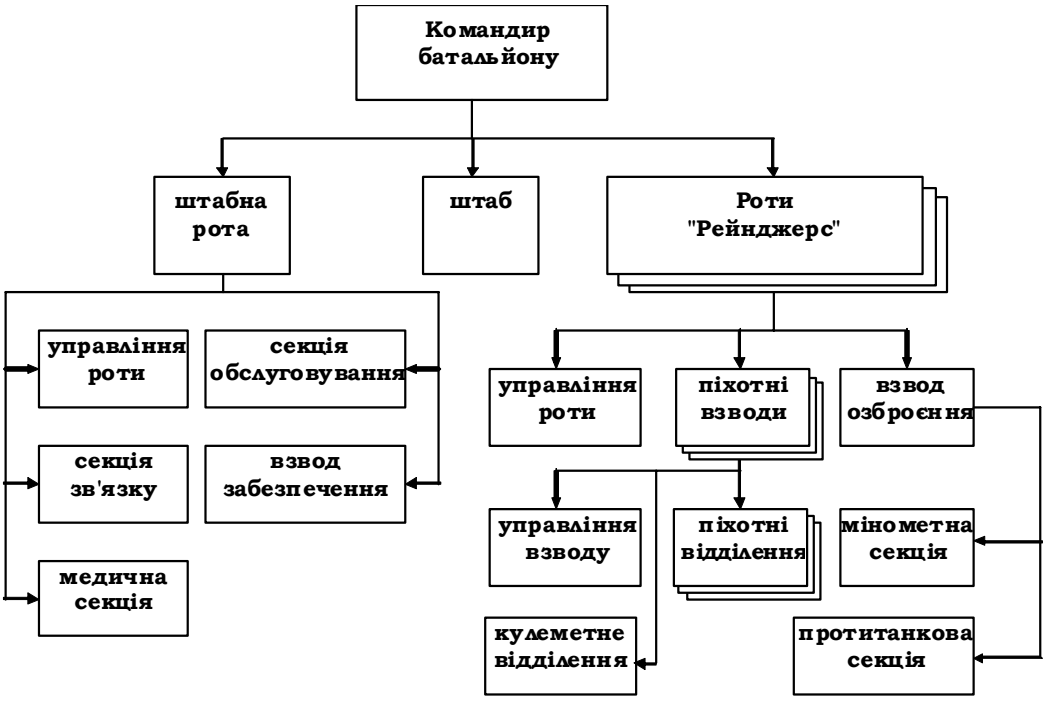

Рис. 14.3.2. Склад батальйону "Рейнджерс"

Полк комплектується добровольцями з армійських підрозділів, які мають десантну підготовку.

Основна увага при навчанні приділяється виробленню навичок ведення розвідки, орієнтуванню на місцевості, умілому поводженню зі зброєю.

У програму підготовки входить навчання рукопашному бою, курс виживання, альпіністська підготовка.

Для успішного ведення бойових дій у різних природних і кліматичних умовах рейнджери займаються не тільки на території США але й виїжджають за кордон.

У полку звичайна стандартна форма сухопутних військ США. Відрізняє рейнджерів нарукавна нашивка та чорний берет з емблемою.

Таблиця 14.3.3.

Озброєння батальйону "Рейнджерс"

В батальйоні:	
Особового складу	558
5,56 мм автоматичні гвинтівки	472
Пістолети	111
7,62 мм снайперські гвинтівки	6
ПУ ПТКР "Дракон"	9
60 мм міномети	6
Гранатомети М203	60
Автомобілі	2
Радіостанції	145

Батальйон "Рейнджерс" – підрозділ, призначений для виконання спеціальних розвідувально-диверсійних завдань у тилу противника, головним чином в інтересах армійського корпусу.

На базі батальйону може бути сформовано до 60 диверсійно-розвідувальних груп по 6-7 осіб кожна. Батальйон здатен вирішувати бойові завдання на глибині до 75-450 км від переднього краю своїх військ.

Організаційна структура парашутно-десантного та піхотного аеромобільного батальйонів армії США

У сучасній війні значна роль командуванням США та інших армій НАТО надається повітряним, аеромобільним і морським десантам. Прикладами їх застосування є англо-аргентинський конфлікт, дії військ США у Гренаді та в зоні Перської затоки.

Командування США вважає, що застосування десантів у без'ядерній війні дозволяє здійснювати вирішальний вплив на хід бойових дій і виконання поставлених військам завдань. Обґрунтовується це тим, що перекидання військ у повітрі є найкращим шляхом здійснення швидкого та рішучого маневру в тил противника для знищення важливих об'єктів і повного його розгрому в короткі терміни з максимальним використанням фактора раптовості.

У числі об'єктів, які підлягають захопленню або знищенню, можуть бути й об'єкти військ ППО, розташовані на віддалі (іноді значній) від державного кордону, берегової лінії або фронту. Проти них найбільш імовірно використання повітрянодесантних частин і підрозділів. Тому розглянемо організацію частин і підрозділів повітрянодесантної та повітряно-штурмової дивізій армії США, які мають найбільші бойові потен-

ціали, і, таким чином, найбільш боєздатні в порівнянні з частинами та підрозділами подібного типу армій інших країн.

Парашутно-десантний батальйон складається з 3 парашутно-десантних рот, штабної й протитанкової рот (рис. 14.3.3.).

Парашутно-десантні батальйони складають основу бойових підрозділів армії США. У дивізії їх 10.

Парашутно-десантний батальйон – підрозділ, призначений для знищення важливих об'єктів у тилу противника і повного його розгрому в короткі терміни з максимальним використанням фактора раптовості.

У парашутно-десантній дивізії 10 батальйонів. Глибина викидання десантів може складати декілька сот кілометрів.

Піхотний аеромобільний батальйон – підрозділ, призначений для знищення важливих об'єктів у тилу противника й повного його розгрому в короткі терміни з максимальним використанням фактора раптовості.

Глибина викидання десантів може складати: бригади до 60–80 км, роти-батальйону – до 30 км.

Склад озброєння парашутно-десантного батальйону наведено в табл. 14.3.4.

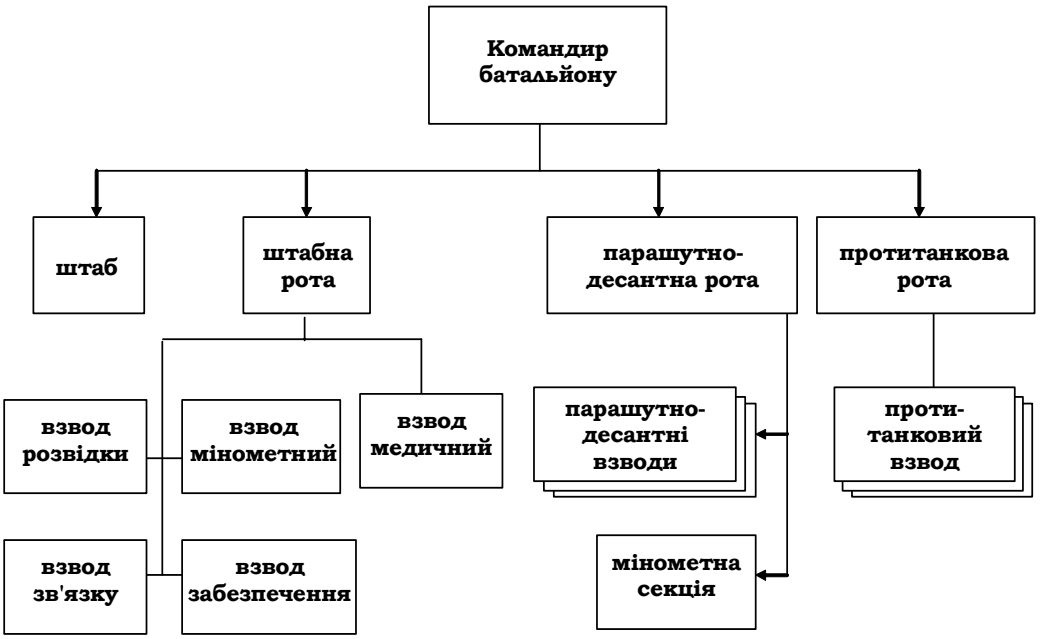

Рис. 14.3.3. Склад парашутно-десантного батальйону

Таблиця 14.3.4

Озброєння парашутно-десантного батальйону

У батальйоні:	
Особового складу	700
ПУ ПТКР "Дракон"	27
ПУ ПТКР "ТОУ"	18
ПУ ПТКР "Хелл файр"	4
81 мм міномети	6
60 мм міномети	9
40 мм гранатомети МК-19	15
Автомобілів	37
Мотоциклів	15

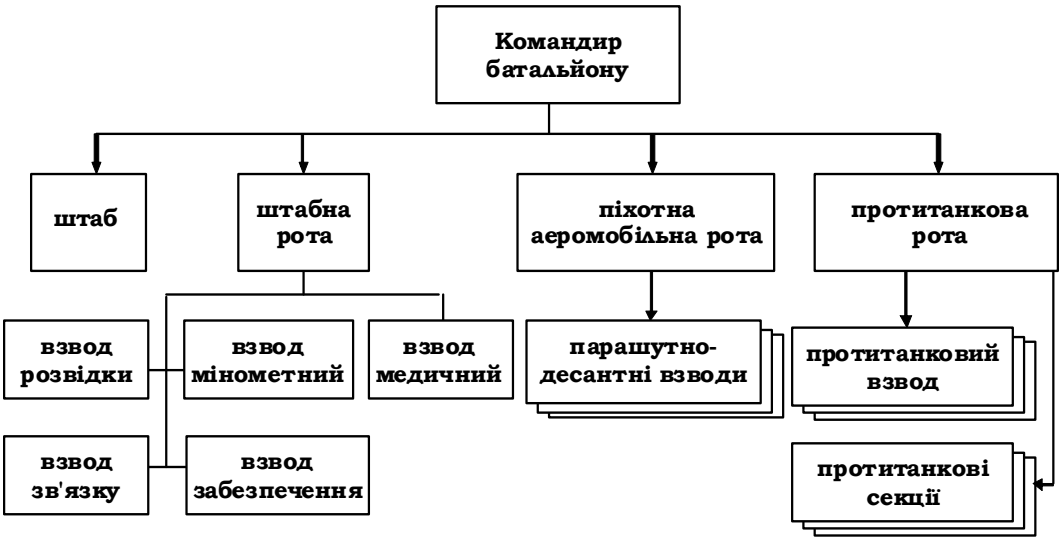

Рис. 14.4.4. Склад піхотного аеромобільного батальйону

Піхотний аеромобільний батальйон складається із штабу, штабної роти, трьох піхотних аеромобільних рот.

Піхотний аеромобільний батальйон структурно подібний до парашутно-десантного батальйону.

Склад піхотного аеромобільного батальйону приведений на рис. 14.3.4., озброєння – у табл. 14.3.5.

Таблиця 14.3.5

У батальйоні:	
Особового складу	790
ПУ ПТКР "Дракон"	36
ПУ ПТКР "ТОУ"	24
ПУ ПТКР "Хелл файр"	4
81 мм міномети	9
40 мм гранатомети МК-19	15
Автомобілів	80
Мотоциклів	15

14.4. ТАКТИКА ДІЙ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

До основних завдань, що вирішують підрозділи ССО противника (стосовно авіабаз, об'єктів ППО), належать: розвідка, цілеуказування, зрив виводу авіації з-під удару, самостійний вивід аеродрому, об'єктів ППО з ладу, захоплення аеродрому і його короткочасне утримання, недопущення бойового застосування ЗРК ППО.

Аеродроми й авіація, що базується на них, військові пункти управління, особливо КП Військ протиповітряної оборони, призначені для вирішення тактичних, оперативних і стратегічних завдань і розглядаються противником відповідно як тактичні, оперативні чи стратегічні об'єкти. Відповідно до цього вони будуть мати інтерес для розвідок різного рівня й, як правило, зміст завдань розвідок різного рівня поєднується між собою, створюючи тим самим єдину картину обстановки на театрі воєнних дій. Багаторівневий характер взаємодії, на думку фахівців розвідувальних органів країн НАТО, зображений на рисунку 14.4.1.

Згідно з цим після проведення розвідки, на відповідному рівні можуть бути виділені сили і засоби, призначені для впливу на авіабазу, об'єкти ППО чи їх елементи з визначеною метою.

Сили та засоби, що призначаються для виконання поставлених завдань, можуть бути представлені та використані в найрізноманітніших формах. Це випливає з відповідних структур спецслужб ведучих країн НАТО: США, Великобританії.

Найбільш підготовленими для вирішення завдань розвідки й наступного впливу на об'єкт є сили спеціальних операцій США, Великобританії, а також підрозділи глибинної розвідки Сухопутних військ провідних країн НАТО. Для вирішення завдань тактичного рівня можуть застосовуватися також підрозділи звичайної військової (тактич-

ної) розвідки цих країн, на базі яких можуть бути сформовані розвідувальні диверсійні групи (РДГ).

У загрозливий період пункти військового та державного управління, авіабаза, підрозділи ППО будуть для противника об'єктами розвідки (дорозвідки), а також об'єктами проведення підготовчих заходів, що забезпечують із початком бойових дій вирішення таких завдань як: наведення на них засобів ВТЗ противника, проведення диверсій, захоплення об'єктів.

Альтернативу ССО в рішенні завдань розвідки й дорозвідки, проведених у тактичній, оперативній і стратегічній глибині, можуть скласти тільки засоби повітряно-космічної розвідки.

Однак пріоритет у вирішенні таких завдань розвідки та дорозвідки як: ідентифікація об'єктів; визначення режиму їхньої роботи; проведення координатної розвідки дійсних елементів об'єктів і передача даних у реальному масштабі часу в центри наведення засобів ВТЗ – залишається за РДГ ССО.

Проведення в загрозливий період підготовчих заходів, що забезпечують успіх у початковій фазі бойових дій, під силу тільки спеціально підготовленим РДГ ССО. До них належать: визначення безпосередньо на місцевості оптимальних маршрутів підльоту засобів ВТЗ до елементів об'єкта (включаючи пошук маскувальних ємкостей для крилатих ракет); визначення в районі об'єкта оптимального робочого місця для наведення засобів ВТЗ; підготовка всього необхідного для проведення диверсій (вивчення системи охорони й оборони об'єкта, визначення способів проникнення на об'єкт, закладка в районі об'єкта схованок із засобами, необхідними для проведення диверсій і т.д.).

Перераховані вище завдання стосовно до авіабаз особливого призначення, підрозділів ППО можуть бути вирішені силами агентурної мережі.

Однак значні труднощі, пов'язані з рішенням цих завдань, саме агентурною мережею, із гарантіями по рубежах (об'єктах), за часом не дозволяють визнати за цими силами пріоритет. Крім того, завжди допускається досить висока ймовірність розкриття агентурної мережі й примушення її до ведення "подвійної гри".

У початковий і наступний періоди бойових дій противник відповідно до авіабаз і об'єктів ППО буде вирішувати наступні завдання: знищення, виведення їх з ладу або захоплення.

Найбільш ефективним засобом вирішення завдання по знищенню вказаних об'єктів або виводу їх з ладу є застосування ВТЗ у ході нанесення масованих ракетно-авіаційних ударів (МРАУ).

Значна частина стратегічних об'єктів Іраку, у тому числі авіабаз, у ході операції БНС "Буря в пустелі", в основному, була знищена чи виведена з ладу ВТЗ у ході нанесення масованих ударів крилатими ракетами повітряного та морського базування.

Якщо для РДГ ССО, у складі навіть декількох загонів, знищення такого об'єкта як авіабаза є дуже складним завданням, навіть за умови застосування ядерних фугасів потужністю від 0,01 до 0,1 Кт, то виведення авіабази, підрозділу ППО з ладу для РДГ ССО є цілком посильним завданням і тут РДГ ССО виступають як пріоритетний засіб, якщо діяти за принципом "достатня ефективність при мінімумі витрат".

До вирішення завдань щодо захоплення цих об'єктів можуть бути притягнуті рейдові тактичні групи (як правило, батальйонні), повітрянодесантні чи повітряно-штурмові (аеромобільні) частини й підрозділи, а також підрозділи ССО.

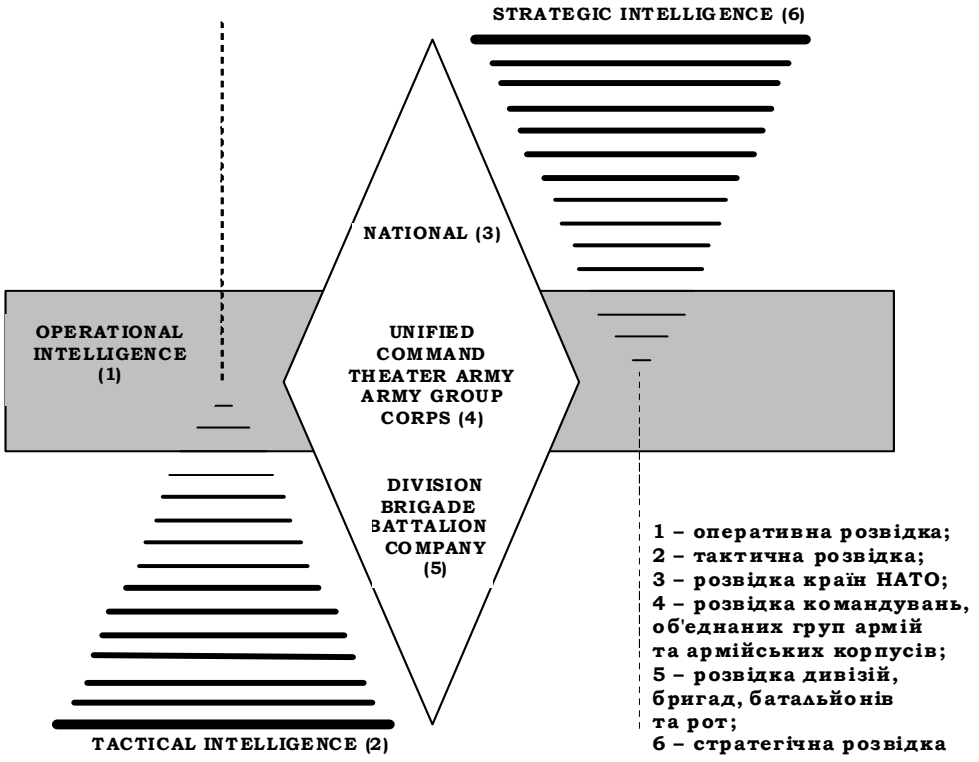

Рис. 14.4.1. Схематичне зображення взаємодії різних розвідок (США і НАТО)

Для введення в рейд батальйонної тактичної групи (бтгр) необхідний прорив лінії фронту силами як мінімум бригади. Ввід бтгр в рейд здійснюється, як правило, у ході масштабного наступу з метою порушення (недопущення) перегрупування військ противника на конкретних напрямках, порушення його комунікацій, системи управління військами, знищення важливих об'єктів, у тому числі аеродромів ар-

мійської авіації, об'єктів ППО, а також відволікання сил противника від виконання безпосередніх завдань. Із врахуванням того, що для вводу в рейд бтгр потрібно організовувати прорив фронту силами, як мінімум, бригади, а також те, що бтгр будь-якого складу (мотопіхотного, танкового чи збалансованого) має слабку ППО і в цьому плані дуже уразлива, – розглядати її, як імовірний засіб захоплення, наприклад аеродрому, недоцільно. Тим більше, що глибина рейду бтгр не перевищує 50 км від лінії фронту, тому гіпотетично рейдова бтгр реально може загрожувати по суті тільки лише аеродромам (площадкам базування) бойових гелікоптерів армійської авіації, об'єктам ППО першого оперативного ешелону (радіолокаційним засобам розвідки, центрам (підрозділам) радіотехнічної розвідки).

Повітрянодесантні підрозділи являють собою досить серйозну загрозу аеродромам і в ході наступальної операції можуть виступати як імовірний засіб для захоплення аеродромів, інших об'єктів, у тому числі й протиповітряної оборони.

У серії дослідницьких навчань "Пейд редаут", "Дрегон Тім", "Редфлег", проведених у свій час у США, відпрацьовувалися питання охорони й оборони авіабаз, де за противника виступали частини та підрозділи повітрянодесантних військ.

Так на навчаннях "Дрегон Тім" відпрацьовувалася висадка десанту в районі авіабази Еглін з метою її захоплення. Десант, у складі 2400 осіб, приземлився на площадку 6500 на 1200м й успішно справився з бойовим завданням.

Час готовності повітрянодесантних підрозділів після викидання до ведення бою на землі складає лічені хвилини. Так у ході одного з навчань "Рефсджер", проведеного у свій час США на території Німеччини, десантувались з 20-ти літаків С-141 1100 осіб зі складу 82-ї повітрянодесантної дивізії і було скинуто 27 вантажних платформ. Від скидання 1-ої платформи до приземлення останнього парашутиста пройшло всього 6 хвилин. Бойова техніка була проведена в повну бойову готовність за 15 хвилин. Незважаючи на все це, викид парашутних десантів є дорогою й ризикованою задачею, що вимагає проведення цілого ряду заходів, таких як: ізоляція району бойових дій, "розчищення" повітряного простору від авіації й придушення засобів ППО противника, а також придушення його наземних сил у районі викидання.

Що стосується вартості, то буде доречним ще раз навести як приклад одне з навчань із серії "Дрегон Тім", на якому відпрацьовувалося завдання захоплення аеродрому з викиданням десанту в складі 2400 осіб і яке обійшлося приблизно в 1 млн. доларів (навчання проводилося без бойового застосування озброєння).

Більш того, з урахуванням необхідності проведення переліку заходів щодо забезпечення десантної операції, деякі з цих заходів мають явні демаскуючі ознаки й значно полегшують завдання розвідки противника, тому провести таку операцію до моменту викиду десанту дуже складно.

Вирішення завдання щодо захоплення авіабази, об'єктів ППО повітрянодесантними підрозділами значно полегшується, якщо їм придається підрозділ ССО, у завдання якого входить: діючи потай на території об'єкта, зірвати організацію й проведення противником протидесантних заходів.

Яскравим прикладом є операція щодо захоплення багатонаціональними силами аеродрому Ель-Кувейт у період конфлікту в районі Перської затоки у 1991 році. Крім цього, можна було б навести ще цілий ряд прикладів такої взаємодії при вирішенні багатонаціональними силами завдань щодо придушення Іракських військ, що чинять опір.

Повітряно-штурмові (аеромобільні) підрозділи, можна розглядати як реальний засіб захоплення об'єктів противника. Однак це завдання є для них не типовим. Тим більше, якщо розглядати можливі варіанти бойового застосування повітряно-штурмових частин підрозділів на прикладі 101 повітряно-штурмової дивізії (ПШД) США.

Так, наприклад, 101 повітряно-штурмова дивізія США, в основному, призначена для вирішення 3-х найбільш важливих оперативних завдань: затримка другого ешелону військ противника; нанесення ураження угрупованням військ, що висуваються; боротьба з оперативними повітряними десантами.

Частини та підрозділи 101-й ПШД у складі повітряно-штурмових тактичних груп можуть залучатися до аеромобільних операцій сухопутних військ. Однак, навіть у наступальній операції, знаходячись у складі 1-го ешелону армійського корпусу, бригадні, батальйонні, ротні тактичні групи, повітряні та наземні рейдові загони, аеромобільні десанти ПШД, з урахуванням обмеженої глибини їхнього бойового застосування, можуть являти серйозну загрозу лише аеродромам армійської авіації противника та об'єктам ППО у тактичній глибині від переднього краю.

У практиці військових навчань і конфліктів останніх десятиліть є приклади, коли захоплення авіабаз забезпечувалося винятково за допомогою ССО, що використовували свою спеціальну тактику.

Так у ході згадуваних вище навчань із серії "Пейд редаут" на авіабазу Волк-Филд (США) з метою її захоплення з військово-транспортних літаків був викинутий десант у складі 325 "зелених беретів" 12-й групи ССО резерву Армії. Авіабазу обороняла 301-а ланка поліцейської охорони. "Зелені берети" успішно вирішили поставлене завдання.

Блискучим бойовим прикладом ефективного застосування ССО є захоплення силами спеціального призначення Великобританії аргентинської авіабази на острові Пебл у період Англо-Аргентинського конфлікту у 1982 році. У захопленні аеродрому брало участь всього 48 осіб (2 загони). Перший загін скував боєм аргентинський гарнізон, другий загін захопив аеродром. Цей приклад яскраво демонструє здатність ССО, використовуючи спеціальну тактику, ефективно вирішувати поставлене завдання мінімальними силами.

Події в районі Перської затоки переконливо підтвердили пріоритет ССО в переліку ймовірних засобів впливу на об'єкти, у тому числі авіабази, об'єкти ППО противника. Особливо відчуємо цей пріоритет стосовно об'єктів, розташованих в оперативній і стратегічній глибині.

Серія дослідницьких тактико-спеціальних навчань, що проводилися за замислом авторів на ряді авіабаз ВПС України, також підтвердили пріоритет ССО в рішенні цілого ряду завдань.

Україна з її геостратегічним положенням викликає цілком конкретний інтерес як у її найближчого оточення, так і у держав, що претендують на першість у європейському і світовому масштабі.

Україна в будівництві власних збройних сил повинна орієнтуватися на сильного гіпотетичного противника, навіть якщо в даний час жодна з держав не загрожує її безпеці і цілісності.

У зв'язку з цим доцільно розглянути бойові можливості відповідних підрозділів ССО США, що мають великий досвід бойового застосування. Глобальний масштаб завдань, розв'язуваних цими силами, видно зі структурної схеми організації командування ССО. Поряд із цим доцільно проаналізувати й бойові можливості сил спеціального призначення Великобританії, підрозділи яких, починаючи з Англо-Аргентинського конфлікту 1982 року, кваліфікуються провідними спеціалістами як найбільш підготовлені серед подібних підрозділів.

ССО США та сили спеціального призначення Великобританії використовуються для проведення, так званих спеціальних операцій.

Під спеціальними операціями, у відповідності зі зводом законів США (том 10, параграф 167), розуміємо цілий ряд видів діяльності, основними з яких є: рейдові операції; допоміжні заходи щодо забезпечення рейдових операцій, стратегічна розвідка; бойові партизанські операції, диверсійно-підривна діяльність; психологічні операції.

Деякі ключові завдання, що вирішувалися підрозділами ССО США й Великобританії в ході проведення рейдових операцій за час конфлікту в зоні Перської затоки, приведені на рис. 14.4.2.

Рейдові операції – це обмежені за масштабом, часом, завданнями і місцем акції, проведені на території противника (як правило, у глибокому тилу). Вони проводяться з метою захоплення, знищення чи

виводу з ладу яких-небудь важливих об'єктів; ліквідації чи захоплення, з наступною доставкою на свою територію, певних посадових осіб, документів, зразків зброї та техніки. Основними способами вирішення завдання у ході рейдових операцій є пошук, засідка, наліт, акції із застосуванням вибухових пристроїв, нанесення вогневих ударів без зіткнення з противником, наведення високоточної ракетної й авіаційної зброї на цілі із використанням радіомаяків і приладів лазерного підсвічування.

Рис. 14.4.2. Ключові завдання, що вирішувалися підрозділами ССО США та Великобританії в ході проведення рейдових операцій за час конфлікту в зоні Перської затоки

Допоміжні заходи щодо забезпечення рейдових операцій мають за мету приховану евакуацію підрозділів ССО з зон, де проводяться операції, після виконання ними поставлених завдань. Вони включають розгортання й обслуговування силами партизан на території, зайнятій противником, мережі конспіративних квартир і інших місць, де особовий склад військ спеціального призначення міг би тимчасово переховуватися, а також каналів їхнього транспортування на свою територію.

Стратегічна розвідка припускає збір даних про можливості, наміри й діяльність реального чи ймовірного противника в заданому географічному районі. Інформація, що добувається, може також включати зведення про геологічні й демографічні особливості цього району.

Особовий склад підрозділів ССО здатний вести розвідку візуально й із використанням технічних засобів як самостійно, так і з залученням місцевої агентури.

Бойові партизанські операції передбачається організовувати й здійснювати у воєнний час в інтересах американських угруповань військ і сил на театрах воєнних дій із метою нанесення збитків військам і об'єктам противника в його оперативному та стратегічному тилу.

Диверсійно-підривна діяльність може вестися як у воєнний, так і в мирний час. Вона являє собою сукупність спланованих за місцем часом і завданнями політичних акцій, спрямованих на дестабілізацію чи скидання нелояльної до Сполучених Штатів влади, а також заходів щодо знищення чи виводу з ладу елементів оборонного потенціалу даної держави.

Під "психологічними операціями" розуміються заходи впливу на визначені групи людей та окремих осіб за допомогою засобів масової інформації, різного роду друкованої, аудіо чи відеопродукції, а також шляхом особистого спілкування. Такі операції проводяться з метою викликати в них такий настрій чи поведінку, що сприяли б досягненню американських політичних і воєнних цілей. Головними об'єктами впливу вважаються лідери політичних і громадських організацій, релігійних громад, найбільш впливові представники ділових кіл, військової еліти й творчої інтелігенції. Заходи можуть також охоплювати особовий склад збройних сил, робітників і селян, технічну інтелігенцію і державних службовців.

Основними видами "психологічних операцій", передбаченими для воєнного часу, є: контрпропаганда, деморалізація особового складу противника та вороже настроєного населення, підбурювання військовослужбовців противника до здачі в полон, дезінформація, заохочення діяльності на території противника дисидентів, формування в місцевого населення дружнього ставлення до американських військ.

"Психологічні операції" можуть проводитися в інтересах вищих ешелонів державного та військового управління, об'єднаних командувань збройних сил США в стратегічних зонах, конкретних об'єднань і з'єднань видів збройних сил на ТВД або ж безпосередньо в інтересах дій ССО.

Деякі "ключові" завдання, що вирішувалися підрозділами ССО США и СпП Великої Британії в ході проведення рейдових операцій за час конфлікту в зоні Перської затоки, показані на рис. 14.2.15. На рис. 14.2.16. приведені деякі завдання, які вирішувалися ССО МНС у ході проведення психологічних операцій у період конфлікту в тому ж районі.

У цілому тактика дій диверсійно-розвідувальних груп Збройних сил США і збройних сил європейських країн НАТО єдина і при організації бойових дій буде включати:

⇒ перекидання ДРГ у тил противника;

⇒ проведення розвідки (дорозвідки) і підготовчих заходів;

⇒ безпосередній вплив на об'єкти й відхід від об'єктів.

Перекидання ДРГ в тил може виконуватися наступними способами:

⇒ прихованим проникненням сушею або морем через державний кордон у мирний час чи через лінію фронту у воєнний час із наступним пересуванням на різноманітних транспортних засобах під виглядом військовослужбовців або цивільних осіб у райони очікування або бойового застосування;

⇒ відкритим в'їздом на територію країн у мирний час під виглядом туристів чи членів різноманітних делегацій із наступним "розчиненням" серед громадян і переміщенням в райони очікування чи бойового застосування;

⇒ залишенням у тилу військ, які просунулися в наступі;

⇒ відкритим переміщенням в райони бойового застосування законспірованих ("законсервованих") груп, створених або підготовлених у мирний час, що проживають на території країни;

⇒ повітряним десантуванням, при цьому можливі наступні варіанти: викидання в одному районі всіх ДРГ, призначених для дій у позиційному районі угруповання військ; викидання окремих ДРГ у позиційному районі з'єднання (частини) чи окремо кожної ДРГ безпосередньо в районі об'єкта диверсій.

Проникненню основних сил і засобів ДРГ передує закидання окремих груп з метою проведення рекогносцировки місцевості і розвідки об'єктів.

Найбільш сприятливим для закидання ДРГ і їх розгортання в позиційних районах є умови, що складаються напередодні військових дій (у період кризової ситуації) або в ході війни (воєнного конфлікту) із застосуванням звичайної зброї. Розвідувальні служби враховують, що в цей час значно зростає міграція населення, особливо поблизу кордонів, у зонах бойових дій і районах, що до них прилягають.

Проведення розвідки і підготовчих заходів

Проникнувши на територію країни, ДРГ зосереджуються в районі операційних баз, де здійснюється збирання й уточнення розвідувальних даних і завершується безпосередня підготовка до диверсій, визначаються способи впливу на конкретні об'єкти.

Операційна база розраховується на обслуговування 8-12 ДРГ і розташовується в місцях, що забезпечують найкращі умови для маскування, прихованого розміщення ДРГ і їх застосування.

Крім операційних баз готуються опорні пункти. Вони поділяються на основні й допоміжні та вибираються на відстані 30-40 км від операційної бази й один від одного.

Основні опорні пункти призначені для збору групи, відпочинку та поповнення запасів ДРГ після проведення диверсій, допоміжні – для прийому і приховування озброєння й майна ДРГ. Опорні пункти займають не більше ніж на одну добу.

Місця викидання особового складу ДРГ вибираються на відстані 40-50 км від операційної бази.

Розвідувальні завдання виконуються засобами спостереження, підслуховування, опитування місцевого населення, використання даних мережі агентурної розвідки, проникнення в розміщення частин і на об'єкти під виглядом військовослужбовців із достовірними документами.

При вирішенні розвідувальних завдань планується широке використання засобів технічної розвідки, включаючи автономні автоматичні засоби радіо- і радіотехнічної розвідки, що обладнуються на певний термін поблизу об'єктів, що розвідують, а також засоби, що забезпечують підслуховування переговорів, що ведуться по дротових каналах зв'язку без підключення до них, і розмов в приміщеннях без проникання в них.

Враховуючи, що стаціонарні об'єкти бойових порядків частин і з'єднань будуть виявлені космічними системами розвідки уже в мирний час, завдання щодо виявлення заданого об'єкта диверсії для кожного ДРГ буде складатися з чіткого орієнтування на місці й прихованого підходу до об'єкта диверсії.

Пошук рухомих об'єктів буде здійснюватися з використанням технічних засобів розвідки як пішим порядком, так і на транспортних засобах. Дорозвідка об'єктів проводиться з ближчих підступів до них різноманітними засобами з метою уточнення сил і способів охорони та оборони, вибору напрямків нальоту, визначення можливих маршрутів підходу підрозділів підсилення охорони об'єктів.

Вирішення розвідувальних завдань і виконання підготовчих заходів здійснюється за 3-5 діб до початку дій основних сил диверсійних формувань.

У число завдань із підготовки до безпосереднього впливу на об'єкти можуть також входити:

⇒ встановлення систем датчиків для сигналізації про пересування військової техніки й розгортання інших засобів цілевказування;

⇒ встановлення дистанційно керованих мінно-вибухових пристроїв (фугасів) поблизу або на самих об'єктах, що підлягають руйнуванню;

⇒ зосередження й підготовка до застосування засобів мінування та руйнування кабельних ліній зв'язку й бойового управління, ЛЕП, підстанцій, доріг, мостів;

⇒ виконання заходів щодо підготовки до блокування рухомих засобів шляхом організації транспортних "пробок", створення осередків пожеж, зон затоплення.

Рішення планується виконувати в першу й другу добу після висадки основних диверсійно-розвідувальних формувань.

З урахуванням прагнення до реалізації принципу раптовості не виключається можливість застосування ДРГ без проведення (або з обмеженнями) підготовчих заходів.

Способи безпосереднього впливу ДРГ на об'єкти

Тактика дій ДРГ визначається високим рівнем підготовки й оснащенням їх спеціальним озброєнням і технічними засобами.

Основу тактики ДРГ будуть складати приховані й відкриті дії.

До **прихованих дій** належать: проведення розвідки й шпигунство, розповсюдження ворожої пропаганди та слухів, викривлення й затримка наказів і доповідей, застосування біологічних і хімічних речовин, викрадення окремих осіб, шантаж і т. ін.

Відкриті дії можуть носити наступальний або оборонний характер.

Оборонні дії ДРГ можуть вестися лише при крайній необхідності, зважаючи на малочисельність групи та відсутність важкого озброєння. Проведення таких дій можливо:

⇒ для виграшу часу й створення умов головним силам для виконання основного бойового завдання;

⇒ в оточенні, як вимушеної форми бойових дій.

До наступальних дій належать: налети, засади, диверсії й терористичні акти, озброєний грабіж, підпали.

Характерними рисами наступальних дій будуть раптові короткочасні удари з використанням маневру й швидким виходом із бою.

Наступальні дії планується проводити, як правило, у нічний час або в умовах обмеженої видимості. Проте не виключені дії ДРГ і в світлий час доби.

Види наступальних дій ДРГ

Наліт – найбільш розповсюджений спосіб бойових дій диверсійно-розвідувальних підрозділів. Наліт передбачає раптовий напад на об'єкт з метою руйнування споруд, знищення особового складу та техніки. Такий напад включає прихований вихід у намічений район, стрімке нанесення удару, швидкий вихід із бою й відхід.

Для здійснення нальоту із складу диверсійно-розвідувальних підрозділів формуються, як правило, три групи: штурмова, вогневої підтримки та бойового забезпечення (заборона підходу підкріплення). Може виділятися група розгородження в кількості 3-5 осіб.

Завданнями груп є:

⇒ **штурмової групи** – проникнення на об'єкт і його знищення з використанням підривних приладів, ПТКР, гранатометів і стрілецької зброї;

⇒ **групи вогневої підтримки** – знищення вогневих засобів і особового складу, що охороняє об'єкт, встановлення мінно-вибухових загороджень на шляхах відходу ДРГ;

⇒ **групи бойового забезпечення** – влаштування засад на ймовірних шляхах висунення (прибуття) сил підсилення охорони об'єкта з метою їх знищення чи зв'язування вогнем на час проведення нальоту й відходу інших груп;

⇒ **групи розгородження** – розробка проходів у системі охоронних загороджень і знищення часових.

Під час нальотів диверсійно-розвідувальних підрозділів може проводитися:

а) дистанційний підрив мінно-вибухових приладів;

б) прицільний вогонь із різноманітних видів зброї.

У доповнення до цих способів дії можуть застосовуватися удари у взаємодії з тактичною авіацією:

⇒ удар авіаційними боєприпасами по цілевказівках ДРГ;

⇒ удар силами і засобами диверсійно-розвідувальних підрозділів після дій авіації.

Дистанційний підрив мінно-вибухових приладів може виконуватися:

⇒ шляхом вогнепровідних, електропровідних, радіо- і лазерних каналів управління;

⇒ із застосуванням програмно-часових приладів;

⇒ ініціюванням вибуху різноманітними діями військ, що обороняють об'єкти (вібрації, випромінювання й таке інше).

Усі ці варіанти допускають завчасне встановлення й ретельне маскування засобів підриву.

Засоби підриву планується влаштовувати з розрахунком на неможливість їх знешкодження, що приведе до зв'язування дій протидиверсійних сил. Досягнення цієї мети може здійснюватися встановленням облудних засобів чи грубого імітування маскування засобів підриву.

Проведення прицільного вогню з різноманітних видів зброї здійснюється із заздалегідь підготовлених позицій, у тому числі й закритих. При проведенні вогню із закритих позицій із застосуванням мінометів у межах візуальної видимості об'єктів можуть розміщуватися корегувальники вогню з технічними засобами спостереження.

По об'єктах планується також застосування боєприпасів типу ПТКР, що керуються по дротах чи з допомогою головок самонаведення (ІЧ, лазерних та ін.).

Можливості зброї, що застосовується, дозволяють вести прицільний вогонь на відстані до 6 км.

Таким чином, враховуючи те, що наліт передбачає раптовість, успіх його відбиття великою мірою залежить від своєчасного виявлення підходу ДРГ до об'єкта охорони. Отже, в основу підготовки охорони слід покласти отримання навичок своєчасного виявлення диверсантів, маневру й активності дій із їх знищення.

Рейд – це швидке пересування по певному маршруту, яке поєднується з одним чи кількома нальотами на важливі військові об'єкти з метою їх знищення або виведення з ладу.

Для проведення рейду із складу ДРГ, як правило, формуються дві групи: штурмова й прикриття. Для забезпечення швидкого пересування можуть використовуватися вкрадені транспортні засоби.

Засади організуються на маршрутах висування в райони виконання бойових завдань із метою знищення сил і засобів противника, які виводяться.

Спеціальні засади організуються для ураження заздалегідь наміченого об'єкта, періодичні – коли об'єкт заздалегідь не вибирається й рішення про напад приймається на місці з появою об'єкта.

Для засади вибираються місця, де транспортні засоби вимушені знижувати швидкість або робити зупинку (круті підйоми, повороти, ділянки з поганим станом доріг, залізничні роз'їзди, вузькі проходи в гористій і лісовій місцевості, заболочені місця та ін.).

При організації засад на маршрутах руху із складу ДРГ виділяються спеціальні команди для знищення охорони, знищення (пошкодження) об'єкта диверсії, унеможливлення відходу військ і підходу резервів.

У разі неможливості повного знищення противника бій за сигналом припиняється й ДРГ здійснює відхід в пункти збирання. Для відриву від переслідування треба очікувати широке використання оманного маневру. Різновидом дії з засади є заманювання в пастку.

Диверсії. Терористичні акти. Диверсії проводяться з метою знищення окремих особливо важливих об'єктів, засобів бойового управління й зв'язку. Сутність диверсії полягає в знищенні всього об'єкта чи найбільш важливої його частини, без якої він не може функціонувати.

Диверсійні операції проводяться шляхом безпосереднього проникнення на об'єкт або шляхом знищення цього об'єкта з певної відстані, для чого можуть бути використані мінно-вибухові прилади й інші вогневі засоби.

Широке застосування мають міни-сюрпризи, що маскуються під різноманітні предмети: валізи, портфелі, авторучки, консервні банки й таке інше.

Для виводу із ладу ракетної техніки можуть використовуватися беззвучні гвинтівки та пістолети.

За допомогою портативних приладів радіоперешкод, що закидаються диверсантами або літаками, можуть бути створені серйозні перешкоди в роботі засобів зв'язку.

Запобігти диверсії може постійний контроль підступів до об'єкта, аналіз демаскуючих ознак, ретельний контроль транспортних засобів і вантажів, що прямують на об'єкт, організація суворого пропускного режиму, надійна робота технічних засобів попереджувальної сигналізації й інженерних загороджень і висока пильність особового складу.

Погляди американського командування на застосування повітряних і аеромобільних десантів

Залежно від складу, глибини викидання (висадки) і характеру завдань, що виконуються, повітряні десанти поділяються на тактичні, стратегічні й спеціальні.

Тактичні повітряні десанти плануються закидати в оперативно-військовий тил на глибину 50 км і більше.

Стратегічні повітряні десанти застосовуються з метою недопущення використання ядерних боєприпасів, захоплення плацдармів у тилу й важливих стратегічних об'єктів (у тому числі ракетних військ, арсеналів).

Найбільш зручним для десантування вважається темний час доби.

При підході до зони викидання літаки знижують швидкість і з малих висот (250-600 м) починають десантування. Мінімально припустима висота для викидання парашутистів у денний час 120 м, вночі 150 м. Підрозділи штурмового ешелону можна викидати до об'єктів, що підлягають захопленню (знищенню), поблизу або на певному віддаленні від них. Безпосередньо на об'єкти підрозділи штурмового ешелону викидаються тоді, коли вони займають порівняно невелику площу і мають недостатньо міцну оборону.

Викидання поблизу об'єктів (на віддаленні 15 км) зазвичай практикується при захопленні аеродромів, мостів. При цьому парашутно-десантні підрозділи приземлюються в декількох районах із метою проведення атаки з різних напрямків.

Парашутно-десантному батальйону на проведення перегрупування відводиться 40 хвилин, а повітрянодесантна бригада через 60–80 хвилин після відділення від літаків перших парашутистів може почати організовані бойові дії в повному складі.

Висування до намічених рубежів здійснюється на автотранспорті чи в пішому порядку. Якщо зони викидання віддалені на чималу відстань від об'єктів, що атакуються (знищуються), то особовий склад висувається на автотранспорті.

Із підходом до намічених рубежів особовий склад спішується й після проведення вогневого нальоту атакує противника.

У разі викидання поблизу об'єкта парашутно-десантні підрозділи висуваються в пішому порядку, а артилерія, органи управління та тилу – на бойовій техніці й автотранспорті. При організації протидесантної боротьби важливо знати сильні і слабкі сторони штурмового ешелону. До сильних сторін можна віднести використання значних сил і засобів, у тому числі ядерної зброї, проведення різноманітних заходів із забезпечення висадки десанту і проведення бойових дій на землі, а також десантування штурмового ешелону з малих висот.

Використовуючи ініціативу у виборі об'єктів нападу, парашутно-десантні підрозділи в момент викидання й протягом деякого часу після нього можуть мати перевагу в силах і засобах.

Слабкими сторонами є: уразливість військово-транспортної авіації й повітряного десанту від ударів ракетної зброї та авіації у вихідних районах і на маршрутах польоту, необхідність завоювання панування в повітрі та придушення засобів ППО; залежність посадково-десантних засобів від аеродромів і метеоумов в районі десантування; труднощі в нарощуванні сил і засобів в районі проведення бойових дій; можливість втрат особового складу десанту під час приземлення від наземних вогневих засобів; зниження боєготовності підрозділів під час перегрупування.

Крім того, завчасна розвідка, викидання авіанавідників, бойові дії та дії військ спецпризначення в можливих районах висадки є однією із демаскуючих сторін застосування десанту, що послаблює елемент раптовості.

Таким чином, вважається, що в сучасній війні дії диверсійно-розвідувальних формувань і десантів знайдуть широке застосування. Основу тактики їх дій будуть складати нальоти, засади, диверсії, що проводяться здебільшого вночі або в умовах обмеженої видимості. При цьому противник буде прагнути здійснити раптовий напад.

Застосування повітряного десанту незалежно від його складу й призначення за термінологією, яка прийнята в НАТО, являє собою повітрянодесантну операцію.

Під сучасною повітрянодесантною операцією розуміється перекидання силами транспортної авіації ВПС у тил противника військ і матеріально-технічних засобів для виконання ними за лінією фронту бойових завдань. До зазначених операцій притягуються, як правило, повітрянодесантні війська, які викидаються повітрям

у тил противника й негайно вступають у бій, а також мотопіхотні (піхотні) підрозділи на гелікоптерах, закидання в тил яких передбачається посадочним способом.

Згідно статуту МН-100 (1982 р.) повітрянодесантні операції в залежності від обстановки й завдань поділяються на два види:

1) тривалі – (за участю оперативних і стратегічних повітряних десантів) тривалістю 5 діб і більше;

2) короткочасні – (за участю тактичних і оперативних повітряних десантів) тривалістю до 2 діб.

Метою тривалої повітрянодесантної операції є захоплення й утримання важливого району в глибокому тилу противника, з якого надалі можна розвинути наступальні дії, захопити державні та військово-економічні об'єкти, знищити великі ракетні та авіаційні бази, дезорганізувати управління й постачання головного угруповання військ противника на ТВД. Глибина викидання десантів може досягати кілька сот кілометрів. Склад від одного до кількох з'єднань.

Для проведення короткочасної (нетривалої) повітрянодесантної операції передбачається використовувати, як правило, частини одного роду військ, літаки тактичної авіації або гелікоптери.

Метою такої операції може бути захоплення й утримання тактично-важливих районів і рубежів у тилу противника, сприяння висадці морського десанту, знищення засобів ядерного нападу, ракетних установок, пунктів управління, засобів ППО, складів та інших об'єктів, порушення управління військами й роботою тилу, заборона підходів резерву з глибини.

У рамках короткочасної (нетривалої) повітрянодесантної операції можуть застосовуватись оперативні й тактичні десанти. Оперативні повітряні десанти висаджуються у складі мотопіхотної або повітрянодесантної бригади на глибину до 60-80 км. Тактичні повітряні десанти у складі від мотопіхотної роти до мотопіхотного батальйону можуть висаджуватись на глибину до 30 км від лінії бойового зіткнення сторін.

Десантування оперативних десантів передбачається здійснювати або посадочним способом (мотопіхотні й піхотні частини), або парашутним способом (повітрянодесантні частини); тактичних повітряних десантів – тільки посадочним способом.

Застосування тактичних повітряних десантів з метою захоплення і утримання об'єкта – важлива форма бойових дій у тилу противника.

Другою формою дій військ у тилу противника, характерною для оперативних десантів, є рейдові дії.

Рейд здійснюється обмеженими силами (рота-бригада). У ході його передбачається порушити управління військами, захопити важливі рубежі, висоти, об'єкти, нанести удари по активних підрозділах про-

тивника, знищити КП і ракетно-ядерні засоби, захопити нові зразки бойової техніки й важливі документи.

Тому об'єкти ППО можуть бути цілями дій десантів або опинитись в зоні дій їх рейдових груп у тилу наших військ. В останньому випадку напад на об'єкти ППО буде здійснюватись в ході виконання десантом основного завдання.

Десантна операція включає в себе три етапи: підготовчий, десантний й бойові дії.

Підготовчий етап застосування оперативно-тактичного повітряного десанту (прийняття рішення, планування, підготовка) складає від кількох годин до однієї доби. Вихідний район для десантування, де здійснюється посадка особового складу десанту в літаки (гелікоптери), призначається на відстані 15-60 км від лінії бойового зіткнення сторін.

Для уникнення втрат у повітрі передбачається надійне придушення вогневих засобів противника ударами авіації й вогнем артилерії по всій смузі прольоту. Ширина прольоту десанту може складати 4-6 км і більше. Політ у район висадки рекомендується здійснювати на гранично малих висотах, чим забезпечується раптовість виходу на об'єкт захоплення. Гелікоптери прикриваються групами винищувачів до 12 літаків. ППО противника, здатна діяти по десанту вздовж маршруту польоту його засобів доставки чи знищувати його під час десантування.

Висадку десанту рекомендується здійснювати в районах, які погано підготовлені в оборонному плані або там, де відсутні засоби ППО й польові війська противника, особливо його танкові частини.

Висадка десанту може здійснюватись безпосередньо на об'єкт. Але такий спосіб через складності дій по об'єктах, які добре прикриті військами ППО і обороняються наземними силами, очевидно буде застосовуватись рідко. Другий спосіб – висадка поблизу об'єкта, на віддалені 10-15 км від нього. У цьому випадку відразу після висадки буде здійснюватися висування до об'єкта удару й наступу на нього з метою нанесення ураження підрозділам охорони і виконанню завдань із знищення або захоплення об'єкта.

Бойові дії десанту починаються після приземлення, збору й приведення в бойову готовність підрозділу та тривають до виконання поставленого завдання. Зазвичай на приведення десанту в готовність до бою планується 20-30 хвилин.

Характер бойових дій десанту буде залежати від поставленого завдання й протидії противника. Але раптовості дії надається рішуче значення.

Для ведення розвідки висилаються розвідувальні групи.

Безпосередня охорона з флангів і тилу здійснюється виділеними для цієї мети підрозділами.

Парашутно-десантні роти першого ешелону, досягнувши вихідного рубежу, атакують об'єкт з ходу. Вогнева підтримка здійснюється штатними мінометними підрозділами й ударами тактичної авіації й гелікоптерів. Тактична авіація й гелікоптери вогневої підтримки доповнюють дії гаубичної артилерії, зенітних і протитанкових засобів десанту, особливо в початковий період його дій.

Досвід навчань і бойових дій США показує, що парашутно-десантний батальйон, як повітряний десант, здатний самостійно діяти в тилу противника 3-5 годин, а бригада – добу й більше.

Аеромобільна операція, на думку закордонних військових спеціалістів, являє собою приховане швидке перекидання на гелікоптерах армійської авіації в тил противника частин і підрозділів аеромобільних військ, нанесення ними ударів по об'єктах, що обороняються, із суші й повітря та швидкий маневр у новий район.

Найбільш типовими завданнями, які вирішуються військами в аеромобільній операції, можуть бути: захоплення й утримання окремих районів місцевості, знищення важливих об'єктів у тилу, захоплення плацдармів на великих водних перешкодах, порушення організованого відходу противника, участь у висадці морських десантів та т. ін.

Із досвіду навчань і агресивної війни США у В'єтнамі, глибина аеромобільної операції може досягати від 40 до 100 км, тривалість – від кількох годин до кількох діб. Відповідальним етапом операції вважається перекидання аеромобільної групи з району завантаження в район висадження, у ході якого вимагається забезпечити високу ступінь безпеки.

Завдання придушення й знищення засобів ППО в смузі прольоту покладається на бойові гелікоптери (із рахунку одна рота гелікоптерів вогневої підтримки на батальйонну аеромобільну тактичну групу) й літаки тактичної авіації, швидше за усе – штурмовики А-10А. Польова артилерія у цей час може вести запланований вогонь по засобах ППО противника та іншим об'єктах, що перешкоджають польоту аеромобільної групи. Аеромобільна група починає наступ двома способами: приземлення й негайна атака; збір, зосередження, перегрупування й атака.

Захопивши намічений об'єкт (об'єкти), аеромобільна група, як правило, закріплюється на ньому, широко застосовуючи на підступах до нього засідки і мінно-підривні загородження, а після перегрупування продовжує розвивати наступ.

Відмінні риси аеромобільної операції: раптовість дій військ, швидке подолання значних відстаней, у тому числі зон руйнування і ура-

ження, маневреність і гнучкість при виконанні бойових завдань і переходу від одного виду бойових дій до іншого.

Отже, аналіз характеру дій військ у сучасних повітряно-наземних операціях (боях) зобов'язує нас бути в постійній бойовій готовності щодо активних, рішучих дій з розгрому противника, який здійснив десантування; бути готовими до ведення оборони об'єкта при чисельній перевазі противника в силах і засобах; заздалегідь організовувати оборону об'єкта на далеких підступах у напрямку можливих дій повітряних десантів противника; виявляти високу пильність до відбиття ударів противника; своєчасно організовувати розвідку наземного повітряного транспорту, інженерне обладнання позицій і знищення противника.

Підготовка особового складу сил спеціальних операцій

Комплектування сил спеціальних операцій здійснюється шляхом індивідуального відбору добровольців-найманців. Найманці повинні бути сильними, витривалими, спритними.

Командний склад у війська спеціального призначення відбирається, як правило, із кадрових офіцерів розвідки.

Солдати військ спеціального призначення протягом тривалого часу (таблиця 14.2.6.) проходять підготовку із основ диверсійно-розвідувальної діяльності в складі оперативних загонів. Офіцери й сержанти оволодівають командирськими навичками й тактикою ведення розвідки.

Крім того, із метою забезпечення диверсійно-розвідувальних операцій у тилу противника на випадок, якщо група понесе втрати чи буде розсіяна, кожний її учасник набуває навичок у наданні медичної допомоги та самодопомоги, у передачі радіограм, у підривній справі та ін.

Особлива увага приділяється навчанню способам проведення терористичних актів із використанням звичайної й спеціальної (беззвучної чи закамуфльованої) вогнепальної зброї. Солдат навчають убивати людей без допомоги зброї, із застосуванням різноманітних прийомів і підручних засобів (задушення дротом, шпагатом, отруєння й таке інше).

Солдати цих військ тренуються в проведенні раптових нападів на командні пункти, об'єкти ракетних військ, аеродроми, склади боєприпасів й озброєння та інші об'єкти, які добре охороняються.

Особовий склад диверсійно-розвідувальних груп вдосконалюється в стрибках із парашутом із висоти 120-150 м, пристосовується діяти у важких умовах, жити на "підніжному кормі".

У ході бойової підготовки солдати й сержанти військ спеціального призначення відпрацьовують прийоми та способи дій на важкодоступній місцевості, у повному відриві від своїх військ, навчаються

застосуванню "партизанської" тактики й інших форм боротьби в тилу противника.

Велика увага приділяється індивідуальній (фізичній, парашутно-десантній) підготовці особового складу. Заняття проводяться при різних погодних умовах, вдень і вночі.

Таблиця 14.4.1

Терміни підготовки особового складу сил спеціальних операцій США

№ з/п	Категорії особового складу сил спеціальних операцій	Термін підготовки
1	Сили спеціального призначення СВ ("Зелені берети", загін "Дельта")	17 тижнів
2	Сили спеціального призначення СВ (полк рейнджерів)	1 рік
3	Групи спеціальних човнових ескадронів сил спеціальних операцій ВМС	23 тижнів
4	Команди SEAL "морські котики" ("тюлені")	16 тижнів

Особовий склад військ спеціального призначення всіх видів збройних сил США постійно бере участь у всіх навчаннях як самостійно, так і у взаємодії з іншими військами. Крім того, проводяться навчання з аналогічними підрозділами інших країн.

Особливе місце займає підготовка спеціальних підрозділів із метою забезпечення їх боєздатності, уміння без відпочинку проводити кілька нападів підряд, домагаючись роздрібнення сил противника. Для цього набуваються навички в здійсненні форсованих маршів у пішому порядку з темпом до 60 км на добу, у тому числі в умовах гірської й лісистої місцевості.

Підготовка бойових плавців

На кожні півмільйона населення США припадає приблизно один бойовий плавець. "Морські котики" ("тюлені"), "ластоногі", "людижаби" – під такими екзотичними назвами публікуються матеріали на дану тему для широкої публіки.

Вузькому колу фахівців ці підрозділи відомі під назвою "Сілз", що є вимовою абревіатури Seal або в розшифрованому вигляді "командаморе-повітря-земля". Надалі називатися вони будуть більш звично – бойовими плавцями.

При підготовці бойових плавців потрібно головне – фанатичне бажання стати саме бойовим плавцем. Тому вся система попереднього

відбору та підготовки збудована таким чином, щоб провокувати кандидата в бойові плавці якимсь чином виявити незадоволення чи незгоду з способами навчання і перевірок, з наказами (інколи навмисно дурними й нелогічними), що зразу ж фіксується інструкторами. Спочатку за це просто карають яким-небудь принизливим (отже, ще й провокуючим до незадоволення й непокори) способом. Наприклад, віджатися сто разів (можна в три підходи) посередині калюжі. Або перенести з однієї ділянки моря в іншу значну кількість води, причому туди і сюди не із пустими відрами, а із повними: несеш туди, неси й назад, до того ж спиною наперед. Тих, хто так нічого і не зрозумів (або не зміг підкоритися), надалі за незадоволення просто відраховують.

Серед бойових плавців не потрібні люди, які не виконують накази, як і ті, що схильні задуматися над їх доцільністю. Різниці в цьому немає ні для офіцера, ні для рядового, ні для кандидата. Група бойових плавців, що виконує бойове завдання, повинна діяти точно й злагоджено, як єдиний, добре змащений механізм. Часу на розмірковування в ході виконання бойового завдання не буде. Усе вирішують секунди, причому від кожного залежить життя і успіх всіх, і від всіх – життя і успіх кожного.

Бойових плавців ВМС США готують в Літл-Крик (штат Вірджинія) для Атлантичного флоту, і в Колорадо (штат Каліфорнія) – для Тихоокеанського. Базовий курс підготовки займає 16 тижнів.

Кандидат в бойові плавці повинен бути не молодшим 19 і не старшим 25 років і мати за спиною не менше 28 місяців служби в ВМС. Стан його здоров'я повинен дозволяти витримувати великі фізичні навантаження. Він не повинен боятися води, замкнутого простору, темряви, вибухових речовин, повинен бути емоційно врівноваженим, спроможним зберігати спокій в екстремальних ситуаціях і, на додачу, достатньо агресивним, спритним, кмітливим, мати швидку реакцію. Кожна заява від кандидата, написана в довільній формі, докладно вивчається приймальною комісією так само як і обов'язкова рекомендація командира того підрозділу, де він служив. Після цього за допомогою різноманітних тестів виявляють, в якій мірі розвинуті у кандидата зазначені вище (й інші) якості. Усі отримані результати фіксуються, їх враховують у подальшій підготовці.

Базова підготовка ділиться на 3 етапи, кожен з яких у свою чергу ще на декілька циклів. Перші три тижня – це, так сказати, перевірка на "злам". Навчальний день починається о 6 годині ранку й триває 15 годин, із короткими перервами на прийом їжі. Протягом першого тижня перевіряється вміння плавати (мається на увазі не спроможність триматися на воді, а виконання нормативів), бігати, долати спеціально обладнані ділянки перешкод, переносити підвищений тиск в барокамері, дихати під тиском чистим киснем. Ці перевірки супро-

воджуються короткими лекціями із способів надання першої медичної допомоги й елементів зі способів виживання.

Із кожним днем вимоги стають усе важчими. Якщо, наприклад, спочатку вимагалося просто пропливти 300 м, то тепер цю відстань слід пропливти в одязі і зі зброєю, буксуючи вантаж. Після цього те ж саме, але проти течії, причому відстань збільшується, а час не повинен зростати набагато.

Ділянки перешкод, крім міцного тіла, вимагають ще спритності та сміливості. Наприклад, така, не найскладніша перешкода: на висоті півметра від землі на дві паралельних товстих колоди кинуто півтора десятка круглих, відшліфованих колод діаметром 25–30 см. Потрібно не пробігти по них, а проповзти. Проте, якщо пробувати просто повзти звичайним способом, нічого з цього не вийде. Слід із розбігу кинутися на них животом, придавши собі і колодам рух, а доїхавши до середини (якщо повезе, тоді і далі), починати додавати зусиль, щоб добратися по колодах, що роз'їжджаються до кінця. Бойові плавці називають цю вправу "гумове пузо". До речі, під час його виконання поряд підривають невеликі (порядку 200 г.) заряди вибухівки, діючи на нервову систему.

Витримувати все це, тягати вантажі, бігати, плавати, віджиматися, підтягуватися (і у вигляді покарань, і просто так) з кожним днем стає все важче. Тим більше, весь час вводяться нові "атракціони". Наприклад, "навчальна колода", коли курсанти повзводно, взявшись за важку колоду, повинні підіймати її все вище і переносити все далі, імітуючи дії із перенесення важкої шлюпки.

Таким чином, зміст першого тижня іспитів і тренувань полягає в тому, щоб не тільки визначити фізичні можливості кандидатів, але й перевірити їх бажання служити в підрозділах бойових плавців.

Другий тиждень мало відрізняється від першого, але вимоги й навантаження зростають ще більше. За найменшу затримку або незадоволення винні відразу караються. Як уже відомо, характер цих покарань досить своєрідний. Причіпки від інструктора слідують із будь-яком приводу, що відразу налаштовує курсантів проти них і провокує менш стійких на психологічні зриви. У кінці другого тижня приймальна комісія відраховує непридатних як по фізичній нездатності витримувати навантаження, так і по психологічній нестійкості.

Кандидатам, які залишилися, урочисто вручають червоні шоломи, на яких чорними літерами написані їх імена.

Третій етап тритижневого "марафону" називається "пекельним тижнем". Він починається приблизно о 1 годині ночі після сигналу тривоги: прямо в казармі і навкруг неї починають підриватися спеціаль-

ні заряди. І поки частина інструкторів подає команди і шикує свої підрозділи, інша частина "наводить паніку".

Триває етап (із невеликими перервами на їжу й короткий сон) приблизно чотири доби. Усе, що кандидати робили раніше, вони роблять і зараз, тільки ще в надто "гірших" умовах і з ще більшою вимогливістю від інструкторів. Теоретичних занять, правда, не проводять, тому що людина, яка спить 2-3 години на добу, якщо і здатна змусити своє тіло щось робити, то сприймати інформацію вже не може.

Закінчується "пекельний тиждень" висадкою на узбережжя, в умовах максимально близьких до бойових.

Як тільки плавці, подолавши смугу прибою, виявляються на березі, починається "світопадіння", що складається із гуркоту вибухів, стрілянини, пожеж й інших піротехнічних заходів зі всіх сторін. Кандидати повинні подолати всі перешкоди, які вони проходили в попередні дні, тільки під безупинним "вогнем".

Коли гуркіт на хвилину стихає, курсанти, що лежать в багні, чують єхидний голос із динаміків, який принижує їхню гідність. Підсумок дня: майже 20 км бігом і повзком по лісу, багну і болоту. Плюс смуги перешкод під "обстрілом". Весь цей час жоден із кандидатів не випадає із поля зору інструкторів, яких до кожної навчальної групи прикріплено по два. Витрачається біля двох тонн вибухівки й величезна кількість піротехнічних засобів.

Ризик, природно, є, але він зведений до мінімуму точним розрахунком і вказівками інструкторів.

Нікого насильно не змушують проходити іспити ані в цей день, ані в попередні, ані в наступні. Кожний має право піти в будь-який момент. Багато тих, хто так і робить. За "пекельний тиждень" відсіюється до 50 % кандидатів.

Потім наступає ретельна медична перевірка й починається 2 основних курси підготовки: десятитижневий і тритижневий. Ці два курси призначені для того, щоб навчити бойових плавців користуватися спорядженням, зброєю й технічними засобами, різноманітним способам проникнення до об'єктів диверсій, засвоїти прийоми рукопашного бою, зняття чатових, кидання ножа, застосування підручних засобів у рукопашному поєдинку. Потім їх направляють у частини для подальшого проходження служби, де отримані навички закріплюють, шліфують і розвивають.

"Тюлені" використовують дихальні апарати замкнутого типу, що забезпечують скритність пересування під водою, бо дихальна суміш не йде у воду (або йде в дуже невеликій кількості), а регенерується. Ці апарати забезпечують безупинне перебування під водою від 4-х до 8-и годин і дозволяють опускатися на глибину до 250 м. Проте через

необхідність проведення тривалої декомпресії при виході з глибин такого порядку "робочі" глибини, на яких зазвичай діють плавці, значно менші, не більше 30-45 м. Використовуються гідрокостюми "мокрого" й "сухого" типу, а в арктичних умовах із підігрівом. Засоби руху під водою застосовуються як групові, так і поодиночні (буксири). Безпосередньо поблизу об'єкта диверсії (корабель, гідротехнічна споруда) бойовий плавець просувається застосовуючи ласти, дотримуючись максимальної скритності за всіма параметрами.

У район бойових дій плавців доставляють підводними човнами або швидкохідними катерами, а з повітря – літаками і гелікоптерами з наступним десантуванням. Підводна зброя – звичайні ножі, спеціальні голчаті кинджали із газовими балончиками. Ці й інші засоби є засобами ближнього бою. Далекобійні види зброї поділяються на підводні й надводні. Підводні – це пневматичні пістолети та рушниці, що забезпечують ураження під водою (залежно від глибини) до 5–15 м, а на повітрі до 150–200 м. Але прицільний вогонь у повітрі із цієї зброї можна вести не далі 50 м.

Надводна зброя представлена, в основному, пістолетами-кулеметами калібру 11,43 мм, модернізованими спеціально для такої мети.

Складаючись, вони зменшуються в габаритах у 2–3 рази, глушителі роблять стрільбу малошумною й безвогневою, набої підвищеної потужності, кулі різноманітних типів: бронебійні, запальні, розривні, трасуючі та убійної дії. Для вибіркового ураження цілі використовуються швидкострільні гвинтівки з набором змінних прицілів: оптичних, інфрачервоних, лазерних. В останні роки з'явилися беззвучні електромагнітні пістолети, що стріляють отруйними стрілами, які мають властивість розчинятися в тілі жертви без всяких слідів. Підривні засоби представлені універсальними зарядами різноманітної ваги та способу приведення в дію. Серед них ядерні фугаси типів М-129 (вага – 27 кг) і М-159 (вага – 70 кг), що буксируються одним чи двома плавцями відповідно.

У програмі десятитижневого курсу плавці проходять розвідувальну підготовку, яка включає відомості про ймовірного противника та райони дій, питання виживання, способи доставки до об'єктів й евакуації звідтіля. Вивчається радіо- і мінно-вибухова справа, при цьому особливий наголос робиться на практичній перевірці ступеня засвоєння отриманих знань. Тому цей курс, як і попередній 3-и тижневий, дуже насичений.

Застосовується індивідуальний підхід до навчання "тих, хто уцілів" після 3-и тижневого курсу. Він полягає в тому, що з одним займуться силовою підготовкою на яку-небудь групу м'язів, із іншим – відпрацюванням техніки плавання або деяких елементів рукопашного бою,

дивлячись на те, хто де відстає. Під час цього курсу велика увага приділяється відпрацюванню навичок володіння холодною зброєю як під водою, так і на березі (ніж, петля-удавка).

Багато часу приділяється засвоєнню прийомів і способів ведення бою в складі групи проти кількох противників. Наприклад, діючи група на групу (по три пари в кожній) вчаться вести бій "спина до спини" в оточенні чисельного противника, надавати допомогу товаришу, що знаходиться в "скрутному становищі".

Під час 10-и тижневого курсу здійснюється формування так званих бойових пар, що є основними бойовими одиницями підрозділів.

Уся їх подальша служба проходить спільно. Для формування такої пари недостатньо взаємної симпатії та дружби. Потрібно, щоб вони плавали приблизно з однаковою швидкістю, були психологічно добре сумісними й розуміли один одного з півслова. Взаємодія бойових пар і психологічна підготовка присутня практично у всіх елементах програми: підводне чи надводне мінування, вихід через торпедний апарат чи шлюзову камеру підводного човна, стрибки з парашутом, підводна стрільба.

На цьому етапі проводяться три залікових навчання. У ході першого, що триває майже півтори доби, перевіряються уміння: переборювати великі відстані вплав і на човні, потай проникати до об'єктів диверсій на березі, створювати таємні сховища, маскуватися в різноманітних умовах, користуватися індивідуальними наметами та засобами захисту.

Друге залікове навчання триває тиждень і присвячено здебільшого роботам під водою на різних глибинах. Тут відпрацьовуються (й перевіряються, як вони засвоєні) способи доставки плавців в район дій, повернення після виконання бойового завдання, застосування зброї під водою, а також з-під води. Питанню повернення плавців приділяється особливо велика увага. Є різноманітні способи евакуації з води і з суші, усі вони відпрацьовуються на практиці. Наприклад, засіб під назвою "небесний крюк".

Плавцю скидають із літака мішок, в якому знаходиться спеціальний костюм (більше схожий на надувний пліт) з підвісною системою, невеликий аеростат, балон із гелієм і нейлоновий трос.

Одягнувши такий костюм із "піддувом" і в заданий час випустивши аеростат, плавець чекає на літак. Той заходить із підвітреної сторони й спеціальним приладом захоплює трос. Внаслідок плавець ривком злітає майже вертикально вгору на висоту приблизно 100 м (семиразове перевантаження!). Неважко здогадатися, що такий засіб евакуації вимагає міцних нервів і відмінної загальнофізичної підготовки. Даний спосіб може бути використаний для повернення лише

малочисельної групи (2–3 особи), так як вимагає досить багато часу (10–12 хвилин на одного).

Для евакуації з води відпрацьовуються три основних способи: "петля", "рогатка", "морські сани". Перший є самим швидким способом, але вимагає від плавця добре "накачаних" рук, так як петля накидається на зігнуту у лікті руку плавця, що знаходиться у воді, а швидкість шлюпки, що буксирується за швидкохідним катером порядку 30-35 км/год. Бойового плавця буквально виштовхують із води і тому напарник, що держить цю петлю, також повинен бути достатньо "м'язистим" хлопцем.

Спосіб "рогатки" приблизно такий же, але більш "плавний". Тут використовується сила пружності товстого гумового джгута круглого перетину. Перша фаза аналогічна попередньому способу, але після цього той, хто в шлюпці, випускає свій кінець із руки. Тоді джгут, натягнувшись, викидає (як рогатка) плавця прямо в шлюпку.

"Морські сані" – найбільш швидкісний спосіб (проводиться на ходу до 60–65 км/год) і дозволяє евакуювати відразу ж кілька груп, але його опис займе надто багато місця.

Отже, у ході другого залікового навчання перевіряються навички тривалого (до 8 годин) перебування під водою будь-якої температури, спроможність переносити голод (а також харчуватися спеціальними пастами з тюбиків прямо у воді), діяти в умовах радіоактивного та хімічного забруднення. Елементи виживання перевіряються при потайному проникненні плавців до об'єкта, віддаленому від місця висадки на 100–150 км.

Третє залікове навчання є найбільш важким, бо в ході його відпрацьовується майже вся бойова операція, під час якої групи бойових плавців беруть участь ніби в кількох навчаннях послідовно.

На початку вони в складі "групи першої хвилі" винищують побережні загородження і, захопивши ділянку берега, забезпечують висадку основних десантних сил. Потім слідує напружений марш-кидок на 20 км до точки, від якої починається підводна частина навчання: плавці повинні подолати на буксирах під водою майже 8 миль (приблизно 14,5 км), вийти до об'єкта, замінувати його, а після цього захопити й знищити берегову ціль.

Після цього відпрацьовується відрив від переслідування, причому на деяких обладнаних ділянках це відбувається під реальним бойовим вогнем "противника". На шляхи "відходу" виставляються спеціальні засади, при зустрічі з якими необхідно показати вміння діяти в ближньому бою, організується переслідування з собаками й пошук із повітря на гелікоптерах. Кінець-кінцем групи виводяться до перешкоди під назвою "лінія фронту", де їм належіть здійснити "перехід" на "свою" сторону. Як правило, тут їх чекає яка-небудь пастка, напри-

клад: після підтвердження отримання умовного сигналу група починає "перехід", але натрапляє на щільний вогонь з боку "своїх", нібито через непорозуміння. При подоланні "лінії фронту" (спеціально обладнаної смуги) бойовим плавцям слід пройти 27 перешкод, три із них – під реальним вогнем. Зазвичай, фронт переходять у нічний час.

Про напруженість третього залікового навчання можна судити по таким даним: протягом тижня на сон витрачається загалом не більше 10 годин, а їжі при звичайному харчуванні вистачило б лише на дві доби. Відразу після закінчення цього навчання проводиться усний іспит на знання техніки й зброї, мінно-вибухової справи, водолазної справи, радіосправи, розвідпідготовки. Під час опитування інструктори навмисно пред'являють підвищені вимоги, даючи зрозуміти курсантам, що все те, що вони витримали на навчаннях, ще не край. Отже, слід постійно удосконалювати свої уміння й навички.

На завершення слідує тритижневий курс, присвячений парашутно-десантній підготовці. Тут відпрацьовуються способи десантування, вивчаються парашути різних типів і спорядження. Стрибають по всій шкалі висот: від мінімальної (200 м) до висотних затяжних (5000 м), на різноманітну місцевість (вода, ліс), в хорошу погоду і в вітряну (швидкість вітру біля землі до 12 м/с). Крім стрибків з парашутом, відпрацьовуються способи висадки з гелікоптерів по канатах і без них. Стрибають у воду на швидкості 40 км/год з п'ятиметрової висоти. Останні 3–5 днів даного курсу займає навчання з парашутного викидання груп у віддалений район, звідки вони здійснюють заплив не менше 10 миль (18,5 км) до об'єкта, що треба знищити.

Усі 16 тижнів базової підготовки насичені до краю. До того ж до 60% навчально-тренувального часу приходиться на нічні години. Не дивно, що відсів за ці тижні складає 40–60 відсотків, хоч кандидати в бойові плавці – люди, що послужили й досить загартовані.

Тих, хто успішно дійшов до фінішу, розподіляють по частинах. У ході служби вони беруть участь в усіх маневрах і навчаннях флоту. Плюс свої власні навчання із відпрацювання конкретних завдань, що ставляться перед даним підрозділом. Плюс один раз на 3 місяці здійснюються запливи в ластах на відстань до 20 км з буксируванням вантажу до 40 кг, підводне орієнтування і марш-кидок на 30 км з вантажем, приблизно рівним вазі спорядження (32–40 кг).

Кожні півроку бойових плавців перевіряє кваліфікаційна комісія. Бойові плавці здають нормативи з фізпідготовки, проводять 2 занурення на глибину 36,5 м із експозицією на глибині 10 хвилин.

Ще проводять 2 запливи (один – удень, другий – вночі) по підводному орієнтуванню (дистанція 1 миля, тобто 1852 м, точність виходу на ціль – плюс-мінус 50 м). Нормативи фізпідготовки включають: крос 3 милі зі стрільбою на дистанції; віджимання в упорі лежачи, пі-

дтягування на перекладині, підняття по канату (9 м) – на кількість разів без перерви; "смугу спритності" (50 м). Її переборюють спочатку бігом, потім перекидами з перекатами, потім повзком три рази підряд. Результати всіх цих навчань і перевірок такі: одні підтверджують свою кваліфікацію, інші її підвищують, хтось "сходить з дистанції". І перше, і друге, і третє прямо відбивається на розмірі грошового забезпечення і на моральних заохоченнях.

У ході служби найбільш здібних і підготовлених бойових плавців (проте не раніше ніж через півтора року перебування в частинах) за бажанням направляють на дворічні курси розвідників-диверсантів, що діють при навчальних центрах в Літл-Крик і Колорадо. А за окремими видами підготовки вони проходять навчання в школах інших родів військ спецпризначення. Там вузьконаправлено (за майбутнім регіоном дій) готують особовий склад сил спеціальних операцій.

На цих курсах вивчається мова ймовірного противника, поглиблений курс виживання в умовах майбутнього району дій, способи втечі з полону, створення паніки, саботажу, вербування агентури, способи допиту полонених. Докладно ознайомлюються з організацією, озброєнням і технікою ймовірного противника, його психологією й звичаями. Знайомлять також із застосуванням отрути, з різноманітними способами вбивства голими руками та підсобними предметами. Одним словом, уся підготовка розрахована на те, що дані підрозділи почнуть діяти задовго до початку війни в так званий "загрозливий період".

Питання для самоконтролю знань

1. Особливості "Англо-саксонської" і "прусської" моделі військового устрою.
2. Специфіка управління ЗС США.
3. Організація вищого воєнного управління, Сухопутні війська, Військово-повітряні сили, Військово-морські сили США.
4. Збройні сили Великобританії.
5. Збройні сили Франції.
6. Збройні сили Німеччини.
7. Збройні сили Туреччини.
8. Збройні сили Румунії.
9. Збройні сили Польщі.
10. Збройні сили Болгарії.
11. Збройні сили Угорщини.
12. Організаційна структура командування сил спеціальних операцій Збройних сил США.

13. Сили спеціальних операцій сухопутних США.
14. Структура сил спеціальних операцій Німеччини.
15. Склад і можливості сил спеціальних операцій Збройних сил Румунії.
16. Сили спеціального призначення Збройних сил Великобританії.
17. Сили спеціальних операцій Бельгії, Нідерландів, Італії, Польщі, Туреччини.
18. Сили спеціальних операцій Франції.
19. Типовий склад групи та озброєння військ спеціального призначення (сил спеціальних операцій).
20. Склад, призначення та озброєння батальйону "Рейнджерс".
21. Склад, призначення та озброєння парашутно-десантного батальйону.

Тестові питання для самооцінювання

1. У ЗС США існують наступні види дивізій:
а) піхотні, механізовані, бронетанкові, повітрянодесантні, повітряно-штурмові;
б) механізовані, повітрянодесантні, бронетанкові, спеціальні, протиповітряні;
в) піхотні, повітрянодесантні, повітряно-штурмові, аеромобільні, кавалерійські;
г) механізовані, бронетанкові, повітряно-штурмові, ракетні.

2. Військово-повітряні сили США організаційно включають такі командування:
а) бойове авіаційне, повітряних перекидань, космічне, спеціальних операцій, ВПС в Європі, ВПС у зоні Тихого океану, МТЗ, навчання й підготовки, ВПС національної гвардії;
б) бойове авіаційне, повітряних перекидань, космічне, спеціальних операцій;
в) ВПС в Європі, ВПС у зоні Тихого океану, МТЗ, навчання й підготовки, ВПС національної гвардії;
г) бойове авіаційне, повітряних перекидань, космічне, спеціальних операцій, ВПС в Європі, ВПС у зоні Тихого океану.

3. ЗС ФРН складаються з:
а) Сухопутніх військ, Повітряних сил, Військово-морських сил, Протиповітряних сил;
б) Сухопутніх військ, Військово-повітряних сил, Військово-морських сил, Протиповітряних сил;

в) Сухопутніх військ, Повітряних сил, Військово-морських сил;

г) Сухопутніх військ, Військово-повітряних сил, Військово-морських сил.

4. Характерними рисами наступальних дій диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ) Збройних сил США можуть бути:

а) зосередження та створення переваги в силах і засобах, підтримання високих темпів наступу, раптовість, стрімкість, гнучкість, рішучість;

б) висока маневреність, напруженість, раптовість, гнучкість, підтримання високих темпів наступу;

в) раптові короткочасні удари з використанням маневру й швидким виходом із бою;

г) розгортання бойових дій на землі і в повітрі, на широкому фронті, на велику глибину та ведення у високому темпі.

5. Тактика дій диверсійно-розвідувальних груп (ДРГ) збройних сил країн НАТО при організації бойових дій включає:

а) перекидання ДРГ у тил противника, безпосередній вплив на об'єкти і відхід від об'єктів, здійснення антитерористичних заходів, проведення миротворчих операцій;

б) перекидання ДРГ у тил противника, проведення розвідки (дорозвідки) і підготовчих заходів, безпосередній вплив на об'єкти і відхід від об'єктів;

в) перекидання ДРГ у тил противника, проведення розвідки (дорозвідки) і підготовчих заходів, безпосередній вплив на об'єкти і відхід від об'єктів, здійснення антитерористичних заходів;

г) перекидання ДРГ у тил противника, проведення розвідки (дорозвідки) і підготовчих заходів, здійснення антитерористичних заходів.

РОЗДІЛ 15

ДІЇ ЧАСТИН І ПІДРОЗДІЛІВ У СКЛАДІ МИРОТВОРЧИХ СИЛ

15.1. ПІДГОТОВКА МИРОТВОРЧИХ КОНТИНГЕНТІВ І МИРОТВОРЧОГО ПЕРСОНАЛУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ДО УЧАСТІ В МИРОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Загальний алгоритм прийняття рішення щодо участі України в ММО, закріплений Законом України "Про участь України в міжнародних миротворчих операціях" (рис. 15.1.1.). Алгоритм дає змогу впроваджувати процедури отримання попереднього запиту про участь в ММО, аналізувати та приймати рішення про направлення миротворчого контингенту і/або миротворчого персоналу до району виконання обов'язків за призначенням.

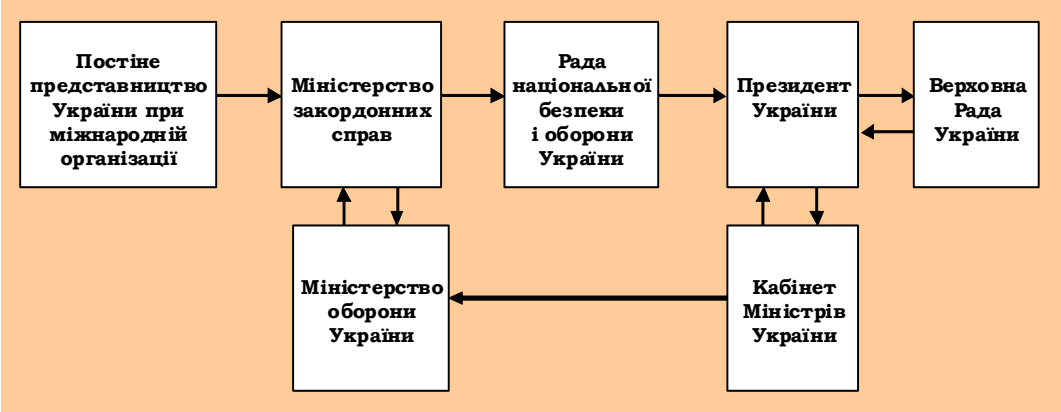

Рис 15.1.1. Схема прийняття рішення щодо участі України в ММО

Алгоритм працює наступним чином. Пропозицію щодо участі в ММО отримує постійний представник України при міжнародній організації та передає її до Міністерства закордонних справ України. МЗС після узгодження з Міністерством оборони України або іншими зацікавленими органами виконавчої влади України подає пропозиції

до Ради національної безпеки і оборони України. РНБО України визначає відповідність участі миротворців національним інтересам, економічному, матеріально-технічному стану; рівню безпеки громадян України; подає пропозиції на розгляд Президенту України. Рішення Президента за підписом Прем'єр-Міністра та міністра, відповідального за виконання цього рішення, подається для схвалення до Верховної Ради України, де даний законопроект розглядається позачергово. З ухваленням рішення Президента України Верховною Радою приймається відповідна постанова Кабінетом Міністрів України. Про прийняте Україною рішення офіційно повідомляється керівництво міжнародної організації.

Суттєвим у законодавчозакріпленому алгоритмі є те, що він, крім іншого, надає можливість приблизно підрахувати мінімальний час, потрібний для проходження всього циклу прийняття рішення керівництвом нашої держави щодо участі України в ММО.

Згідно із Законом України "Про участь України в міжнародних миротворчих операціях" Міністерство оборони України у взаємодії з Міністерством закордонних справ України та іншими державними установами України готує пропозиції керівництву держави щодо участі контингентів (персоналу) Збройних сил України в міжнародних миротворчих, гуманітарних і пошуково-рятувальних операціях, надання воєнної допомоги іншим державам.

Алгоритм роботи центрального апарату МО України та ГШ ЗС України в ході підготовки миротворчого контингенту та персоналу до участі в міжнародних миротворчих діях було покладено в основу й розписано в "Інструкції про підготовку миротворчих контингентів і миротворчого персоналу ЗС України для участі в міжнародних миротворчих операціях", затвердженої наказом Міністра оборони України від 25.10.04 № 2485.

Цей алгоритм включає такі складові: проведення заходів із організації підготовки, комплектування, навчання та спеціальну підготовку, всебічне забезпечення.

Одним із елементів вищезазначеного алгоритму є формування рішення про воєнно-політичну доцільність направлення миротворчого контингенту чи миротворчого персоналу.

Зважаючи на розподіл функцій між органами військового управління ЦАМО та ГШ ЗС України, визначений відповідними положеннями про ці структурні підрозділи, алгоритм формування рішення про воєнно-політичну доцільність направлення миротворчого контингенту чи миротворчого персоналу можна подати в такому вигляді (рис. 15.1.2.).

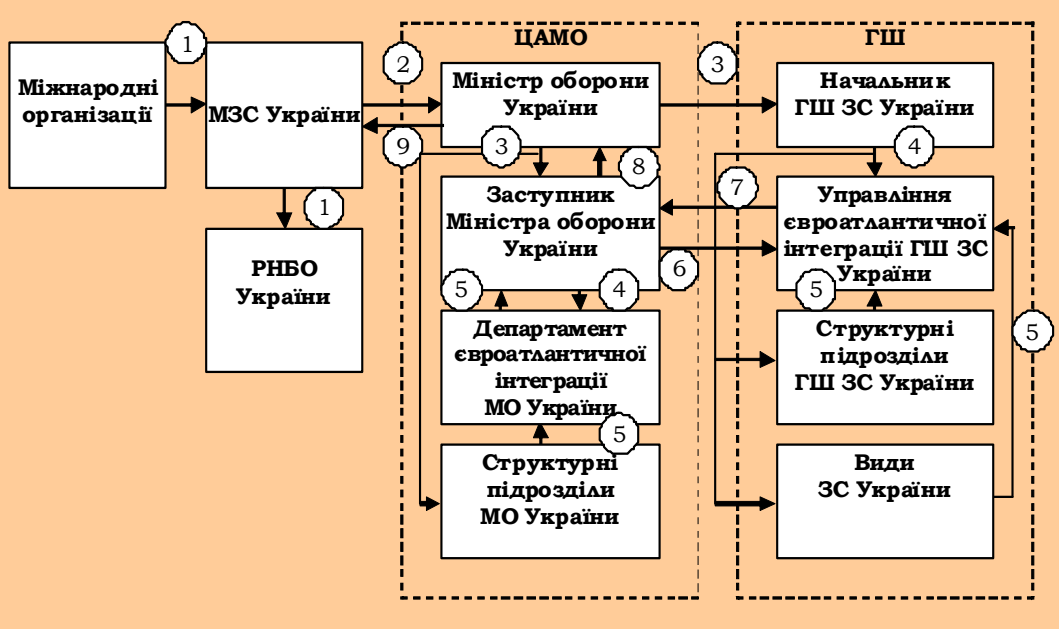

Рис. 15.1.2. Алгоритм формування рішення про воєнно-політичну доцільність направлення миротворчого контингенту чи миротворчого персоналу

Основні етапи, форми і способи підготовки миротворчих контингентів і персоналу Збройних сил України для участі в міжнародних миротворчих діях

Аналіз взаємозв'язку між послідовністю поетапного планування операції Департаментом миротворчих операцій секретаріату ООН й алгоритмом прийняття рішення щодо участі України в міжнародних миротворчих операціях дозволяє визначити наявність двох головних циклів опрацювання запитів ООН – попереднього та офіційного (рис. 15.1.3.). Причому під час попереднього запиту в силу відсутності концепції визначеної миротворчої операції організацією зазначаються тільки попередні відомості про операцію. Остаточне визначення складу миротворчих сил здійснюється на етапі підготовки до розгортання.

Розглядаючи окремо заходи або дії, що повинні здійснюватись у Міністерстві оборони та Збройних силах України, можна зробити висновок: у підготовці представників Збройних сил України до участі в міжнародній миротворчій операції також доцільно визначити два етапи – попередньої та безпосередньої підготовки. Ці етапи базуватимуться на загальній підготовці Збройних сил України до участі в миротворчій діяльності. Крім того, має проводитися підготовка миротворчого контингенту при виконанні ми-

ротворчих завдань, яка починається після прибуття особового складу до місця проведення ММО та прийняття зони відповідальності. Таким чином об'єктивно існує чотири етапи підготовки миротворчих контингентів і миротворчого персоналу для участі у визначеній ММО, а саме: загальний, попередній, безпосередній та етап підготовки в районі ММО.

Такий розподіл етапів підготовки було покладено в основу при розробці Інструкції про підготовку миротворчих контингентів і миротворчого персоналу Збройних сил України для участі в міжнародних миротворчих операціях.

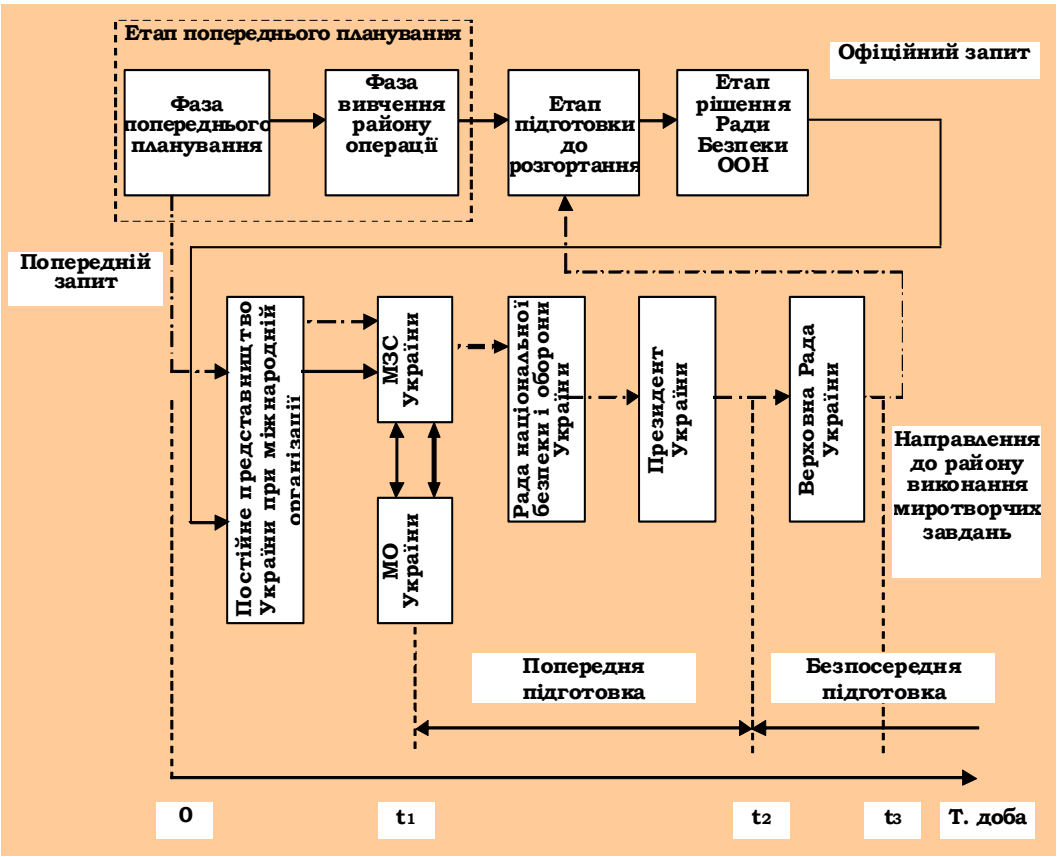

Рис. 15.1.3. Цикли опрацювання запитів ООН щодо участі в ММО

Стосовно початку та тривалості кожного етапу потрібно зазначити:

⇒ загальна підготовка Збройних Сил України до участі у ММО здійснюється постійно;

⇒ попередня підготовка повинна починатися (t_1) із з'ясування та обґрунтування воєнно-політичної доцільності участі Збройних

сил України у визначеній ММО після надходження до Міноборони від МЗС України неофіційного запиту й продовжуватися за умови надання до МЗС України пропозицій Міноборони України щодо доцільності такої участі;

⇒ безпосередня підготовка миротворчих контингентів чи миротворчого персоналу (t_2) розпочинається відразу після остаточного уточнення ООН завдань і чисельного складу українських миротворців. Це наступає перед поданням пропозицій щодо участі в ММО Президенту України.

Таким чином безпосередня підготовка розпочинається після видання на підставі відповідного рішення Президента України наказу (директиви) Міністра оборони України про формування та організацію підготовки миротворчого контингенту або наказу (директиви) начальника Генерального штабу Збройних сил України про організацію підготовки миротворчого персоналу.

Порядок прийняття рішення про направлення українських миротворчих контингентів регламентується законодавством України, де зазначається, що Указ Президента про направлення схвалюється Верховною Радою України. Відправлення підрозділів є складовою частиною безпосередньої підготовки та починається з моменту вручення офіційного запиту представникові постійної місії України при ООН (t_3).

Після відповідей на запитання стосовно кількості етапів підготовки, початку кожного з етапів можна приблизно підрахувати мінімальну тривалість цих етапів.

Із цією метою необхідно визначити кількість посадових осіб й установ, які на різних етапах підготовки беруть участь у відпрацюванні пропозицій та прийнятті рішень, а також тривалість часу на ці дії.

Нормативно встановлено, що на відпрацювання державною установою термінового документа дається десять робочих днів. Потрібно зауважити, що деякі посадові особи та установи задіяні двічі, наприклад для розробки та видання розпоряджень, а потім для узагальнення та прийняття рішення.

Виходячи з цього, можна зробити висновок стосовно термінів кожного з етапів і встановити їх відповідно до вимог ООН.

Аналіз процесу розгляду можливості та воєнно-політичної доцільності участі Збройних сил України у визначеній ММО та прийняття відповідних рішень показує (рис. 15.1.3.), що він складається з понад 10 послідовних етапів. На кожному з них відповідні органи державного або військового управління різного рівня або приймають рішення, або відпрацьовують пропозиції. З урахуванням зазначеного можна визначити, що тривалість етапу попередньої підготовки орієнтовно складає 100 діб.

На етапі безпосередньої підготовки, крім регламенту Верховної Ради України, на часові обмеження впливають також діяльність Ради безпеки та ДМО секретаріату ООН. Також слід врахувати термін, встановлений для переміщення миротворців. Тобто ми маємо вже чотири складових.

Як свідчить досвід, позачерговий розгляд Верховною Радою України законопроекту про схвалення рішення щодо направлення підрозділів ЗС України до інших держав скорочує термін затвердження відповідного закону до одного тижня. Так, наприклад, найкоротший термін, який мав місце за останні десять років між схваленням Верховною Радою України Указу Президента та прийняттям резолюції Радою безпеки ООН про проведення миротворчої операції, складав п'ять діб.

Тому можна зробити висновок стосовно мінімального терміну для проведення етапу безпосередньої підготовки миротворчих контингентів Збройних сил України. Він складає 5-42 доби. Відповідно для миротворчого персоналу Збройних сил України – 19 діб.

Виходячи з вказаних часових обмежень для проведення кожного з етапів, можна планувати відповідні дії або заходи, розробляти відповідні нормативні документи, плани та програми підготовки миротворчих контингентів і миротворчого персоналу.

Необхідно зазначити, що все, що розглянуто вище, стосується планової підготовки миротворчих контингентів і миротворчого персоналу Збройних сил України до участі в ММО під егідою ООН.

Форма підготовки миротворчих контингентів і миротворчого персоналу визначає спосіб організації підготовки. Залежно від зовнішніх і внутрішніх чинників підготовка миротворчого контингенту та миротворчого персоналу може проводиться за повною та скороченою формами.

Повна форма характеризується змістом підготовки та часом для здійснення заходів підготовки. Підготовка за повною формою здійснюється протягом шести місяців і більше. Скорочена за формою підготовка потребує меншого часу, проходження всіх етапів підготовки здійснюється протягом шести місяців і менше.

Спосіб підготовки миротворчих контингентів і миротворчого персоналу – це порядок і прийоми застосування сил і засобів для вирішення завдань в інтересах досягнення мети підготовки. Підготовка миротворчого контингенту та миротворчого персоналу може здійснюватися послідовним і паралельним способами або їх комбінацією, але включає всі дії або процедури відповідно до прийнятої в Збройних силах України нормативно-правової бази для підготовки миротворчих контингентів і миротворчого персоналу Збройних сил України для участі в міжнародних миротворчих діях.

Особливості підготовки миротворчих контингентів і персоналу Збройних сил України у ході багатонаціональних навчань

Важливим аспектом забезпечення готовності підрозділів Збройних сил України до виконання завдань у міжнародних миротворчих операціях є участь у проведенні багатонаціональних навчань із миротворчої тематики, які за своєю суттю є комплексними заходами, що дозволяють в умовах, максимально наближених до реальних, всебічно перевіряти рівень готовності сил та засобів Збройних сил України, їх взаємосумісність із підрозділами збройних сил інших держав під час проведення різнопланових операцій з підтримання миру.

Метою цих навчань залишається як загальна перевірка оперативної здатності міжнародних сил швидкого реагування або багатонаціональних сил (сухопутний чи морський компоненти) своєчасно та якісно виконувати завдання під час проведення операцій із підтримання миру, так і відпрацювання окремих елементів миротворчих і пошуково-рятувальних операцій (організації та здійснення управління, матеріально-технічного забезпечення, зв'язку; застосування аеромобільних підрозділів і підрозділів спеціального призначення; відпрацювання правил застосування зброї під час несення служби в районі конфлікту; ведення переговорів і робота із засобами масової інформації; організації взаємодії між урядовими організаціями країн для протидії міжнародним злочинним угрупованням; визначення й обговорення нових викликів та загроз міжнародній безпеці тощо).

Загалом, удосконалення взаєморозуміння між підрозділами (штабами) Збройних сил України та збройними силами інших держав і досягнення їх оперативної та технічної взаємосумісності є метою практично всіх міжнародних навчань, включаючи ті, що безпосередньо не належать до проведення миротворчих операцій.

Відповідно до Закону України "Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України" від 22.02.2000 було проведено цілу низку навчань різного рівня (від взводного до бригадного) із залученням підрозділів Збройних сил України. Ці навчання мали як багатонаціональний, так і двосторонній характер. Представники Збройних сил України також залучаються до участі в навчаннях за кордоном на посадах штабних офіцерів.

Участь Збройних сил України в багатонаціональних військових навчаннях із миротворчої тематики дозволяє:

⇒ зміцнити міжнародний авторитет України як повноправної держави-партнера із розбудови та забезпечення стабільності в євроатлантичному регіоні;

⇒ підтримати процес реформування Збройних сил України, у тому числі використати досвід країн-партнерів і забезпечити реалізацію

положень Плану дій Україна-НАТО та відповідного Цільового плану в частині, що стосується врахування в цьому процесі стандартів Альянсу; підвищити рівень взаємосумісності органів управління, підрозділів і частин, насамперед виділених для участі в ППОС, із військовими формуваннями збройних сил держав-членів НАТО та партнерів;

⇒ перевірити здатність штабів різного рівня щодо організації та проведення спільних навчань. Офіцери, штаби та підрозділи Сухопутних військ Збройних сил України, які брали участь у цих заходах, набули досвіду в плануванні та проведенні миротворчих операцій у складі багатонаціональних штабів і миротворчих контингентів, перевірили рівень взаємосумісності з підрозділами збройних сил держав-членів НАТО, виявили свою спроможність до спільних дій у небезпечних регіонах світу;

⇒ удосконалити рівень бойової підготовки підрозділів Збройних сил України, покращити їх потенційну здатність до участі у виконанні миротворчих, пошуково-рятувальних, гуманітарних місій і завдань тощо. Здійснено вагомий вклад у підвищення ефективності процесу бойової підготовки військ за світовими стандартами;

⇒ здійснити специфічну фахову підготовку офіцерів, прапорщиків, а також особового складу підрозділів, які залучаються до організації та проведення багатонаціональних навчань. Такі заходи є останньою фазою в загальній системі мовної та фахової підготовки офіцерів, перевіркою стану підрозділів, які залучені до процесу планування й оцінки сил і засобів Збройних сил України, заявлених до системи Резервних угод ООН, підрозділів, які готуються як миротворчі контингенти, перевіркою їх готовності до участі в миротворчих операціях;

⇒ удосконалити матеріально-технічну базу та відповідну інфраструктуру Збройних сил України шляхом реалізації коштів, які виділяються на підготовку навчань як з бюджету Міністерства оборони, так і за рахунок асигнувань іноземних держав (міжнародних організацій). Загальновійськові полігони оперативних командувань отримали реальну можливість не тільки підтвердити статус одних із кращих полігонів у Європі, спроможних забезпечити прийом і розгортання підрозділів збройних сил інших держав та якість їх бойового навчання, але й практично здійснити заходи щодо удосконалення своєї інфраструктури;

⇒ практично реалізувати вимоги Закону України "Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави".

У цілому, підготовка та участь Збройних сил України в багатонаціональних навчаннях сприяла реалізації пріоритетних напрямів воєнної реформи в Україні та була спрямована на досягнення низки цілей партнерства та національних цілей воєнної реформи в Україні.

Так, наприклад, протягом 2003 р. представники та підрозділи Збройних сил України взяли участь у 24 багатонаціональних військових навчаннях (командно-штабні навчання – 7, комп'ютерні командно-штабні навчання – 4, навчання із залученням військ – 13), тоді як у 2002 році – у 19 навчаннях.

Серед найбільш значимих навчань із миротворчої тематики, в яких постійно беруть участь Збройні сили України, слід відзначити такі: "Кооператив Адвенче Ексчендж", "Козацький експрес", "Кооператив Партнер", "Сі Бриз", "Щит миру", "Козацький степ".

За підсумками проведення багатонаціональних навчань в Україні можна зробити висновок, що вони планувалися та проводилися відповідно до стандартів НАТО.

Особливе значення підготовки миротворчих контингентів і персоналу Збройних сил України в ході багатонаціональних навчань полягає в тому, що така підготовка сприяє виконанню заходів оборонної реформи в нашій державі.

У зв'язку з цим передбачається, що на базі Об'єднаних сил швидкого реагування Збройних сил України мають бути підготовлені підрозділи, які були б взаємосумісними з військовими формуваннями НАТО для спільних дій в операціях із підтримання миру, а також гуманітарних та пошуково-рятувальних операціях. При цьому значна увага приділяється збереженню своїх національних переваг і досвіду у військовій галузі.

Реалізація цих напрямів дозволяє:

⇒ позитивно впливати на зміцнення авторитету України на світовій арені, сприяти розвитку співробітництва з євроатлантичними та регіональними європейськими структурами безпеки;

⇒ розвивати взаєморозуміння та взаємовигідні відносини з усіма країнами на двосторонній та багатосторонній основі, створюючи своєрідний клімат довіри та братерства;

⇒ збагатитися бойовим досвідом участі в миротворчих операціях;

⇒ досягти взаємосумісності підрозділів ЗС України та країн-членів НАТО;

⇒ розвивати військову інфраструктуру;

⇒ отримувати додаткові кошти для держави;

⇒ сприяти проведенню заходів оборонної реформи в нашій державі.

Оцінка готовності миротворчих контингентів Збройних сил України для участі в міжнародних миротворчих операціях у складі об'єднаних збройних сил коаліцій країн

Загальні положення

Перевірка готовності миротворчих контингентів (сертифікація) здійснюється з метою визначення їх здатності до виконання завдань за призначенням.

Перевірка готовності миротворчих контингентів проводиться як у місці постійної дислокації (миротворчих контингентів або військових частин, на базі якого вони готуються (військових частин-формувачів), так і на полігонах Сухопутних військ.

Контроль готовності визначених миротворчих контингентів до виконання миротворчих завдань може здійснюватися:

⇒ комплексними комісіями управлінь (департаментів) центрального апарату Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних сил України;

⇒ комісіями головних командувань відповідних видів Збройних сил України, від яких виділяються миротворчі контингенти для участі в міжнародній миротворчій операції.

Відповідальність за безпеку під час виконання навчальних завдань, польотів, стрільб та інших заходів, що проводяться під час перевірок, несуть командири військових частин-формувачів. Особи, які перевіряють, не повинні втручатися в хід заходів, що проводяться за планами перевірок, але мають право й зобов'язані припинити їх проведення в разі порушення вимог заходів безпеки керівництвом заходів (занять) або особовим складом миротворчого контингенту. Про це вони повинні негайно доповісти голові комісії та командиру військової частини-формувача. Голова комісії повинен прийняти рішення щодо доцільності продовження перевірки та доповісти посадовій особі, за розпорядженням якої проводиться перевірка.

Перевірка готовності миротворчих контингентів Збройних сил України здійснюється на підставі наказу (директиви) Міністра оборони України або начальника Генерального штабу Збройних сил України про направлення (ротацію) миротворчого контингенту для участі в ММО.

Особовий склад миротворчих контингентів повинен:

⇒ мати позитивний результат медичного, військово-професійного та психологічного відбору;

⇒ мати високий рівень фізичної підготовки;

⇒ знати мету, завдання миротворчої операції й свою роль у ній;

⇒ знати особливості воєнно-політичної обстановки, географічного положення та кліматичних умов регіону, де проводиться миротворча операція, звичаї та релігію держави перебування;

⇒ знати основи законодавства, дотримуватися основних положень керівних документів, що регламентують діяльність і правила поведінки українських військовослужбовців за кордоном;

⇒ знати основи міжнародного гуманітарного права;

⇒ знати визначення та поняття офіційної робочої мови, що вживається в миротворчій операції;

⇒ знати основні стандартні оперативні процедури ООН/НАТО та вміти відпрацьовувати плануючі, облікові та звітні документи;

⇒ знати тактичні прийоми та способи виконання миротворчих завдань;

⇒ знати питання щодо мінної безпеки;

⇒ знати порядок застосування зброї (озброєння);

⇒ уміти користуватися топографічними картами й технічними засобами зв'язку;

⇒ уміти користуватися засобами індивідуального та колективного захисту від зброї масового ураження, використовувати захисні властивості штатної техніки, фортифікаційних споруджень і місцевості; уміти надати першу медичну допомогу;

⇒ уміти розпізнавати системи озброєння й техніки, що використовуються формуваннями конфліктуючих сторін і миротворчими силами інших держав у районі ММО;

⇒ уміти виконувати роботу щодо обслуговування озброєння та техніки.

Перевірка готовності миротворчих контингентів Збройних сил України для участі в ММО здійснюється за предметами Програми підготовки та бойового злагоджування підрозділів, які призначені для виконання завдань у складі миротворчих контингентів.

Представники засобів масової інформації залучаються до участі в перевірках із дозволу Міністра оборони України або начальника Генерального штабу Збройних сил України.

Організація перевірок

На підставі наказу (директиви) Міністра оборони України або начальника Генерального штабу Збройних сил України про направлення (ротацію) миротворчого контингенту для участі в ММО орган, відповідальний за підготовку миротворчого контингенту для участі в ММО, визначає голів і кількісний склад комісій (контрольних сертифікаційних груп), що будуть проводити перевірки.

До складу комісій можуть залучатися генерали та офіцери управлінь (департаментів) центрального апарату Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних сил України, командувань видів Збройних сил України, управлінь оперативних командувань, науково-дослідних установ Збройних сил України центрального підпорядкування та підпорядкованих командуванню видів Збройних сил.

Голова комісії організовує розробку програми перевірки відповідного об'єкта й подає на затвердження посадовій особі, яка його призначила, за три тижня до початку перевірки.

У програмі перевірки повинні бути визначені: мета перевірки; термін проведення перевірки; місце проведення; склад комісій; питання, які підлягають перевірці; хто залучається до перевірки; перелік основних завдань і вправ, що виконуються під час проведення перевірки. Програма перевірки доводиться до відома командирів військових частин-формувачів за **14-15** діб до початку перевірки.

На підставі програми перевірки командирами військових частин-формувачів складається розклад перевірки, який затверджується головою комісії за **7-8** діб до початку перевірки й доводиться до об'єктів перевірки за **3-5** діб до початку перевірки. Тривалість перевірок не повинна перевищувати **10** діб.

За результатами перевірки на об'єкті перевірки голова комісії оголошує оцінки з елементів перевірки, загальну оцінку об'єкта перевірки та визначає завдання щодо усунення виявлених недоліків.

Узагальнені результати перевірки відображаються у відповідних актах.

Акти затверджуються посадовою особою, за рішенням якої створювалася комісія.

Основні елементи перевірки

Основними елементами перевірки є: якість укомплектованості особовим складом; стан планування навчання та спеціальної підготовки миротворчих контингентів; стан навчання та спеціальної підготовки; морально-психологічний стан особового складу та військової дисципліни; стан технічного забезпечення та забезпечення військово-технічним майном; стан організації зв'язку та управління; стан тилового забезпечення; стан медичного забезпечення; рівень керівництва.

Порядок оцінки елементів перевірки підготовки миротворчих контингентів та персоналу Збройних сил України для участі в міжнародних миротворчих діях можна знайти в керівних документах.

Визначення загальної оцінки об'єкта перевірки за результатами перевірки

Військова частина оцінюється так: "готова до виконання завдань за призначенням", якщо укомплектованість особовим складом "дозволяє виконувати покладені завдання за призначенням", стан планування навчання та спеціальної підготовки "відповідає вимогам", навчання та спеціальна підготовка, стан технічного забезпечення та забезпечення військово-технічним майном, тилового та медичного забезпечення оцінені "готові", стан організації зв'язку та управління оцінено "забезпечує управління", а рівень керівництва підпорядкованими підрозділами, морально-психологічний стан особового складу та військової дисципліни оцінено "задовільно", "не готова до виконання завдань за призначенням", якщо не виконано вимоги на оцінку "готова до виконання завдань за призначенням".

15.2. ІСТОРІЯ УЧАСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИХ МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ

Участь України в миротворчих операціях розпочалась із затвердженням Верховною Радою України Постанови від 3 липня 1992 р. № 2538-XII "Про участь батальйонів Збройних сил України в Миротворчих силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії".

Починаючи з 1992 р., більше 28 тисяч військовослужбовців Збройних сил України взяли участь у міжнародних миротворчих операціях.

Із цього часу 44 військовослужбовці Збройних сил України загинули, та 1 військовослужбовець зник безвісті.

Українські воїни брали участь у наступних міжнародних миротворчих операціях:

⇒ Місія ООН у Сьєрра-Леоне.
⇒ Місія ОБСЄ в Грузії.
⇒ Миротворчі операції Сили ООН із охорони (UNPROFOR).
⇒ Сили Виконання Угоди IFOR, Сили Стабілізації.
⇒ Місія ООН у Східній Славонії ПАООНСС.
⇒ Місія ООН превентивного розгортання в Македонії.
⇒ Місія ОБСЄ з верифікації в Косово.
⇒ Місія ООН в Анголі.
⇒ Місія ООН у Гватемалі (МІНУГУА).
⇒ Місія ООН у Таджикистані.
⇒ Міжнародні сили з підтримання миру в Косово, СРЮ (КФОР).
⇒ Місія ООН в Афганістані.

⇒ Місія ООН на півострові Превлака (Хорватія).

⇒ Гуманітарна місія в Державі Кувейт.

⇒ Український миротворчий контингент у складі Багатонаціональних Сил в Іраку.

Місія ООН у Сьєрра-Леоне, березень 2001р. – березень 2005 р.

20 окремий гелікоптерний загін – 110 осіб.

Місце дислокації 20 овз було – н.п. Хастінгс.

Підстави:

Указ Президента України від 08.12.2000 № 1319/2000;

Закон України від 14.12.2000 № 2148-14;

Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2000 № 1924/2000.

Основними завданнями гелікоптерного загону були:

⇒ перевезення персоналу Місії та високоповажних осіб;

⇒ перевезення вантажів;

⇒ медичне транспортування;

⇒ евакуація поранених;

⇒ польоти спостереження;

⇒ повітряний супровід переміщення військ.

4 окремий ремонтно-відновлювальний батальйон – 528 осіб.

Місце дислокації 4 орвб було – район аеропорту Лунгі.

Основними завданнями батальйону були:

⇒ обслуговування та ремонт матеріально-технічних ресурсів, наданих Збройними силами України до складу Місії ООН у Сьєрра-Леоне;

⇒ підготовка екіпажів бронетранспортерів та водіїв вантажних автомобілів;

⇒ супровід гуманітарних вантажів.

Місія ООН у Сьєрра-Леоне

Указ Президента України від 10.11.03 № 1279/2003,

Закон України від 14.09.06 № 132-V.

Миротворчий контингент до 350, персонал до 20 осіб.

Місія ОБСЄ в Грузії, з 1999 р.

Спостерігачі – до 10 осіб.

Підстави: Указ Президента України від 17.08.2000 № 992/2000; Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.01 № 1732.

Спостерігачі ООН в Грузії.

Указ Президента України від 7.08.01 № 595/2001;

Спостерігачі – до 5 осіб.

Багатонаціональні сили у республіці Ірак (серпень 2003 – грудень 2005 р.).

Підстави: Указ Президента України від 02.06.03 № 459/2003, Закон України від 05.06.03 № 897-IV, Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.03 № 869.

Підстави виведення: Указ Президента України від 13.04.05 № 633/2005.

Український миротворчий Контингент – 1621 особа.

Група офіцерів Багатонаціональних Сил в Іраку Багатонаціонального Корпусу в Іраку – 6 осіб.

Група офіцерів штабу Багатонаціональної дивізії "Центр Південь" – 27 осіб.

Група військової служби правопорядку – 3 особи.

Місця дислокації: штаб і підрозділи контингенту – м. Ель-Кут; група офіцерів штабу БнД "ЦП" – м. Ед Діванія;

Група офіцерів штабу БнС-І (БНК-І) – м. Багдад.

Основними завданнями українського миротворчого контингенту були:

⇒ підтримання безпеки в зоні відповідальності, супровід конвоїв, гуманітарних вантажів, несення служби на блокпостах, патрулювання тощо;

⇒ охорона органів місцевого самоврядування, релігійних та історичних пам'яток, мостів, джерел питної води та інших важливих об'єктів;

⇒ контроль за здачею зброї цивільним населенням та учасниками колишніх озброєних формувань;

⇒ здійснення інженерних та інших робіт, необхідних для ліквідації наслідків конфлікту, надання допомоги в забезпеченні цивільного населення питною водою;

⇒ гарантування безпеки діяльності міжнародних гуманітарних організацій, надання допомоги в перевезенні гуманітарних вантажів;

⇒ евакуація цивільного населення в разі виникнення небезпеки його життю;

⇒ надання медичних послуг, насамперед першої медичної допомоги цивільному населенню;

⇒ виконання інших функцій із гарантування безпеки і дотримання прав людини.

Миротворчий персонал у республіці Ірак (з 2006 р.)

Указ Президента України від 30.11.05 № 1675/2005

Персонол – до 50 осіб.

Збройні сили України брали участь у миротворчих операціях Сил ООН із охорони (СООНО-UNPROFOR) 1992–1995 рр.

Підстави: Постанова ВР України від 03.07.92 № 2538-XII "Про участь батальйону Збройних сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії" (240 ОС Б), від 19.11.93 № 3226-XII (60 ОСБ) та інших загальною кількістю до 1200 військовослужбовців і складалися:

⇒ чисельність 240 окремого спеціального батальйону – 550 осіб;

⇒ чисельність 60 окремого спеціального батальйону – 550 осіб;

⇒ чисельність 40 оперативної груп штабних офіцерів – 63 особи;

⇒ чисельність підрозділу військової поліції – 20 осіб;

⇒ чисельність групи військових спостерігачів (з 01.06.95) – 10 осіб;

⇒ чисельність 15 окремого гелікоптерного загону – 110 осіб.

Основними завданнями 240 та 60 ОСБ було забезпечення проведення конвоїв із вантажем гуманітарної допомоги місцевому населенню, сприяння припиненню бойових дій та нормалізація ситуації, патрулювання в зонах відповідальності.

Особливої уваги заслуговує діяльність особового складу щодо:

⇒ встановлення демілітаризованої зони в районі н.п. Жепа;

⇒ евакуації 5 тис. громадян під час наступу сербів;

⇒ відновлення електромереж;

⇒ відновлення трамвайного руху;

⇒ гарантування безпеки роботи аеропорту.

У вересні-грудні 1995 р. із колишньої Югославії відбулася репатріація українських миротворчих підрозділів, скорочення посад штабних офіцерів, військових поліцейських, спостерігачів. До України виведено 15 ОВЗ, 60 ОСБ і 40 офіцерів оперативної групи. За час існування Місії близько 6400 військовослужбовців Збройних сил України прийняли участь у UNPROFOR.

Сили Виконання Угоди IFOR Сили Стабілізації (SFOR у Боснії і Герцеговині), грудень 1995 р. – грудень 1999 р.

Підстави: Резолюція Ради Безпеки ООН від 15.12.95 № 1031, Дейтонські угоди, Постанова КМ України від 29.12.95 № 1073, Угода між Україною та Францією щодо участі 240 ОСБ у Силах виконання Угоди (СВУ) IFOR.

240 окремий спеціальний батальйон (механізований) – 400 осіб.

У грудні 1995 р. 240 ОСБ передано до СВУ.

У березні 1997 р. 240 ОСБ передислоковано з м. Сараєво до населеного пункту (н.п.) Врапчичи (поблизу від м. Мостар).

Під час перебування 240 ОСБ у м. Сараєво та Боснії і Герцеговині особовий склад, окрім виконання миротворчих завдань, брав участь у відбудові, реконструкції та відновленні лікарні та школи,

ремонті доріг, ліній електромереж, трамвайної колії та трамвайного потягу, роздачі їжі сиротам та малечі, наданні медичної допомоги місцевому населенню тощо. Перший трамвай, який пройшов відновленою колією, був пофарбований у жовто-блакитний колір. Це було зроблено на честь українських миротворців. До речі, ця трамвайна колія найстаріша в Європі.

Згідно з рішенням Міністра оборони України та у зв'язку з реструктуризацією сил СФОР у грудні 1999 р. 240 ОСБ виведено зі складу сил СФОР. Близько 2800 військовослужбовців Збройних сил України прийняли участь у зазначеній Місії.

Місія ООН у Східній Славонії ПАООНСС (квітень 1996 р. – січень 1998 р.).

Підстави: Постанова ВР України від 25.03.96 № 102/96-ВР.

Чисельність місії:

⇒ чисельність 17 окремої гелікоптерної ескадрильї – 150 осіб;

⇒ чисельність 70 окремої танкової роти – 160 осіб;

⇒ чисельність 64 окремої спеціальної механізованої роти – 105 осіб;

⇒ чисельність 8 окремої гелікоптерної ескадрильї – 96 осіб.

Основними завданнями підрозділів було:

⇒ спостереження за виконанням домовленостей про передачу влади під контроль перехідної адміністрації ООН;

⇒ патрулювання в зонах відповідальності;

⇒ перевезення персоналу ООН та супровід гуманітарних вантажів.

Більше 1000 військовослужбовців Збройних сил України взяли участь у Місії ООН у Східній Словенії.

Місія ООН превентивного розгортання в Македонії (МООНПРМ\ UNPREDER), червень 1995 р. – березень 1999 р.

Військові спостерігачі – 1 особа.

Основними завданнями військових спостерігачів у Македонії було контролювати прикордонні райони країни та інформувати про будь-які події, які можуть підірвати довіру й стабільність у Республіці Македонія і є небезпечними для її території.

Поряд із виконанням своїх основних завдань щодо спостереження за ситуацією вздовж кордонів із Союзною Республікою Югославією й Албанією та надання відповідної інформації військовим компонентам місії військові спостерігачі співробітничали з цивільними установами, надавали спеціальні послуги на рівні общин.

За час існування Місії 4 офіцери Збройних сил України були в складі UNPREDER.

Місія ОБСЄ з верифікації в Косово (грудень 1998 р. – березень 1999 р.):

⇒ чисельність 901 окремої понтонно-мостової роти – 200 осіб,

⇒ чисельність штабних офіцерів – 8 осіб,

⇒ чисельність військових спостерігачів – 5 осіб,

⇒ чисельність військових поліцейських – 3 особи.

Основними завданнями місії верифікації ОБСЄ в Косово були:

⇒ перевірка відповідності всіх сторін у Косово Резолюції 1199 Ради Безпеки ООН та доповідь щодо стану Резолюції Постійному представництву ОБСЄ та іншим організаціям Постійній Раді ОБСЄ;

⇒ відкриття представництва місії в регіонах Косово для виконання своїх обов'язків;

⇒ установлення зв'язку із владою Югославії, Сербії та, в разі необхідності, з іншими органами влади, політичними партіями;

⇒ налагодження контактів з організаціями в Косово, акредитованими міжнародними й неурядовими організаціями для сприяння виконанню своїх обов'язків;

⇒ здійснення нагляду над проведенням виборів у Косово для забезпечення їх гласності та справедливості згідно з узгодженими правилами та процедурою проведення виборів;

⇒ доповідати та надавати рекомендації до Постійної Ради ОБСЄ, Ради Безпеки ООН та інших організацій на місцях, що підпадають під юрисдикцію Резолюції 1199 Ради Безпеки ООН.

Місія ООН в Анголі, (січень 1996 р. – лютий 1999 р.)

Підстави: Резолюція Ради Безпеки ООН від 08.02.95 976 Постанова ВР України від 16.01.96 № 96-ВР.

⇒ 901 окрема понтонно-мостова рота (опмр);

⇒ штабні офіцери;

⇒ військові спостерігачі;

⇒ військові поліцейські.

Основним завданням підрозділу було відновлення інженерної інфраструктури в зонах відповідальності (відновлення шляхів, наведення мостів та понтонно-мостових переправ через річки).

У 1999 р. Рада Безпеки ООН одностайно проголосувала за виведення решти "блакитних шоломів" у кількості тисячі осіб з Анголи. 40 років громадянської війни не втомили тутешніх непримиренних лідерів. Останніми на початку березня ц.р. покинули ангольську землю індійські миротворці, які й спустили прапор ООН у столиці Луанді.

226 військовослужбовців брали участь у Місії ООН в Анголі.

Місія ООН у Гватемалі (МІНУГУА), січень-травень 1997 р.

Військові спостерігачі – 8 осіб.

Основними завданнями військових спостерігачів у Гватемалі було: здійснення контролю за виконанням положень Угоди про припинення вогню, підписане урядом цієї країни та рухом "Національна революційна єдність Гватемали" (НРЄТ) 4 грудня 1996 р., включаючи офіційне припинення військових дій, роз'єднання сил і демобілізацію комбатантів НРЄТ у пунктах збору, які були спеціально підготовлені для цих цілей.

Місія ООН у Таджикистані, грудень, 1994 р. – березень 2000 р.

Військові спостерігачі – 3 особи.

Основними завданнями військових спостерігачів було:

⇒ надання допомоги Об'єднаній комісії, до якої входять представники Уряду Таджикистану та таджикської опозиції, допомоги щодо спостереження за виконанням Угоди про тимчасове припинення вогню та інших ворожих дій на таджицько-афганському кордоні та в країні під час переговорів;

⇒ розслідування повідомлень про порушення угоди про припинення вогню та інформування про це ООН й Об'єднаної комісії;

⇒ підтримання контактів зі сторонами, які задіяні в конфлікті, а також зв'язків із ОБСЄ, Колективними миротворчими силами СНД у Таджикистані та прикордонними військами;

⇒ підтримання зусиль Спеціального представника Генерального Секретаря, надання послуг щодо забезпечення політичної взаємодії та координації, які можуть сприяти оперативному наданню гуманітарної допомоги міжнародним співтовариством;

⇒ здійснення спостереження за бійцями Об'єднаної таджицької опозиції (ОТО), за їх роззброєнням та демобілізацією;

⇒ надання допомоги в реінтеграції комбатантів у державні силові структури або їх демобілізації.

За час існування Місії 17 офіцерів Збройних сил України були направлені для виконання завдань у Таджикистані.

Міжнародні сили з підтримання миру в Косово, СРЮ (КФОР)

Підстави:

Указ Президента України від 14.07.99 № 852/99, Закон України від 16.07.99 № 1006-14.

Вересень 1999 р. – липень 2000 р.

37 окрема спеціальна рота – 108 осіб.

Основними завданнями підрозділу було:

⇒ патрулювання зони відповідальності;

⇒ чергування на блокпоста;

⇒ супровід конвоїв та супровід сербського населення через "албанську" територію.

Вересень 1999 р. – березень 2001 р.

14 окремий гелікоптерний загін – 66 осіб.

Основними завданнями загону було:

⇒ перевезення миротворчого персоналу та високоповажних осіб;

⇒ перевезення вантажів;

⇒ евакуація поранених;

⇒ супровід переміщення військ.

Грудень 2002 р. – липень 2003 р.

92 окрема аеромобільна рота – 119 осіб.

11 окремий інженерний взвод – 30 осіб.

Основними завданнями 92 оаемр та 11 оів було:

⇒ супровід колон;

⇒ патрулювання та підтримання порядку в зоні відповідальності;

⇒ інженерна розвідка місцевості;

⇒ забезпечення мобільності та безпеки (БЕЛУКРОКОС);

⇒ пошук та знешкодження вибухонебезпечних пристроїв на шляхах проходження колон, маркування мінних полів;

⇒ будівельні роботи та надання гуманітарної допомоги.

Спеціальна Місія ООН в Афганістані, квітень 2000 р. – травень 2001 р.

Військовий спостерігач – 1 особа.

Основними завданнями Місії були:

⇒ створення умов для підготовки переговорного процесу;

⇒ підготовка Угоди про припинення вогню.

Місія ООН на півострові Превлака, Хорватія, січень 1996 р. – грудень 2002 р.

Військові спостерігачі – 2 особи.

Основними завданнями Місії були:

⇒ спостерігати за активністю ВМФ СРЮ в Которській затоці;

⇒ спостерігати за відсутністю військ та важкого озброєння в хорватської та югославської армій у демілітаризованій зоні;

⇒ спостерігати за активністю поліції в зоні відповідальності.

Гуманітарна місія в Державі Кувейт, квітень-серпень 2003 р.

Підстави:

Указ Президента України від 18.03.03 №227/03, Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.03 № 357, Постанова Верховної Ради України від 20.03.03 № 633-IV.

19 окремий батальйон РХБ захисту – 448 осіб.

Місце дислокації 19 обРХБз було – Північно-Східна частина в/б Аріфжан (Нос Кемден).

Основними завданнями батальйону були:

⇒ реагування на кризові ситуації;

⇒ забезпечення безпеки в регіоні;

⇒ надання допомоги в захисті цивільного населення країни від наслідків можливого застосування ЗМУ.

15.3. ПРАВОВІ ОСНОВИ ВЕДЕННЯ ВІЙНИ (БОЙОВИХ ДІЙ)

За нормами сучасного міжнародного права в ролі загальноприйнятого принципу міжнародного права закріпився принцип мирного вирішення міжнародних спорів. Статут ООН надає сторонам, які є учасниками спору, вільний вибір засобів, які вони вважають найбільш прийнятними для вирішення даного спору.

Проте міжнародному співтовариству все ще не вдалося уникнути збройних конфліктів, які приносять горе й страждання людям. Незважаючи на заборону звертатися до збройних сил у міжнародних відносинах, держави досить часто використовують її для вирішення спорів і конфліктних ситуацій, які виникають між ними.

Саме за складних соціально-політичних й економічних умов почала створюватись нова система міжнародної безпеки. Її характерною особливістю є те, що в умовах багатопланової інтеграції держав у сучасному світі не може йти мова лише про безпеку окремих країн. Тільки в гарантуванні колективної безпеки лежить шлях до створення умов мирного розвитку кожного суб'єкта міжнародного права.

В умовах, що склалися, Організація Об'єднаних Націй, Рада Безпеки ООН, ОБСЄ вживають рішучих заходів щодо підтримання або встановлення миру, захисту населення від наслідків воєнних дій, у тому числі із застосуванням військових засобів.

Досвід проведення миротворчих операцій свідчить, що цим операціям притаманні три риси: безпристрасність, справедливість і багатонаціональність. Ці якості завжди необхідні для того, щоб миротворча операція змогла досягти певного успіху.

Абсолютно логічно тут постає питання про роль і місце міжнародного гуманітарного права, що застосовується до учасників збройного конфлікту при втіленні миротворчих операцій ООН, ОБСЄ або іншої регіональної організації, яка несе відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру та безпеки згідно зі статутом ООН.

Метою таких операцій було: здійснення спостереження за дотриманням угод про припинення вогню і про перемир'я, спостереження за дотриманням кордонів, відігравання ролі буфера між ворогуючими

сторонами, спостереження за виводом військ, контроль за проведенням виборів і навіть організація їх.

Іншою формою застосування миротворчих сил ООН є розширені операції з підтримання та встановлення миру. Дана форма характеризується більш масштабним характером миротворчих операцій, більш активними діями сил ООН у зв'язку з виникненням складних умов у міжнародних збройних конфліктах, у тому числі з національно-політичного відродження державних структур, що зруйнувалися. Крім традиційних операцій із підтримання миру, сили ООН мають більш широкі функції щодо встановленню миру. При цьому в збройних конфліктах вони зіткнулися з такими проблемами, як: засоби та методи ведення бою, утримання полонених під вартою та захист цивільного населення. Питання про застосування міжнародного гуманітарного права до сил із підтримання миру набуло надзвичайної актуальності. Це змусило Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) та Секретаріат ООН з урахуванням думки командуючих силами ООН розробити керівні принципи діяльності військових місій ООН.

Характерним для даного типу операцій є те, що політичні цілі врегулювання того чи іншого збройного конфлікту та їх впровадження здійснюється в умовах збройного конфлікту, що відбувається. Це, безумовно, не може не впливати на чітку визначеність мандата миротворчих сил. У даній ситуації існує небезпека політизації миротворчої діяльності, переходу миротворчих підрозділів, персоналу на бік тієї чи іншої ворогуючої сторони.

Миротворчі операції сьогодення мають ряд особливостей. При збереженні вирішальної ролі ООН у забезпеченні дотримання міжнародного права, збереження чи відновлення миру спостерігається більш активна роль у вирішенні цих проблем відповідних регіональних організацій, у першу чергу НАТО, а також окремих держав. Визначена тенденція заміни необхідних рішучих політичних акцій щодо збереження миру або недопущення ескалації насильства наданням гуманітарної допомоги, часто із застосуванням для цього миротворчих військових контингентів. Це призводить до звуження діяльності міжнародних гуманітарних організацій і МКЧХ, посилення небезпеки в їх діяльності. Підтвердженням цьому є вбивство трьох делегатів Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Бурундії, вбивство сплячими одного делегата і п'яти медпрацівників у госпіталі МКЧХ у Нових Агатах (Чечня), убивство в Руанді медичних працівників організації "Лікарі світу" і спостерігачів ООН за стан справ щодо прав людини.

Усе це ставить на порядок денний питання про необхідність залучення збройної охорони для діяльності гуманітарних організацій. Однак у зв'язку з цим виникає питання про збереження нейтрального й неупередженого характеру діяльності даних гуманітарних організацій, які потребують можливості подавати допомогу всім жертвам збройних конфліктів.

На сьогодні не існує загальновизнаної класифікації типів миротворчих операцій. На нашу думку, враховуючи характер завдань, які вирішують миротворчі сили, можна виділити такі основні типи операцій:

⇒ операції зі сприяння миру;

⇒ операції із підтримання миру;

⇒ операції зі встановлення миру;

⇒ операції із утвердження миру.

Операції зі сприяння миру здійснюються відповідно до вимог. Положень глави VI Статуту ООН. Основним в них є те, що вони проводяться за згодою конфліктуючих сторін, вирішення конфліктів здійснюється шляхом мирного врегулювання спорів та превентивного розгортання миротворчих підрозділів з метою недопущення збройного конфлікту.

Операції із підтримання миру проводяться також на підставі глави VI Статуту ООН. Суть цього типу операцій у роз'єднанні ворогуючих сторін, контролі за дотриманням перемир'я або припиненням вогню. Це найбільш поширений тип миротворчих операцій.

Операції зі встановлення миру проводяться на підставі глави VII Статуту ООН. Під час проведення даних операцій можуть вживатися найрішучіші заходи із використанням військової сили. Подібні операції частіше проводяться задля припинення конфліктів, що відбуваються переважно у вигляді громадянських або міжетнічних війн. Саме такий вид миротворчої операції був проведений у Сомалі.

Операції із утвердження миру включають заходи, спрямовані на відновлення життєдіяльності найважливіших елементів інфраструктури та цивільних інститутів країни в післяконфліктний період із використанням як військових, так і невійськових засобів.

Залежно від рівня залучення країн до участі в миротворчих операціях, ролі й місця Ради Безпеки ООН щодо керівництва миротворчими підрозділами, миротворчі операції можна поділити на чотири види.

Перший вид – так звані класичні миротворчі операції, що проводяться під керівництвом безпосередньо ООН із залученням багатьох країн. Планування операцій покладається на Департамент миротворчих операцій ООН.

Другий вид – операції сил швидкого розгортання. Керівництво таким видом операції теж здійснюється Організацією Об'єднаних Націй, а до участі в ній залучаються країни, які спроможні за порівняно короткий термін виділити в розпорядження ООН необхідний військовий контингент і потрібні матеріальні ресурси.

Підтримуючи загальновизнану точку зору щодо застосування-більшості норм, які проголошені в основних гуманітарних текстах (Гаазьке положення 1907 р., Женевські конвенції 1949 р. і Додатковий протокол І до них 1977 р.) стосовно воєнних операцій ООН, міжнародне гуманітарне право повинно застосовуватися тоді, коли сили ООН змушені вдатися до них, у тому числі й з метою припинення порушень норм міжнародного гуманітарного права. Через міжнародне призначення сил ООН та сил, розміщених державами-членами з санкції Ради Безпеки в зоні конфлікту, правові норми, що регламентують міжнародні збройні конфлікти, повинні за аналогією застосовуватися й у тих випадках, коли дії цих сил спрямовані проти суб'єкта, що не є державою.

"Учасники операції ООН щодо підтримання миру дотримуються правил і принципів і поважають дух основних міжнародних конвенцій щодо поведінки військовослужбовців. Вищезазначені міжнародні конвенції включають чотири Женевські конвенції від 12 серпня 1949 р. і Додаткові протоколи до них від 8 червня 1977 р., а також Конвенцію ЮНЕСКО від 14 травня 1954 р. про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту. Держава-учасник повинна зробити все необхідне, щоб особовий склад військових контингентів, що приймають участь у операціях ООН щодо підтримання миру був повністю ознайомлений із принципами й духом цих Конвенцій".

Зобов'язання дотримуватися принципів і духу міжнародного гуманітарного права включено й до тексту "Настанови збройним силам". У 1992 році ООН погодилася на включення аналогічного положення до тексту Угоди про статус сил ООН (S0FA), яка може бути укладена між ООН та тією державою, на чиїй території миротворчі сили проводять відповідні операції. Положення гуманітарного права знайшли відображення при підготовці міжнародної Конвенції 1994 р. щодо безпеки персоналу ООН та прирівняних до нього осіб.

Зримим результатом усіх цих зусиль стали чотири Женевські конвенції 1949 року щодо захисту поранених, хворих і осіб, що постраждали від корабельних катастроф, військовополонених і цивільного населення та два Додаткових протоколи до них 1977 року. Особливо важливі для воєначальників норми, які регулюють засоби і методи ведення бойових дій, що містяться в Гаазьких конвенціях та у вище-

названих Протоколах, оскільки вони вводять систему обмежень, яка дозволяє уникнути надмірних страждань та руйнувань. Міжнародні правила, що регулюють відносини між воюючими державами, виникли дуже давно й тривалий час існували у вигляді міжнародних порядків, а, починаючи з XIX століття, стали перетворюватися в договірні норми на спеціальних конгресах і конференціях (наприклад, Паризький конгрес 1856 р. Гаазькі конференції світу 1899 і 1907 рр. й ін.). І хоча деякі з них уже не повністю відображають рівень сучасних засобів ведення війни, проте значення їх полягає не в окремих конкретних положеннях, а в закріпленні **основного принципу** – гуманізації ведення війни.

Міжнародне право в період збройних конфліктів – це самостійна галузь міжнародного права, сукупність конвенційних і звичайних норм, що регулюють відносини між тими, що беруть участь у збройному конфлікті й порушеними ними суб'єктами міжнародного права із приводу застосування засобів і методів ведення збройної боротьби, захисту поранених, хворих, військовополонених і цивільного населення, що встановлюють відповідальність держав й окремих осіб за порушення цих норм.

Специфічним предметом регулювання права, що стосується збройних конфліктів, є як відносини між державами в період збройної боротьби (засоби, способи ведення війни та ін.), так і відносини у зв'язку з такою боротьбою (режим поранених, військовополонених, укладання угод про перемир'я, підписання мирних договорів і т.д.).

Суб'єктами права збройних конфліктів є суверенні держави, що борються за свою незалежність, нації та деякі міжурядові міжнародні організації (наприклад ООН).

Сучасне міжнародне право забороняє загарбницькі, агресивні війни (п. 4 ст. 2 Статуту ООН). Водночас це не означає, що війни уже виключені з життя людського суспільства, що зникли причини й джерела, що породжують збройні конфлікти. Війна США у В'єтнамі, агресія США проти Лівану (1983 р.), Лівії (1986 р.), Панами (1990 р.) і Фолклендська війна Англії в 1982 р., війна Ізраїлю проти арабських держав й арабського народу Палестини – це далеко не повний перелік правових злочинів, що забрали багато мільйонів людських життів уже після Другої світової війни.

Крім незаконних війн, у сучасних умовах можуть мати місце й справедливі війни, не заборонені міжнародним правом, у рамках міжнародних збройних конфліктів, а також законне застосування збройної сили.

Міжнародне право в період збройних конфліктів регулює поводження воюючих сторін як у процесі міжнародних збройних конфліктів, так і збройних конфліктів неміжнародного характеру.

До числа основних міжнародно-правових актів, регулюючих відносини між державами в період збройних конфліктів, належать:

⇒ Паризька декларація про морську війну від 16 квітня 1856 р.;

⇒ Декларація про відміну вживання вибухових і запальних куль 1868 р.;

⇒ Декларація про невикористання куль, що легко розгортаються або сплющуються, 1899 р.;

⇒ Гаазькі конвенції 1899 і 1907 рр.;

⇒ Лондонська декларація про право морської війни від 26 лютого 1909 р.у;

⇒ Женевський протокол від 17 червня 1925 р. про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів і бактеріологічних засобів;

⇒ Правила про дії підводних човнів стосовно торгових суден у воєнний час (Додаток до Протоколу, підписаного в Лондоні 6 листопада 1936 р.);

⇒ Конвенція про попередження геноциду та покарання за нього 1948 р.;

⇒ Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 р. і Додаткові протоколи до них:

Перша Конвенція. (Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях).

Вона ґрунтується на тих же базових принципах, які лежали в основі попередніх документів: поранені та хворі військовослужбовці, беззбройні й беззахисні повинні користуватися повагою та одержувати необхідний догляд незалежно від їх національності. Персонал, що доглядає за ними, помешкання, де вони утримуються, майно, призначене для догляду за ними, також користуються належним захистом. Емблема Червоного Хреста на білому тлі, як символ надання допомоги пораненим і хворим, є знаком такого захисту.

Друга Конвенція. Так звана "морська" конвенція (Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що потерпіли від аварії корабля, із складу збройних сил на морі) поширює дію положень Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях на морську війну. Вона переслідує ту ж мету, має таку ж структуру, захищає ті ж категорії осіб, додавши до них таку специфічну категорію жертв, як "особи, що потерпіли від аварії корабля", а також екіпажі потерпілих в аварії літаків. Пораненим, хворим й особам, що потерпіли корабельну аварію, не можна заподіювати ніякої шкоди, їх повинні підбирати, поводитися з ними гуманно й надавати їм максимально та в найбільш короткі терміни медичний до-

гляд, якого потребує їх стан. Між ними немає ніякої різниці ні за якими критеріями, крім медичних.

Особи, що попали в руки ворога, зі складу медичного й духовного персоналу, повинні мати можливість продовжувати виконання своїх функцій щодо нагляду за пораненими та хворими. Ці особи не повинні розглядатися як військовополонені.

Дуже важливо те, що в Конвенціях 1949 року було спеціально згадано "Особовий склад національних товариств Червоного Хреста й інших добровільних товариств допомоги, належним чином визнаних і уповноважених своїм урядом ".

Третя Конвенція (Женевська конвенція про поводження з військовополоненими).

Практично ця Конвенція виражає концепцію про те, що військовополонений не є злочинцем, а лише противником, позбавленим можливості відновити свою участь у військових діях. Він повинен бути звільненим після закінчення військових дій, а перебуваючи в полоні, він повинен користуватися повагою й гуманним поводженням.

Цією Конвенцією чітко визначений статус комбатанта. Попадаючи під владу сторони противника, такі особи стають військовополоненими. Військовополонені перебувають під владою держави, а не окремих осіб або військових частин, а значить за все, що з ними відбувається, відповідає держава.

Держава, що утримує полонених, зобов'язана безкоштовно забезпечити військовополоненим достатню кількість їжі, обмундирування, а також житлові умови, рівні тим, що надаються її власним військам, і медичну допомогу, що буде потрібна згідно із станом здоров'я військовополоненого.

Із самого початку полону військовополонені повинні одержати можливість повідомити про полон своїй сім'ї, а також Центральному агентству з розшуку Міжнародного Комітету Червоного Хреста. Згодом вони можуть регулярно переписуватися зі своїми сім'ями, одержувати посилки з гуманітарною допомогою.

Четверта Женевська конвенція (Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 1949 р.) забезпечила своїми положеннями "повагу гідності й цінність людської особистості з тим, щоб не припустити зазіхань на властиві особистості права й свободи, без яких вона втрачає значення свого існування ".

Конвенція проголосила як основний принцип, що повага повинна бути гарантована людині при будь-яких обставинах, і відповідно заборонила залякування, катування, колективні покарання, репресалії, узяття заручників і депортацію.

Зберігаючи усю свою значимість, Женевські конвенції 1949 р. були вже не в змозі в умовах сучасних війн забезпечити необхідний захист жертвам збройних конфліктів, у тому числі цивільному населенню. Тому, з 1971 р. по 1974 р. із ініціативи Міжнародного Комітету Червоного Хреста був проведений ряд консультацій на урядовому рівні і на рівні Міжнародного Комітету Червоного Хреста. 8 червня 1977 р. у Женеві повноважні представники держав підписали Заключний акт Дипломатичної конференції. Із прийняттям двох Додаткових Протоколів вони висловили волю держав усього світу поліпшити захист жертв збройних конфліктів.

Протокол I (102 статті)

Він регулює міжнародні збройні конфлікти. Найважливішим досягненням цього Протоколу є те, що він, без сумніву, покращує захист цивільного населення від небезпеки війн не вибіркового характеру і наслідків тотальної війни. Із цього часу цивільне населення не повинно піддаватися нападу, відтепер категорично забороняються:

⇒ так звані "килимові" бомбардування міст. Крім того, заборонено руйнування й знищення об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення, наприклад, сільськогосподарських угідь, худоби, джерел питної води;

⇒ використовувати голод, як засіб боротьби проти цивільного населення; напад може бути спрямованим тільки проти військових об'єктів.

Збройні сили зобов'язуються приймати запобіжні заходи з метою якнайбільше незашкодити цивільному населенню та цивільним об'єктам під час військових дій.

Чотири статті присвячені допомозі цивільному населенню, визначають галузі, що мають першочерговий інтерес для Червоного Хреста. Сторони, що беруть участь у конфлікті, зобов'язані надавати допомогу населенню, що мешкає на окупованій території, забезпечувати обладнанням і спеціалізованим персоналом. Цивільний медичний персонал, санітарні транспортні засоби та цивільні лікарні відтепер одержали таке ж право на захист, яким уже користувався завдяки Женевським конвенціям військовий медичний персонал, військові медичні формування та військові санітарні транспортні засоби.

Передбачаються також заходи для поліпшення доставки матеріальної допомоги цивільному населенню під час війни. Захист одержали й особи, що займаються доставкою та розподілом цієї допомоги.

Протокол II (28 статей)

Цим протоколом регулюються ситуації неміжнародних збройних конфліктів, тобто внутрішніх конфліктів, цивільних війн, у ході яких зіштовхуються урядові війська та повстанці.

Протокол II встановлює правила, спрямовані на збереження ряду основних цінностей: дотримання фізичної й моральної недоторканності індивідуума (заборона катувань), гуманне поводження з особами, позбавленими свободи тощо. Він містить також зобов'язання із захисту медичного персоналу й поваги до емблеми Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

У Протоколі II уперше чітко формулюються прості правила, що стосуються ведення бойових дій, особливо захисту осіб, що не беруть участі в бойових діях, цивільного населення.

З усіх положень у такому досить значному зведенні правил, як два Додаткових протоколи можна особливо виділити довгоочікуване визначення цивільного населення та цивільних об'єктів, що не можуть бути атаковані. І що дуже важливо, розроблена спеціальна глава (Частина IV, Розділ III), що обумовлює особливу турботу про захист жінок і дітей.

Крім цього, Протокол передбачає сприяння возз'єднанню роз'єднаних сімей, зокрема за допомогою гуманітарних організацій, що спеціалізуються в цій галузі. Передбачається велика допомога Центральному агентству розшуку Міжнародного Комітету Червоного Хреста і службам розшуку національних товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, що співпрацюють із Центральним агентством розшуку Міжнародного Комітету Червоного Хреста.

У повсякденній діяльності командири (начальники) усіх ступенів, виховуючи особовий склад у дусі гуманізму й людяності, дотримання моральних норм між людьми, повинні спиратися на загальновизнані принципи міжнародного права, а також норми права в період збройних конфліктів, що зобов'язують:

а) у мирний час:

⇒ поширювати серед особового складу Збройних сил України знання про міжнародне право в період збройних конфліктів, вивчати його в системі бойової та гуманітарної підготовки, враховувати вимоги міжнародно-правових документів із цих питань при проведенні занять, а також при розробці проектів законодавчих актів, загальновійськових статутів, рішень уряду України, наказів, директив й інших нормативних актів, забезпечувати підлеглих текстами цих документів, законодавчих актів, що визначають поводження особового складу армії й флоту в період збройного конфлікту;

⇒ передбачати організацію такого військового порядку в підпорядкованих військах, що гарантував би неухильне дотримання всіма воєнних норм міжнародного права в період збройних конфліктів, у тому числі забезпечення захисту жертв війни (ст. 43,45, 75-78, 79 Додаткового протоколу 1);

⇒ уникати розміщення воєнних об'єктів у густонаселених районах або поблизу від них і передбачити заходи для захисту цивільного населення (ст. 58 Додаткового протоколу 1);

⇒ проводити роботу щодо підготовки кваліфікованого медичного персоналу для сприяння застосуванню Женевських конвенцій 1949 р., Додаткових протоколів до цих конвенцій та інших норм міжнародного права (ст. 6, 82 Додаткового протоколу 1);

⇒ передбачити систему заходів для організації розшуку, реєстрації й передачі зведень про зниклих безвісті, а також служби для реалізації цих заходів (ст. 33, 34 Додаткового протоколу 1);

б) у період збройного конфлікту:

⇒ подавати особистий приклад у дотриманні норм міжнародного права в період збройних конфліктів;

⇒ забезпечувати неухильне виконання всіма військовими цих норм;

⇒ притягувати у встановленому порядку до відповідальності осіб, що вчинили серйозні порушення, передбачені Женевськими конвенціями 1949 р. (ст. 85–87 Додаткового протоколу 1).

Для досягнення кращих результатів необхідно поширювати знання про Женевські конвенції за мирного часу. Якщо ж збройний конфлікт розпочався, то запізно поширювати знання про право війни, оскільки влада, якої це стосується, переймається тепер питаннями першорядного значення, які повністю виключають будь-які аргументи на користь гуманних дій.

Таким чином усе вищенаведене дозволяє зробити висновок про те, що запорука успіху міжнародних миротворчих операцій немислима без чіткого використання при здійсненні даних операцій міжнародного гуманітарного права. Підготовка та прийняття Міжнародної конвенції щодо вирішення питань застосування норм і принципів міжнародного гуманітарного права до воєнних операцій ООН, на наш погляд, є логічним вирішенням проблеми.

Із метою більш чіткого правового забезпечення діяльності миротворчих підрозділів і персоналу в наш час, коли миротворці зіткнулися з абсолютно новими проблемами (методи і засоби ведення бою, утримання полонених під вартою, проблема захисту цивільного населення), а також часткового усунення юридичних проблем, зумовлених тим, що ООН не є учасником Женевських конвенцій і додаткових протоколів, Міжнародний Комітет Червоного Хреста і Секретаріат ООН у тісному співробітництві розробили керівні принципи діяльності військових місій ООН – Директиву по міжнародному гуманітарному праву для сил ООН.

Питання для контролю та самоконтролю знань

1. Схема прийняття рішення щодо участі України в міжнародних миротворчих операціях.

2. Алгоритм формування рішення про воєнно-політичну доцільність направлення миротворчого контингенту чи миротворчого персоналу.

3. Основні етапи, форми та способи підготовки миротворчих контингентів і персоналу Збройних сил України для участі в міжнародних миротворчих діях

3. Цикли опрацювання запитів ООН щодо участі в міжнародних миротворчих операціях.

4. Форма підготовки миротворчих контингентів і миротворчого персоналу.

6. Особливості підготовки миротворчих контингентів і персоналу Збройних сил України в ході багатонаціональних навчань

7. Основна мета участі Збройних сил України в багатонаціональних військових навчаннях із миротворчої тематики.

8. Основне значення підготовки миротворчих контингентів і персоналу Збройних сил України в ході багатонаціональних навчань

9. Загальні положення оцінки готовності миротворчих контингентів Збройних сил України для участі в міжнародних миротворчих операціях у складі об'єднаних збройних сил коаліцій країн

10. Основні обов'язки особового складу миротворчих контингентів.

Тестові питання для самооцінювання

1. Коли приймається постанова Кабінетом Міністрів України про участь миротворчого контингенту України в міжнародних миротворчих операціях ?

а) після рішення Ради національної безпеки і оборони України;

б) після прийняття рішення Президентом, за підписом Прем'єр-Міністра та міністра, відповідального за виконання цього рішення;

в) після ухвалення законопроекту Верховною Радою;

г) самостійно Кабінетом Міністрів України.

2. Спосіб підготовки миротворчого контингенту це:

а) повна підготовка від шести місяців і більше;

б) скорочена підготовка від шести місяців і менше;

в) спочатку скорочена, потім повна підготовка;

г) порядок і прийоми застосування сил і засобів для вирішення завдань в інтересах досягнення цілей підготовки.

3. Участь Збройних сил України в багатонаціональних військових навчаннях з миротворчої тематики дозволяє:

а) досягти низки цілей партнерства та національних цілей воєнної реформи в Україні;

б) покращити матеріальне становище учасників навчань;

в) прискорити ріст економіки країни, де проводяться навчання;

г) прискорити вступ України до Ташкентського договору.

4. Військова частина оцінюється як "готова до виконання завдань за призначенням" у складі миротворчого контингенту, "готова до виконання завдань за призначенням", якщо укомплектованість особовим складом "дозволяє виконувати покладені завдання за призначенням", стан планування навчання та спеціальної підготовки "відповідає вимогам,..."

а) навчання та спеціальна підготовка, стан технічного забезпечення та забезпечення військово-технічним майном, тилового та медичного забезпечення оцінені "готові", рівень керівництва підпорядкованими підрозділами, морально-психологічний стан особового складу та військової дисципліни оцінено "задовільно";

б) навчання та спеціальна підготовка, стан технічного забезпечення та забезпечення військово-технічним майном, тилового та медичного забезпечення оцінені "готові", стан організації зв'язку та управління оцінено "забезпечує обмежене управління", а рівень керівництва підпорядкованими підрозділами, морально-психоло-гічний стан особового складу та військової дисципліни оцінено "задовільно";

в) навчання та спеціальна підготовка, стан технічного забезпечення та забезпечення військово-технічним майном, тилового та медичного забезпечення оцінені "готові", стан організації зв'язку та управління оцінено "забезпечує управління", а рівень керівництва підпорядкованими підрозділами, морально-психологічний стан особового складу та військової дисципліни оцінено "задовільно";

г) навчання та спеціальна підготовка оцінено "готові", стан організації зв'язку та управління оцінено "забезпечує управління", а рівень керівництва підпорядкованими підрозділами, морально-психологічний стан особового складу та військової дисципліни оцінено "задовільно".

5. Форми застосування миротворчих сил ООН.

а) операції із підтримання миру;

б) розширені операції з підтримання та встановлення миру;

в) операції із сприяння миру; операції із підтримання миру; операції із встановлення миру; операції із утвердження миру;

г) пп. а і б.

РОЗДІЛ 16

ДІЇ БАТАЛЬЙОННОЇ ТАКТИЧНОЇ ГРУПИ ПРИ БОРОТЬБІ З НЕЗАКОННИМИ ЗБРОЙНИМИ ФОРМУВАННЯМИ І ТЕРОРИСТИЧНИМИ УГРУПОВАННЯМИ

16.1. СКЛАД БАТАЛЬЙОННОЇ ТАКТИЧНОЇ ГРУПИ

Сучасний загальновійськовий бій характеризується широким застосуванням усіх видів маневру підрозділами й засобами ураження на розрізнених напрямках і більшим, ніж раніше, просторовим розмахом при відсутності лінії фронту, яка чітко виражена.

Залежно від обстановки батальйонна тактична група може залучатися для ведення бойових дій із угрупованнями противника в районі збройного конфлікту (УПЗК), до складу яких можуть входити озброєні групи опозиції, незаконні збройні формування (НЗФ), терористичні угруповання (ТерУгр) при підтримці диверсійно-розвідувальних сил (ДРС) і регулярних військ противника. У прикордонному збройному конфлікті противник буде застосовувати партизанські методи ведення збройної боротьби та “повстанську тактику" у поєднання з класичними видами бойових дій.

Дії механізованих підрозділів на розрізнених напрямках будуть різнитися високим рівнем тактичної самостійності. Для їх підтримки будуть створюватися угруповання артилерії з частин ствольної, реактивної артилерії та розвідувальних підрозділів загальновійськового угруповання (ЗВУ). Для надання командирам підрозділів більших прав і можливостей в організації розвідки та завданні вогневого ураження противнику в реальному масштабі часу частина розвідувальних органів і частина артилерії ЗВУ передається до складу механізованих батальйонів і рот, на основі яких створюються тактичні групи. Розподіл артилерії між тактичними групами здійснюється за принципом "батальйон – дивізіон", "рота – батарея".

Батальйонні тактичні групи (*бтг*) створюються, як правило, для дій у спеціальних операціях у прикордонному збройному конфлікті. Батальйонні тактичні групи можуть входити до складу наступних

угруповань і ешелонів тимчасового об'єднання (загальновійськового угруповання):

⇒ угруповання із прикриття державного кордону;

⇒ угруповання військ (сил) у районі відповідальності з'єднання;

⇒ ешелону ізоляції (блокування);

⇒ пошуково-ударного ешелону;

⇒ ешелону охорони комунікацій і важливих об'єктів;

⇒ ешелону негайного реагування;

⇒ резерву (загальновійськового, протидесантного та ін.).

Для дій у складі ешелону ізоляції (блокування), пошуково-ударного ешелону, ешелону охорони комунікацій і важливих об'єктів, ешелону негайного реагування до складу батальйонної тактичної групи можуть залучаються:

⇒ механізований батальйон, гаубичний самохідно–артилерійський дивізіон 2С1 "Гвоздика", або 2С3 "Акація", 2С5 "Гіацинт", 2С19 "Мста" зі складу артилерії загальновійськового угруповання (ЗВУ);

⇒ танкова рота;

⇒ зенітна ракетно-артилерійська батарея 2С6 "Тунгуска";

⇒ взвод снайперів;

⇒ розвідувальні підрозділи;

⇒ підрозділи радіо і радіотехнічної розвідки.

У кожному конкретному випадку бойовий склад батальних тактичних груп визначається (уточнюється) командиром загальновійськового угруповання в залежності від умов обстановки та завдань, що поставлені.

16.2. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ І СПЕЦІАЛЬНІ СПОСОБИ БОЙОВИХ ДІЙ БАТАЛЬЙОННИХ ТАКТИЧНИХ ГРУП

У межах району відповідальності загальновійськового угруповання батальйонні тактичні групи (*бтг*) можуть залучаються до виконання наступних завдань:

⇒ ізоляція району збройного конфлікту;

⇒ блокування виявлених районів базування незаконних збройних формувань (НЗФ), терористичних угруповань (ТерУгр) диверсійно-розвідувальних сил (ДРС);

⇒ розгром НЗФ, ТерУгр, ДРС у випадку відмови виконати вимоги про припинення опору;

⇒ посилення охорони та прикриття державного кордону;

⇒ надання допомоги органам МВС у проведенні спеціальних фільтраційних заходів;

⇒ супроводження та охорона автомобільних колон;

⇒ ведення комендантської служби.

Під час дій у районі конфлікту батальйону (роті) призначається район (зона) відповідальності:

⇒ **батальйону** – по фронту до **30-40 км,** у глибину **15-20 км**;

⇒ **роті** – по фронту до **10-15 км**, у глибину до **5-7 км**.

Головні завдання батальйонної тактичної групи при веденні бойових дій:

⇒ завдати противнику максимальних втрат;

⇒ відбити (послабити) удари противника, що просувається;

⇒ зірвати (припинити) проникнення на ділянку (смугу) відповідальності НЗФ, ТерУгр, ДРС, передових загонів сухопутних угруповань противника;

⇒ зірвати (припинити) постачання зброї;

⇒ зірвати (припинити) постачання матеріально-технічних засобів, які можуть бути використані в збройному конфлікті.

Залежно від змісту й характеру завдань батальйонна тактична група має відповідний бойовий порядок з елементами, які характерні для ведення загальновійськового бою. Крім дій в обороні та наступі (розглянуті в розділах 6, 7 підручника), батальйонна тактична група може виконувати поставлені завдання застосуванням спеціальних способів бойових дій, головним елементом яких є вогневого ураження.

Спеціальні способи бойових дій

До спеціальних способів бойових дій належать: пошук, наліт, блокування, оточення, рейд.

Пошук – спосіб бойових дій, який полягає в послідовному огляді місцевості у визначеному районі з метою виявлення об'єктів противника. У залежності від кількості підрозділів, сил і засобів розвідки, що виділяються, пошук може бути суцільним або вибірковим. Пошук може проводитися на одному напрямі або на декількох напрямках. Мета пошуку – збір, підготовка й передача даних на пункти управління *бтг* для організації та здійснення вогневого ураження або проведенням нальоту.

Наліт – спосіб бойових дій підрозділів *бтг,* який полягає в раптовому нападі на завчасно вибраний або знову виявлений об'єкт противника з метою його знищення, захоплення документів, знищення захоплення ОВТ, матеріально-технічних засобів, а також для звільнення своїх полонених (заручників).

Блокування – спосіб бойових дій по ізольованому району, де зосередженні сухопутні угруповання, НЗФ, ТерУгр, ДРС противника. Блокування проводиться декількома *бтг* з метою заборони виходу противника з району зосередження, його оточення та подальшого розгрому. Для виконання завдань щодо блокування противника створюється система блокпостів, контрольно-спостережних та контрольно-перепускних пунктів, сторожових застав (постів), опорних пунктів взводів, рот, ротних тактичних груп на ймовірних напрямках висування передових загонів, НЗФ, ТерУгр, ДРС противника.

Основні завдання, які виконуються підрозділами *бтг* щодо блокування противника:

⇒ цілодобове спостереження за районом дій;

⇒ високоточне вогневе ураження противника із завданням йому ураження до втрати боєздатності;

⇒ дистанційне мінування місцевості поза районами проживання місцевого населення;

⇒ постійний маневр підрозділами та вогнем.

Оточення – спосіб бойових дій щодо ізоляції сухопутних угруповань, НЗФ, ТерУгр, ДРС противника. Оточення здійснюється створенням суцільного фронту оточення декількома *бтг* із підтримкою між усіма підрозділами вогневого зв'язку. Оточення проводиться з метою знищення (полону) противника шляхом нанесення вогневих ударів, проведення наступу по декількох напрямках для розчленовування та розгрому. Батальйонні тактичні групи, які утворюють фронт оточення, у залежності від умов місцевості та кількості оточеного противника займають опорні пункти по фронту більш нормативних показників. Проміжки між *бтг* прикриваються вогнем і мінно-вибуховими загородженнями.

Рейд – спосіб бойових дій *бтг*, який полягає в стрімкому просуванні по території, що контролюється противником, і веденні бою з метою послідовного захоплення й знищення (виводу з ладу) раніше призначених або знову виявлених об'єктів противника, встановлення свого базового району, блокпостів, окремих пунктів, встановлення контролю над визначеним районом.

Вогневе ураження противника є головним завданням бойових дій бтг. Уміло організоване вогневе ураження дозволяє розгромити противника без здійснення безпосереднього контакту з ним, зменшити, а в деяких випадках зовсім не допустити втрат особового складу в ближньому бою.

Вогневе ураження противника, як правило, планується й здійснюється з урахуванням безпеки мирного населення та збереження ін-

фраструктури. Головною особливістю вогневого ураження є вибір методів і засобів ураження.

Вогневе ураження організується та здійснюється у формах зосереджених, поодиноких артилерійських ударів, вогневих боїв, які узгоджуються й проводяться з метою завоювання та постійного утримання вогневої переваги та завдання рішучої поразки найважливіших угруповань і об'єктів противника. Незалежно від форм вогневого ураження, що обрані, перевага завжди повинна надаватися вибірковим “точковим" ударам. Зосереджені поодинокі вогневі удари, вогневі бої проводяться за участю артилерії на всю глибину ділянки (смуги) відповідальності *бтг*.

Вогневе ураження по визначених смугах (ділянках) здійснюється у формах вогневого бою, вогневих нальотів артилерії *бтг* в короткі строки. Вогневе ураження узгоджується з діями підрозділів *бтг* в інтересах успішного виконання тактичного завдання. Вогневий бій як форма тактичних дій засобів вогневого ураження – узгоджені за метою, місцем, завданням і часом вогневі удари, вогонь підрозділів *бтг*, їх маневр за метою знищення, придушення важливих угруповань, об'єктів противника, відбиття його ударів в обмеженому районі впродовж короткого часу.

16.3. ПІДГОТОВКА БОЙОВИХ ДІЙ БАТАЛЬЙОННОЇ ТАКТИЧНОЇ ГРУПИ

Безпосередня підготовка бою *бтг* починається з отримання бойового наказу командира ЗВУ. Основні заходи безпосередньої підготовки бойових дій:

⇒ прийняття (уточнення) рішення;

⇒ прийом у своє підпорядкування підрозділів і засобів, що додані для підсилення;

⇒ постановка завдань підрозділам;

⇒ розробка (уточнення) плану бойових дій;

⇒ перегрупування в район призначення;

⇒ організація (уточнення) взаємодії;

⇒ організація управління;

⇒ організація всебічного забезпечення бойових дій;

⇒ підсилення й активізація ведення розвідки розвідувальними органами в районі, що призначений *бтг*;

⇒ підсилення бойового чергування в підрозділах.

При прийнятті рішення враховується специфічність цілей і завдань бойових дій, визначаються способи дій, встановлюються обмеження щодо застосування підрозділів і вогневих засобів.

Основу рішення складає замисел бойових дій.

У замислі визначаються:

⇒ найбільш важливі об'єкти для ураження противника;

⇒ способи (тактичні прийоми) виконання завдань щодо блокування, розгрому противника з визначенням порядку вогневого ураження й способів введення в оману;

⇒ порядок маневру підрозділами, вогневими засобами та вогнем;

⇒ бойовий порядок *бтг*;

⇒ порядок висування та розгортання в районі призначення;

⇒ особливості здійснення взаємодії (взаємовідносин) з органами місцевого самоврядування.

Крім того, додатково можуть визначатись:

⇒ перелік об'єктів, які не підлягають ураженню у зв'язку з екологічною небезпекою;

⇒ порядок розгортання *бтг*;

⇒ встановлення рубежів, за які не можуть просовуватись підрозділи *бтг,* та визначення районів, в яких забороняється вести бойові дії;

⇒ обмеження щодо застосування певних видів озброєння;

⇒ заходи щодо забезпечення безпеки населення в районі конфлікту;

⇒ порядок надання гуманітарної допомоги й евакуації.

Командир *бтг* для уточнення рішення, прийнятого по карті, як правило, проводить рекогносцировку місцевості в районах запланованих дій. На основі прийнятого рішення визначаються завдання підрозділам, здійснюється планування бойових дій, проводяться заходи щодо здійснення взаємодії, організації управління і здійснюється забезпечення бойових дій усіх видів.

Постановка завдань підрозділам *бтг* здійснюється бойовим наказом або бойовими розпорядженнями.

При постановці бойових завдань командир *бтг* вказує:

⇒ можливий характер дій сухопутних угруповань противника, що вторгся, НЗФ, ТерУгр, ДРС;

⇒ межі розташування базового району;

⇒ склад підрозділів та засобів, що додатково підпорядковуються *бтг*;

⇒ порядок підпорядкування;

⇒ льотний ресурс авіації, що виділяється для підтримки дій БТГ;

⇒ завдання, що виконуються старшим начальником в інтересах *бтг*;

⇒ напрямки (райони) зосередження основних зусиль;

⇒ ділянки сухопутного кордону (морського узбережжя), що необхідно прикрити та надійно обороняти;

⇒ важливі об'єкти, що підлягають охороні та обороні;

⇒ маршрути висування до базового району, порядок організації комендантської служби на них;

⇒ місце розташування ротних (взводних) опорних пунктів;

⇒ вогневі позиції артилерії;

⇒ місце розташування засобів ППО;

⇒ порядок взаємодії з силами та засобами ППО старшого начальника;

⇒ порядок боротьби з повітряними десантами противника в повітрі;

⇒ порядок боротьби з диверсійно-розвідувальними групами й повітряними десантами в межах району розташування;

⇒ порядок інженерного обладнання районів (позицій, опорних пунктів);

⇒ кількість ракет, боєприпасів, що виділяються на бій;

⇒ місце та час розгортання КСП;

⇒ заходи щодо забезпечення безпеки цивільного населення та об'єктів, що мають статус захищених;

⇒ порядок здійснення цивільно-військових відносин;

⇒ обмеження щодо районів бойових дій та застосування озброєння;

⇒ заходи та способи щодо введення противника в оману;

⇒ термін готовності до бою.

Планування бойових дій батальйонної тактичної групи

Планування здійснюється за завданнями, що виконуються *бтг*. Розробляється **план бойових дій**, основу якого складає детально розроблене рішення командира на карті з пояснювальною запискою.

План бойових дій підписується командиром та начальником штабу *бтг* та затверджуються командиром ЗВУ.

При організації та здійснення взаємодії загальними питаннями, які потребують узгодження, є:

⇒ порядок підпорядкування командиру *бтг* підрозділів, що додаються для підсилення;

⇒ порядок управління ними;

⇒ місце розміщення пунктів управління, органів розвідки й порядок взаємного обміну інформацією про обстановку в системі пунктів управління *бтг*;

⇒ сигнали управління та оповіщення;

⇒ порядок здійснення усіх видів забезпечення при виконанні спільних завдань у ході бойових дій, у тому числі використання транспортних засобів, засобів зв'язку, витрат матеріальних засобів.

При здійсненні взаємодії з ударною авіацією доводяться:

⇒ порядок виклику авіації для нанесення ударів по об'єктах противника;

⇒ льотний ресурс, що виділяється, і його розподіл по завданнях *бтг*;

⇒ порядок прольоту авіації над бойовим порядком *бтг* через зону бойових дій зенітно-ракетних (артилерійських) комплексів;

⇒ сигнали визначення лінії зіткнення з противником;

⇒ порядок взаємного розпізнавання й цілевказування;

⇒ порядок розміщення та роботи авіанавідників, які виділяються на КСП *бтг*.

При здійсненні взаємодії з військами ПС доводяться:

⇒ порядок передачі даних на сусідні ПУ ППО;

⇒ порядок оповіщення *бтг* про напад противника з повітря.

Організація і здійснення управління підрозділами батальйонної тактичної групи

Для організації й здійснення управління підрозділами батальйонної тактичної групи створюється система управління, у склад якої входять органи управління, пункти управління, система АСУ й зв'язку.

Безпосередньо підготовкою й бойовими діями підрозділів, що виділені до складу *бтг*, керує командир. Органи управління комплектуються офіцерами штабу механізованого батальйону, а також офіцерами групи управління, яка додається зі складу штабу ЗВУ.

Управління підрозділами *бтг* здійснюється із рухомих пунктів управління: КСП *бтг*, КП артилерійського дивізіону, КСП механізованих рот, КСП танкової роти, БКП артилерійських батарей, БКП зенітної ракетно-артилерійської батареї, ВКП зенітного ракетного взводу та інших пунктів управління *бтг*, що розгортуються в районі призначення.

Командно-спостережний пункт (КСП) батальйонної тактичної групи розгортається на базі відділень управління командира та штабу батальйону, відділення радіозв'язку, відділення зв'язку й додаткових засобів зі складу вузла зв'язку загальновійськового угруповання.

Командний пункт артилерійського дивізіону (елемент КСП *бтг*) розгортається на базі відділення управління командира дивізіону, відділення управління штабу дивізіону та додаткових засобів зі складу батареї управління та артилерійської розвідки бригадної артилерійської групи загальновійськового угруповання.

Батарейний командирський пункт зенітної ракетної артилерійської батареї "Тунгуска", що може бути додана, є елементом КСП батальйонної тактичної групи.

Для бойового управління авіацією, забезпечення взаємодії й безпеки польотів на командно-спостережні пункти батальйонної тактичної групи та окремо діючу ротну тактичну групу виділяються передові авіанавідники з технічними засобами управління.

Для забезпечення ведення вогню в межах зони досяжності артилерії дивізіону можуть бути розгорнуті наступні рухомі пункти управління, відділення управління й відділення артилерійської розвідки:

⇒ рухомий розвідувальний пункт ПРП-3 (ПРП-4, ПРП-4М) зі складу взводу управління гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону;

⇒ відділення управління командира батареї на базі машини 1В14;

⇒ відділення управління командира дивізіону на базі машини 1В15.

Система управління повинна забезпечити централізоване управління підрозділами, що входять до складу *бтг*. Для забезпечення живучості пунктів управління організується:

⇒ оборони та надійна охорона, у тому числі з використанням дозорів, патрулювання, сторожових застав;

⇒ безпосередня охорона елементів ПУ та системи зв'язку.

Організація і здійснення забезпечення бойових дій батальйонної тактичної групи

Бойове, морально-психологічне, технічне, тилове, медичне забезпечення при підготовці та веденні бойових дій *бтг* організується й здійснюється на основі загальних принципів забезпечення бойових дій з урахуванням конкретних умов виконання завдань й особливостей бойового застосування підрозділів *бтг*.

Згідно з розпорядженнями ЗВУ в *бтг* організується розвідка, маскування, навігаційне забезпечення.

Морально-психологічне забезпечення спрямовується на роз'яснення особовому складу підрозділів *бтг* політичних цілей держави при вирішенні конфлікту, важливості й необхідності виконання завдань бойових дій із дотриманням необхідних обмежень щодо застосування зброї, важливості й необхідності врахування політичних, релігійних та етнічних особливостей місцевого населення. Крім того, вживаються заходи щодо протидії психологічним акціям противника.

Забезпечення *бтг* боєприпасами здійснюється через склади ЗВУ. До початку бойових дій у *бтг* створюються запаси матеріальних засобів у розмірах, які визначаються рішенням командира ЗВУ.

Інженерне забезпечення організується та здійснюється з метою створення підрозділам *бтг* необхідних умов для своєчасного розгортання, маневру, а також для завдання противнику втрат та утруднення його дій. При цьому інженерні загородження створюються з урахуванням природних перешкод. Основу інженерних загоро-

джень складають мінно-вибухові загородження, у тому числі керовані мінні поля та мінні поля дистанційного мінування. При ескалації збройного конфлікту передбачається:

⇒ прикриття мінно-вибуховими загородженнями базового району *бтг*, об'єктів на комунікаціях, пунктів управління;

⇒ дистанційне мінування місцевості перед бойовими порядками наступаючого противника.

16.4. ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ БАТАЛЬЙОННОЮ ТАКТИЧНОЮ ГРУПОЮ

В основу ведення бойових дій покладені загальні принципи воєнного мистецтва з урахуванням ряду особливостей, які залежать від специфіки й умов виконання завдань.

Специфіка завдань визначається діями *бтг* у складі угруповань, що створюються для проведення спеціальної операції в прикордонному збройному конфлікті. Батальйонна тактична група може входити в склад угруповань, що залучаються для прикриття державного кордону, ізоляції району конфлікту, може входити в склад сил і засобів ешелону охорони комунікацій й об'єктів, а також залучатися для блокування великих формувань.

Основні заходи, які повинні проводитися з врахуванням умов виконання завдань батальйонною тактичною групою:

⇒ підтримання бойової готовності підрозділів *бтг* на рівні, що дозволяє застосовувати їх за будь-яких умов розвитку конфлікту;

⇒ забезпечення раптовості проведення бойових дій;

⇒ вибір часу, прийомів, способів, які дозволяють завдати ударів по противнику зненацька;

⇒ створення системи бойового чергування розвідувальних органів, органів управління, ударних засобів та підрозділів для ведення бойових дій;

⇒ врахування особовим складом *бтг* ставлення місцевого населення до конфлікту;

⇒ прогнозування й врахування можливих наслідків застосування зброї;

⇒ дотримання певних обмежень щодо застосування засобів ураження, особливо артилерії (реактивної артилерії);

⇒ дотримання обмежень щодо створення, охорони та позначення мінно-вибухових загороджень, а також дій у густонаселених районах;

⇒ завчасна морально-психологічна підготовка особового складу для дій у районі з певними територіальними, національно-етнічними та релігійними проблемами.

Дії батальйонної тактичної групи в складі сил прикриття державного кордону

Під час ведення бойових дій у складі сил прикриття державного кордону *бтг* приймає участь у забезпеченні перегрупування військ ЗВУ.

Для виконання завдань *бтг* виходить у район призначення поблизу державного кордону, розгортає базовий район, систему спостереження в готовності до зриву проникнення на нашу територію НЗФ, ТерУгр, ДРС і відбиття вторгнення передових частин противника.

У *бтг із* заняттям призначеного району в першу чергу організується розвідка, система вогню, обладнуються в інженерному плані ротні опорні пункти, вогневі позиції артилерії, блокпости, готується система загороджень.

Відбиття вторгнення противника здійснюється шляхом його вогневого ураження й утримання займаного району оборони (позицій, рубежів, опорних пунктів).

Головна мета дій *бтг* щодо відбиття вторгнення передових частин противника полягає в тому, щоб веденням маневреної оборони зупинити противника й завдати йому максимальних втрат. При веденні маневреної оборони широко застосовуються послідовне утримання районів оборони (позицій, рубежів, опорних пунктів) на найбільш важливих напрямках.

Дії розвідувальних органів концентруються на напрямах просування (маршрутах руху) противника. Активізуються дії підрозділів *бтг* у засідках. Оборона ділянок місцевості здійснюється на широкому фронті й будується на окремих доступних напрямках частіше всього в один ешелон.

Основні сили *бтг* повинні бути зосередженні на напрямках, які виводять до найбільш важливих районів (населених пунктів). На головному напрямку *бтг* підсилюється артилерією, яка має на озброєнні високоточні боєприпаси. Для реалізації об'єктного методу вогневого ураження противника в тактичних групах організується тісна взаємодія з органами розвідки за принципами "розвідка – ураження" і "виявлення – ураження".

Крім того, до складу *бтг* можуть додаватися танкова рота і протитанкові засоби, а також підрозділи інженерних військ. Оборона ділянок місцевості на головному напрямку будується у два ешелони. За сприятливих умов частина підрозділів другого ешелону *бтг* здійснює короткі раптові контратаки. Для проведення контратак, як правило, може залучатися танкова рота або рота на БМП при підтримці артилерії.

Фланги, проміжки, не зайняті військами, а також усі доступні для дій противника напрямки прикриваються мінно-вибуховими загородженнями. Танконебезпечні напрямки беруться під спостереження з передбаченням нанесення вогневих ударів із використанням високоточної зброї.

Для ліквідації окремих груп противника, що чинять опір, організуються та проводяться розвідувально-пошукові дії. Виявлені групи противника блокуються й знищуються вогнем артилерії.

Дії *бтг* у складі сил, що залучаються для ізоляції району конфлікту

Батальйонній тактичній групі, що входить до ешелону ізоляції району конфлікту, призначається ділянка ізоляції, в якій перехоплюються всі комунікації та інші можливі шляхи пересування в район конфлікту. При цьому магістральні комунікації у важливих пунктах перекриваються двома блокпостами, що займаються підрозділами *бтг*.

Контрольні пункти цих блокпостів орієнтуються в різні боки для контролю транспорту, пішоходів, що наближаються. Другорядні дороги перехоплюються сторожовими заставами і постами, а польові (лісові, горні) дороги – секретами. Підходи до блокпостів обладнуються інженерними загородженнями. Проміжки між блокпостами також можуть перекриватися інженерними загородженнями та прикриватися вогнем. Відстані між блокпостами, контрольними пунктами, сторожовими заставами, постами доцільно призначати з урахуванням особливостей місцевості та забезпечення вогневого зв'язку між ними. При неможливості забезпечити вогневий зв'язок здійснюється цілодобове патрулювання дозорами в напрямку сусіднього блокпоста.

За рубежем розгорнутих блокпостів розташовується базовий район *бтг* поблизу найбільш важливих комунікацій та шляхів, що є рокадними по відношенню до рубежу ізоляції. У базовому районі в повній бойовій готовності знаходяться чергові підрозділи артилерії й мобільні ударно-вогневі групи, що призначені для вогневої підтримки та підсилення блокпостів, а також для недопущення прориву противника. В окремих випадках для недопущення та ліквідації проривів противника також можуть залучатися сили й засоби РВ і А зі складу угруповання загальної підтримки, що розташовані поблизу, чергові сили авіації, для управління якими до складу *бтг* додаються артилерійські та авіаційні навідники.

На ділянці ізоляції створюється система цілодобового спостереження з охопленням усієї території та підходів до неї, система вогню та інженерних загороджень, тощо.

Дії батальйонної тактичної групи в складі сил і засобів ешелону охорони комунікацій та об'єктів

Залежно від розмірів та ступеня важливості об'єкти, що визначені, охороняються та обороняються підрозділами *бтг*.

У підрозділах *бтг* організується позиційна кругова оборона з обладнанням району оборони (опорного пункту), зі створенням інженерних загороджень, максимальним використанням особливостей місцевості, захисних властивостей об'єктів. Для вогневої підтримки та підсилення *бтг* призначається артилерія й мобільні ударно-вогневі групи зі складу підрозділів, що знаходяться в базовому районі. Також можуть призначатися сили та засоби РВ і А зі складу угруповання загальної підтримки, що розташовані в основних базових районах, а також залучатися чергові сили авіації. У цьому випадку до складу *бтг* призначаються артилерійські та авіаційні навідники з технічними засобами управління й наведення.

Дії батальйонної тактичної групи в складі сил, що залучаються для блокування великих формувань

Бойові дії *бтг* спочатку веде без втягування в ближній (контактний) бій. У цьому разі вогневе ураження здійснюється вогнем артилерії, танків, бойових машин піхоти, бронетранспортерів, протитанкової зброї (у тому числі для ураження захищених та важкодоступних вогневих точок, тощо), а також вогнем великокаліброві кулеметів, снайперської, вогнеметної зброї. Вогневе ураження ведеться не тільки для знищення виявлених об'єктів, але і для виснаження особового складу ДРС та НЗФ противника шляхом систематичного ведення вогню та нанесення вогневих ударів по їх районах оборони та базових районах. В окремих випадках після вогневого ураження, при виявленні важливих об'єктів (елементів системи управління, підрозділів з озброєнням, застосуванням якого можуть завдаватися великі втрати) їх негайне та повне знищення може здійснюватися проведенням рейду батальйонною тактичною групою.

На окремих напрямках (у малонаселених районах) у разі неможливості здійснити надійне вогневе ураження противника, а також при введенні його в оману щодо існування шляхів виходу з блокованого району здійснюється дистанційне мінування.

Після надійного вогневого ураження противника на визначеному напрямі (зі ступенем ураження – більше 70) завдається стрімка атака з вогневою (у тому числі – авіаційною) підтримкою та супроводженням із метою розчленування блокованих загонів НЗФ, ДРС, оточення та послідовного знищення.

Одночасно з блокуванням та розгромом НЗФ, ДРС противника в районі, що ними контролюється, проводяться бойові дії щодо очищення району від невеликих груп НЗФ і ДРС противника, ліквідації прихованих баз і складів.

Бойові дії тривають до повного очищення визначеного району від ДРС, НЗФ противника з багаторазовим прочісуванням місцевості в районах активізації дій противника, при цьому розвідка противника ведеться постійно використанням усіх засобів.

Підрозділи *бтг* із відстані, що забезпечує недосяжність для протитанкових засобів противника, вогнем бойових машин, танків, артилерії знищують групи противника, планомірно просуваючись по необхідних напрямках. При цьому вживаються ефективні заходи щодо закріплення підрозділів, недопущення повернення противника на перевірені ділянки місцевості та встановлення контролю над районом.

Питання для контролю та самоконтролю знань

1. Для боротьби з яким противником може залучатися *бтг*.
2. Склад батальйонної тактичної групи, завдання та умови ведення бойових дій, що його визначають.
3. При яких умовах та при виконанні яких завдань в склад *бтг* можуть бути залучені артилерійський дивізіон і механізована рота.
4. При виконанні яких завдань до складу *бтг* залучення артилерійського дивізіону не обов'язкова.
5. До виконання яких завдань в межах району відповідальності ЗВУ можуть залучаються *бтг*.
6. Спеціальні способи бойових дій і їх зміст.
7. Форми вогневого ураження. Варіант завдання далеких вогневих ударів по об'єктах противника в межах зони досяжності вогню артилерії *бтг* показати на схемі.
8. Зміст безпосередньої підготовки бойових дій батальйонної тактичної групи.
9. Зміст замислу командира *бтг* на бойові дії.
10. Основні питання, які складають зміст завдань, що ставляться підрозділам *бтг*.
11. Загальні питання, які потребують узгодження при організації та здійснення взаємодії.
12. Основні питання організації та здійснення управління підрозділами батальйонної тактичної групи.

13. Пункти управління *бтг* і їх склад, безпосередня охорона елементів ПУ та системи зв'язку.

14. Основні питання організації та здійснення забезпечення бойових дій батальйонної тактичної групи.

15. Основні заходи, які повинні проводитися із враховуватися умов виконання завдань батальйонною тактичною групою.

16. Зміст дій батальйонної тактичної групи в складі сил прикриття державного кордону.

17. Зміст дій батальйонної тактичної групи в складі сил, що залучаються для ізоляції району конфлікту.

18. Зміст дій батальйонної тактичної групи в складі сил і засобів ешелону охорони комунікацій і об'єктів.

19. Зміст дій батальйонної тактичної групи в складі сил, що залучаються для блокування великих формувань.

Тестові питання для самооцінювання

1. Під час дій у районі конфлікту батальйону (роті) призначається район (зона) відповідальності:

а) батальйону – по фронту до 10-20 км, у глибину 5-10 км; роті – по фронту до 5-10 км, у глибину до 3-5 км;

б) батальйону – по фронту до 30-40 км, у глибину 15-20 км; роті – по фронту до 10-15 км, у глибину до 5-7 км;

в) батальйону – по фронту до 25-35 км, у глибину 15-25 км; роті – по фронту до 10-15 км, у глибину до 7-10 км;

г) батальйону – по фронту до 30-35 км, у глибину 10-15 км; роті – по фронту до 8-15 км, у глибину до 4-7 км.

2. Пошук – спосіб бойових дій, який полягає:

а) у послідовному огляді місцевості у визначеному районі з метою виявлення об'єктів противника. У залежності від кількості підрозділів, сил і засобів розвідки, що виділяються, пошук може бути суцільним або вибірковим;

б) у послідовному огляді місцевості у визначеному районі з метою виявлення об'єктів противника та їх знищення;

в) у огляді місцевості у визначеному районі з метою виявлення особового складу противника та його угруповань;

г) у послідовному огляді місцевості у визначеному районі з метою виявлення об'єктів противника в залежності від кількості підрозділів, сил і засобів розвідки.

3. Наліт – спосіб бойових дій підрозділів *бтг,* який полягає:

а) у раптовому нападі на завчасно вибраний або знову виявлений об'єкт противника з метою його знищення, захоплення документів, знищення або захоплення ОВТ, матеріально-технічних засобів, а також для закріплення на передовому рубежі;

б) у нападі на завчасно вибраний або знову виявлений об'єкт противника з метою його знищення, захоплення документів, а також для звільнення своїх полонених (заручників);

в) у раптовому нападі на завчасно вибраний або знову виявлений об'єкт противника з метою його знищення, а також для звільнення своїх полонених (заручників);

г) у раптовому нападі на завчасно вибраний або знову виявлений об'єкт противника з метою його знищення, захоплення документів, знищення або захоплення ОВТ, матеріально-технічних засобів, а також для звільнення своїх полонених (заручників).

4. Рейд – спосіб бойових дій *бтг*, який полягає в:

а) стрімкому просуванні по території, що контролюється противником, установлення свого базового району, блокпостів, окремих пунктів, а також встановлення контролю над визначеним районом;

б) стрімкому просуванні по території, що контролюється противником, і веденні бою з метою послідовного захоплення та знищення (виводу з ладу) раніше призначених або знову виявлених об'єктів противника, встановлення свого базового району, блокпостів, окремих пунктів;

в) стрімкому просуванні по території, що контролюється противником, і веденні бою з метою послідовного захоплення та знищення (виводу з ладу) раніше призначених або знову виявлених об'єктів противника, встановлення свого базового району, блокпостів, окремих пунктів, встановлення контролю над визначеним районом;

г) стрімкому просуванні по території з метою послідовного захоплення та знищення (виводу з ладу) раніше призначених або знову виявлених об'єктів противника, встановлення свого базового району, блокпостів, окремих пунктів, встановлення контролю над визначеним районом.

5. Для виконання завдань щодо блокування противника створюється:

а) прикордонні застави, система блокпостів, контрольно-спостережних та контрольно-перепускних пунктів, сторожових застав (постів) на ймовірних напрямках висування передових загонів, НЗФ, ТерУгр, ДРС противника;

б) система блокпостів, контрольно-спостережних та контрольно-перепускних пунктів, сторожових застав (постів), опорних пунктів взводів, рот, ротних тактичних груп на ймовірних напрямках висування передових загонів, НЗФ, ТерУгр, ДРС противника;

в) система опорних пунктів взводів, рот, ротних тактичних груп на імовірних напрямках висування передових загонів, НЗФ, ТерУгр, ДРС противника;

г) система блокпостів, опорних пунктів взводів, рот, ротних тактичних груп на ймовірних напрямках висування передових загонів, НЗФ, ТерУгр, ДРС противника.

ПІСЛЯМОВА

У військово-політичній літературі знайшли відображення різні варіанти визначення обороноздатності, її структури й співвідношення з іншими поняттями. Найчастіше обороноздатність розглядається як сукупність економічного, соціального, політичного, духовного й воєнного потенціалів. Існують й інші погляди на обороноздатність держави як частину реалізованого воєнного потенціалу, сукупність економічного, політичного, соціального й морального факторів. Таким чином, обороноздатність держави – сукупність тих матеріальних і духовних сил і засобів суспільства, які можуть бути використані державою для успішного стримування, а при необхідності – відбиття агресії. Усі сфери громадського життя повинні бути залучені до процесу формування оборонних можливостей держави.

У реальному житті тільки певна частина сил і засобів у тій або іншій сфері життя суспільства використовується на потреби оборони країни. Виходячи з можливостей наукового знання та потреб військово-політичної практики, пропонується використовувати такий підхід для розгляду обороноздатності, при якому її структура охоплювала б найбільш повну сукупність потенціалів, які по-різному впливають на процес формування обороноздатності. Це не обмежує структуру обороноздатності, а навпаки, дозволяє розглядати її як систему, що постійно вдосконалюється. Реалізація такої складної структурованої системи обороноздатності досягається тільки за умови об'єднання потенційних можливостей держави й всіх людей, що є її громадянами.

Компонентами обороноздатності держави є географічний, демографічний потенціал, економічний, духовний потенціали, що в системі збройних сил займають особливе місце.

Від підготовки воїна-захисника Вітчизни залежить міцність військових колективів від відділення до армійського корпусу, від підготовки військових колективів залежить міцність нашої армії.

Фізична підготовка курсанта вищого військового навчального закладу визначає на полі бою його індивідуальну тактичну підготовку, коли спортивна вправа стає тактичним прийомом, а сукупність тактичних прийомів дозволяє створити тактичні способи ведення загальновійськового бою. Уміння якісно виконувати спортивні вправи в повсякденному житті під час війни перетворюється в безумовне виконання бойового завдання.

Починаючи з 90-х років XX ст. учені й військові фахівці розробили ряд теорій і концепцій формування оборонних можливостей держави. Основою обороноздатності держави виступає її економічний потенціал. Економічний потенціал – це можливості держави щодо забезпечення матеріальних потреб суспільства, а також продовження процесу виробництва всього необхідного у випадку агресії. У суспільстві формуються в різних сферах соціальний, політичний, духовний, науково-технічний потенціали. Бойовий потенціал і бойова міцність держави виражають потенційні й реальні можливості збройних сил, склад і розміри тих матеріальних і духовних компонентів, що набирають силу у випадку виникнення воєнних дій, агресії проти держави.

Світова військово-політична практика говорить про нерозривну єдність матеріальних і духовних сил країни. Матеріальний фактор кожної з воюючих сторін є джерелом й основою духовного, соціального й політичного потенціалів у процесі воєнних дій. Тоді зрозуміло, обороноздатність є величина відносна. Реальні її розміри можна визначити тільки в співвідношенні з військовою потужністю (обороноздатністю) іншої держави на основі зіставлення потенційних і динамічних можливостей протиборчих сторін. Деякими вченими й військовими фахівцями обґрунтовується концепція розумної достатності в забезпеченні обороноздатності держави, сутність якої полягає в тому, що держава повинна мати такі мінімальні кількісні і якісні показники воєнних потенціалів, які б забезпечували надійну оборону й безпеку країни відповідно до рівня існуючих загроз.

Економічний потенціал держави визначає внутрішню й зовнішню політику, створює відповідні державні структури, у тому числі й Збройні Сили, які позитивно впливають на розвиток економічного потенціалу.

Майбутнє України – у русі по шляху прогресу, де особистість Людини й Громадянина будуть центром усього розвитку незалежної України, що займе завдяки цьому гідне місце в родині європейських і світових народів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Абрамов К.А., Батеев В.А., Косарин И.В., Терехин И.И.* Оценка вариантов защиты танка / Вестник бронетанковой техники. – М.:НТЦ "Информатика", 1991. – № 6. – 68 с.

2. *Адгамов А. М. и др.* Тактика в боевых примерах. Взвод. М.: Воениздат, 1974. – 163 с.

3. *Александров И.* НАТО против Югославии: хроника необъявленной войны // Зарубежное военное обозрение. – 1999. – № 6. – С. 7–11; – № 7. – С. 10-14; – № 8. – С. 6-9.

4. *Алешкин Н.В.* О методах количественной и качественной оценки сил сторон. // Военная мысль. 1975. – № 10.

5. *Алтухов П.К.* Основы теории управления войсками. – М.: Воениздат, 1984. – 222 с.

6. *Афокский И.А.* Пути обеспечения устойчивости управления войсками в условиях внезапного нападения противника // Военная мысль. – М.: Издательство газеты "Красная звезда", 1982 – № 3. – С. 34-42.

7. Бабич В.В. О живучести как категории военного искусства // Военная мысль. – М., МО РФ, 1993 – № 5. – С. 41-45.

8. *Барвиненко В.В.* Еще раз о сущности и содержании взаимодействия войск (сил) // Военная мысль. – М., МО РФ, 1991. – № 10. – С. 19–21.

9. *Барыкин В.М.* Локальные войны на современном этапе. (Характер, содержание, классификация). – Военная мысль М.: Воениздат, 1994. – № 6. – 84 с.

10. Батальонные тактические группы Сухопутных войск США и основы их боевого использования (Перевод). М.: 1986. – 74 с.

11. Битва под Курском. Книга 1. Оборонительное сражение (июль 1943 г.). – М.: Воениздат, 1946. – 237 с.

12. *Битюцков В.И.* Потенциал. // БСЭ, – 3-е издание. – М., 1975. – Т. 20. – С. 428-429.

13. Боевой Устав Сухопутных войск. Часть 2. (Батальон, рота). – М.: Воениздат, 1998. – 464 с.

14. Бойовий статут Сухопутних військ. Частина ІІІ. Взвод, відділення, танк. – Київ: Видавництво "Варта", 1995. – 235 с.

15. *Борщов А.Д.* Оборона в начальном периоде Великой Отечественной войны. (Исторический опыт и современность). – М.: Воениздат, Военная мысль, 1991. – № 7. – С. 86.

16. *Булатов А.Ф.* Эволюция боевых порядков общевойсковых соединений и частей // Военная мысль. – М.: МО СССР. 1985. – № 6. – С. 35-45.

17. *Булгаков В.В.* Вооруженный конфликт: формы и способы. – Военная мысль, 2002. – № 1.

18. *Бариньκин В.М..* Силы специальных операций и способы борьбы с ними. – Военная мысль, 2001. – № 2.

19. *Васильев Г.* Завершающий этап в операции "Буря в пустыне" // Зарубежное военное обозрение. – 1991. – № 6. – С. 3–13.

20. *Виноградов В.А.* Характерные черты современных общевойсковых операций //Военная мысль, – 2001 – № 1. – С. 23-27.

21. Військово-політичний, стратегічний, оперативний і тактичний зміст локальних війн і збройних конфліктів / Під загал. ред. В.Б. Толубко. – К.: НАОУ, 2001.

22. *Владимиров В.* Наземная операция ВС США и их союзников против Ирака // Зарубежное военное обозрение. – 2004. – № 1. – С. 11–19.

23. Военная наука: Теоретический труд / Под редакцией И.Н. Родионова. – М.:ВАГШ, 1992. – 194 с.

24. Военный энциклопедический словарь. / Председатель главной редакционной комиссии Н.В. Огарков – М.: Воениздат, 1986. – 863 с.

25. Война в Ираке: Хроника военных действий // Зарубежное военное обозрение. – 2003. – № 4. – С. 15–24.

26. Войны второй половины XX века / Авт. сост. А.Н. Гордиенко. – Мн.: Литература, 1998.

27. Волобуев В.Н. Новое в концепции боевого применения сухопутных войск США // Зарубежное военное обозрение. МО СССР. М., 1990. – № 7.– 80 с.

28. Вооруженные силы основных капиталистических государств // Анжерский С.И., Семенов С.И., Скридлевский Н.Ф. и др./ Под ред. Беркутова С.Н. – М., Воениздат. 1988. – 319 с.

29. *Воробьёв И.* Уроки войны в зоне Персидского залива // Военная мысль. – 1992. – № 4-5. – С. 67–74.

30. *Воробьёв И.Н.* Новый виток в развитии тактики. //Военная мысль, – 2001 – № 2. – С. 15–23.

31. *Воробьёв И.Н.* О тактике. Эволюция роли и места тактики в военном искусстве // Военная мысль. – 2001. – № 1. – С. 46–52.

32. *Гордиенко В.М.* Защита систем управления в современных операциях: проблемы и пути решения // Военная мысль. – М.: Издательство газеты "Красная звезда", 1989 – № 5. – С. 13–20.

33. *Гринберг С.И., Иванова И.Л., Сливняк И.М., Сухаревский И.В.* Военно-технические вопросы высшей математики и математические основы

военной кибернетики / Под ред. И.В. Сухаревского. – Х.: ВИРТА ПВО, 1990. – 383с.

34. *Гулин В.П.* О новой концепции войны. – М.: Воениздат, Военная мысль, 1997. – № 2. – С. 11–17.

35. *Гушев А.* Итоги войны в зоне Персидского залива // Зарубежное военное обозрение. – 1991. – № 6. – С. 3–13.

36. *Захаров А.Н.* Тенденции развития вооруженной борьбы. – М.: Воениздат, Военная мысль, 1991. – № 11-12 – С. 112,128 .

37. *Захаров Л.В., Богданов С.А.* О выработке единых подходов к оценке боевых потенциалов вооружения // Военная мысль, – М.: МО РФ 1992. – № 8–9. – С. 40–49.

38. *Воробьев И.Н.* Новый виток в развитии тактики. – Военная мысль, 2001. – № 2.

39. *Воробьев И.Н.* Специальные войсковые действия в вооруженных конфликтах. – Военная мысль, 2000. – № 1.

40. *Иванов Д.А. и др..* Основы управления войсками. – М.: Воениздат, 1971. – 384 с.

41. Иванов С.П. О научных основах управления войсками. – М.: Воениздат, 1975. – 112 с.

42. *Извеков Е.В., Каплунов Б.А.* Оптимизация средств обеспечения стрельбы артиллерии, – М.: Воениздат, 1979. – 154 с.

43. *Ильин В.* Воздушная война на Балканах // Вестник авиации и космонавтики. – 2000. – № 2.

44. *Ионин Г.Д., Четвериков В.Г.* Тенденции развития противотанковой обороны. – М.: Воениздат, Военная мысль, 1998. – № 8. – С. 82.

45. Історія війн і воєнного мистецтва. Під ред. В.Б.Толубко. – К.: НАОУ, 2003.

46. *Калюжный В.С.* Какая дивизия нам нужна // Военная мысль. – М.: МО РФ. 1992. – № 11–12. – С. 58–60.

47. *Клаузевиц Карл.* О войне /подготовила Чалдымова Н.А. – М.: Московский рабочий, 1990. – 48 с.

48. *Кончиц В.Н., Савельєв Ю.К.* Боевые потенциады общевойсковых соединений (частей) и методика их использования при планировании операции (боя). – М.: ВА им. Фрунзе. 1989. – 115 с.

49. *Корабельников А.А.* Роботы военного назначения // Военная мысль. – М.: ГК ОВС СИГ, 1991 – № 6. – С. 43–47.

50. *Коротченко Е.Г.* О проблемах борьбы за тактическую зону обороны. – М.: Воениздат, Военная мысль, 1990. – № 7 – 68 с.

51. *Краснов А.* Как бороться с терроризмом. – Зарубежное военное обозрение, 2000. – № 8.

52. *Круглов В.В., Сосновский М.Е.* О тенденциях развития современной вооружённой борьбы // Военная мысль. – 1998. – № 2. – С. 39–45.

53. *Крысанов В.В.* Актуальные вопросы современного этапа развития военных действий. – М.: Воениздат, Военная мысль, 1994. – № 6. – 84 с.

54. *Крысанов В.В.* О некоторых тенденциях развития сухопутных войск // Военная мысль. – М.: МО СССР. 1990. – № 10. – С. 23–25.

55. *Куликов А.С., Нефедов А.Д.* Позиционные и маневренные действия, роль и место в оборонительной операции // Военная мысль. – М.: Издательство газеты "Красная звезда", 1990. – № 3 – С. 3–7.

56. Курс стрільб зі стрілецької зброї і бойових машин сухопутних військ (КС СЗ і БМ СВ-99). Київ "Варта", 1999. – 272 с.

57. Локальные войны и вооруженные конфликты начала 80-х годов. – М.: Воениздат, 1986. – 168 с.

58. *Максимов Н.* Работы по созданию принципиально новых видов оружия за рубежом. – М.: МО СССР, 1987. – С. 14–19.

59. *Малаховский Е.К.* Стрельба на поражение опорних пунктов. – М. МО СССР, 1978. – С. 111.

60. Материалы семинара Национального института прессы России. Уроки Дагестана. Сентябрь 1999 г.

61. *Микрюков В.Ю.* Теория взаимодействия войск. – М.: "Вузовская книга", 2002. – 240 с.

62. *Миронов В.П., Николаев Ю.А.* Характер взаимосвязи и взаимозависимости в развитии вооружения и военного искусства // Военная мысль. – 1992. – № 1. – С. 40–45.

63. Надежность и эффективность в технике: Справочник. В 2 т. / Машиностроение. – М, 1986. – Том 1. Методология, организация, терминология – 214 с.

64. Наставляння по забезпеченню б/д СВ. Частина VIII. Технічне забезпечення". М. Воениздат, 1985.

65. *Новиков Н.Н.* Боевые действия в Персидском заливе; Аналитический обзор. – М.: Типография ТАСС, 1991. – 60 с.

66. *Останков В.И.* Обоснование боевого состава группировок войск (сил) // Военная мисль, 2003. – № 1.

67. Полевой устав армии США FM-100-5. Ведение боевых действий. – М.: ГШ ВС СССР (ГРУ), 1987. – 323 с.

68. Полевой устав армии США. Боевые действия бронетанковой (механизированной) дивизии FM 71-100. Перевод. – М.: ГРУ ГШ ВС СССР, 1977. – 572 с.

69. *Пономарев О.К.* Оценка и соизмерение сил воюющих сторон с учетом качества средств поражения // Военная мысль. 1976. – № 4.

70. *Попов Н.Г.* Характерные черты первых операций агрессора в начальный период войны // Военная мысль. – М.: Издательство газеты "Красная звезда". 1984. – № 3. – С. 13–23.

71. Посібник по вивченню іноземних армій. – К.: НАОУ. 1998. – 109 с.

72. Римский-Корсаков Н.И., Денисов А.Е., Захаров А.Н. Новые вопросы тактики. – М.: ВА БТВ. 1983. – 46 с.

73. *Рудненко А.В.* Об оценке степени опасности группировки войск (сил), объектов и боевых средств противника // Военная мысль. 2002. – № 6.

74. *Рудометкин А.П. и др.* Единое понимание терминов – ключ к единству взглядов // Военная мысль. – 1995. – № 5. – С. 57–63.

75. *Руснак І.С.* Воєнна наука, її стан та перспективи // Військо України. – 1998. – № 5–6. – С. 18–19.

76. *Сапрыкин А.П.* Некоторые вопросы повышения эффективности взаимодействия войск в операциях // Военная мысль. – 1986. – № 9. – С. 15–23.

77. *Свечин А.А* Эволюция военного искусства. Том второй. – Москва.: Госиздат, отдел военной литературы, 1928. – 619 с.

78. *Скоморохов Н.М.* Разведовательно-ударные (огневые) комплексы. – М.: Воениздат, Военная мысль, 1991. – № 9. – С. 80.

79. Современное состояние и перспективы развития математического моделирования в МО США. – М.: ЦИТВИ МО СССР, 1985. – 296 с.

80. *Спешилов Л.Я. и др.* К вопросу о количественно-качественной оценке соотношения сил разнородных группировок войск //Военная мысль. 1981. – № 5.

81. *Стрельченко Б.И., Иванов А.И..* Некоторые вопросы оценки соотношения сил и средств в операциях // Военная мысль. 1987. – № 10.

82. Сухопутные войска США. – М.: ГРУ ГШ ВС СССР. 1985. – 340 с.

83. Тактика в боевых примерах. Батальон. Под общ. ред. Е.Т. Марченко, М.: Воениздат, 1974. – 255 с. с ил.

84. Тактика в боевых примерах. Рота. Под общ. ред. Е.Т.Марченко, М.: Воениздат, 1974. – 184 с. с ил.

85. Тараканов К.В. Математика и вооруженная борьба. – М.: Воениздат, 1974. – 240 с.

86. *Терехов А.Г.* О методике расчета соотношения сил в операциях // Военная мысль. 1987. – № 9.

87. Ус Ф.Т. Об организации взаимодействия в стратегических наступательных операциях // Военная мысль, – 1984. – № 4. – С. 16–24.

88. Уязвимость российской бронетанковой техники в городских боях : Опыт Чечни. Перевод с английского. (Red THrust Star Janyary 1997).

89. *Фендриков Н.М., Яковлев В.И.* Методы расчетов боевой эффективности вооружения. – М.: Воениздат, 1971. – 223 с.

90. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – М.: Политиздат. 1987. – 5 издание. – 590 с.

91. *Шуляк П.* Сухопутні війська – основа Збройних сил України // Військо України. – 1998. – №9-10. С. 4-7.

92. *Ю. Венекович.* Вірус терору. Народна армія №15 від 25.01.03.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1
ВІДПОВІДІ НА ПИТАННЯ ДЛЯ САМООЦІНКИ РІВНЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Відповіді на питання Розділу 3

1. Можливі рішення

Заходи:

Задійте засоби для забезпечення функціонування стратегічно важливих КПП.

Зважте на можливість знаходження в машині вибухового пристрою. Знайдіть укриття та спробуйте затримати осіб. Повідомте командуванню про ситуацію для виклику саперного підрозділу. Нехай перекладач звернеться через гучномовець до втікачів з наказом зупинитися.

Задійте засоби для забезпечена функціонування КПП. Зважте на можливість застосування найбільш ефективних засобів, у тому числі стрільби прямою наводкою з метою зупинення транспортного засобу.

Повідомте командуванню, затримайте підозрюваного та надайте йому першу медичну допомогу. Накажіть перекладачеві отримати пояснення. Командир повинен викликати цивільну медичну допомогу та поінформувати військову поліцію (через командування батальйону), яка, отримавши свідчення, передасть інформацію місцевій поліції.

Обмеження, що випливають з правил ведення бойових дій:

Застосування зброї при затриманні осіб, що скоюють крадіжку чи крадіжку зі зломом, забороняється. За першої нагоди передайте осіб, підозрюваних у скоєнні тяжких злочинів, у місцеві правоохоронні чи інші відповідні органи.

Дозволяється зупиняти цивільні транспортні засоби з метою паспортного контролю водія чи пасажирів. Якщо при наближенні до КПП чи об'єкта, що охороняється, транспортний засіб не зупиняється за наказом, дозволяється застосування зброї для його зупинення.

2. Можливі рішення

Заходи:

1. Знайдіть укриття, зверніться до натовпу через перекладача та спробуйте заспокоїти людей. Намагайтеся не наближатися до натовпу в разі існування потенційної загрози життю, продовжуйте застосовувати засоби контролю над натовпом.

2. Негайно затримайте особу та при першій же нагоді передайте її представникам військової поліції чи місцевим властям для евакуації до центрального збірного пункту.

У цій ситуації ви повинні розсудливо приймати рішення при застосуванні сили для контролю над натовпом, слід розглянути можливість використання альтернативних заходів, а саме – посередника та переговорів для примирення ворогуючих сторін як між собою, так і з миротворчими силами. Із затриманими треба поводитися з повагою до їхньої людської" гідності та при першій нагоді передати до відповідного військового чи цивільного правоохоронного органу Залежно від завдання кожної миротворчої операції від вас, можливо, вимагатиметься затримання окремих осіб, з якими ви матимете справу упродовж виконання завдання, а саме: із засудженими воєнними злочинцями чи членами терористичних груп, які являють собою загрозу для миротворчих сил.

3. Надайте необхідну першу медичну допомогу, евакуюйте потерпілого. При наявності серйозних поранень евакуюйте його до цивільного медичного закладу.

4. Залишайтеся в транспортних засобах, забороніть натовпу наближатися до конвою та розчистіть дорогу Відкрито тримайте зброю перед натовпом. Імовірно, що натовп розступиться перед конвоєм. Залишайте транспортні засоби лише в разі необхідності застосування відповідних дій для контролю над натовпом, щоб звільнити шлях.

5. Знайдіть укриття, спробуйте з'ясувати джерело пострілів та захищайте цивільне населення в зазначеному районі. Не відкривайте вогонь у відповідь до остаточного виявлення цілі. Повідомте командуванню про ситуацію, що склалася, спробуйте оточити місцезнаходження снайпера. Після надходження необхідної підтримки обшукайте територію За допомогою перекладача спробуйте встановити місцезнаходження снайпера.

6. Повідомте командирові роти про зібрану інформацію. Важливо передати цю інформацію через розвідувальні канали з метою належної обробки даних. Не атакуйте підозрюване місцезнаходження цілі доки не будуть отримані переконливі свідчення або наказ про здійснення таких дій.

7. Вам наказано підійти до сховища, оскільки командир отримав достовірні донесення та прийняв рішення атакувати об'єкт. Ви зобов'язані виконати наказ, бо командир вважає, що ціль може перебазуватися. На місці ви виявляєте охоронців. Оточіть територію. За допомогою перекладача поговоріть із власником будинку чи спору-

ди. Попросіть у власника дозволу на обшук будинку та території. Якщо вам відмовили, через перекладача (за допомогою гучномовця), повідомте охорону про свої наміри та почекайте на мирне врегулювання цієї ситуації. Якщо власник та охорона стоятимуть на своєму, зберігайте кордони оточення та повідомте командуванню про ситуацію, що склалася.

Обмеження, що випливають із правил ведення бойових дій

1. Використання необхідних та виправданих заходів дозволяється для контролю над заворушеннями та розгону натовпу, який загрожує нормальному цивільному порядку.

2. Особи, помічені у вчиненні серйозних дій кримінального характеру, затримуються з мінімальним застосуванням сили та зброї включно. До подібних дій належать: вбивство, напад із застосуванням зброї, зґвалтування, підпал, пограбування. Якщо усі можливі методи вже вичерпано і, на ваш погляд, подальший розвиток подій може призвести до людських втрат, можна вдатися (як до останнього засобу) до застосування зброї.

3. Застосування зброї забороняється для роззброєння місцевого населення, введення комендантської години чи зупинення пограбувань, якщо ці особи не беруть участі у ворожих діях або не виказують ворожих намірів.

4. Викрадення майна, що не є великою цінністю, не привід для використання зброї У ситуаціях, коли порушник не озброєний та не має ворожих намірів, використання зброї не виправдане. У будь-якому випадку наявність зброї у порушника, який виказує ворожі наміри, є приводом для застосування зброї. Наступні дії можуть бути розцінені як ворожі наміри: наведення зброї на людей, утримання заручників, використання зброї, нанесення ударів зброєю, а також погрози про використання зброї або свідчення про недавнє використання зброї.

Відповіді на питання розділу 4

1. Варіант організаційної структури механізованого батальйону (*мб*) на бойових машинах піхоти БМП-2М приведений на рис. Д.1.1.

2. Варіант організаційної структури механізованої роти (*мр*) на бронетранспортерах БТР-3У приведений на рис. Д.1.2.

3. Варіант організаційної структури механізованого батальйону (*мб*) на бронетранспортерах БТР-3У приведений на рис. Д.1.3.

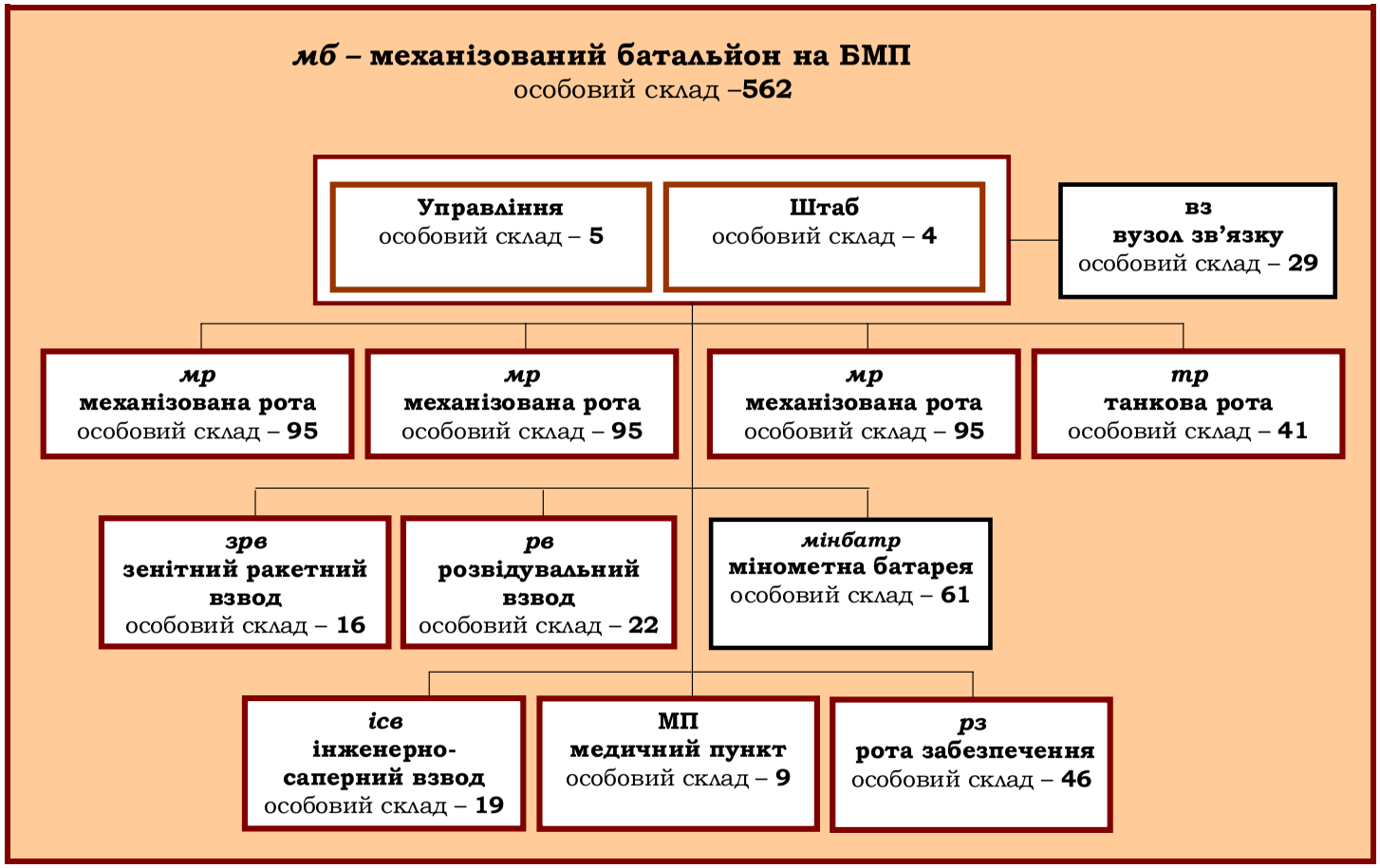

Рис. Д.1.1. Варіант організаційної структури механізованого батальйону (*мб*) на бойових машинах піхоти БМП-2М (оснащена баштовим модулем "Шквал")

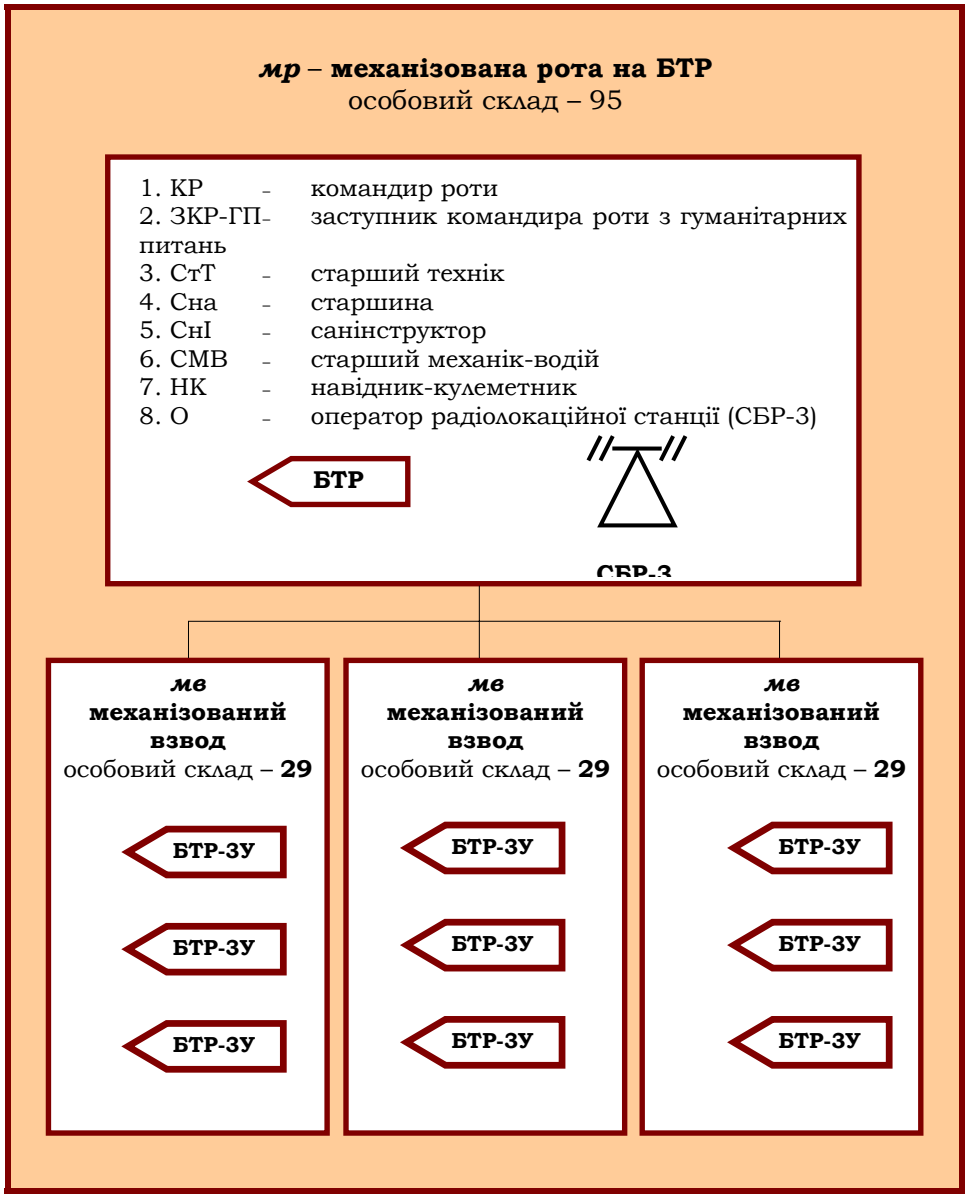

Рис. Д.1.2. Варіант організаційної структури механізованої роти (*мр*) на бронетранспортерах БТР-ЗУ (оснащені баштовим модулем "Шквал")

Рис. Д.1.3. Варіант організаційної структури механізованого батальйону (*мб*) на бронетранспортерах БТР-3У (оснащені баштовими модулями "Шквал")

Відповіді на тестові питання самооцінювання

Таблиця Д.1.1

Розділи	Номера питань / відповіді				
	1	2	3	4	5
Розділ 1	б	в	а	г	б
Розділ 2	а	г	в	д	а
Розділ 5	б	в	а	в	б
Розділ 6	б	а	в	а	г
Розділ 7	а	б	в	г	б
Розділ 8	б	а	в	д	а
Розділ 9	б	г	в	б	а
Розділ 10	а	в	в	б	б
Розділ 11	в	в	б	б	а
Розділ 12	в	г	в	а	г
Розділ 13	а	г	в	б	г
Розділ 14	а	а	г	в	б
Розділ 15	в	г	а	в	в
Розділ 16	б	а	г	в	б

ДОДАТОК 2
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Абрамс К. 410
Анатра А. 36
Антонець В.М. 38
Арцеулов К. 36
Безкоровайний В.Г. 52
Борисюк М.Б. 594
Бутаков Г.І. 13
Васильєв В.О. 36
Вегеций Ф.Г. 5
Ганнібал 5
Дибовський В. 36
Епамінонд 5
Єжель М.Б. 50
Засядько О. 36
Іванко К.О. 50
Карл XII 6
Карпенко О.П. 50
Кибальчич М. 35
Клюєв О.В. 50
Кожин Б.Б. 50
Крутень Є. 36
Кузьмін В.І. 52
Кутузов М.І. 6
Лопатін М.О. 38
Макаров С.О. 13
Македонський Олександр 5
Можайський О. 35
Наполеон I 6
Нахімов П.С. 51
Нельсон Г. 13
Нестенко С.В. 50
Попов А.А. 13
Роджерс Р. 410
Рум'янців-Задунайський П.Л. 6
Салтиков П.С. 6
Сенявін Д.Н. 13
Сікорський І. 35
Скалько Я.І. 38
Спиридов Г.А. 12
Стеценко О.О. 38
Стрельников В.І. 38
Суворов А.В. 6
Тенюх І.И. 53
Тимощук Ю.А. 50
Ткачов В.В. 38
Торопчин А.Я. 40
Ушаков Ф.Ф. 13
Цезар Г.Ю. 5
Шалит О.В. 50

ДОДАТОК 3
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

аеромобільні війська 34, 35
артилерія 34, 207, 230
атака 107, 120, 266
батальйонний район оборони 196
битва 17
бій 5, 15, 85
бліндаж 115
блокування 572
боєприпаси 333, 416
бойова охорона 201, 393
бойове завдання 98, 298, 302, 372
бойовий наказ 145
бойовий порядок 97, 120, 188, 196, 262, 291, 298, 302, 369, 467, 567
бойові дії 17, 26, 90, 532
ведення бою 100
високоточна зброя 460
вихідний пункт (рубіж) 242
вихідний район 109, 240, 367, 532
Військово-Морські сили 39, 47-51, 485, 487-492.
Військово-Повітряні сили 38, 485, 486-492
вогнева підтримка атаки 92, 109, 120, 274
вогневе ураження 28, 92, 225, 329, 354, 373, 570
вогонь 7,95
десант 361
десантно-рейдові дії 375
десантно-ударні дії 375
десантно-штурмові дії 375
диверсії 528
диверсійно-підривна діяльність 523
дистанція 311
евакуація 70, 75, 403, 433
ешелон 292, 296
ешелон ізоляції 568
ешелон охорони 568
загальновійськовий бій 90,96

запалювальна зброя 96
засідка 201
зустрічний бій 109, 306
ізоляційно–обмежувальні дії 572
інженерні загородження 229
інтервал 254
інформаційна боротьба 94
картка вогню відділення 115
командно-спостережний пункт 180, 202, 282
контратака 206, 210, 226
маневр 94, 95, 128
маневрена оборона 107, 176
марш 128, 131, 306
миротворчі контингенти 66, 90
найближче завдання 266, 273, 289, 290, 302, 372
наліт 461, 466, 526
наступ 107, 109, 123, 234, 290, 298
наступ із положення безпосереднього зіткнення 123, 249
наступ із ходу 108
оборона 106-110, 176, 206, 210, 216, 227, 297, 343, 365
обхід 95
операція 17
опорний пункт 178, 180, 185
організація взаємодії 144, 149, 159
особовий склад 98
охоплення 8, 95
охорона 393
передбойовий порядок 97, 263
переслідування 108, 110, 239
Повітряні сили 39, 42
подальше завдання
позиційна оборона 107, 176
позиція 201
похідний порядок 96, 309, 311
пошук 460
пошуково-ударний ешелон 568
проміжок 97
прорив 27, 291, 300 протиповітряний бій 90
протиповітряна оборона 37, 294
пункт технічного спостереження 202
радіоелектронна боротьба 362,363
резерв 323, 386, 494

рейд 528, 532
рейдові дії 329
рейдові операції 521
рекогносцировка 223, 268, 275, 299, 563
розвідка 194,357, 392, 434, 446, 455-478
розвідка боєм 199, 205, 461
рубіж 109, 242, 262
рубіж безпечного віддалення 242, 357
рубіж переходу в атаку 109, 242, 268, 425; 20, 92, 109, 120, 273
рубіж розгортання у взводні колони 242, 245, 262
рубіж спішування 242,249, 269, 277
сигнали оповіщення 114, 130, 409
скритність 139, 469
смуга забезпечення 200, 352
спостереження 105, 149, 460, 466
стик 97
сторожовий пост 132
стратегічна розвідка 522
стратегія 552
стримуючо–стабілізуючі дії 33, 486-492,571
тактика 4, 6-12, 15-16, 31, 90, 127, 516, 526, 545
тактичне маскування 394
терористичні акти 528
техніка 395
технічне забезпечення 395, 396
підготовка бою 98
тил 97, 441
удар 94, 95, 292
фланг 97
фронт 97
штаб 167

ЗМІСТ

ОСНОВНІ УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ.....3

ВСТУП.....11

РОЗДІЛ 1. ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ. ОСНОВИ СУЧАСНОГО ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОГО БОЮ.....39
1.1. Призначення, організація і склад Збройних сил України.....40
1.2. Основи сучасного загальновійськового бою.....68

РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗОВАНИХ (ТАНКОВИХ) ПІДРОЗДІЛІВ.....83
2.1. Організація, озброєння і бойова техніка механізованих (танкових) підрозділів (відділення, взводу).....83
2.2. Тактико-технічні характеристики основних зразків озброєння і бойової техніки 93
2.3. Основи бойового застосування механізованих підрозділів (солдат, відділення).....118
2.4. Основи бойового застосування механізованих підрозділів (взвод в обороні) 148
2.5. Основи бойового застосування механізованих підрозділів (взвод у наступі) 158

РОЗДІЛ 3. ДІЇ МЕХАНІЗОВАНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРИ БЛОКУВАННІ ПРОТИВНИКА 181
3.1. Дії механізованих підрозділів при блокуванні, пошуку, оточенні, переслідуванні противника.....181
3.2. Дії механізованих підрозділів при несенні служби на контрольно-пропускних пунктах (КПП) 193
3.3. Дії механізованих підрозділів із охорони комунікацій і супроводу колон 201

РОЗДІЛ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ МЕХАНІЗОВАНОГО (ТАНКОВОГО) БАТАЛЬЙОНУ 205
4.1. Організаційна структура, озброєння і бойова техніка підрозділів механізованого батальйону на МП.....205
4.2. Організаційна структура, озброєння і бойова техніка підрозділів механізованого батальйону на БТР.....217
4.3. Організаційна структура, озброєння і бойова техніка підрозділів танкового батальйону 229

РОЗДІЛ 5. УПРАВЛІННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ ТА ЧАСТИНАМИ 240
5.1. Сутність управління та вимоги до нього 240
5.2. Завдання штабів і вимоги до їх роботи 242
5.3. Порядок і зміст роботи командира з прийняття рішення.....245
5.4. Робота штабу із збирання й вивчення даних обстановки 253

РОЗДІЛ 6. МЕХАНІЗОВАНІ (ТАНКОВІ) ПІДРОЗДІЛИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК В ОБОРОНІ 259
6.1. Механізована (танкова) рота в обороні 259
6.2. Механізований (танковий) батальйон в обороні 268
6.3. Підготовка і ведення оборонного бою в особливих умовах 277

РОЗДІЛ 7. МЕХАНІЗОВАНІ (ТАНКОВІ) ПІДРОЗДІЛИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК У НАСТУПІ 307
7.1. Механізована (танкова) рота в наступі 307
7.2. Механізований (танковий) батальйон у наступі.....317
7.3. Підготовка і ведення наступу в особливих умовах 338

РОЗДІЛ 8. ПЕРЕСУВАННЯ І РОЗТАШУВАННЯ НА МІСЦІ ПІДРОЗДІЛІВ І ЧАСТИН.....356
8.1. Пересування підрозділів.....356
8.2. Розташування на місці 365

РОЗДІЛ 9. ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ І БОЙОВА ТЕХНІКА РОДІВ ВІЙСЬК СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....377
9.1. Організація, озброєння гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону 2С1.....378
9.2. Організація, озброєння гаубичного самохідно-артилерійського дивізіону 2С3.....384
9.3. Організація, озброєння реактивного артилерійського дивізіону (БМ-21) 9К51 "Град".....394
9.4. Організація, озброєння протитанкового артилерійського дивізіону 403
9.5. Організація, озброєння зенітної ракетно-артилерійської батареї "Тунгуска" 414
9.6. Види артилерійських боєприпасів 417
9.7. Артилерійська розвідка.....422
9.8. Роль і місце артилерійських підрозділів в основних видах бою 426

РОЗДІЛ 10. ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗВ'ЯЗКУ ТА СКРИТОГО УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКАМИ (СУВ) У ПІДРОЗДІЛАХ І ЧАСТИНАХ 455
10.1. Основи організації зв'язку в підрозділах 455
10.2. Організація скритого управління військами (СУВ) 476

РОЗДІЛ 11. РОЗВІДКА – ОСНОВНИЙ ВИД БОЙОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 484
11.1. Склад розвідувальних підрозділів 484
11.2. Технічні засоби розвідки 491
11.3. Організація розвідки 511

РОЗДІЛ 12. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ 540
12.1. Технічне забезпечення 542
12.2. Тилове забезпечення 547
12.3. Медичне забезпечення 553

РОЗДІЛ 13. ІНЖЕНЕРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ 558
13.1. Інженерна розвідка противника, місцевості та об'єктів 558
13.2. Фортифікаційне обладнання опорних пунктів, позицій і районів розташування підрозділів 562
13.3. Заходи щодо маскування і захисту від високоточної зброї 579
13.4. Обладнання інженерних загороджень 581
13.5. Прорублення проходів у загородженнях 584
13.6. Обладнання та утримування переправ 589
13.7. Добування, очищення води та обладнання пунктів водопостачання 593
13.8. Основні завдання інженерного забезпечення 594

РОЗДІЛ 14. ОРГАНІЗАЦІЯ, ОЗБРОЄННЯ ТА БОЙОВА ТЕХНІКА ПІДРОЗДІЛІВ, ЧАСТИН ТА З'ЄДНАНЬ АРМІЙ США І ФРН 600
14.1. Структура збройних сил іноземних країн світу. "Англосаксонська" і "прусська" моделі 600
14.2. Структура сил спеціальних операцій іноземних країн світу і принципи їх бойового застосування 612
14.3. Організація, озброєння сил спеціальних операцій 624
14.4. Тактика дій сил спеціальних операцій 634

РОЗДІЛ 15. МИРОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ 664
15.1. Підготовка миротворчих контингентів і миротворчого персоналу ЗС України до участі в миротворчій діяльності 664
15.2. Історія участі ЗС України в міжнародних миротворчих операціях 676
15.3. Правові основи ведення війни (бойових дій) 684

РОЗДІЛ 16. ДІЇ БАТАЛЬЙОННОЇ ТАКТИЧНОЇ ГРУПИ ПРИ БОРОТЬБІ З НЕЗАКОННИМИ ЗБРОЙНИМИ ФОРМУВАННЯМИ 696
16.1. Склад батальйонної тактичної групи 696
16.2. Основні завдання і спеціальні способи бойових дій батальйонних тактичних груп 697
16.3. Підготовка бойових дій батальйонної тактичної групи 700
16.4. Особливості ведення бойових дій батальйонною тактичною групою 705

ПІСЛЯМОВА 713

СПИСОК ВИКОРИСТОВУВАНИХ ДЖЕРЕЛ 715

ДОДАТКИ 722
Додаток 1. Відповіді на питання для самооцінки рівня вивчення навчального матеріалу 722
Додаток 2. Іменний покажчик 728
Додаток 3. Предметний покажчик 729

Навчальне видання

ВІШНЯКОВ Володимир Вікторович
ДРОБАХА Григорій Андрійович
КАЛЕНСЬКИЙ Андрій Анатолійович
СМІРНОВ Євген Борисович

ТАКТИКА

Підручник

Редактор О.Я. Гончар

Оригінал-макет виготовлено видавничо-поліграфічним центром "Київський університет"

Виконавець Т. Яшкова

Підписано до друку .08. Формат 70x100$^{1/16}$. Вид. № . Гарнітура Bookmane. Папір офсетний. Друк офсетний. Наклад . Ум. друк. арк. 59,34. Обл.-вид. арк. 52,57. Зам. № .

Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"
01601, Київ, б-р Т.Шевченка, 14, кімн. 43
☎ (38044) 239 32 22; (38044) 239 31 72; тел./факс (38044) 239 31 28
E-mail: vydav_polygraph@univ.kiev.ua; WWW: http://vpc.univ.kiev.ua
Свідоцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02.